

ARA 1844

CLAUDII FLEURY

PRESBYTERI, PRIORIS ARGENTELIÆ
ET REG. CHRISTIANISS. A CONFESSIONIBUS,

INSTITUTIONES

JURIS ECCLESIASTICI,

Quas Latinas reddidit, & cum animadversionibus

JUSTI HENNINGII BOEHMERI

EDIDIT

JOANNES DANIEL GRUBER

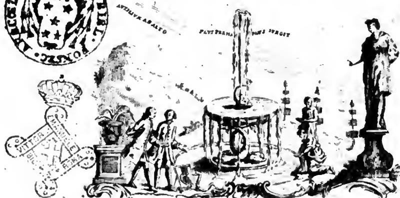
J. U. D. & in Ludoviciana Cattorum Jur. Prof. Pub. ord. designatus.

Accedit Præfatio altera, ac criticæ in notas animadversiones, quibus heterodoxorum præjudicia indicantur, ac dirimuntur.

EDITIO QUARTA.

LIPSIÆ MDCCLXII.
APUD ERNEST. GOTTL. CRUGIUM,
ET PROSTANT VENETIIS
APUD ANTONIUM ZATTA.

L E C T O R I

S. P. D.

JO. DANIEL GRUBER. D.

VEtus est iterum iterumque repetita querela de immensa multitudine librorum, quibus indies magis magisque oneratur atque obruitur orbis literatus. Verentur enim multi, in isto scribendi pruritu, quo hodie docti indoctique passim laboramus, rem postremo eo deductam iri, ut jam exitum amplius literarum studia habere non possint. Cui namque noscendis tot instrumentis diligentiam, comparandis numos, locandis forulos, utendis otium suffecturum? Ego vero semper campum literarium comparatum judicavi veluti viridarium, omnis generis florum gemmis distinctum, non ut singulos rapias, sed ut eligas subinde, cui dicas, tu mihi places inprimis. Ut enim non omnes plantæ, ita nec libri omnes perennant, ætatemque ferunt. Plerosque, qui cito nascuntur, cito disperire videas: bonorum autem laus ætasque perennis est, licet nonnumquam latius diffundi eorum usus posset, si sermonis genere doctis omnibus familiari uti vellent scriptores.

Habent hoc Franci præ ceteris, ut novissime omnis generis disciplinas lingua vulgari proponere, patriamque citra peregrinorum subsidiorum anfractus erudire satagant. Qua in re ut multum eos luminis in ceteris accendere non diffiteor; ita in *disciplinis*, quas exteris, Græcis & Romanis potissimum, maximam partem debemus, non perdunt quidem operam penitus, sed facere tamen nequeunt, quin vel obscuri fiant, vel in multas circumlocutiones incidant. Habet enim quælibet disciplina e solo natali propria vocabula, propriique sensus formulas & conceptiones verborum, quas difficillime in alium sermonem convertas, nisi obscurus fieri velis: quod etiam contingit, qui v. c. jurisprudentiam civilem germanice tradere adgrediuntur, ac mire se torquent in exprimenda distinctione *juris in re* & *juris ad rem*: quorum illud *ein dingliches Recht*, hoc *kein dingliches Recht*, adpellare coguntur, licet nemo ineruditus sensum horum vocabulorum capiat.

Ne igitur præstantissimum opusculum, quod hic exhibetur, eadem incommoda premerent, nova ac eruditis omnibus amiciore veste induendum videbatur, antequam recuderetur in Germania. Pretium ei omne ab auctore, cujus nomen inter Franciæ præsules diu illustre, atque doctis tanto notius, quanto sidus illud FLEURIANUM in polo literario fulsit resplenduitque diutius. Ne tamen ancipiti adpellationis fato circumveniamur, sciendum est, duos hujus nominis præsules nostra ætate floruisse in aula

 Parisien-

Parisiensi, doctrina, moribus, meritis officiisque pares. Alter CHOISY de FLEURY, Forojuliensis in Provincia Ex-episcopus, regiæ pueritiæ magister, &, quod jam fama fert, purpuræ Romanæ candidatus. Alter CLAUDIUS, de quo nobis disserendum. Natus is est Parisiis gente nobili togata, patre caussarum patrono sagacissimo. Adpulit animum a teneris ad studia humanitatis, ad historiam, prudentiamque juris, ac denique ad diviniorum literarum sanctissimam disciplinam. Quibus artibus omnibus quum satis excultus subactusque videretur, admotus est adolescentiæ fratrum, regii sanguinis principum de CONTI, erudiendæ. In qua palæstra noster tanta eruditæ pietatis ac moderationis specimina edidit, ut ipse potissimum eligeretur, cui cum ceteris educatio & institutio filiorum Delphini, principum juventutis crederetur. Tantorum in hoc institutionis officio defunctorum laborum præmium tulit *Loci Dei* (a) *Abbatiam*, quam tamen dimisit, simulatque regio beneficio Prior *Argentoliensis* factus est, pluralitatem beneficiorum, quam damnavit in aliis, evitaturus. Membrum fuit Academiæ Parisiensis, cui uberior linguæ Francicæ cultura proposita est. Denique ab obitu LUDOVICI XIV. electus est, qui Regi Christianissimo LUDOVICO XV. esset a confessionibus: quod munus non nisi perfectissimis presbyteris credi constat. Sic igitur ferme semper in aula vixit, sed in aula veluti in solitudine inter libros & pulpita delituit, donec, abdicato paullo ante regiarum confessionum munere, d. 14. Jul. 1723. fato fungeretur octogenario major. Scripsit *lingua vernacula* plura volumina, videlicet *de selectu & methodo studiorum*; deinde *catechismum historicum*; tum *de moribus Israelitarum*; porro *de moribus Christianorum*; denique *historiam ecclesiasticam* modis omnibus absolutam; postremo has *juris ecclesiastici institutiones*, quæ primum 1677. deinde 1688. lucem adspexerunt; postremo 1722. recusæ (b).

Commendat autem hunc fœtum omnium maxime parens, longa juris ecclesiastici tritura & experientia subactissimus, qui singulorum argumentorum origines, naturam, progressum, fata & faciem præsentem mira perspicuitate & concinnitate proponit, nervumque rerum, quas in pluribus voluminibus disjectas deprehendes, sic congessit sub obtutum, ut singulorum titulorum usum ad sanctionem Francorum pragmaticam, ad Concordatum & ad constitutiones novissimas attemperaret. Quæ quidem res facit, ut Francis, quam exteris, libellus videatur utilior. Interim nec spernendus nobis, qui ex Concordatis nationis Germanicæ recentiorum temporum hiatum facile obstruimus.

Quo fine exorari se passus est Illustris Dn. BOEHMERUS, affinis meus colendissimus, ut e penu sua promeret animadversiones, quibus partim obscuriora auctoris loca explanantur, timidius dicta luce perfunduntur,

(a) Loc-Dieu *Abbatia Ord. Cisterciensis, Diœcesis Ruthenensis.*

(b) *Ludovicus Ellies DU PIN in Biblioth. Scriptor. Eccles. Sæcul. XVII. pag.* 110. *edit. Belg.*

duntur, dubia removentur, falsa corriguntur diluunturque, ac omnia simul ad usum Germaniæ adplicantur. Similitudo studiorum inter utrumque tanta est, ut dignum FLEURIUM hoc commentatore, dignum hoc auctore BOEHMERUM Commentatorem facile æstimet, cui utriusque viri in jus ecclesiasticum merita non sunt incognita.

Tædiosiorem laboris partem fors mihi objecit, ut grammaticum agerem, eaque, quæ auctor sermone vulgari concise & rotunde edisseruit, eodem numero latina redderem. Non tamen semper licuit esse grammaticum. Quum enim in hoc interpretationis genere phraseologia juris canonici proram puppimque faciat, sermonis puritas & elegantia sæpe numero fuit canonum striblígini postponenda. Quare tantum abest, ut doctorum aures me offensurum credam, ut potius hac pressa diligentia magnam apud eos gratiam iniisse existimem. Ubique autem presse secutus auctorem, quantum per utriusque linguæ genium licuit, maxime velificatus sum perspicuitati, quam boni interpretis præcipuam virtutem postulant talium rerum periti.

De cetero nihil est, quod verear, ne diversa sacra, quibus auctor addictus fuit, pretium libelli minuant; quia Romanis ritibus initiati canonum studio præ ceteris incumbere solent, & noster potissimum plenus est bonæ frugis. Nam & de primatu Papæ tam ambigue loquitur (a), ut eum magis destruere, quam adstruere videatur, & de falsis decretalibus sincerum fert judicium. Nec dissimulat propriæ vulnera ecclesiæ, corruptionesque & morum ac disciplinæ depravationes ingenue fatetur & agnoscit, haud dubie a nostratibus inter testes veritatis, qui nostra ætate vixere, maximos referendus.

(a) *Tantum abest quod Fleuryus de primatu Pontificis dubitaret, quin potius argumenta suppeditet, quibus astruitur. Verum si quid liberius ab eo dictum, id viro Gallo ignoscendum; neque inde quidquam ab heterodoxis errores suos defendendi gratia in malam partem vertendum est.*

TYPO-

TYPOGRAPHI AD LECTOREM

De hacce nova Editione.

DE *prima hujusce Opusculi Editione paucula post Latinum Interpretem præfari necesse visum est. Illud nempe Auctor ipse primum evulgavit* Parisiis *anno* 1687. *in* 12. 2. *vol. Sed in præfixa Admonitione observat, jam ante decennium sub nomine* Bonelli *prodiisse.* „ *Nescio , inquit* , „ *an revera* „ *extiterit* Bonellus *iste; verum id probe novi , scilicet Opusculum sub ejus* „ *nomine editum , a me & in meos usus conscriptum fuisse anno* 1668. *abs-* „ *que ullo consilio ut in lucem proferretur ; atque etiam me inscio lucem vi-* „ *dit .* „ *Prima hæc Editio altera quæ* Fleurianum *nomen præ se fert , multo brevior, sic inscribitur:* Institution du Droit Ecclesiastique de France , composee par feu Mr. Charles Bonel Docteur en Droit Canon a Langres, & revu avec soin par Mr. de Massac ancien Avocat au Parlement. *Paris.* 1677. *in* 12. *In Præfatione legitur , librum hunc ante obitum* Bonelli *non editum, diu in ejus musæo varias inter chartas neglectum fuisse ; at exemplar autographum postea transiisse in manus D.* Massaci, *ab ipso per biennium fuisse detentum, postea vero Editori , cujus curis evulgatum est , traditum ; cum approbatione data Parisiis* 15. *Julii* 1675. Bonellus *autem fictitius homo creditur ;* Angelus *vero* Massacus, *Parisiensis Causidicus fuit , natus circa annum* 1600. *& anno* 1676. *denatus ; de quo Abbas* Marollius *loquitur , tanquam de amico singulari, quocum Humaniores Literas absolverat in Collegio* Marchiano *Parisiensi. Liber ipse* Fleurianus *Compendium est* Practicæ Juris Canonici, ad usum hodiernum accommodatæ.

De ejus Vita scriptisque consulendus, præter Dupinium *a Cl.* Grubero *citatum,* Niceronius *in Commentariis ad Hist. Virorum Illustrium* Tom. VIII. & X. *cui addimus , rursus excusum fuisse Gallicum exemplar* Lugduni 1712. *in* 12. *&* Bruxellis 1722. *in* 8. *vol. Versio autem Latina , quam omisit , primum lucem adspexit* Lipsiæ *anno* 1724. *ac secundo* 1733. *in* 8. *quam secuti sumus , & accurate recudendam curavimus , cum nitidiori & meliori charta , additis animadversionibus Justi Henningii Boehmeri , quæ quum Venetiis ex Typographia Baleoniana maximam partem mutilatæ lucem aspexerint , a nobis integræ , prout ratio postulat , exhibentur.*

AD NOVISSIMAM HANC EDITIONEM
PRÆFATIO ALTERA.

NEmo ſane ignorat, quantum de re litteraria meruerit Claudius Fleuryus. Tanti viri laudibus quidquam adjicere, profecto ſupervacaneum foret, quum ſatis ſuperque conſtet, quanto polluerit ingenio, quanta in rebus eccleſiaſticis eruditione, quantum denique in omnibus ad artis criticæ regulas expendendis excelluerit.

Liber Inſtitutionum Eccleſiaſtici Juris, quem exhibemus, inter præcipua ejus opera quidem connumerandus eſt. Mira in brevitate ejus perſpicuitas, & uberrima eruditionum meſſis. Huic illuſtrando ſedulam navavit operam Juſtus Henningius Boehmerus J. C. ſuaſque adjecit animadverſiones. Quid in his effectum a docto viro, legenti ſatis compertum ſit; at quidem redarguendus, quod eos, quibus ducuntur heterodoxi, errores & præjudicia deponere non ſit niſus. Eccleſiam ſiquidem Romanam, ejuſque diſciplinam, viros Deo dicatos, ipſumque Pontificem, prout occurrit occaſio, dilacerare non erubuit. Iſtiuſmodi exemplar, ut omittam cætera, habemus pag. 45. ubi de mendicantibus religioſis, quos populum ſuperſtitione inficientes declamat; pag. 106., ubi de matrimonio, quod negat novæ legis ſacramentum; pag. 171., ubi ſummus Pontifex deridetur, atque alia hujuſmodi tanto viro cæteroquin ſapiente indigna. In his omnibus refellendis tempus terere haud nobis animus, quum hanc provinciam obierint alii, ſummamque in ea laudem adepti ſint. Illud monendi tantum lectores ſunt, ut roſas eligant, ſpinaſque ſegregent, mellaque e floribus ſugant a venenis quammaxime abhorrentes.

IN-

INSTITUTIONUM JURIS ECCLESIASTICI

INDEX I. CAPITUM.

PARS I.

PARS II.

PARS

PARS III.

APPENDIX.

INDEX II. AUCTORUM,

qui in notis allegantur.

Fle-

AUCTORUM.

Florens.
Freherus.
Friderici.
Gibalinus.
Gregorius M.
Gregorius Turonensis.
Harduinus.
Herisurtius.
Hertius.
Hieronymus.
Hilarius.
Hincmarus.
Jagerus.
Januarius.
Ignatius.
Imbertus.
Irenaus.
Justellus & Voellius.
Justinus martyr.
Kiene.
Labbeus.
Lactantius.
Lambertus Schaffnab.
Launoius.
Lazarius.
Limborch.
de Ludewig.
Mabillon.
Maimburgius.
de Marca.
Martene.
Massonus.
Matthai.
Matthaus Paris.
Mavitius.
Mende.
Merillus.
Molinaus.
Moreau.
Morinus.
Moonacius.
Mylor ab Ehrenbach.
de Oliva.
Optatus.
Origenes.
Pallavicinus.
Paponius.
a Paramo.
Parisius.
Passerinus.
Peck.
Pellizarius.
Pertsch.
Petrus Blesensis.
Pez.
Pfaffius.
Photius.
du Pin.
Platina.
Plinius.
Postius.
Quemada.
Raynaldus.
Raynaudus.
Renaudot.
Robertus.
la Roche.
a Royas.
Roye.
Sarpius.
Saussau.
Saussay.
Saxo Grammaticus.
Schilter.
Schrader.
Sibbern.
Sirmondus.
Socrates.
Sozomenus.
Spanheim.
Spondanus.
Squillante.
Stryk.
Sulpitius Severus.
Symmachus.
Tamburinus.
Tertullianus.
Thomas Aquinas.
Thomasius.
Thomassinus.
Tonduti.
Tournetus.
Ughellus.
Vitringa.
Werlhof.
Zieglerus.
Zosimus.
Zoppaus.

PRÆ-

PRÆFATIO
AUCTORIS.

I. Subsidio tironum, qui animum ad imbibendam juris Ecclesiastici scientiam adjungunt, destinatum est hoc opusculum, quo istius artis termini explicantur, potioresque regulæ cum rationibus traduntur, ut perspecta principiorum firmitate, cum facilius retineantur, tum eo lubentius observentur. Sunt enim *sacri canones* non ab hominibus excogitati; sed ab Apostolis, divinitus afflatis, eorumque successoribus episcopis, eodem spiritu actis, inde a primis Ecclesiæ incunabulis sanciti, ad conservandam fidem ac disciplinam JESU-CHRISTI; quod ipsum hujus studii objectum est.

II. Quod qui rite suscepturus est, eum ad ipsos fontes recurrere, atque ante omnia devota attentione sacram scripturam, ac in primis *novum testamentum*; deinceps *veteres canones*, qui principio hujus operis indicantur; denique *recentiores constitutiones*, quibus hodiernus usus addiscitur, perlegere oportet: in quibus postremis pariter cana illa pristinæ disciplinæ sanctitas pellucet, quamvis superiorum temporum ignorantia, affectibus, diversisque humanarum compendiorum consilii haud parum deformata. Atque ut veteres recentioresque canones recte intelligantur, addiscenda est significatio terminorum usitatorum, distinguendaque principia a conclusionibus, regulæ ab exceptionibus: quod institutionum proprium est. Quarum necessitatem quum semper perspectam habuerim, exoptaverimque in omni studiorum genere; ipse ad *Cathechismum historicum* atque ad *rationem studiorum* recte ineundam manum admovi. Nam talibus adminiculis qui destituuntur, ii in tenebris repunt, disciplinam per particulas arripiunt, auctoritates obvias sequuntur, dubiisque & incertis opinionibus replentur.

III. Atque hæc ipsa conditio est *practicorum*, qui juris ecclesiastici prudentiam ea ratione addiscunt, qua vilissimæ artes addiscuntur, in quibus discipuli intuentur opus magistri, observantque sedulo, quæ ipsis circa singula opera facienda præcipiuntur. Unde contingit, ut, si practicos JCtos interroges, quare hoc vel illud faciant, nihil aliud responsi exspectaveris, quam usum hoc ferre, magistrosque artis idem illud fecisse. Interim id quoque cavendum, ne in contraria curramus, nimiamque methodi subtilitatem sectemur, quæ fere degenerat in scholasticas umbraticorum hominum tricas, qui terminorum vel maxime perspicuorum definitiones excogitant, divisionumqne ac subdivisionum divisiones producunt in infinitum; qua minuta diligentia cuncta obscurantur, memoriaque magis oneratur, quam intellectus illustratur.

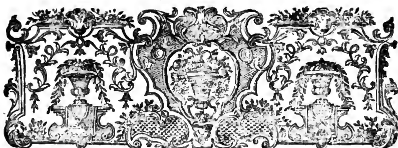
IV. Ante omnia tironum est scire, quibus auctoritatibus sit standum. Quod qui ignorant, ii in alterutrum horum periculorum incidunt, ut vel lubrica fide nitantur, vel de omnibus dubitent. Sunt autem auctoritates istæ, quibus in hoc instituto standum est, primum *sacra scriptura*, sensu proprio & literali accepta; deinceps conciliorum cum generalium, tum particularium, in ecclesia recepti, *canones*; porro *constitutiones pontificum*, quatenus receptæ sunt, uniusquæcumque diœceseos ac provinciæ propriæ; denique ipsæ *principum constitutiones*, ad tuendam disciplinam ecclesiasticam canonum observantiam promulgatæ, longoque usu receptæ. *Decreta* sunt tantum exempla singularia, quæ neutiquam ad idem judicium ferendum in casu simili obligant; si casus similes per omnia occurrunt; quod rarissime fieri solet. *Decisiones* doctorum sunt consilia, pro modo famæ eorum, a quibus proficiscuntur, æstimanda. Atque hæc judicum decreta; hæ doctorum decisiones regulis annumerandæ non sunt. In his qui tuto versari cupiunt, iis indagandæ sunt rationes, quibus judices & doctores ducuntur, nec indagandi finis prius faciendus, quam diserta vel scripturæ vel canonum auctoritas, vel prona ex his principiis secundum regulas Logices exactissimas deducta consequentia sese prodiderit.

V. Cave itaque a nobis espectaveris, quod vulgo *practicam beneficialem* vocant, hoc est, præcepta novissimorum *canonistarum*, quibus artibus beneficia ecclesiastica vel acquirenda vel conservanda sint, ad quæ plerique vel ambitione vel avaritia trahuntur, elusa veterum canonum sanctitate & salutari disciplina. Quin mihi propositum est, renovare atque mendare veterem disciplinam, ejusdemque convenientiam cum recta ratione ac cum ipso Evangelio demonstrare. Quam qui recte cognoverit, ille non poterit non eandem amare, eorumque temporum, quibus illa viguit, prædicare felicitatem. Viguit autem illa diutius, quam vulgo creditur, depravationesque longe sunt recentiores, ac vulgo traditur: quod in *Historia* mea *Ecclesiastica* demonstratum est. Longe magis autem consentaneum est, pro regula sectari quod Ecclesiæ placuit, & per duodecim sæcula observatum est, quam quod quinque posterioribus sæculis Ecclesia toleravit atque emendare satagit.

VI. Denique jurisprudentia pars ethices est, nihilque aliud, quam studium regularum justitiæ, quæ nobismet ipsis primum sunt observandæ, ac deinde aliis per consilia vel decreta præcipiendæ. Universa juris Ecclesiastici prudentia morum disciplina Christiana nititur, nec rigorem juris, qui sæpe in summam degenerat injuriam, sectari debet; sed inspirare æquitatem, compendiorum contemtum, animi demissionem, caritatem ac pacis studium.

VII. Commentarium de rebus Cleri Francici, ad calcem operis adjectum, ex schedis partim impressis, partim manuscriptis, præsertim iis, quæ celebrem in Parisiensi senatu Advocatum, *Patruvium*, auctorem agnoscunt, in usum regiorum secretorum arbitri, Marchionis de Segnelay, anno cIↃ IↃCLXXX. compilavi.

INSTI-

INSTITUTIONUM
JURIS ECCLESIASTICI
PARS I.

CAPUT PRIMUM.

De Origine Juris Ecclesiastici.

I. TRIBUS prioribus sæculis Ecclesia vix alias leges habuit, quam scripturam veteris & novi Testamenti. Caritas, qua ducebantur Christiani, litibus vix locum fecit, &, si quæ nascebantur, illæ per Apostolos, eorumque successores, pios pastores, componebantur (1). Quorum auctoritas mere *spiritualis* fuit, innixa quippe petestati, quam Christum pastoribus in gregem suum dedisse cuncti persuasi erant, miraculisque & virtutibus, quæ in plerisque pastoribus elucebant, comprobata, nec ultra *curam animorum* extensa. In ceteris rebus Christiani principibus & magistratibus obtemperaruut, legum civilium observantissimi. *Apostolorum successores episcopi spiritualem potestatem regendi ecclesiam nacti sunt,*

II. Apostoli episcopis ac presbyteris nonnulla præcepta, ad curam animarum Ecclesiarumque gubernationem generatim pertinentia, tradiderunt, quæ longo tempore hominum memoria conservata, ad ultimum scriptis consignata *Ac de ea re certas regulas ab Apostolis acceperant.*

(1) Nonnullas controversias ope Apostolorum sedatas fuisse, docet Scriptura sacra. Nec turbis & factionibus caruerunt Ecclesiæ, teste epistola CLEMENTIS *ad Corinth.* quæ tamen non *imperio Romanæ Ecclesiæ* sedatæ, sed precibus, adhortationibus, & remediis charitativis. Post excessum Apostolorum magnopere creverunt *turbæ internæ*, teste EUSEBIO *lib. III. H. E. c.* 32, quæ eo minus præcaveri poterant, quod Ecclesiæ essent sibi relictæ, a republica fugatæ, & imperio quodam proprio destitutæ. Inde plura pedetentim jura nata & instituta Ecclesiastica, quæ necessitas communia produxit, *cap.* 5. *D.* 95. non *apostolica* quædam *regula*, ut vulgo creditur.

ta sunt, licet auctore ac tempore incertis. Unde nati sunt *canones Apostolici* (a græco vocabulo κανον, quod latinis *regulam* significat), & *constitutiones Apostolicæ*, quæ S. Clementi Papæ tribuuntur: licet earum auctoritas non sit omni exceptione major, quandoquidem diversæ diversis temporibus laciniæ iis fuerunt assutæ.

Quæ Conciliorum decretis aucta sunt, III. Plurium civitatum episcopi (1) nonnumquam ad decidendas caussas majoris momenti convenerunt, quorum congregationes latinis *concilia*, græcis σύνοδος audiunt. Tribus prioribus sæculis ob persecutiones rarius hujusmodi conventus agebantur; nonnulli tamen etiam ex his temporibus ad notitiam nostram pervenerunt, veluti concilia sub Victore Papa an. 196. de controversia paschali habita: (*a*) Concilium Carthaginiense sub Agrippina episcopo, cujus mentionem facit Cyprianus *ep* 71. ipsa Cypriani concilia, aliaque plura. Toties enim habebantur, quoties id fieri commode poterat. Sed ex quo Constantinus M. Ecclesiæ pacem restituit, frequentiores atque ordinatiores fuere episcoporum conventus (2). Ipso enim imperante, celebrata sunt an. 314. Ancyranum in Galatia & Neo-Cæsariense in Ponto, quæ sunt eorum, quorum canones supersunt, antiquissima concilia. Ejusdem auspiciis coactum fuit an. 325. Nicææ in Bithynia Concilium Œcumenicum I. a cunctis orbis Romani episcopis frequentatum. Secuta sunt tria particularia, videlicet an. 341. Antiochiense; an. 370. Laodiceum in Phrygia; an. 375. Gangrense in Paphlagonia, quorum canones maximi habebantur. Denique an. 381. celebratum fuit Constantinopoli œcumenicum Concilium II.

Unde natus est codex canonum. IV. Horum septem conciliorum, videlicet duorum universalium & quinque particularium, canones, in unum corpus collecti sunt, quod appellatum fuit *codex canonum ecclesiæ universalis*: quo concilium Calchedonense usum fuisse constat, cujus *can.* 1. gneratim comprobatur. Huic codici accesserunt canones concilii Ephesini, Œcumenici III. quod an. 430. habitum, & Calcedonensis Œcumenici IV. an. 450. celebrati. Denique L. canones apostolorum, nec non canones concilii Sardicensis, quod an. 347. celebratum & a pluribus Ecclesiis pro continuatione concilii Nicæni habitum est, eidem codici adjecti fuerunt (3).

V. Om-

(1) Non episcopi tantum convenere, sed alii quoque Ecclesiarum delegati, & quidem ex quadam *confœderatione privata*, non *imperio* aut *præcepto* superioris cujusdam vocati. Atque hi conventus per hæc tempora necessarii erant, quod rebus suis consulere, & a semet ipsis præsidium petere coactæ fuerint Ecclesiæ, utpote a republica derelictæ, fugatæ, & omni publico auxilio orbatæ. Turbæ in Ecclesiis Africana & Romana contra *Cyprianum* & *Cornelium* ortæ non nisi privata providentia Ecclesiarum sedandæ erant, & quia adhuc Ecclesiæ in *unione intima* persistebant, communi auxilio laboranti navi succurrebant. Idem judicium esto de aliis conciliis eo tempore habitis. Non eadem conciliorum ratio fuisse videtur sub temporibus sequentibus pace Ecclesiæ reddita.

(2) Sed simul a priorum conciliorum ratione magis abhorrentes. Hierarchia episcopalis jam fundamenta jecerat. Cogitatum de regno Ecclesiastico Aristocratice gubernando. Quid ergo aliud ab eo tempore erant concilia, quam *comitia regni Ecclesiastici*? Cæsares quidem ea indicebant, sed episcopi controversias de *fide* & *disciplina Ecclesiastica* decidebant, imperatoribus gloria exequendi relicta. Cur? quia, quod in conciliis decisum, *veritatis divinæ* efficaciam habere credebatur. SOCRAT. *lib. I. c.* 9.

(3) Canones *apostolici* codici huic orientalis Ecclesiæ minime adjecti sunt. Imo ne quidem *prisca editio latina canonum*, quam JUSTELLUS & VOELLIUS in *biblioth. jur. can.* sistunt, eos habet, cui tantum noviter Sardicenses adjecti, quod jam antea Ecclesia Romana *Nicænis* canones

(*a*) *Fleury Hist. Eccl. l.* 4. *n.* 43.

V. Omnes illi canones græca lingua concepti fuerant; sed in Ecclesiis occidentalibus recepta fuit antiqua versio latina, cujus auctor incertus est. Hac veteri compilatione usum fuit concilium Chalcedonense, ipsaque Ecclesia Romana usque ad sæculum subsequens: nec ceteræ per Galliam Germaniamque Ecclesiæ usque ad sæculum IX. aliam noverant. Denique DIONYSIUS Exiguus, qui circa an. 530. Romæ vixit, novam versionem, eamque multo fideliorem, adornavit, cui adjecit omnia, quæ tum temporis græco codice continebantur, videlicet, L. canones apostolorum (1) canone conciliorum Chalcedonensis, Sardicensis, Carthaginensis, ac nonnullorum aliorum in Africa habitorum. Idem Dionysius collegit *decretali epistolas* pontificum inde a Siricio, qui an. 398. obiit; usque ad Anastasium II. defunctum an. 498. Appellabantur autem *decretales epistolæ*, quibus pontifices, ab episcopis consulti, decidebant (2) momenta disciplinæ, quæve canonum loco habebantur, quemadmodum græci his æquiparabant decretales Dionysii Alexandrini, Gregorii Thaumaturgi & Basilii M. ad Amphilochum epistolas. *Græci scripti, Et latine redditus, atque auctus decretalibus pontificum epistolis a Dionysio Exiguo que compilatio.*

VI. Tanta autem fuit compilationis Dionysianæ auctoritas, ut Ecclesia Romana ea semper deinceps uteretur sub appellatione *corporis canonum*. Exstitit præterea codex canonum Ecclesiæ Africanæ, maximam partem ex conciliis tempore S. Augustini habitis collectus, & ab ipsis græcis ob excellentiam regularum in linguam vernaculam translatus. Martinus, Bracarensis Episcopus, qui circa an. 570. floruit, in Hispania idem fecit, quod Dionysius Parvus Romæ, edita compilatione canonum secundum Orientales, quibus tamen nonnullos conciliorum Hispanicorum canones adjecit. In Francia tamen sola vetus illa compilatio in usu fuit, donec Carolus M. Dionysianam, Romæ ab Adriano I. Pontifice an. 787. traditam, domum referret. (3) *audit corpus canonum.*

VII. Orientales etiam veteri codici nonnulla adjecerunt, videlicet XXXV. canones apostolorum, qui L. reliquis additi; codicem Ecclesiæ Africanæ græcæ redditum; canones concilii Trullani an. 692., ut vicem sustinerent canonum conciliorum Œcumenicorum V. & VI. quibus nulli canones fuerant proditi; denique canones concilii Nicæni II. Œcumenici VII. an. 787. Atque his partibus constitit *codex canonum Ecclesiæ Orientalis*. Hæc pauca præcepta universæ Ecclesiæ catholicæ per VIII. sæcula suffecere. Occidentales pauciora habebant, eaque ab orientalibus maximam partem mutuata. Interim in *usum Ecclesiæ Romanæ particularem* nulla tradita deprehendimus. Tanta enim constantia ac fidelitate inhæsit disciplinæ ab *Additamenta codicis græci.*

nonibus eos adjunxerit. Alia adhuc versio latina in occidente fuit a priori quodammodo diversa, quam PETRUS de MARCA *de vet. collect. §. 2.* refert. Forsan Auctor in verbis adductis intelligit codicem illum, qui in *Ecclesiis Francorum* circa annum 580. repertus fuit, cui demum spurii canones apostolici adjecti fuere, teste GREGORIO Turonensi *lib. V. c. 18.*

(1) Huic versioni Dionysianæ demum hi canones inserti sunt, in prisca versione ut apocryphi rejecti vid. *præf. ad dict. vers.* apud PETR. de MARCA *cit. l. c. 3.*

(2) Hæ non *novæ leges Ecclesiasticæ* erant, sed decisiones controversiarum ortarum ex jure jam *constituto* vel per *mores* confirmato. Ea enim modestia adhuc utebantur pontifices, ut tantum de jure *constituto* pronunciarent, vel quærentibus responderent, quod etiam alii Episcopi insigniores fecerint.

(3) Adeo enim studiosus erat Carolus M. sedi Romanæ, ut omnia ad ejus normam componere, &, quæ reformatione indigere videbantur, ad ejus instituta conformare studeret, ut etiam cantandi modum ab ea petierit MABILLON *in Act. Benedict. ad sec. I. p. 416.*

ab apostolis traditæ, ut his remediis vix indigeret, ipsæque pontificum decretales epistolæ inde haustæ aliis Ecclesiis scriberentur (1). Jus hoc, quod primis VIII. sæculis in usu fuit, appellare posses *jus Ecclesiasticum antiquum*.

Juris canonici novioris origines debentur Pseu-do Isidoro.

VIII. Cui mox successit *novum*. (2) Extremis enim Caroli M. temporibus ex Hispania per universum occidentem disseminata fuit collectio canonum, cui nomen nescio cujus Isidori præscriptum erat, quem nonnulli *mercatorem* vocant. Illa continentur canones orientales ex interpretatione latina, Dionysiana antiquiores; Canones plurium conciliorum Francicorum & Hispanicorum, &, quod omnium maximum, ingens numerus epistolarum decretalium, a pontificibus quatuor primorum sæculorum scriptarum inde a Clemente usque ad Siricium, a quo auspicatus erat Dionysius: licet hic, qui ducentos annos ante vixerat Romæ, contestetur, ab ipso conquisitas summa diligentia fuisse, quotquot reperiri potuerint, superiorum pontificum constitutiones. Compendia harum decretalium inserta fuere collectioni, quam Ingelramnus, Mediomatricum episcopus, edidit an. 785., (*a*) pluraque earum capita irrepserunt in capitularia regum Francicorum, sæpeque allegabantur. Sed Hincmarum (3) Rhemensis, quum videret Nicolaum I. his abuti ad stabiliendam suam jurisdictionem in episcopos, contendit, decretales istas, quod corpore canonum non continerentur, plus auctoritatis, quam ipsos canones, habere non debere. Pontifex contra bene monuit, auctoritatem earum non e corpore canonum, sed a scriptoribus, quos Pontifices fuisse exivimaverat, esse derivandam.

Cujus pia fraus detegitur.

IX. Nostro ævo compertum est, decretales illas inde a Clemente usque ad Siricium non ab eis, quorum nomina præferunt, profectas esse. Idem enim stili habitus in omnibus, ipsumque orationis genus a primorum sæculorum simpli-

(1) Jam INNOCENTIUS I. hujus sententiæ fundamenta jecit, contenditque, omnes Ecclesias occidentales sese conformare debere ad mores Ecclesiæ Romanæ, quippe a qua, tanquam a *matre*, originem traherent. Verum nequidem in Italia Ecclesiæ usum Ecclesiæ Romanæ agnovere, ut vel diversitas in jejuniis, aliisque ostendit. Traditionum apostolicarum fulcrum ficulneum est, quod dudum alii ostenderunt.

(2) Recte Auctor asserit *jus novum* his adulterinis epistolis orbi fuisse obtrusum, sedi papali maxime gratum, sed Episcoporum potestati ex diametro adversum. Vice Ecclesiarum admodum dolet Auctor *tom. XIII. in disc. prælim. p.* 15. loquiens: *Inter scripta adulterina perniciosissima fuere decretales, Papis quatuor primorum seculorum attributa, quæ vulnus insanabile Ecclesiasticæ disciplinæ attulerunt per regulas prorsus novas, quas potissimum circa episcoporum judicia & auctoritatem papæ introduxere*. Hinc illæ lacrimæ! Episcoporum imperio quid detractum, & pontifici adjectum. Enimvero si cogitarent Episcopi, nec suum *imperium sacrum* fundatum esse, magis rebus Ecclesiæ consulerent. Parum refert videtur, utrum imperium sacrum penes *unum* sit, ac penes *plures*, Aristocratice gubernantes, cum æque hoc ac illo casu *Papatus* adsit, qui non Romæ, sed in imperio clericorum sacro quærendus.

(3) Plenius hoc Auctor docet *cit. l. p.* 15. *Hincmarus, summus alioquin canonum interpres, nunquam potuit falsitatem eorum detegere. Noverat quidem optime, decretales has præcedentibus seculis plane fuisse incognitas, imo is ipse fuit, qui ostendit, quo tempore in scenam prodierint. Sed destitutus erat arte critica, ut indicia falsitatis animadvertere non potuerit, utut aliat in oculos incurrant, quin quod ad eas provocet, quoties in rem ejus faciunt*. Crassissimæ ignorantiæ & defectui bonarum artium, ubique eo tempore regnanti hoc malum atribuit, docetque infinitas fabulas ea tempestate ortas fuisse.

(*a*) Vid. *hist. eccl. nostr. l.* 44. *n.* 22.

plicitate abhorrens. Leguntur in iis amplissima capita e scriptis patrum, qui sequiori tempore demum vixere, veluti S. Leonis, S. Gregorii, aliorumque: apparent porro leges a Christianis imperatoribus latæ, quales tum non fuerant: res ipsæ, quæ referuntur, nec locis nec temporibus conveniunt (*a*). Sed quoniam per plura sæcula pro genuinis habitæ fuere; dici non potest, quantam disciplinæ ecclesiasticæ mutationem induxerint, præsertim in argumento appellationum ad Pontificem, (1) quæ in iis pro ordinariis venditantur, & episcopalis jurisdictionis, quæ in his mire impeditur: cui fini has epistolas a se editas nec ipse diffitetur Isidorus. *Papæ versificantis.*

X. Interea auctus est compilationum numerus, in quibus notanda est collectio Reginonis, Abbatis Prumiensis, (2) qui vixit an. 900. collectio Burcardi episcopi Wormatiensis an. 1020 collectio Ivonis Carnutensis an. 1100. denique collectio GRATIANI, monachi Benedictini, quæ Bononiæ circa an. 1150. prodiit, quave continentur suppositititiæ illæ decretales (3) pluraque e scriptis patrum, præsertim Hieronymi, Augustini, Gregorii, Isidori Hispalensis loca, sub certa capita redacta, multisque *quæstionibus* referta, quæ in utramque partem disputantur oppositis auctoritatibus quas Gratianus conciliare nititur. (4) Propterea hæc compilatio ab ipso inscripta est *concordia canonum discordantium*, usu tamen invaluit, ut *corpus decretorum*, vel simplicius *decretum* appelletur. Hoc opus, licet summe imperfectum, quod temporum injuria studium Criticum tum exularet, nihilominus magno applausu exceptum, &, licet ab *homine privato* profectum, cujus nulla erat auctoritas, in scholis prælectum, in foro allegatum, universalique consensu unicum juris canonici corpus habitum fuit. Id tamen agnoverunt omnes; loca, quæ in eo continentur, nullam a libro, sed omnem a scriptoribus a quibus profecta sunt, auctoritatem mutuari (5). *Compilatio Gratiani.*

XI. Ex illo tempore ob *ecclesiæ & reipublicæ* mala frequentioribus ex aula Romana constitutionibus opus fuit. Nam per bella illa, quibus minores illi principes, e ruini regni Carolingici nati, perpetuo conflictabantur, nec Episcopi *Papæ regnum spuriis decretalibus stabilitum.*

(1) Præterea vero plura *reservata Papalia* inde orta sunt, quod impostor *causas majores & arduas* sedi papali reservaverit, quo sub prætextu successores, sedis Romanæ heredes, plura sibi *privative* adscribere potuere.

(2) Collectio hæc, quæ diu latuit, anno 1659. ab HILDEBRANDO Primum Helmstadii, postea vero a BALUZIO anno 1671. correctior edita & notis illustrata, quæ ex quisquiliis ISIDORI plura adoptavit, patrumque sententias & leges Codicis Theodosiani cum capitularibus Caroli M. recepit.

(3) Nec hoc adeo mirandum, cum Regino, Burchardus & Ivo, quorum collectiones GRATIANUS præ oculis habuit, has quisquilias collectionibus suis, suffragantibus illorum temporum tenebris inseruerint.

(4) Per subtiles quasdam, sed nec in ratione nec in *solida doctrina ecclesiastica* fundatas distinctiones. Ut plurimum patres, in *quæstientibus controversis* sibi formaliter contradixere: concilia diversis temporibus & locis congregata in diversas tracta sunt sententias, quæ conciliari non potuere, & tamen in consensum a GRATIANO deducta per *distinctionem cerebrinam*, juxta methodum in scholis tunc usitatam. Ita vero potuere quadrata rotundis æquari. Plures hæc methodus nova peperit doctrinas, in *decretalibus* paulo post approbatas, quorsum pertinet distinctio inter pœnitentiam *solemnem & minus solemnem*, v. MORINUS *de pænit.* 322. inter *votum solemne & minus solemne*: inter sponsalia *de præsenti & de futuro* &c.

(5) Id vix asseri *universaliter* potest. Plura ex ipsi Isidori quisquiliis receptæ esse, vel c. *redintegranda*, imo ipsa aulæ Ro-

(*a*) Vid. *Concilia Phil. Labbei tom.* 1. *passim*.

fcopi conventus agere, nec Metropolitani auctoritatem interponere valuerunt. Qui aliquo numero haberetur, nemo fuit præter pontificem, cujus reverentia major effe cœpit poft oppreffam Regulorum, Romæ vicinorum, tyrannidem (1). Sic poft Leonem IX. & an. 1050. plura de morum & difciplinæ emendatione habita funt concilia, quandoquidem quum Chriftiani in univerfum, tum clerici luxu, libidine & avaritia corrupti fuere. Quibus vitiis bellum indictum fuit pluribus conciliis particularibus, quibus vel ipfi Pontifices vel eorum legati præfuere. Convocata funt quoque nonnunquam *generalia*, cum alibi, tum Romæ potiffimum, quæ a loco congregationis vocantur *Lateranenfia*, in quibus eminet Lateranenfe III. an 1215. fub Innocentio III. cui potiora momenta difciplinæ, quibus etiamnum Ecclefia regitur, debentur.

per academias, & religioforum mendicantium ordines confirmatum.

XII. Innocentius ille, nec non Alexander III. aliique plures fæculi XII. & XIII. Pontifice jurium erant peritiffimi, nec canonum folum, fed & legum Romanarum, quæ tum e fitu refufcitabantur, callentiffimi (2). Undiquaque propterea confulebantur etiam in caufis fecularibus. Appellationes continuæ Romam deferebantur, ubi graviffimæ caufæ non folum Epifcoporum, fed Regum quoque ac Principum difceptabantur. (3) Iifdem temporibus ordines monachorum mendicantium & academiæ fuerunt inftitutæ Pontificique immediate fubjectæ, ex quibus prope omnes Prælati & Ecclefiæ miniftri fuere delecti. Atque fic factum eft, ut nullæ leges generatim reciperentur, nifi quæ ab ipfo Pontifice, five in concilio præfidente, five in collegio Cardinalium decernente, proficifcerentur.

legibus obruit orbem, quas,

XIII.

Romanæ de caufis *majoribus & arduis* doctrina docet.

(1) Non omittenda quoque erat Pontificum Romanorum feculo XI. & XII. indomita imperandi libido, quæ imprimis, fub GREGORIO VII. erupit, qua Regum & Epifcoporum poteftatem conculcavit. CLEMENTIS III. & URBANI II. mutuæ concertationes notiffimæ funt. Imo quis ignorat, hujus aftutia expeditiones in *terram fanctam* fufceptas fuiffe, qua efca etiam infiniti Epifcopi & Prælati capti funt, ut *crucis fignum* avide expeterent, fed fimul Pontifici Romano anfam præberent hifce abfentibus, fuam poteftatem augendi. Succincte hoc demonftrat AUCTOR *tom. XVI. hift. Eccl. in difc. prælim.* §. 6. Paucis primario indomita Paparum ambitio tot infinitas peperit decretales. (Nefcio quid S. Gregorio VII. imputare Auctor adnotationum poffit; nifi forfan accufare velit, quod ipfe ut fimoniacam labem, & Nicolaitarum hærefim extingueret, in odium pervenit Henrici fibi ufurpantis fimoniacas inveftituras & Clericorum etiam, qui huic crimini obnoxii erant, & qui contendebant licere fibi uxorem ducere. Reftitit utrifque pari conftantia Sanctus Vir. Urbanus II. latum a decefforibus fuis in Henricum IV. anathema integravit; hærefim Berengarii, Inveftituras, Pfeudopontificem Clementem, Simoniacos, Nicolaitas, ætatis illius peftes teterrimas opprimere atque delere ftuduit. De providentia vero Papæ propter expeditiones in Terram Sanctam, multa apud Ordericum Vitalem Hift. Eccl. l. 9. apud Duchefnium; confulatur infuper Joannes Morinus lib. 10. de Adminiftr. Sacram Pœnit. cap. 19. §. 10. & Mabillonius fæcul. VI. Bened. pag. 903. n. 6.)

(2) Si prudentiam juris argui, ex gloffis fapere. Sine ullo poteft obftendi negotio, Papas in decidendis litibus, quæ ex juro Romano nafcebantur, femper fere lapfos fuiffe, quod non adeo mirandum, dum folidis juris Romani fundamentis deftituti fuere. Magis ergo corruperunt juris hujus difciplinam quam illuftrarunt, & tamen eorum auctoritas effecit, ut his erroribus etiam tritura forenfis fuerit infecta.

(3) Sub prætextu peccati evitandi, v. c. 12. X. d. *for. comp.* Ita tandem Pontifex, arbitrium omnium quæftionum *juris publici* & *Gentium* fufcepit, fed u-

tram-

XIII. Post decretum Gratiani plures decretalium collectiones (1) factæ sunt, in quibus sola *Gregoriana* an. 1234. per Raymundum de Pennaforte, natione Catalanum, ordine Dominicanum, Gregorii IX. Capellanum, compilata, publicam auctoritatem idepta fuit. Ea continentur decreta magni concilii Lateranensis an. 1215. pluriumque causarum decisiones pro natura argumentorum in V. libros distributæ. Atque hoc ipsum est, quod simpliciter *decretales* appellamus, licet *canonistæ* eas, quæ prioribus collectionibus continentur, appellent *decretales veteres*. *decretalium nomine evulgat Gregorius IX.*

XIV. Bonifacius VIII. an. 1298. prodidit decretalium *sextum*, itidem in V. libros pro natura collectionis Gregorianæ divisum: quem *sextum* appellant. Eo continentur decreta duorum conciliorum Lugdunensium, vel potius Pontificum INNOCENTII IV. & GEGORII X. ann. 1245. & ann. 1274. iis præsidentium; nec non aliorum Pontificum inde a Gregorio IX. usque ad Bonifacium VIII. constitutiones. Sed diffidia inter hunc Pontificem & Philippum pulchrum hanc collectionem Francis suspectam reddiderunt (2). Accessit postea nova collectio *Clementinarum*, qua continentur Constitutiones Clementis V. in concilio Viennensi an. 1311. promulgatæ, & a Joanne XXII. an. 1317. publicatæ. *amplificat Bonifacius VIII.*

XV. Ceteræ omnes, quæ corpori juris post adjectæ sunt, *extravagantes* appellantur, quod veluti errarent atque a ceteris compilationibus exularent. Jam olim canonistæ allegarunt decretales Gregorii IX. per vocabulum *extra*, ut indicarent, esse eas extra decretum Gratiani, quod usque ad ea tempora solum veluti corpus juris habebatur: idque etiamnum facere solemnus. *Extravagantes* sunt partim *Joannis XXII.* partim *communes*, non solum subsequentium Pontificum, sed etiam nonnullorum præcedentium etiam ipsum Innocentium III. Atque hi sunt illi libri, videlicet, *decretum*, *decretales*, *sextus*, *absolvit Jo. XXII.*

Cle-

---

tramque doctrinam pessime depravavit, canonistis atque legistis manum præbentibus, quippe quorum consilio Principes utebantur. v. ARNOLD. LUBECENSIS *lib. III. c.* 10.

(1) Priores collectiones sub tit. *antiquarum collectionum decretalium* ann. 1609. edidit ANTONIUS AUGUSTINUS Episcopus Ilerdensis, inter quas eminet *Honoriana* HONORII III. jussu per Tancredum compilata, quam erudito commentario illustravit CIRONIUS.

(2) Leniori verbo utitur Auctor, cum non potuerit non BONIFACII. VIII. nomen Gallis prorsus exosum esse, ob *c. unam sanctam I. extrav. com. de major. & obed.* Hic enim Pontifex in tantam erupit temeritatem, ut etiam in *temporalibus* pede suo regna subjiceret, contra quem præ aliis classicum cecinere BARCLAIUS & MOLINÆUS. Imprimis vero in PHILIPPUM IV. virus omne evomere studuit in orat. quam in consistorio anno 1303. habuit pro confirmando Alberto Rege Romanorum, in qua contendit, terrenam potestatem accipere omnem suam auctoritatem ab Ecclesiastica potestate, sicut luna lumen suum accipit a sole, deinde omnes reges subjectos esse debere imperatori, nominatim vero regem Galliæ, Gallosque mentiri, *quia de jure sunt*, ait, *& esse debent sub rege Romano & Imperatore*. Hinc illæ lacrymæ! Ceterum quia imperatorem sibi subjectum esse voluit, ceteros reges vero imperatori, non aliter rationas quam hoc modo subducere potuit: *Si vinco vincentem te, te quoque vinco* conf. STEPHANUS BALUZ. ad P. de MARCA *de C. S. & imp. lib. II. c. I. in f.* (Notæ sunt controversiæ inter Bonifacium VIII. & Philippum Pulchrum Gallorum Regem, orto initio ab ea constitutione qua cavit Bonifacius, ne Clerici aliquid Laicis solverent absque auctoritate Sedis Apostolicæ. Epistolæ utrinque missæ, convicia mutua, ignominiosaque extant, si modo vera, ab ipsisque composita, & non ab aliis conficta, quod verisimile est.)

luit, sæpeque in caussis temporibus (1) ex levi caussa adhibebatur. Institutum fuit inquisitionis officium, ordinato processu extraordinario per capturas & denunciationes segretas in criminibus læsarum religionum (2). Potestas sæcularis spirituali jungebatur tanto excessu, ut Pontifici tribueretur jus destituendi Principes, & regna pro lubitu dispertiendi.

XVIII. Sed majus exitium disciplina sacra vix experta est, quam tempore Schismatis Avenionensis, exeunte sæculo XIV. Nam in ista Pontificum æmulatione uterque dispensationibus & indulgentiis sectatorum suorum numerum augere fategit, vitiaque in iis, qui parti suæ favebant, dissimulavit, & quum mutuis diris & execrationibus se devoverent, censuræ Ecclesiasticæ ad ludibrium reciderunt. Concilium Constantiense, quod an. 1414. convocatum fuit, tantis malis ex parte medelam adhibuit. Deliberatum ibi fuit de emendatione morum & disciplinæ Ecclesiasticæ; deliberatum itidem postea. Omnium efficacissimum remedium existimatum fuit restrictio privilegiorum & dispensationum, ne summa auctoritas, quam Christus capiti Ecclesiæ concesserat ad ædificandum, adhibeatur ad Ecclesiam destruendam. *præsertim tempore schismatis Avenionensis,*

XIX. Reclamatum est iis, qui Papam veluti unicum in Ecclesia legislatorem ac totius disciplinæ arbitrum absolutum extollebant. Recursum est ad auctoritatem conciliorum & ad potestatem episcoporum, per canones ordinatam. Interim illi fluctus, quos schisma excitaverat, lenioribus illis remediis per omnes orbis Christiani partes compesci non potuerunt. Germania, regnaque Septentrionalia abusibus istis, quibus oppressa fuerant, in tantum horrorem conjecta sunt, ut maximam partem animum abjicerent, atque hoc obtentu jugum Ecclesiæ infausto omine excuterent. (3) Per Italiam dominatus aulæ Romanæ & spes Principum, qui ei adulantur ob certam lucri exspectationem, pontificis usurpationes corroboravit, quas per Hispaniam Franciamque regum temperavit auctoritas pro genio nationum diverso. Nam in Francia apertius Pontifici resistit, manifestum est. *quibus Concilium Constantiense mederi voluit, quibusve Germania & regna septentrionalia fuit ad defectionem concitata.*

XX. Inde a schismatis illius temporibus Francia palam declaravit animum tuendi veterem libertatem, atque exterminandis, quidquid contra canones per ignorantiam vel malitiam sequioribus temporibus innovatum est. (4) Neque ta- *Franci in viam redeunt,*

---

ditionem in terram sanctam susceperat voto temerario, mutata voluntate illud redimere cogebantur, soluta eleemosyna; *c.* 1. 2. 8. & 9. *X. de Vot. Pretii*, appellatio displicuit, ne simonia commissa videretur. AUCTOR *tom. XIII. hist. Eccl. disc. præl.* §. 16.

(1) Postquam Episcopi potestate temporali, ut Principes, ut domini mundi, eminere cœperunt. Auct. *tom. XVIII. hist. Eccl. in disc. prælim.* §. 9.

(2) De *tribunali inquisitionum* ex instituto agit Auctor *tom. XIX. hist. Eccl. in disc. præl.* §. 13. & infra circa finem singulares observationes tradit.

(3) Jam olim GUILIELMUS DURANDUS *lib. II. de modo concil. general. hab. c.* 7. præsagium hoc Romanæ Ecclesiæ prædixit: *Proverbium vulgare est: qui totum vult, totum perdit. Ecclesia Romana sibi vendicat universa. Unde timendum est, quod universa perdat. Nam* (*sicuti Salomon ait prov. XXX.*) *qui multum emungit, sanguinem elicit. Sicuti habetur exemplum de Ecclesia Græcorum, quæ ex hoc ab Ecclesia Romana obedientia dicitur recessisse.*

(4) Gallia semper sollicita fuit in tuenda *regni libertate* contra ausus papales, quibus regni majestati non raro bellum indixit. Episcopi Galliæ, quorum e re imprimis fuit, libertatem hanc salvam incolumemque esse regni causam non deseruere, & Pontifex tanta pertinacia victus cedere tandem debuit, ne schisma, quod non raro sedi papali minati sunt Galli, huic regnum, potentia inclytum, subduceret. Vid. *obs. I.* ad PETRUM de MARCA *de concord. sac. & imp. lib. I. c. 1.*

tamen propterea habemus, quod nobis gratulemur de veteri disciplina conservata, licet intacti pluribus innovationibus, quibus, alia regna vexantur. Neque nostro ævo opus invectivis istis, quibus tempore *schismatis* utebamur: nam periculorum remedia morborum intuta fiunt, si male applicantur.

qui concilii Basileensis decreta

XXI. Concilio Constantiensi optimum corrigendi abusus remedium visum fuit frequentior conciliorum generalium convocatio, licet primitiva Ecclesia tribus sæculis iis caruerit, ed eaque tamquam ad *remedia extraordinaria* (1) confugerit. Ex hac caussa Eugenius IV. convocavit an. 1431. *concilium Basileense*, quod a prima sessione ex caussis frivolis disturbatum ivit; sed tamen eidem adhærere, ejusque decreta approbare coactus est. Biennio post novum inter pontificem conciliumque ortum est dissidium, quod componi non potuit.

adoptant in pragmatica 1438.

XXII. Medio tempore habitus est conventus *Bituricensis* an. 1438. (2) ex omni Clero Franciæ collectus a rege Carolo VII. ubi constitutio facta, quam *pragmaticam* appellamus: quod nominis jam antea nonnullis constitutionibus imperatoris, & statuto Ludovici sancti, quo Romanæ aulæ postulata repressit, inditum erat. Pragmatica autem illa concilii Basileensis agnoscitur auctoritas, pluraque ejus decreta recipiuntur in Franciam, certis limitationibus circumscripta. Germania in isto dissidio neutras partes secuta, donec an. 1437. *Concordata nationis Germanicæ*, inter Nicolaum V. Eugenii IV. successorem, & Imp. Fridericum III. ordinesque imperii inirentur, quibus etiamnum utitur in caussis beneficiariis.

quam commutavit Franciscus I. in concordatis 1516.

XXIII. *Pragmatica* Francorum pontificibus æque exosa fuit ac ipsum concilium, cujus decretis nitebatur. Ludovicus XI. eam abrogaturus (3) impeditus est a Clero, sed maxime ab academiis & senatibus provincialibus. Ex eadem caussa Julius II. impetiit Ludovicum XII. ad concilium Lateranenses vocatum, damnassetque pragmaticam, si diutius in vivis versatus esset. Leo X. denique litem hanc composuit, conveniti que cum Francisco I. an. 1516. Bononiæ in nostra *concordata*, quibus *pragmaticæ* nomen abolitum, infensioraque pontificibus capita expuncta, cetera renovata. Potissima mutatio hæc fuit, quod abrogatis episcoporum & Abbatum electionibus, Pontifici tributa est potestas præficiendi episcopatibus & monasteriis, quos rex nominaturus esset. Hæc *concordata* fuere a concilio Lateranensi, quod tum nondum solutum erat, comprobata: sed suprema curia Parisiensis omnimodo restitit, quo minus publicam auctoritatem ex relatione in scrinia nanciscer etur, & clerus per integrum sæculum electionum pristinam libertatem flagitavit, nullo effectu.

Lutherus catholicis ansam dedit emendandi disciplinam

XXIV. Sub idem tempus Martinus Lutherus in scenam prodiit, quem secuti sunt alii plures qui obtentu *repugnandæ Ecclesiæ* miseris modis eam dilacera-...

---

(1) Erat ea Ecclesiarum illa tempestate conditio, ut communibus malis communi consilio & ope, quantum fieri poterat, succurrere coactæ fuerint, quod essent derelictæ a republica, adeoque aliunde præsidium petere haud potuerint. Hoc sensu hæc remedia dici possunt *extraordinaria*, pro statu illorum temporum quodamodo necessaria, quæ tamen postea, ubi minus necessaria videbantur, facta sunt *ordinaria* ad augendam episcoporum auctoritatem.

(2) Caussam huic concilio dedit *legatio concilii Basileensis* ad regem clerumque gallicanum, in qua id agebant partes hujus concilii, ut *decreta Basileensia* susciperentur in Gallia. Hac de causa Rex convocavit hanc Synodum, cui ipse præsedit & postulata legatorum concilii Basileensis examinavit.

(3) Imprimis curia Romana sub PIO II. tam frequentibus precibus apud LUDOVICUM XI. egit, ut animum ejus flecteret, & diploma, quo *pragmatica* aboleretur, daret, quo facto vulnus gravissimum inflictum fuisset, nisi curia parlamenti Parisiensis intercessisset.

cerarunt. Sed ex his novis secessionibus id utilitatis redundavit in Ecclesiam (1) ut omnium animi, licet sero; serio tamen converterentur, non ad fidei quidem, quæ variari nequit, sed morum & disciplinæ Ecclesiasticæ emendationem. Resumptum est studium antiquitatum Ecclesiasticarum, veterumque canonum longa oblivione sepultorum. Inde manavit sancta illa saluberrimaque reformatio concilii Tridentini, quo damnantur corriguntúrque sequiorum sæculorum abusus plerique; dispensationes autem & privilegia constringuntur, ac infulæ episcopales exaltantur. Renovatio antiquorum canonum sanctissimorum hujus concilii scopus & labor fuit. Ejus decreta circa doctrinas in Francia ultro recepta fuere, veluti ex concilio Oecumenico profecta; sed quæ ad *disciplinam* spectant, usque ad hoc tempus, Cleri Francici intensa flagitatione posthabita, non attenduntur (2). Non quod ea non satis pura censeretur quippe maximam partem statuto ordinum Blesensi inserta; sed quod reformatæ religioni addictis civibus, multisque catholicis præsertim magistratibus, aliquid dandum esset, qui in iis plurima nostris libertatibus inimica deprehendebant. Atque hæ sunt origines, progressus & reliqua fata juris Ecclesiastici inde ab Ecclesiæ incunabulis usque ad hæc tempora. *In concilio Tridentino.*

CAPUT II.

De Divisionibus Juris Ecclesiastici.

I. UNiversum jus Ecclesiasticum dividitur in jus *divinum* & *humanum*; in jus *naturale* (3) & *positum* (a). Jus *naturale* est lumen rationis de eo, quod Deo debemus & hominibus. Hoc etiam est jus divinum, quia Deus est auctor naturæ, & rectæ rationis regula ejus est æterna sapientia. Jus *divinum positivum* est, quod Deo placuit hominibus præscribere, sive rationem ejus revelaverit, sive minus. Continetur autem scriptura veteris & novi testamenti, & per traditionem Ecclesiæ explicatur (b). Hujus juris major *Divisiones juris canonici, quid est*

(1) Sine dubio argo regna, quæ adhuc pontifici parent, multum Lutharo sese debere profiteri coguntur, quod adeo infracta sit illa immensa pontificis potestas, ut hodie inanes sine viribus iræ ejus habeantur. Præterea quid utilitatis ex hac reformatione in rem literariam, jurisprudentiam, & Philosophiam redundaverit, nemini obscurum essa potest, ut vel Lutheri hostes beneficii hujus immemores esse non deberent. (Hasce nugas refellere non est institutum; quis fuerit Lutherus compertum est, quæque dogmata disseminaverit, innotescit. Proh dolor! Erroribus suis utinam haud unquam ereditum esset.)

(2) Hanc adhuc hodie prærogativam, acriter defendunt reges Galliæ, quod conciliorum decreta vim *legum ecclesiasticarum* in Gallia demum sortiantur ex *regia pubblicatione* atque promulgatione. Hac destituta nihil roboris habent. Ceterum non potuisse recipi concilium Tridentinum, salva regni Galliæ libertate, res ipsa loquitur, quippe quo admodum imminuta est. Legati ab HENRICO II. & CAROLO IX. ad hoc concilium missi graviter conquesti sunt de juribus regni violatis, adeo ut tandem secesserint. vid. Paulum Sarpium *in histor. concil. Trid. p. m. 1313. seqq.*

(3) Rectissime auctor *juris naturæ* doctrinam quoque ad *juris ecclesiastici* hambitum trahit, quippe quod saniora tradit dogmata, demonstrantia *habitum religionis ad statum civilem*, de quo peculiari libello edisseruit PUFFENDORFIUS. Cultior omnino *juris Ecclesiastici* facies apparuit, postquam *juris naturæ* capita ad illud transferri cœperunt.

(a) *Dist. 1. c. 1. §. 7.* (b) *Dist. 11. c. 5. ex Basilio de Sp. S. c. 27.*

jor pars revera est jus naturale, quod Deus tempore Mosis populo suo in scriptis commendavit, quoniam in hominum mentibus exoleverat. (*a*)

partim divinum, II. Decalogus est juris hujus naturalis compendium, omniaque veteris Testamenti *præcepta moralia* sunt ejus explicationes. Equidem plures iis mistæ sunt *leges ceremoniales*, quarum nonnullis Judæi procul superstitione vicinarum gentium habebantur; nonnullarum autem rationem ignoramus. Illud tamen in universum constat, necessarias eas fuisse ad continendum populum illum indocilem & rebus externis addictissimum in officio, (1) in iisque latuisse figuras rerum novi Testamenti (*b*). Quare postquam Jesus Christus venisset, ut veritatem nos aperte doceret, figuræ evanuerunt, cærimoniæque cessarunt. Ille enim legem Dei reddidit absolutam, cunctaque reduxit ad *jus naturales* & ad *primævam institutionem*. (2) (*c*)

partim naturale, III. Unde patet, jus *divinum naturale* esse immutabile, quoniam idea rationis æque omnis variationis expers est, ac ipse Deus, in quo solo ea æternum subsistit. Sed jus *divinum positivum* mutabile est, conformatum quippe utilitati hominum in certo statu viventium. Ejus itaque durationem non nisi Deo revelante novimus ejus auctore. Ille vero declaravit, fore, ut vetus fœdus novo tollatur (*d*); sed Christus nullibi dixit, ante suum ultimum adventum quidquam mutatum iri.

partim humanum IV. Jus *humanum* est multo mutabilius, non solum pro necessitatum, quibus mederi cupimus, diversitate; sed etiam quod precedente tempore compertimus optimis remediis nos usos non fuisse. Hoc jus humanum positivum, si scriptis conceptum, vocatur *constitutio*; si non scriptum, *consuetudo* (3) (*e*). Sic *constitutionum* nomine veniunt omnes *canones conciliorum*, decreta pontificum & Episcoporum, regulæ monachorum, ceteræque leges Ecclesiasticæ omnes, sive generales sint, sive particulares. Quod autem præterea consensu tacito soloque usu receptum invaluit, *consuetudo* appellatur. Observanda autem non nisi *consuetudo laudabilis* h. e. quæ non in *sanctiones juri divini* & in *constitutiones universales* impingit. (4)

V. Jus

(1) Id auctor egregie demonstravit peculiari libello gallice de *moribus Israelitarum* conscripto, in quo agrestis & durissimi hujus populi peculiares rationes evolvit.

(2) Ita sine dubio recte subducit rationes Auctor doctissimus, non æque vero Ecclesia Romana. Noto notius est 1. universum fere sacerdotium cum cultu Levitico tractum esse ad statum novi testamenti, cum stabiliendæ hierarchiæ admodum inserviret: 2. decimas, oblationes & primitias similiter, ex veteri fœdere repetitas fuisse, & secundum leges ejus adhuc hodie æstimari: 3. imo *sacrificiorum* doctrina cum *votis* aliisque inde dependet: 4. denique totus *cultus cæremonialis* hodie ita adornatus est, ut apparatu suo & pompa veteris legis solennia longe superet, contra Christi doctrinam. *Joh. IV.* 21. 23.

(3) Hoc *jus ecclesiasticum*, sive *in scriptis* sive sine *scriptis* conceptum, est *publicum* & *privatum*. Illud *hierarchiam* statumque *ecclesiæ*, quatenus *rempubl.* constituit, atque *cleri imperantis* jura respicit. Hoc vero causas privatorum ecclesiasticas, v. c. jus patronatus, beneficia &c. Illud principatum tenet in *jure canonico*.

(4) Nec *ecclesiam* gravat, seu rationibus *Ecclesiastici status* non adversatur. Quidquid cum his pugnat, illaudabile minusque tolerandum judicatur. Consuetudo investiendi prælatos per *annulum* & *baculum*, *regaliorum*, *spoliorum*, *primariarum precum*, &c. illaudabilia imo damnabilis judicata, quod cum rationibus regni ecclesiastici pugnaret: *Boni* enim mores sunt, quos Papa cum clero approbat; *mali* vero, quos improbat.

Quic-

(a) *Chrys. homil.* 1. *in Matth.* (b) *Matth. V.* 17. (c) *Dist.* 5. *p.* §. 6. *f. dist.* 7. *p.* (d) *Jer. XXXI.* 31. *August. de Spir. & lit. c.* 19. (e) *Dist.* 1. *c.* 3. 4. 5. *dist.* 3.

V. Jus divinum omnes æque fideles obligat (*a*). Jus humanum latius vel angustius patet pro auctoritate conditoris, ac consensu eorum, qui id admisere. *Conciliorum œcumenicorum* canones ubique sunt observandi, exceptis locis, qui, quod a labe disciplinæ intacti mansere, iis non indigent, vel contraria utuntur consuetudine, quæ sine majori malo abrogari nequit, ac juri divino non repugnat. Conciliorum *particularium* canones & Episcoporum decreta regulariter extra provinciam vel diœcesin non protendunt obligationem; sed sæpe fit, ut aliæ Ecclesiæ sua sponte iis se subjiciant, quo pacto fieri possunt *regulæ universales* (1). Est enim totum illud regimen Ecclesiasticum lene & caritate temperatum, alteraque Ecclesia alterius leges, sibi utiles, volens lubensque amplectitur. Vicissim ægre non fertur, si qua Ecclesia privatis suis institutis utitur, si forte non sine discrimine ad legem communem reduci posse videatur. Sola fidei doctrina & juris divini leges per omnia sunt uniformes.

quod varium, et pertinent canones conciliorum.

VI. Jam utut Ecclesia semper novas leges concedere possit; ea tamen potestas non est *arbitraria*, neque homines ea pro suo affectu ac lubitu abuti queunt. Concilia enim *particularia* tum demum canones conceperunt, quando certis depravationibus medendum erat (1). Generalia autem extra ordinem convenere, ac plerumque paucos canones prodidere. Propterea Ecclesia Romana per decem priora secula *nullos canones* sanxit, & decretales, illo spatio a Pontificibus scriptæ fuere ad Episcopos alios, ut eos canonum docerent argumenta & inculcarent observantiam (3). Ipsi patres, qui sive in concilii, sive per peculiares constitutiones canones fecerunt, eo ipso Christianis non voluere novas leges imponere, sed tantum *legem Dei* & *traditiones apostolicas* explicare, (4) repressis aberrationibus, quas gliscere animadvertebant (*b*). Hinc pontificum constitutiones & conciliorum decreta citationibus scatent, & concilii Tridentini prope verba singula ex scriptura, canonibus & patrum scriptis hausta sunt.

qui proprie leges non sunt.

VII. Sacra igitur scriptura maxime omnibus Christianis habenda est lex palmaria, quam pastores veluti normam actionum suarum sequi debent: Qui ei multum operæ dederit, inveniet regulas, ex quibus facile dijudicabit casus particulares. Atque hoc modo sacra scriptura usi sunt Cyprianus, Augustinus, Gregorius M. ac reliqui Patres. Maximusque horum scriptorum usus est, ex iis percipere, quantum in scriptura lateat, quodque nostram effugeret diligentiam, qui tanto studio eam non meditati sumus (5).

Verum principium canonum sacra scriptura;

VIII.

Quicquid autem hos alit, turpe & irrationabile censetur.

(1) Maxime si in codicem legum universaliter obligantium transferuntur. Sic postquam canones Laodiceni, Gangrenses, Neo-Cæsarienses &c. in *codicem canonum universæ ecclesiæ*, & Africani in *Dionysii Exigui collectionem* conjecti fuer, *universalium* legum vigorem acceperunt.

(2) Vel etiam pro reducendo antiquorum canonum usu, desuetudine fere extincto, laborari deberet, id quod plura concilia particularia, maxime *episcopalia*, docent.

(3) Breviter nihil noviter constituerunt in epistolis suis Pontifices, sed consulti de rebus ambiguis secundum *jus constitutum* pronunciarunt, & se quoque canonibus antiquis & *jure ecclesiastico constituto* teneri agnoverunt. Jo: Launoius *P. III. epist.* 3.

(4) Vel potius quæstiones controversas decidere ex traditionibus apostolicis crebrinis. Cum certamen esset inter Asiæ minoris ceterasque Ecclesias de tempore celebrandi Pascha, jam illæ, quam ceteræ Ecclesiæ ad *traditiones apostolicas* provocarunt, neutra pars tamen eas probare potuit. Socrates *lib. V. hist. eccl. cap.* 22.

(5) Quid vero desideretur in hoc præjudicio, alii jam notarunt. Corruptam

per

(a) *Dist.* 9. *f.* & 10. *pr.* (b) *Athanas. ep. ad orthod.*

cum placitis concil. universalium, & constitutionibus pontificum,

VIII. Post scripturam maximæ auctoritatis sunt placita *conciliorum universalium* & *particularium*, ab universa Ecclesia recepta (*a*). Jesus enim Christus pollicitus est, quoties discipuli in suo nomine congregati fuerint, etiamsi non plures duobus vel tribus, se fore in medio eorum (*b*). Jam si cujusque patris magna in se sit auctoritas, quid? si plures eorum in nomine Dei, implorato Spiritus Sancti auxilio, ad salutem Ecclesiæ, quæ ipsis regenda tradita est, congregati (*c*) fuerint? Hujusmodi conventus major certe auctoritas erit (*d*), quam patrum singulorum, vel ad populum verba facientium, vel causas dubias respondentium (1). Pontificum constitutiones legum quoque numero sunt habendæ universalium, quatenus vel ab Episcopis in suis diœcesibus publicatæ, vel longo usu receptæ. Generatim autem observare non tenemur leges scriptas, quas in usum deductas non fuisse constat. (2)

Et consuetudine laudabili.

IX. Vicissim magna vis est consuetudinis, & magna in utramque partem, si laudabilis, si longo usu, si pastorum Ecclesiæ consensu (3), vel saltem iis scientibus, invaluit: ut ipsam canonum observantiam excuset. Sunt enim canones, qui a piissimis hominibus impune negliguntur, licet nullibi legantur revocati, v. g: de baptismo extra casum necessitatis non nisi tempore paschali & pentecostali administrando; de precibus die solis ad Deum non geniculo fundendis, &c. (*e*) Quin consuetudinis tanta vis fuit, ut lex in novo Testamento disertis verbis concepta, (*f*) pluribusque constitutionibus Ecclesiasticis confirmata, *de non edendo sanguine* & *suffocato*, per eam tolleretur. Neque tamen propterea existimandum, justum esse, quidquid vulgo fieri videmus. Ecclesia enim fere semper magno abusuum numero onerata fuit, quos spe meliorum temporum toleravit, ingemuitque. Horum loco habendum quidquid legibus ultimo scriptis repugnant, nisi forte conforme sit antiquioribus institutis, quæ nonnullibi servata sunt. Maxima autem vis consuetudinis cernitur in ritibus, hoc est, in ratione precum publicarum, in administratione sacramentorum, observatione feriarum, jejuniorum &c. Quum enim christiana religio de interioribus mentis humanæ sollicita sit; in exterioribus magna semper Christianorum libertas fuit (*g*). Tutissimum est, ut suum quæque mo-

---

per patres *juris ecclesiastici* & *doctrinarum* simplicitatem esse plura evincunt, postquam præsertim ubique sensus reconditos mysticosque in locum simplicioris veritatis substituerunt. Genuinos inde significatus infinita vocabula, in jure ecclesiastico passim obvia, amiserunt, insolitosque assumserunt, ut vel notiones *ecclesiarum*, *pœnitentiæ*, *clericorum*, *laicorum*, *missæ*, *oblationum* &c. docent.

(1) Sed non major quam *doctorum*. Sunt patres *doctores ecclesiæ*, & ita quicquid congregati tradunt, docent, afferunt, *doctrinæ*, non *legis* auctoritatem habet. Enim vero hi, qui concilia desiderant, *legislatoriam* potestatem & *interpretationem authenticam* eidem tribuunt, prout supra c. 1. jam observavi.

(2) Minus gratam, curiæ Romanæ hanc sententiam fore, palam est, quæ tamen sanæ rationi congruit. Eandem sententiam tuetur P. de MARCA *de C. S. & I. lib. II. c.* 16. Sed ex fundamentis admodum lubricis eandem illustrat.

(3) Pastorum ecclesiæ, consensum desiderat Auctor, æque ut Dd. imperantis consensum tacitum ad vigorem consuetudinis desiderare solent. Verius tamen est, eam vim suam habere ex *consensu* ipsis factis declarato eorum, qui collegium quoddam constituunt, quippe qui de rebus ad collegium spectantibus *pactis expressis* quædam constituere possunt. Par ratio est singularum ecclesiarum, quæ jure *collegiorum* merito censentur.

(a) *Can. Calch. 1. dist. 15. c. 3. §. 2.* (b) *Matth. XVIII.* 20s
(c) *Conc. Calc. ep. ad Leon. act.* 3. (d) *Celest. ep. 4. ad Conc. Ephes.*
(e) *Can. Nic.* 20. (f) *Act. XV.* 29. (g) *August. ep. 36. ad Casul. ep. 55. ad Jan. n.* 34.

morem sequatur Ecclesia, nisi quid habeat, quod doctrinæ universalis Ecclesiæ repugnet. Ut autem adpareat, quæ leges, quæve consuetudines in usu sint; videndum, quæ perpetuæ decretorum normæ fuerint.

X. Inter ceteras corruptorum morum & depravatæ disciplinæ caussas sequioribus temporibus hæc fuit, quod *opiniones doctorum* pro legibus arreptæ fuerint. Quod tum demum factum, quum Episcopi desinerent docere populum & conventus agitare. Ex hoc neglectu regnum *opinionum;* ex opinionum diversitate, *justi* ignorantia; ex ignorantia justi *lubricum morum* natum est, quum scelestissimus quisque haberet doctorem in promtu, affectui suo obsecundantem, nec fere quemquam nosset, cui satis esset animi pro veritate (1). Ipsæ academiæ & religiosorum hominum ordines vitia hæc promoverunt, quum Episcopi ex horum gremio seligerent, quos consiliis suis adhiberent. Facile unius monachi doctrina universo ordini, & unius doctoris accademici sententia universo collegio imputatur. Interim ipsa collegiorum decreta non sunt nisi consultationes prudentum, quæ utut multum momenti habeant, legum tamen vi destituuntur, quippe profectæ ab hominibus, qui jurisdictione carent. Idem dicendum de congregationibus, novissimis temporibus institutis, quarum consiliis in variis rebus utitur Pontifex.

non opiniones doctorum.

nec collegiorum decreta,

nec congregationum Romanarum placita,

XI. Privilegia quoque nutriverunt vitia. Sunt autem privilegia certæ leges, ad certam personam vel ad certam universitatem ab observantia juris communis eximendam latæ: cujus generis etiam sunt *dispensationes.* (2) (*a*). Quæ licet facet salutares esse possint, in universum tamen indoli Evangelii adversantur. Animus demissus non affectat singularia, nisi forte plura pati altiusque descendere opus; & caritas æqualitatis custos est, propriique commodi inimicissima. Ipse Jesus Christus omnibus religionum cerimoniis legibusque patriis semet subjecit. Puris illis temporibus rarissima fuere *privilegia*, postero ævo profusissima. Quotidie obversantur, quorum nulla est ratio; & si qua justa caussa nituntur, ea invidiam, discordiam, legum contemtum alunt. Vilescunt enim leges, simulatque negligi possunt, & qui *dispensationibus* sunt omnium indignissimi, ii ad eas flagitandas sunt omnium promtissimi audacissimique (3).

nec privilegia,

CAPUT

(1) In thesi philosophatur Autor. Progrediamur ad hypothesin. Seculo XII. nata est opinio, a quibusdam apprehensa, ad evitandam effusionem vini consecrati sufficere, si solus *panis consecratus* daretur laicis. Quidam repugnarunt & sæculo XIII. adhuc ALBERTUS M. hanc opinionem reprobavit. Ex hac opinionum diversitate ignorantia *justi* nata, & inde tandem *lubricum morum*, hinc inde jam introductum seculo XIII. Firmata tandem admodum hæc opinio monachorum accessu. THOMAS Aquinas enim hanc morem approbavit, cujus auctoritate facile omnes ecclesiæ in eum iverunt.

(2) In hoc tamen a *privilegiis* differunt, quod hæc ad omnes casus quandocunque obvenientes applicari debeant, & sint instar *legis* in certam personam latæ: *dispensatio* autem aliquem eximat ab obligatione legis in certo casu, ultra quem non extenditur, nec in aliis similibus legem constituit.

(3) Maxime ubi *venales* exstant, ut Romæ. vid. M. ANTON. de DOMINIS *de republ. eccl. lib. V. c. II. n.* 78. PYRRHUS GORRADUS *de praxi dispens. Apost.*

(a) *Dist.* 3. *c.* 3.

CAPUT III.

De Clero in Universum.

Alia divisio. I. UNiversum jus Ecclesiasticum, methodo jureconsultis usitata, ad *personas*, *res* & *actiones* accommodati potest. Agendum ergo primo loco de *personis*.

Qui & quotuplices clerici? II. Christiani (1) sunt vel clerici vel laici. *Clerici* sunt, qui servitio Ecclesiæ dicati veluti ejus ministri publici; reliquus fidelium cœtus *Laicorum* nomen habet. Clerici pro duplici functionum genere, *sacerdotio* videlicet & *ministerio*, duplicis sunt generis. *Sacerdotium* quippe *episcoporum* & *presbyterorum*; *ministerium diaconorum* ac reliquorum *minorum clericorum* proprium est. Sic in veteri Testamento levitæ ministri fuere sacerdotum ex familia Aaronis, quorum princeps fuit pontifex maximus. Diversi illi clericorum gradus vocantur *ordines*, quos omnes *eminenter* continet Episcopatus, qui reliquorum ordinum fons est & origo, & apex sacerdotii hoc est potestatis illius spiritualis, qua Christus apostolos suos ad regendam Ecclesiam instruxit. Presbyteri, diaconi, ceterique ministri particulam tantum potestatis illius & gratiæ habent, quam Episcopus totam possidet. Hinc *Episcopatus* notio ante omnia evolvenda.

Quid episcopus? III. Episcopus est persona, quam Deus elegit, ut alios sanctos reddat deducatque ad vitam æternam (2). Ejus igitur est, prædicando, docendo, baptizando facere Christianos; factos verbo Dei & sacramentis pascere; ad preces fundendas inducere; pro iis publice & privatim orare; pro iis & cum iis offerre sacrificium; judicium exercere in peccatores, eosque vel Deo reconciliare vel e gremio Ecclesiæ ejicere; tueri unionem Ecclesiæ; divisiones cohibere; morum sanctitatem instillare; peccata exstirpare; pauperibus de necessariis vitæ subsidiis prospicere; afflictis solatia adhibere. Id curæ fuit Apostolis & primis Episcopis, ab iis ordinatis: hoc egerunt patres Ecclesiæ, innumerique illi Episcopi, quorum nomina nostris Martyrologiis sunt consecrata. Hæc idea non est in cerebro nata, veluti sunt idea *perfecti oratoris* aut *sapientis*, quem Stoici finxerunt, sed viva expressio imaginum, quas magno numero puriora Ecclesiæ sæcula exhibent, quarumve exemplis nec nostra tempora destituuntur.

Discretum a sacerdotio ministerium, institutis diaconis, Episcopis. IV. Quum igitur tam late pateat Christianum sacerdotium, officia ejus necessario cum pluribus personis fuerunt communicanda. Nascente Ecclesia, quum fidelium numerus Hierosolymis quotidie cresceret, apostoli septem *diaconos* eligendos esse censuerunt in quos curam rerum temporalium devolverent, onerosam sane in cœtu eorum, quibus omnia erant communia; sibi reservata precum & prædicationum industria (a). Posthæc *Episcopos* instituerunt, singulisque civitati-

(1) Ut olim apud Romanos ex *triplici statu civili* omnis juris civilis fruitio dependebat, ita observavi, a triplici statu in *republ. ecclesiastica* omnem jurium ecclesiasticorum diversitatem pendendam esse. Nam I. homines sunt vel *Christiani* vel *infideles*. Illi in ecclesia sunt, liberique; hi vero extra ecclesiam, *servorum* instar. II. Christiani sunt vel *orthodoxi*, cives ecclesiæ; vel *hæretici* qui extorres & extranei censentur. Denique III. sunt vel *clerici*, qui imperant, & ita sui juris sunt; vel *laici*, qui parent & alieni juris censentur. Inde illi *patres*, hi *filii* dicuntur.

(2) Ita vero 1. cum *presbyteris* conveniunt, quod etiam passim novum fœdus docet: 2. nudi *doctores* sunt, nullo instructi imperio: 3. jurisdictio episcopalis iis a Salvatore non est tributa. Ceterum episcopos ex instituto ecclesiastico ortum traxisse, recte docuit HIERONYMUS *in c. 5. D. 95.* quod pluribus illustrat BLONDELLUS *in apol. pro sentent. Hieron. de episc. & presbyt.*

(a) *Act. VI. 4.*

tatibus, quæ modico fidelium numero floruerunt, singulos præfecerunt (*a*). His *Presbyteris.*
præter diaconos ex mandato domini, alios auxiliatores adjunxerunt, quos *presby-*
teros vocamus; quo nomine principio ipsi Episcopi utebantur (1) (*b*). Hi fere
omnibus Episcopalibus officiis fungebantur, præter duo, quæ sunt Episcoporum
propria, scilicet *confirmatio Christianorum* seu communicatio Spiritus Sancti per
manuum impositionem, & *ordinatio clericorum* hoc est diaconorum, presbytero-
rum & Episcoporum (2).

V. Aucto subinde fidelium Ecclesiarumque numero, diaconorum functiones di-
videndæ videbantur. Instituti enim sunt *lectores*, qui libros sacros adservarent, *Lectoribus,*
publiceque prælegerent; *ostiarii*, qui Ecclesiam custodirent, purgarentque, & *Ostiariis,*
profanos arcerent; *exorcistæ*, qui dæmones e catechumenis ceterisque a cacodæ-
mone obsessis ejicerent; *Acoluthos*, qui Episcopo a pedibus, mandatisque ejus ac *Exorcistis,*
literis ad alios perferendis præsto essent; *subdiaconi*, qui diaconos sublevarent, *Acoluthis,*
proximoque gradu essent. Atque hæ sunt origines *ordinum*, quibus hodienum *Subdiaco-*
clerici distinguuntur. Non tamen eadem omnium Ecclesiarum facies, nec sem- *nis,*
per singuli in unaquaque ordines fuere. Aliæ enim vel solos *lectores* & *acoluthos*, *Cantoribus*
aliæ solos *lectores* & *ostiarios*; aliæ, præter hos, *cantores* habuere. Multæ orien- *seu psalmi-*
tales Ecclesiæ etiamnum *subdiaconis* destituuntur. Sed inde ab Apostolorum tem- *stis,*
poribus semper & ubique fuere *Episcopi*, *presbyteri* & *diaconi*.

VI. Sed non *ordinibus* solum (3), verum *officiis* quoque, postquam hæc aucta *aliisque of-*
sunt, censeri cœperunt clerici. Nam inter diaconos ceterosqee clericos inferiores *ficialibus,*
interjecti sunt *notarii* seu *secretarii*, *mansionarii*, (4) *sacellani*, *thesaurarii*, quibus *veluti no-*
præfectus est archidiaconus. Inter presbyteros fuere presbyteri *cardinales*, quos *tariis &c.*
sequior ætas *rectores* seu *curatos* adpellavit; *directores* nosocomiorum vel monaste-
riorum; *pœnitentiarii* (5); *archipresbyteri*. Ipsi Episcopi pro locorum amplitudine *Rectoribus,*
aliis alii facti sunt eminentiores. Nam qui in primaria cujuslibet provinciæ ci-
vitate habitarunt, *metropolitani* seu *Archiepiscopi*; qui domicilium habuere in ci- *Archiepi-*
vitate, ex qua plures provinciæ regebantur, *exarchi*, *patriarchæ* seu *primates* vo- *scopis,*
cabantur. *Papæ* nomen, quod olim Episcopis occidentalibus commune fuit (6), *Patriarchis.*
Ro-

---

(1) Non tantum ævo apostolico *presbyterorum* & *episcoporum* nomen unum idemque erat, sed postquam *primi* inter presbyteros toti presbyterio præfecti sunt sub nomine *episcoporum*, adhuc *presbyterorum* nomen retinuerunt. EUSEB. *lib. V. hist. eccl. c.* 24. HILARIUS *in* 1. *Tim. III.* adhuc suo tempore bellissime ita censuit: *Episcopi & presbyteri una ordinatio fuit. Uterque enim sacerdos est, sed episcopus primus, ut omnis episcopus presbyter est, non omnis presbyter episcopus; hic enim episcopus est, qui inter presbyteros primus est.*

(2) Non aliter quam ex *instituto* & *more ecclesiæ*, quia in his duobus actibus *prærogativam apostolicam* quæsivere, quorum successores sese episcopi constituerunt. Unde ergo reliqua *jura episcopalia*, imprimis jurisdictio, imperiumque sacrum? Enimvero recte Autor hæc omittit, quia de modestia primorum episcoporum edisserit.

(3) In *ordinibus* esse dicuntur, qui *ordinatione solenni* ad munera ecclesiastica adsumuntur: qui ad alia *officia* citra *ordinationem* admoventur, in *ordine* non sunt. Enimvero olim nullus *ordo* erat sine *actuali officio* sacro, prohibitumque in genere ordinare clericos: ubi hoc vero invaluit, *ordines* non semper *actuale officium* involvunt.

(4) *Mansionarii* sunt *æditui* & *custodes ecclesiæ*, inde dicti, quod habitationem vel mansionem juxta Ecclesiam haberent. CANGIUS *in gloss. voce hac*. *Notariorum ecclesiæ* officia varia fuere. Generatim *episcoporum amanuenses* erant; conciones excipiebant, in codices referebant, interdum publice recitabant, coram episcopo baculum gerebant, literas consignabant &c. Prolixe triplici dissert. *de notariis eccles.* agit Dn. JO. ANDR. SCHMIDIUS.

(5) Hi olim dicebantur, qui pœnitentibus præerant, eorumque confessionibus audiendis vacabant, ubi occulta delicta erant manifestanda & per pœnitentiam expianda.

(6) Ut demonstrat LAUNOIUS *P. VI. epist.* 13. *n.* 303. *seqq.* simulque docet, ex hoc nomine nullam prærogativam Pontifici competere.

(a) *Tit.* I. 5. 7. (b) *Act.* XX. 27. 28.

Romani Pontificis proprium mansit, quia hic de jure divino omnibus Episcopis major est habitus, Apostolorum principis successor & *visibile* caput Ecclesiæ. Horum graduum, quibus clerici ejusdem ordinis distinguuntur, alii *dignitatum* potius sunt, quam *officiorum;* alii mandatis dumtaxat temporariisque administrationibus nituntur; alii sunt vitalitii tantum. Vocantur autem *beneficia*, ex quo certa bonorum Ecclesiæ portio iis adnexa fuit, cujus administratio est penes *titulatum*.

Officia non sunt præcise clericalia,

VII. Non autem *officium*, sed *ordo* facit clericum (1). Sunt enim officia Ecclesiastica, quibus etiam laici ornari fungique solent, ut olim œconomi, defensores, ostiarii; hodie nosocomiorum præfecti, custodes, thesaurarii fabricæ: horum enim omnium officia sunt Ecclesiastica. E contrario postremis temporibus magnus semper fuit numerus clericorum absque officio. Interim clericorum loco habentur ii quoque, qui tonsuram passi sunt, habitumque sumserunt Ecclesiasticum, parati ad recipiendos ordines vel officia, quibus fungendis idonei viderentur. Hi itaque sunt, ex usu Ecclesiæ Romanæ præsenti, cleri *gradus*: *clerici simplices*, qui *tonsuram* acceperunt; clerici, qui sunt *intra quatuor minores ordines*, veluti ostiarii, exorcistæ, lectores, acoluthi; qui sunt *in sacris*, seu ex ordine consecratorum, veluti subdiaconi, diaconi, presbyteri; denique *episcopus*, penes quem est sacerdotii ac ministerii, cujus reliqui partem habent, universum pondus & momentum.

quemadmodum multi clerici sunt sine officio.

CAPUT IV.

De Irregularitatibus, seu de vitiis, ob quæ clericum fieri prohibetur.

Ordo electionis clericorum

I. NEmo ausu proprio Ecclesiæ ministerio se ingerat, sed unusquisque a Deo appellandus est (a). Divina vocatio dignoscitur *judicio Episcopi* & *totius Ecclesiæ suffragio* (2). In primitiva sane Ecclesia non nisi homines spectatissimæ probitatis, populo sæpe flagitante, & numquam non consentiente, ordinabantur, inviti nonnumquam ad sacrum ministerium pertracti (3). (b).

ad regulas adstrictus,

II. Atque in dijudicanda probitate exactissime observabantur regulæ Paullinæ de non imponendis cuiquam intempestive manibus; de non admittendis neophytis, ne fastu inflentur; de explorandis diaconis, antequam ad ministerium admitterentur (c).

e minoribus majorum.

III. Presbyteri non eligebantur nisi e diaconis, nec diaconi nisi ex lectoribus, acoluthis vel aliis minoribus ordinibus, ut longo usu mores cujusque dexteritasque explorari possent (d). Denique statutum fuit, ut singuli per singulos gradus adscenderent, nec presbyter admitteretur, nisi qui fuisset diaconus; nec diaconus, qui non subdiaconus, & sic porro usque ad primam tonsuram: atque in unoquoque gradu per certum temporis spatium subsistendum fuit, quod *interstitium* vocant (4).

IV.

(1) Olim *Officium* faciebat *clericum*, non *ordo*, qui sine *officio* concipi non poterat. Corruptior ecclesiæ status novam plane disciplinam doctrinamque Ecclesiasticam produxit.

(2) Non facile hoc judicio singulorum, an vocatio *divina* esset, commissum est, quod fallax in *causa propria* est. Neque ex responsis theologorum hoc æstimandum, quorum suffragium est tantum *informativum*, non *decisivum*.

(3) Pluribus hoc exemplis & rariori doctrina illustrat ZIEGLERUS *de cleric. renit.* conf. ESPENCÆUS *lib. III. digress. c. 4. p. 224.*

(4) Illustrat hunc morem antiquum ESPENCÆUS *digress. lib. 1. c. 16.* de quo etiam adhuc vestigia quædam occurrunt in *tit. X. de cleric. per saltum promoto.*

(a) *Hebr. V. 4.* (b) *Cypr. ep. 33. 34. 35.*
(c) 1. *Tim. III. 6. Can. Nic. 2. dist. 48. 1. Tim. III. 10.*
(d) *Dist. 77. c. 3. ex ep. 1. Siric. ad Himer. Tarrac. c. 9.*

IV. Clerici e laicorum sanctissimis sunt legendi (1). Quapropter canones a clericatu repellunt, qui quacumque macula laborant. Ipse Apostolus Episcopos & diaconos vult esse innoxios integræque existimationis etiam inter fideles. (a) Hinc rejiciuntur, qui post baptismum in crimen quodlibet, veluti hæreseos, apostasiæ, homicidii, adulterii, inciderunt, etiamsi pœnituerint, Ecclesiæque fuerint reconciliati: eo quod horum scelerum memoria permanet, &, qui ea commiserunt, infirmiores iis videntur, qui sunt integri vita scelerisque puri. Is fuit veteris disciplinæ rigor, ut, qui pœnitentiam Ecclesiasticam subiissent, ordinari numquam possent. (2) (b) *& minimorum e laicis sanctissimis. Vita animi.*

V. Irregulares porro censentur, qui hominem vel casu, vel involuntarii occidissent (3); qui militassent etiam in bello justo; qui hominem, licet capitis damnatum, judicio, consilio, accusatione vel manu, morti tradidissent (c). Utut enim hoc crimine careat, Ecclesiæ tamen, quæ abhorret a sanguine, mansuetudini repugnat. Porro bigami, (d) qui secundas nuptias contraxere, vel viduam duxere, vel generatim qui non virginem sibi conjunxere (4). His enim connubiis quædam incontinentiæ ac infirmitatis macula hærere videbatur. *& mentis,*

VI. Ab ordinibus præterea repelluntur Clinici, hoc est qui, dum ægroti lecto decumbunt, baptizati sunt; (5) (e) quod primis sæculis sæpe contigit, ubi multi, ut impune peccare possent, non nisi paullo ante vitæ finem baptizari voluerunt, quorum fides probitasque merito suspecta. Qui ære alieno obruti, (6) qui sive publicam rem sive privatam gessissent, repudiantur (f). Nam Deo servire volentes, monente Paulo, rerum humanarum cura intacti sunto (g). Scientiarum ignari pro ordinum diversitate vel admittuntur, vel repudiantur. Intrantibus clericatum sufficit legere posse & scribere. Lectorem decet, quæ legit, intelligere. Presbyter ad docendum idoneus esto. Atque hæc sunt animi morumque vitia, quæ irregulares reddunt. *civilia,*

VII. Sunt etiam vitia corporis & originis (h). In his non ea indicamus, quæ veteri Testamento notantur (i), quæve constat fuisse typos rerum futurarum; sed hæc solum, per quæ functiones ecclesiasticæ obiri nequeunt, quæve hominem tam *corporis,*

(1) Canones in conciliis certas constituerunt *regulas*, in quibus qualitates clericorum erant determinatæ. Inde *irregulares* dicti, qui extra illas regulas deprehenduntur, ob defectum, regulis canonicis repugnantem. Conf. JOSEPH. GIBALINUS *de irregularit. & impedim. canonicis*.

(2) Hanc antiquam ecclesiæ praxin erudite illustrat THOMASSIN. *de vet. & nov. eccl. discipl. P. II. lib. 1. c. 56.*

(3) Capitales pœnas exhorruerunt Christiani primitivæ ecclesiæ, ut scripta patrum docent. Quo circa, quia purior clericorum vita esse debet, creditum fuit, eos, qui sanguinem fuderunt, a clericatu repellendos esse. Conf. THOMASSIN. *cit. l. c. 68. seqq.* ESPENCÆUS *lib. II. digress. cap. 6.*

(4) Hæc videtur Pauli 1. *Tim. III. 2. 5. 9. 12.* intentio fuisse. Mystica interpretatio latius extendit hanc prohibitionem, quod non negat THOMASSIN. *cit. l. c. 78. §. 8.* aiens: *mystica illa contemplatio & imitatio Christi, unam virginem sibi castam ecclesiam desponsantis, nec dum vel Pauli, vel aliorum tunc doctorum ecclesiæ oculis obversabatur.*

(5) Qui cum immergi non poterant, sed aspergebantur duntaxat, dubium aliis movebant, utrum habendi essent legitimi Christiani? CYPRIAN. *epist. 69. edit. Brem.*

(6) Solebant non raro ære alieno obruti & administratores clericatum ambire, ut fori ecclesiastici ceterarumque immunitatum clericalium fierent participes, adeoque hi a rationibus reddendis, illi a solutione debitorum vel aliis incommodis liberarentur, qui abusus omnino abolendus erat.

(a) 1. *Tim. III. 2. 7. 10. Tit. I. 6.* ⁊ *Can. Nic. 9, dist. 25. c. 6.*
(b) *Dist. 50. cap. 55. ex Conc. Carthag. 4. c. 68.*
(c) *Dist. 50. c. 8. ex Martin. Bracar. c. 26.* (d) *Dist. 26.*
(e) *Concil. Neocæsar. c. 12. dist. 57.* (f) *Dist. 54. c. 3. ex concil. Carthag. I. c. 8.*
(g) 2. *Tim. II. 3. dist. 38. cap. 4. ex conc. Lat. IV., cap. 27.*
(h) *Dist. 55. cap. 13.* (i) *Levit. XXI. 17.*

tam difformem reddunt, ut sufflaminetur reverentia, veluti, si qui muti, surdi, cæci (*a*). Ennuchi, qui virilia sibimet amputarunt, prohibentur; qui nolentes ac sine culpa, admittuntur (*b*). Tanto enim primi Christiani fervore ferebantur in morum puritatem, ut nonnunquam extra nimium & parum peccarent. Huc porro pertinent epileptici, dementes, energumeni. Qui enim his morbis semel laboravit, per omnem vitam redditur inhabilis ad ministerium. (*c*)

originis, VIII. Irregulares sunt extra matrimonium geniti, quorum, utut innoxiorum, vel solus adspectus refricat memoriam criminis, quo nati (1) (*d*). Item servi (*e*), ne domini re sua priventur. Unde etiamnum *servi manus mortuæ* (2), qui vocantur in Francia, & supersunt in nonnullis provinciis, nisi consentiente domino, ordinari nequeunt: nec monachi, sine consensu superioris (*f*). Item, qui infra ætatem sunt, quam canones ad consequendum quemvis ordinem requirunt.

Electi olim dignissimi, IX. In quibus hujusmodi vitium adparet, ii prohibentur ab ordinibus ipsaque prima tonsura. Et tamen eorum, qui nullo defectu laborant, delectus habetur. Apostoli, quum ex sanctissimo cœtu Hierosolymitano primi diaconi legendi essent, elegerunt septem viros, populi suffragio adjutos, plenos Spiritu Sancto & sapientia: in quibus Stephanus præsertim plenus fuit fidei, gratiæ, virtutis, mirabiliumque operum patrator. (*g*) Cyprianus ducentos annos post, qui e suppliciis eluctati essent, eis præmii loco lectorum locum dedit, eosque qui minoribus ordinibus destinati erant, una cum presbyteris instituit. (*h*) Basilius M. neminem fere ad hos ordines admisit, quem non satis explorasset, num contentiosus, maledicus, vino deditus, num juveniles annos bene transegisset. (*i*) Presbyteri & diaconi, cum quibus consuescerent, hæc cuncta retulerunt ad chorepiscopum, qui nutu episcopi eos ministerio admovit. Ex quo vita monastica invaluit, monachi sæpissime ob excellentem vitæ sanctitatem e claustris protracti sunt ad ministerium Ecclesiæ, semperque pueri ad vitam clericalem a teneris educati, adsuefacti, traducti, qui ad unguem formarentur. (*k*) Adeo verum est, non obvio cuique demandandum esse divinum ministerium; sed Christianorum perfectissimum quemque deligendum.

post etiam indigni, X. Sed pridem ab hac consuetudine recessum est. Fuere enim tempora, quibus episcopi, proborum hominum copia destituti, ne vacua relinquerentur officia, indignos eis præfecere, quorum maxima multitudo persuadere cœpit Christianis, virtutem divinam & sacramentorum valorem neutiquam infringi ministrantis indignitate. (*l*) Quod licet verum sit, eo tamen non valet, ut non ministros, quantum ejus fieri potest, exoptemus pientissimos. (3) Nam etiamsi per impro-

(1) Præterea obviam eundum erat clericis impuris & potentioribus concubinariis, qui liberos suos illegitimos ecclesiis obtrudebant, quod insigne scandalum præbebat. ESPEN. *P. II. jur. eccl. lib.* 10, *cap.* 2. §. 5.

(2) *Homines manus mortuæ* sunt servi glebæ adscripti, quorum bona vel in totum vel pro certa parte domino, iis decedentibus, obveniebant, quod jus Germanis vocatur *mortuarium*. Bona hæc dominus acquirit non *jure* quodam *hæreditario*, sed *proprietatis*, quod in servum habet, quodque efficit, ut jure quasi *peculii* in vita sua servus iis tantum fruatur. Mortuo servo, ejus bona olim occupabat dominus *jure proprietatis*: quandoque liberis quædam relinquebat, ut fundo debito modo præesse possent, unde tandem natus mos, certam duntaxat portionem bonorum, mortuo servo, occupandi.

(3) Impii pastores plus nocent rei christia-

(a) *Can. Apost.* 78. (b) *Can. Nicæn. I.*
(c) *Cap.* 3. 4. *Dist.* 33. *conc. Aurel.* 3. *cap.* 6.
(d) *Dist.* 56. *Urban. II. in concil. Clarem. cap.* 11. (e) *Dist.* 54.
(f) *Dist.* 58. *concil. Agath. c.* 27. (g) *Act. VI.* 3.
(h) *Cyprian. ep.* 33. *ep.* 29. (i) *Basil. ep.* 181.
(k) *Conc. Vasense I. c.* 1. *Tolet. II. c.* 1. *IV. c.* 23. *Aquisgran. c.* 135.
(l) *August. II. contra Donat. c.* 8, *IV. de baptism. c.* 2. 3.

improbitatem non minuatur ſacerdotum poteſtas; minuitur tamen auctoritas, neque, ſi precandi formulas & cærimonias exceperis, quidquam agere poſſunt ſine probitate & quadam amoris exuberantia.

XI. Interim non diffitendum eſt. recentioribus temporibus id ſolum fuiſſe ſpectatum, ut ordinationes vacarent vitiis exſtantioribus. Sed & horum ſuperandorum modus excogitatus eſt, *diſpenſationibus* introductis, quarum uſus primus fuit in *ordinatis*, ne nullæ habendæ eſſent ordinationes dubiæ & jam factæ; donec traheretur ad *ordinandos*, velut medium ad miniſterium perveniendi, vulgatiſſimuſque fieret. Omnium perniciofiſſima fuit diſpenſatio circa crimina. Hac præmiſſa, in Eccleſiam manifeſti peccatores obtentu pœnitentiæ recepti, vel reſtituti ſunt. Ratio harum diſpenſationum in decreto Gratiani ſubleſtis auctoritatibus nititur. Nam prima ſumta eſt ex decretali Calixti I. epiſtola, quæ eſt falſiſſima (*a*). Altera ex Gregorii M. Epiſtola ad Secundinum, quæ doctis pridem ſuſpecta, quinque aliis hujus viri literis contraria, ac ejus ævi diſciplinæ adverſatur (*b*). Poſtrema ex epiſtola Iſidori Hiſpalenſis, dubiæ itidem fidei (*c*). Per hanc portam denique ad clericatum pervenerunt ſceleſtiſſimi homines, qui ne quidem pœnitentiam egerant, beneficiorum adipiſcendorum gratia (1).

per diſpenſationes, quæ impetrabantur.

quippe ex ſpuriis canonibus hauſtæ.

CAPUT V.

De prima Tonſura.

I. NUnc ad ſingulos ordines deveniendum eſt, monſtrandumque, quomodo conferantur, quibuſve functionibus inſtructi ſint. Atque ut de *tonſura* primum agamus, ſciendum eſt, primis ſæculis clericos a laicis nec capillis, nec veſtibus, nec certo habitu fuiſſe diſtinctos. Nam quum clerici a paganis ſemper crudelius vexarentur, quam laici, ſine neceſſitate noluerunt hoc modo ſibi mala arceſſere; & Chriſtianorum omnium externus habitus clericali modeſtia dignus fuit

Origo habitus clericalis.

ſtianæ, quam proſunt, adeo ut ſub horum præfectura Eccleſiæ *vacare* dicantur. Ita recte cenſuit Pontifex in *c.* 2. X. *de translat. epiſc. juxta communem modum loquendi illa dicitur Eccleſia viduata, quæ licet epiſcopum habeat, inutilem tamen perhibetur habere.* Si ergo in effectu *viduatæ* ſunt Eccleſiæ, palam eſt, ex peſſimorum paſtorum moribus fere unice depravatam corruptamque eſſe Eccleſiam. *Sicut de templo*, ait PETRUS de ALLIACO *in canon. reform. Eccl. c.* 6. *in f.* HARDTIUM *tom. I. concil. Conſtant. P.* 8. *omne bonum egreditur, ita de templo omne malum procedit. Si enim ſacerdotium integrum fuerit, tota Eccleſia floret; ſi autem corruptum fuerit, omnis fides & virtus marcida eſt. Sicut cum vides arborem pallentibus foliis, intelliges, quod vitium habeat in radice; ſic cum videris populum indiſciplinatum, ſine dubio agnoſce, quod ſacerdotium non ſit ſanum.*

(1) Acceſſit alius abuſus, quoſcunque ad clericatum aſſumendi, ut ſaltim numerus *ſubditorum Eccleſiaſticorum* in regno clericali augeretur. Taxat hunc nævum AUCTOR *tom. XIX. hiſt. Eccl. in diſc. prælim. n.* 8. oſtenditque, poſtquam neglecta fuit concilii Chalcedonenſis prohibitio, ne quis ſine titulo ordinaretur, Epiſcopos pro lubitu infinitum clericorum numerum creaſſe, *extendendæ jurisdictionis gratia*. Plurimi tantum primam tonſuram accipiebant: plurimi etiam ordines minores, & ſicuti hi cum matrimonio ſubſiſtere poſſunt, ita ubique clericorum conjugatorum copia, qui Eccleſiæ haud inſerviebant, ſed opificiis aliiſque viliſſimis miniſteriis dabant operam, adeo, ut neceſſe fuerit prohibere, *ne clerici carnificum ſeu macellariorum aut tabernariorum officium publice exercerent. clem.* 1. *de vit. & honeſt. cleric.* item *ne eſſent bufones, galiardi aut joculatores c.* 1. *eod. in* 6.

(a) *Diſt.* 50. *cap.* 14. 16. 18.

(b) *Greg. I.* 7. *indict.* 2. *ep.* 54. *contra* 3. *ep.* 26. *l.* 4. *ep.* 16. 17. *l.* 6. *ep.* 39. 7. *indict.* 1. *ep.* 25.

(c) *Thomaſſ. diſcipl.* 1. *part.* 2. *l.* 2. *c.* 17. *n.* 9. *part.* 4. *l.* 2. *c.* 24. *n.* 22.

fuit (*a*). Libertas illa integra fuit usque ad sæculum V. Nam Cælestinus Papa an. 418. scribit, *ep.* 2. illo tempore ne quidem Episcopos externo habitu a ceteris Christianis fuisse distinctos. (1) Latini Christiani omnes habitu utebantur Romano, toga scilicet longa, capillis resectis & barba rasa. Diversus fuit barbarorum, qui imperium everterunt, cultus; vestis nimirum brevis & adstricta, capilli longi, barbaque vel promissa vel rasa. Romani peregrinum barbarorumque habitum execrabantur; & quia eo tempore omnes clerici fuere *Romani*, pristinum cultum retinuerunt, qui *clericorum* proprius factus est. Unde contigit, ut, quoties e Francis ceterisque barbaris, qui Christiani facti, quisquam recipiendus esset clericus, huic capilli amputarentur, eique toga traderetur. (*b*) Iisdem temporibus plures episcopi aliique clerici sumserunt *habitum monachorum*, tamquam modestiam Christianam admodum decentem (2) (*c*). Atque hæc origo videtur fuisse *coronæ clericalis*. Fuerunt enim monachi, qui, ut se contemtui aliorum exponerent, sinciput radebant. Quidquid hujus sit, corona illa, teste Gregorio Turonensi, jam circa an. 500. in usu fuit (*d*).

qui collatus cum ceremoniis, speciatim tonsura, II. Hoc discrimine recepto, placuit Episcopis, habitum illum inter preces & solemnes cæremonias clericis conferre, ut ritus iste esset veluti *quædam præparatio* ad reliquos ordines. Et quum plerumque pueri hoc ritu ad vitam clericalem inaugurarentur; explorationi eorum sat temporis tribui potuit, donec ad ordines proveherentur. Hinc factum est, ut, qui sui commodi caussa *clerici* fieri vellent, sola *tonsura* contenti, ceteros ordines contemnerent. Hi fuere mores eorum, qui olim *privilegia clericorum*, veluti exemtionem a jurisdictione sæculari, captabant, & nostro tempore *beneficiis* inhiant (3). Quorum quum nonnulla sint pinguissima, quæ etiam in simplicem clericum cadere possunt; qui ea appetunt, raro ad altiorem clericatus gradum, quam qui ad beneficia obtinenda necessarius videtur, enituntur.

qua datur confirmatis. III. Qui tonsuram accipiunt, confirmati esse debent (*e*). Nam ante Christianum esse oportet perfectum, quam clericus fiat (4). Similiter de præcipuis ad æternæ salutis viam pertinentibus veritatibus admonendi sunt, quia, qui has ignorant, *confirmari* nequeunt. Ex quo apparet, tonsuram vix septem vel octo annis minori impertiri posse, quæ in nonnullis diœcesibus usque ad an. XIV. æt. differtur. Quacumque autem ætate sint, qui tonsuram postulant, ita comparati

(1) Optime addit Cœlestinus: *discernendi a plebe vel ceteris, sumus doctrina, non veste: mentis puritate, non cultu*. Damnat subinde consuetudinem contrariam, ut *supervacuam superstitionem* & *novitatis* quid redolentem.

(2) Vel potius monachi ad Episcopatum & clericatum assumti (quod tempore Cœlestini ex quodam *sanctitatis* præjudicio fere in morem abierat) habitum monachalem retinuerunt, ceterosque facile induxerunt, ut sese ad mores componerent monasticos. Audiamus COELESTINUM *cit. l. Non mirum, si contra Ecclesiasticum morem faciunt, qui in Ecclesia non creverunt: sed alio venientes itinere secum hæc in Ecclesiam, quæ in alia conversatione habuerunt, intulerunt.*

(3) Invitati ad hoc ex Episcoporum pruritu jurisdictionem suam latius extendendi. Supra enim observavi, quoscunque sine delectu ad *primam tonsuram* & *minores ordines* admissos fuisse, ut numerum suorum subditorum, qui ex clericis potissimum constant, augerent Episcopi.

(4) Id accipiendum de *confirmationis* sacramento, ut loquuntur, absque quo in militia spirituali post *baptismum* felices progressus facere haud posse creduntur. Antequam ergo ad primam tonsuram admittatur, docere debet 1. legitimos natales, 2. confirmationem, 3. quod nullum aliud impedimentum subsit. Ceterum de *tonsura clericali* præter THOMASSINUM ab Autore laudatum pluribus edisserit MORINUS *de ordinat. P. III. exerc.* 15.

(a) *Thomass. discipl. part.* 2. *l.* 1. *cap.* 22.
(b) *Concil. Agath. c.* 20. *Matisc. c.* 5. *Tolet. IV. c.* 41. *Mart. Braccar. c.* 66.
(c) *Thomass. ibid. c.* 20. 21.
(d) *Vitæ patr. cap.* 17.
(e) *Concil. Trid. sess.* 23. *ref.* 2. 24.

rati esse debent, ut non sine ratione existimari possit, eos non *lucri* caussa, sed Dei amore ductos hoc genus vitæ fuisse amplexos. Qua indole eam accipiendam esse omnes ejus cærimoniæ indicant.

ritus collationis ex pontificali Romano de clerico faciendo.

IV. Principio Episcopus circumstantes invitat ad preces jungendas & Christo offerendas pro famulo suo, *qui ad deponendum comas capitis sui pro ejus amore festinat, ut donet ei Spiritum sanctum, qui habitum religionis in eo in perpetuum conservet, & a mundi impedimento ac sæculari desiderio cor ejus defendat; ut sicut immutatur vultu, ita dextera manus virtutis ejus tribuat ei incrementa, & ab omni cæcitate spirituali & humana oculos ejus aperiat, & lumen ei æternæ gloriæ concedat*. Quo facto canitur *Psalmus XV.* quo David execratur idola, Deoque spondet perfectum cultum. Interim Episcopus nonnihil capillorum abscindit initiando, qui ex eodem psalmo recitat hæc verba: *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei: tu es, qui restitues hæreditatem meam mibi*. Quo ipso declarat, se mundo valedicere in solo Deo confisum. Episcopus denuo orat, ut Deus eum in caritate sua conservet immaculatum. Canitur posthæc *Psalmus XXIII.* quo exprimitur, quanta sanctitas in iis requiratur, qui ad domum Dei intrant.

refectio crinium;

vestis clericalis;

V. His præmissis Episcopus linea veste amicit, amictumque verbis Paullinis alloquitur, *Deus te induat novo homine, qui ad imaginem Dei creatus est in perfecta justitia & sanctitate. Eph. IV.*, 24. Vestis linea ab hinc duobus sæculis, quum homines promiscue longa veste uterentur, *clericos* distinxit a *laicis*. Post iteratas preces, ut Deus novum clericum a servitute & ab *ignominia habitus sæcularis* liberet, Episcopus, eum in *jurisdictionem Ecclesiæ* transiisse monet, acquisitis privilegiis Ecclesiasticis, adjicitque: *Cave tua culpa hæc amiseris, & Deo modesto habitu, castis moribus vitæque sanctitate, placere stude*. Ex quibus precum formulis apparet, cui fini tonsura detur, nec temere habitum Ecclesiasticum deponendum, ac aliud vitæ genus post tonsuram amplectendum esse (1).

officii emperi est tonsus.

VI. Tonsi clerici nullæ sunt partes in Ecclesia, nisi *lintcatus* officiis adsistere velit. Potest tamen *quatuor minorum* vicibus fungi præ laicis; missam dicenti sacramentaque administranti sacerdoti adsistere; curam habere cereorum, ornatusque Ecclesiæ. Præstat enim hæc talia a tonso, quam a *laico* fieri.

CAPUT VI.

De quatuor Minoribus Ordinibus.

Ostiariorum ordinatio & officium ex pontif. Rom. de ordinat. ostiar.

I. O*stiariorum* munus in Ecclesia pressa necessarium fuit, ut aditum in Ecclesiam præcluderent infidelibus, qui cultum publicum turbare, mysteriaque profanare poterant. Hi in Ecclesia suum cuique locum assignarunt; clerum a populo; mares a feminis separarunt, cunctisque silentium & modestiam commendarunt. Officium eorum, quantum ex Episcopi ordinantis oratione, precibusque inter ordinandum fusis, colligere licet, in eo consistit, ut pulsent campanas, distinguant horas precum, custodiant diu noctuque Ecclesiam, aperiant, claudantque Ecclesiam, & sacrarium statis horis, aperiant librum ei, qui verba facturus est ad populum. Traditis Ecclesiæ clavibus (2) Episcopus inquit: *Sic age, ut scias, te Deo redditurum esse rationes earum rerum, quæ his clavibus recludun-*

(1) Hæc observatio olim prorsus incognita erat; neque enim, ritu tondendi introducto, separatim tonsura dabatur, sed, ut optime docet MORINUS *cit. l. c.* 3. hæc pars quædam *ceremonialis* erat *gradus* clericalis, qui tonso conferendus erat, *Ordo* ergo, non *tonsura*, olim clericum faciebat. Postquam vero etiam pueri ad clericatum adspirabant & præparabantur, qui ordines recipere non poterant, eos interim tondere solebant, quo ipso factum, ut etiam aliis quandoque tonsura sine gradibus conferretur, quod pedetentim in morem constantem abiit.

(2) Hæc traditio olim sufficiebat. Accessit novus ritus, ut archidiaconus *funem cum-*

duntur. Atque ut in universum dicam, quid de his precum formulis sentiendum sit, sunt eæ canitie sua venerabiles, siquidem *concilio Carthaginensi IV. an.* 398. tempore Augustini habito conceptæ. Ostiariorum igitur est, ornamentorum, ac reliqui splendoris Ecclesiæ, curam habere; quæ sane quam latissime patet, nec nisi maturæ ætatis hominibus commendabatur. Plurimi omnem vitam in hoc gradu exegerunt; nonnulli ad *acolythorum* ac *diaconorum* munus provecti sunt. Nonnunquam laici hoc officium impetrarunt, qui hodie ut plurimum eo fungi solent (1).

de lectoribus ex eodem. II. *Lectores* ostiariis ut plurimum fuerunt ætate inferiores, quum plerumque pueri, qui clericatu initiabantur, lectores fierent. Fuere sæpe episcopis & presbyteris ab epistolis, proficientes coram iis legentes vel scribentes. Hac ratione erudiebantur, qui ad literarum studia & ad sacerdotia videbantur idonei (*a*). Multi tamen per omnem vitam lectores manserunt. Officium eorum semper necessarium visum, quia semper in ecclesia, sive inter sacrificium *missæ*, sive inter alias functiones, præsertim nocturnas, prælegebatur scriptura veteris & novi Testamenti. Legebantur etiam aliorum episcoporum epistolæ, acta martyrum, homiliæ patrum, quod hodieque fieri solet. Custodia sacrorum librorum ipsis commendata aleæ plenum opus fuit, persecutionum temporibus (*b*). Formula ordinationis habet, ut loco ejus, qui verba facit ad populum, prælegant, aut prælegenda decantent, panemque & novos fructus benedicant. Episcopus eos ad fidelitatem lectionis lectorumque exercitium exhortatur, adscribitque numero ministrorum verbi divini (*c*). Hodie lectiones istæ ab omnis generis clericis, immo & presbyteris, cantari solent.

Qui fuerint exorcistæ? III. *Exorcistarum* munere hodie funguntur presbyteri, idque non nisi speciali mandato episcopi, quia raro dantur energumeni, & prudentia opus est, quum nonnunquam imposturis ludere soleant homines. Olim inter gentiles potissimum multi fuere dæmoniaci: &, ut Christiani palam facerent, quam contemnenda videretur dæmonis potentia, dæmonum fugandorum munus infimi ordinis ministris commendarunt (*d*). Sed & iidem in catechumenis dæmonem ejurarunt. In pontificali officii eorum partes recensentur hæ: monere populum, ut, qui eucharistia non utantur, ceteris locum dent; aquam ministranti affundere; dæmoniacis manum imponere. Monentur, ut formulas execrandi memoriæ mandent. Denique iis virtus sanandi ægrotos attribuitur (*e*).

Qui Acolythi? VI. *Acolythi* fuere juvenes viginti, raro supra triginta annos nati, episcopi pedissequi apparitoresque & nuntii, qui etiam *eulogias* portarunt, hoc est, panem benedictum, qui aliis in *signum communionis* mittebatur. Eucharistiam quoque primis temporibus portarunt; (*f*) sub diaconis altari ministrarunt, vicibusque

---

campanarum eidem traderet, postquam invaluit per sonitum campanæ convocare fideles.

(1) Videlicet ordines minores hodie otiosi sunt, ut non diffitetur MORINUS *de ordin. P. III. ex. 13. c. un. §. 10. Quis enim*, ait, *ostiarius consecratus ostia & campanas Ecclesiæ curat? Hæc præstant viles personæ, mercede conductæ. Quid præstat lectoratui initiatus? Nihil nunc est in toto ecclesiæ officio, quod singulariter ipsi conveniat. Imo si aliquis episcopus vellet lectorem aliquem ratione gradus sui ministrare, difficillimum esset ipsi proprium munus assignare, quod ex hodierna praxi, vel ad subdiaconum, vel ad Acolythum non pertineat. Exorcistarum officia ad presbyteros devoluta sunt, nec iis se immiscent amplius exorcistæ, & eo modo illa exercent presbyteri, ut exorcistæ simplices ea non possint amplius exercere. Habent sua munera acolythi, sed obvii quique laici, non secus ac ipsi acolythi, iis funguntur.* Non ergo alia de causa retinentur hi ordines, quam ut copia semper adsit, plures faciendi clericos otiosos, sine *titulo* & officio vero, a quo more abhorruit prisca ecclesiæ disciplina.

(a) *Siric. ep. 1. ad Himer. Tarrac. cap. 9.*
(b) *Act. Cirthens. colon. Baron. an.* 303. *num.* 12.
(c) *Pontifical. ex Conc. Carth. IV.* (d) *Tertull. apolog. c. 2.*
(e) *Orat. ult. pontific. de ordin. exorcist.* (f) *Martyrol. Rom. 15. Aug.*

que subdiaconorum, antequam hi instituerentur, functi sunt. In pontificali non alia ipsis commendantur officia, (1) quam *cereoferarium ferre*, *luminaria ecclesiæ accendere*, *vinumque & aquam ad eucharistiam ministrare*. Suffitus quoque curam habent. Atque hoc ordine juvenes maxime initiari solent.

V. Primis temporibus inferiorum clericorum longe major fuit, quam superiorum numerus. Quum an. 254. Cornelius Papa eligeretur, ecclesia Romana numeravit in universum 152. clericos, nimirum 44. presbyteros, & 108. ministros, videlicet 7. diaconos; 7. subdiaconos; 42. acolythos; 52. exorcistas, lectores, ostiarios. Ergo minorum quatuor ordinum 94. & quidem in gravissimæ persecutionis tempestate. (*a*) Inde a Constantino auctus est hic numerus, & in ecclesiis per spatium quingentorum annorum publicus cultus maximo cærimoniarum servientiumque apparatu celebratus. Post bona ecclesiæ dissipata. horum ministrorum numerus imminuendus fuit. Contra missæ minus solennes increbrescentes multiplicarunt presbyteros & altaria, licet alimenta deficiant iis, qui ad altare ministrant. Unde hodie parcior apparatus ministrorum in ecclesia, nec quisquam fere minoribus ordinibus inauguratur, nisi qui per hos ad ordines sacros tendit. *Horum minorum clericorum major olim numerus,*

VI. Interim heroes istos, qui in externis hisce schematibus ordinandis tantum operæ posuere, in re nauci operam lusisse cave existimes. Compertum enim habuere, quantum sensibus, imaginibusque, per sensus intrantibus, animus commoveri soleat. Loci decus, congregationis ordo, silentium, cantus, cærimoniarum majestas, animum ad Deum elevant, rudique populo reverentiam sacrorum inspirant, virtutisque amorem instillant (*b*). Si templum Hierosolymitanum tot millibus Levitarum, alternis vicibus servientium, tanta cultus majestate illustratum respicimus; non sine rubore intuere possumus nostras ecclesias (2) ministris prope destitutas; quum tamen hic corpus Christi habitet; illic tantum arca fœderis, & ne hæc quidem in templo secundo. *qui ad pompam sacrorum mirifice comparatus fuit.*

VII. Concilium certe Tridentinum, (*c*) noluit quatuor minores ordines pro vanis titulis, functionesque eorum pro antiquitatibus ecclesiasticis obsoletis haberi. Sanxit enim, ut instaurarentur in omnibus ecclesiis, populo opibusque affluentibus. Voluitque, ut pars redituum etiam fabricæ, iis impendatur, & uxorati clerici his imbuantur, si cælibum non sit copia: quemadmodum olim quoque conjugati iis fungebantur. Sed quum ex usu nostri ævi per hos ordines veluti per gradus adscensus detur ad superiores; eodem concilio sancitum est, ut initiandi saltem latine docti sint, testimonioque magistrorum, sub quibus crevere, muniti: commendantur quoque interstitia, ut clerici sacris cujusque ordinis functionibus adsuefiant, & episcopi profectus eorum in literis & moribus explorare possint; permissa tamen episcopis dispensandi potestate, qua tam liberaliter utuntur, ut sæpe eidem homini eodem die omnes ordines conferri videas. Sunt etiam *etiam concilio Tridentino commendatur. quamquam hodie interstitia negligantur.*

(1) In pontificali Romano hæc formula in traditione cereoferarii præscipta est: *accipite cereoferarium cum cereo, & sciatis vos ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari in nomine Domini, Amen.* In *urceoli traditione* hæc formula usitata est: *accipite urceolum ad suggerendum vinum & aquam in eucharistiam sanguinis Christi in nomine Domini, Amen.*

(2) Etenim novi fœderis cultus magis *simplicitatem* & *veritatem* in spiritu, ipso salvatore teste *Joh. IV.* 21. *seqq.* quam talem apparatum desiderat commendatque. Quo magis creverunt ritus, eo magis decrevit vera devotio, & incrementa cepit superstitio. In puriori ecclesia talis apparatus deerat, tunc demum receptus, auctus & variis modis circumscriptus, ubi vera ratio adorandi Deum in *spiritu* & *veritate* consenuit deserbuitque, quod imprimis fata seculi IV. docent. Plenius ea de re a me actum est in differt. *de jure liturgico*.

C 2

(a) *Euseb. 6. hist. c.* 43.
(b) *Concil. Trident. sess.* 22. *c.* 5.
(c) *Sess.* 23. *ref. c.* 17.

etiam abbates, (1) qui hos minores ordines monachis suis conferendi potestatem sibi arrogant; quorum jura canonum auctoritate non destituuntur (*a*).

CAPUT VII.

De Ordinibus Sacris universim.

Eorum, qui in sacris sunt, tria officia generalia.

I. SUbdiaconi est, *castitatem* servare; *titulum* habere, hoc est, alimenta sive ex ecclesiæ bonis, sive ex suo patrimonio certa; ac *totum officium ecclesiæ* saltem privatim recitare. Quæ tria quum sint omnium superiorum ordinum communia, attentiorem discussionem merentur.

1. Abstinentia a matrimonio.

II. Episcopi semper (2) per universam ecclesiam cœlibatum coluere. (*b*) In primitiva quidem ecclesia sæpe *conjugati* electi sunt, quia vix alii inter Judæos & paganos ad Christum conversos haberi poterant. Unde PAULUS requirit, ut saltem unam uxorem habeant, familiamque propriam bene regant (*c*). Sed simul atque ad sacerdotium evecti essent, ab uxoribus abstinuerunt, quarum de cetero magnam curam habuere. (*d*) *Sacerdotes* & *diaconi* (3) eamdem observantiam secuti sunt per omnem Occidentem. Per *Orientem* disciplina fuit varia: & licet per mille amplius annos Græci uxores, quas ante ordinationem duxerant, postea retinuerint; (*e*) inauditum tamen est, sacerdoti uxorem ducere licuisse. *Subdiaconi* serius huic legi subjecti fuere, quam tamen ad eos quoque pertinuisse auctor est Epiphanius (*f*). Sed inde a Gregorii M. temporibus perfectam legi cœlibatus obedientiam præstiterunt (*g*).

Refractariorum pœna.

III. Olim si quis e *clericis majoribus* uxorem duxisset, ei tantum sacris interdicebatur, laicorum numero censendo. Justinianus liberos hujusmodi matrimonii illegitimos, successionisque & donationum exsortes esse voluit (*h*). Denique hæc connubia irrita habebantur, utraque parte ad pœnitentiam condemnata. Si quis uxo-

(1) *Mitrati* scilicet seu *infulati*, qui ex privilegio pontificis pontificalibus insigniis h. e. baculo, mitra, annulo, chirotheca & sandaliis uti possunt, quo ipso jura quædam episcopalia consequuntur, *c. 6. de priv. in 6.* & propria diœcesi gaudent æque ac episcopi.

(2) Summus in primitiva ecclesia *abstinentiæ* & *vitæ asceticæ* amor, quæ *philosophica* vocabatur; atque inter homines, non in antris & speluncis ferarum, agebatur. Abstinentes usum omnis conjugii fugiebant & quidem *sponte*, ut tradit TERTULLIANUS *lib. II. de cult. femin. c. 9.* cum ORIGENE *contra Cels. lib. V. p. 264. edit. Cantabr.* Hoc *abstinentiæ* studium & *laicis* & *clericis* commune erat, ut purissima mente Deo servirent; non ergo demirandum, si episcopi imprimis ejus ardore flagrarent, licet nec omnes abstinerent, & qui abstinebant, id *sponte* facerent. Lex *cœlibatus* nemini imposita erat. Sciebant apostolos uxoratos. Opinio de *sacrificio quotidiano missatico* deerat, atque denique omnes aliæ rationes status *regni ecclesiastici* cessabant, v. IGNATIUS *in epist. ad Philadelph.* Ergo merum patrum quorundam figmentum est, episcopos conjugatos ab usu conjugii *semper* abstinuisse. SOCRATES *lib. I. hist. eccl. c. 2.* Conf. *cap. 12. D. 31.*

(3) Fuisse etiam *continentes* diaconos credo; sed forsan plures quoque fuere uxorati. IRENÆUS *lib. I. adv. hæreses c. 9.* mentionem facit *diaconi* speciosam uxorem habentis, & in *c. 8. D. 28.* ex *concil. Ancyr.* testimonium seculi IV. adfertur, diaconos, qua tales, potuisse uxores ducere, si hanc facultatem in ordinatione sibi reservassent.

(a) *Concil. Nicæn. II. c. 14.*
(b) *Dist. 27.* (c) *1. Tim. III. 4. Tit. I. 6.*
(d) *Siric. ep. 1. cap. 7. Innoc. ep. 2. cap. 9. can. apost. 6.*
(e) *Concil. in Trullo c. 13. can. apost. 27. Conc. Neocæsar. c. 1.*
(f) *Hæres. 59. num. 4.* (g) *Dist. 28.*
(h) *L. 45. C. de episc. & cler.*

uxoratus ordinatur subdiaconus, uxoris consensu opus est, quæ simul voto castitatis obstringitur, claustro monachali recondenda (*a*).

Ecclesia non damnat nuptias, sed caelibes praefert conjugatis.

IV. Hæ leges continentiæ temporibus ignorantiæ incultis Germanis potissimum & Anglis sæculo XI. & XII. nimis rigidæ visæ sunt, novissimisque hæreticis ansam dedere insurgendi contra ecclesiam. Sed sciendum est, homines non vi pertrahi ad clericatum, & si hoc olim factum est, id contigisse in iis, de quibus certa erat persuasio, fore, ut regulam ecclesiæ observarent. Clericis *minoribus*, quorum copia major opus fuit, matrimoniorum libertas semper constitit: nec ecclesia condemnat nuptias. Sed quum ei competat electio, præoptat clericos eos, qui Deo consecrati *continentiam* sectantur, in scripturis tantopere commendatam (*b*). Presbyteri & episcopi ordinandi sunt provectiores ætate, ut precibus & institutioni populi vacent, & a cura rerum humanarum liberi, vitam non inter Deum & mundum dividant. Sacerdotes veteris Testamenti, ad sacrificandum accessuri, uxoribus abstinere jussi sunt. Nostris quotidie incumbit sacrificare (1) & administrare sacramenta (*c*). Licet clericis minoribus nuptiæ permissæ sint, desinunt tamen post nuptias esse clerici intuitu *beneficiorum* (*d*). Et si non actu ministrant in ecclesia, clericorum nec privilegiis gaudent, nec habitu, nec tonsura utuntur (*e*).

2. Titulus hoc est certa sustentatio vel ex ecclesiæ.

V. Quod ad titulum (2) adtinet; ratione ejus nulla fuit clericorum majorum & minorum differentia. Regulariter clericus non fiebat, nisi ecclesiæ necessarius videretur, & ab episcopo vel certo officio, vel certo titulo hoc est certæ ecclesiæ præficeretur. Sic quoties episcopus lectorem vel ostiarium ordinabat, officium e, quod exerceret, donabat, quod hodienum fieri solet in ordinationibus. Simul nomen ejus relatum est in catalogum ecclesiasticorum, ut vel in dies, vel in menses (3) ratam portionem oblationum acciperet. Presbyteris quidem ceterisque clericis jam sæculo V. ordinationes *vagæ* impertiebantur. Unde concilium Chalcedonense *c.* 6. prohibuit, ne quis ordinaretur nisi ad certam ecclesiam, *absolutasque* ordinationes irritas declaravit.

vel ab episcopo,

VI. Hoc jure stetimus usque ad sæculum XI. quo sancitum est, ut clerici ordinentur ad *titulum*, cui primo fuerant destinati (*f*). Sed sæculo XII. multiplicatis mire clericis ab hac regula discessum est. Nam & privatorum quisque privilegiis clericorum uti, & episcopi jurisdictionem suam protendere fategerunt. Inde id damni inter cetera redundavit in rempublicam, ut clerici, aliis sustentationis mediis destituti, vel sordidas artes exercerent, vel panem emendicarent. Unde concilium Lateranense, ab ALEXANDRO III. *an.* 1179. celebratum, sanxit *c.* 5. ut episcopus, quem clericum ordinasset, *ei tam diu necessaria subministret, donec in aliqua ecclesia ei convenientia stipendia militiæ clericalis adsignet* (*g*).

vel ex proprio patrimonio,

VII. Adjecit tamen concilium exceptionem: *nisi talis ordinatus de sua vel paterna*

(1) Hanc hypothesin jam seculo III. fovit ORIGENES *homil. XXIII. in Numer.* sed eam duntaxat, ut *sententiam privatam*, non ut *communem* ecclesiæ *legem* attulit. Ait: *impeditur sacrificium indesinens in iis, qui conjugalibus necessitatibus inserviunt; unde* VIDETUR MIHI *quod illius solius est offerre sacrificium indesinens, qui perpetuæ se devoverit castitati.* Sibi tantum tale quid ita videri ait, non vero constituit, & positive affirmat, ita faciendum esse.

(2) Milites, olim lecti, in numerum referebantur, ut essent hujus vel illius cohortis. In eo consistebat *militum titulus*, sine quo esse non poterant. Eadem appellatio in significatu simili tracta videtur ad clericos, ne sine *titulo* ordinarentur. MERILL. *lib. III. obs. c.* 2.

(3) CYPRIANUS *quotidianas distributio-*

(a) *Concil. Rom. sub Calixto II. c.* 20. *concil. Agath. c.* 10.
(b) *Matth. XIX.* 1. *Cor. VII.* (c) INNOC. I. *ep.* 2. & 3.
(d) *c.* 3. 5. 9. *X. de cler. conjug.* (e) *Ibid. c.* 7. 10. *juncto concil. Trid. sess.* 23. *c.* 17.
(f) *Urban. II. in concil. Clarom. c.* 13. (g) *c.* 4. *X. de præbend.*

terna hæreditate subsidium vitæ possit habere. ibid. id quod ex falsa interpretatione vocabuli *possessionis*, (1) quod Chalcedonense usurpavit, natum videtur (*a*). Quidquid hujus est, ex eo tempore firmata fuit regula, necessarium non esse, ut clericus vel *reditu*, vel *loco* in ecclesia gaudeat, modo per se haberet, unde victitaret (*b*). Sed hæc remedia effectu caruere. Quo enim quisque clericorum est pauperior, eo est ad implorandam episcopi liberalitatem infirmior; & titulus patrimonialis summe tenuis admissus est. Statutis enim Francicis 50. libræ annuæ sufficiunt; Parisiis autem & in pluribus aliis diœcesibus 150. requiruntur.

VIII. Concilium Tridentinum (*c*) revocavit pristinum morem, prohibuitque, ne quis sacris ordinibus admoveretur, qui non beneficio ecclesiastico frueretur, damnatis titulis *patrimoniorum*, vel *pensionum*, nisi episcopo e re videretur esse ecclesiæ. Atque hoc modo *beneficium regulam*, *patrimonium exceptionem* esse voluit, sanxitque ad exemplum (*d*) ne quis ordinetur præter necessitatem, & ut ordinati certæ ecclesiæ affigantur, a qua sine venia episcopi recedere non possent (*e*). Sed in Francia *titulus patrimonialis* est tritissimus. Regulares quidem per plura sæcula non nisi ad certam ecclesiam ordinati sunt; Sed novissimis temporibus vota monastica instar *tituli* esse cœperunt, quum monachi alendi sint in monasteriis: & mendicantibus *tituli* loco fuit ipsa paupertas seu potestas ubique mendicandi impune (2). In minoribus ordinibus titulus haud desideratur; quum vinculum eorum revocari possit.

vel ex monasterio.

vel ex mendicitate petendo.

3. Recitatio S. officii.

IX. Quum autem clerici majores omnes ad ministerium ecclesiæ sint destinati; precibus saltem, si aliis officiis destituuntur, litare debent. Unde resultat obligatio ad recitandum officium: qua de re parte altera consultius videtur agere (*f*).

C A-

tiones vocat *sportulas* & clericos, eas percipientes, fratres *sportulantes*; portiones autem in menses singulos distributas nominat *divisionem mensurnas ep.* 1. 34. 38. *edit. Brem.*

(1) *Versio latina* insulse *possessionis* vocabulum usurpavit, ut duplex versio apud HARDUIN. *tom. II. concil.* p. 603. seqq. innuit: in *textu græco* κώμης fit mentio, quod *vicum* denotat, designatque *ecclesias vicorum*. Eo absurdior autem est interpretatio glossæ, quod *ecclesia possessionis* non possit denotare *proprium patrimonium*, sed potius *ecclesiam* cum officio sacro, ad quam quis ordinandus est. Enim vero non tam ex falsa interpretatione *glossæ* hic mos natus, quippe qui magis corruptissimo statui ecclesiæ acceptus ferendus, quam aliunde natus, inde duntaxat defensus videtur.

(2) Ordinantur enim monachi & imprimis *mendicantes* sine certa ecclesia, cui præficiuntur, ut missas legere ceteraque officia presbyteralia peragere possint, præsertim cum etiam privilegium acceperint, ut confessiones quorumcunque audire possint. Ceterum ordinantur etiam quidam episcopi, quos *suffraganeos* vocant, sine *titulo vero: fucatum* accipere videntur, dum assignatur eis episcopatus, qui vel non amplius est in rerum natura, vel non in potestate Romanæ ecclesiæ. Atque hi aliorum episcoporum *actualium* vices peragunt, qui magis *episcopatum*, quam ἐπισκοπὴν curant.

(a) *Gloss. in c. 1. dist. 70. verb. possession.* (b) *c. 23. X. de præb.*
(c) *Sess. 21. cap. 2.* (d) *Concil. Chalced. c. 6.*
(e) *Sess. 23. ref. cap. 6.* (f) *Cap. II.*

CAPUT VIII.

De Subdiaconis & Diaconis.

Subdiaconorum ordinandorum præparatio:

I. SUbdiaconum oportet esse in omnibus ordinibus minoribus exercitatum, viginti & uno annis majorem; ad officium idoneum; testimoniis præceptorum ac pastoris munitum; continentem (*a*). Ordinationem ejus trina præcedit publicatio, ut appareat, num *sponsam* habeat, num *voto* constringatur incompatibili, num *ære alieno* prematur, vel aliunde irregularis sit? *Ritual. Roman.* Hæc proclamatio fit e cathedra Ecclesiæ parochialis, veluti nubentium, trinis diebus dominicis consecutivis. Si ad *titulum patrimonii* ordinandus est, ejus quoque mentio facienda, ad evitandas fraudes, isque ab Episcopo adprobandus, qui ejus alienationem sub pœna censuræ Ecclesiasticæ prohibet, donec beneficio Ecclesiastico mactatus sit. Proclamationes autem singularum ordinationum fiebant. Præter explorationem, quam rector suscepit, Episcopus quatriduo ante ordinationem vel ipse vel per presbyteros, legis divinæ & sacrorum canonum peritos, ordinandum examinet (*b*). Novissime in pluribus diœcesibus receptum est, ut ordinandi paullo ante commorentur per aliquod temporis spatium in seminario. Atque hoc quidem omnibus ordinibus commune est.

Ritus ordinationis ex pontific. Rom.

II. Die ordinationi præstituto, minoribus ordinibus jam collatis, advocantur ii, qui *subdiaconi* fieri debent, suo quisque nomine ac titulo. Alius titulo hujus vel illius *Ecclesiæ*, e qua sustentandus est; alius titulo sui *patrimonii*; alius, si sit monachus, titulo hujus vel illius ordinis; alius titulo *paupertatis*. Principio Episcopus eos animadvertere jubet, quanto se submittant oneri. *Hactenus*, inquit, (1) *liberi estis, licetque vobis pro arbitrio ad secularia vota transire; quod si hunc ordinem susceperitis, amplius non licebit a proposito resilire; sed Deo, cui servire, regnare est, perpetuo famulari & castitatem, illo adjuvante, servare oportebit; atque in Ecclesiæ ministerio semper esse mancipatos. Proinde dum tempus est, cogitate, & si in sancto proposito perseverare placet, in nomine domini accedite.* Posthæc adpropinquant simul presbyteri & diaconi ordinandi, cunctisque simul humi prostratis, Litania cantatur, omniumque sanctorum (2) suffragia ordinandis conciliantur. Relevatis ac genubus subnixis subdiaconis, Episcopus præcipit officiorum seriem, quæ sunt, ut diacono serviant, aquam ad altaris ministerium necessariam præparent, eucharisticas mappas & corporalia lavent, & quidem seorsim, sordesque in baptisterium conjiciant. Præterea subdiaconus diacono *calicem* quoque & *patenam* sacrificaturo porrigit, tantumque panis altari imponit, quantum populo sufficit, ne quidquam, quod corrumpi potest, in sanctuario remaneat. Atque hæ sunt functiones subdiaconorum, quas indicat *pontificale Romanum de ordinat. subdiac.* Quisquis vasa sacra aut mappas, eucharistiam contingentes

officium.

(1) Formula hæc desumta est secundum corticem verborum ex *ipso pontificali Romano p. 31. seqq.* nec quoad stylum in versione aliquid immutare placuit, id quod etiam in formulis, in sequentibus adductis, accurate observatum est, ut *styli ecclesiastici antiquissimi* appareat ratio & memoria retineatur.

(2) Utpote quorum nomina in Litania recitantur, eorumque intercessio specifice expetitur. Præterea vero Litania ad præsentem actum accommodatur; nam post versum: *ut omnibus fidelibus defunctis* &c. surgit pontifex, seque vertit ad ordinandos, dicit prima vice: *ut hos electos † benedicere digneris.* Resp. *te rogamus, audi nos.* Pergit: *ut hos electos † benedicere & † sanctificare digneris.* Resp. *te rogamus, audi nos.* Denique ultima vice ait: *ut hos electos † benedicere, † sanctificare & † consecrare digneris.* Resp. *Te rogamus, audi nos.*

(a) *Concil. Trid. sess. 23. ref. c. 5. 7. 8. 12. 13.*
(b) *Concil. Trid. sess. 23. c. 7.*

tes, attingere vel tractare vult, eum ad minimum subdiaconum esse oportet (1).

Ratio. III. Posthæc Episcopus subdiacono porrigit *calicem vacuum* una cum *patena* ceterisque ad officium ejus pertinentibus ornamentis, librumque Epistolarum, cum facultate eas prælegendi in Ecclesia. Hodie officium eorum fere restrictum est ad altare, ut in solemnibus pompis Episcopo vel presbytero adsint. Olim Episcopis fuere a secretis, consiliis, missionibus, negotiationibusque; administrantes bona Ecclesiæ & eleemosynas erogantes; ut extra Ecclesiam fere facerent, quæ sunt diaconorum propria.

Diaconus quo ritu ordinetur. IV. Diaconorum origo patet ex *Act. VI.* iisque semper usa est Ecclesia. Ordinantur, ut presbyteri, manuum impositione & suffragante populo. Principio archidiaconus ad Episcopum adducit candidatum, asseritque, Ecclesiam hunc velle fieri diaconum. Cui Episcopus: *Scis, illum dignum esse?* Ille: *Quantum humana fragilitas nosse finit, & scio & testificor, ipsum dignum esse ad hujus onus officii.* Tum Episcopus, Deo actis gratiis, ad clerum ac populum conversus, *auxiliante*, inquit, *domino Deo & Salvatore nostro Jesu Christo, eligimus hunc præsentem subdiaconum in ordinem diaconii. Si quis habet aliquid contra illum, pro Deo & propter Deum cum fiducia exeat & dicat; verum tamen memor sit conditionis suæ.* (a) Hæc apostrophe refert pristinum morem, quo cleri plebisque consensu ordinationes peractæ. Licet enim Episcoporum semper ordinationes propriæ fuerint, nec ad eas *Laicorum* consensus sic requiratur, ut ejus defectus ordinationem faciat irritam (b); utilis tamen ille est ad certam probitatis ordinandorum scientiam. Cujus rei gratia hodieque *proclamationes* fiunt & examina præmittuntur. Præter hæc tamen saluberrime constitutum est, ut in ipso *ordinationis* actu coram Ecclesia interrogationes (2) fiant, quo tanto certiores fiant Episcopi, neminem esse, qui ipsis quidquam exprobrare possit.

quid sit ejus officium; V. His præmissis ad ordinandum orationem convertit Episcopus, eumque his verbis alloquitur: *Cogita magnopere, ad quantum gradum Ecclesiæ ascendis. Diaconum enim oportet ministrare ad altare, baptizare, prædicare.* Diaconi Levitis surrogati sunt, tribus & hæreditas domini. Custodiunt enim portantque tabernaculum; hoc est, defendunt contra hostes invisibiles, ornantque Ecclesiam doctrina & exemplo. Integerrimi sunto, quippe *comministri & cooperatores corporis & sanguinis domini*, Evangeliumque annuntiantes. Sequuntur preces, quibus inter alia ait Episcopus: *Nos quidem, tamquam homines, divini sensus & summæ rationis ignari, hujus vitam, quantum possumus, æstimamus. Te autem, domine, quæ nobis sunt ignota, non transeunt; Te occulta non fallunt. Tu cognitor es secretorum: tu scrutator es cordium. Tu hujus vitam cœlesti poteris examinare judicio, quo semper prævales & admissa purgare, & ea, quæ sunt agenda, concedere.* Denique manum capiti ejus imponit dicendo: *Accipe spiritum sanctum ad robur &*

ad

(1) Laicis hic contactus vasorum sacrorum interdictus fuit, quibus tamen per plura secula integrum fuit, manu sua tangere & accipere corpus Christi, ut non diffitetur MORINUS de *ordinat.* *ex.* 12. *P. III. c. 3. §. 2. seqq.* Addit IDEM *cit. l. §. 17.* hanc differentiam, quod nihil illis cum *vasis* sacris commune sit, qui tamen participent de corpore Christi. Enimvero cum concedat, laicos Eucharistiam manibus suis tetigisse, quis dubitaret, eosdem etiam calicem manu tangere potuisse, qui per plura secula laicis adhuc communis, & varia ratione communicatus fuit? *

* Laicis permissum fuit manu sua tangere corpus Christi, & accipere, urgente sic temporum necessitate, & iis præcipue circumstantiis, quibus in Christianos, persequutores sæviebant; tunc quippe etiam domi servare delatam ab Ecclesia Eucharistiam quisque poterat, ut ea, quando sibi libuerat, refectus, constantior in fide perseveraret, nec ullo metu concuteretur.

(2) Magis tamen nullam *solemnitatem* refert, cum casus non sit dabilis, ut interrogatio hæc publica ad contradicendum quemquam movere queat.

(a) *Pontif. Roman. de ord. diac. p. 42.*
(b) *Concil. Trid. sess. 23. c. 4. & c. 7.*

resistendum diabolo & tentationibus ejus. Postremo cum ceteris ornamentis ei tradit librum Evangeliorum.

Ministrare ad mensam eamque vel sacram vel communem.

VI. Hæ formulæ videntur innuere, diaconi functiones ad solum altare restringi, quo hodieque restringuntur; quamvis olim latius patuerint. Constat quidem, primos diaconos (1) mensarum administros fuisse (a). Mensæ vero in cœtu Hierosolymitano duplicis generis fuere. Mensa scilicet sacra ad consecrationem & distributionem Eucharistiæ, & mensa profana, ad quam corpus curabatur. In ista enim rerum communione id cujusque proprium fiebat, quod Apostolorum jussu erogabatur. Quod, quum singulis diebus fieri deberet, Apostoli diaconis commiserunt. Exempla tamen Stephani & Philippi (b) docent, diaconos principio baptismum quoque administrasse (2) & verba ad populum fecisse. Successu temporis his officiis rarius & dumtaxat vice Episcoporum & presbyterorum functi sunt.

Unde duplex officium; alterum in ecclesia;

VII. Duo ergo fuere officiorum genera. In Ecclesia ad *altare* ministrarunt, quod etiamnum faciunt, assistentes Episcopo vel presbytero sacrific turo, simulque cum eo Eucharistiam distribuentes (3); populum inter orandum admonentes, quando in genua procumbendum, quando surgendum: quand ad Eucharistiam vel accedendum, vel recedendum; quem quisque locum habere debeat; imperantes silentium, modestiam, discessumque post sacra (c). Exstantior est hæc admonitio populi in liturgiis græcis. Posthæc pars hujus oneris ad *ostiarios* & *subdiaconos* est devoluta. Episcopo concionaturo vel alia agenti adstiterunt, antequam *acoluthi* instituerentur. Sæpe catechumenorum institutio iis fuit demandata (d). In casu necessitatis baptizarunt, jussuque Episcopi ad populum verba fecerunt. Atque hodienum diaconorum est, ad populum disserere, evangeliumque publice prælegere.

extra Ecclesiam alterum.

VIII. *Extra Ecclesiam* diaconorum fuit, bona Ecclesiæ administrare & eleemosynas facere (e) (4). Acceptas a fidelibus oblationes ex nutu Episcopi distribuerunt pro *necessitate* communi. Observarunt fideles, & si qui contentiosi essent, palamque peccarent, eos Episcopo indicarunt. Mandata Episcopi ad presbyteros vel Episcopos alios, locis dissitos, pertulerunt, Episcopi in itinere comites. Ut his laboribus pares essent, eligebantur in ea ætate, quæ robur corpo-
ris

(1) Quid si diceres, mensarum illarum administros *presbyteros*? quod quibus argumentis evinci queat, ostendi in *diss. jur. eccl. antiq. ad Plin. & Tertull. VI.* §. 20. *seqq.* Officium, quod *Act. VI.* denotatur, consistebat in distribuendis in pauperes pecuniis, quibus victum sibi quotidianum comparare possent. Antea Apostoli *quotidianas erogationes* faciebant: *Act. II.*, 45. *IV.* 35. idem munus committitur septem electis, & quia *presbyteri* atque *episcopi* post hæc tempora imprimis *curam pauperum* habuere, exemplo *synagogæ judaicæ* probabile est, presbyteros ad hoc munus fuisse electos. Diaconi munia ab initio erant viliora, & dependebant a nutu episcopi & ecclesiæ.

(2) Imo ab initio omnes *fideles* quoque baptizasse & docuisse, docet HILARIUS *in comm. ad Eph. IV.* quod etiam confirmat TERTULLIANUS *de baptism.* *c.* 17. ut eo minus diaconis prohiberi potuerit.

(3) Actus *distribuendi eucharistiam* jam a JUSTINO martyre *in apol. II.* adscriptus est *diaconis*, qui etiam eam ad *absentes* deferebant. Conf. CYPRIAN. de *lapsis serm.* 5. Præterea receptum est, ut episcopo sacrificaturo vel verba facturo circumstarent, eumque *custodirent a malevolis hominibus*, ut dicitur in *c.* 56. *de cons.* D. 1.

(4) Sed non aliter, quam ex *jussu episcopi*, quippe qui cum presbyteris olim hanc spartam exercuerunt, *Act. XI.* 29. *seqq.* XII. 25. JUSTIN. martyr *in Apol. II. in f.* & ex officio curam pauperum habuerunt, licet in actu *distributionis* opera diaconorum vicaria, ut in aliis, uterentur. Jam adhuc per plura secula Episcopos bona Ecclesiastica administrasse, antiquitates Ecclesiasticæ memorant.

D

(a) *Act. VI.* 2.
(b) *Act. VI.* 10. 2. 5. (c) *Concil. Ancyr. c.* 2. *Carthag. IV. c.* 39.
(d) *August. de Catechiz. init.* (e) *Baron. ad an.* 34. *n.* 227.

ris cum judicii maturitate conjungit, triginta vel triginta quinque annos nati: quamvis hodie sufficiat, habere viginti tres, unumque in subdiaconatu exegisse. Ad exemplum Ecclesiæ Hierosolymitanæ olim in singulis Ecclesiis non nisi septem fuere diaconi, ut efformarent imaginem septem spirituum, qui sunt coram throno Dei (*a*). Unde minorum clericorum numerum augeri necesse fuit. Diaconorum princeps *archidiaconus* audit, cujus insignis fuit auctoritas; qua de re *cap.* 19.

Diaconissæ. IX. Fuerunt etiam feminæ diaconæ (1). Hæ fuere viduæ ex cœtu Deo devotarum electæ, omnium piissimæ, majoresque annis LX. Succenturiabantur eæ diaconis ratione eorum, quæ feminis præstanda erant, quæque a viris salvo pudore præstari non poterant (*b*). Floruerunt autem inde a temporibus Apostolorum ad minimum usque ad sæculum VI.

CAPUT IX.

De Presbyteris.

Presbyteri dotes; I. PResbyterum oportet annum unum in diaconatu exegisse, majoremque esse XXV. olim XXX. annis (*c*). In ætate magis spectabatur tempus, quod in minoribus ordinibus exegerant, & si qui eligendi essent, prudentissimus quisque, fortissimus, fideique plenissimus & spectatissimæ probitatis sumebatur. Et quamvis hodie remissiores simus: interstitia tamen in *sacris* ordinibus strictius, quam in *minoribus*, observantur, quæ Episcopi, sine caussa, coarctare prohibentur (*d*). Examen huic ordini præmitti solet rigorosius, quia ordinandus idoneus esse debet ad monstrandam populo viam salutis & ad sacramenta dispensanda. Sed nulla re magis presbyterorum virtutes functionesque patescunt, quam ritu *ordinationis* (2).

ordinatio; II. Archidiaconus quemadmodum diaconum, ita *presbyterum* quoque veluti ab Ecclesia postulatum Episcopo adducit, laudatque. Episcopus populum consulit, quia cum pastoris, tum gregis interest, quos presbyteros habeat; unus ea, quæ plures ignorant, scire potest, & quilibet lubentius ei obtemperat, in cujus ordinationem consensit. Deinceps ad ordinandum conversus, *sacerdotem*, inquit, *oportet offerre, benedicere, præesse, prædicare, & baptizare. Quare cum timore ad tantum gradum ascendendum est ac providendum, ut cælestis sapientia, probi mores, & diuturna justitiæ observatio ad id electos commendet*. Presbyteri LX. senioribus, qui Mosen sublevarunt, & LXII. discipulis Christi surrogati sunt. Eorum est, macerare corpus assidua meditatione mortis Christi e mysterio *missæ*, quod celebrant; salutari doctrina pascere populum Dei; flagranti probitatis ardore perfundere; ornareque Ecclesiam prædicatione & exemplo.

III. Epi-

(1) Talis fuit Phœbe, in ministerio Ecclesiæ, quæ fuit Cenchris. *Rom XVI.* 1. Has pariter memorat PLINIUS *II. lib. X. ep.* 97. *quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quæ ministræ dicebantur, quid esset veri, & per tormenta quærere*. Tale videlicet earum fuit ministerium, quod etiam per *ancillas* expediri poterat, de quo speciatim agit ZIEGLER *de diacon. c.* 19. *§.* 7. *seqq.*

(2) Quod ad *sacrificium* peragendum ordinentur, atque *sacerdotio* investiantur, in quo tam insignis excellentia atque prærogativa collocatur, ut ANDREAS DUSSAY *in panoplia sacerdot. P. II. lib. I. c.* 4. *art.* 4. asserat, *hanc dignitatem adeo sublimem esse & potestatem tam admirabilem, ut sancti patres, quicquid aliud magnum & excelsum censeri potest, hac inferius esse, unanimi judicio arbitrentur.* Rationem hanc tradit PETRUS BLESENSIS *serm.* 47. quod *sacerdos sit coadjutor redemtionis, consiliarius domini Sebaoth, dapifer mensæ Domini.*

(*a*) *Tob. XII.* 16. *Apoc. I.* 4. (*b*) 1. *Tim. V.* 9. *Concil. Epaun. an.* 517. *c.* 21.
(*c*) *Concil. Neocæs. c.* 2. *Siric. ep.* 1. (*d*) *Concil. Trid. sess.* 23. *ref. c.* 14.

III. Episcopus ordinando ambas manus imponit. Idem faciunt presbyteri circumstantes. Episcopus super eo preces fundit, quibus diversos sacerdotii gradus prosequitur (*a*). Secundi ordinis presbyteri sunt pontificum comites adjutoresque, ut filii Aaronis parenti suo adstiterunt, & apostoli Christum sunt secuti. Dum ornatum ei tradit, orat, atque inter alia ait: *Deus, sanctificationum omnium auctor, super hunc famulum tuum munus tuæ benedictionis infunde, ut gravitate actuum & censura vivendi probet se seniorem, his institutus disciplinis, quas Tito & Timotheo Paulus exposuit, ut in lege tua die ac nocte meditans, quod legerit credat; quod crediderit doceat; quod docuerit, imitetur; justitiam, constantiam, misericordiam, fortitudinem, ceterasque virtutes in se ostendat; exemplo præbeat, admonitione confirmet &c.* (*b*). *manuum impositio;*

IV. Posthæc Episcopus palmas eorum oleo catechumenorum tingit (1); ut initientur ab benedicendum, consecrandum & sacrificandum; medio tempore hymno Spiritus sancti auxilium advocatur. Dum calicem vino repletum & patenam pane oneratam porrigit, potestatem ei facit Deo sacrificandi: hinc in ipso ordinationis ritu sacrum facit cum Episcopo. *unctio palmarum,*

V. Post Eucharistiam Episcopus eum alloquitur verbis Christi: *Non amplius servos meos vos appellabo, sed amicos*, & quæ sequuntur (*c*). Hinc ordinatus surgit, recitatque *symbolum apostolicum*, tamquam publicam fidei ejus, quam prædicaturus est, professionem. Rursus in genua procumbenti manus imponit Episcopus, dicendo: *Accipite Spiritum sanctum, quibuscumque peccata remiseritis, remissa erunt: & quibus ea retinueritis, retenta* (*d*). Denique ad obedientiam (2) eum adstringit, monetque, ut ritum missaticum ex aliis presbyteris magis exercitatis curate addiscere allaboret, ob summum hujus rei momentum. *fidei professio.*

VI. Ex his formulis patet, presbyteros Episcopis succenturiari non in functionibus *exterioribus* & *temporalibus*, ut diaconi; sed *spiritualibus* & *sacerdotii* propriis: quæ sunt, secundum pontificale, *offerre*, *benedicere*, *præesse*, *prædicare*, *baptizare*. *Officium presbyterorum.*

VII. *Offerre* est sacrum facere h. e. missam celebrare: quod primis sæculis presbyteri non nisi vel deficiente episcopo, vel mandante, (3) peregerunt. Ratio hujus sanctionis explicatur *part. II. c. 3.* *in offerendo.*

VIII. *Benedicere* est preces solemnes diversis benedictionibus aptatas concipere, veluti fontium tempore paschali & pentecostali, aquæ lustricæ, panis missatici, primitiarum fructuum, campanarum, tori genialis, feminarum e puerperio prodeuntium, aliarumque rerum, quæ in *Rituali c. de presb. ord.* continentur (4). *benedicendo.*

IX. *Præ-*

(1) Modus *in pontificali p. 66.* hic ita scribitur: *Inungit unicuique ambas manus simul junctas in modum crucis, producendo cum pollice suo dextero in oleum intincto duas lineas, videlicet, a pollice dextræ manus usque ad indicem sinistræ, & a pollice sinistræ usque ad indicem dextræ, ungendo mox totaliter palmas*, verbis his adhibitis: *Consecrare & sanctificare digneris, domine, manus istas per istam unctionem & nostram bene † dictionem. Amen.* Post signum crucis super manus ejus, quem ordinat, producit, pergitque: *ut quæcunque benedixerint, benedicantur, & quæcunque consecraverint, consecrentur & sanctificentur in nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen.*

(2) Per interrogationem hanc: *promittis mihi & successoribus meis reverentiam & obedientiam?* respondet: *promitto.*

(3) In eo collocabatur *auctoritas episcopi*, qui presbyteris præerat, ut, quia in singulis locis una erat ecclesia, *ordinis ecclesiastici* gratia omnia a presbyteris & diaconis fierent ex dispositione episcopi, ut testis est TERTULL. *de baptism. c. 17.* Etenim hujus rei causa episcopi constituti sunt ab initio, ut ordo, pax & tranquillitas in ecclesiis conservarentur.

(4) Infinitæ harum benedictionum species sunt relatæ ab ANDREA du SAUSSAY in *Panopl. sacerd. lib. II. c. 1. seqq.* EDMUNDO MARTENE *tom. III. de antiq. eccl. rit.* ubi etiam antiquos ordines refert. Primis Christianis *benedictiones* usi-

D 2 tatæ

(*a*) *1. Tim. IV. 14. concil. Carthag. IV. c. 3.*
(*b*) *Pontif. Rom. de ord. presb. p. 65.* (*c*) *Joh. XV. 15.* (*d*) *Joh. XXI. 22.*

præsidendo. IX. *Præesse* est moderari conventibus sacris, omniumque nomine orare. Huc pertinent sepulturæ aliæque pompæ solemnes, quarum semper presbyter est antesignanus. Item jus consulendi episcopo, jus suffragii in judiciis ecclesiasticis, (1) jus decernendi nomine episcopi. Antiquis enim temporibus ubique presbyteri veluti *senatum Ecclesiasticum* constituerunt.

prædicando. X. *Prædicare* principio presbyteris insolitum, quod episcopi populum docerent. Sed inde ab ultimis IV. sæculis plurimi presbyteri, præsertim ex ordine monachorum, hoc sibi veluti præcipuum sumsere, ut in omnis generis ecclesiis, quoties adpellarentur, prædicarent, quum olim pastores ordinarii hoc munere fungerentur.

baptizando XI. *Baptizandi* vocabulo omnium sacramentorum administratio involvi videtur. Nam hæc presbyteris permissa est, duobus exceptis ac episcopo reservatis. Distinguendum tamen est. Baptismus, si urgeat necessitas, a quolibet Christiano, Eucharistia a quolibet presbytero (2) administrari potest, excepta *paschali* & *ultimo viatico*. Pœnitentiam injungere non possunt, nisi qui ab episcopo speciatim veniam habent (3). Extrema unctio & benedictio nuptialis sunt pastoris loci, nec non baptismus solemnis. Atque hæc functionum amplitudo, quæ presbyteris tantam reverentiam olim conciliavit, novissimis temporibus pro ansa multiplicandi presbyteros arrepta est; quo ipso tamen viliores sunt redditi.

C A P U T X.

De promotione Episcoporum.

Quid sit episcopus? I. EPiscoporum dignitas curatius servata est, quam presbyterorum, quia nullus episcopus ordinatus fuit, nisi ad vacantem ecclesiam. Vocabulum episcopi notat *inspectorem*, ut appareat, in ipsum solum omnem gregis curam derivari. Sæpe vocatur *pastor*; veteribus *præpositus*; græce προεστώς, latine *præsul*, *antistes*. Appellatur etiam *sacrificator*; græce ἱερεὺς; latine *sacerdos*, quod nominis novissime cum nomine presbyteri commutatum est, simplicibus quippe presbyteris datum. Olim quoque vocati sunt *pontifices* (4); sed recentiores nonnulli hanc appellationem *Papæ* propriam facere satagunt. Ipsi olim, de semet ipsis loquentes, *servos* semet hujus vel illius ecclesiæ, sive *fideles* & *servos Dei* appellarunt, quam formulam Papa retinet.

Jure veteri electus e gremio ecclesiæ vacantis. II. Christus ipse discipulos suos vocavit, & Apostolos elegit, quos voluit (a). E mortuis resuscitatus ad eos ait: *quemadmodum pater meus misit me, ita ego mitto vos* (b). Paulus ad *Asiæ episcopos* (5) ait, esse eos a Spiritu sancto præfectos eccle-

tatas fuisse, palam est; non tamen constat, eas fuisse determinatas, statas, solennes aut in monopolium cleri translatas.

(1) Quod vel *Cardinalium collegium* Romæ adhuc declarat. Sed postquam in aliis ecclesiis cathedralibus collegia canonicorum sunt instituta, & ad hæc *senatus ecclesiastici* jus devolutum est, presbyteri qua tales jus suffragiorum in judiciis ecclesiasticis amisere, quod canonicis, *qua talibus*, cessit, licet nondum ordinem presbyterii assumserunt, vel assumserunt quidem, sed otiose.

(2) Sive sit ordinarius *parochus*, sive alius presbyter non parochus, veluti *monachus ordinatus*. Parochus tamen in Paschate tantum parochianis eucharistiam administrat, ultimumque viaticum præbet.

(3) Hoc rursus de monachis, presbyterorum gradu decoratis, intelligendum, qui in suis ecclesiis confessiones audiunt ex *episcopi indultu* ad tempus præstitutum.

(4) In *pontificali* episcopi ubique *pontifices* stylo antiquo dicuntur, imo inde rituali huic nomen inditum, quod in eo referantur actus solennes a *pontifice*, seu *episcopo* peragendi.

(5) Non ad *Asiæ* sed *ecclesiæ Ephesinæ* presbyteros hæc verba direxit, quos *episcopos* vocat, quod eo tempore adhuc deessent tales episcopi, qui postea *collegio presbyterorum* & *ecclesiæ*, ut peculiares inspectores.

(a) *Marc. III.* 13. 14. (b) *Joh. XX.* 21.

ecclesiæ Dei regendæ (*a*), & ad Titum, quod eum reliquerit in Creta, ut per civitates presbyteros, quos mox episcopos vocat, ordinaret (*b*). Denique ex traditione constat, episcopos semper ab aliis episcopis fuisse ordinatos. Equidem ad hunc actum vocabatur clerus & populus, ne pastorem acciperent ignotum aut ignarum (*c*). Ad horum desiderium plerumque presbyter aut diaconus ejusdem ecclesiæ, diuturno ministerio, exacta virtute, scientia & caritate conspicuus, in cruciatibus constans, eligebatur, quem episcopi manuum impositione, precibus ac jejunio inauguratum in solio episcopali collocabant: quo pacto munere suo fungi cœpit. (*d*)

(quod probatur) III. Testis est Cyprianus, qui (*e*) inquit, episcopos vicinos se contulisse ad ecclesiam vacantem, elegisseque episcopum præsente populo, (1) cui notus esset. Et Julius Papa (*f*) Gregorium, qui Athanasio suffectus est, taxaturus, inquit, hunc Antiochiæ ordinatum per XXXVI. dierum iter missum fuisse Alexandriam, ubi nec baptizatus, nec notus, neque vel a presbyteris, vel ab episcopis, vel a populo sit postulatus.

a clero & populo. IV. Populo Christiano post Constantini tempora aucto, omnium ordinum, nobilium, magistratuum, monachorum, ratio fuit habenda; Cleri tamen præcipuæ hic semper partes fuere (*g*). In regnis, e ruina imperii Romani natis, principum consensu opus fuit, qui quum viderent, quanta episcoporum esset inter novos subditos auctoritas, veluti cuncta suspecta haberent, non facile alios, quam quorum fides ipsis esset explorata, eligi patiebantur.

consensu principis. V. Unde temporibus regum Merovingicorum & principio Carolingorum licet in Francia electionum schema obtineret; e regum tamen manu prorsus pendebant. Liberiores esse cœperunt sub Ludovico pio, talesque mansere per sæculum IX. ita tamen, ut sine *regum auctoritate* nihil fieret (*b*).

Ratio electionis in veteri regno Francorum. VI. Defuncto episcopo, clerus populusque misit, qui Metropolitano id nuntiarent, & hic, qui regi. Cujus jussu misit hic episcopum illius provinciæ, ut visitaret ecclesiam vacantem (2), promoveret electionem, videretque, ut cuncta fierent *canonice*, de qua ipse metropolitanus clerum populumque amplissimis literis monuit. Visitator ille episcopus, clero & populo collecto, prælegi jussit loca Pauli & canones, quibus episcopi dotes modusque electionis continetur. Quæ ut observarent, singulos ordines, presbyteros, ceteros clericos, virgines, viduas, nobiles & ceteros laicos, cives videlicet, sigillatim admonuit. Monachorum præcipua ratio habita. Nec canonici solum, sed

ctores, cum *auctoritate* præfecti sunt: quin potius omnes presbyteri seu episcopi erant æquales..

(1) Imo ipsa electio populo passim a Cypriano tribuitur, quod etiam ex multis argumentis liquet collectis a BLONDELLO *de jure plebis in regim. eccles.* & in *tr. de episc. & presbyt.* Vicinorum episcoporum præsentia tandem necessaria visa fuit, ne, ut in ejusmodi cœtibus fieri solet, aliquid inordinate ageretur, omnisque factionibus occasio amputaretur, quæ sæpe emerserunt.

(2) Jam seculo IV. hic mos in ecclesiis Africanis Donatistarum causa introductus erat, ut ad vacantem ecclesiam visitator, quem etiam *intercessorem* & *commendatorem* vocarunt, mitteretur, qui electioni interesset, & interim sedi vacanti prospiceret. *c.* 22. C. 7. *q.* 1. GREGORII I. tempore latius patuit hæc praxis, ut docet ejus epistola in *c.* 16. *D.* 71. conf. *c.* 19. *D.* 6. Ubi episcopatus a *manu regia* dependebant, regis erat designare *visitatorem*, ad quem metropolitanus literas canonicas dirigebat, quique interim sedi vacanti præerat; imo nonnunquam eam per injuriam ad se rapiebat.

(a) *Act. XX.* 28.
(b) *Tit. I. 5. 7.* (c) *Can. apost. 1. can. Nic. 4. Sirmond. præfat. ad form. antiq. t. 8. Conc. p. 1860.* (d) *Cælest. ep. 2. c. 5. Leo ep. 84. ad Anastas. c. 5. & ep. 92. ad Rustic. c. 1.* (e) *ep. 67. al. 68.*
(f) *epist. t. 2. p. 306. D. histor. nostr. eccles. l. 12. n. 25.*
(g) LEO *ep. 89. ad episc. Vien. c. 5.* (h) *Vid. formul. antiq. promot. episc. t. 2. conc. Gall. & 8. conc. general. p. 1864. Hist. eccl. l. 53. n. 33.*

ſed & clerici urbani & ruſtici vocati. Jejunium trium dierum continuum cum precibus publicis & eleemoſynis præceſſit electionem, qua, quoad ejus fieri potuit, ſemper clericorum quiſquam e gremio eccleſiæ illius ad epiſcopatum evectus eſt.

VII. Electione peracta, decretum electionis ſigillo præcipuorum e clero, populo, monachiſque munitum, (1) Metropolitano miſſum fuit, qui omnes illius provinciæ epiſcopos convocavit in urbem eccleſiæ vacantis. Singulis comparendum fuit; ſed qui per valetudinem aliaque impedimenta venire non poterant, ii per literas electionem adprobarunt. Omnium enim conſenſu (*a*) ac trium adſiſtentia opus fuit (*b*). Hoc veluti concilio coacto, metropolitanus electum interrogavit de natalibus, de vita ante acta, de adſcenſu per ordines, de functionibus, ut certior fieret, ſi quod ſubeſſet vitium. Exploravit porro doctrinam; poſtulavit fidei profeſſionem, eamque in ſcriptis reddendam. Si cuncta bene ſe haberent, perſonaque videretur idonea; inaugurationi diem præfixit. Sin ſecus; ſi parum idoneus; ſi electio ambitu vel pecunia extorta: Concilium irritam eam declaravit, aliamque ſuſcepit.

Ritus conſecrationis. VIII. Conſecrationis ritus idem ferme fuit, qui hodie. Metropolitanus conſecrato ſcriptum tradidit, quo ſingulæ officii partes explicantur, tamquam pater & doctor epiſcoporum ab ipſo ordinatorum. Ipſe e ſuis ſcriniis exempla canonum ſuppeditabat epiſcopis, & ab iis in omni cauſſa ardua conſulebatur. Si extra *vacantem eccleſiam* (2) confirmatio facta, metropolitanus literas eo miſit, quibus epiſcopum commendavit ſuſcipiendum. Regi autem ſinguli actus, præſertim *electionis* & *confirmationis* ſignificabantur, quoniam excludere poterat, quos non probabat. Hæc electionum facies per occidentem fuit ſæculo IX. & X. quo exeunte canonici eccleſiarum cathedralium electiones ad ſe trahere conabantur: quod ex concilio Lateranenſi an. 1139. patet, cujus c. 28. his auſis obviam itum eſt (*c*).

Canonici eccleſiarum cathedralium electiones epiſcopi uſurpare incipiunt ſæculo XIII. IX. Principio ſæculi XIII. capitula, excluſo clero & populo, elegerunt, (3) & metropolitani, inconſultis ſuffraganeis, confirmarunt electos epiſcopos. Utrumque patet e concilio Lateranenſi an. 1215. cujus *c.* 24. *&* 26. de hujuſmodi electionibus ſtatutum eſt.

X. Hæc decreta minoris erant auctoritatis & aliquando injuſtiora, quam concilii

(1) Hunc morem quoad Italiæ epiſcopos refert GREGORIUS M. *lib. II. epiſt.* 19. 27. *&* 38. viſitatoribus a ſe miſſis in mandatis dando, ut, ſi epiſcopus poſtulatus vel electus fuerit, *cum ſolemnitate decreti omnium ſubſcriptionibus roborati & teſtimonio viſitatoris muniti ad epiſcopum Romanum, ut metropolitanum, veniret ſacrandus.*

(2) Regulariter ſicuti electio, ita *conſecratio* in *eccleſia vacante* fiebat, quia per eam ipſi eccleſiæ, cui præficiendus, firmiſſimo agglutinabatur vinculo, & ſic æquum erat, ut populo & clero præſente ac inſpiciente ordinaretur. Inde *in concil. Aurel. IV. c.* 3. hac de re ita cautum; *licet melius eſſet in ſua eccleſia fieri, tamen aut ſub præſentia metropolitani aut certe cum ejus auctoritate intra provinciam omnino a comprovincialibus ordinetur.* Videlicet epiſcopi nunquam ordinabantur ſine *titulo*, & ita per ipſam ordinationem eccleſiæ vacanti præficiebantur. Poſtquam vero celerorum clericorum ordinatio etiam *ſine titulo* recepta eſt, in genere creditum fuit, ordinationes eorum non neceſſario faciendas ab epiſcopo in *eccleſia vacante*, ſed ab epiſcopo in *cathedrali* fieri poſſe abſente populo, cui tamen per *ordinationem* ordinatus præficiebatur. Hoc more recepto, neceſſe fuit, ordinati *inſtitutionem* facere in eccleſia vacante, quæ delegata eſt archidiaconis.

(3) Hoc docet A. B. FRIDERICI II. *de anno* 1213. de *libertate eccleſiaſtica* condita, qua jubet canonice fieri electiones, *quatenus is viduatæ præficiatur eccleſiæ, quem totum capitulum vel major & ſanior pars ipſius duxerit eligendum.* Bonorum ingens copia, qua abundabant canonici, iis auctoritatem inſignem conciliaverat, ut ſoli ſenatum eccleſiaſticum conſtituerent.

(a) *per Concil. Nic. c.* 4. (b) *Can. Apoſt. I.*
(c) *Vid.* THOMASS. *diſcipl. eccl. p.* 4. *l. c.* 40.

cilii episcopalis judicia. Inde frequentissime Romam appellatum, ipsique electi sæpius directo Papam pro confirmatione & consecratione adierunt. Quare dicendum de ratione electionum secundum jus *novum* & secundum *decretales*. *unde Romam delatæ lites.*

XI. Distinguendi autem sunt actus *electionis*, *confirmationis* & *consecrationis*. Electio vocatur *postulatio*, si a canonicis eligitur, qui sine *dispensatione* episcopus esse nequit, v. gr. si sit episcopus; si non sit in sacris: si illegitimo connubio natus. His enim casibus non tam eligunt, quam *postulant*, ut superior episcopum illum det, quem eligere non possunt (1) (*a*). Electio fit tribus modis, *scrutinio*, *compromisso*, *inspiratione* (*b*). Primis seculis plura divinæ *inspirationis* exempla occurrunt, cui comparantur hodie, quæ unanimibus suffragiis sine præcedente deliberatione fiunt. Electio per *compromissum* fit, si universum collegium (2) paucis imparis numeri, veluti tribus, quinque vel septem canonicis potestatem eligendi permittit: quibus intra fines compromissi se tenere incumbit. Electio per *scrutinium* est omnium frequentissima, atque hoc modo peragitur. *Jure novo episcopus 1.) eligitur vel per compromissum, vel per scrutinium.*

XII. Qui jus eligendi habent, ii omnes stato die vocandi sunt, ut absentes vel ipsi venire, vel mandata mittere possint, ne electio clandestinitatis accusari valeat. (*c*) Intra tres menses a die vacantiæ electio suscipienda est, ne capitulum protrahat interpontificium, quo diutius regnare possit (*d*). Interim publicæ preces instituunt (3). Die præstituto electores congregati in ecclesia Missæ *de spiritu sancto* intersunt, eucharistiamque accipiunt; jurantes, se dignissimum electuros, neque eum suffragio juturos, qui ambitus suspectus sit. Suffragia olim data sunt viva voce; post in schedis complicatis, in calicem vel aliud vas immissis, quæ ab iis, qui *scrutatores* (4) vocantur, colliguntur ac comparantur. Isque electus declaratur, qui non solum *majoris*, (5) sed & sanioris partis suffragiis nititur. *quomodo per scrutinium?*

XIII. Electione publicata, variare non licet. Singula actus momenta rediguntur in instrumentum, sæpe non sine contentione. (*e*) Sunt enim, qui protestentur; sunt, qui reluctentur, qui adpellent, ac haud raro electores discordant. Electus intra mensem sub pœna amissionis jurium suorum consentiat necesse est. Insecuto trimestri petenda est a superiore immediato, Metropolitano, primate vel Papa, pro dignitate vacantis ecclesiæ, confirmatio (*f*). *quæ lites?*

XIV. Metropolitanus citat, quorum interest, scilicet, simul electos vel *contradicentes* specialiter, ceteros *edictaliter*. Termino præterlapso, ad judicium accingitur sive rogatus a partibus, sive ex officio, si contradictor non adest. Hic examinat qualitates electi, modum electionis, ubi, si contradictor adest, longum negotium texitur (*g*). Possunt enim esse plures contradictores, quorum quisque tot caussas nullitatis injicere potest, quot irregularitates in electo & singulis electoribus ac ipso electionis ordine deprehendit. *quis judex?*

XV. Si electio nulla declaratur ob *vitium electorum*, metropolitano competit jus providendi ecclesiæ; ut eligentes culpæ suæ pœnas luant. Si ipsorum nulla sit *quando metropolitanus provideat?*

---

(1) Unde, nec precise in præcedente actu electionis, qui capituli voluntatem in *postulando* ostendit, forma alias usitata observanda, cum totius postulationis vigor ab ejus *admissione* dependeat.

(2) Nullo dissentiente, ut *majora* non sufficiant; agitur hic de jure *singulorum*, & sic singulorum consensus desideratur. Ceterum voluntate omnium & singulorum in compromissum conspirante, postea per *majora* eliguntur, qui electionem facere debeant.

(3) Et prædeliberationes instituuntur de *modo eligendi* & capitulatione electo præscribenda.

(4) Hi ante solent eligi, qui suffragia ante reliquos edunt, ne alioquin, in eorum potestate sit, majora pro lubitu facere.

(5) Ratione totius *capituli*. Inde electiones tamdiu iterandæ, donec majora hæc in aliquem cadant.

(a) *c. ult. X. de postul. junct. gloss.* (b) *Concil. Later. IV. c. 24. & 42.*
(c) *Concil. Basil. sess. 12.* (d) *c. 41. X. de elect. ex concil. Later. IV. c. 23.*
(e) *c. X. 18. de elect.* (f) *c. 6. X. de elect. in 6.* (g) *c. 44. de elect.*

a.) confirmatur.

fit culpa, veluti si princeps electum improbet, novam electionem suscipiunt. Si electio *confirmatur*, sufferest, ut electus consecretur. Interim ea habet omnia, quæ non sunt *ordinis* (1). Sed & a metropolitani vel primatis sententia, in utramvis partem lata, appellare licet: unde novum judicium. Istæ appellationes generatim ad papam deferuntur, ex quo ALEXANDR. IV. *concil. Lugd. II.* c. 9. retulit eas inter *caussas majores*. Et solo lapsu sex mensium jus providendi ad ipsum devolvitur ob negligentiam eorum, penes quos erat vel eligendi vel confirmandi potestas.

unde Papa provideat!

XVI. Quibus constitutionibus factum est, ut sæculo XIII. & XIV. plerorumque episcopatuum provisiones devolverentur ad Papam, (2) sive quod electiones intra terminum non fierent, sive quod vel electiones vel confirmationes essent vitiosæ; quarum infinita exempla occurrunt in decretalibus (*a*). Præterea plurimæ electiones manifesto ambitu ac largitionibus corrumpebantur, præsertim in provinciis, ubi Episcopi erant domini sæculares. Sæpe Principes eas interceperunt; sæpe seditionibus & violentia turbatæ, in bella, & clades vel saltem in lites immortales desinebant. Hæ turbæ Pontificibus ansam dedere reservandi sibi nonnunquam jus providendi Ecclesiis, quæ maxime periclitabantur. Et ab his processum est ad *reservationes generales* in certis casibus, veluti, si quis Episcopus diem obiisset in curia Romana; si sacram purpuram, si beneficium incompatibile nactus esset. Ad ultimum Joannes XXII. in universum omnes Ecclesias cathedrales, quæ vacassent, sibi providendas reservavit (*b*), quod ipsum nihil aliud erat, quam electionum suppressio. Ejus loco tamen, ut huic defectui mederetur, non nisi in *consistorio* (3), cardinalium nutu, prævioque diligenti examine, Episcopatus contulit.

Abusus provisionum generalium in pontifice improbatus, & nova statuta per regna Christiana.

XVII. Istæ reservationes generales referebantur inter abusus, qui tempore schismatis invaluerunt. Concilium Basil. sess. 12. electiones restituere tentavit, ejusque decretum insertum est *pragmaticæ Bituricensi*; displicuit tamen Papæ, quippe in medio concilii & Eugenii IV. dissidio natum. Ex illo tempore provisiones pro provinciarum varietate fuere variæ. Per Italiæ maximam partem Papa Episcopatus confert, cui velit; in Francia non nisi iis, qui a rege *nominantur* per concordata an. 1516. quod nominandi jus Hispaniarum rex ac nonnulli alii principes exercent speciali venia pontificis, quam ad dies vitæ impetrare solent. In Germania per concordata an. 1447. electiones conservatæ usu obtinent. Mihi propositum est ea, quæ in Francia fiunt, sola persequi.

In Francia rex nominat;

XVIII. In Francia igitur Rex nominat (*c*) (4) Theologiæ vel jurium sive do-

---

(1) Imo jam ante *confirmationem* electi extra Italiam ea habent, quæ sunt jurisdictionis episcopalis, cum cæteris juribus episcopatui cohærentibus, *c.* 44 *X. de elect.* id quod, in Germania præsertim, insignem usum quoad *jus publicum* habet. Diversa est ratio *postulatorum*, qui nihil juris ex *postulatione*, publicata licet, habent; sed id demum consequuntur ex *admissione* ejus, qui facultate dispensandi pollet.

(2) Negari nequit, has turbas circa electionem factas Pontifici occasionem dedisse ad se trahendi constitutiones episcoporum, quorum electiones in discordia factæ erant. Enimvero hoc ex fundamento *reservationes*, quæ, antequam vacet ecclesia, fiunt, justificare non potuit pontifex, qui eo potius prætextu usus legitur, quod concurrentem in omni ecclesia non tantum, sed supremam præterea haberet potestatem, & majori jure, ut putabat, Episcopatus conferre posset, quam Cæsares, quos jure suo iniqua privaverat, ut id sibi vindicare posset.

(3) Inde dicta fuere beneficia *consistorialia*, & potissimum sub *reservationibus* ea comprehensa, in quibus conferendis Papa capitula & ordinarios collatores facile prævenire poterat, postquam concursum in constituendis episcopis sibi vindicaverat.

(4) Jus simplex *nominandi* indulgetur regi, ne ipsemet *episcopatum*, rem maxime spiritualem, dare videatur. Laici enim *spiritualium* experies judicantur. Facilius hoc temperamentum admittere potuit pontifex, ut rex designaret personam, cui *episcopatum*

(a) *t. t. X. de elect. tit. eod. in 6.* (b) *2. reg. cancell. 2.*
(c) *per Concordat. tit. de election.*

doctorem sive licentiatum, annos natum XXVII. atque iis dotibus præditum, quos canones requirunt; idque intra semestre a tempore *vacantiæ* spatium. Quod ubi novo trimestri negligitur, ad pontificem pertinet provisio (1). Per statutum Blesense *art.* 1. 2. annus regi datus erat, ut eo diutius maturiusque deliberare posset. Si quem elegit, antequam *nominationis* formula literis conciperetur, Episcopus loci, in quo *nominandus* ultimo quinquennio commorabatur, & capitulum Ecclesiæ vacantis, mores vitamque; aliusque Episcopus & duo Theologiæ doctores doctrinam & scientiam ejus explorarunt rigoroso examine instituto. Hoc conforme fuit concilii Tridentini decretis (*a*), quo ad concilium provinciale rejecta est de hoc scrutinio statuendi potestas.

XIX. Nostris moribus rex nominat (2), quando lubitum est, nominatusque ratione vitæ ante actæ ab Episcopo ultimi domicilii æque examinatur, ac ii, qui ad ordines adspirant. Episcopus vitæ ejus adjicit *professionem fidei* ab ipso editam ac descriptionem vacantis Ecclesiæ, atque hæc omnia mittit Romam. Rex eodem mittit tres Epistolas, quarum prima *papæ*; altera *regis legato*; tertia *cardinali protectori nationis Francicæ* redditur. Hic adscitis tribus aliis cardinalibus perpendit acta ad nominationem pertinentia, nominatumque dignum Episcopatu judicat. Denique in consistorio ejus prima vice, quod *præconisare* vocant, mentionem facit, & in consistorio subsequenti de eo refert, quod *propositionem* appellant. Interstitium illud cardinalibus datur, ut interea dispicere possint, dignus sit, nec ne. Pontifex, postquam relatum est, suffragia colligit & decretum prodit, quo providetur nominatus. Atque hæc *provisionis* forma imitatur ex parte naturam electionum, quæ purioribus temporibus in concilio Metropolitani ac suffraganeorum, flagitante clero ac populo, suscipiebantur; atque idem juris tribuit, quod confirmatio. Post *decretum provisionis* bullæ pontificiæ adornantur (3), quibus acceptis, electus regi fidem jurejurando obstringit, & ab eodem literas patentes accipit, quas una cum epistola donationis fructuum, durante vacantia debitorum, cameræ rationum offert consignandas. Quo pacto liberatur a regalia, & possessionem adipiscitur. Consecratio autem sequenti trimestri suscipienda est.

nominatum papa commendat.

a quo providetur.

tum conferret. Ita & *regi* & *papæ* simul per concordata prospectum, quamvis facile liqueat, ipsam *nominationem* instar *electionis* esse, & *provisionem papalem* instar confirmationis.

(1) Et ita post *novem menses* in Gallia Papa demum *jus devolutionis* exercet, quod satis indicant verba *concordat. de reg. ad prælat. nomin.* §. *monasteriis*, ubi ita: *alioquin dictis novem mensibus effluxis nulla seu de persona minus idonea, & modo præmisso non qualificata nominatione, ac etiam vacantibus apud sedem prædictam, semper, etiam nulla dicti regis expectata nominatione, per nos ac successores nostros seu sedem prædictam monasteriis provideri.* Proinde in Gallia nec coadjutor dari potest, sine *regia nominatione*, quia coadjutoris datio ibi involvit successionem. Sunt tamen quidam ordines monastici & monasteria a regia nominatione libera, ex speciali privilegio, relata a CHOPPINO *in monast. lib. I. c. I.* in quibus prælati eliguntur. Præterea verba adducta ostendunt, *beneficia consistorialia* a nominatione exemta esse, quod ægre admodum Galli ferunt, teste LUDOVICO HERICURTIO in tr. *les loix eccles. dans leur ordre naturel p.* 242.

(2) Et quidem sine *indultu* in terris, quæ tempore conditorum concordatorum ad Galliam pertinebant; cum *indultu papali* in noviter postmodum acquisitis, quod Galliæ reges, ut cum curia papali pacem servent, ita observant, licet ex regulis bonæ interpretationis jus nominandi semel generatim regibus concessum ad incrementa regni quoque referri debeat. conf. HERICURTIUS *cit. l. p.* 245.

(3) Sicuti nominatio ipsi Papæ facienda, ut sede vacante collegio cardinalium fieri nequeat; ita quoque hoc ipsum nec bullas has adornare potest, utut alias regimini ecclesiæ in universum præsit, quia *collatio beneficiorum* regulariter sede vacante fieri nequit.

(a) *Sess.* 24. *c.* 1.

2.) confirmatur. sit culpa, veluti si princeps electum improbet, novam electionem suscipiunt. Si electio *confirmatur*, si ereſt, ut electus consecretur. Interim ea habet omnia, quæ non sunt *ordinis* (1). Sed & a metropolitani vel primatis sententia, in utramvis partem lata, appellare licet: unde novum judicium. Istæ appellationes generatim ad papam deferuntur, ex quo ALEXANDR. IV. *concil. Lugd. II.* c. 9. retulit eas inter *caussas majores*. Et solo lapsu sex mensium jus providendi ad ipsum devolvitur ob negligentiam eorum, penes quos erat vel eligendi vel confirmandi potestas.

unde Papa provideat; XVI. Quibus constitutionibus factum est, ut sæculo XIII. & XIV. plerorumque episcopatuum provisiones devolverentur ad Papam, (2) sive quod electiones intra terminum non fierent, sive quod vel electiones vel confirmationes essent vitiosæ: quarum infinita exempla occurrunt in decretalibus (*a*). Præterea plurimæ electiones manifesto ambitu ac largitionibus corrumpebantur, præsertim in provinciis, ubi Episcopi erant domini sæculares. Sæpe Principes eas interceperunt; sæpe seditionibus & violentia turbatæ, in bella, & clades vel saltem in lites immortales desinebant. Hæ turbæ Pontificibus ansam dedere reservandi sibi nonnunquam jus providendi Ecclesiis, quæ maxime periclitabantur. Et ab his processum est ad *reservationes generales* in certis casibus, veluti, si quis Episcopus diem obiisset in curia Romana; si sacram purpuram, si beneficium incompatibile nactus esset. Ad ultimum Joannes XXII. in universum omnes Ecclesias cathedrales, quæ vacassent, sibi providendas reservavit (*b*), quod ipsum nihil aliud erat, quam electionum suppressio. Ejus loco tamen, ut huic defectui mederetur, non nisi in *consistorio* (3), cardinalium nutu, prævioque diligenti examine, Episcopatus contulit.

Abusus provisionum generalium in pontificatu improbatus, & nova statuta per regna Christiana. XVII. Istæ reservationes generales referebantur inter abusus, qui tempore schismatis invaluerunt. Concilium Basil. sess. 12. electiones restituere tentavit, ejusque decretum insertum est *pragmaticæ Bituricensi*; displicuit tamen Papæ, quippe in medio concilii & Eugenii IV. dissidio natum. Ex illo tempore provisiones pro provinciarum varietate fuere variæ. Per Italiæ maximam partem Papa Episcopatus confert, cui velit; in Francia non nisi iis, qui a rege *nominantur* per concordata an. 1516. quod nominandi jus Hispaniarum rex ac nonnulli alii principes exercent speciali venia pontificis, quam ad dies vitæ impetrare solent. In Germania per concordata an. 1447. electiones conservatæ usu obtinent. Mihi propositum est ea, quæ in Francia fiunt, sola persequi.

In Francia rex nominat; XVIII. In Francia igitur Rex nominat (*c*) (4) Theologiæ vel jurium sive do-

(1) Imo jam ante *confirmationem* electi extra Italiam ea habent, quæ sunt jurisdictionis episcopalis, cum cæteris juribus episcopatui cohærentibus, *c. 44. X. de elect.* Id quod, in Germania præsertim, insignem usum quoad *jus publicum* habet. Diversa est ratio *postulatorum*, qui nihil juris ex *postulatione*, publicata licet, habent; sed id demum consequuntur ex *admissione* ejus, qui facultate dispensandi pollet.

(2) Negari nequit, has turbas circa electionem factas Pontifici occasionem dedisse ad se trahendi constitutiones episcoporum, quorum electiones in discordia factæ erant. Enimvero hoc ex fundamento *reservationes*, quæ, antequam vacet ecclesia, fiunt, justificare non potuit pontifex, qui eo potius prætextu usus legitur, quod concurrentem in omni ecclesia non tantum, sed supremam præterea haberet potestatem, & majori jure, ut putabat, Episcopatus conferre posset, quam Cæsares, quos jure suo inique privaverat, ut id sibi vindicare posset.

(3) Inde dicta fuere beneficia *consistorialia*, & potissimum sub *reservationibus* ea comprehensa, in quibus conferendis Papa capitula & ordinarios collatores facile prævenire poterat, postquam concursum in constituendis episcopis sibi vindicaverat.

(4) Jus simplex *nominandi* indulgetur regi, ne ipsemet *episcopatum*, rem maxime spiritualem, dare videatur. Laici enim *spiritualium* expertes judicantur. Facilius hoc temperamentum admittere potuit pontifex, ut rex designaret personam, cui *episcopatum*

(a) *t. t. X. de elect. tit. eod. in 6.* (b) *2. reg. cancell. 2.*
(c) *per Concordat. tit. de election.*

doctorem sive licentiatum, annos natum XXVII. atque iis dotibus præditum, quos canones requirunt; idque intra semestre a tempore *vacantiæ* spatium. Quod ubi novo trimestri negligitur, ad pontificem pertinet provisio (1). Per statum um Blesense *art.* 1. 2. annus regi datus erat, ut eo diutius maturiusque deliberare posset. Si quem elegit, antequam *nominationis* formula literis conciperetur, Episcopus loci, in quo *nominandus* ultimo quinquennio commorabatur, & capitulum Ecclesiæ vacantis, mores vitamque; aliusque Episcopus & duo Theologiæ doctores doctrinam & scientiam ejus explorarunt rigoroso examine instituto. Hoc conforme fuit concilii Tridentini decretis (a), quo ad concilium provinciale rejecta est de hoc scrutinio statuendi potestas.

nominatum papa commendat. XIX. Nostris moribus rex nominat (2), quando lubitum est, nominatusque ratione vitæ ante actæ ab Episcopo ultimi domicilii æque examinatur, ac ii, qui ad ordines adspirant. Episcopus vitæ ejus adjicit *professionem fidei* ab ipso editam ac descriptionem vacantis Ecclesiæ, atque hæc omnia mittit Romam. Rex eodem mittit tres Epistolas, quarum prima *papæ*; altera *regis legato*; tertia *cardinali protectori nationis Francicæ* redditur. Hic adscitis tribus aliis cardinalibus perpendit acta ad nominationem pertinentia, nominatumque dignum Episcopatu judicat. Denique in consistorio ejus prima vice, quod *præconisare* vocant, mentionem facit, & in consistorio subsequenti de eo refert, quod *propositionem* appellant. Interstitium illud cardinalibus datur, ut interea dispicere possint, dignus sit, nec ne. Pontifex, postquam relatum est, suffragia colligit & decretum prodit, quo providetur nominatus. *a quo providetur.* Atque hæc *provisionis* forma imitatur ex parte naturam electionum, quæ purioribus temporibus in concilio Metropolitani ac suffraganeorum, flagitante clero ac populo, suscipiebantur; atque idem juris tribuit, quod confirmatio. Post *decretum provisionis* bullæ pontificiæ adornantur (3), quibus acceptis, electus regi fidem jurejurando obstringit, & ab eodem literas patentes accipit, quas una cum epistola donationis fructuum, durante vacantia debitorum, cameræ rationum offert consignandas. Quo pacto liberatur a regalia, & possessionem adipiscitur. Consecratio autem sequenti trimestri suscipienda est.

C A-

---

tum conferret. Ita & *regi* & *papæ* simul per concordata prospectum, quamvis facile liqueat, ipsam *nominationem* instar *electionis* esse, & *provisionem papalem* instar confirmationis.

(1) Et ita post *novem menses* in Gallia Papa demum *jus devolutionis* exercet, quod satis indicant verba *concordat. de reg. ad prælat. nomin. §. monasteriis*, ubi ita: *alioquin dictis novem mensibus effluxis nulla seu de persona minus idonea, & modo promisso non qualificata nominatione, ac etiam vacantibus apud sedem prædictam, semper, etiam nulla dicti regis expectata nominatione, per nos ac successores nostros seu sedem prædictam monasteriis provideri*. Proinde in Gallia nec coadjutor dari potest, sine *regia nominatione*, quia coadjutoris datio ibi involvit successionem. Sunt tamen quidam ordines monastici & monasteria a regia nominatione libera, ex speciali privilegio, relata a CHOPPINO *in monast. lib. I. c. I.* in quibus prælati eliguntur. Præterea verba adducta ostendunt, *beneficia consistorialia* a nominatione exemta esse, quod ægre admodum Galli ferunt, teste LUDOVICO HERICURTIO in tr. *les loix eccles. dans leur ordre naturel p.* 242.

(2) Et quidem sine *indultu* in terris, quæ tempore conditorum concordatorum ad Galliam pertinebant; cum *indultu papali* in noviter postmodum acquisitis, quod Galliæ reges, ut cum curia papali pacem servent, ita observant, licet ex regula bonæ interpretationis jus nominandi semel generatim regibus concessum ad incrementa regni quoque referri debeat. conf. HERICURTIUS *cit. l. p.* 245.

(3) Sicuti nominatio ipsi Papæ facienda, ut sede vacante collegio cardinalium fieri nequeat; ita quoque hoc ipsum nec bullas has adornare potest, utut alias regimini ecclesiæ in universum præsit, quia *collatio beneficiorum* regulariter sede vacante fieri nequit.

(a) *Sess.* 24. *c.* 1.

E

CAPUT XI.

De Episcoporum consecratione.

3. consecratur.

I. RItus consecrationis satis innuit, quæ dotes spectentur in Episcopo, quæve ejus functiones sint. Consecratio die dominica in *propria* electi *Ecclesia* vel saltem in eadem provincia, quoad ejus fieri potest, peragenda est (*a*). Consecratorem decet duos minimum Episcopos *assistentes* habere, vigiliaque præcedenti æque ac electum, jejunare. Consecratori coram altari sedenti *assistentium* Episcoporum major electum offert, dicendo; *Postulat sancta mater Ecclesia catholica, ut hunc præsentem presbyterum ad onus Episcopatus sublevetis.* Ille non, ut in electionibus, num dignus sit; sed id solum quærit, *an mandatum habeat apostolicum*, h. e. bullam pontificiam, quæ est instar *meriti*; eaque prælegitur. Electus juramentum fidelitatis præstat *sedi Apostolicæ*; cujus formula temporibus GREGORII VII. natales debet (*b*); sed tamen variis capitibus postea aucta est, veluti, ut singulis quadrienniis Romam vadant, aut certum hominem eo ablegent, per quem rationem actionum suarum reddant pontifici (1). Sed hoc in Francia in desuetudinem abiit.

quibus ritibus hodie?

II. His præmissis, consecrator electum interrogat de *fide* & de *moribus* hoc est qualem se in posterum præstare velit: nam de præteritis securus est. Interrogat, inquam, num rationem subjicere velit sensui scripturæ sacræ? num populum doctrina & exemplo erudire velit de iis, quæ in divinis intelligit? num observare & docere velit traditionem patrum, & decreta sedis apostolicæ? num Papæ obtemperare secundum canones? num fugere malum & Deo juvante bonum prosequi? num prosequi & docere castitatem, sobrietatem, animi demissionem, patientiam, misericordiam; pauperes solari: Dei servitio se mancipare; negotia sæculi & omne lucrum contemnere? Porro eum interrogat de fide in sacrosanctam Trinitatem, de incarnatione, de Spiritu sancto, de Ecclesia, deque ceteris symboli apostolici capitibus, & de hæresibus, & quidem exquisitissime iis definitionibus, quibus Ecclesia hæreses condemnat.

III. Quibus peractis consecrator accingitur ad sacrum faciendum, & post epistolicam pericopen ac *graduale* redit in solium & Episcopum prope assistentem de officio Episcopali admonet, dicendo: *Episcopum oportet judicare, interpretari, consecrare, ordinare, offerre, baptizare & confirmare.* Quo facto, in genua procumbunt electus & Episcopi assistentes, & consecrator, dum Litania intonatur, librum Evangeliorum apertum expandit super collo & humeris electi. Hæc cærimo-

(1) Capita hujus juramenti præcipua sunt: 1. de obedientia sedi Romanæ præstanda, ejusque statu integro conservando: 2. de secretis sibi revelatis non propalandis: 3. de juribus sedis papalis propugnandis: 4. de honore exhibendo nunciis apostolicis: 5. de fugiendis iis, qui quidquam moliuntur contra sedem Romanam: 6. de manifestandis iis, quæ ei noxam afferre possunt: 7. de observandis decretis, reservationibus aliisque institutis papalibus: 8. de hæreticis schismaticisque persequendis: 9. de adventu ad synodum, si electus vocatus fuerit: 10. de visitandis liminibus S. Petri singulis trienniis, reddendisque: 11. rationibus pontifici de toto officio pastorali: 12. de mandatis Apostoli is humiliter suscipiendis & diligenter exequendis: 13. de exequendis his omnibus per nuncium, si impeditus fuerit: 14. de bonis mensalibus non alienandis inconsulto Pontifice Romano. Qua conscientia vero hæc capita juramenti ab electis in usum deducantur aut deduci possint, non satis capio, præsertim si juramentum, quod intuitu *regalium*, quibus a Cæsaribus & regibus investiuntur, præstant, considero. Nec sine causa sub HENRICO VIII. Angliæ præsules judicarunt, se non posse juramenta regi præstanda, observare, si hoc juramento in posterum obstringerentur, observante BURNETO in *histor. revol. Angl.*

(a) *Pontifical. de consecrat. Episc.* (b) *Concil. Rom. an.* 1079.

ia convenientior fuit antiquis temporibus, quibus Evangelia, voluminibus ripta, ad hunc modum expansa defluebant utrimque ex humeris instar *flo-* Inter hæc consecrator cum duobus Episcopis assistentibus ambas manus im- it capiti electi (1), dicendo: *Accipe Spiritum sanctum* &c. Hæc manuum im- tio in divinis literis proditur veluti *ordinationis* pars maxime essentialis. Et ositio libri Evangeliorum itidem est antiquissima, innuitque obligationem fe- li jugum domini & Evangelii prædicandi.

V. His ita gestis, consecrator Deum orat, ut electo concedat omnes virtu- , quarum symbola mystica fuerint ornamenta archisacerdotis veteris Testa- iti. Et dum hymnus canitur de Spiritu sancto, caput electi inungit *chrisma-* 2), pergitque orando, ut Deus ipsi concedat exuberantiam gratiæ & virtu- per oleum denotatæ. Dum canitur *Psalmus CXXXII.* qui de *unctione* loqui- , electi manus *sacro chrismate* tingit. Dehinc consecrat *baculum pastoralem*, m electo tradit in signum jurisdictionis, eumque admonet de judicio sine ira rcendo & mansuetudine temperando. Consecrat & *annulum*, quem digito ejus onit in signum fidei, monetque, ut Ecclesiam, Dei sponsam, servet imma- itam. Denique *librum Evangeliorum*, ab humeris ejus ablatum, manibus te- dum tradit, dicendo: *Accipe Evangelium & vade, prædica populo tibi com- o. Deus enim potens est, ut augeat tibi gratiam suam.*

. Missa procedente, legitur Evangelium, quo facto olim oratione ad popu- habita Episcopus munus suum auspicabatur (a). Inter sacrificium veteri e offert *panem & vinum*: postea ad consecratorem accedens perficit cum eo ām, stansque Eucharistiam *sub utraque specie* accipit. Missa finita, consecra- tiaram & chirothecas cum mentione mysterii consecrat (3), & consecratum uo folio collocat, quod *falditorium* vocant (b). Dum canitur *hymnus Ambro- s*, Episcopi assistentes consecratum per omnes Ecclesiæ angulos deducunt, strantque populo. Quæ cuncta finiuntur *benedictione populi solemni*.

I. Olim quum electiones essent liberæ, ipsis vigiliis consecrationis sunt plu- e cæremoniæ peractæ. Namque sub vesperam sabbathi metropolitanus cum *quibus o- lim?* uganeis medio templo residens archipresbyterum vel archidiaconum vacantis lesiæ, qui in genua profusus ei se sistebat, interrogavit: (4) *Mi fili! quid leras?* cui ille: *ut Deus nobis det pastorem.* Iste: *Estne aliquis e gremio vestræ* Ec-

1) Etiam Judæi olim in *creandis pres- ris* hac impositione manuum, ut signo *dictionis*, *Gen. XLVIII.* 13. 14. ute- ur, autore VITRINGA *de synag. lib. III. P. 1. c.* 15. eamque, quam- cum majori virtute, eaque miraculosa, s occasionibus exercuere, *Act.* VIII. IX. 12. 17. 2. *Tim. I.* 6. 1. *Tim.* 14. imprimis cum ad prædicationem ngelii quosdam a se dimitterent. Nul- ero argumento solido demonstrari pot per modum *legis perpetuæ* hunc ritum :siis traditum fuisse, ut eo semper in ndis presbyteris uterentur, sed potius eres Ecclesiarum eum ex *libero arbitrio* uerunt secundum morem veterem, quo dictionem divinam his, qui Ecclesiis iciebantur, apprecari solebant. Neque i existimatum fuit, apostolos in *virtu- xtraordinaria & miraculosa* habere suc- res.

2) *Unctio episcopalis* ex institutis ec- clesiæ politicis, non jure divino petenda est, id quod vel inde liquet, quia græci eandem ignorant, & in Ecclesiis occidenta- libus paulo serius recepta, docente MO- RINO *de ordinat. P.* III. *exerc.* 6. Nec dubium est, quin ex usu veteris fœderis assumta sit, postquam Episcopis & presby- teris verum sacerdotium attributum est.

(3) Et facta consecratione *mitram* im- ponit consecrato, adjuvantibus ipsum assi- stentibus episcopis cum voto; *ut decorata facie & armato capite cornibus utriusque te- stamenti terribilis appareat adversariis ve- ritatis & impugnator eorum robustus existat.* Hoc modo armatur episcopus contra hære- ticos.

(4) In plurimis hæc conveniunt cum *ordine antiquissimo ecclesiæ Romanæ*, quem exhibet EDMUNDUS MARTENE *de antiq. eccles. ritib. lib. I. P. 2. p.* 338. *seqq.* & aliis ordinibus relatis *p.* 409. *seqq.* 455.

a) *Constit. Apost. l. 8. c. 5.* (b) *Pontif. Rom. de consecr. Episc. p.* 113.

Ecclesiæ? Quid in illo vobis placuit? Hic : *Modestia , animi demissio , patientia & ceteræ virtutes*. Inde electionis decretum prælectum, quo laudabatur . Et canonici præsentes significarunt , se sigillis suis id decretum munivisse . Quibus metropolitanus dixit: *Cavete , ne quod ab electo promissum elicueritis* . Hoc enim simoniam saperet, canonibusque repugnaret. Inde electum arcessivit . Ille vero , adhuc jejunus, & inter archidiaconum & archidiaconum medius, accessit. Quem metropolitanus interrogavit , *quot annos in presbyterio exegisset? num uxorem habuisset? num domui suæ prospexisset* ? Ad quæ singula quum responsum accepisset , rursus interrogavit : *quinam libri in tua leguntur Ecclesia ?* Respondit : *Pentateuchus, Prophetæ, Evangelium, Pauli Epistolæ, Apocalypsis*, & reliqui : Ille : *num canones tenes* ? Hic: *Eos me doce* . Tum ille generatim eum erudivit , ampliorem institutionem in scriptis pollicitus. Regulariter electus in jejunio perseveravit usque in crastinum post consecrationem . Illo vero die senior ex Episcopis assistentibus eum adduxit, testatus, eum esse dignum . Tum peragebantur omnia, quæ hactenus adlata sunt , nisi quod electus non Papæ , sed metropolitano fidem suam & obedientiam jurejurando obstringeret , qui ei scriptam instructionem tradidit, cujus hæc præcipua fuere capita : *Dilecte frater , scito , te subire onus maximi momenti maximique laboris, scilicet curæ animarum , ubi plurium necessitatibus succurrendum tibi , tamquam servo omnium ; teque in die judicii rationem redditurum de talento tibi concredito . Puritatem fidei curate custodi . Ecclesiæ regulas in ordinationibus cum ratione interstitiorum , tum ratione personarum , diligenter observa: avaritiam & simoniam inprimis fuge. Continens esto , nec feminas ad te admittito. Et si virgines Deo consecratæ visitandæ sunt , ad eas accedito cum viris integerrimis. Scandala evitato . Prædicationibus vacato . Verbum Dei uberrime, distincte , gratiose, indesinenter populo inculcato. Scripturam sacram perpetim legito, interque legendum orato. Traditioni eorum, quæ accepisti , insistito , & doctrinas tuas vitæ sanctitate tamquam regulam ovibus tuis commendato . Gregem ipsum intensa cura habeto, ac mansuetudine permulceto, ut, zelo, caritate temperato, cum nimium rigorem, tum remissionem evites. Personarum respectum a tuis judiciis procul habeto. Bona Ecclesiæ , tamquam rem alienam fideliter & prudenter dispensato . Hospitalis esto & in pauperes beneficus. Viduas , orphanos , aliasque personas miserabiles solator. In adversis nec demittito, nec in secundis animum extollito* (*a*) . Et ista quidem sunt , quæ de Episcoporum institutione vetustis libris continentur . Huic similem Ivoni Carnutensi, quum an. 1091. Episcopus consecraretur , dedit URBANUS II. *Tom. X. concil. p.* 430.

CAPUT XII.

De functionibus Episcopi interioribus.

Functiones interiores Episcopi sunt. I. FUnctiones Episcopales ad omnes religionis Christianæ partes extenduntur , quarum nulla non dependet ab Episcopo . Ejus est per prædicationem & baptismum facere Christianos; factos precandi modo imbuere , ac verbo Dei & sacramentis pascere ; presbyteros & Episcopos, qui similia faciant , (1) religionemque ad finem sæculi propagent, instituere .

1. prædicatio II. Prima igitur Episcopi functio est *prædicatio*, quæ ipsam gentilium conversionem antecessit. Quomodo enim credidissent in eum, de quo nihil audivissent (*a*). Præ-

(1) Quid enim aliud sunt episcopi , quam primi inter *presbyteros* ? ut merito omnes functiones pastorales , ad quas primario vocati sunt, implere debeant. De his quidem sigillatim erit PAULUS SQUILLANTE *de oblig. & privileg. episcop.* sed solidiori opera ZIEGLER *in tr. de episcop. lib. IV.*

(a) *Vid. Pontif. Roman. de scrutinio serotino pag.* 700. *seqq.*

(*a*)? Prædicationis autem vocabulo intelliguntur omnis generis institutiones credendorum & agendorum, maxime autem illa, quæ fit per quæstiones & responsiones cum eorum, qui adulti baptizantur, tum infantum, qui jam baptizati sunt. In primitiva Ecclesia Episcopus singulis diebus dominicis vel etiam sæpius, quoties scilicet sacrum fiebat, verba fecit ad populum (1). Nulla enim Missa celebrata est sine prædicatione & sine prælectione Evangelii, Ecclesia fuit schola, & Episcopus doctor, ut sæpe adpellatur apud scriptores Ecclesiasticos. Ille instruxit suos presbyteros; instruxit omnem clerum, aperiendo mysteria in Scripturis recondita, docendo canones & traditionem functionum Ecclesiasticarum, ac dubia eorum resolvendo. *publica ;*

III. Nec publice solum, sed etiam *privatim* in domibus ad exemplum Pauli (*b*) docuere Episcopi, memores eorum, quæ Apostolus Tito & Timotheo rescripserat de omnis ætatis, sexus & conditionis hominibus seorsim erudiendis. Eo etiam pertinent *Episcoporum Epistolæ*, quibus aliis consulentibus responderunt, & scripta reliqua queis gliscentes hæreses retuderunt. Ex tot primorum octo sæculorum patribus vix erit, qui non fuerit Episcopus. *privata. cum viva voce, tum in scriptis*

IV. Sæculo VI. & sequentibus quum gentium migrationibus omnia perturbarentur, remissiores in prædicando facti sunt Episcopi, partim quod per incursiones barbarorum cuncta intuta essent; partim quod per amplitudinem diœcesium, præsertim in Germania, infinitis laboribus implicarentur; partim quod negotiis publicis (2), ad quæ vel ratione territoriorum, vel ob rerum bene gerendarum peritiam, quæ in laicis nulla erat, vocati sunt, distinerentur. Præterea, (fatendum est enim, quod dissimulari non potest) pauci his temporibus fuere pii Episcopi, & ad erudiendum populum idonei. His de caussis concilio *Lateranensi IV. c.* 10. Episcopis injunctum est, ut, qui ipsi prædicandi munere fungi non possent, idoneis hominibus id mandarent, eisque vitæ necessaria suppeditarent. Fratrum *prædicantium* & ceterorum *mendicantium* ordines hoc tempore instituti, protulerunt ingentem hominum numerum, qui, *prædicandi* artem unice sectantes, nulli certæ Ecclesiæ adscripti, quocumque mitterentur, prædicabant: in quo genere disserendi quum magis exercitati ac promtiores essent pastoribus, hi ex eo tempore conticescere cœperunt (3). Concilium Tridentinum (*c*) veteres canones *intermissa & fratribus prædicantibus permissa. Conc. Trid. instaurata.*

(1) Idoneo id testimonio illustrat firmatque JUSTINUS martyr in *apol. II. circa f.* qui de generali Ecclesiarum more loquitur. Nihilominus tamen SOZOMENUS *lib. VII. hist. Eccl. c.* 19. mores sui temporis referens ait: *in eadem urbe* (de Romana ipsi sermo est) *nec episcopus nec alius quisquam in Ecclesia populum docet.* Enimvero liquet ex documentis primitivæ Ecclesiæ, nec episcopos, nec presbyteros primario *docendi* causa constitutos fuisse 1: *Tim. IV.* 17. cum ecclesiæ abundaverint *doctoribus* aliis, a quibus presbyteri distinguebantur, utut munere *docendi* simul quoque fungi potuerint. Quando ergo negat SOZOMENUS, suo ævo verba ad populum haud fecisse episcopos & presbyreros, non simul negat, id nec *doctores* fecisse, ut totus contextus indicat. Paulatim tamen *doctores* a presbyteris distincti desierunt, teste HILARIO in *comm. ad* 1. *Tim. V.* & docendi facultas solis Episcopis & presbyteris cessit, quod imprimis urget LEO M. *ep.* 62. *ut præter eos, qui sunt domini sacerdotes, nullus sibi jus docendi & prædicandi audeat vendicare.*

(2) Statum horum temporum, maxime sub CAROLO M. optime depingit Auctor *tom. XIII. hist. Eccl. in disc. prælim.* §. 8. & 9. observatque, in comitatu Cæsaris plures semper episcopos cum suis vasallis fuisse, hunc vero sedem constantem non habuisse, adeoque inde factum fuisse, ut tot episcopi ab Ecclesiis suis abesse cogerentur.

(3) Idem observat PAPIRIUS MASSONIUS *lib. III. annal.* aiens: *hi ordines per Europam diffusi docendi munus in ecclesia suscepere: unde evenit, ut episcopi & parœciarum rectores soliti ad id tempus sacras conciones ad populum habere, deinceps in alto fere otio vixerint.* Quis vero crederet, hos novos concionatores rebus Ecclesiæ profuisse? qui fabulis omnia impleverunt &

(a) *Rom. X.* 14. (b) *Act. XX.* 20. 21.
(c) *Sess.* 5. *Ref. c.* 2. *sess.* 24. *Ref. c.* 24.

nones resuscitavit, voluitque, ut ipsi Episcopi ad populum verba facerent, idque inprimis suarum partium esse censerent.

2. Oratio, V. Alterum Episcopi officium est *oratio*. Apostoli, quum diaconos instituerent, *orationem* & *ministerium verbi* sibi reservarunt; & Paulus inprimis exhortatur Timotheum ad varii generis preces pro variis personis fundendas ac docendas. (*a*) Episcopum itaque totum precibus deditum esse oportet cum pro semet ipso, tum pro grege; immo alios quoque ad orandum inducere, & publice in Ecclesia preces præire. Hinc omnibus officiis cum diurnis, tum nocturnis, quantum per alia negotia licet, assistere; quæ ad cultum divinum pertinent per totam diœcesin dirigere, librosque eo spectantes, si opus est, repurgare; preces extra ordinem, pro occasionum varietate, præscribere; fidelibus precum formulas, quibus in familia utantur, tradere; abusus autem & superstitionem tollere debet.

præsertim in sacris publicis. VI. Omnium excellentissima species orationis est sancti sacrificii opus, (1) quod Episcoporum proprie offerre decet. Olim presbyteris id non licuit, nisi absente, vel ægrotante Episcopo. Quam enim inconcinnum est, judicem die partibus præfixa non comparere in tribunali; tam absurdum tum visum, Episcopum die dominica non conspici in cœtu fidelium, non verba facere ad populum, non sacrificare. Gregorius M. ut palam faceret, quam gravibus arthritidis doloribus vexaretur, dolet, se diebus festis vix per tres horas pedibus insistere posse ad sacrum faciendum (*b*). Quem virum præter hæc tot Ecclesiarum curæ, tot tantaque premebant negotia.

3. administratio sacramentorum. VII. Denique Episcopi est administrare omnia sacramenta. Quoad Christiani, non nisi tempore paschali & pentecostali baptizabantur, ipse solus solemnem baptismum impertivit; Presbyteris id non facientibus, nisi periculum in mora esset. (2) Itaque Episcopus verus pater fuit fidelium, quos spiritualiter generaverat. Ipse solus pœnitentiam & absolutionem dispensavit. Usque ad sæculum XIII. & nonnullibi ad XV. vetus consuetudo observata legitur, qua presbyteri contitentur Episcopo (*c*), cui etiamnum plures casus reservantur. Ipse injungit pœnitentiam publicam, hæreticosque & excommunicatos Ecclesiæ reconciliat (*d*). Interim Episcopi hæc sæpius pœnitentiariis suis, aut aliis presbyteris delegare solent.

præsertim confirmationis & ordinationis. VIII. Duo tamen sunt sacramenta, quæ solus Episcopus vulgo administrat, *confirmatio baptizatorum*, & *presbyterorum vel ministrorum ordinatio*. Sunt etiam certarum rerum consecrationes & benedictiones Episcoporum propriæ, veluti abbatum & abbatissarum; Regum & reginarum, equitum, Ecclesiarum, altarium sive fixorum sive portatilium, calicis & scutellæ, sancti olei (3). Sunt & aliæ, quæ

& laicos magis ad superstitionem quam ad veram pietatem deduxerunt, id quod vel *conciones cruciis*, ut vocantur, quibus tot myriades ad expeditionem in terram sanctam (h. e. ad internecionem) cum summo rei & christianæ & publicæ detrimento, inductæ sunt, ut & *indulgentiarum* clarissime docent.

(1) Satis sobrie loquitur Auctor, si modo ex mente primorum patrum sententiam ejus capiamus. Ardentissima devotio Christianorum primitus observabatur in actu eucharistiæ, orationibus ad Deum fusis celebrato: has suas *victimas* & *sacrificia* appellabant: has offerebant Deo, ut vel testimonia JUSTINI martyris in *dial. cum Tryphone p.* 344. & *in expos. fidei in f.* TERTULLIANI *in a ol. c.* 10. & *ad Scapul. c.* 2. aliorumque docent. In his precibus collocabatur *sancti sacr ficii* opus, non in eo, quod in locum ejus substituit sequi r ætas.

(2) Ait TERTULLIANUS *de baptismo c.* 17. *dandi quidem* (baptismum) *habet jus summus sacerdos, qui & episcopus, dehinc presbyteri & diaconi, non tamen sine episcopi auctoritate*.

(3) Vocantur jure recentiori hi actus *ordinis* quod demum post *consecrationem* seu *ordinationem* illos peragere queat, utut olim.

(a) 1. *Tim. II.* 1.
(b) *L.* 8. *ep.* 35. (c) *Thomass. discipl. part.* 4. *l.* 1. *c.* 69.
(d) *Pontif. Rom.*

quæ per presbyteros fieri possunt, veluti linteorum & mapparum altaris, ornamentorum sacerdotalium, crucum, imaginum, campanarum, oratoriorum, cœmeteriorum, & Ecclesiarum profanatarum repurgationes. Vid. *rubricas pontificalis & ritualis*. Atque hæc omnia functionibus Episcopi interioribus accenseri possunt.

CAPUT XIII.

De Functionibus Episcopi exterioribus.

I. AD *functiones* Episcopi *exteriores* pertinent jurisdictio, personarum Deo consecratarum & miserabilium cura, & bonorum Ecclesiasticorum administratio. *Functiones episcopi exteriores sunt.*

II. Episcopus eorum omnium, quæ ad *religionem* pertinent, unicus verus & ordinarius judex est. Ejus est, quæstiones doctrinales & morales ex interpretatione scripturæ & patrum traditione, fideliter relata, decidere. Hinc omnes libros, qui in diœcesi evulgantur, examinandi potestatem habet, neque sine ejus consensu quidquam de rebus divinis in lucem emitti potest: quod in Francia non observatur. *Politia Ecclesiastica* pendet ab Episcopo (1), qui statuta condit, mandata edit, & varias constitutiones promulgat necessarias: modo sint Ecclesiæ disciplinæ universali & juri publico conformes. Ejus est dispensare in casibus, in quibus canones permittunt dispensationes, veluti in trina proclamatione nubentium, in interstitiis ordinationum, & in reliquis, ubi præsens Ecclesiæ utilitas id postulat, exceptis tamen, qui longa consuetudine sedi Apostolicæ sunt reservati. Ipse sibi adjutores in ministerio Ecclesiæ adsciscit, quos vel sacris ordinibus inserit, vel certis officiis ac beneficiis præficit. Ipse enim *ordinarius* est omnium, quæ sunt in diœcesi, *collator beneficiorum*. Porro Episcopus judicat in criminibus Ecclesiasticis, reosque punit. Pro tribunali pœnitentiali judicat peccata, etiam maxime occulta eorum, qui sponte semet accusant. Judicat peccatores publicos, etiam invitos, eosque, si pœnitentiæ semet subjicere renuunt, e gremio Ecclesiæ ejicit. (2) Clericos autem corrigit punitque ob culpas levissimas, quoniam plenam Episcopo debent obedientiam, & sanctius vivere tenentur, quam laici. Denique lites non solum inter clericos, sed etiam inter Laicos componit: qua de re *Part. III. c. 1.* *1. jurisdictio;*

III. Per-

olim ante *ordinationem*, qua ecclesiæ demum agglutinabatur, nihil auctoritate Episcopali expedire posset. Postquam vero Episcopi electi nonnunquam ordinationem in longius distulerunt tempus, & dominatui jam assueti, proprium, quod *cap. antec.* explicatum est, munus neglexere, soli jurisdictioni intenti, inde factum est, ut ante consecrationem mox hanc susciperent, crederentque, illam ex *consecratione* non dependere, vel potius meo judicio, hanc ab *officio episcopali* alienam & extrinsecus assumtam fuisse.

(1) Id vero ipsum est, quod *papatum* alii, quodque ex officio episcopali trahi nequit. In primitiva Ecclesia nihil, quod magni momenti erat, episcopus agebat sine *consensu ecclesiæ*, & sic *proprio jure* nullum imperium exercebat, quod demum tum per *suppressionem populi*, tum per *conniventiam* Cæsarum, postquam nomen Christo dederunt, enatum est. Neque tamen *seculo IV. & seqq.* hanc jurisdictionem *independenter* exercuerunt, quin potius in ejus exercitio ab Imperatorum & regum directione dependerunt, prout *capitularia* inter alia docent.

(2) Hæc perversa methodus paulo serius invaluit. In primitiva Ecclesia cum *consensu ecclesiæ* publicos peccatores ejiciebat, nec eos ad pœnitentiam cogebat. Ejectis autem reditus ad ecclesiam patebat per *pœnitentiam*, quam *sponte* suscipiebant, ut cum ecclesia reconciliarentur, pacemque recuperarent. Non alii ergo quam *ejecti* & *desertores* ad pœnitentiam confugiebant, nec hæc pœna, *pro imperio* imponenda, sed unicum illud medium erat, restitutionem in integrum recuperandi.

a. cura α. religiosorum & religiosarum, β. miserabilium personarum.

III. Personæ, quarum cura præcipue Episcopo commissa est, sunt eæ, quæ Deo consecratæ vitam perfectiorem sequuntur, veluti virgines & viduæ, quibus successerunt monachæ, monachi ac ceteri religiosi, qui principio omnes subjecti fuere Episcopis (1). Ex quo jure superest benedictio abbatum & abbatissarum, nec non potestas, Deo devotis virginibus dandi superiores & visitatores. Eadem cura complecti tenetur personas miserabiles, veluti pauperes validos & invalidos; orphanos sive destitutos, sive, simulatque nati sunt, expositos; senes ad victum quærendum inhabiles; dementes, stupidos viatores, peregrinatores, præsertim religionis ergo (2). Hinc ejus est directio Nosocomiorum, omnium caritatis operum, omnium confraternitatum aut congregationum, ob caritatem exercendam contractarum. Ipsi incumbit, examinare pauperes de necessitatibus ipsorum, de moribus, de religione; distinguere vere tales ab impostoribus & vagabundis; dispicere, ut eleemosynæ fideliter, utiliter & ordine distribuantur; curare, ut cum terrenis cælestia bona cum iis communicentur. Atque hæc pauperum cura præcipua fuit in primitiva Ecclesia Episcoporum occupatio (*a*). Sibi enim commendatam habuere caussam miserorum, viduarum & orphanorum, quam sæpe magistratibus & principibus commendarunt.

γ. bonorum eccles.

IV. Quod ad bonorum Ecclesiasticorum administrationem attinet, Episcopi est, fideles exhortari ad decimas, fructuum primitias, oblationes & eleemosynas liberaliter conferendas, immobilium donationes & quascumque alias fundationes acceptare. Omnia bona per diœcesin olim ejus potestati fuere subjecta, de quibus præter Deum nemini rationem reddere tenebatur. Nam si in horum dispensatione suspectus esset, animæ ipsi, sine dubio pretiosiores, committi quomodo potuissent? (*b*) Hodie Episcopus non nisi ea administrat, quæ mensæ destinata sunt. Sed hæc omnia latius persequemur *Part. II. c. 24.*

CAPUT XIV.

De Archiepiscopis, Patriarchis, Primatibus.

Episcopi.

I. Ut Episcopus tot functionibus vacare possit, aut exigui tractus diœcesi, aut magno ministrorum numero, qui ipsum sublevent, opus est. Prius antiquis, posterius nostris placuit temporibus.

olim fere innumeri in terris cultioribus.

II. Sæculo IV. in Provinciis cultioribus, veluti in Oriente, Ægypto, Asia, Græcia, Italia, infinita fuit Episcoporum multitudo (3), quod subscriptiones con-

(1) Id magnopere dubium est. Monachi olim erant *laici*, nec magis episcopis subjecti erant, quam ceteri, quin potius ab abbate suo dependebant. Episcopis demum subjecti sunt in *concilio Chalcedonensi c. 4.* conf. *c.* 12. C. 16. *q.* 1.

(2) Id cum primitivæ Ecclesiæ moribus magnopere conspirat, teste JUSTINO martyre in *apol. II. in f.* ubi eleganter ita: *quod ita colligitur, apud præpositum deponitur: atque ille inde opitulatur pupillis & viduis & his, qui propter morbum aut aliquam aliam causam egent, quique in vinculis sunt, & peregre advenientibus hospitibus & ut simpliciter dicam, indigentium it omnium curator est.*

(3) Demirantur forsan plerique hoc ævo primitivæ Ecclesiæ praxin, quæ tot tulit episcopos. Horum eminentia & dignitas principalis, qua hodie coruscant, ita plerorumque occupavit animos, ut ex præsenti statu antiquos quoque æstimandos esse episcopos censeant. In eo vero graviter peccatur. Singulæ ecclesiæ in tribus prioribus seculis suum habebant episcopum, qui *primus* erat inter presbyteros, sine tali eminentia, jurisdictione, territorio, ceterisque juribus quibus hodie eminent. Paucis contenti erant. Non habitu a laicis distinguebantur. Humiliari studebant, ceterisque officiis priori capite depictis. Nec rurales ecclesiæ carebant episcopis, qui *chorepisco-*

(a) *Constit. Apostol. l.* 2. *c.* 4. *l.* 5. (b) *Constit. Apost.* 24. 25.

conciliorum & patrum Epistolæ testatum faciunt. In Africa sola, hoc est, in ora maris interioris a Tripoli usque ad fretum Gaditanum an. 411. numeratæ fuere sedes Episcopales DLXX. quod ex conventu Carthaginensi clarum. Papæ quidem per Italiam novos quosdam Episcopatus etiam recens condiderunt; sed & nonnullos veteres suppresserunt. Ex notitia imperii, ad calcem codicis Theodosiani adjecta, patet, per Græciam haud pauciores fuisse. Soli patriarchæ Constantinopolitano subjecti fuere LXXX. Metropolitani & XXXIX. Archiepiscopi, quorum nonnulli ultra XXX. suffraganeos habuere. Græci enim has dignitates distinguunt, & Archiepiscopos post Metropolitanos locant. Concilium Sardic. *c. 6.* id solum prohibet, ne Episcopi vicis aut urbibus tam parvis præficerentur, quas vel unus presbyter regere posset.

III. In Gallia & Hispania rariores fuere Episcopi ob civitatum raritatem; quarum etiamsi in Scythia sæculo V. major numerus, uno tamen omnes ab episcopo regebantur (*a*). Quum Christiana religio in Germaniam penetraret, quod ea urbibus destituta esset, pauci fuere Episcopatus constituti, nec postea, licet cultu cresceret, aucti, etiam per septentrionem. Unde nati sunt *vastæ magnitudinis episcopatus* in Germania & in Polonia, in quibus cum Episcopi non gregem solum, sed ne presbyteros quidem omnes nosse ac regere possent, opus fuit multis *archipresbyteris*, *archidiaconis*, *vicariis generalibus*, nec non *religiosorum* auxilio; concilia autem haberi vix potuere. Præterea tanta fuit horum episcopatuum potentia, tantaque in republica dignitas, ut cura rerum spiritualium sæpissime postponeretur negotiis politicis (1). Sapientius veteres, qui in Episcopatibus instituendis rationem habuere imbecillitatis humanæ, eosque ita arctarunt, ut Episcopus *per se* vacare posset omnibus officiis. Si enim satis esset, nullo multitudinis & distantiæ locorum respectu habito, per alios hæc exsequi, non nisi uno Episcopo universa Ecclesia indigeret, nec ipse Christus pluribus Apostolis opus habuisset. *rariores, sed ampliores in incultis.*

IV. Neque tamen in primitiva Ecclesia *magni Episcopatus* (2) defuere, quia tum amplissimæ erant civitates. Semper enim constitutum fuit, non nisi unum in qualibet civitate esse debere Episcopum, ad Ecclesiæ unitatem figurandam (*b*). Sic Romanus, Alexandrinus, Antiochenus Episcopi maximos cœtus rexere; sed eorum diœceses vix ultra pomœria civitatum protendebantur, quod indicant veteres Episcopatus ad *portas urbis Romanæ* instituti. Et quoniam Apostoli *Origo metropolitanorum.*

piscopi vocabantur, teste CLEMENTE *in epist. ad Cor.* Nec enim ratio juris permittebat, ut *rurales* Ecclesiæ a *civitatensibus* diverso uterentur jure. Crevit quidem in *majoribus* ecclesiis episcoporum auctoritas jam sæculo III., sed non æque in *minoribus*, adeoque licet seculo IV. *parochiæ* hinc inde in illis instituerentur, in civitatibus tamen aliis una tantum Ecclesia sub *episcopo* erat. Denique nulla erat civitas quæ carebat Episcopo, donec tandem patribus in concilio Sardicensi consultius visum fuerit, ad augendam episcoporum auctoritatem duntaxat in *majoribus* Ecclesiis sedes episcopales ponere, quo ipso simul *chorepiscopi* admodum suppressi sunt.

(1) Aliam præterea confusionem ex hoc fonte derivat AUCTOR *Tom. XIII. hist. Eccl. in disc. prælim. §. 10.* docetque, Episcopos ad temporalia & negotia regni admissos, sæpe credidisse, se id, quod ut *domini temporales* haberent agerentque, *jure Episcopali* possidere, & hac de causa etiam de regibus in conciliis & foro pœnitentiali judicasse, regesque de juribus suis non satis informatos id permisisse, denique ceremoniam coronationis medio seculi VIII. introductam prætextum præbuisse, ut Episcopi, coronam regi imponentes, sibi persuaderent, se ex parte Dei ipsi regnum tradere. Sic itaque reges ipsi in causa fuere, ut Episcopi per Galliam & Germaniam ad tam immensam & reipub. maxime damnosam pervenerint potentiam.

(2) Non tamen erant magnæ diœceses, prout Autor ipse fatetur. Dicendum potius est, magnas fuisse *Ecclesias* seu *cœtus*; neque enim ostendi potest, in magnis civitatibus ante *seculum IV.* plures fuisse ecclesias institutas seu cœtus divisos.

(a) SOCRATES *hist. l. 8. c. 19.* (b) *Conc. Nicæn. c. 8.*

ſtoli eorumque diſcipuli in majoribus civitatibus habitarunt, ex quibus ad minores emiſerunt Epiſcopos & presbyteros; hæ tenuiores Eccleſiæ majores illas in magnis civitatibus, quæ jam tum in geographia politica *metropoles* vocabantur, collectas, veluti *matres* venerabantur. (1) (*a*) Hinc metropolitano competit, omnes provinciæ Epiſcopos ordinare, monere, ad inſtar patris & doctoris corrigere, ad concilium convocare. In deſignandis provinciis adoptata eſt diviſio imperii Romani, quod eo tempore latiſſime patuit, quo plantata eſt Eccleſia; nec facile diviſiones illæ, licet per incurſiones barbarorum reſpublica mutata ſit, turbatæ ſuere.

Qui Metropolitani? Archiepiſcopi? V. Metropoles Romana, Alexandrina & Antiochena ſemper eminuerunt in reliquis, quod Eccleſias illas collegiſſet ac plantaſſet (2) Apoſtolorum princeps (*b*). Earum Epiſcopi vocati ſunt *Archiepiſcopi*, poſtremo *Patriarchæ*: & licet Alexandrinus multa præcipua habuerit, Romanus tamen ſemper pro vero Petri ſucceſſore, & ſic *de jure divino* (3) pro principe Epiſcoporum & viſibili capite Eccleſiæ habitus eſt. Archiepiſcopi titulus datus eſt poſtea omnibus in occidente metropolitanis; quanquam Græci diverſos gradus ſecerint Archiepiſcoporum & metropolitanorum. *Patriarchæ?* Patriarchæ nomen quibuſdam Epiſcopis præter ceteros eminentibus, veluti jam inde a ſæculo IV. Hieroſolymitano ob ſanctitatem urbis, & Conſtantinopolitano ob ſedem imperialem; poſt etiam nonnullis aliis, quorum poteſtas eo aucta non fuit, datum eſt.

Exarchi? VI. Metropolitani, qui habitarunt in magnis civitatibus, ex quibus integræ provinciæ regebantur, quas diœceſes vocarunt, *Exarchi* ſunt appellati. Quod enim hodie *diœceſin* appellamus, ſcilicet ſuum cujuſque Epiſcopi territorium, id *primates?* olim *παροικια paræcia* fuit appellatum, quaſi *vicinia*. In aliis provinciis *primates* (4) audiebant iſti primariarum urbium metropolitani; quamquam per Numidiam non

(1) Id vero magis ex *conſuetudine* & *uſu* pedetentim invaluit, quam ex *inſtituto* aliquo *Apoſtolico* receptum eſt, ut in *c. VI. concil. Nicæn.* patres fatentur. Variæ hujus moris fuere cauſæ. Jam ſæculo II. hi, qui contra hæreticos diſputabant, provocabant ad auctoritatem *eccleſiarum apoſtolicarum*, quas vel Apoſtoli fundarunt; vel ad quas literas direxerunt, ut vel IRENÆI & TERTULLIANI ſcripta teſtantur. Celebritas urbium præcipuarum in ſingulis provinciis quoque Epiſcopis ibi reſidentibus, quandam conciliabat auctoritatem, cum etiam minores civitates ad has paſſim confluerent. Denique, cum eccleſiæ, quas *una provincia civilis* conjunxerat, magis inter ſe unitæ eſſent, communi quoque conſilio cauſas eccleſiarum communes dirigebant, & ita, pedetentim provinciis eccleſiaſticis ortis, naturale erat, ut ordinis gratia alicui inter Epiſcopos prærogativa daretur, qui communi ſaluti potiſſimum in ſingulis provinciis invigilaret, unde tandem varii Epiſcoporum gradus orti. Ut plurimum hic *primatus* metropoleos Epiſcopo, quandoque etiam *ſeniori* inter omnes provinciæ Epiſcopos datus eſt.

(2) Hæc ratio nec plana nec ſatis fundata eſt: plures ſine dubio fundavit Eccleſias Petrus. Utrum *Romanam* fundaverit, incertum eſt. Antiochenæ Eccleſiæ fundamenta jacta ſunt ab aliis. *Act. XI. 20 ſeq.* Parum quoque certi aſſerere licet de fundatore Eccleſiæ Alexandrinæ. Inſignis auctoritas harum trium urbium, per totum imperium Romanum celebrata, ſine dubio pedetentim hanc prærogativam iis peperit, quæ in *c. 6. concil. Nicæni* non aliunde quam ex *conſuetudine* petitur.

(3) Nolo me in hanc immittere litem, ab aliis jam excuſſam. Id tantum moneo, Gallos pleroſque huic ſententiæ contradicere, & primatum univerſalem ſedis Romanæ non *juri divino*, ſed *inſtitutis Eccleſiaſticis* attribuere, uti ante aliquot annos Auctor Gallus in tract. *de l'autorité du Pape lib. 1. c. 6.* variis argumentis oſtendere ſtuduit.

(4) Quod patres *concilii Taurinenſis anno 317.* habiti *c. 2.* produnt his verbis: *illud inter epiſcopos urbium Arelatenſis & Viennenſis, qui de primatus apud nos honore certabant, a ſancta ſynodo definitum eſt, ut qui ex iis comprobaverit, ſuam civitatem eſſe metropolim, is totius provinciæ honorem primatus obtineat, & ipſe juxta præcepta canonum ordinationum habeat poteſtatem.*

(*a*) *Diſt. 21. c. 1.* (*b*) *Diſt. 22. c. 8.*

non princeps, sed *senior* Episcoporum, *primas* adpellaretur. Regna ex ruinis Romani imperii nata ansam dedere pluribus *primatibus* instituendis, qui tamen præter titulum nihil habent præcipui, excepto *Lugdunensi* Archiepiscopo, quem Archiepiscopi Turonensis, Senonensis & Parisiensis, quippe olim Senonensis suffraganeus (1), superiorem agnoscunt, adpellationesque ad eum permittunt. Qui per omnem Christianum orbem solus jura *primatis* revera exercet.

Primas hodie solus Lugdunensis in Gallia Archiepiscopus.

VII. Hic igitur est regiminis Ecclesiastici ordo. Fideles omnes reguntur ab Episcopis, qui presbyteros ac reliquos clericos in ministerio adjutores habent, & ratione ordinis ac sacerdotii inter se sunt æquales (*a*); excepto uno, qui jure divino ceteris præfectus est ad unitatem Ecclesiæ conservandam, ejusque caput visibile exhibendum (*b*), Romano scilicet pontifice, successore illius, quem Christus ceteris præfecerat, (2) Apostoli. Et ille vero solo Episcopi nomine contentus ceteros Episcopos *fratres* adpellat. Ceteræ distinctiones omnes sunt *juris humani*, pertinentque ad *politiam Ecclesiasticam*: unde tam difformes sunt. Nam pro temporum & locorum diversitate plures vel pauciores metropoles & unicuique subjectas Ecclesias deprehenderis. Sunt Archiepiscopi, qui Patriarchis vel Primatibus pareant; sunt, qui sedi Apostolicæ. Sunt & Episcopi a Papa sine medio dependentes (3).

Papa ?

VIII. Archiepiscopi ornamentum habent singulare, *pallium* scilicet, quod cetero ornatui superimponunt. Usus ejus in Ecclesia Græca antiquior fuit & frequentior. Nam in Ecclesiam Latinam sæculo demum VI. irrepsit (4), quod Papæ quibusdam Episcopis, veluti singularis gratiæ tesseram, contulerunt (*c*). Sed inde ab aliquot sæculis omnibus Archiepiscopis commune redditum est, *dist.* 100. semper tamen Roma petendum; nec ante ejus impetrationem quisquam Archiepiscopali munere fungi potest (5).

Archiepiscoporum insigne pallium.

CAPUT

(1) Adeoque *primas* dicitur, qui plures *provincias* & *metropolitanos* sub se habet, quæ appellatio specialiori in sensu ex *collectione Isidori* nata, observante de MARCA *de primat. Lugdun.* §. 9. Ceterum fata primatus Lugdunensis plenius enarrat causamque ejus agit MARCA *cit. l.* §. 57. *seqq.*

(2) Id vero ipsum est, de quo quæritur. A mente salvatoris plane alienum fuit, principem Ecclesiæ, monarchamque totius orbis Christiani, constituere, & unum ceteris Apostolis præficere, quos omnes inter se *æquales* esse debere, quavis occasione inculcavit, *Joh. XIII.* 12. *seqq.* omnemque dominatus speciem ab iis longe removit. Sed hæc ab aliis prolixius sunt disputata.

(3) Ut *Bambergensis* in Germania, qui proinde proximum post Archiepiscopos honorem sibi arrogat & *pallii* prærogativa gaudet.

(4) De *pallii* antiquo usu forma & honore agit PETRUS de MARCA *lib. VI. de C. S. & imp. c.* 6. simulque *c.* 7. ostendit, Archiepiscopos hoc modo adstrictius imperio Papæ fuisse subjectos, quod a me in *observ.* 3. ad *cit. l.* plenius illustratum est.

(5) Hoc ipsum est, quod Archiepiscopos male habet. Hunc enim Pontifex ex postfacto *pallii* impetrationi significatum dedit, ut scirent, se ex *beneficio* sedis Romanæ hoc Archiepiscopali honore frui, quam ante pallii impetrationem *proprio* possidebant *jure*.

(a) *Dist.* 21. *c.* 3. (b) *Dist.* 22. *c.* 1.
(c) THOMASS. *discipl. part.* 2. *l.* 1. *c.* 24. 25. 26.

CAPUT XV.

De Episcopatibus vel erigendis vel supprimendis, itemque de Episcopis nomine talibus & de coadjutoribus.

Ecclesiæ plantatæ a vicinis Episcopis,

I. INter populos recens ad Christianam fidem conversos Episcopi fuere sine metropolitanis, donec Christianorum numerus ita augeretur, ut, pluribus Episcopatibus institutis, formari posset provincia quædam Ecclesiastica (*a*). Principio viciniores Episcopi sponte munus illud fidem propagandi sibi sumserunt: quibus cessantibus, superiores id curarunt, & inde a sæculo IX. & X. *Pontificis* auctoritas præcipue accessit. Unde Anglia, Germania & regna septemtrionalia, in quibus isto ævo plantata est Ecclesia, peculiari nexu obstrictaerant, ante novissimas hæreses, Episcopo Romano (1). (*b*)

& Episcopatus a Papa fundandi.

II. Jure veteri provincialis concilii decreto institui potuere Episcopatus & metropoles (*c*). Sed ex quo spuriæ decretales receptæ sunt, nihil horum fit sine *auctoritate Papæ* (2): ubi tamen semper aliquid dandum Episcopis, quorum diœceses minuuntur; Metropolitanis, quibus suffraganeus datur; nec non novæ diœceseos clero & populo; regi quoque & aliis territoriorum dominis. Metropoles olim rariores, ob majestatem urbium, quæ pedetentim augustiores sunt redditæ, multiplicatæ fuerunt, nullo numeri Episcoporum in provincia respectu habito. Sic Parisiensis Ecclesia an. 1622. Metropolis facta est (3). Contra nonnunquam tituli Ecclesiarum, vel bello vel aliis calamitatibus desolatarum, supprimendi videbantur, quod in Italia potissimum labente imperio accidit. Nonnunquam duæ diœceses conjunctæ, vel Episcopales sedes in aliam urbem translatæ (4): quod eodem auctore ac modo, quo Episcopatus instituuntur, fieri debet (*d*).

Vastatarum civitatum Episcopi.

III. Terræ Christianorum ab infidelibus occupatæ & civitates desolatæ non illico amisere Episcopos, qui sæpe vel in reliqua diœcesi vel in vicinis urbibus perstiterunt (5), pristinum titulum conservantes. Hinc licet Antiochia vix memorabilis sit & Alexandria prope in nihilum redierit, patriarchæ tamen, qui harum civitatum titulis utuntur, supersunt, Memphi vel alibi, ubi Christiani tolerantur, habitantes. Et quum Christiani orientales abhinc MCC. annis in varias

rias

(1) Quod Anglia per AUGUSTINUM, abbatem, a GREGORIO anno 596. illuc missum, ad fidem Christianam conversa, & sedium Episcopalium ordinatio facta; nec minus per BONIFACIUM, missum S. Petri, ut Carlomannus eum vocavit, in Germania Ecclesiæ plantatæ fuerint. Creditum autem est, Ecclesias matris loco esse colendas, quæ alias plantarunt, hasque *filiarum* nomine venire debere.

(2) Ex eo prætextu, quod *causæ arduæ & majores* soli sedi papali reservatæ sint, quo principio pseudo-Isidorus passim in suis Epistolis utitur.

(3) Sic nuper admodum Episcopus Vindobonensis ob augustam loci dignitatem, residentia Cæsaris decoratam, metropolitanus seu Archiepiscopus factus est, uno alteroque suffraganeo ei dato.

(4) Sic Episcopatus VVratislaviensis primum Smogræ in Silesia fundatus ann. 965. mox anno 1041. a CASIMIRO I. & Leonardo Episcopo Bicinum & paulo post VVratislaviam translatus est, *de sententia præsulum*, ut DUBRAVIUS *histor. Bohem. lib. VII. p.* 62. ait Pontificisque Romani auctoritatem omittit.

(5) Tales Episcopi dicti sunt *vacantes* in *concil. Antioch. c.* 16. qui in suo statu manebant nec desinebant esse Episcopi, *c.* 4. & 5. *D.* 95. sed interim sæpe aliis Ecclesiis ad tempus præficiebantur. *c.* 42. *C.* 7. *q.* 1.

(a) THOMASS. *disc. part.* 2. *l.* 1. *c.* 11. GREGOR. *l.* 5. *ep.* 58. 59.
(b) ZACHARIÆ *ad Bonifac. ep.* 1. 4. 6.
(c) *Cod. Afric. c.* 98. (d) *Gregor. l.* 1. *ep.* 76. *l.* 2. *ep.* 13.

ftas sectas discesserint: harum unaquæque suos habet Patriarchas, suos Episcopos. Unde plures videas, qui ejusdem civitatis dicantur Episcopi.

IV. Latini quum *terram sanctam* recuperassent, his omnibus suæ Ecclesiæ addiderunt *Patriarchas* & *Episcopos*. Non enim pastores agnoscere potuerunt hæreticos illos & schismaticos, qui ne catholicos quidem admitterent, lingua & ritibus discrepantes (1). Auctore itaque Papa latinum Patriarcham *Antiochiæ*, latinum *Hierosolymæ*, latinos aliis locis dederunt Archiepiscopos & Episcopos; quod etiam post expugnatam Constantinopolin in Græcia fecerunt. Quibus regnis amissis, spe recuperandi ablata, Episcopi æque ac principes titulos illos retinuerunt, licet vel Romam sese vel in patriam recepissent. *nomine tenus supersunt,*

V. Ut autem haberent, quo vitam & decus Episcopale sustentare possent, Papa vel annuas pensiones, vel *beneficia simplicia*, vel Episcopatus iis contulit; titulo tamen honorificentiori semper utentibus. Sic tempus fuit, quo idem esset *Alexandrinus patriarcha* & *Bituricensis Archiepiscopus*; cui Alexandria titulum; Bituricum præbuit titulum. Si quis ex his decessisset, alius eodem titulo ornatus est, cujusmodi Episcopi *in partibus infidelium* post etiam creati, quam omnis recuperandi terras illas spes decollavit. Horum titulorum usus id commodi habere videbatur, ut Episcopi ordinari possent *sine Episcopatibus*, veluti nuntii apostolici, vicarii Apostolici inter hæreticos vel in missionibus longinquis degentes, coadjutores, suffraganei, h. e. ii, qui Episcopi ordinarii munere fungi solent, veluti in Germania, ubi electores Ecclesiastici & ceteri Episcopi, quoniam *principes* sunt, plerumque hujusmodi Episcopos *in partibus* alunt, qui eorum vices gerant (2). Adpellantur autem *suffraganei*, quia apud Græcos, hujus vitii auctores, Archiepiscopi vices suas commiserunt *suffraganeis* suæ quilibet provinciæ. *& vocantur Episcopi in partibus.*

VI. Firma tamen est regula, in unaquaque diœcesi non plures uno esse posse Episcopos, ad indicandam ac tuendam unitatem Ecclesiæ (*a*): quæ licet ob vastitatem in plures sit divisa greges; quilibet tamen grex non nisi unum ducem habet, eumque capiti Ecclesiæ universalis subjectum. Si in una diœcesi duæ nationes, lingua rituque diversæ, habitant, non duobus propterea Episcopis opus est. Potest enim Episcopus v. gr. Latinus Græcis dare vicarium generalem Græcum, qui functionibus vacet, quæ presbytero committi possunt (3) (*b*). Hoc contigit sæpius durante bello sacro, ac etiamnum contingit in iis regnis, ubi diœceses ad plures nationes protenduntur. *Unus tantum in singulis diœcesibus Episcopus.*

VII. Si Episcopus vel senio confectus vel ob aliam infirmitatem officio suo fungi nequit; expellendus non est, sed *Coadiutore* dato sublevandus (*c*). Principio presbyter ad hoc datus est, quem Episcopum fecere, cum spe succedendi Episcopo ægrotanti (*d*). Nunc vero ut functiones Episcopales exercere possit, ornatur titulo quopiam *in partibus*. Potestas ejus finitur cum vita Episcopi, nisi cum *Coadiutor quando, quibus, & a quo detur?*

(1) Prætera Pontificis magnopere intererat, ut ea occasione, imperium sacrum in orientales ecclesias extendendi, uteretur, quod hæ hucusque recusaverant.

(2) Præterea quoque id commodi habere videtur, ut Pontificiæ auctoritatis in Ecclesias græcas, utut exstinctas, superesset memoria, atque Roma ostenderet, se intentionem resuscitandi Episcopatus iis locis, occasione ferente, nunquam deposuisse. Quis ergo dubitaret, quin in Archiepiscopalibus aliisque diœcesibus, post reformationem sedi papali subtractis, eodem jura hodie utatur pontifex?

(3) Hoc, Constantinopoli a Latinis anno 1204. capta, contigit, post quam Episcopi latini diœcesibus orientis ecclesiæ præfecti sunt, & latini simul cum græcis permixtim in iis habitarunt. Hac occasione INNOCENTIUS III. in *concilio Lateranensi* constitutionem edidit, cujus seriem Auctor refert.

(a) *Can. Nicæn.* 8. (b) *c. 14. X. de offic. jud. ord.*
(c) *Concil. Meld. c. 47.*
(d) THOMASS. *disc. part. 1. l. 1. c. 42. C. 7. qu. 1. c. 1. & 17.*

cum spe succedendi datus sit. Olim metropolitanus in concilio provincialium *coadjutores* dedit; jure novo, solus *Papa* (1).

non ab ipso Episcopo. VIII. Regulariter Episcopo viventi successor non datur; nec ipse sibi successorem dare potest, præsertim agnatum vel cognatum: quum regimen Ecclesiasticum non sit in patrimonio, nec certis familiis hæreditarium (a). Si tamen Episcopus integræ vitæ procul affectibus dignum hominem elegerit, merito id attendendum foret. Sic Augustinus *ep.* 807. successorem præoptavit Heraclium presbyterum (2), quem post mortem AUGUSTINI, quod populus consensisset, confirmarunt Episcopi. Sic Zacharias Papa *ep.* 62. Bonifacio veniam dedit, designandi sibi successorem in sede Moguntina. Novissimis temporibus Papa sæpe dedit coadjutores cum certa spe succedendi, neque fere aliter coadjutores dari solent (3); quum tamen concilium Tridentinum *sess.* 25. *c.* 7. *in fin.* prohibuerit, ne id fieret sine caussæ cognitione, ac nisi persona data sit dignissima. In Francia regis nominatione opus est his æque ac Episcopis. Hinc etiam sine nova *nominatione* & nova *confirmatione* succedunt defuncto Episcopo (4).

CAPUT XVI.

De translatione & resignatione Episcoporum, itemque de sede vacante.

Episcoporum translationes. I. Episcopum decet Ecclesiæ suæ veluti maritum uxori (5), patrem familiæ, semper esse affixum: quod presbyteris quoque & aliis clericis præceptum est (b). Cura enim animarum non est actio desultatoria, sed continuum laborem exposcit in docendo, corrigendo & perficiendo. Tempore opus est ad conciliandam fiduciam, ad bona opera ostendenda, ad vitæ morumque probitatem uniformem servandam. Suus cuique pastori scopus; sui cuique agendi ratio peculiaris est: & grex mutatione illa semper ad prima principia rejicitur. Interim jam inde a sæculo IV. Ariani ac ceteri hæretici Ecclesias suas sæpe cum aliis commutarunt, vel propria ambitione ducti, vel ab asseclis suis ad digniores sedes evecti.

ex gravibus caussis prohibitæ. II. Qua de caussa concilium Nicænum *c.* 15. Episcoporum, presbyterorum & diaconorum translationes prohibuit, irritas declaravit, voluitque, ut translati reverterentur ad pristinam Ecclesiam (c). Quibus concilium Sardicense *c.* 1. 2. laico-

(1) Accedente tamen assensu eorum, qui ad actum electionis concurrere debebant, adeoque & regis consensus ea tempestate necessarius erat, sine quo electio vires non habebat. vid. MABILLON. *sec. III. P.* 1. *act. Benedict. p.* 372.

(2) Ipse Augustinus hoc modo a Valerio infirmitate & ætate confecto in adjutorium assumtus, &, quod magis, Episcopus ordinatus est, ut docet *c.* 12. *C.* 7. *l.* 1. *ita consecratus est, ut non succederet in Cathedra Episcopo, sed accederet. Nam incolumi Valerio Hipponensi ecclesiæ Episcopo, coepiscopus Augustinus est*, id quod contra morem Ecclesiæ factum.

(3) Quid quæris? hodie fere solius successionis gratia constituuntur coadjutores, adeo ut invitis dentur, & iis qui nequidem ope aliorum indigent. Habent plerique plures officiales ordinarios, habent suffraganeos, archidiaconos, archipresbyteros, ceteros, qui vices Episcopi sufficienter implere possunt, quibus tamen coadjutores dantur, & sic plane in diversum, ac quidem olim, finem.

(4) Impediuntque sedis vacantiam, quæ multa incommoda parere solet.

(5) Ad designandum vinculum indissolubile, quod inter Ecclesiam & Episcopum per *ordinationem* contrahitur, argumentum patres passim traxere a *vinculo conjugali*, quod tandem novam doctrinam in Ecclesia peperit de *conjugio* quodam spirituali inter Episcopum & Ecclesiam contracto; unde nova jura de *dote Ecclesiæ* &c. enata sunt.

(a) *C.* 7. *q.* 1. *c.* 5. & 6. (b) THOMASS. *disc. part.* 1. *l.* 2. *c.* 25. *part.* 2. *l.* 2. *c.* 44. *can. Apost.* 14. *can. Nicæn.* 15. *C.* 7. *q.* 1. *c.* 19.

laicorum communionem etiam in articulo mortis denegandam censuit. Id certe animadvertere licet, neminem a majore Ecclesia transire ad minorem, eosque, qui mutationem sperant, inquietos esse locumque despicere, ubi vitam exigere nolunt. Modo dicta disciplina diu viguit in Orientali & Occidentali Ecclesia, & Romana per IX. sæcula nullum translationis exemplum tulit, primo in Papa Formoso prodito, qui Episcopus fuit Portensis. Successor eum hac de caussa e sepulchro reduxit, & concilium Rom. an. 504. sub Jo: X. habitum *c*.3. cavit, ne ceteri hoc exemplo seducerentur.

III. Nonnullæ tamen legitimæ translationis caussæ videbantur: Si Ecclesia ab hostibus est devastata, Episcopus ad aliam transferri potest; cujusmodi translationum auctor sæpe fuit GREGORIUS M. (*a*) Si manifesta Ecclesiæ utilitas flagitet, ut insignibus donis ornatus Episcopus e loco obscuro protrahatur in sedem ampliorem, quemadmodum consensu Basilii M. Euphronius Colonia translatus est Nicopolin in Armenia (*b*). Sed hæc fieri debent, invito, certe non desiderante Episcopo, & quidem jure veteri *a concilio provinciali*; jure novo a Papa (1) (*c*). Hoc ultimo obtentu translationes abhinc D. annis tam frequentes factæ sunt, ut juris communis in obtinendis majoribus episcopatibus esse videantur, modo pontificis accedat auctoritas (2). *hodie permittuntur, auctore Papa:*

IV. Similiter jure novo solus Papa admittere potest renunciationes Episcopatuum. Jam iis temporibus, quibus electiones viguerunt, creditum, majori potentia ad removendum, quam ad instituendum Episcopum opus esse, quemadmodum difficilius matrimonium dissuitur, quam consuitur (*d*). Unde *renuntiationes*, *cessiones*, *translationes*, & *remotiones* Episcoporum relatæ sunt inter caussas *majores* Papæ reservatas, de quibus olim *concilium provinciale* cognoverat (3). *quo eodem auctore episcopatus resignantur.*

V. Quod ad renuntiationem attinet, episcopo numquam licuit privato ausu refutare Ecclesiam, cui a spiritu sancto præfectus est, neque metu, neque ex animi abjectione, neque obtentu majoris perfectionis sectandæ (*e*). Secesserunt quidem nonnulli sancti viri in deserta (4); in quo imitandi non sunt. Sunt tamen caussæ, ex quibus resignatio *permissu superioris* fieri potest, veluti defectus scientiæ; debilitas corporis vel ex infirmitate vel ex senectute; conscientia criminis, quo post actam pœnitentiam officii executio impeditur; scandalum datum; plebis malitia; quæ recensentur (*f*). Dubitatum est, num Papa possit renuntiare, *certis de caussis. Papa renuntiare potest.*

(1) Sub hoc prætextu, tum quod translatio episcoporum sit causa *ardua* & *major*, soli pontifici reservata juxta philosophiam pseudo-Isidori, tum etiam, quod *matrimonium spirituale* inter episcopum & Ecclesiam contractum, quod solus pontifex dissolvere queat, *c*. 3. & 4. X. *de offic. legat.* Recentioris ævi hæc sunt principia, ut sæpe observavi, quæ novam tamen introduxere disciplinam.

(2) Sed in Germania rariores post reformationem factæ sunt translationes, postquam consultius visum fuit, uni plures episcopatus committere, cujus rationes peculiares Auctor infra tangit. Frequentior usus earum est in clericis inferioribus, qui transferuntur auctoritate episcoporum.

(3) Id eleganti tractatu docet AUCTOR de *majoribus Ecclesiæ caussis*, ostenditque quanta metamorphosis postea in hac doctrina irrepserit, quam causam etiam egit du PIN *de discipl. Eccl.* cum PETRO de MARCA *de C. S. & imp. lib. 7.*

(4) Ut NARCISSUS Hierosolymitanus episcopus, seculo II., *qui relicta Ecclesia in solitudine ac devtis agris plurimos annos delituit*, teste EUSEBIO *lib. VI. hist. c*. 9. Neque enim eo tempore *concilii provincialis auctoritas* erat necessaria, ut quis episcopatu abiret, quippe quæ demum seculo III. sese exserere cœpit, seculo II. in primis adhuc incunabulis posita.

(a) *C*. 7. *q*. 1. *c*. 35. (b) *Basil. ep*. 193.
(c) *C*. 7. *qu*. 1. *c*. 37. *C*. 7. *qu*. 4. *c*. 34. *ex fals. decret. t. t. X. de translat.*
(d) *C*. 2. *X. de translat.*
(e) THOMASS. *discipl. part.* 2. *l*. 2. *c*.26. *C*. 7. *qu*. 2. *c*. 48.
(f) *c*. 10. *X. de renunciat.*

re, qui superiorem non habere dicitur, de caussa cognoscentem. Dubium solvit CÆLESTINUS V. & renuntiavit, renuntiationemque successor BONIFACIUS VIII. (1) ratam habuit (a). De remotione Episcoporum & clericorum agetur *P. III. c.* 19.

Vacantem ecclesiam regit. VI. Morte Episcopi aut alia de causa sede vacante, quantocius Ecclesiæ de alio Episcopo prospiciendum. Veteres omnes viduitatem Ecclesiæ maximum malum reputarunt, ac trimestri spatio novum ei maritum dandum esse voluerunt (*b*). Concilium Lateranense tres menses electioni & tres menses confirmationi indulsit. In Francia per concordatum regi sex menses dantur ad nominandum. Eligentium ac metropolitanorum negligentia fenestram aperuit *provisionibus Romanis*. Interim vix est, ut Ecclesia non aliquandiu vacet: quo tempore quomodo ea regatur, bonaque administrentur, dicendum.

olim clerus; VII. Veteri instituto clerus universus vacantem rexit Ecclesiam (2). Leguntur apud CYPRIANUM *ep.* 3. 27. 31. literæ cleri Romani, quibus significat, quod post obitum Fabiani Papæ Ecclesiam regendam susceperit. In provinciis *metropolitanus* vacantis Ecclesiæ clerum ardentiore cura amplectebatur, mittebatque vicinum Episcopum *visitatorem*, qui defuncto funus & bonorum Ecclesiæ designationem appararet. Officia autem clericorum, si qua vacarent, non distribuebantur, quum ante omnia Episcopus eligendus videretur (*c*). Postquam *hodie capitulum,* capitula (3) electiones sibi arrogarunt, his regimen vacantis Ecclesiæ cessit. Quum autem universitas proxime gubernare nequeat, nec, quibus auxilio opus, sciant, ad quem se convertant, ac inter ipsos canonicos, si cuncti administrarent, alter destrueret, quod alter ædificasset; primo octiduo ad jurisdictionem voluntariam *vicarius generalis*, & ad contentiosam exercendam, *Officialis* a capitulo constituendus est (*d*). Qui enim ab Episcopo erant constituti, eorum mandatum exspiravit cum morte Episcopi (4), cujus potestas omnis recidit ad capitulum, in rebus potissimum moram non ferentibus.

cujus potestas describitur. VIII. Quod ad collationem beneficiorum attinet, instituere capitulum eos, qui a

(1) Qui, ut ed *papatum* veniret, pia fraude promovit hanc renunciationem, ut ennales loquuntur. Ceterum renuncians, facta resignatione, non desinit esse clericus, nec ordinem deponit, sed *caracterem indelebilem* retinet. Facilius resignare & ad seculum reverti possunt, qui nondum *subdiaconatus* ordinem consecuti sunt, quæ libertas tanti esse censetur, ut Cardinales plures ordinum assumtionem different, ad plures annos. Qua de causa, prout supra ex pontificali AUCTOR docuit, qui *subdiaconatus* ordinem ambiunt, seduio admonentur, ut, re adhuc integra, statuant, utrum se clericatui in perpetuum dare, en recedere malint.

(2) Sicuti *cleri universi* consilio quoque episcopus vivens regebet Ecclesiam, *c.* 5. *D.* 95. edeoque æquum erat, ut, qui vivente episcopo, ut *primo presbytero*, senatum Ecclesiasticum constituebant, eo defuncto quoque pertes hujus regiminis non deferrent. Enimvero hoc regimen admodum circumscriptum nec tam lete diffusum erat, ut quidem hodie, sicuti olim nemo ex clero ab hoc senatu excludebatur, uti post seculum XII. factum est.

(3) Ex more monestico ita dicta, quod sicuti monachi quotidie convenirent, & *capitulum de regula* legerent, ut fetentur monachi Fuldenses apud BROWERUM *lib. III. antiq. Fuld. c.* 12. ita quoque canonici, more monestico in vitem communem a CHRODOGANGO coedunati, quotidie ad simile institutum coirent.

(4) Quod *delegatam* exerceant *jurisdictionem*. Et tamen alio sensu *ordinariam* exercere dicuntur, quod videlicet per modum *regula perpetuæ* causas decidant, in oppositione commissariorum, qui per modum *exceptionis* seu *extra ordinem* jurisdictione utuntur. Simile quid in *senatu imperii aulico* deprehenditur, cujus potestas quiescit, mortuo Cæsare, & jurisdictio ad vicarios redit.

(a) *c.* 1. *de renunciat. in* 6.
(b) *Dist.* 50. *c.* 2. *dist.* 100. *c.* 1. *c.* 41. *X. de electione.*
(c) *Concil. in Trullo c.* 35. *concil. Reg. an.* 439. *c.* 6. 7.
(d) *Concil. Trid. sess.* 24. *c.* 16.

qui a patronis nominati, & electos confirmare potest; proprio motu autem conferre non potest (1) nisi ea beneficia, quorum collatio capitulo est cum Episcopo communis, cujus jus vacante sede ei accrescit (*a*). Literas dimissorias ad ordines suscipiendos dare nequit, nisi duobus casibus (*b*). I. Si, qui dimissorias petit, ob beneficium ipsi collatum statim ordinandus est, veluti si *ad curam animarum* vocatus, quem intra annum fieri oportet presbyterum. II. Si ultra annum sedes vacat, dimissoriæ dari queunt iis quoque, quibus festinandum non est. Quo ultimo casu *vicarii* quoque & *visitatores* vacantibus beneficiis præfici, censuræ Ecclesiasticæ suscipi & dispensationes, ab Episcopo alias petendæ, concedi possunt (*c*). Quod ad administrationem attinet, omnibus canonibus cautum, ne quid ex bonis cum Episcopi, tum Ecclesiæ auferatur aut dissipetur; sed cuncta asserventur successori. (*d*) Hodie mobilia fiunt Episcopi hæredum propria: sed ad redituum mensalium administrationem capituli est constituere œconomos, qui successori Episcopo rationem reddant, æque ac vicarii generales cæterique omnes, qui vacantem Ecclesiam administrant (*e*). In Francia rex capitula hoc onere liberat, ipseque non solum œconomos constituit, sed *jure regaliæ* (2) fructus quoque vacantis Episcopatus metit: qua de re *part. II. c.* 19. In universum sede vacante nihil innovandum; nihil alienandum; nulla beneficia erigenda, supprimenda, unienda; nihil denique, quod futuro Episcopo invisum, faciendum (*f*). Tantum de Episcopis. *qua in Francia ei restrictur.*

CAPUT XVII.

De Canonicis.

I. PRincipio præter ordines nulli alii fuere ministri Ecclesiæ: presbyter nil nisi presbyter; diaconus nil nisi diaconus fuit, & sic in reliquis. Tantummodo ad unitatem tuendam suus cuique ordini præses fuit, veluti presbyterorum, primus ratione ordinationis, quem *archipresbyterum* vocamus; *Archidiaconus*, qui diaconis ac universo clero inferiori ab Episcopo præfectus est. Ubi clerici minores magno numero fuere, datus fuit, qui eos regeret, *Primiclericus* seu *primicerius*; isque plerumque subdiaconus (*g*). Vocatur ille sæpe *primicerius notariorum*, quoniam minores clerici plerumque Episcopis fuere ab epistolis (*h*). *Canonici olim ignoti,*

II. Magna pars cleri semper Episcopo fuit a latere cum inter preces, tum in omnibus functionibus publicis. Presbyteros Episcopus in omni negotio consuluit, & diaconis ceterisque inferioribus usus est tamquam ministris. Ceteri per *titulos* (Ecclesias) urbicos & rurales dispersi nonnunquam convocabantur: quæ congregatio *qua ratione orti;*

(1) Nisi forsan ad longius tempus *sedes impedita* sit, & Ecclesiæ necessitas provisionem expostulet.

(2) De fundamentis hujus juris agit NATALIS ALEXANDER *tom. VII. hist. Eccl. ad sec. XIII. diss.* 8. *art.* 1. §. 1. Primarium sine dubio collocandum est in jure conferendi beneficia Ecclesiastica, quod per *investituram* ad instar *feudorum* a regibus exercebatur, & sic quoque feudi Ecclesiastici vacantis reditus interim domino directo obveniebant, donec noviter electus investituram accepisset. Patroni quoque Ecclesiarum minorum sub titulo *guardiæ* sive *custodiæ* eodem jure utebantur, *c.* 23. X. *de jure patron.* & quamvis pontifex hunc morem abolendum esse censeat in *c.* 12. X. *de pœn. c.* 13. *de elect in* 6. in Gallia tamen patronos jus antiquum illibatum conservasse, testis est FRANC. de ROYE *de jure patron. in prol. c.* 34.

(a) *c.* 2. *X. de sede vacante c. un. eod. in* 7.
(b) *Concil. Trid. sess.* 7. *c.* 10. (c) *c. un. X. de major. & obed. in* 6.
(d) *C.* 12. *q.* 2. *c.* 45. *C.* 22. *q.* 2. *c.* 43.
(e) *Concil. Trid. sess.* 24. *c.* 16. (f) *c.* 1. *X. de sede vacante.*
(g) THOMASS. *disc. part.* 2. *l.* 1. *c.* 48. (h) *Concil. Emerit. c.* 10.

gatio *Synodus* audit (1). Ex primis istis, qui semper sunt a latere Episcopi, nati sunt *canonici* cathedralium Ecclesiarum (*a*). Equidem principio clerici canonici (2) vocati sunt omnes, qui secundum canones duce episcopo vixere, & qui in *matriculam* (3) Ecclesiæ relati sunt, ut ejus sumtu viverent, sive in matre, sive in alia servirent ecclesia (*b*). Sed posthac canonicorum nomen proprium factum clericis in commune cum episcopo viventibus.

convictores episcopi. III. Nam ex quo tempore pax ecclesiæ reddita est, plures sancti episcopi, veluti EUSEBIUS Vercellensis, aliique in communione vixere cum clero suo. Omnium eminentissimum est exemplum AUGUSTINI, qui clericos suos ad statum *perfectæ paupertatis* reduxit (4), sublata omni proprietate, ipsemet veluti minimus inter eos versatus (*c*). Nonnulli huic communioni adjecere vitæ monasticæ austeritates; quantum per functiones clericales fieri potuit: unde istæ clericorum communitates nonnunquam *monasteria* vocabantur. Sic Gregorius M. qui ante pontificatum monachus erat, monachus mansit in papatu, familiamque instar monasterii habuit, ex qua episcopos ad ceteras ecclesias & Apostolos misit in Angliam (*d*).

constituunt capitulum & senatum episcopi, IV. Et ita quidem communitas id fuit quod hodie *capitulum*. Seminarium vel corpus præcipuum cleri totius diœcesis appellaremus. Ibi clerici juniores educabantur, & ex iis prodibant pastores, presbyteri Nosocomiorum & oratoriorum. Illuc senes corpore invalidi se recipiebant. Qui ibi commorabantur, serviebant in Ecclesia cathedrali, Episcopo ministrabant, erantque ei instar *senatus ordinarii*.

habent suos Præpositos & decanos V. His communitatibus, quum in Ecclesiis majoribus mire crescerent, & archidiaconus, aliis negotiis distentus, eas regere non commode posset; præfecti sunt *præpositi* ac *decani*, veluti monasteriis, sæpe plures *decani*, sæpius plures *præpositi*, & nonnumquam abbas, qui totum corpus regeret sub Episcopo tamquam capite. In minoribus civitatibus institutæ sunt similes congregationes (5) quæ sæpe monasteria, hodie *collegiatæ* ecclesiæ appellantur. Olim enim promiscuo usu congregationes, conventus & collegia venerunt. Capituli vocabulum est omnium recentissimum.

fiunt regulares, VI. Anno DCCLX. Mediomatricum Episcop. CHRODOGANGUS clero suo præ-

(1) *Episcopalis* scilicet, quam episcopus cogere tenebatur singulis annis visitando Ecclesias. BALUZ. *ad Regin. p.* 578. Civitatenses presbyteri sæpe in *senatum Ecclesiasticum* vocabantur atque olim capitulum constituebant; non item *rurales*. INNOCENT. I. *in epist. I. c.* 5.

(2) Hi opponebantur illis, qui in villulis oratoriis privatis procerum præerant, quippe qui non erant in numero cleri ordinarii, ut docet *concilium Arvernum anno* 535. celebratum *c.* 18.

(3) Inde *matricularii* dicti observante ANTONIO MATTHÆO *de nobil. lib. II. c.* 33. *p.* 537. a qua matricula excludebantur hi, qui privatis oratoriis præerant, utpote domestici magis clerici, quam publico fungentes officio.

(4) Enimvero his ita coadunatis clericis nomen *canonicorum* speciali in sensu haud assignatum fuit, sed nomen hoc omnibus clericis adhuc commune erat. Neque constat *regulam* peculiarem AUGUSTINUM suis præscripsisse, nisi quam vita monastica suadebat. *Canonicorum* specialiter dictorum initia demum a CHRODOGANGO petenda sunt, qui quidem suum clerum ad *votum paupertatis* exemplo Augustini non adstrinxit, novas tamen regulas ex *canonibus patrum* haustas eis tradidit, secundum quas viverent. Et ab hoc tempore demum tales clerici *canonici* nominati sunt.

(5) Ante CHRODOGANGI tempora vix tales congregationes in minoribus civitatibus deprehendere licet, utpote quæ demum ex ejus instituto sunt enatæ.

(a) THOMASS. *disc. part.* 1. *l.* 1. *c.* 42. *part.* 2. *l.* 1. *c.* 21.
(b) *Conc. Clarom. c.* 15. *conc. Aurel. III. c.* 11.
(c) AMBROSIUS *ep.* 82. *Possidon. de vit. August. c.* 5. 11. AUGUSTINUS *serm.* 49. 50. *de divers. al.* 355. 356. (d) *Jo. Diac. l.* 2. *c.* 11. 12.

præſcripſit regulam (1) a pluribus Eccleſiis poſthac acceptam (*a*). Concilio Aquiſgranenſi an. DCCCXVI. auſpiciis Ludovici pii habito, ampliſſima canonicis regula prodita eſt, totius diſciplinæ Eccleſiaſticæ compendium (*b*). Ubique *dormitoria*, *refectoria*, occluſa loca canonicis ſunt ædificata. Sic per totum regnum Francorum convictus in Eccleſiis cathedralibus effloruerunt, in quibus capitulum, a reliquo clero diſtinctum, peculiares ſuperiores habuit. Poſtquam vetus conſuetudo migrata & a convictu illo receſſum eſt, (2) canonici tamen ſemper peculiare corpus manſere, conſervantes communionem bonorum ex parte, & domicilia prope Eccleſiam. Nihil aliud mandatum ſibi exiſtimantes, præter recitationem officii; jura tamen totius cleri ſibi vindicabant; ut ſoli conſtituerent ſenatum Eccleſiaſticum; ſoli ſede vacante regerent Eccleſiam; ſoli eligerent Epiſcopum.

VII. Ex eodem fonte *exemtiones* eorum manarunt. Habent enim, ad exemplum regularium, a Papis & Epiſcopis multa privilegia, quæ ſingulis electionibus ut confirmentur & augeantur ſatagunt. Alias capitula non ſolum in ipſum corpus, ſed etiam per magnam diœceſeos partem *jurisdictionem* habent; ipſa viciſſim, a juriſdictione Epiſcopi exemta, ultra *decanum* nonniſi *metropolitanum* aut *Papam* ſuperiorem agnoſcunt (3). Hinc Epiſcopis nihil amplius auctoritatis eſt in magnam cleri partem, quæ jus peculiaris collegii habet; & Epiſcopis ſæpe lis movetur de jure ſacrum faciendi in Eccleſia cathedrali.

& ob hanc cauſam multis privilegiis ornantur.

VIII. Præpoſiti in pleriſque capitulis ſunt abrogati, quoniam, quum bona adminiſtrarent, potentia inflati, canonicos durius habuere (4). Facilius *decani* tolerantur, non niſi ſacra curantes: nec tamen plures uno admittuntur, qui veluti dux eſt capituli. Et quoniam præcipui officiales cujuſque Eccleſiæ æque ac canonici addicti ſunt templo cathedrali; eorum nomina ſæpe dantur officialibus capitulorum particularibus. Sic quemadmodum *archidiaconum*; ita etiam dicimus *decanum Eccleſiæ* Pariſienſis, qui *capituli* dicendus eſt. Ceterum archidiaconus, archipresbyter, cancellarius & reliqui officiales totius Eccleſiæ pro dignitatibus capituli ſunt habiti.

Officiales Eccleſiæ non confundendi cum officialibus capitulo.

IX. Ad horum exemplum capitula *collegiata*, poſtquam a vita monaſtica receſſerunt, peculiare tamen corpus porro conſtituerunt. Cujus generis inde a ſæculo VII. plura præſertim in regum & principum ſacellis inſtituta fuere ad juges preces coram ſanctorum reliquiis fundendas. Immiſſi ſunt etiam canonici in plura monaſteria; quæ in ſtatum ſæcularem converſa ſunt, quoniam regula non amplius

capitula collegiata

(1) Eam ſiſtit COINTIUS *tom. V. annal. Franc. ad ann. 757. p. 567. ſeqq.* ſecundum quam qui vivebant, *canonice* vivere dicebantur. Cleri paulo diſſolutior vita Chrodogangum inducebat, ut eum more monaſtico in *vitam communem* cogeret, & pleraque ad inſtituta monaſtica componeret, quod crederet, per vitam moreſque monaſticos ad ſanctiorem vivendi uſum clericos duci poſſe.

(2) Quod ſeculo XI. factum eſſe annales referunt, utut quidam in veteri inſtituto permanſerint, quos ut arctius conſtringerent, voto *paupertatis* in priſtino retinuere ſtatu, quos deinceps *canonicos regulares* dixere. Obſervabant enim plerique, ex nimia bonorum affluentia canonicos inductos fuiſſe, ut *vitam communem* derelinquerent, & acquirendis reditibus ex bonis eccleſiaſticis inhiarent.

(3) Acceſſit præterea *negligentia epiſcoporum*, qui fere omnem *canonicorum* curam decanis reliquerunt, unde pedetentim privative quandam in eos juriſdictionem nacti ſunt.

(4) Ampliſſime officium *præpoſiti* depingitur in diplom. BONIFACII VIII. relato ab UGHELLO *tom. I. Ital. ſacra p. 317. ſeq. edit. nov.* In Germaniæ capitulis adhuc ſuperſunt, utut magis præpoſitura *beneficium* cum dignitate conjunctum, quam *officium* ſit, bonis eccleſiarum cathedralium jam inter canonicos diviſis. Conf. HIERON. a COSTA *in hiſtor. de orig. & progreſſ. redit. eccl. pag. 223.*

(a) *Hiſt. Eccleſ. l. 43. n. 37. tom. 7. concil. p. 1445.*
(b) *Hiſt. Eccl. l. 66. n. 23. tom. 7. concil. p. 1307.*

amplius obſervabatur (1). Officia canonicorum reſtricta ſunt ad cultum divinum ſtatis horis celebrandum (*a*). Sed ſi non ſunt ad minimum ſubdiaconi; neque ad collationem beneficiorum, neque ad conſultationes capitulares concurrunt activo vel paſſivo ſuffragio. Nam hoc modo ii, qui per beneficia ad Eccleſiaſtica munera provolant, excitandi videbantur ad utilem Eccleſiæ operam navandam.

CAPUT XVIII.

De Curatis, Chorepiſcopis, Archipresbyteris.

Origines parochiarum, quibus præfecti presbyteri,

I. INde a primis ſæculis presbyteri diſpoſiti fuere per certos *titulos*, hoc eſt, *oratoria* (2), quæ alternatim Epiſcopus viſitavit, congregandorum fidelium cauſſa. Ipſorum curæ commiſſa fuit certa urbis regio, ut plebis mores obſervarent, & ad Epiſcopum de omnibus referrent (*b*). Qui periclitabantur, iis baptiſmum aut abſolutionem dare poterant. Hac diſtributione presbyterorum opus fuit in *majoribus civitatibus*; veluti Romæ & Alexandriæ, in quibus inde a ſæculo IV. plures Eccleſiæ fuere, & in unaquaque peculiaris presbyter, qui populum doceret (*c*). Paullo poſt ruri ſunt *oratoria* ædificata in uſu ruſticorum (3), a civitatibus diſſitorum, quibus præfecti ſunt presbyteri. Atque hæ ſunt origines *curarum* ſeu *parochiarum*. In civitatibus minoribus Eccleſia cathedralis una ſufficiebat: unde adhuc parochiæ ſunt in pluribus cathedralibus.

qui ob ſtabilitatem ſedis cardinales vocantur,

II. Iſti presbyteri principio a ſolo *titulo* hoc eſt *parochia* denominabantur. Poſt vocari cœpere *cardinales*, ut diſtinguerentur ab iis, qui Eccleſiis ſuis non ita affixi erant, quoſve Epiſcopus vel certis diebus vel ad tempus eo mittebat. *Cardinalium* nomen ſignificabat, eſſe eos ita titulis ſuis affixos, ut janua cardinibus ſuis inſiſtit. Idem nomen nonnumquam Epiſcopis titulo talibus datum fuit, ut diſtinguerentur ab Epiſcopis *viſitatoribus* aut *commendatariis*, (4) qui Eccleſiam regunt ad tempus. Et quoniam etiam diaconi ad *titulos* vel ad *oratoria*, quæ pres-

(1) De cauſis declinatæ diſciplinæ monaſticæ agit MABILLONIUS *in præf. ad ſec. IV. act. Bened. P. 1. nu.* 137. Hi canonici monaſteriis incluſi ſub *abbate* vel *præpoſito* vixere, unde adhuc hodie ſuperſunt *ordinis Auguſtini familiæ*, quæ nihil aliud ſunt, quam corpus *canonicorum regularium*, ab AUGUSTINO denominatum, quod eorum coadunatio per votum *paupertatis* magis conſpiret cum ejus, quam CHRODOGANGI, inſtitutis.

(2) Sed nequidem id admittunt, qui fabulas narrant. PLATINA *in vita Evariſti* fingit, hunc *titulos in urbe Roma presbyteris diviſiſſe*. Ergo ad minimum ante Trajani tempora non fuerunt Romæ tituli. PSEUDO - ISIDORUS in ſcenam producit ANACLETUM, eumque hujus diviſionis auctorem facit *c.3. D.* 80: Sicuti vero hæc ultima relatio manifeſto laborat mendacio, ita prima ab omni probabilitate aliena eſt, cum tempora Evariſti talem *parochiarum* diviſionem haud admiſerint. Quarto demum ſæculo, quo plura templa in civitatibus, maxime *majoribus*, ædificata ſunt, hæc diviſio refertur, eoque facilius fieri potuit, quo magis pax eccleſiis reddita eam admittebat. Ab hoc tempore in quibuſdam civitatibus duplicis generis eſſe cœperunt Eccleſiæ: *majores*, in quibus erant Epiſcoporum Cathedræ; *minores* ſeu tituli presbyterorum.

(3) Magnates & ditiores in ſuis agris ſolebant talia *oratoria* ædificare, & eorum gratia alere *presbyterum domeſticum*, quem morem admodum laudat, & commendat CHRYSOSTOMUS *homil.* 18. *in acta*. unde poſtmodum natales ſuos accepit *jus patronatus*.

(4) Quales erant vel *vacantes*, vel *vicini*, quibus *jure fiduciario* vacantis Eccleſiæ cura commiſſa erat.

(a) *Concil. Trident. ſeſſ. 22. ref. c.4. Clem. ut ii qui. de ætat. & qual. præf.*
(b) THOMASS. *diſcipl. part. 1. l. 1. c. 21. 22. 23. part. 2. l. 1. c. 12.*
(c) EPIPHANIUS *hæreſ. 69. de Ario.*

presbytero vix digna viderentur, constituti sunt; eos *cardinales diaconos* vocarunt. Hæ appellationes temporibus GREGORII M. usitatæ & per omnem Ecclesiam latinam frequentatæ fuere (1) (*a*). Postea titulus *cardinalium* presbyterorum in *civitatibus* solum audiebatur, donec postremo proprius fieret *Ecclesiæ Romanæ*, veterum traditionum tenacissimæ, e qua prorogatus est ad papæ suffraganeos, qui cum Romanis presbyteris & diaconis unum corpus in pontificum electione constituunt.

Quod nomen hodie Romana Ecclesia proprium,

III. Illi *cardinales presbyteri*, quos hodie *curatos* appellamus, crescente fidelium cœtu, instar *Episcoporum* habuere (2) Licuit enim iis in suis *titulis* sacrum facere, prædicare, baptizare etiam solemni tempore: non tamen in universum. Fontes enim baptismales non nisi in Ecclesiis potioribus erant, quos *plebes*, quemadmodum presbyterum, qui iis præerat, *plebanum* vocarunt, vocabulis hodienum nonnullibi superstitibus, *pieve*, *pievano*. Ex unaquaque Ecclesia *baptismali* pendebant plura *oratoria* aut *minores* parochiæ. Curatorum porro fuit, infantes ante & post confirmationem instituere, corrigere mores, peccatores convertere, confessionibus vacare, pœnitentias secretas injungere, ægrotos visitare, extremam unctionem, viaticum, sepulturam iis concedere. Ista curatorum officia descripta sunt sæculo VIII. in capitulari THEODULPHI, Aurelianensis Episcopi (*b*).

Curatorum potestas,

Ecclesiæ baptismales.

IV. Possunt etiam matrimonia consecrare; sola confirmatione & clericorum ordinatione Episcopo servata: suo judicio *psalmistam* vel *cantorem*, non vero *acolythum* aut *subdiaconum*, facere; subdiacono minores clericos removere, & laicos a sacris arcere. Ineunte sæculo XI. jurisdictionem contentiosam sibi arrogarunt, exercueruntque ultra CCC. annos (*c*). Hanc cum pluribus aliis juribus Episcopalibus soli conservarunt Romani cardinales (3).

V. Ruri floruere *chorepiscopi* per orientem inde a sæculo IV. frequentati. In occidente serius comparuere & disparuerunt citius. Fuerunt autem *vicarii forenses* (4) hoc est presbyteri cum amplissima potestate missi, qui ruri pleraque Episcopi

Chorepiscopi quinam?

---

(1) Maxime in Cathedralibus Ecclesiis. JOANNES XIII. sæculo X. in diplomate, quo Archiepiscopo Magdeburgensi *primatum* confert, de clero Cathedralis Ecclesiæ ita cavet: *Ceterum more Romanæ Ecclesiæ Ecclesiam suam* 12. *presbyteros* & 7. *diaconos*, & 24. *subdiaconos* CARDINALES, *qui sandaliis & lisinis utantur, habere volumus*. Hic appellatione clero cathedrali eo tempore nullam singularem prærogativam accessisse credo, cum sæculo sequenti demum Ecclesia Romana inde singularem prærogativam traxerit.

(2) Hoc sensu, ut *ordinaria sacra*, exceptis Episcopo speciatim reservatis, in Ecclesiis sibi commissis peragere æque potuerint, ac Episcopus in Ecclesia *majori*, seu *cathedrali*. Imo populus æque illis addictus fuit, ac Episcopo, ut non alibi, quam in *parochia* sua rem divinam facere potuerint.

(3) Quippe qui in suis *titulis* seu *parochiis*, hodie fere *Episcopalem potestatem* exercent *c.* 11. X. *de major. & obed. c.* 2. X. *de cler. non resid.* vid. COHELLIUS *in notis. Cardinal.* Hoc evidenter demonstrat, olim presbyteros ab Episcopis non adeo distinctos fuisse, ut sæpe innui.

(4) Sicuti per tria priora secula veræ Ecclesiæ ruri & in agris erant, ita veri Episcopi quoque cum presbyteris iis præerant, quorum mentionem facit EUSEB. *lib. VII. hist. eccl. c.* 30. IDEM *lib. II. c.* 3. refert, *per omnes civitates & vicos Ecclesias infinita hominum multitudine abundantes veluti areas quasdam frugibus refertas brevi congregatas fuisse*. Quis ergo diceret, constitutis *per vicos* Ecclesiis, Episcopos defuisse, sine quibus per hæc tempora nulla Ecclesia concipi poterat. Sæculo IV. demum eos variis conatibus a *civitatensibus* studio ambitionis suppressos fuisse, docent concilia.

(a) *Dist.* 71. *c.* 5. *ex Gregor.* 5. *ep.* 11. *item* 2. *indict.* 10. *ep.* 6. 25. *indict.* 11. *ep.* 13. *&c.* (b) *Hist. eccl. l.* 44. *n.* 23. *tom.* 7. *concil. p.* 1136.
(c) THOMASS. *part.* 4. *l.* 1. *c.* 28.

piſcopi officia exſequebantur (*a*). Epiſcopi ſæculo VIII. remiſſiores facti his omnia permiſerunt, præter dedicationes Eccleſiarum & majorum clericorum ordinationes. Qua de cauſſa conſenſu Leonis III. & Caroli M. fuerunt abrogati (*b*).

in Occidente abrogati.

Archipresbyteri qui-nam?

VI. Presbyteri per titulos in urbe rurique diſperſi ſemper idem corpus conſtituere cum clericis in matre Eccleſia hærentibus, ſubjecti *archipresbytero*, qui primus ſemper fuit ab Epiſcopo, cujus vice fungebatur abſentis in functionibus interioribus (*c*). In ſanctuario primum locum occupavit, clero in univerſum præfuit, tamquam ſuperior & morum rector, curamque peculiarem habuit eorum, qui publicam pœnitentiam ſubibant. Inde a ſæculo VI. plures in eadem diœceſi occurrunt *archipresbyteri*, cleri pro *regionum diverſitate* moderatores. Nonnumquam *decani* (1) vocantur & ſæpe fuere *curati* Eccleſiarum baptiſmalium. Hodie *archipresbyteri* fere ſolo titulo utuntur ſine officio, qui certis parochiis affixus eſt.

C A P U T XIX.

De Archidiacono, Vicario Generali, Pœnitentiario & Theologo.

Archidiaconi munus multiplex,

I. ARchidiaconus olim fuit Epiſcopi præcipuus miniſter in functionibus exterioribus (2), præſertim in *temporalibus*. In Eccleſia curavit, ut omnia rite fierent, & decenter: Clericos ordinandos adduxit ad Epiſcopum, quod hodienum facit: ſuum cuique locum; ſuam cuique functionem aſſignavit: populo jejunia & dies feſtos indicavit: ornamenta & fabricam Eccleſiæ curavit: oblationes & reditus Eccleſiæ, quorum peculiares œconomi non eſſent, adminiſtravit: Clericis ratam portionem erogavit: pauperibus, antequam Noſocomia ædificarentur, proſpexit: minorum clericorum & plebis cenſor, morumque corrector, lites vel prævenit, vel compoſuit, vel Epiſcopo indicavit, ac reſtitutionem damnorum poſtulavit, *Epiſcopi manus* & *oculus* haud immerito appellatus (*d*).

& inſignis auctoritas

II. Diffuſa illa & rebus in externis, quæ in hominum ſenſus incurrunt, potiſſimum ſpectata poteſtas archidiaconum extulit ſubito ſuper presbyteros, rebus ſpiritualibus tantum, doctrinæ, orationi & ſacramentorum adminiſtrationi intentos. Nihil tamen archidiacono in hos juris fuit uſque ad ſæculum VI. ſed ad ultimum non presbyterorum ſolum, ſed & archipresbyteri ſuperior factus eſt, primuſque poſt Epiſcopum, cujus *juriſdictionem* (3) ac *viſitationes* nactus eſt, cum

(1) Quod decem *titulis ruralibus* præſint, presbyteroſque eorum regant. *c. 7. de offic. archidiac.* Hi magis *ſæculares officiales* & *vicarii* Epiſcoporum erant, ſubjecti *archipresbytero* in eccleſia cathedrali reſidenti. conf. *c. 4. X. de offic. archipresbyt.*

(2) Sicuti diaconi generatim miniſtri erant *Epiſcoporum* & *Eccleſiæ*, atque ab illorum nutu imprimis dependebant, ita non mirandum eſt, per primarios diaconos Epiſcopos *pro arbitrio* ab initio negotia eccleſiaſtica diſpoſuiſſe, id quod cum in perpetuum abiret morem, epiſcopis in officio ſuo langueſcentibus, tandem plura, quæ ad *officium epiſcopale* proprie pertinebant, iis propria facta ſunt, ut jure quaſi hereditario in quoſcunque archidiaconos tranſirent, in quarum exercitio tamen ab epiſcopo dependebant.

(3) Inde in pleriſque epiſcopatibus invaluit, ut ante XII. ſæculum archidiaconi in *prima inſtantia* jurgia audirent, de iis cognoſcerent atque ſtatuerent, ſalva ad epiſcopum appellatione, ſalviſque cauſis majoribus epiſcopo reſervatis.

(a) THOMASS. *diſcipl. part. 4. l. 1. c. 18.*
(b) *Capitul. tom. 10. p. 379. hiſt. eccl. l. 45. n. 25.*
(c) ISIDORUS *Hiſpal. ep. ad Ludifr. Cordub.*
(d) THOMASS. *part. 2. l. 1. c. 24. part. 2. l. 1. c. 13. Iſidor. ep. ad Ludifr. Cordub.*

cum per *delegationem*, tum per ejus *absentiam*, tum *sede vacante* (a) Delegationes istæ tam frequentes fuere, ut tandem juris communis fierent, & archidiaconi inde ab ineunte sæculo XI. *judices ordinarii* haberentur, habentes jurisdictionem propriam cum facultate *delegandi* (1). Equidem illorum jurisdictio pro diversa diversarum Ecclesiarum consuetudine fuit diversa, & nonnunquam intra certam diœceseos partem reducta. Nam ex quo potentia creverunt, plures in eadem diœcesi constituti fuerunt, præsertim in Germania aliisque regnis, in quibus amplissimi Episcopatus sunt: ille autem, qui in civitate vixit, *magnus archidiaconus* vocatus est. Inde a sæculo IX. occurrunt *archidiaconi presbyteri*; sed post CC. annos leguntur, qui ne diaconi quidem essent: usque adeo tum ordo spernebatur comparatione officii. Novissime sancitum, ut minimum *diaconi*, &, qui animarum curam habent, *presbyteri* fierent (b).

minuitur ab episcopis, qui vicarios generales, officiales & decanos rurales instituunt.

III. Episcopi, quum omni ferme jurisdictione (2) se privatos viderent, ineunte sæculo XIII. ad imminuendam potestatem archidiaconorum animum adjecerunt, prohibentes, ne de *caussis matrimonialibus* aliisque *majoribus* cognoscerent, neve delegatis uterentur, instituentes *officiales* ad *jurisdictionem contentiosam*, & ad voluntariam exercendam *vicarios generales* adhibentes, quorum mandata quum pro lubitu revocari possent, haud paullo minus metuendi videbantur ac archidiaconi (3). Nonnullibi forenses vicarii sunt instituti, qui Ecclesiarum ruralium curam haberent, quive *decani rurales* sunt vocati. Cuncta hæc officia presbyteris mandantur, qui aliunde sæpe habent beneficia.

Item pœnitentiarios

IV. Concilium Lateranense an. 1215. c. 10. duo nova officia, *pœnitentiarii* scilicet & *theologi* instituit, statuendo, ut in singulis *cathedralibus* & *collegiatis* Ecclesiis idonei homines eligerentur, qui Episcopum in prædicationibus, confessionibus & pœnitentiis injungendis sublevarent. Hic est ille presbyter *pœnitentiarius* seu *confessionarius generalis*, in quem rejecit Episcopus confessiones, quas ipse audire solitus erat, scilicet presbyterorum, & laicorum in *casibus reservatis*: in *ordinariis* enim suo quilibet curato confitebatur.

Grammaticum seu scholasticum & theologum.

V. Idem concilium c. 11. sanxit, ut in singulis cathedralibus aliisque Ecclesiis non prorsus pauperibus aleretur *grammaticus*, qui clericos gratis (4) grammaticam, & in metropolibus *theologus*, qui scripturam & artem regendi animas doceret: quod officium concilium Basileense ad omnes cathedrales extendit, cujus

decre-

(1) H.e. proprium *officialem* constituendi, qui eorum vice præesset jurisdictioni, id quod archidiaconorum potestatem, conniventia episcoporum adeptam, admodum arguit, ostenditque, eos ut ordinarios iudices egisse, de quo plenius agit JANUARIUS *de officio & jure archidiaconi*.

(2) Qua archidiaconi ita utebantur, ut quandoque in ipsos insurgerent Episcopos, & eos omni fere potestate intercluderent. Adeo enim quidam libero excommunicandi jure utebantur, ut Episcopo absolventi repugnarent, vel ab ejus absolutione mox ad Papam appellarent, & ita non amplius *episcoporum vicarii* sed *episcopi* potius viderentur; veri autem Episcopi umbram potestatis tantum exercerent. Hæc exorbitans & ultra modum crescens ambitio tandem ita Episcopis stomachum movit, ut de ea frangenda omnes essent solliciti.

(3) Consilio non respondisset eventus, nisi conciliorum sæculo XIII. habitorum accessisset auctoritas, & archidiaconorum repressisset audaciam.

(4) Hunc in finem peculiaris præbenda constituenda erat ex concilii *Lateran. III. anno* 1179. celebrati decreto c. 11. *per unamquamque ecclesiam Cathedralem magistro, qui clericos ejusdem ecclesiæ & scholares pauperes gratis doceat, compe ens aliquod beneficium assignetur*. Provocat ad hanc dispositionem INNOCENTIUS in c. 4. X. *de magistr.* voluitque, ut etiam in aliis ecclesiis constituatur magister idoneus, quæ sanctio tandem in plerisque ecclesiis cathedralibus effecit, ut *præbenda scholastici* erigeretur, quæ adhuc hodie in capitulis Germaniæ superest, officio cessante & ad Academias translato. conf. MABILLON. *tr. des études monastiques*.

(a) ISIDOR. *ep. ad Ludifr.* (b) *Concil. Trid. sess. 24. Refor. c. 12.*

decretum habetur in *Pragmatica* §. 8. & in *concordatis tit. de elect.* §. 10. confirmatum *concil. Trid. sess. 5. refor. c. 1.* & statutis *Aurel.* §. 8. 9. & *Blesensi* §. 33. 34. quibus utrumque munus ad *collegiatas* & ad monasteria protenditur, videlicet ut alant *praeceptorem*, qui gratis doceat liberos civitatis, & *theologum*, qui dominicis & festis diebus ad populum verba faciat, & singulis hebdomadibus ter publice sacram scripturam interpretetur: sancita poena in utrumque, si officium negligit, & in canonicos, si lectionibus non intersint. Sed res exitum non habuit, reducto *theologi* officio ad certum sermonum numerum, quos per alios ad populum recitat. *Grammaticus* ille nonnullis *scholaster* audit. Desideria auctorum harum institutionum explentur hodie per *accademias* & *collegia*, maxime autem per *seminaria* (1).

CAPUT XX.

De Academiis, Collegiis, & Seminariis.

Quid universitas? I. UNiversitates nostro sensu sunt magistrorum & discipulorum societates ad provehendum bonarum literarum studium (2), inde a saeculo XIII. ineunte initae, in quibus *Bononiensis* & *Parisiensis* sunt omnium antiquissimae. Fuerunt quidem semper in omnibus Ecclesiis cathedralibus & in praecipuis monasteriis scholae: quae quum per turbas saeculi X. maximam partem vastatae essent, maximus studiorum caussa concursus factus est in eas civitates, in quibus cum optimi magistri, tum plurimae eaeque diversissimae scientiae floruerunt.

quae earum olim facies? II. Et quidem ad pandendum aditum ad altiora, coeptum est ab artibus, scilicet grammatica, dialectica, humanioribus & philosophia. Inde adscensum ad superiores facultates, physicam scilicet seu artem medicam; ad ius civile; ad canones seu decretum Gratiani, & ad decretales; ad theologiam, hoc est *magistrum sententiarum*, & ad *summam S. Thomae* (3). Conjunctiones harum quatuor facultatum vocatae sunt *universitates*, quas Papae & reges magnis privilegiis ornarunt. (*a*) Et Papae quidem eas exemerunt a jurisdictione Episcoporum, dederuntque eis magistratum (4) in singula totius corporis membra, cujuscunque dioe-

quae privilegia?

(1) De his seminariis ex professo prolixius agit THOMASSIN. *de vet. & nov. eccl. discipl. P. II. lib. 1. c.* 102.

(2) Optime observat THOMASSINUS *de vet. & nova eccl. discipl. P. II. lib. 1. cap.* 101. §. 3. facultates universitatum omnes quosdam fuisse gradus ab beneficia ecclesiastica, quae potissimum appetebantur ab eruditis seu qui literis incumbebant: inde eveniebat, ut studium Theologiae in iis dominaretur primasque partes ferret, & quamvis *jus civile* quoque in iis traderetur, id tamen ex pontificum & Episcoporum intentione, qui fundamenta earum jecerunt, tantum admissum est, ut ex eo *jus canonicum* illustraretur, adeoque hoc semper principatum prae jure civili habuit. Inde continentia quoque clericalis in iis observata fuit: Scholares omnes *clerici* vocati, & immunitates *clericales* iis tributi, quae omnia ostendunt, universitates unice primario institutas fuisse propter *hierarchiam* & ad *statum Ecclesiasticum* confirmandum. Sed praeter spem clericorum res aliter cecidit, tandemque eventus docuit, universitates fuisse optimam viam, qua tandem barbaries monachorum exstincta, tenebrarum regnum dirutum, & humaniores literae restitutae sunt.

(3) Non ergo *vera theologia* in Academiis tradita, sed *scholasticorum somnia* propagata, quibus *regnum clericale* unice innitebatur.

(4) Sicuti ergo *ecclesiae* in quandam rempublicam tandem transformatae sunt, ita quoque eadem forma Academiis danda erat, ut novam quandam rempublicam constituerent. *Scholae* per se sunt *societates aequales docentium & discentium*, adeoque sua natura rempublicam aut peculiarem civitatem nunquam constituerunt, ut CONRING. *in antiq. Academic.* optime observavit. Ratio status clericalis ergo demum hoc novum schema iis indidit.

(a) Vid. *Tractat. de elect. stud. n. 8. seq.*

diœcefeos vel nationis fuerint, & poteſtatem docendi per univerſum orbem Chriſtianum iis conceſſerant, qui in univerſitatibus probati doctoreſque facti eſſent. Reges autem univerſitatibus, quæ tamquam *collegia clericorum* a juriſdictione laicorum per ſe exemta erant, peculiare præſidium, poteſtatem delegatam & exemtionem ab oneribus publicis indulſerunt. Inde habent conſervatores horum privilegiorum regiorum & apoſtolicorum. Sed in Francia nihil fere relictum conſervatoribus apoſtolicis, & academiæ juriſdictionem Epiſcopi agnoſcunt.

Collegia instituta ob religioſos in academiis.

III. Præter corpus academicum *collegia* ſunt certæ ſpecies communitatum, ex recentiori inſtituto. Primo enim fuere *hoſpitia religioſorum*, (1) qui literarum cauſſa venerant in academias, ut a ſæcularibus ſeparati eſſent in convictu. Poſt ſimilia ſunt inſtituta in gratiam *pauperum*, qui ipſi ſemet extra patriam ſuſtentare non poterant, & pleraque certarum diœceſium alumnis dicata ſunt. Cujuſque collegii alumni communi convictu utebantur & communi præſide, ſtudiorum & morum moderatore; ſed diſcendi cauſſa publica auditoria frequentabant. Pedetentim in ipſis collegiis doceri cœptum. Et plures civitates, quæ non habent univerſitates, etſi earum numerus mire excreverit, habent talia collegia (2).

Corruptio academiarum anſam dedit

IV. Ex quo hæc inſtituta invaluerunt, Epiſcopi omne onus inſtitutionis theologicæ & canonum in doctores academicos, & inferiorum ſtudiorum in præceptores *collegiorum* devolverunt, ut adeo nihil eſſet, quod *theologus* & *grammaticus* Eccleſiarum agerent. Sed utut *univerſitates* & *collegia* literarum ſtudium facilius reddiderint, ſcientiaſque provexerint, diſciplina tamen & mores deteriores ſunt redditi. Tantus enim juvenum confluxus ab extraneis magiſtris non ſic in officio, ut clerici unius civitatis a primicerio vel archidiacono, præſente Epiſcopo, contineri potuere. Qui literis operam dederant, noluere amplius accipere ordines minores, qui ceſſerunt partim pueris chori muſici, & cantoribus illiteratis; partim pedellis & ſervis mere laicis. Interim clerici, in academiis viventes, erant ſine functione, degebantque in cœtu laicorum ſcholaſticorum, quorum numerus in immenſum excrevit. Denique neceſſarium viſum, ut, qui Eccleſiæ conſecrandi eſſent, a laicis ſegregarentur.

Seminariis instituendis.

V. Unde nata ſunt, quæ vocamus, *ſeminaria*. Quemadmodum enim arbuſcula in ſeminario educuntur, unde poſtea tranſplantantur, quocumque opus videtur; ita clerici juvenes in *ſeparatis collegiis* inſtituendi vibebantur, ut ad recipiendos ordines & ad functiones Eccleſiaſticas idonei redderentur. Quem in finem concilium Tridentinum *ſeſſ.* 13. *c.* 18. ſanxit, (3) ut eligantur pueri duodecim

(1) H. e. vel *monachorum* vel *canonicorum regularium*, in quorum cœnobiis numeroſa juventus inſtituebatur eundem in finem, in quem Academiæ erant erectæ. Simili auſu etiam *Jeſuitarum collegia* invaluerunt, ipſiſque in Academiis ſedem collocarunt, ringentibus nonnunquam Academiarum profeſſoribus, quibus admodum moleſti erant, ut vel Academiæ Pariſienſis facta docent.

(2) Imo ex his *collegiis* tandem nata ſunt certa *beneficia*, quæ his, qui collegiis his docendo operam dabant, collata ſunt ſub titulo *collegiaturarum*. Denique inde generatim appellatio *collegiorum publicorum* & *privatorum* nata, quod diſcentes, certi ſtudii cauſa, ſtato tempore, congregarentur in *collegiis* hiſce, quæ inſignem applauſum habuerunt. Imo & præceptores ſcholarum publicarum extra academias *collegæ* hujus vel illius claſſis dicti ſunt, quod *collegio* eſſent adſcripti.

(3) Vel potius reducere intendit hæc *ſeminaria* penitus fere exſtincta, ut vix memoria eorum ſupereſſet, partim quod ad Academias omnis ſtudiorum cauſſa eſſet tranſlata, partim quod *collegia* a regularibus fere unice dependerent, epiſcopis ad alia omnia intentis. Hi enim deſidia ſua effecerunt, ut plura, curæ epiſcopalis propria, tandem, ut *res nullius*, aliis occupantibus ceſſerint. Ceterum talia *ſeminaria*, in quibus candidati, eccleſiis præficiendi, inſtituendi & ad ſanctiorem vitam efformandi ſunt, eo magis neceſſaria ſunt, quod ut plurimum ſtudioſi theologiæ in Academiis mores deperditos aſſumant, bachanalia vivant, & vix ea, quæ ad officium paſtoris fidelis neceſſaria ſunt, addiſcant. Relicta vita academica mox ambiunt

decim annorum & ſupra, in quibus appareant vocationis divinæ ad ſtatum Eccleſiaſticum indicia; in quibus pauperiores præferendi; quibus tonſura, habitus clericalis, & convictus prope domum Epiſcopi vel ſaltem in civitate Epiſcopi præbendus, ut diſcant grammaticam, muſicam, ſacram ſcripturam, homilias patrum: quibus in adminiſtratione ſacramentorum & in cærimoniis ſacris opus eſt. Ad hæc proſequenda ætatis & profectuum ratio habenda: præſertim videndum, ut ad pietatem formentur, morum caſtitatem ſervent, ſacramentaque ſedulo frequentent.

in ſingulis diœceſibus.

VI. Unaquæque Eccleſia cathedralis unum ad minimum ſeminarium, Epiſcopo ſubjectum, qui ejus impenſam curam gerat, habere debet. Numerus diſcipulorum certus ſemperque perfectus ſit. Ad ejus ſuſtentationem permiſſum eſt Epiſcopo vel partem redituum ex beneficiis omnibus in diœceſi decerpere, vel certum beneficium *ſeminario* addicere. Ad hunc modum ex præſcripto *concilii Tridentini* ordinanda ſunt ſeminaria, quem acta S. Caroli ſcitiſſime exprimunt (1).

Seminariorum in Francia quæ facies?

VII. In Francia idem placuit *ſtatuto Bleſenſi art.* 24. *&* *Melodunenſi an.* 1629. *art.* 6. hinc pluribus in diœceſibus habentur ſeminaria. Sed quum difficile videretur judicare de puerorum ingeniis, qui ſæpe magno ſumtu per plures annos in ſeminariis educati, non reſpondent exſpectationi: viſum fuit, juvenes, qui jam in collegiis inferiorum ſtudiorum curſum emenſi eſſent, in ſeminaria recipere, in quibus theologiæ & diſciplinæ Eccleſiaſticæ operam navarent, eaque ætate diſcerent, qua ordinari & officiis adhiberi poſſent (2). Hoc modo pleraque ſeminaria in Francia ſunt veluti *domus probationum*, in quibus *clerici juniores* tentantur, & ad ordines officiaque Eccleſiaſtica præparantur. In his, prout vel ipſis neceſſarium, vel ſtatuto diœceſeos conſentaneum, nonnullos menſes vel annos commorantur. Ad ea ſuſtentanda vel beneficia unita, vel nova inſtituta ſunt: quæ ubi deficiunt, clerus partem redituum conferre tenetur. Sunt in iis pauperes, qui gratis aluntur: ceteri ſuo ſumtu vivunt. Atque hoc modo receſſimus quidem paulliſper a *decreto Tridentino*, quod tamen generatim ſervatur, dum clerici ad unguem in iis formantur: quod inſtitutum quam fuerit neceſſarium, eventus docuit.

Inſtitutum PP. oratorii,

VIII. Ad ſeminaria referri poſſunt *communitates eorum presbyterorum*, qui idem agunt, ut clericos digne educent, quales ſunt in Francia *patres oratorii* & *patres miſſionum*. Nam PETRUS BERULLUS, poſtea cardinalis, an. 1613. Lutetiæ Pariſiorum, ad exemplum Philippi Neri, Florentini, qui an. 1571. Romæ idem fecerat, inſtituit congregationem presbyterorum, quam *oratorium Jeſu Chriſti* vocavit, ut in ea precibus & literis formarentur presbyteri, ad ſacerdotium Jeſu Chriſti promti. Anno 1625. VINCENTIUS de PAULO, presbyter diœceſeos Aquenſis, itidem Pariſiis inſtituit *congregationem presbyterorum miſſionis*, qui rudes ruri homines erudiendos ſibi ſumſerunt. Sed & hi tamen ſeminaria colunt, in,

& PP. Miſſionis, qui non ſunt monachi, nec religioſi, ſed clerici ſæculares.

---

officium ſacrum, jejuni admodum, crudi, & iis moribus præditi, quibus magis corrumpunt quam ædificant eccleſiam. Inde tam inſignis paſtorum malorum numerus, qui nil niſi turbas in republica dant. Conſultum omnino eſſet, ut monaſteriis, monachis ejectis, ad hæc *ſeminaria* applicarentur, & reditus eorum in hos uſus magis pios, proficuos & eccleſiæ ſalutares converterentur.

(1) Ut ſpeciatim oſtendit THOMASSIN. *de vet. & nov. eccl. diſcipl. P. II. lib.* 1. *c.* 102. *§.* 7.

(2) Similia fere inſtituta reperiuntur in quibuſdam Germaniæ provinciis. Etenim in ducatu Brunſvicenſi quædam monaſteria informandis ſtudioſis, poſt vitam Academicam, deſtinata ſunt, unde ſatis præparati deſumuntur, qui eccleſiis præficiuntur cum fructu. In Academia Tubingenſi itidem talia *ſeminaria* deprehenduntur, nec in hac noſtra Fridericiana ignorantur, in quibus forſan majori cum fructu, quam alibi, efformantur ſcholarum & eccleſiarum præfecti, per univerſam Germaniam diſperſi, admodum ringentibus illis, quibus ſanctior vita diſplicet.

in quibus clericos instituunt atque ad ordines præparant. Atque hi presbyteri oratorii, missionis ac similium congregationum non sunt monachi vel religiosi, quippe a votis solemnibus liberi, ac suorum bonorum domini. Et licet superiores suos habeant; Episcopo tamen parent, & in diœceseos clericis sæcularibus computantur, ad animarum curam suscipiendam ac ad omnis generis beneficia capienda habiles.

IX. Hæc de diversis clericorum ordinibus, officiisque Ecclesiasticis potioribus dicenda videbantur. Quibus modis ordines amittantur, de eo videbimus *Part. III. c. 18. de pœnis canonicis.* Quomodo officia, *Part. II. c. 19. seq. de acquirendis & amittendis beneficiis.* Sequitur alia personarum divisio.

CAPUT XXI.

De Origine & progressu Vitæ monasticæ.

I. CHristiani omnes sunt vel *regulares*, vel *sæculares*. Regulares seu religiosi sunt, qui ex voto tenentur vivere ad certam regulam (1): Sæculares sunt ceteri fideles omnes, qui in sæculo hoc est in commercio humano mansere, sive sint *clerici*, sive *laici*; quæ subdivisio ad religiosos quoque pertinet. *Divisio Christianorum altera,*

II. Fuere semper inter Christianos, qui ad exemplum Joannis Baptistæ, prophetarum & Rechabitarum, deserta coluere, (2) orationi, jejunio aliarumque virtutum exercitio unice intenti. *Ascetas*, ab hoc exercitio; *Monachos*, a solitaria vita, vocarunt. Cujus generis homines principio statim prope Alexandriam in Ægypto intra privatos parietes occlusi vixere, meditantes scripturam & victum manuum labore quærentes. Alii præruptos montes, & ab hominum vestigiis deserta loca petiere, præsertim quando persecutionum æstus afflaverat Ecclesiam Sic Paulus, persecutionem Decii fugiens, adolescens confugit in desertum Thebaidos, ibique mansit usque ad annum ætatis 113. (*a*). *Primi monachi in Ægypto, Paulus,*

III. Antonius, itidem Ægyptius, primus ingentem numerum solitariorum in deserto collegit, eosque in commune vivere jussit: unde Cœnobitarum (3) nomen. Paullo post Pachomius in eadem provincia celebria monasteria Tabenensia condidit, rexitque secundum regulam ab angelo quopiam dictatam. Hujus discipuli triceni vel quadrageni singulis domibus includebantur, quarum triginta vel *Antonius, Pachomius quorum innumeri sectatores.*

(1) Certa regula unice non facit *regulares*; nam etiam *clerici seculares* ad regulas vivendi adstringuntur, canonibus præscriptas, sed potius *votum paupertatis* hic omne fert punctum, quippe cui omnem perfectionem & sanctimoniam vitæ inesse credunt. Unde *clerici seculares* sibi adhuc acquirunt, & de bonis suis disponunt, non item *regulares*, quod proprietati rerum sese abdicaverint.

(2) Christianos plures in primitiva ecclesia singularem ἄσκησιν excoluisse, certum est; enim vero pauciores hunc in finem in sylvas sese abdiderunt, quin potius, inter homines viventes, sine voto, vitam philosophicam amplexi sunt, testibus TERTULLIANO *lib. II. de cult. femin. c. 9.* & ORIGENE *advers. Celsum lib. V. p. 264.* Vita *solitaria* asceticæ demum ex quorundam temperamento, ad solitudinem proclivi, accessit, ut exemplum Narcissi docet, teste EUSEBIO *lib. VI. hist. eccl. c. 9.*

(3) Vel potius *monachorum* nomen. Antonio sine dubio natales hujus *vitæ solitariæ* debentur, quippe qui primus fuit, qui discipulos adscisceret, & morem vivendi in desertis inculcaret, traderet, atque ad Essæorum instituta quodammodo componeret. PAULUS Thebæus discipulos nullos habuit, & soli fere Antonio innotuit. *Cœnobitarum* origo demum debetur PACHOMIO; qui discipulos suos a vita solitaria ad *communem* traduxit, ut in una domo, in desertis tamen, communem vitam agerent, uniusque imperio parerent. Mores eorum succincte tradit AUCTOR. *tom. XX. hist. eccl. in disc. prælim. §. 1.*

(*a*) *Cassian. instit. l. 2. c. 5. Collat. 18. c. 5.*

vel quadraginta constituerunt monasterium: quorum unumquodque mille ducentos vel sexcentos habuit monachos, qui singulis diebus dominicis in communi oratorio convenerunt (a). Singula monasteria abbatem, singulæ domus superiorem vel præpositum, singulæ decenæ decanum habuere. Omnia monasteria unum eumdemque agnovere superiorem seu præsidem, in cujus regione, pascha celebraturi, confluxere nonnumquam monachorum capita L. mille: idque ex solis monasteriis Tabennensibus (b). Præter quæ in cæteris Ægypti partibus alia fuere, veluti Scetensia, Oxyriagica, Nitrosinensia, Mareotensia. Atque hi monachi Ægyptii habebantur omnium perfectissimi, & veluti exempla ceterorum omnium.

aliquando in una provincia 50000.

Asia, IV. Antonii discipulus, Hilarion, per Palæstinam, ad exemplum Ægyptiorum, plura constituit monasteria; quod institutum per Syriam quoque receptum est. Basilius in Ægypto institutus fundavit in Ponto & in Cappadocia nonnulla monasteria, quibus regulam præscripsit, compositam melioribus philosophiæ Christianæ principiis. Ex eo tempore vita monastica propagata est per omnem Orientem, per Æthiopiam, Persiam, ad Indos usque. Nec occidens in imitando hoc instituto segnior fuit (1). Celebrabatur in Lerina, Provinciæ insula, magnum monasterium; ceteræque ad oram Dalmatiæ & litoris Italici insulæ monachis scatere cœperunt; quamvis hi, Orientalium disciplina neglecta, laborem fugerent, & in jejuniis essent remissiores.

Europa.

Eremitæ veteres, V. Exorti sunt etiam Eremitæ seu Anachoretæ (2) h. e. monachi perfectiores, qui, quum diu vixissent inter ceteros, studio domandi affectus & omnis generis virtutes exercendi, ab hominum consortione fugientes, remotiora deserta secuti, ut Deo propiores fierent, in separatis cellulis habitarunt. Atque hoc pacto sanctissimus quisque ad perfectionem enitebatur (c).

Feminæ monachæ, VI. Utrumque vitæ genus feminæ sectabantur, quarum multæ principio in communione, vel in deserto (3) vixere, gubernatæ ab episcopis & monachis: ne quid dicam de virginibus & viduis Deo consecratis, quæ semper fuerunt in ecclesia, vixeruntque in separatis domibus, & postea in communione; sic tamen, ut neque civitates, nec hominum fugerent commercium.

Monachi laici & rudes VII. Monachi fere omnes fuere Laici (4). Nihil enim in iis requirebatur, quam sincerum propositum agendi pœnitentiam, & proficiendi in perfectione Chri-

(1) Imo segnior videtur fuisse. In *occidente* hæc *vita cœnobitica* magis reprobata quam approbata fuit, ut non diffitetur HIERONYMUS *in epist.* 24. *ad Paulum.* Ad minimum Romæ hic usus vivendi in crimen vocabatur, nec tam facile receptus fuisset, nisi auctoritas Hieronymi & Athanasii intercessisset, qui disciplinam monasticam orientis admodum occidentalibus ecclesiis commeodabant.

(2) Non demum hi exorti sunt hac tempestate, sed anachoretæ *cœnobitis* antiquiores imo ipsum seminarium fuerunt, unde cœnobitarum consortia sunt enata. His vero, auctore Pacomio, introductis, quidam adhuc prætulerunt *vitam solitariam*, & communem vitam deserentes soli in sylvis & antris vivebant, more primorum *monachorum*, qui demum hoc nomine ex veritate rei insigniri poterant.

(3) Cum vero virginibus non æque conveniens esset vita solitaria *in desertis*, inde factum est, ut cœnobia in earum usum in civitatibus exstruerentur, atque inde tandem etiam virorum cœnobia ad civitates tracta fuerint.

(4) Inde 1.) offerebant in ecclesiis more ceterorum *laicorum : c.* 6. C. 16. *q.* 1 2.) distinguebant ut adhuc a clericis ævo Justiniani*: l.* 52. *C. de episc. & cler.* 3.) pœnitentiæ publicæ, æque ac ceteri laici subjiciebantur, a qua immunes erant clerici: vid. MORINUS *de admin. pœnit, lib. VI. c.* 13. 4.) laborabant ut laici: denique 5.) ante *concilium Chalcedonense* non ita subjecti erant episcopis, ut clerici, ne dicam ordines eos non recepisse, qui olim unice clericum faciebant, non tonsura aut diversus vestium usus.

(a) *Hieronym. præfat. ad regul. Pachom.* (b) *Hist. eccl. l.* 20. *n.* 19.
(c) *Cassian. instit. l.* 5. *c.* 36. *Collat.* 18. *c.* 6.

Christiana. Hinc admissi sunt omnis generis, omnisque ætatis homines, ne infantibus quidem exceptis, quos patentes offerebant ad pietatem erudiendos. Admissi sunt, volentibus dominis, servi: admissi sunt illiterati æque ac docti: nam multi eorum ne legere quidem poterant. Nec vires ingenii, nec corporis qualitates spectabantur; quum pro suarum quilibet virium modulo pœnitentiam in se susciperet. *Vid. regul. Fructuosi Bracar.*

VIII. Omnes veri monachi *Cœnobitæ* fuere aut *Anachoretæ*; sed statim innotuere duo spuriorum monachorum genera: Alterum eorum, qui quidem certo loco affixi, sed bini vel trini conjunctim habitarunt, præside destituti, propriamque voluntatem, obtentu vitæ perfectioris, pro regula amplexi: qui *Sarabaitæ* vocantur (a). Alterum eorum, qui *gyrovagi* vel *errantes* vocantur, ceteris deteriores, qui per provincias discurrebant, omnia monasteria perreptabant, nullibi residentes, quasi qui nullibi vitam illam perfectam, quam se quærere præ se ferebant, offenderent, abusi ad voluptatem comitate verorum monachorum, angulos omnes perreptarunt, omnis generis hominibus, specie conversionis adjuncti, sub schemate monachali libidinum cœno volutabantur. *Soluti præside, Sarabaitæ, vagabundi seu gyrovagi.*

IX. Post ducentos, quibus vita monastica floruerat, annos, S. BENEDICTUS qui diu in solitudine vixerat, diu monachos rexerat, monasterio in monte Cassino, Romam inter & Neapolin posito, quod ipse fundaverat, regulam præscripsit, (1) Orientalium institutis mitiorem, permisso modico vini usu, permissis præter panem duobus ferculis remissoque jejunio quotidiano; labore tamen manuario, exacto silentio & solitudine servatis (b). Tam sapienter hæc regula concepta videbatur, ut *monachi occidentales* plerique eam amplecterentur, paullo post etiam in Franciam migrantem. *Monachis præscribitur regula Benedicti,*

X. Ut Longobardi per Italiam; Saraceni per Hispaniam monasteria destruxerunt: sic in Francia bella continua, a regibus Merovingicis gesta, mores everterunt, expilatis monasteriis, quæ vel donationibus, quas virtus monachorum comparavit, vel monachorum industria quæsitis divitiis abundare ferebantur. Carolus M. qui rempublicam nobis restituit, disciplinam quoque reduxit, adjutore pulcherrimi facinoris S. Benedicto Aniano, quem Ludovicus Pius constituit monasteriorum omnium præsidem (c). Hic est ille Benedictus, qui delineavit prima elementa reformationis Aquisgranensis (d). Multum tamen veteris licentiæ superfuit. Nam labor corporis, obtentu studiorum & orationis, neglectus est. Abbates facti sunt *domini sæculares*, instructi vasallis, & cum episcopis ad parlamenta admissi, cum quibus paria facere cœperunt. Bellis civilibus, ut ceteri domini, immisti, armatis vasallis & servis ante prima signa ibant, nec se alio modo deprædationes vitare poterant. Fuerunt etiam domini laici, qui obtentu protegendi monasteria, vel a rege, vel a semetipsis impetrarunt monasteriorum possessiones, adscito abbatum titulo (2) Normanni Franciam percurrentes *Aquisgranensis,*

(1) Scripta est hæc regula circa annum 530. de qua agit AUCTOR *tom.* XX. *histor. eccl. in disc. prælim.* §. 2. Ante eum tot fere regulæ monasticæ erant, quot monasteria, & quilibet Abbas pro suo ingenio & temperamento præscribebat monachis regulas, existimans, per regulas hasce veram vitæ sanctioris perfectionem impetrari posse. Non tamen tria vota, hodie usitata, ex regulis BENEDICTI derivari possunt, sed magis ex usuali earum interpretatione pedetentim recepta videntur.

(2) Hinc passim in *antiquitatibus* hujusmodi abbas laicus vocatus fuit *Abba-Comes*. In *capitularibus lib. II. c.* 8. ita de hoc cavetur: *Abbatibus quoque & laicis specialiter jubemus, ut in monasteriis quæ ex nostra largitate habent, episcoporum consilio & documento, ea, quæ ad religionem canonicorum, monachorum, sanctimonialium perti-*

(a) *Regula S. Benedict. c. 1. Reg. Magist.*
(b) *Hist. eccl. l.* 32. *n.* 4. *Reg. S. Bened. c.* 30. 41. 32.
(c) *Hist. eccl. l.* 45. *n.* 37. *l.* 46. *n.* 28.
(d) *Tom.* 7. *Concil. p.* 1509.

mienfis abbas, fundata domo Cifterciensi. (*a*); Ille fecutus ad verbum fine additamentis *regulam Benedicti*, laborem corporis, exactum filentium, folitudinemque reduxit, renunciavitque omnis generis difpenfationibus & privilegiis. Refumfit veftem *candidam*. Unde Ciftercienfes *candidi*; quemadmodum Cluniacenfes *atri* vocantur monachi, Hujus ordinis monafteria an. 1119. peculiari pacto, quod *chartam caritatis* vocant, in unum corpus coierunt, ac veluti *Ariftocratiam* (1) quandam conftituerunt, ut evitarent incommoda regiminis monarchici Cluniacenfis. Placuit enim, ut abbates alter alterius vifitarent monafterium, haberetque fingulis annis conventus abbatum, quorum placita totum ordinem obligarent. Quod inftitutum tam falutare vifum, ut reliqui ordines idem facerent, & exemplum concilio Lateran. magno *cap.* 12. commendaretur (*b*). Admiratione virtutum, (2) quibus Ciftercienfes excellebant, ordo ille brevi tempore omnem Europam peragravit. Nam intra annos LVII. jam D. ejus monafteria numerabantur. Primæ Cifterciæ filiæ fuerunt monafterium *La-Fertæum*, *Pontinienfe*, *Claravallenfe*, *Morimontenfe*, fuis adhuc privilegiis clara. Claravallenfe conditum fuit an. 1115. a S. Bernardo, Cifterciensi monacho. Sed hujus viri fanctitas tam illuftris fuit, ut a plurimis ipfe habeatur totius ordinis conditor, & *Ciftercienfes* monachi audiant *Bernardini*.

C A P U T XXII.

De Ceteris Religioforum Ordinibus.

I. IN *emendatione cleri* quoque defudavit fæculum XI. Calamitates enim publicæ, quæ *monachorum difciplinam* everterant, facilius clericos, ab hominum commercio non feparatos, perdiderunt, ut non folum convictum defererent (3), fed & paffim concubinis uterentur. His vitiis obviam ivit PETRUS DAMIA-

Canonici regulis fubjecti vocantur regulares.

(1) Quæ tamen in aliis ordinibus mox rurfus in *monarchiam* quandam, temperatam tamen, declinavit. Inftitutum ordinis Cifterciensis approbavit INNOCENTIUS II. cujus epiftolam referunt MARTENE & DURANDUS *in thef. anecd. tom. I. p.* 389. & poftquam idem reliquis ordinibus INNOCENTIUS III. novi *duces ordinum* creati funt. Caput fingulorum ordinum ab hoc tempore fuit *generalis*, magiftratum eminentem gerens, ut *Papa ordinis* cenfeietur. Ut plurimum Romæ commoratur & juribus totius ordinis invigilat, atque *capitulo* præfidet *generali*, ex provincialibus collecto. Huic fubfunt *provinciales* fingularum provinciarum, in quas ordines finguli divifi, duces & capita fubalterna, quæ *provincialia capitula* cogunt, convocatis illius provinciæ abbatibus. Ita hodie cohærent finguli ordines, ut novam quandam *rempublicam monafticam* conftituere videantur.

(2) Eadem virtutum admiratio iis quoque infinita bona peperit, quibus fub incunabulis fuis deftituebantur, nec ea magnopere captabant, quod animadvertiffent affluentiam bonorum Benedictionis admodum damnofam fuiffe. Ex hoc capite *paupertatis* varia privilegia a pontifice impetrarunt, quæ tamen poftea revocanda effe cenfuit, quod abbatiæ hujus ordinis multis poffeffionibus ita effent ditatæ, ut multi viri ecclefiaftici graves querelas contra Ciftercienfes moverint. *c.* 9. X. *de decim.* Hoc modo ditati in eafdem corruptelas inciderunt, quæ Cluniacenfes infecerant.

(3) Etenim fæculo XI. mira metamorphofis in plurimis capitulis facta eft. Canonici, ex abundantia bonorum animofiores facti, criftas erexerunt, & communem vitam deferentes finguli feorfim res fuas habere cœperunt, v. TRITHEMIUS *in chron. Hirfaug. ad ann.* 977. Hoc admodum ægre habuit eos, qui omnem fanctitatem & perfectionem Apoftolicam in *vita communi* quærebant. Hinc de *nova reformatione* cogitatum, nihilque confultius vifum fuit, quam eos, qui nondum vitam communem deferuerant, *voto paupertatis* adftringere, quo bonis inhiare & quæftui operam dare prorfus dedifcerent.

(a) *Vid. Exordium Ciferc. Hift. eccl. l.* 64. *n.* 64. (b) *c.* 7. *X. de ftatu monach.*

NUS (*a*), eoque impulsore Nicolaus II. an. 1059. concilium CXIII. episcoporum Romæ convocavit, quo, simonia & concubinatu damnato, statutum est, ut clerici *communi dormitorio*, & *refectorio* uterentur, eaque, quæ ab ecclesia acciperent, in commune conferrent, vitamque agerent apostolicam, h. e. omni proprietate destitutam (*b*). Idem decretum in concilio plus C. episcoporum, ab Alexandro II. 1063. convocatorum, repetitum. Qui igitur clerici, proprietate abdicata, ad nutum horum decretorum vivere constituerunt, ii *canonici regulares*; qui autem laxiorem disciplinam mordicus tenuere, *canonici sæculares* audierunt.

sequuntur regulam Augustini. II. Quum autem regula Aquisgranensis in nonnullis falleret, recursum est ad institutionem AUGUSTINI, dictumque, canonicos regulares sequi *regulam Augustini*, quamquam non satis constet (1), quodnam e scriptis Augustini pro regula assumtum sit, num sermones de *vita monastica* 355. 356. an vero *epistola ad monasterium*, cui soror ejus præerat. Quidquid hujus est, *regula Augustini* ex eo tempore generatim clericis religiosis, quemadmodum regula Benedicti monachis, proposita fuit.

Præmonstratenses, III. Canonicorum regularium sæculo XI. & XII. magna fuit auctoritas, quum in plerasque ecclesias cathedrales reciperentur (*c*). Ipse Alexander II. eos recepit in ecclesiam suam patriarchalem S. Joannis in Laterano, quæ congregationis cujusdam caput fuit. In Francia idem contigit, teste ecclesia S. Rufi prope Valentiam ad Rhodanum, & S. Victoris apud Parisios an. 1110. Sic ad exemplum novorum ordinum monasticorum *canonici* separata corpora constituere cœperunt, (2) in quibus *ordo Præmonstratensium*, a S. Norberto an. 1120. fundatus, omnium est illustrissimus (*d*).

Equites regulares Joannitici IV. Expeditiones cruciatæ novum atque hactenus inauditum genus religiosorum pepererunt, *equestres* scilicet *ordines*: quorum celeberrimus est *ordo S. Joannis Hierosolymitani* (3), qui originem suam debet xenodochio. Inde a temporibus Raymundi de Puteo, qui tertius fuit xenodochii illius rector, tria hominum

(1) *Regula Augustini* dicta meo judicio fuit, non quod ab Augustino *formaliter* præscripta, sed quod ad ejus mentem & intentionem accommodata fuerit, quia itidem clericos *voto paupertatis* obstrinxit, non item CHRODOGANGUS, primus canonicorum, qua talium, conditor. Neque enim constat, Augustinum peculiarem regulam clero suo, more monastico collectio, præscripsisse, conf. *Histoire du clergé seculier & regulier*, *tom. 1. Part. 2. p.* 126. *seqq.*

(2) Nam pedetentim hic ordo novas ex variis reformationibus produxit familias, quæ ad LXVI. excreverunt, relatæ in *cit. tr. p.* 139. tum habitu, tum novis quibusdam legibus distinctæ, generatim tamen AUGUSTINI ordini nomen dantes. *Præmonstratenses* vel ideo inter eos inclaruerunt, quod tum *austeritate* vitæ & perpetua *abstinentia*, tum *paupertate* sese ab initio omnibus probarent, & reliquis hujus ordinis familiis, laxiorem vivendi usum sequentibus, longe præferendi viderentur. Verum post annum 1245. indulgentia paparum & liberalitate procerum admodum declinarunt ab austeriori disciplina primæva, & liberalius vivere cœperunt, ut gloria priorum morum admodum decreverit.

(3) Ab initio hic ordo nōn *equestris*, sed mere *monasticus* fuit, pauperum, infirmorum & maxime peregrinantium in usum erectus. In *equestrem* transformatus est, postquam anno 1118. templarii coaluere, quibus *militia sacra* pro scopo fuit, quorum vestigiis inhæserunt, & per universam Europam immensum bonorum cumulum acquisiverunt, quod principes, magnates, nobiles & in genere latifundia possidentes, sese huic ordini adjungerent, & professione cum voto *paupertatis* facta, terras, ditiones, civitates, aliaque bona amplissima ordini, ut legitimo militum mortuorum heredi, relinquerent. Ita *votum paupertatis* admodum huic ordini profuit, eique tot bona acquisivit. Idem judicium ferendum de ordine *templariorum* & *teutonico*.

(a) *Opusc.* 24. *dist.* 23. *c.* 1. (b) *Hist. eccl. l.* 60. *n.* 31. *l.* 41. *n.* 5, 6.
(c) *Molinæi resp.* 4. (d) *Hist. eccl. l.* 67. *n.* 17.

num genera, videlicet *equites*, *fratres ſervientes* & *clerici*, hunc ordinem conſtituerunt, quod patet ex bulla Anaſtaſii IV. an. 1154. (*a*). Amiſſa terra ſancta; Rhodum an. 1310. indeque an. 1530. Melitam Inſulam petierunt.

& Hiſpanici.

V. In Hiſpania, quum ea ex parte a Saracenis etiamnum premeretur, plures *ordines militares* inſtituti fuerunt, quorum alii Auguſtini, alii Benedicti, alii Ciſtercienſium regulam ſecuti ſunt: intra ſolos Hiſpaniarum fines contenti, maximam partem in ſtatum ſæcularem & confraternitates equitum abierunt, qui matrimonia contrahunt, nec ab aliis equitibus diſtinguuntur, niſi quod inſigne ordinis ſuper amictu geſtant, & *commendis* potiuntur. Cujus generis confraternitates ſunt ordines S. Michaelis, S. Spiritus, aurei velleris, periſcelidis, & ſi qui alii principum privata devotione inſtituti (1).

Hoſpitalarii,

VI. Sunt etiam plures ordines *hoſpitalariorum*, qui vel ægrotantium, vel viatorum religionis cauſſa, curam habent. Hi omnes ſequuntur regulam Auguſtini, quippe a clericis originem habentes; nec equites Joannitici ob aliam cauſſam Auguſtini regulam obſervant, quam quod ſunt hoſpitalarii. Alii *redemtioni captivorum* ſpeciatim ſemet addixerunt. (2).

mendicantes, ſique vel dominicani ſeu fratres prædicatores,

VII. Sed omnium religioſorum celeberrimus eſt ordo ***mendicantium***. S. DOMINICUS, Oſmenſis in provincia Caſtellana canonicus, epiſcopi ſui in itinere comes, an. 1206. in Septimania ſubſtitit, ad converſionemque Albigenſium animum adjecit, una cum aliis nonnullis presbyteris. Quum rem bene gereret, HONORIUS III. an. 1216. clericis, in prioratu S. Romani Toloſani ad regulam S. Auguſtini viventibus, ad quam Dominicus, veluti canonicus jam obſtrictus erat, qui clericos illos regebat, peculiare privilegium impertivit: qui vocati ſunt *fratres prædicatores*.

vel Franciſcani ſeu fratres minores,

VIII. Iiſdem temporibus FRANCISCUS, mercatoris Aſſiſienſis filius, qui extremam paupertatem profeſſus (3), voce & exemplo omnes ad pœnitentiam ex-

(1) De his eorumque inſtitutis & juribus conſulendus eſt ANDREAS MENDO *de ordinib. militar.*

(2) Alias vocantur *fratres domus S. Trinitatis*; viventes ſub prælato, quem *miniſtrum* appellant. Tertiam partem redituum redemtioni captivorum impendere tenentur. Inſtituta eorum confirmavit INNOCENTIUS III. *lib. I. ep.* 481. edit. BALUZ. in qua illa ſpecialiter referuntur.

(3) Ex male intellectis Chriſti verbis *Matth. X. 9. nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris &c.* Franciſcum deceptum fuiſſe, optime obſervat AUCTOR. *tom.* XX. *hiſt. eccl. in diſc. prælim.* §. 8. cortici verborum inhærendo, eaque ab antecedentibus & conſequentibus ſejungendo. Id unice ſcilicet Salvator præcavere voluit, ne miraculis & prædicatione evangelii quæſtum facerent, non autem ut tam *irrationabilem paupertatem* ambirent, & ambitioſe ſub ſpecie humilitatis quærerent. Addit Noſter, ruditatem ſæculi iis maxime profuiſſe, præſertim cum ordinarii paſtores utplurimum eſſent rudes, jejuni & ignavi, quorum defectum ſupplebant. Interim a monachorum moribus alieni erant: in pœnitentia prædicanda occupati peragrabant mundum, docebant vagi, & imprimis URBANO II. utiles erant in commendanda expeditione in terram S. ſicuti cum *Dominicanis* ſeſe quoque venditionibus indulgentiarum mancipaverunt. Quantum barbara horum ſuperſtitio eccleſiæ corruptionem promoverit, notum eſt, nec AUCTOR *cit. l.* diſſimulat, ſed horum mores egregie depingit firmatque ipſius BONAVENTURÆ teſtimonio. Audiamus MATTHÆUM Pariſ. *ad ann.* 1243. *morituris magnatibus & divitibus, quos norunt pecuniis abundare, diligenter inſiſtunt, non ſine ordinariorum injuriis & jacturis, ut emolumentis inhient, confeſſiones extorqueant, & occulta teſtamenta, ſe ſuumque ordinem ſolum commendantes & omnibus aliis præponentes. Unde nullus fidelis, niſi prædicatorum & minorum regatur conſiliis, jam credit ſalvari. In acquirendis privilegiis ſolliciti, in curiis regum & potentum conſiliarii & cubicularii, & theſaurarii, paranymphi, & adulatores & mordaciſſimi reprehenſores, vel confeſſionum detectores vel incauti redargutores.* Admodum falſe quoque, ſed tamen vividis coloribus eorum mores delineat ERASMUS,

tnm

(a) *Hiſt. eccl. l.* 70. *n.* 12.

excitabat, nonnullos focios, partim clericos, partim laicos, adfcivit, ipfe literarum pœne rudis, & fpreto presbyteri gradu, diaconi ordine contentus. Ipfe laborem corporis exercuit, fuifque commendavit, fic tamen, ut, fi opus effet, panem emendicare non erubefcerent. Eos *fratres minores*, quafi ceteris inferiores, appellavit, formavitque ad certam regulam, ab Honorio III. 1223. confirmatam, quam eodem tempore civis ejus, S. Clara, cum virginibus fuis amplexa eft, quarum ordo vocatur *fecundus* S. Francifci ordo, quemadmodum *tertius* confiftebat ex viris & feminis, in hominum cœtu, immo etiam in matrimonio, viventibus, fed tamen peculiari voto ad pietatem & ad regulam Francifcanam, quoad ejus fieri poterat, obftrictis.

vel Carmelitæ, IX. Eodem fæculo ineunte Albertus, patriarcha Hierofolymitanus, Eremitis, in *monte carmel* aufteram vitam viventibus, regulam præfcripferat: quorum nonnulli in Europam profecti confirmationem regulæ impetrarunt an. 1226. Ludovicus IX. Parifios eos traduxit an. 1254. quos *Carmelitas* appellamus.

vel Eremitæ Auguftiniani. X. Iifdem temporibus Alexander IV. plures *eremitarum*, cum nomine, tum inftitutis differentes, congregationes conjunxit fub appellatione *eremitarum S. Auguftini*. Atque hæ funt quatuor potiorum *ordinum mendicantium* origines. Nam hi omnes præ fe tulerunt abdicationem plenam omnis proprietatis, ut ne quidem in commune quid proprii poffiderent, fed diurna fidelium ftipe viverent. Plerique eorum clerici fuere, literis, prædicationi, adminiftrationi facramentorum, converfioni hæreticorum & peccatorum infudantes. His officiis *Dominicani* præcipue vacabant, quemadmodum extremum paupertatis ftudium *Francifcanos* potiffimos auctores habet. Sed paullo poft eadem prorfus horum ordinum, qui fubito immenfum excrevere, facies emerfit. Propofitum iis fuit, conjungere perfectiones vitæ *monafticæ* & vitæ *clericalis*; aufteritatem vitæ & veftitus, orationem, literas & aliorum hominum emolumentum. Sed *functiones clericales* obfuerunt labori corporis, folitudini & filentio veterum monachorum (2); quemadmodum obedientia fuperioribus præftanda, qui eos fæpe ex domo in domum, ex provincia in provinciam transtulerunt, impedivit ftabilitatem veterum clericorum, qui Ecclefiis fuis unice affixi, Epifcopis pleniffime paruerunt.

Congregatio clericorum Theatinorum. XI. Inde fæculo XVI. plures novæ clericorum congregationes emerferunt, quibus emendatio morum & difciplinæ ecclefiafticæ, nec non novarum hærefium impugnatio, fuit propofita (2). Prima eft *Theatinorum*, quos Marcellus Cajetanus, Vicentinus, & Petrus Caraffa, Neapolitanus, tum Theatenfis Epifcopus, poft Papa Paulus IV. an. 1524. collegerunt.

Jefuitarum. XII. Decem poft annis Ignatius Loyola ex voto, quod cum X. primis fociis in

---

tum in *colloquio*, cui titulus: *funus*, tum in eo quod infcribitur: *Πτωχοπλούσιοι Francifcani*. *

* Haud deceptum Francifcum ex Chrifti verbis ab auctore adnotationum allatis afferimus, fed opportunius, atque expeditius ad falutem affequendam confilium elegiffe, nemo inficias ibit. Matthæi Parif. atque Erafmi teftimonia nullam auctoritatem addunt, quin potius infipientiam eadem jactitantis oftendunt: manifeftum quippe eft eorumdem in Romanam Ecclefiam odium, quo etiam omnes eidem Ecclefiæ addictos fummopere afficiunt.

(1) Paulo lenioribus verbis taxat mendicantium mores, quos *liberiori calamo* depingit *cit. tom.* XX. *§.* 11. fimulque eorum difputationes fubtiles enarrat, fophifmatibus magis, quam folidis rationibus nixas. Denique addit rebellionem eorum, motam contra JOANNEM XXII. cujus depofitionem ope LUDOVICI Bavari promoverunt.

(2) Sed eventus docuit, hanc fimilesque congregationes, pro reformando clero compofitas, ad finem obtinendum inidoneas, magifque aptas fuiffe ad novos abufus introducendos, quam veteres eradicandos. Etiam hinc ordo novus, quod primi ejus conditores, omni renunciaffent proprietati, *mendicantium* numerum auxit, ut præter quatuor priores hic *quintus* cenferi debeat, non citra illorum dolorem, ut ERASMI *colloquium*, quod *funus* infcribitur, declarat, in quo fub appellatione *cruciferorum* denotantur.

in oratorio, Montismartrensis prope Parisios emiserat, novæ societatis institutum prodidit; a Paulo III. 1540. confirmatum. Huic aliorum hominum emolumentum, institutio juventutis, prædicatio, hæreticorum refutatio, pœnitentiæ administratio, propositæ fuere. Nomen *societatis Jesu* placuit, quod per universum orbem habitatum peretravit successu in omnium oculos incurrente. Sunt in ea quadruplicis generis homines, *discipuli*, *coadjutores spirituales*, *professi* & *coadjutores temporales*. *Professi* totius societatis robur sunt, nec ex prima instituti approbatione ultra LX. esse debent: sed summa eorum cum necessitas, tum utilitas legem migravit. *Coadjutores spirituales* sunt presbyteri adgregati, iisdem functionibus, quibus professi, vacantes, si institutionem Theologiæ exceperis: eodemque vinculo societati devincti. Sed societas illos pro lubitu dimittere potest. *Coadjutores temporales* sunt instar *fratrum laicorum* inter monachos (*a*). In Francia sine discrimine, ex quo votum nuncuparunt, religiosi habentur, nec si e societate excedunt, hereditates petere possunt. Præter tria vota ordinaria professi spondent Papæ *devotam obedientiam* in omnibus, quæ ad salutem animarum & ad fidem propagandam pertinent. Sed Papa non utitur jure suo, quod permittit *Jesuitarum generali* (1). Et isti quidem sunt illustriores religiosorum hominum ordines, qui ad quinque genera, *monachorum* videlicet, *canonicorum*, *equitum*, *mendicantium* & *clericorum regularium*, reduci possunt.

CAPUT XXIII.

De Votis & de professione Religiosa.

I. HOmo religiosus nostro sensu est *Christianus*, solemni voto ad consilia evangelica, moribus & vita, secundum regulam quamdam, in Ecclesia approbatam, exprimenda, obstrictus (2). Votum igitur solemne primario constituit *religiosum*. Est autem VOTUM *promissio Deo facta de quovis bono opere, ad quod non tenebamur*, veluti jejunio, eleemosyna, peregrinatione religionis caussa suscipienda. Ad votum faciendum requiritur ætas matura, h. e. plena pubertas, libertas & facultas votum implendi (*b*). Sic uxor vovere non potest sine consensu mariti (3). Votum *simplex* est quod fit privatim sine solemnibus. Hoc quidem conscientiam æque obligat (*c*); sed, si sine prædeliberatione emissum, si difficile impletu, remitti potest, alterumque bonum opus alteri substitui: & generatim quodlibet votum pleno jure redimitur *professione religiosa*. Simplicia vota regulariter remittit Episcopus. *Religiosi ad regulam adstringuntur vota.*

II. Ad emittenda *vota solemnia* pro amplectenda vita religiosa a diversis diversi *quod emittunt XVI. annis majores,*

(1) Hic illimitatum gerit magistratum, & *monarchico* societati imperat, ut fere *absolutum regem* societatis eum dicere possit, in quo a reliquorum ordinum generalibus admodum differt, qui restricta admodum & *temperata* gaudent præfectura.

(2) Olim *vita religiosa* abstinentes a ceteris distinguebat; non *vota*: nunc *vota* fere sufficiunt, quæ si susceperis, religiosus es, maxime si hypocritice *regulas* præscriptas ad amussim impleveris. Ita omnis virtus, sanctimonia vitæ, & perfectio christianismi in his votis tribus deprehendi creduntur, ut perfectiores existimentur, qui *ex voto* abstinent, quam qui sine voto castitati per omnem vitam student, quod *in voto* cultus cujusdam divini species vulgo collocata fuerit. Hæc opinio plures novos peperit errores.

(3) Nec maritus sine consensu uxoris. Excepit INNOCENTIUS III. *votum ultramarinum*, quod maritis etiam citra voluntatem uxorum suscipere permissum fuit. *c. 9. X. vers. in tanta. d. vot.* Prævidit, rarius consensuras esse uxores in hanc periculosissimam expeditionem, eamque ita impeditum iri ut plurimum, si ab uxorum voluntate voti huius vigor dependeret.

(a) *Constit. societ. Jes. part. 2. c. 1.* (b) *c. 2. X. de voto.*
(c) *c. 8. X. de voto.*

versi intra pubertatem primam & plenam anni requiruntur. Concilium Tridentinum (*a*) annos requirit XVI. & professiones infra eam ætatem irritas declarat, ac præterea *unum* ad minimum *annum* initiandis dandum censet. Concinit statutum Blesense *art.* 28. ac dispositiones de bonis intuitu professionis infra eam ætatem factas irritas habet (1). Professio autem fieri debet *solemniter* i. e. initiandus publice viva voce formulam voti recitat, & in scriptis manu sua signatam tradit, quæ probationis caussa in scriniis reponitur (*b*). Abolitæ enim sunt professiones *tacitæ* vel *præsumptæ*, quibus, qui ultra annum habitu religiosorum in monasterio commorati fuerant, pro professis sunt habiti (*c*). Quare post noviciatum absolutum candidatus, si non admittitur ad professionem, dimittendus est (*d*).

Solemniter.

sine pretio.

III. Crebro atque iterato prohibitum est, ne nummis divendatur aditus ad vitam religiosam, quod *simoniam* (2) sapit (*e*). Professio religiosa merum spectrum est, si non ad divina & æterna dirigitur. Sempertamen venientibus permissum fuit, bona sua vel bonorum partem vel secum afferre, vel a parentibus accipere. (*f*) Præterea si monasterium alendis pluribus hominibus non sufficit, nemo bonus propterea repudiari debet, ne qua recipiatur pecunia. Superiorum igitur conscientiæ totum hoc negotium permittendum, qui gravem Numinis offensionem incurrunt, si *spe lucri* indignum hominem recipiunt. Ex instituto Caroli Boromei (*g*) Episcopus arbitretur, quid dandum sit, prout necessarium id esse videt. Professio autem involvit inter religiosum & conventum obligationem reciprocam, (3) ut nec ipse monasterium relinquere, nec monasterium eum ejicere, quocumque obtentu, possit, ne ad incitas redigatur, suæque familiæ onerosus fiat.

Ordinem cum ordine permutare non licet, nisi duriorem amplectaris,

IV. Religiosorum est perseverare in vocatione sua. Veterum præcepto nec monachis, nec canonicis regularibus de monasterio in monasterium migrare permissum (*h*). A quo instituto licet mendicantes aliique recentiores ordines recesserint, semper tamen in congregationibus suorum ordinum permanent. In universum autem prohibitum est, ne quis ex altero ad alterum ordinem transfugiat (*i*). Excipiuntur tamen, qui virtutis amore ad ordinem austeriorem (4) adspirant, licet superioris veniam, quam tamen expetere decet, non impe-

(1) Id sine dubio intelligendum de *dispositionibus* inter vivos irrevocabilibus, quas itidem admodum restrinxit *concil. Trid. sess.* XXV. *de regul. c.* 16. ut ante annum probationis finitum votumque nuncupatum semper integrum sit novitio, propositum immutare & ad sæculum reverti.

(2) De hac Simonia vel quasi specie agit ESPENIUS *diss. de vitio Simoniæ circa ingressum religionis*, quam opusculis conjunctim editis *P. II. c.* 1. inseruit. Supponit statum religiosum esse spiritualem & sic materiam Simoniæ: sustentationem spiritualibus esse annexam, adeoque nequidem pro hac aliquid exigi posse. En fundamentum, quod tam infinitas *Simoniæ* species peperit, relatas a Dn. PERTSCHIO *tr. de Simon.*

(3) Ea de causa quoque annus *probationis* non tantum in *favorem novitiorum* introductus, sed ipsius *monasterii* caussa quoque exigitur, ut ille asperitates ordinis & vim obligandi voto cohærentem recte examinare; hoc vero mores novitii valeat experiri. Hinc nequidem a *volente* monasterium intra annum professionem recipere cogitur.

(4) Sed de gloria *austeritatis* adhuc inter se certant ordines, imo affectata *austeritas vitæ*, ad regulas monasticas efformata, & ad certas leges adstricta, nunquam perficere potest studium veræ *pietatis* & solidæ *sanctitatis*. Imo austerior vitæ usus

(a) *sess.* 25. *refor. c.* 15. (b) *Molin. rest.* 55.
(c) *c.* 22. *X. de regularib.* (d) *Concil. Trid. ibid. c.* 16.
(e) *c.* 40. *X. de Simon. c.* 64. *q.* 1. *c.* 2. *&* 3.
(f) THOMASS. *part.* 4. *l.* 3. *c.* 14. *&* 15. *S. Thom.* 2. *q.* 100. *a.* 3. *ad* 4.
(g) *Concil. Mediol. II. de monial. c.* 2.
(h) *c.* 5. *X. Regular.* (i) *Concil. Trid. sess.* 25. *c.* 19.

petraverint (*a*). Mendicantes tamen, nisi cum pontificis venia, in alium, quam Carthusianorum (1) ordinem, se recipere nequeunt. Interim hæc exceptio licentiæ ansam dedit, & secessioni ab institutis veterum monachorum Benedictinorum & Cluniacensium. Nam religiosi strictioris observantiæ, nec tamen rigidissimæ, si propriæ conscientiæ stimulis non retinentur, impediri nequeunt, quo minus posterioribus, utut manifeste remissioribus adgregentur. Quod sæpe fit obtinendorum beneficiorum regularium caussa, vel ut errantibus claustra & obedientiam evitare liceat contra disertam prohibitionem (*b*).

V. Nonnumquam contingit, ut religiosus impugnet vota sua ex vitio vel *nullitatis* vel *extorsionis*. Sed post lapsum V. annorum audiendus non est. Neque auditur intra quinquennium, si habitum mutavit, aut proprio motu monasterio excessit, quo casu *apostata* habendus est (*c*). Episcopus ergo adeundus est, qui post caussam cognitam contra vota eum restituit in integrum. Qua de caussa sæpe impetrantur literæ pontificis, quibus nihil opus est (2). Causæ restitutionis sunt vis aut metus, qui hominem constantem vincere potest, isque argumentis evidentibus probandus (*d*). *quomodo li tirentur?*

VI. Qui vota violant & ad sæculum redeunt, *apostatæ* appellantur & *transfugæ*; nec tamen a superioribus, quibus cura animarum commissa, derelinquendi, sed omnibus modis reducendi & post actam pœnitentiam restituendi. Qua in re auxilio *judicum sæcularium* opus est, qui hos homines intercipere & superioribus tradere tenentur (3). Nec religionis solum caussa, sed & publice interest, ne tolerentur isti transfugæ, ad omne facinus promti & parati. *Quid de transfugis & apostatis?*

CAPUT XXIV.

De paupertate ceterisque regularium votis.

I. Religiosorum vota sunt *paupertatis*, *castitatis & obedientiæ*. Voto paupertatis rebus externis, castitatis voluptati, obedientiæ suomet ingenio nuntium mittunt: quibus tribus perfectionis Christianæ ambitus *continetur* (4). *Vota sunt*

II. *Obe-*

usus sæpe *irrationabilis*, & naturæ humanæ ita adversus est, ut *durationem* ejus minuat, tollat, & ante tempus finiat, ut *acta SS.* docent. An vero talem disciplinam ullibi Salvator præscripsit? Conf. P. PEZIUS *tom. II. anecdot. P. 2. p. 30. seqq.*

(1) Forsan ideo, quod inter hos demum *in officio* contineri queant, id quod ægre in aliis ordinibus impetrari potest, quibus ob *vagam vitam*, cui assueti sunt, molestissimi esse solent.

(2) Pontifici quidem reservari solet *relaxatio* vel *redemtio* voti *approbatæ religionis*; sed 1. fundamentum hujus reservationis adhuc desiderant saniores canonistæ: 2. si ex capite *nullitatis* vel *metus* votum impugnatur, id unice inquiritur, utrum votum habeat vinculum nec ne? quæ cognitio non desiderat tribunal pontificis.

(3) Nam in hoc consistit *brachii secularis* primarius usus, ut quoties clerici eo indigent contra rebelles, inobedientes, resistentes, etiam *vim armatam* manumque militarem pro exequendo imperio suo in promtu habeant. A multis retro seculis cognitum habuerunt, inanem esse potentiam, vires si desunt. Neque tantum auxilium *brachii secularis* precibus requirunt, sed *suo jure*, imo sub anathematis pœna sollicitant, & *imperio spirituali* exigunt.

(4) Quod his tribus votis tres furiæ, *voluptatis*, *ambitionis* & *avaritiæ*, domari & coerceri posse credantur, utpote quæ perfectionis christianæ studio quotidianum indicunt bellum.

(a) *c. 18. X. de regular. Extravag. comm. eod. c. 1.*
(b) *Concil. Trid. sess. 4. c. 11.*
(c) *Concil. Trid. sess. 20. ref. c. 19.* (d) *C. 20. q. 1. c. 8.*

1. Obedientia,

II. *Obedientia* complectitur reliqua omnia (1). Ex regula Benedicti *c.* 58. monachi non nisi *perseverantiam in monasterio* duce superiore spondent. Obedientia consistit in perfecta sectatione præceptorum divinorum, & regulæ, quæ a religioso pro voluntate Dei est habenda, nec non omnium mandatorum superioris, nisi quid imperet, legi divinæ regulæque manifeste contrarium (*a*). Genuinus religiosus sponte quoque fratribus obtemperat, nec suæ voluntati indulget, nec sensu suo abundat; sed sinceram animi demissionem ostendit (*b*). Quibus modis obedientia illa semet exserat, patebit ex iis, quæ de *interiori* religiosorum *gubernatione* deinceps adferentur.

2. Paupertatis, quæ intelligenda de singulis, non de corporibus?

III. *Paupertatis* nervus latet in verbis Christi (*c*): ***Si vis esse perfectus, abi, vende quæ habes, & sequere me.*** Consistit igitur paupertas in *perfecta abdicatione* (2) ***rerum omnium externarum***, quoad ejus fieri potest. Sed quum ad vitam sustentandam nonnullis rebus opus sit, hæc necessitas difficultate non caret. Ad quam diminuendam omnibus regulis præcipitur, ut cibus, vestitus, utensilia denique religiosorum omnia sint vilia & pauperum simillima (*d*). Quod pro diversitate congregationum *strictius* vel *laxius* observatur. Isti necessitati variis modis consulitur. Veteres monachi manuum suarum opere victum quæsiverunt, & reliquum pauperibus erogarunt, nihil servantes in crastinum (*e*). Sed jam pridem plerique religiosorum certos reditus habent, quos, ut alii homines sua patrimonia administrant, ita tamen, ut id onus soli *superiori*, & *procuratori* aut *œconomo* incumbat. Horum bonorum caussa religiosorum conventus in republica jus habent magnarum familiarum (3). Emunt enim & vendunt, locant, conducunt, contrahunt, litigantque in judicio, auctoritate superioris & consensu congregationis, prout fert sua cujusque regula. Jure communi, quod in nonnullis provinciis observatur, hæreditates capiunt. Qui enim vitam illam amplectuntur, bona sua secum ferunt, nisi de iis dispofuerint, & si qua ad ipsos post professionem defertur hereditas, eam adit (4) monasterium (*f*). In Francia religiosi professi nec ipsi hereditates capiunt, nec ipsorum nomine monasteria (*g*). Censentur enim, ex dicto CASSIANI, (*h*) esse mortui ante eos, quibus deberent succedere (5).

IV. Fra-

(1) Ex hac ratione, quod veræ *humilitatis* argumentum certissimum sit, infimulque renunciationem omnis usus *rationis rectæ* contineat. Malunt enim plures *irrationabiles* fieri, quam *cultum rationabilem* in sacris commendatum sequi. Observavi in *actis SS.* ex hoc principio plures, qui gloria sanctioris vitæ inclarescere studuerunt, & imprimis feminas, adeo se voluntati sui confessoris subdidisse, ut ad nutum ejus omnia, etiam absurdissima, facerent, crederentque se hoc modo *propriæ* nuncium misisse voluntati.

(2) Non *externa*, utpote quæ affectata, simulata, imo conjuncta esse potest cum extrema avaritia; sed potius *interna*, qua mens, Deo dedita unice, ab amore bonorum abducitur, quæque conservari potest, si *externa* & monastica deest. Hanc, non illam inculcat Salvator.

(3) Seu *universitatum*, quæ unum corpus seu personam moralem constituunt, & vice *unius personæ* funguntur, adeoque omnia *negotia civilia* peragere queunt.

(4) Proinde integrum non est abbatissæ, delatam sibi hereditatem repudiare forsan in favorem consanguineorum, quia hæc non tam ipsi, quam monasterio defertur, ut ante aliquot annos respondit Facultas nostra juridica.

(5) Non *jure communi*. Qua de causa si quis ante ingressum in monasterium testamentum fecerit, id demum post mortem monachi testatoris aperiendum, nec ante

(a) *Regul. c. 5. c. 68.* (b) *c. 71. c. 7.*
(c) *Matth. XIX. 19.*
(d) *Vid. reg. Benedict. c. 22. 32. 39. 40. Reg. Basil.*
(e) *Cassian. instit. 9. c. 7. Augustin. de moribus Eccles. 1. c. 76.*
(f) *Reg. Bened. c. 58. Nov. 5. c. 4. Nov. 123. c. 38.*
(g) *Consuetud. Paris. art. 337.*
(h) *Cassian. collat. 23. c. 9.*

etiam in-tuitu mendicantium

IV. Fratres mendicantes ex sua regula & prima institutione etiam in commune *pauperes* esse debent, certis reditibus destituti, solis eleemosynis contenti (*a*). Sed compertum est, tantæ hominum multitudini quotidianam stipem non sufficere, qui propterea ad modos acquirendi vel indecoros, vel cum solitudine & tranquillitate vitæ religiosæ parum consistentes, confugere sæpe coacti sunt. Immobilium igitur possessionem ipsis permisit concilium Tridentinum, servata tamen mendicitate (*b*). Soli *Capucini* & *Franciscani strictioris observantiæ* hoc privilegio uti noluerunt. Eodem concilio cautum, ne monasteria pluribus religiosis onerentur, quam quos vel ex reditibus, vel statis eleemosynis, a'ere se posse crederent.

exceptis, Capucinis & Franciscanis strictioris observantiæ.

Hujus paupertatis vera indoles, proprietatis abdicatio; non tristis inopia.

V. Paupertas itaque proprie singulis religiosis commendata est, & magis in abdicatione proprietatis, seu rerum, de quibus disponere possent, quam in defectu necessariorum vitæ subsidiorum ac commodorum consistit. Professionis actu religiosus bona omnia, omnemque spem acquirendi bona, abdicat. Ante professionem de bonis suis per donationem, vel alio modo disponere potest: quo neglecto, bona fiunt heredum legitimorum. Professus enim pro *civiliter* mortuo habetur (*c*). Durante noviciatu rerum suarum dominus est. Sed quum in eo facile seduci possit, simulatque habitum sumsit, nulli monasterio bona sua addicere potest (*d*). Licet autem religiosus professus per se succedere nequeat; si monasterium tenue sit, dari ei potest pensio alimentaria, ut reliquis civiliter mortuis: quam tamen conventus œconomi administrare debent.

imitatio.

VI. Nihil prorsus proprii, non vestes, non libros, non instrumenta peculiaria, inprimis autem pecuniam nullam habere debet religiosus (1) (*e*). Veteri instituto apud quem defunctum pecunia reperiebatur, ei, tamquam in peccato manifesto extincto, sepultura denegabatur (*f*). Monachi, quippe uni loco affixi & ab hominibus reliquis separati, exacte servare potuere hanc regulam. Sed & quo ipsi & ceteri religiosi peregrinationes suscipere cœperunt, in itinere pecunia ipsis aliaque commoda permissa sunt. Qui beneficia capere possunt, veluti *canonici regulares*, qui *curas* habent, iis re familiari multisque utensilibus opus fuit (2).

Officiales claustrales bona mobilia habent.

VII. Ut a regula generatim recessum est, ita etiam *officia claustralia*, in beneficia conversa, pristinam indolem amiserunt. Qui tam remissi facti sunt, ut a convictu recederent, ii paupertati non amplius insistunt, quam quod *immobilia* acquirere nequeunt. Post mortem solum apparet, religiosos eos esse, quia nec legitimum heredem habere, nec testamentum facere possunt: hinc abbas vel superior ipsis succedit: quod fit in omnibus religiosis beneficiatis, aliisque, qui bona morientes relinquunt. Hæc successionis species vocatur SPOLIUM seu *mortuarium*, in jure, *peculium*: quia religiosi habentur pro filiis familias, qui nihil proprii habent, nisi venia superioris expressa vel tacita; sed usum tantum preca-

ante ejus mortem heredes ex eo succedere possunt, quin potius monasterium interim bona administrat, iisque fruitur. LUCA *tom. IV. de testam. disc.* 36. *n.* 9.

(1) Alias inde nascitur vitium, quod vocant *peculiaritatis*, contra quod calamum strinxit ESPENIUS in opusculis, a se editis *P.* 1. *c.* 1. *seqq.* & in *append.* subjecta, postquam animadvertit, plures *peculia* monachorum propugnasse.

(2) Inprimis hoc usu venit in *ordinum militarium* sodalibus, voto *paupertatis* obstrictis, quique commendaturis, quæ ad instar beneficiorum sunt, gaudent, quibus plene, ut bonis suis, fruuntur, ex iis non ut pauperes sed admodum laute & splendide vivunt, ut hoc paupertatis votum eis magis prosit, quam noceat. Hoc modo in paupertate vivere est in omni rerum abundantia vitam transigere.

(a) *c.* 3. *X. de verb. signif. in* 6. *Clem. exivi eod.*
(b) *Seff.* 25. *ref. c.* 3. (c) *Conc. Trid. seff.* 25. *c.* 16.
(d) *Comm. in Louet. c.* 8. (e) *Reg. Bened. c.* 33.
(f) *C.* 1. *de statu monach. C. cum ad mon. eod. in* 6.

precarium. Qui omnium minime paupertatem sectantur, sunt equites religiosi, dispersi per mundum, nihil ex ordine recipientes; nisi degant in insula magistri, vel ei militent. Unde pensiones alimentariæ, ususfructus, donationes, vel harum surrogata, ipsis conferri possunt (*a*).

quod impietatum. VIII. Concilium Tridentinum (*b*) pristinam disciplinam reduxit, & regularibus omnibus omnium rerum, cum mobilium, tum immobilium possessionem interdixit. Cuncta sunt manibus superiorum consignanda, quibus non licet cuiquam, quocumque obtentu, statas pensiones assignare. Bonaque omnia administranda sunt ab *œconomis*, quos superiores pro lubitu removere possunt. Utensilia, quæ superior religiosis concedit, sapere debent paupertatem, quam profitentur. Qui his reluctantur, privatione *suffragii activi & passivi* ad biennium, aliterque pro constitutionum modo, puniuntur.

3. Castitatis. Ejus indoles abstinentia a matrimonio. IX. Votum *castitatis* consistit in *renuntiatione matrimonii* (1). Vitiis enim, huic virtuti oppositis, omnes Christiani renuntiant in sacro lavacro. Votum *castitatis* atque ipsa professio religiosa est impedimentum dirimens, quod subsequens matrimonium reddit absolute nullum, ita ut, si de facto contrahatur, conjunctio sit illicita, incestuosa & sacrilega, liberique, cum quoad effectus civiles, tum quoad irregularitatem, illegitimi habeantur (*c*). Tale conjugium execrabilius est adulterio, quippe conjunctum cum manifesta & impudentissima promissionis Deo factæ violatione.

Occlusio. X. Ut facilius votum *continentiæ* observari possit, religiosis feminarum aliorumque hominum commercium, quoad ejus fieri potest, fugiendum est. Hinc regula Benedicti *c. 66.* claustris eos abdidit, in quibus, ne obtentus sit egressui, puteos, furnos, molendinum, aliaque necessaria instrumenta habent, ipsæque eorum Ecclesiæ non sunt nisi *oratoria* recondita. Ceteri religiosi, præsertim mendicantes, quibus vita est ambulatoria, tam arcte occludi non potuere. Id tamen generatim observandum, ut feminæ religiosorum limina ne superent; ut, quoties opus est, extra domum in publico sermones cum iis misceantur; ut nemo sine socio, nemo sine venia superioris, exeat e claustro.

Egressus non nisi cum venia superioris. XI. Iter suscepturo opus est scripta superioris venia, quam *obedientiam* vocant, quum nemo religiosorum, nisi invitus & obedientiæ caussa, claustrum relinquere præsumatur (*d*). Qua qui destituuntur, detineri ab ordinario loci, ac veluti *apostatæ* puniri possunt. Qui *studiorum* caussa in academias mittuntur, migrare debent in sui ordinis collegium, nisi *apostatæ* haberi velint. Multo minus quisquam, quocumque obtentu, principi, aut prælato, aut civitati operam suam, sine *venia superioris* (2), addicere potest.

XII. Ad

(1) Veteres, qui ἀσκησιν sectati sunt, in *matrimonii renunciatione* primariam *abstinentiæ* partem collocarunt; sed sine voto ut plurimum. Postea *votum* ad eam quoque extensum est, quamvis, ante usum *veterum*, sancte *abstinentia* hæc inter monachos conservata fuerit. Quamvis ergo protestantes ab hoc voto alieni sint, nihil tamen prohibet, quo minus ad legem *abstinentiæ* adstringi queant, qui vel quæ monasteria ingrediuntur, saltim hoc effectu, ut, quamdiu in hoc sodalitio vivunt, *abstinentiæ* legem servare cogantur. Si virgines enim nubere intendunt, renunciare suo juri & monasterio excedere coguntur; idque multo magis de *Abbatissa* dicendum.

(2) Hac ergo impetrata etiam possunt esse consiliarii summorum principum, negotiis publicis præesse, & sæcularia peragere, cum tamen *sæculo* mortui dicantur. Verum mox *sæculo vivere* incipiunt, quoties jussus superioris ad *vitam sæcularem* eos resuscitat revocatque, quod vel exemplum P. JOSEPHI sub LUDOVICO XIII. illustrat, qui ad secretiora Regni Galliæ administranda evocatus, facile vitæ monasticæ usum dereliquit, & Cardinali Richelio adeo inservit, ut nil sine ipso suscipe-ret perageretque.

(a) *Brod. Louet. c. VIII.* (b) *Seff. 25. ref. c. 12.*
(c) *c. 8. dist. 27. C. 22. q. 1. c. 40.*
(d) *Concil. Trid. seff. 25. ref. c. 4.*

XII. Ad votum *continentiæ* referendæ sunt omnes corporis castigationes, jejunia iterata, abstinentia ab esu carnis, cubile durins, abstinentia a linteis, preces nocturnæ, vestis cilicia, flagellationes, pedum nuditas, ceteræque macerationes, quæ longa serie recensentur in regulis & constitutionibus singularibus. His omnibus proposita est *castigatio corporis & subactio in servitutem*, ut spiritus liberior sit, promtiorque ad orationem & unionem cum Deo (*a*). Regendæ tamen sunt a *superiore*, & ad obedientiam exigendæ. Omnium enim macerationum pulcherrima est *propriæ voluntatis retusio* (1). *Macerationes corporis.*

CAPUT XXV.

De Clericatu Regularium eorumdemque exemtionibus.

I. PRincipio clericatus cum vita monastica consistere non posse videbatur. (*b*) *Monachus* fuit homo, qui, proprio motu, hominum, etiam fidelium, commercium fugiens, in deserto peccata sua deplorare, perfectionemque Christianam sectari instituit. *Clericus* contra a fidelibus sæpe invitus electus est, qui in oculis omnium functiones in Ecclesia publicas obiret. Clericus, simulatque monachus factus est, functionibus Ecclesiasticis abstinuit. Monachus, qui clericus factus, e monasterii latebris in lucem & ad Ecclesiastica munia obeunda protractus est. Non ita multo post in monachis tolerati sunt presbyteri & clerici, qui sacrum facerent in *oratoriis monasticis*, ne monachis publicæ Ecclesiæ frequentandæ essent (2). Et ex monachis nonnulli clerici facti sunt, quod pauci ceterorum fidelium ad sacra munia essent idonei. Ad ultimum vita contemplativa & vita activa, h. e. monastica & clericalis, conjunctæ sunt in communitatibus canonicorum. Monachi tamen, quod ex regulis Aquisgranensibus apparet, semper distincti manserunt, licet jam tum clericis annumerati. *Vitæ clericalis & monasticæ conjunctio.*

II. Inde a seculo XI. soli clerici pro monachis sunt habiti; *Clerici*, inquam, ii, qui, choro destinati, psalmodiam & latinam linguam callebant, quæ jam pridem vulgo nota esse desierat. Denique *concilium Viennense an.* 1311. voluit, ut monachi omnes sacris initiarentur (*c*). Illiterati, & solum ad laborem corporis ac vilia officia idonei, porro quidem ad vitam monasticam admissi sunt; sed ita, ut nec chorum attingerent, nec suffragio gauderent in capitulo (3). Atque *Monachi plerique sunt clerici; ceteri fratres laici.*

(1) Admodum probe & ex rei veritate loquitur Auctor. Non *caro*, sed *voluntas carnalis* domanda, subigenda, castiganda. Externa jejunia, macerationes, aliaque ad corpus domandum adhibita remedia, fiunt ut plurimum & fieri possunt sine mentis mutatione, hypocritice, gloriæ & ambitionis sacræ instinctu, denique ex *absurdissima superstitione*. Vel vita DOMINICI loricati, a DAMIANO descripta, hæc satis probat. vid. MABILLON. *in act. Bened. sec. VI. p.* 143.

(2) Monachi enim antiquitus diversoria sua in civitatibus exstruentes, more ceterorum *laicorum* die dominico ecclesiæ parochialis sacris vacabant, adeo ut nec virgines sacratæ ab hoc nexu exemtæ essent, observante MORINO *de admin. sacram. pœnit. lib. II. c.* 17. *§.* 12. Ex instituto BENEDICTI demum *propria oratoria* acceperunt, in quibus soli monachi ab initio rem divinam faciebant, ut IDEM *cit. l.* docet, & ita tandem monachi ordines acceperunt, ne *adventitios presbyteros* sacrorum causa aliunde petere necessum haberent.

(3) Observat egregie AUCTOR *tom. XX. hist. eccl. in disc. prælim. §.* 5. usque ad sæc. XI. monachos non tantum orasse, sed etiam laborasse; hac vero tempestate discrimen fuisse ortum inter *fratres chori & laicos*, & sic simul valde laxatam esse

(a) 1. *Cor. IX.* 27.
(b) THOMASS. *part.* 1. *l.* 1. *c.* 47. *C.* 16. *q.* 1. *c.* 2. 3. 4. *&c.*
(c) *Cl. ne in agro §. pen. de statu monach.*

que hi posteriores *fratres laici* seu *conversi* vocati sunt, quasi *laicos conversos* diceres. Monachi Vallis Umbrosæ in Tuscia primi fratres laicos, ad subeundos labores & vilia munera, adscivisse leguntur (*a*). Quos secuti sunt Carthusiani & Cistercienses, ut ipsi, externo labore levati, solitudinem occlusi melius colere possent. Ex quo Cluniacenses & Cistercienses innotuerunt, assidue verba fecere ad populum, cujus illustre exemplum S. Bernardus est, omnibusque in Ecclesia officiis fungi cœperunt.

Clerici vicissim sunt monachi. III. Vicissim *canonici regulares*, licet origine *clerici*, solemnia vota instar *monachorum* fecere (1), domibus, quas monasteria appellarunt, inclusi, ab abbatibus recti; & cum congregationibus plurium domuum unum corpus constituere: quo factum est, ut vulgo *monachorum* vocabulo omnis generis religiosi comprehenderentur. Soli tamen *canonici regulares* retinuere ecclesias parochiales, quarum nullam monachi habere possunt.

Inter utrosque fluctuant mendicantes. IV. Mendicantes inter canonicos regulares & monachos veluti medii fluctuant. Sunt enim omnes *clerici*, destinati quippe saluti hominum, per prædicationem & pœnitentiæ administrationem, promoverdæ. Sed plerique austerum monachatum sectantur, augentque pedum nuditate & mendicitate. Ab utrisque vicissim differunt, quod nullibi fixam sedem habent, sed *ambulatoriam vitam* (2) agunt, ire parati, quo superiorum voluntas, quo salus Ecclesiæ vocat.

quorum invidenda privilegia. V. Egregia in Ecclesiam merita, singularisque erga sedem apostolicam devotio, invidenda Paparum privilegia conciliarunt (*b*). Qualia sunt, exemtio a jurisdictione ordinariorum, quam a primis incunabulis habuere: infinitæ indulgentiæ, iis impertiendæ, qui certis diebus festis Ecclesias ipsorum visitant, stipemque conferunt ad fabricam, vel ad convictorium: potestas celebrandi sanctorum sui ordinis anniversaria sacra: potestas publice verba faciendi, confessiones audiendi, sacramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ administrandi, sepulturas concedendi in suis ecclesiis, & quæ sunt similia; ab una domo sæpe ad omnes, & ab uno ordine ad reliquos extensa. Celeberrimum horum privilegiorum promtuarium est constitutio Sixti IV. an. 1474. *fratribus minoribus*, e quorum grege ipse fuit, data, quam *mare magnum* vocant, quamve Leo X. an. 1519. omnibus *mendicantibus* communem esse voluit (3).

VI. Cle-

esse veterem disciplinam. Neglecto enim & ad fratres laicos rejecto *labore corporis*, sacro otio sese dederunt *fratres chori*, sub prætextu, quod fratres laici essent idiotæ, imperiti, & sic ad chorum inidonei. Accedebat *laicorum* quorundam superstitiosus amor inserviendi monachis, quos minime repellendos judicabant.

(1) Non male ERASMUS in *colloq.* cui titulus: *peregrinatio religionis ergo*, censet, canonicos regulares medium genus inter monachos & canonicos sæculares esse. Nam, pergit, *in odiosis canonici sunt, in favorabilibus monachi*, ut statum semper in suum favorem detorquere possint.

(2) Hæc vero *ambulatoria vita* aditum eis paravit ad quævis negotia publica & sæcularia. In secreta familiarum illustrium penetrant, & testamentorum executiones ambiunt. Delegantur ad *negotia pacis*, & alia magni momenti, quod secretorum custodes fidissimi, omnique suspicione carere censeantur. Imprimis pontifici utiles sunt in causis expediendis, in colligendis pecuniis ex quæstu sacro, & inde debellandis hæreticis, quorum *inquisitiones* dirigunt, promoventque. Fidei conservationis prætextu crudeles sunt, *judicia criminalia* contra hæreticos exercent, non alieni ab incarcerationibus, tortura, condemnatione & bonorum confiscatione. Et tamen, quod mireris, haud censentur *irregulares*. Qui ab initio humillimi in excessu erant, & summe pauperes, mox *magistratum* sibi acquisiverunt, & toti mundo *terribiles* facti. Ita de iis eorumque moribus hodiernis rationes subducit AUCTOR *in hist. eccl. tom. XX. in diss. præl.* §. 10.

(3) Immensa hæc privilegia confusiones infinitas, odia, rixas, aliaque incommoda peperisse, quis negaverit? Verum magnopere iis profuit, 1. quod plures

(a) *Hist. eccl. l. 60. n. 4. l. 63. n. 57.*
(b) *Vid. Collect. priv. ord. mendic. auct. Jo. Bapt. Confecto.*

VI. Clerici regulares, veluti *Jesuitæ* & *Theatini*, eodem fere instituto, eadem facultate, sacra ubique faciendi, iisdem privilegiis utuntur; a ceteris religiosis præcipue in eo discrepantes, quod Missam non cantant: de cetero multis negotiis districti & orationis mentalis studiosiores. Si *externa* spectes, austeris corporis macerationibus posthabitis, vestitu utuntur, presbyterorum sæcularium sui temporis proprio.

æque ac clericorum regularium.

VII. Si itaque computes, quidquid usquam in orbe Christiano monachorum chori, canonicorum regularium, religiosorum mendicantium & clericorum regularium, est, agmen habebis æque numerosum, aut numerosius *clero sæculari*. Et sane fatendum est, ante instituta S. Caroli, ante seminaria & recentiores presbyterorum congregationes, omne pondus functionum ecclesiasticarum incubuisse *regularium* humeris, qui illud etiamnum bajulant in Italia & in Hispania. Ipsi soli fere pueros instituere, adultos docere, confessiones audire, scholas regere; pios se præbere, aliosque ad pietatem exhortari. Ex ipsis sæpe sunt Episcopi, sæpe pontifices lecti.

Regulares numero pares sæcularibus,

VIII. Plerique regularium a *jurisdictione ordinariorum* i. e. Episcoporum exemti sunt, & quidem pedetentim. Monachi olim, ut ceteri fideles, paruerunt Episcopis (*a*). Quorum quum sæculo V. multi per civitates discurrerent, Ecclesiasque turbarent, *concilio Chalcedonensi c.* 4. decretum est, ut monachi, Episcopis penitus subjecti, sub pœna excommunicationis, negotia omnia, cum *Ecclesiastica* tum *civilia*, fugientes, jejuniis & orationi vacarent. Cuilibet monasterio præfuit abbas, quem a monachis electum instituit Episcopus: cujus juris reliquiæ supersunt in *benedictione abbatum*. In Africa primum & in oriente exemtiones gliscere cœperunt (*b*). In Italia Gregorius M. nonnullis monasteriis indulsit, ut neque de reditibus rationem reddere Episcopo, (1) nec permittere tenerentur, ut Episcopus ad sacrum faciendum veniret in oratorium claustrale, solitudinemque congregationum turbaret (*c*). Posthæc multi Episcopi, monachorum pietate tacti, vel ipsi eadem indulserunt, vel, ut Romæ exemtionem impetrarent, auctores fuere (2). Ad ultimum exemtiones ad plerosque religioso-

exemti a jurisdictione ordinariorum.

res ex suo ordine in sede papali viderint pontifices, 2. quod curiæ papali in multis causis arduis admodum utiles fuerint; 3. quod intuitu *paupertatis affectatæ* sese omnium animis insinuare didicerint &c.

(1) Hæc a Gregorio indulta immunitas non *totalem* exemtionem, sed *partialem* continebat: salva de cetero mansit episcopia inspectio in vitam & mores monachorum cum reliquis jurisdictionis capitibus: id unice, quod admodum molestum iis erat, quidam agere solebant, ut episcopos a reditibus suis arcerent, quos captare solebant.

(2) Tales exemtiones tolerari poterant, quia fiebant *consensu episcoporum*, quod formulæ MARCULFI indicant. Fuldensis monasterii exemtionem hoc modo factam fuisse, docet præceptum Pipini apud BARON. *ad ann.* 755. *n.* 29. Quæ aliter factæ dicuntur ante sæculum XI. exemtiones, de falso suspectæ sunt, prout eruditi passim observarunt. Sæculo XI. demum abusus exemtionum invaluit, invitis & reluctantibus episcopis factarum, postquam pontifices in eam iverunt sententiam, *se esse universales episcopos*, ut ait HERICURTIUS in tr. quem inscribit: *les loix eccles. dans leur ordre natur. P.* 1. *p.* 77. Addit AUCTOR *tom.* XX. *histor. eccl. in disc. prælim.* §. 13. multum quoque falsas Isidori decretales hunc abusum promovisse, quippe quæ tradunt, *papam omnia posse*. Non negaverim, episcoporum vexationes & exactiones, quibus monasteriis molesti erant, in causa nonnunquam fuisse, ut monasteria sese potestati eorum subducere studerent. Verum etiam pontifici rationes politicæ erant, quæ tales exemtiones sustebant, utut rei ecclesiasticæ admodum noxias, ut saniores non diffitentur.

(a) THOMASS. *discipl. part.* 1. *l.* 1. *c.* 48. *p.* 2. *l.* 1. *c.* 38. *seq.*
(b) *Hist. eccl. l.* 32. *n.* 4. *l.* 36. *n.* 26.
(c) *Gregor. VII. epist.* 18. *ind.* 1. *hist. eccl. l.* 36. *n.* 33.

gioforum ordines extensæ fuerunt, & Episcopi eos hac conditione, ut exemti essent, in diœceses suas receperunt. Sed postquam plura incommoda inde nata, novissimis temporibus exemtiones omni modo restringi cœperunt.

limitatio I. IX. Quum præsumtio sit pro jure communi, exemtiones non attenduntur, si titulo, si diuturna possessione destituuntur. Quæ durante schismate Avenionensi invaluerunt, eæ omnes, quotquot sine caussæ cognitione & sine consensu ordinariorum datæ. concilio Constantiensi *sess.* 43. revocatæ, & reliquæ a concilio Tridentino (*a*) limitatæ, ac in Francia novis constitutionibus restrictæ sunt. Nemo regularium ad populum verba facere potest sine venia Episcopi, qui habet jus id prohibendi, etiam in Ecclesia monasterii (*b*). Nemo regularium confessiones audire potest, nisi adprobatus ab Episcopo, qui jus habet hominem tentandi, & adprobationem suam limitandi (*c*). Qui *curas* habent, ratione administrationis sacramentorum & functionum ecclesiasticarum, soli Episcopo parent. In universum omnes regulares in anniversariis sacris, in solemni pompa sacrorum, in ritibus ac cærimoniis publicis, sequuntur morem & observantiam diœceseos, in qua degunt (*d*).

limitatio II. X. Episcopi auspiciis nova monasteria, aliæque piæ societates instituuntur, &, si opus, destituuntur: sed ordines novi non nisi a pontifice inaugurandi, ex quo concilium Lateran. IV. *c.* 13. multiplicationem ordinum, quorum diversitas reipublicæ onerosa, prohibuit (*e*). Caritas alitur vita uniformi, ipsæque corporis macerationes, si *singulares* (1) sunt, ambitionem & vanæ gloriæ cupiditatem spirant (*f*). Nihilominus plerique ordinum ex illo tempore instituti sunt, quia canonum interpretes prohibitionem illam intellexerunt de institutionibus sine venia pontificis susceptis. Ordinem semel approbatum receptumque non nisi papa potest aut concilium œcumenicum exstinguere. Sic concilio Viennensi *templarii*, sic *humiliati*, postquam in caput S. Caroli conspirassent, exstincti sunt. De instituendis, uniendis, supprimendisque monasteriis agemus *Part. II. c.* 7. ubi de Ecclesiarum fundatione dicendum.

CAPUT XXVI.

De Regularium Reformationibus.

Prolapsa regularium disciplina cum monachorum, I. Exemtionibus maxime perdita res est regularium. S. BERNARDUS (2) quadam animi præsensione acerrimis invectus est declamationibus in hujus generis privilegia. Quum superiores sæpe longe, longius pontifex abesset, infinitis negotiis districtus; delinquere impune fuit, vitiaque radices egerunt, antequam animadverterentur. Obtentu conservandi privilegia in caussis ad disciplinæ

(1) Et tamen *singulares* esse omnium ordinum novorum rationes, quis negaverit? adeoque *humilitatis* studium præ se ferentes, *ambitionis sacræ* veneno omnia impleverunt.

(2) Merentur verba BERNHARDI, *de morib. & offic. episc. c.* 9. adducta, quæ hic repetantur, utpote quæ horum exemtorum monachorum indolem optime depingunt. Ait: *miror, quosdam in nostro ordine monasteriorum abbates hanc humilitatis regulam odiosa contentione infringere, & sub humili (quod pejus) habitu & tonsura tam superbe sapere, ut cum ne unum quidem verbuium de suis imperiis subditos suos prætergredi patiantur, ipsi propriis obedire contemnant episcopis.* In sequentibus pluribus hunc abusum taxat, docetque, monasticæ disciplinæ certissimam imminere jacturam, remotis inspectoribus necessariis.

(a) *Sess.* 25. *Ref. c.* 2. (b) *Sess.* 24. *Ref. c.* 4.
(c) *Sess.* 23. *Ref. c.* 15. (d) *Sess.* 25. *Ref. c.* 11.
(e) *c. ult. X. de relig. dom.* (f) *Gloss. in d. cap. ult. verbo novam.*

ſciplinam pertinentibus Romam adpellatum eſt. Fuere & aliæ laxioris vitæ cauſſæ, fuga & contemtus laborum corporis, itinera in terram ſanctam, ad expeditiones cruciatas, ad academias, ad monaſteria viſitanda, ad conventus generales; converſatio cum profanis hominibus officii cauſſa; naturæ denique corruptio, quæ ſola per ſe ſanctiſſima inſtituta pervertere poteſt.

II. Canonici, quod profeſſione *clerici* eſſent, omnium maxime periclitabantur. Zelus ille devotus, quo per annos CL. arſerant, paullatim refriguit, deſiitque in tantam morum diſſolutionem, ut an. 1359. Benedictus XIII. huic malo medelam adhibiturus operam luderet. Exeunte ſæculo XIV. monachi omnes, ne *Ciſterſienſibus* quidem exceptis, turpiſſime ſe dederunt (1). Abbates, ut ceteri prælati, inſtar Satraparum Bacchanalia vivere, monaſteriorumque bona diſperdere, ut ad ultimum officiis clauſtralibus, priori camerario, cellario, valetudinario, eleemoſynario, certi reditus, ut officiis ſuis fungi poſſent, aſſignandi eſſent quæ officia pontifices mutarunt in *titulos beneficiarios*, quorum abbas erat collator ordinarius. Interea monachi deſerta communione ſegreges vixere, *annua penſione* ſingulis aſſignata. Sic monachorum ſtationes factæ ſunt parva beneficia, quæ, tamquam certa ſuſtentationis media, redimebantur ab hominibus, merum ſæculum ſpirantibus: quo pacto ſacrum, & venerabile *monachi* nomen ad ludibrium recidit, ſonuitque *ignavum & nullius pretii hominem dicam, an pecudem?* *tum clericorum*

III. Tanta vitæ monaſticæ depravatione, quæ ſpeculum perfectionis Chriſtianæ eſſe debuiſſet, optimus quiſque ſemper movebatur. Principes cum ſæculares tum eccleſiaſtici conjunctis ſæpe viribus emendationem moliebantur. Et quum illa licentiæ peſtis exemta potiſſimum monaſteria, quæ non erant certi cujuſdam ordinis, afflaſſet; conſtitutum eſt, ut cuncta in formam congregationum redigerentur (*a*). Equidem dehinc tribus ſæculis diverſæ in diverſis provinciis monachorum congregationes coierunt, ſed & ipſæ maximam partem corruptiſſimæ, ſi noviſſimas exceperis. *instauratur*

IV. Franciſcus ceterique mendicantium auctores, quod divitiis adſcriberent depravationum cauſſam, bonis omnibus alumnos ſuos exuerunt. Sed horum ſtupendus numerus, perpetuum cum profanis commercium, theologiæ ſcholaſticæ ſophiſtica, cui totos ſeſe dabant, miſeros in morum præcipitium egerunt, qui præterea a papis molliores regulæ interpretationes, plurimaſque diſpenſationes impetrarunt (2) (*b*). Rediere illi tamen haud ita multo poſt in viam Ducentis *inter Franciſcanos & Bernardinos,*

(1) Hæc peſtis, quæ infecerat monachos, ut ſe turpiſſime darent, non ſubſtitit intra monaſteriorum ſodales, ſed penetravit etiam extra clauſtra, & Chriſtianos pene omnes corrupit. Hi enim, qui in ſæculo eſſe dicuntur, ita rationes ſubducebant: *Si hi, qui exemplar perfectionis eſſe debebant, talia audent, multo magis hæc nobis permiſſa erunt: ſi judicant, hæc vel illa ſine peccato fieri poſſe, nec nobis ſcrupulum ea movere poterunt*, prout AUCTOR optime demonſtrat *tom.* XX. *hiſt. eccl. in diſc. prælim.* §. 14.

(2) Non alia de cauſſa, quam quod ſedi apoſtolicæ devotiſſimi. Hi enim fuere, qui *auctoritate papali propaganda* unice ſtuduerunt. Poteſtatem papæ enim adeo extenderunt, ut omnem poteſtatem temporalem eidem prorſus ſubjicerent, traderentque, papam poſſe regna ſupprimere, transferre, erigere, eorumque capita pro lubitu deponere. *Secundum eorum ſyſtema*, ait AUCTOR *cit. l.* §. 13. *In toto mundo unus tantum ſupremus imperans eſt, qui ſpiritualem poteſtatem exercet tum per ſe, tum per clericos, quibus partem regiminis committit, tum per laicos, quos adminiſtratores temporalium, a quibus ſeſe levare geſtit, conſtituit.* En egregiam philoſophiam, qua peſtilentior excogitari non potuit, quæque tot funeſtos eventus produxit, ut tot rerum documenta evincunt. Recte ad hunc rei Romanæ ſtatum applicari poſſunt illa JUVENALIS *lib.* 1. *ſat.* 1. *verſ.* 30. *quis iniquæ tam patiens urbis, tam ferreus, ut teneat ſe!*

(a) *C.* 7. *X. de ſtatu monach.*

(b) *C.* 3. *X. de verb. ſign. in* 6. *Cl.* 1. *eod. Extravag.* 1. 2. 3. 5. *Joan. XXII.*

centis annis Franciscum secutus BERNARDINUS Senensis, rejectis omnibus his dispensationibus, calcavit vestigia magistri, *strictioris observantiæ* instaurator, quam multi spernunt. Hinc fratres minores, alii *observantini* audiunt, alii *conventuales*. Eodem tempore Coleta, Corbiensis femina, virgines S. Claræ in Francia reduxit in viam.

Hispanis, V. Exeunte sæculo XV. emicuit in Hispania nova *minorum* reformatio, ab Innocentio VIII. laudata. Qui eam amplexi sunt e Franciscanis, eos *Recoletos*, & Hispanico vocabulo *Recogidos* i. e. reformatos appellarunt. Matthæus Baschi, *Observantinus* an. 1525. regnante Clemente VII. in Marchia Anconitana reformationis, ceteris omnibus ratione paupertatis exactissimæ, auctor exstitit. Hujus sectatores a longo & acuminoso capitis tegumento, quod barbare *capucium* vocant, *Capucini* dicuntur. *Capucinis*, Ineunte sæculo XVII. tertius quoque Franciscanorum ordo mundior factus est, instituta congregatione Francica religiosorum capucinis ferme similium. Sic in ceteris mendicantium ordinibus plures sunt reformatorum cœtus.

Carmelitis VI. Carmelitæ an. 1432. ab Eugenio IV. mitigationem regulæ impetrarunt, quam qui sectantur, ii *Mitigati* audiunt. Horum alumna S. Theresia an. 1568. Avilæ in Castella virginum religiosarum disciplinam emendavit, & Joannem de Cruce ac Antonium de Jesu excitavit, ut idem facerent inter religiosos. Hoc institutum qui sequuntur, ii vocantur *carmelitæ excalceati*, quos ineunte sæculo XVII. primum vidit Francia.

congregationibus VII. Interim plerique monachorum & canonicorum regularium, ab hac cura intacti, vitiorum veterno inveterascentes, vel publica omnium voce & confessione, novis hæresibus spargendis ansam dederunt. Hinc Concilium Trident. (a) vetera emendationum media revocavit, constituitque, ut regulares omnes exacte sequerentur regulam, votaque observarent, & superiores hæc omnia curarent. In Francia *statuto Blesensi art.* 30. præceptum legimus, ut Episcopi & ordinum principes disciplinam monasticam primæ institutioni restituerent: quod insecutis statutis repetitum (b). Nec opus caruit effectu, institutis duabus celeberrimis congregationibus, altera *S. Mauri* pro monachis, altera *S. Genevievæ* pro canonicis regularibus, quarum utralibet plures C. domos religiosas complectitur. Illa prodiit ex congregatione S. Vannii, quæ exorta est an. 1597. in Lotharingia. Nam an. 1613. Joannes Reynoldus abbas Sant-Augustinianus, Lemovix, monachos S.Vannii conjunxit in unum corpus, quod Gregorius XV. confirmavit sub appellatione *S. Mauri*, quæ hodie per omnem Franciam extenditur (1). *S. Mauri &* Hæc originem debet monasterio S. Vincentii Silvanectensis, auctoremque agnoscit Carolum Faurium, quem cardinalis Rupifulcaldius (*Rochefoucaud*) Parisios vocavit in ædem S. Genevievæ, ubi congregationem, per omnem Franciam patentem, formavit, ab Urbano VIII. an. 1655. confirmatam. *S. Genevievæ.* Sunt etiam aliæ extra Franciam canonicorum regularium congregationes. Distinguuntur amictu candido, & linteo humerali, ut pateat, ipsos esse clericos.

auctoritate pontificis, VIII. Non sine solemnibus susceptæ sunt hæ reformationes. Præter conciliorum decreta & regum constitutiones, quibus generatim commendantur, quælibet munita est singulari pontificis decreto ac regio edicto, post caussam cognitam mona-

(1) Hæc congregatio fervori pietatis litterarum bonarum studia conjunxit, existimans, hæc cum illa omnino subsistere posse. Unde ex hac tanquam ex equo Trojano prodiere tot lumina egregia, quorum opera indefessa antiquitates imprimis illustratæ, quæ in tenebris jacebant, in lucem protracta, &, quæcunque ad solidam eruditionem facere possunt, magna cura exculta sunt, quod ostendunt opera Menardi, Acherii, Mabilonnii, Gerberoni, Ruinardi, Martenii aliorumque.

(a) *Seff. 25. ref. c. 1.*
(b) *Aurelian. art. 20. Melcdunensi art. 1. 6. 7.*

monasteriaque visitata prodito. Qui ex senibus religiosis colorem mutare detrectarunt, iis annuæ pensiones assignatæ fuerunt. Interim non usquequaque reformatio suscepta est. Congregatio S. Mauri locum habuit tantummodo in monasteriis regulæ primævæ subjectis, nec in unum corpus coalitis; non autem inter Cluniacenses & Cistercienses. Hinc plura supersunt monachorum & canonicorum regularium claustra, quæ antiquum obtinent cum bonorum omnium offensione.

CAPUT XXVII.

De Rectoribus Regularium.

I. PRO diversis religiosorum ordinibus regimen est diversum. Ex regula Benedicti *c.* 2. quodlibet monasterium *abbatem* habet, qui non solum monachos omnes regit ratione morum & vitæ interioris, sed instar boni patrisfamilias etiam temporalia omnia administrat. Monachi eum elegerunt, electumque Episcopus diœceseos ordinavit benedictione solemni, quæ æmulatur consecrationem Episcoporum (1) (*a*). Abbates sæpe quidem, sed non semper ordinati sunt presbyteri. In caussis arduis abbas consuluit monachos, quorum tamen suffragia non fuere decisiva. *c.* 3. Potuit adsciscere præpositum, laboris socium, &, si numerosum cœtum habuit, denis fratribus decanum præficere *c.* 65. item, janitorem, cellarium, vel procuratorem constituere, sed & pro lubitu destituere *c.* 21. Vixit ad morem aliorum monachorum, nisi quod onus universæ domus regendæ & separatam mensam, cui hospites adhibere poterat, haberet *c.* 56. Ad prædia longius dissita certos monachos emisit administratores, qui oratorium sibi struxere, in quo regulam, spectante priore, ab abbate submisso, æque sancte observarunt: quæ loca cellulas, prioratus, vel *obedientias* vocarunt (2). *Abbates & Priores.*

II. Ordo universus Cluniacensium servandæ uniformitatis caussa unum tantum *abbatem* habere voluit, ceteris monasteriis, etiam amplissimis, *prioribus* commendatis. Cistercienses, laxitatem disciplinæ absolutæ auctoritati abbatis Cluniacensis imputantes, singulis monasteriis singulos abbates præfecere, eorumque annuos conventus habuere, ut palam fieret, num uniformitatem tuerentur, regulamque fideliter observarent. Cisterciæ (3) multum auctoritatis in quatuor filias majores; his tantumdem in suas filias; ut abbas matris Ecclesiæ regeret electionem abbatum filiarum, quos, adhibito quorumdam abbatum consilio, si quid secus fecerant, destituere potuit. *Abbatem unum Cluniacenses; plures habent Cistercienses.*

III. Re-

(1) Nisi quod tantum *manus impositione* perficiatur, sine *unctione*, quod non ad *sacerdotium*, sed ad *regimen monasterii* constituatur. Si defectus canonicus in electo deprehenditur, *postulatio* ad episcopum dirigenda, qui pro *admissione electi* imploratur, æque ut in episcoporum electionibus observari solet, prout late tradit TAMBURINUS *de jure abbat.*

(2) De his consulendus est MABILLON. *in act. Benedict. in præf. ad sec. V.* §. 53. Dictæ sunt *obedientiæ*, quod essent coloniæ monasterii majoris, eique obedirent & subessent; *cellulæ* vero, quod essent *cellæ penuariæ*, unde pasceretur cœtus monachorum. Horum fuit, continere in officio servos, rem agrariam curantes, ceterosque colonos, ac reditus monasterio principali debitos, exigere.

(3) Quamvis reliquorum ordinum *Generales* Romæ degant, *Cisterciensium* tamen *Generalis* residet in solo hujus ordinis natali, vocaturque *Christianissimi regis in Burgundiæ senatu primus consiliarius natus, universi ordinis caput & superior generalis*, id quod tamen Cardinalis de LUCA *tom. III. de regul. disc.* 2. *n.* 25. restringit ad Cistercienses in Gallia degentes. Divisa enim hæc familia est in plures provincias, quarum singula *Generalem* suum habent.

(*a*) *Pontif. Rom. de bened. abbat.*

Hi olim electi, hodie nominantur a rege plerumque.

III. Rectura canonicorum regularium propemodum ad normam regiminis monastici fuit efformata, quum potiora claustra *abbatem*, viliora *priores* haberent, ac olim *præpositos* atque *decanos*, qui supersunt in capitulis sæcularibus. Monachi & canonici regulares, abbates & priores suos ipsimet longa consuetudine elegerunt usque ad an. 1516. quo in Francia per concordatum Francisci I. cum pontifice initum (*a*) electiones istæ æque ac episcopales sublatæ sunt. Rex igitur nominat, quem abbatem, quem priorem esse vult: nominatum instituit pontifex eo modo, quem supra *de Episcopis* explicavimus. Nominandus est religiosus ejusdem ordinis, XXIII. annos natus, ut intra annum presbyter fieri possit. Hoc cautum *statuto Blesensi art.* 1. 9. aliisque, quibus supponitur, monasteriorum recturam conferri secundum regulam. Sed si *commendæ* sint, prout hodie pleraque sunt monasteria, conferuntur clericis sæcularibus, nulla ætatis ratione habita. De commendis autem dicendi locus erit *part. II. c.* 26. Jus tamen electionis sartum tectum mansit monasteriis totorum ordinum matribus & capitibus, veluti monachis Cluniacensibus, Cistercienfibus, eorumque quatuor filiabus; Præmonstratensibus, Grandimontensibus & nonnullis aliis: quod falso instar *privilegii* habetur, quum hæ sunt reliquiæ juris communis. (1)

Congregationum superiores eliguntur, ut

IV. Recentiores *monachorum* & *canonicorum regularium* congregationes, a veteri instituto recedentes, reguntur prope ad modum mendicantium & aliorum ordinum recentiorum; Abbates habent, sed tantum triennales, ne potentia crescant; qui non a monasterio, sed in conventibus, ad quos ex omnibus provinciis, per quas congregatio extenditur, certi legati mittuntur, eliguntur, æque ac *officiales generales*, qui sunt superior *generalis*, hujus *assistentes*, *visitatores* & *provinciales*. Monasteriis, quæ *abbates commendatarios* (2) vel abbates regulares quidem, sed non reformatos habent, præsunt priores triennales, & prioratibus, quæ *priores commendatarios* vel priores regulares quidem, sed non reformatos habent, præsunt priores *claustrales*. Ceteri officiales claustrales in singulis domibus ab abbate vel priore *claustrali* instituuntur, & pro lubitu removentur. Hæc intelligenda sunt de *prioratibus conventualibus* (3); non de simplicibus, qui monasteria esse desierunt.

mendicantium generales,

V. Mendicantium ordines singuli singulis generalibus parent; Franciscani *ministrum*, Dominicani *magistrum*, ceteri *priorem* vocant (4); qui olim soli universos ordines rexerunt. Post singulis domibus singuli priores dati sunt, quos Franciscani *Guardianos* appellant. Quum domus brevi tempore immensum crescerent, secun-

(1) De his monasteriis a *nominatione regia* exemtis plenius agit CHOPPINUS *in monast. lib.* 1. *tit.* 1. eisque addit familias *Cælestinorum*, *S. Trinitatis*, *Mendicantium*, & maxime eorum, quorum officia sunt temporalia ex instituto ordinis.

(2) Durant adhuc in Gallia commendæ *monasteriorum*, quæ in perpetuum commendantur *clericis sæcularibus* ut plurimum. Hac commendatione hi quidem quoad titulum abbates fiunt, jurisdictionem tamen nullam in monachos de moribus Galliæ exercent, (si cardinales exceperis,) sed hæc *priori Claustrali* (qui loco *abbatis* est, ejusque vices gerit) debetur. Hic enim ob votorum emissionem & professionem ad regimen monasterii habilis est, non item *abbas*, qui ut plurimum *clericus sæcularis*, sine professione & voto, & si tantum abbas non intuitu regiminis monastici, sed redituum monasterii est. ESPEN. *P.* 1. *jur. eccles. tit.* 31. *c.* 7. §. 45.

(3) Priores *conventuales* sunt capita monasteriorum ex instituto ordinis, quales habent Carthusiani, Cœlestini, aliique. Hæc monasteria si commendantur, reguntur per *priores Claustrales*.

(4) Ab *abbatum* appellatione abstinuere, quorum vitam luxuriosam, & plus justo splendidiorem, imo omni humilitati repugnantem reformidabant, atque rectoribus monasteriorum fugiendam judicabant. Et ne *nomen* mores successorum eodem inficeret luto, illud tolerare inter se noluerunt.

(*a*) *Tit.* 6. *de elect.*

ecundum *provincias* dispartitæ sunt, & singulis provinciis *ministri* seu *priores provinciales* præfecti. Atque hi officiales omnes eliguntur. Quorumdam ordinum generalis ad dies vitæ; quorumdam ad certum tempus constituitur: nec eadem omnibus conventuum generalium tempora. In his eligitur generalis; eliguntur reliqui generales officiales: in conventibus provincialibus provinciales & priores vel *Guardiani* (1), qui deinceps ipsimet *claustrales officiales* constituunt. *Provincialis* religiosos provinciæ e monasterio in monasterium pro arbitrio transferre potest, & *generalis* e provincia in provinciam, uni papæ subjectus. Generales assidue Romæ degunt, qui in Francia *vicarium*, natione Francum, habent, ne regis subditi ab *homine extraneo* e regno evocentur. Ad hunc modum mendicantes in universum reguntur, quem plerique religiosi recentiores æmulantur. Jesuitis tamen aliud placuit.

Jes. vitarum monarcha est generalis

VI. Qui quum in electionibus & sæpe repetitis conventibus generalibus factiones & ambitum gliscere, multaque dissidia inde per totum ordinem spargi viderent; *monarchicam* regiminis formam deperierunt. Summa enim semper & ubique penes generalem est auctoritas (2) (*a*). Ille tentat laudatque, qui societati semet adjungere cupiunt. Ille ejicit, quos parum judicat idoneos. Ille cuncta distribuit munera. Habet enim unaquæque domus *rectorem*, procuratorem, ministrum & quosdam alios officiales. Provincialis prope intuetur plures unius provinciæ domus. Generalis utplurimum officia illa confert ad triennium, quod arctare & prorogare potest. Fundationes quoque acceptat & omnes contractus societatis firmat; alienare tamen nequit sine consensu conventus generalis, qui raro cogitur, sed eligendi generalis caussa necessario convocandus est.

Equitum Melitensium magnus magister.

VII. Plurima singularia in *ordinibus militaribus*, si vel solos equites *Joanniticos* seu *Melitenses*, qui ceteris sunt notiores, spectes. Non plures illis domus uni capiti parentes; sed una domus, cujus membra sunt per omnem orbem Christianum dispersa. Ob utilem bello sacro navatam operam plurima prædia, templariorum spoliis aucta, nacti, ad horum administrationem emittunt, quos *commendatores*, i. e. *depositarios* vel *administratores* (3) vocant: quorum etiam spectat *Ballivii* (4) vocabulum. In singulis provinciis *priorem* (5) habent, qui pinguissima

(1) Diversa hæc ordinum instituta & regiminis jura plenius exponit PASSERINUS *de election.*

(2) Primus eorum generalis cum *absoluta potestate*, ipse ordinis conditor, IGNATIUS fuit, Romæ electus, a patribus hujus societatis ex omni Italia collectis, sub cujus præfectura monarchica tantos fecit progressus, ut intra paucos annos societas in *duodecim provincias* divisa fuerit. Equidem Generalis in regimine quinque *generalibus assistentibus* stipatus est, sed hi suffragium non ferunt decisivum, sed consultativum: vid. *histoire du clergé tom. III. pag.* 113.

(3) Hæc vero *commendatio* & *administratio* non communis, sed *qualificata* est, cum perceptione redituum conjuncta. Scilicet ab initio hic ordo mere *monasticus* fuit, mox ejus sodales ad formam *templariorum* efformati *militia* operam dederunt, & sic magis *laici* quam *clerici* fuerunt. Inde dubitatum fuit, quo jure bona ordinis possidere eisque frui possent, quæ *ecclesiastica* censebantur? Promta fuit decisio, jure *tituli* eos hæc bona possidere non posse, eo modo solis *clericis* conferenda; bene tamen jure *commenda*, quo etiam per illud temporis spatium monasteria & prælaturæ laicis conferebantur. Inde his præbendis militaribus inditum nomen *commendaturarum*, quæ tamen ad instar ceterorum *beneficiorum* censentur.

(4) Balivius *præfectum* denotat, qui provinciæ præest, inde ipsa *provincia* Balivia dicitur; quia ordo hic in octo *nationes*, quas *linguas* vocant, divisus est, sub quibus sunt Prioratus, Balliviæque.

(5) Ratio denominationis desumta est ex moribus monasticis. Habuere ab antiquo sub se monasteria plures *prioratus*, quos *obedientias* dixere, in quibus residebant pauci monachi sub *priore*, redituum imprimis colligendorum gratia. Qui in singulis linguis *priores* constituuntur, itidem a capite ejus dependent, & ab initio unice *bonorum* causa constituta sunt.

(a) *Constit. Soc. Jes. part.* 9. *c.* 3.

sima provinciæ commenda gaudet, ac nonnumquam equitum provincialium conventus cogit. Uno omnes superiore reguntur, *magno* videlicet *magistro*, qui Melitæ regit, totius communitatis metropoli. Ibi instar habet principis absoluti; Papam tamen reverenter colit. Electioni dignitatem debet, non nisi cum spiritu dimittendam. Consilium habet maximorum ordinis ministrorum & *balliviorum* seu *priorum* conventualium, qui omnes cruce majore distinguuntur. Membra sunt, vel capellani, vel equites vel fratres servientes. *Equites* oportet patrum, avorum, proavorum, abavorumque cum paternorum tum maternorum equestrium imagines ostendere (1). *Fratres*, in quibus nec plebeii rejiciuntur, partim armis partim officiis admoventur. Quilibet equitum alium adsciscere potest, sed a concilio provinciali confirmandum; nec nisi majores XXV. annis, & meritis in ordinem clari, ad professionem religiosam admittuntur. Quum ad *commendas* obtinendas annis in militia exacti suffragentur; innumeri sunt, qui sine commendis degunt. Hi si in insula degunt, in *hospitio suæ nationis* gratis aluntur; sin minus, nihil accipiunt. Unde a parentibus & agnatis pensiones petere possunt.

CAPUT XXVIII.

De Religiosis Virginibus & Eremitis.

Virgines I. Feminæ religiosæ reguntur ad modum *religiosorum*, (2) quorum regulam, quantum per sexus imbecillitatem licet, sequendam animum induxerunt: ratione arctioris custodiæ & virilis imperii potissimum ab istis diversæ. Primis temporibus virgines etiam eæ, quæ solemni ritu ab Episcopo consecratæ, privatis in ædibus habitarunt, sola virtute custoditæ. Post gregatim vixere, donec arctissime occludendæ viderentur.

reclusæ II. Igitur non nisi extrema necessitate urgente, incendium, pestilentiam, hostem elusuræ, vel aliam domum excitaturæ, aut instauraturæ, & his similia ausuræ, ubi tamen scripta Episcopi venia opus est, e monasterio excedere possunt (*a*). Mendicantibus permittitur stipem colligere. (*b*) Ne secretior vita turbetur, sub pœna excommunicationis nemini (3), ne feminis quidem, ad eas penetrare licet (*c*). Monasteria ruri incursionibus exposita in *civitates* transferre visum. Habent *oratoria*, in quibus *venerabile* & *sacrum oleum* custoditur, & sacra peraguntur. Cum exteris non nisi per transennam loquuntur, nec nisi per rotam quidquam edere aut accipere possunt. De quibus regulæ & constitutiones peculiares sunt consulendæ. Tanta circumspectione imbecillitati sexus succurrere visum, ut, quas pudor non potest, illas necessitas in officio contineat (4).

III. Ad

(1) Unde *sedecim majores* nascuntur secundum schema *tomo II. jur. Eccles.* præfixum. Præterea in Germania non aliis commendaturæ conferendæ, quam *Germanis*, ut diuturna observantia evictum est.

(2) Et in plurimis instituta virorum sequuntur. Nam etiam in monasteriis monialium sunt *sorores laicæ* seu *conversæ*, ministerium corpore præbentes; & *sorores choristæ* sacris quotidianis inservientes, quæ utplurimum illas a *conventu* & sic quoque ab electione abbatissarum excludunt, vid. PELLIZZARIUS *de monial. c.* X. *n.* 89. Viliores habitæ sunt sororibus choristis, quæ ex ambitione quadam sibi prærogativam quæsiverunt, id quod soli consuetudini attribuit PELLIZZARIUS.

(3) Multo minus eas violare earumque pudicitiam attentare licet, id quod novam *sacrilegii* speciem constituit, illustratam a TAMBURINO *de jure abbatiss. & monial. disp. XI.*

(4) Hæc ratio *veritati*, parum vero *rationi* & *regulis christianismi* conformis est. Vita monastica unice propter *sanctimoniam vitæ* eligitur & suscipitur. Qualis vero

(*a*) *C. periculosum X. de statu regular. in 6. Concil. Trid. sess. 25. Ref. c. 5.*
(*b*) *Statut. Bles. art.* 31. (*c*) *Concil. Trid. ibid. stat. Bles. art.* 4.

III. Ad *verbi divini & sacramentorum* administrationem virorum industria opus est. Eligunt ergo *sacellanos*, qui ipsis a confessionibus sunt, & ab episcopo probandi. Eligunt & *prædicatores*. Quotannis ter quaterve confessionarii extra ordinem mittuntur, (1) quibus conscientiam liberius nudare valeant (*a*). *habent sacellanos, confessores,*

IV. Parent *superioribus* & *obediunt episcopo*, saltem, si exemtæ sunt, qua pontificis delegato, qui singulis monasteriis presbyterum, vel ejusdem ordinis, vel sæcularem, visitatorem attribuit. Quæ in congregationes coiere, veluti Cistercienses & mendicantes, reguntur ab horum ordinum monachis, &, episcoporum auctoritate spreta, *superioribus* parent *generalibus*. *superiores*

V. Interiora monasteriorum si spectes, duorum generum superiores habent; perpetuas alteras, alteras triennales. *Illius* generis sunt *abbatissæ*, quarum potestas ex veteri instituto non nisi cum ultimo vitæ halitu exspirat. Quæ olim electæ (2), hodie æque ac abbates, a rege nominantur (3). Quod jus cum *concordato* non nitatur, pontifex in literis confirmatoriis memorat, regem *commendasse*, majoremque conventus partem suffragiis suis ornasse hanc virginem: ut veteris electionis umbra colorque servetur. *abbatissas*

VI. *Hujus* generis superiores, quæ vel abbatissæ, vel priorissæ vel aliter audiunt, vetera monasteria reformata, & recentiores, etiam mendicantium, congregationes habent. Abbatissas *perpetuas* facilius advitium inflecti, atque ad imperium sororibus grave impelli, compertum est. *Triennales* omnes eliguntur secretis suffragiis, præsente visitatore, qui ad clatros appositus præsensque electionem confirmat.

VII. Eligendæ sunt XL. annos natæ & VIII. professæ, vel minimum XXX. natæ & V. professæ (*b*). Nostro jure eliguntur, quæ vel X. annos professæ, vel VI. annos officio quopiam claustrali functæ sunt. Eliguntur præterea IV. aut VI. matronæ, annis & moribus graves, quæ superiori in minoribus consilium adsunt; de *majoribus* enim omnes consultant. *Minora* officia janitricum, valetudinariarum, cellariarum, thesaurariarum a superiore conferuntur, adimuntur, aut saltem cum ea exstinguuntur.

VIII. In recipiendis virginibus ob sexus infirmitatem summa cautio, ut voluntati integra constet *libertas* (4). Qui metu vel impellunt nolentes, vel volentes deterrent, in eos excommunicationis fulmen vibrant patres Tridentini (*c*). Antequam investiuntur & ad professionem admittuntur, a superiore monendus *quo ritu recipiantur,*

vero devotio aut pietas ab his puellis sperari potest, quas *pudor* non deterret, sed *necessitas* constringit? Reluctantes hæ devotæ vivunt, quia ita vivere coguntur. Dimittendæ tales magis essent, quam vi ad votum servandum cogendæ.

(1) Quæ vero præcautiones circa confessionarios observandæ sint, exacte rursus tradit TAMBURINUS *cit. l. disp.* 16.

(2) Post electionem, solemni *benedictione* inaugurantur, secundum ritum præscriptum in *pontificali p.* 170. In hoc *p.* 184. illa notabilis regiminis monastici formula occurrit, quam recitat pontifex, postquam eam in sede collocaverit: *accipe plenam & liberam potestatem regendi hoc monasterium & congregationem ejus, & omnia quæ ad illius regimen interius & exterius spiritualiter & temporaliter pertinere noscuntur.*

(3) Si excepetis Franciscanæ sectæ muliebria monasteria, quæ a *nominatione regia* exemta sunt, uti ex rebus judicatis probatum dedit CHOPPINUS *in monast. lib.* 1. *c.* 1. *n.* 11.

(4) Datur tamen etiam professio *coacta*, postquam vita monastica quoque inter *pœnas* relata. Quis ignorat, JUSTINIANUM in *Nov.* 134. *c.* 10. adulteram monasteriis post fustigationem addixisse, ita, ut si post biennium maritus eam recipere nolit, invita tonderi & ad professionem monasticam cogi possit, ad *perpetuam pœnitentiam* agendam.

(a) *Conc, Trident. sess.* 25. *Ref. c.* 10.
(b) *Concil. Trid. sess.* 25. *c.* 7. *C. indemnit. X. de election. in* 6.
(c) *Sess.* 25. *Ref. c.* 10.

nendus est episcopus, ut vel ipse de vocatione initiandæ judicet, vel presbyterum deleget, qui vel per clathros vel extra clathros, prout usus fert, cum ea colloquatur. Nonnumquam *Episcopus*, sæpe *superior*, plerumque ejus loco *presbyter* (1) virginem velat solemniaque vota ritu singulorum monasteriorum recipit.

& consecrentur? IX. Differt hæc cærimonia a solemni virginum *consecratione* (2), quæ fere in desuetudinem abiit, nostra tamen attentione digna, quum ex ea appareat, quo fine religiosarum professionem receperit Ecclesia (*a*). Solus Episcopus consecrat virgines XXV. annis majores die festo aut saltem dominico, quas singulas privatim interrogat de caussa propositi, de statu conscientiæ, de vita anteacta: debent enim esse intactæ (*b*). Quibus præmissis, monasterio egrediuntur, comitibus duabus anibus cognatione junctis, & Episcopo post prælectam epistolam & graduale missaticum offeruntur ab archipresbytero nomine totius Ecclesiæ, ut benedicantur, consecrentur & Christo desponsentur. Episcopus ter rursus interrogat (3) singulas de proposito sanctissimo; quo facto prosternuntur & Litaniæ recitantur. Episcopus benedicit amictui, quem ipsæ induunt; *velum* autem ex ejus manibus accipiunt. Quibus præmittitur oratio de excellentia virginitatis, de conjugii impari sanctitate, de præcipuis virginum virtutibus. Post velum *annulum* porrigit, quo Christo desponsantur, & in signum hujus connubii coronam capiti imponit, precibus interfertis, quibus virginum officia & præmia immortalia celebrantur. Postremo diras imprecatur, virgines hasce vel bona earum violaturis. Hoc ritu peracta est solemnis illa veterum consecratio virginum, cujus exempla sæculum XIII. adhuc vidit (*c*).

Eremitæ hodierni. X. De *eremitis* paucis dicendum. Hi vero non amplius sunt monachi, diuturno usu vitæ communis subacti, quales veteres illi Anachoretæ; sed homines suopte ingenio secessium petentes, ubi vel singuli soli, vel bini ac trini instar *monachorum* vivunt (4). Episcopi est, dispicere, num vera devotione ad hoc vitæ genus impellantur. Nam nentiquam ferendi sunt, qui sola spe impudentissimæ mendicitatis & impunitæ licentiæ in abdita loca rapiuntur: quorum innumera in promtu sunt exempla (*d*).

CAPUT

(1) Non idem concessum est abbatissis, quæ puellis velamen imponere vetantur, *c. statuimus* 3. C. 20. *q.* 3. quamvis alias quidam abbates ordines minores conferre queant. Jurisdictionem tamen, etiam territorialem, quædam in Germania, quatenus immediate imperio parent, exercent, cum voto in comitiis curiatim dando.

(2) Hujus *consecrationis* ritus sedulo explicat, simulque antiquos ordines refert EDMUNDUS MARTENE, *de antiq. Eccl. ritibus tom. III. lib.* 2. *c.* 6. Jura consecrationis vero illustrat TAMBURINUS *cit. l. disp.* XXVII.

(3) Prima interrogatio, si plures consecrandæ, in genere ad omnes dirigitur: *vultis in sancta virginitatis proposito perseverare*? singulæ respondent: *volumus*: deinde singulas seorsim in genua coram eo procumbentes interrogat: *promittis te virginitatem perpetuo servare*? Resp. *promitto*. Denique rursus omnes interrogantur: *vultis benedici*? Resp. *volumus*.

(4) A monachis tamen hodiernis in eo distinguuntur, quod voto *paupertatis* sese non adstringant, & inde ad *testamenti factionem* admittantur. Sed ut plurimum, eremitis mortuis, certatur de paupere regno, nec aliud relinquitur patrimonium, quam ipsa *paupertas*, in cujus solatium hæc vita eligi solet, ut pinguiores eleemosynæ iis obveniant.

(a) *Concil. Mediol. IV. an.* 1576. *n.* 11.
(b) *Pontif. Roman. de consecrat. virg.*
(c) THOMASS. *discipl. part.* 4. *l.* 1. *c.* 60.
(d) *Concil. in Trullo c.* 41. 42. *Concil. Tolet. IV. c.* 5.

CAPUT XXIX.

De Privilegiis Clericorum.

I. PErsonæ, vel *clericatu* vel *professione* religiosa Deo consecratæ, semper præ ceteris Christianis plura præcipua habuerunt, præsertim iis temporibus, quibus cum horum hominum *statu* (1) excellens virtus individuo vinculo sociabatur. Gavisi sunt præcipuis honoribus, reditibus, exemtionibus, aliisque juribus utilibus. De his posterioribus, quatenus vel in certis reditibus, vel in retributionibus, vel in oblationibus incertis consistunt, potissimum agemus *Part.* 1. *Privilegia clericorum posita*

II. Tanto majori honore sunt habiti, (2) quanto magis honores fugiebant, demissionis animi & summæ caritatis sectatores. Primis sæculis Christiani ad eorum genua provoluti, pedes exosculati, benedictionem flagitantes, *patres*, *dominos*, *venerabiles*, *amabiles Deo*, *sanctos* appellabant: quæ vocabula deinceps, frigescente affectu, dicis caussa usurpata, & regulares etiamnum *domini*, *patres*, *reverentiæ*, vocantur, titulis Episcoporum olim & presbyterorum propriis (*a*). *In honore præcipuo*,

III. Ecclesiastici vulgo in *Ecclesiis*, omnibusque sacris pompis, primum locum occupant, laicosque omnes antecedunt (3). In conventibus politicis *corpus clericorum* præit corpora reliqua omnia, quod in conventibus regni *generalibus* & diætis *provincialibus* cernitur. Corpora clericorum, veluti capitula & collegia regularium cum inter se, tum ad corpora sæcularium relata, veterem consuetudinem sequuntur, quod etiam de singulis Ecclesiasticis observandum, nisi vel ob *beneficium*, quod habent, vel ob *officium* altius ascendere datum (*b*). Lites de hac re in pompis solennibus aliisque publicis cærimoniis oborientes componit Episcopus (*c*). In Francia quidem Episcopus vitandi scandali caussâ interloquitur, sed quia hæ controversiæ habentur pro caussis *possessoriis* (4), judex laicus decidit. Injuriæ his illatæ habentur pro atrocioribus, &, si reales sunt, excommunicationem operantur, & eam quidem *reservatam* (5) (*d*).

IV. Exem-

(1) Status enim eorum a *laicorum* statu adeo distingui cœpit, ut aliud genus hominum esse viderentur. Sanctior & integrior vita olim eos distinguebat: nunc vero magis *status* talis, qui indicat laicos esse *filios* seu *parentes*; clericos vero magis patres seu *imperantes*.

(2) Hoc honore omnino mactandi erant, qui tanto studio singulorum saluti invigilabant, vel ipso PAULO monente, 1. *Tim. V.* 17. Id tamen negari nequit, singularem hanc venerationem in sæculis corruptis ambitionem plerorumque inflasse, ut de laicorum statu supprimendo unice cogitarent, ut jam tempore SEVERI mores episcoporum & presbyterorum corruptos taxet SULPICIUS SEVERUS *dial. c.* 21. Ipsa concilia magis ambitionis studium in clericis promoverunt, quos ad humiliorem vitæ usum incitare debebant, ut vel ex *Matisconensi concil. anno* 585. celebrato *c.* 15. manifestum est.

(3) Nam etiam in imperio nostro comitiis iis scamnum in latere dextro assignant, & diætæ provinciales primum iis locum ante comites concedunt.

(4) Non sine ratione, quia in his controversiis omne fert punctum *observantia*, quæ ex *usu* & *possessione* trahitur. Inde expedit, remediis *possessoriis* magis quam *petitoriis* uti, & cum *possessio* juris ecclesiastici in solo *facto* consistat, & in possessorio unice *quæstio facti* excutiatur, etiam judici sæculari integrum est, de ea judicare.

(5) Ut a solo pontifice absolutio obtinenda sit. Non enim simplicem *injuriam*, sed *sacrilegium* enorme committunt, qui violant clericos, ut INNOCENTIUS III. passim in *epist.* suis inculcat, ne quidem exceptia

(a) *Vid. tr. de morib. Christianor. c.* 25. 29.
(b) *Vid. Memoir. du Clergé part.* 1. *tit.* 2. *c.* 5.
(c) *Concil. Trid. sess.* 25. *de regul. c.* 13. (d) *C.* 16. *q.* 4. *c.* 29.

in Immunitatibus IV. Exemtiones sunt duplicis generis. Aliæ personas potissimum afficiunt, tenduntque ad tranquillitatem Ecclesiasticorum, ut sacris vacare possint: aliæ bona respiciunt. Quum enim ex publico aluntur & laborum præmia capiunt; justum est, ut hæc conserventur, ne altera manu eripiatur, quod altera datum est.

personalibus, V. In personalibus princeps est exemtio a *jurisdictione*. Nam vulgo nulla persona ecclesiastica coram *judice sæculari* conveniri potest: qua de re *Part. III.* porro exemtio a *muneribus municipalibus*, a tutelis, curatelis, nisi quas sponte suscipiunt (*a*). Inde a Cypriani temporibus statutum est, si quis clericum in testamento tutorem nominaverit, pro ejus anima sacrificium fieri non debere (*b*). Debitorum caussa non in *vincula* conjici, (1) nec in res mobiles eorum, quæ ad cultum divinum destinatæ & ipsis necessariæ sunt, *exsecutiones* fieri possunt (*c*). Immunes sunt a *militia*, ad quam olim ob feuda, quæ possident, tenebantur, nisi in *sequela*: nec alios milites submittere, aut pretio id onus redimere coguntur. Immunes sunt ab *excubiis*, *vigiliis*, *militum hospitationibus*, (2) pœna capitis sancita in eos, qui in domos presbyterorum, aut in domus certis beneficiis affixas, aut a clericis habitatas, irrumpunt hospitandi caussa. Prohibitum etiam consulibus & scabinis, ne militi hujus rei caussa tesseras hospitales scribant; ne quid pro redimendo hospitii onere, pro utensilibus, militumque alimentis a clericis exigant; exacta restituant (*d*). Eadem ratione ab onere alendi militem, muniendi civitates, conferendi ad subsidia cujuscumque generis exemti sunt (*e*).

censualibus, VI. In terris, quæ onerantur in capita, immunes sunt clerici, nec onerari possunt, si vel maxime beneficia vel ipsi percipiant, vel patrimonia habeant, decimasque teneant. Quæ privilegia novissime parum pensi habita. Plerisque in locis subjecti sunt *tributo negotiatorio*, quum provinciarum præfecti decimas conductas pro officio æstiment, & incolæ oneris partem in eos devolvant. *Beneficiati* unius tantum beneficii intuitu immunes sunt.

realibus, VII. In terris, quæ onerantur ratione fundorum, fundi ecclesiarum æque ac nobilium immunes sunt, & qui alienati sunt, si ad ecclesiam redeunt, illico e *catastro* delentur. Sed hæc immunitas restricta est ad veteres fundos, quos Ecclesiæ possederunt, antequam *catastrum* invaluit (3). In terris, quæ oneri *salinario* subjectæ sunt, Ecclesiasticis parcitur, nec domus eorum, prohibiti salis ergo, perquiruntur. Nec vini, quod ipsi ex fundis sive patrimonialibus sive beneficiariis hauriunt, *censum*; nec si id per aversionem vendunt, *vicesimam*; nec si sigil-

ceptis parentibus, filios suos clericos verberantibus. HARDUIN. *tom. VI. P. 2. concil. p.* 1260. Videlicet clerici dicuntur *spirituales*; sicuti vero rerum *sacrarum*, ita quoque *personarum spiritualium* læsio sacrilegium constituit.

(1) Quid vero si pacti adjecti indoles hoc postulet? Quid si sub *pacto obstagiali* vel' in *literis cambialibus* sese obstrinxerint? Rectius usus utriusque juris iis interdicitur sub pœna, uti passim factum est: hoc non facto, vix a vinculo carceris liberari possunt, quippe quod in ejusmodi obligationibus plane singularibus neminem facile excipit.

(2) Olim tamen non aliter, quam si speciali privilegio essent muniti, quod formulæ diplomatum antiquorum testantur.

(3) Si fundos acquirit ecclesia, oneribus jam subjectos, eos non aliter quam cum sua causa acquirere potest, quia grave reipubl. afferretur præjudicium, si prædia ab ecclesia acquisita mox tributis liberarentur.

(a) *l. 52. C. de Episc. & cler. C. 16. q. 1. c.* 40.
(b) *Cyprian. ep. 1. al. 66. dist.* 88.
(c) *Stat. Bles. art.* 57.
(d) *C. 4. X. de immun. Eccles.*
(e) *C. 29. C. 7. eod.*

sigillatim, *octavam* vel *quartam* solvunt (1). Et ista quidem summa est privilegiorum, quibus Ecclesiastici in Francia gaudent, potius, minus, pro temporum & locorum diversitate: quod usu addiscendum. Communitates autem religiosorum & religiosarum corporibus Ecclesiasticis annumerantur.

(1) Ex ipsis rerum argumentis . . . ibusque regni Galliæ illustrat HENRICURTIUS *dans les loix ecclef. dans leur ordre naturel. p. 655. seqq.*

INSTITUTIONUM

JURIS ECCLESIASTICI.

PARS ALTERA.

CAPUT I.

De Anno, diebus Festis & Abstinentiis.

I. SAtis de personis: nunc ad res, quæ sunt alterum juris Ecclesiastici objectum, deveniendum. Res sunt vel *spirituales* vel *temporales*. *Spirituales*; quæ recta diriguntur ad animarum salutem, ut sacramenta, ut prædicationes, preces, ritus sacri (1). *Temporales* sunt, quæ ad sustentationem clericorum & pauperum, ad jugem ignem, ad cetera, sine quibus publicus cultus peragi nequit, destinatæ; ut decimæ, oblationes, reditus ex beneficiis (2). Sunt etiam res *sacræ* spiritualibus inferiores, (3) temporalibus potiores, ut vasa sacra, ornamenta sacra, ædes sacræ, cœmeteria. De singulis sigillatim. *Rerum divisio.*

II. De spiritualibus acturi non dicemus de *gratia*, *fide*, *caritate* ceterisque virtutibus, quæ sunt anima religionis Christianæ; sed de iis, quæ incurrunt in sensus, & de quibus in judiciis lites agitari possunt. In his familiam ducit *officium divinum*, quandoquidem episcopo ante omnia diversi generis preces publicas commendat Paulus (*a*). *Res spirituales.*

III. Di-

(1) Distinguendum tamen est inter *res ipsas* & earum *ordinem* jure ecclesiastico introductum. Hic proprie *jura* constituit, ad juris ecclesiastici prudentiam spectantia, jure humano introducta; & rectius *ecclesiastica* quam *spiritualia* vocantur. Sed jure canonico quicquid *juris ecclesiastici* est, per abusum *spiritualibus* accensetur. Observat Auctor ipsemet in §. *seqq.* se magis de *ordine*, quam de *rebus* ipsis *spiritualibus* acturum esse.

(2) Quia tamen propter *spirituales* h. e. clericos introductæ sunt, & *ecclesiarum* accessorium; a pluribus inter res *spirituales* referuntur ex abusu jam notato. Nihil notius est, quam *oblationes* & *decimas* rebus accenseri spiritualibus, & inde ipsis in conciliis contra laicos argumenta desumi: vid. FILESACCUS *de sacrilegio laico*.

(3) Parem tamen fere virtutem cum *spiritualibus* habentes ob *consecrationem*, quæ iis virtutem spiritualem attribuere creditur.

(a) 1. *Tim. II. 1.*

Caput anni ecclesiastici. III. Divinum officium pro dierum diversitate per singulorum annorum decursum est diversum (a). Anni *ecclesiastici* caput non est Januarius, qui anni *civilis*; sed *December*, & quidem dominica *adventus*, quæ est instar præparationis (1) ad *festum nativitatis dominicæ*. Ea proxima est ad anniversarium Sant-Andreanum, quod XXX. vel ultimo Novembris die celebratur, inciditque vel in triduum præcedens vel in triduum subsequens, in tempus scilicet, quod inter XXVII. Nov. & III. Dec. interjectum; verbo, in primam dominicam, quæ est a tergo vigesimi sexti Novembris. Ob mutationem *literarum dominicalium* hoc instituto opus fuit, ut Adventui tres hebdomadæ integræ & quarta saltem inchoata detur.

Pascha IV. Dierum festorum celeberrimus est *paschalis*, e quo pendent reliqui *mobiles* omnes; inde dicti, quod certis temporibus affixi sunt. Pascham præcedit *jejunium* quadragesimale, ad quod præparantur animi tribus hebdomadibus proxime antecedentibus, quarum caput est dominica *septuagesima*, quæ est instar novi principii anni ecclesiastici. Pascham quadraginta diebus *adscensio Domini*; quinquaginta, *Pentecoste* subsequitur. Cæteræ dominicæ usque ad Adventum & ab Epiphania usque ad Septuagesimam numeris distinguuntur. Ergo in figendo die Paschali præcipuus labor.

quomodo figenda? V. In quo duo præcipiuntur, ut sit *dominica*; ut sit ea, quæ decimum quartum lunæ Martii proxime insequitur: in quo non calculus *Astronomicus*, sed *Ecclesiasticus* sequendus, qui non semper ad cursum lunæ apparentem directus est. Dominica ergo, eo quod Jesus Christus postridie Sabbathi, primo die hebdomadis, quo mundus creari cœptus, ex inferis redit. Dominica illa quantocyus post XIV. lunæ Martii h. e. post *Plenilunium* proximum æquinoctio vernali, ex institutione primæva, quæ in XIV. illum diem incidit, (b) celebranda est; sed non ipso illo die XIV. etiamsi sit *dominica*, quia constat, Christum postridie Paschæ Judæorum ab inferis fuisse suscitatum: unde Pascha nostra non potest incidere in Pascham Judæorum. Tribus prioribus sæculis plures Ecclesiæ ex instituto Hebræorum ipso XIV. Pascham celebrarunt (2). Qua de re magni fluctus orti, quos composuit concilium Nicænum, damnataque observantia Hebræorum dominicam elegit (c).

olim difficile. VI. Sed quum annus Astronomicus annum civilem, quo utimur, horis V. minutis XLIX. superet; VI. horas completas computare placuit, ut quaternorum annorum, ultimo, qui bissextilis est, dies integer intercalari posset, neglectis XI. illis minutis, quæ annus Astronomicus non habet. Sed ex his minutis duodecim sæculorum spatio X. dies nati, qui Novilunia præcipitarunt. Qua de caussa an. 1582. GREGORII XIII. auctoritate fasti emendati, quibus, quoad ejus fieri poterat

(1) Sicuti ante Pascha ab antiquo *quadragesimale jejunium* receptum est, ita simile jejunium ante Nativitatem Christi a multis retro seculis *in adventu* obtinuit. Ejus initium olim a festo S. MARTINI repetebatur, & per XL. dies servabatur juxta *capitul. regum Franc. lib VI. c.* 187. ut adeoque olim laxius spatium *adventus domini* habuerit. MARTENE *de antiq. eccles. discip. in divin. offic. celebr. c.* 10. Videlicet quia Christiani annos ab *incarnatione Christi* computarunt, in *ritualibus* divina officia inde auspicanda fuerunt, initio facto ab *adventu Domini*, tanquam tempore, festo natalis domini destinato, ejusque præparationi inserviente.

(2) Maxime in Asia minore, traditione quadam suffultæ, a S. JOANNE Apostolo hanc observantiam sibi præscriptam esse. Traditione prorsus contraria, a S Petro deducta, nitebatur ecclesia Romana cum aliis occidentalibus, quæ tamen ha in controversia parum momenti habere poterat, cum neutra ecclesia traditionem prætensam probare potuerit.

(a) Vid. *rubric. breviar. & missalis.*
(b) *Exod. XII. 6.*
(c) ATHANAS. *de Synod. p.* 873. EUSEB. *de vita Constant.* 3. *c.* 18.

terat, simili errori in posterum obviam itum. Soluto Nicæno concilio patriarcha Alexandriæ, ubi Astronomorum principes floruere, quotannis diem veram indagavit, eamque Romano patriarchæ; Romanus longinquioribus significavit Episcopis, *literis*, quæ a re *paschales* appellatæ, (*a*) & solemni more in singulis cathedralibus ab archidiacono publicatæ, qui dominica *Epiphaniæ* indicavit omnia festa mobilia (1) (*b*). Post reformationem Gregorianam ex fastis perpetuis & calendariis, quæ singulis annis evulgantur, nemo non exactissimum cum anni civilis, tum ecclesiastici, ordinem addiscere potest.

Dierum festorum & feriatorum differentia.

VII. Sunt festi dies, omnibus per totum orbem Christianum & omni tempore sacri, ut Pascha, Pentecoste, dominicæque omnes; item jejunium quadragesimale & *abstinentia antesabbathina*, (2) idque veteri traditione, quam ab apostolis profectam autumant (*c*). Ceteri maximam partem nec semper, nec ubique observantur, quippe a certis Episcopis certis populis traditi: Sic singulæ provinciæ celebrant *anniversaria sanctorum*, qui in iis plantarunt Ecclesiam, aut quorum reliquiis gloriantur. Sic ex certis caussis in certis locis vigent feriæ aut jejunia, ceteris omnibus ignorata. Summa hujus doctrinæ est, ut suæ quisque in his rebus Ecclesiæ instituta moremque sequatur (*d*).

Illi officio, hi cessatione a laboribus celebrantur, quam remittere

VIII. Sunt *festi* dies, qui in Ecclesia solum diverso *officio* celebrantur; sunt & *feriati*, veluti dominici, quibus nec serviles labores, nec cetera negotia expedienda, nec in sacris aut sæcularibus tribunalibus actus judiciales suscipiendi, nec nundinandum aut commercandum (*e*). Sancte in his versandum, nec ferendum, ut commessationibus & tripudiis transigantur (*f*). Urgente necessitate, veluti si fruges ingenti periculo expositæ, aut optima piscandi occasio, Episcopus veniam metendi & piscandi diebus festis, imo etiam diebus dominicis, licet de jure divino (3) feriatæ sint, concedere potest, quandoquidem Christus auctor est, sabbatum homini, non hominem sabbato datum. (*g*)

& ab abstinentiis liberare potest episcopus.

IX. Idem dicendum de *jejuniis* & *abstinentiis*, a quibus episcopi singulos ex justa caussa liberare, & *curatis* eamdem potestatem intuitu ægrotantium conferre possunt (*h*). Nonnunquam ob annonæ difficultatem universæ diœcesi indulgetur.

---

(1) Et præterea etiam, diem synodo Diœcesanæ præfixum, inter ipse festa publicevit hec formula: *dominica secunda pascha Diœcesana synodus habebitur*, quæ itidem propter synodum solennia erat, & *festis mobilibus* annumerebatur.

(2) Recte Auctor ebstinet ab eppellatione *jejunii*, vocebulo *abstinentia* usus; feria enim VI. non tam jejunatur, quam abstinentia a certo ciborum genere servatur, quæ duo antiquitus distincta fuere. Ceterum hæc *abstinentia* ab ævo apostolico deduci nequit. Tempore TERTULLIANI *stationes* feria IV. & VI. seu *semijejunia* servabantur, sed ex *libertate*, ipso teste *de jejun. c. XIII.* Paulatim libertas prisca, eccedente consuetudine, in *necessitatem* conversa, sine omni tamen præcepto apostolico, ut fatentur AUGUSTIN. *in epist. ad Casul.* & SOCRATES *lib. V. hist. eccl. c.* 22.

(3) Id tamen patres primitivæ ecclesiæ non admisere, Christianos a feriis Sabbethi liberetoa judicantea. v. JUSTIN. martyr. *in Dial. cum Tryph.* p. 226. EUSEB. *lib. I. hist. eccl. c.* 4. IRENÆUS *lib. IV. adv. hæres. cap.* 30. TERTULL. *adv. jud. c.* 4. *Solis* quidem *diem* celebrant, sed unice 1. ex instituto ecclesiastico: 2. in memoriam resurrectionis dominicæ, non ex substitutione hujus diei in locum Sabbati: nec tamen 3. judaico more. Unde multa Christianis *die dominico* permissa sunt, quæ judæis interdicta. IGNAT. *epist. ad Magnes. concil. Laodic. c.* 49. & 51. conf. *c.* 12. *de cons. D.* 3.

(a) LEO *ep. 64. al. 94. c. 24. D. 3. de consecrat.*
(b) *Pontif. Rom. part. 3. init.* (c) *c. 6. 7. D. 3. de consecrat.*
(d) AUGUST. *ep. 34. 35. ad Januar.*
(e) *C. 15. q. 4. c. 1. C. ult. X. de feriis.* (f) *c. 2. D. 3. ex concil. Tolet. IV.*
(g) MARC. *II. 27. C. 3. X. de feriis.*
(h) *C. 2. X. de observ. jejun.*

tur. Dominica tamen die nullum jejunium (1), nec die, Christi natalibus sacro, etiamsi sit *antesabbatinus*: quod ecclesia latina ceteris festis non dedit (*a*).

CAPUT II.

De divino Officio.

Series precum publicarum, I. PReces publicæ, quarum seriem *officium* (2) seu *cultum divinum* appellamus, ex traditione apostolica inde ab ecclesiæ incunabulis observatæ, pro provinciarum diversitate diversum habitum induerunt. Clerici omnes & omnes monachi psalmos *memoriter* cantarunt, & ordine libros scripturæ, diversis temporibus assignatos, legerunt, ceterasque cærimonias, in majoribus observatas, peregerunt. Multo post observantia illa in regulas monasticas, veluti in regulam Benedicti, qua *c.* 8. 9. *seq.* longo ordine omnis ratio Psalmodiæ enarratur, & in libros publicos (3) ecclesiasticos, veluti in *psalterium*, *lectionarium*, *antiphonarium*, *sacramentarium*, aliosque, relata est, in quibus paucis verbis literisque *rubentibus* precum gestuumque comitum ordo modusque notantur. Unde natæ sunt *rubricæ*, hujus rei unæ, eædemque fidelissimæ, indices. Quas particulatim cum cunctis cærimoniis describere, longum foret, & justi voluminis opus. Summos saltem apices attingere juvat.

absolvit officium, vel publice, II. Institutum autem est divinum *officium*, ut publice cum cantu & omnibus cærimoniis rei convenientibus celebretur. Igitur in singulis diœcesibus saltem unus locus patere debet, quo populus singulis diebus & horis singulis pro suo quisque affectu & otio confluere possit. Talia loca sunt ecclesiæ *cathedrales* & *collegiatæ*. Clericos, quippe in nullam vitæ civilis partem vocatos, assidue publico officio interesse decet, &, si per negotia ecclesiæ utiliora impediuntur, saltem privatim easdem preces recitare tenetur (*b*).

vel privatim recitandum, III. Unde nascitur omnium clericorum, qui in sacris sunt, aut beneficia tenent, obligatio ad recitandum *officium* (4). Justum enim est, ut saltem id dent ecclesiæ, ut pro populo, præsertim pro iis, qui per negotiorum multitudinem nec sæpe, nec diu, precibus immorari queunt, Deum orent (*c*). Novissime hæc obligatio disertis constitutionibus inculcanda videbatur, condemnatis beneficiariis

(1) TERTULLIANUS refert Christianos nefas duxisse, die dominico jejunare, vel de geniculis adorare. Etiam judæis Sabbata sunt dies *lætissimi*; jejunia vero *tristes*, unde nec Sabbato indici possunt, quem morem primi Christiani secuti videntur.

(2) Ex græcorum disciplina hoc vocabulum natum, qui cultum divinum λειτουργίαν appellarunt, eumque potissimum in ardentissimis precibus, non tamen *flatis* & *formulariis*, collocarunt. Paullatim tamen ordo certus non tantum in precibus determinatus, sed etiam *flatæ preces* constitutæ, quibus tota liturgia fuit absoluta: vid. Dn. PFAFFIUS *de liturgiis*, JO. FRIDERICI *de liturg. vet. & nov.* FRIDERIC. SPANHEMIUS *tom. II. oper. p.* 930.

(3) Horum seriem in latina ecclesia recensuere NICOLAUS PETRUS SIBERN *de libris latin. eccl.* & Dn. PFAFFIUS *de liturg.* Ordines antiquos recensuit EDMUNDUS MARTENE *de antiq. eccl. rit.* RENAUDOT. *in collect. liturg. orient.*

(4) Inde usus *quotidianarum missarum* ortus, recitandarum etiam remoto omni populo, cui prodesse existimantur, quem tamen morem instituto primævo non adeo convenire palam est. Simili ratione *horæ canonicæ* olim erant *publicum officium*, quibus etiam laici intererant, paulatim tamen ad solos canonicos, monachorum æmulos, transiere, postquam idioma latinum, quo celebrantur, parum laicis prodesse poterat.

(*a*) *Dist.* 30. *c.* 7. *C.* 1. & 3. *X. de observ. jejun.*
(*b*) *C. ult. D.* 29. (*c*) *c.* 2. *D.* 91. & 9. *C.* 1. *X. de celebr. miss.*

ciariis, qui negligentiores essent, ad ratam fructuum restituendam (*a*). In plerisque ecclesiis ob donationes ob animam interserenda sunt officia seu Missæ extraordinariæ, quas eos, qui his gaudent, fideliter peragere decet. Sed quum per tot sæculorum decursum, accumulatis piis fundationibus, id institutum vix exitum habere possit, Concilium Tridentinum (*b*) Episcopis permisit Missarum numerum arctare, ita tamen ut benefactorum memoria semper recolatur. Id quod aula Romana restringit ad fundationes ante concilium Tridentinum factas, & in posterioribus auctoritatem papæ desiderat.

IV. In cantando officio *publico* sequenda est observantia ecclesiæ, in qua cantatur. Sed qui *privatim* id recitant, neque ad horas, neque ad corporis diversos gestus, ingeniculationem, vel erectionem, adstringuntur. Sufficit enim XXIV. horarum spatio integrum perstringere officium (1). Præstat tamen anticipare, quam rejicere preces (*c*). Hinc omnes horas minores mane, & matutinas pridie ejus diei ab hora quarta pomeridiana recitare, permissum. Multo tamen præstat, horis, quoad ejus fieri potest, stricte inhærere, ne sanctissimi instituti fructum perdamus, qui est, ut subinde in Deum defixi aliquo modo assequamur præceptum divinum de jugiter orando (*d*). In his utendum officio diœceseos, in qua domicilium; nisi *Romanum* (2) præferatur, cujus usus per omnem ecclesiam latinam permissus. Correctum illud est ex decreto concilii Tridentini (*e*), & ab omnibus novarum congregationum presbyteris receptum. Adoptatum est etiam a pluribus Franciæ provinciis servandæ uniformitatis obtentu; sed revera ob librorum inopiam, & quod correctu essent difficiles (*f*).

in quo sequenda observantia ecclesia loci,

V. Quum Christiana religio non consistat in cærimoniis, nec ipse Christus præter eas, quæ ad sacramenta pertinent, alias præscripserit; quidquid harum est, ab apostolis & ecclesiæ pastoribus accepimus: qua in re pro temporum & locorum diversitate maxima cernitur diversitas. Principio officium *lingua* cujusque gentis *vulgatissima* latissimeque patente, quæ in occidente *latina* erat, celebratum. Quum istæ linguæ a vulgi usu procedente tempore recesserint; ecclesia, novationum (3) inimica, nihilominus publicum earum usum retinendum censuit. Major est in ritibus discrepantia, quibus tamen unitas ecclesiæ haud atte-

quum diversarum ecclesiarum sint ritus diversi.

(1) Vocant alias *cursum canonicum* vel *quotidianum*, cujus recitatio quotidiana ex Breviario monachis & clericis incumbit, si non possunt *publico officio* interesse. Idem officium privatum peragunt ordines militares, quod statum quodammodo monachorum habeant. MENDO. *de ordin. milit. disquis.* 13.

(2) Intelligit Auctor *missale Romanum ex decreto SS. concilii Tridentini B. Pii V. P. M. jussu editum, Clementis VIII. ac Urbani VIII. auctoritate recognitum*, quod Romæ, Patavii aliisque locis editum est.

(3) Ratio hæc parum stringit. Equidem alii hanc adjungunt rationem, ut per *linguæ latinæ* usum unio cum ecclesia Romana & veneratio erga *religionem* seu potius ejus antiquos ritus conservetur. Ipse tamen Auctor *tom. XIII. hist. eccl. in disc. prelim. §. XXIV. in f.* parum hac ratione tangitur, sed eleganter de hoc more ita edisserit: *quod reliquum est, parum me movent rationes, quas plurimi hodie allegare solent, ut scilicet veneratio erga religionem conservetur: Cæca hæc veneratio falsis religionibus convenit, fabulis & frivolis innixis superstitionibus. Eo major erga veram religionem veneratio erit, quo magis cognita, sicuti in contrarium, postquam populus intelligere non potuit, quæ dicuntur in ecclesia, desiderium eorum notitiam acquirendi deposuit amisitque, & in tanta fuit ignorantia, ut nequidem institutionem sibi necessariam esse existimaverit. Qui autem naturali ingenii bonitate pollent, in ista ignorantia facile eo prolabuntur, ut de iis, quæ tanta sollicitudine absconduntur, sinistras cogitationes alant.* Judicium Auctoris etiam adprobat LUD. ELLIES du PIN *dans la Biblioth. eccl. tom. XIX. p.* 118.

(a) *Constit. Pii V. n.* 135. 1571. (b) *Sess.* 25. *Ref. c.* 4.
(c) *Gloss. in c. presbyter. X. de celebrat. miss. verbo persolvat.*
(d) 1. *Thess. VI.* 17. *Luc. XVIII.* 1. (e) *Sess.* 25. *in f.*
(f) *Concil. Burdigal.* 1583. *c.* 4. *Aquens.* 1585. *Narbon.* 1609. *c.* 40.

atteritur, quum nec doctrinam, nec mores afficiant (*a*). Sic Græci aliique Christiani orientales *rituali* a nostro diversissimo utuntur, & plerisque in Francia cathedralibus, immo & Benedictinis, proprii ritus & propria sunt officia. Est hæc pars libertatis ecclesiasticæ a Gregorio M. profecta, qui *l.* 12. *ep.* 31. §. 3. discipulo suo, Augustino, auctor est, ut optimum quoque, sive sit ex Romana, sive ex Francicis ecclesiis haustum, Anglis præcipiat (1). Vetus præceptum est, ut in singulis provinciis unum saltem observetur officium, ecclesiæ scilicet Metropolitanæ proprium (*b*).

Mutari potest ab episcopo; VI. Singulæ preces & cærimoniarum series, quum sit tantum institutionis humanæ, ex justis & gravibus caussis, mutari potest, v. gr. ut fabulæ aut superstitiosi ritus, si quos superiorum temporum ignorantia invexit, eliminentur (*c*). Sed sola *ordinariorum* auctoritate, quibus multo magis novationes impedire, eisque resistere licet; qui devotionis obtentu, sive per ignorantiam sive per lucri cupidinem, divinum cultum alterare, & in sacris novo ritu ineptire audent. Si ex certis caussis, veluti ob sterilitatem agrorum, ob inclementius cœlum, ob hostium incursionem, aliasque calamitates, itemque ob victoriam ab hoste reportatam, aliaque divina beneficia, extra ordinem Deus vel exorandus vel laudandus est; episcopus formulas præscribit, tempusque, & locum & formam indicat: *non a judice saeculari.* qua in re nulla *judicum sæcularium* auctoritas, (2) quibus cognitiones caussarum, ad officium divinum pertinentium, interdictæ sunt. (*d*) De prædicationibus aliisque institutionis generibus *part. I. c.* 12. quantum satis est. Nunc de sacramentis dicendum.

CAPUT III.

De Baptismo, Confirmatione, Eucharistia.

Baptismus in ecclesia baptismali I. Baptismus, extra casum necessitatis, publice in ecclesia, (3) ubi sunt fontes baptismales, solemni ritu suscipiendus est. Olim ipsi infantes non nisi tempore Paschali & Pentecostali solemniter sunt baptizati: unde his diebus etiamnum fontibus baptismalibus benedici solet (*e*), Post infantum baptismus, ne salus eorum periclitaretur, dilatus non est: sed adulti etiamnum solemnibus die-

(1) Nec tamen illud observavit fideliter, postquam etiam usum latinæ linguæ in liturgiis conservavit, quod etiam BONIFACIUS in Germania fecit. Idem observat AUCTOR *cit. l.* utrumque tamen excusat, quod veriti fuerint, ne Angli & Germani se a reliquis Christianis plane separatos crederent, nisi latina lingua eos quoque cum illis uniret, primario vera cum ecclesia Romana, ut centro unionis ecclesiasticæ. Enimvero forsan ipsemet animadvertit, hanc rationem parum stringere, hinc novam addit, scilicet admodum periculosum atque laboriosum fuisse, scripturam sacram ceterosque libros liturgicos in linguam vernaculam vertera, ad quod meo judicio, hi inepti erant. Ita vero In suo conversionis negotio parum profecerunt, nisi ut numerum subditorum ecclesiæ augerent.

(2) Reges Galliæ tamen, reportata victoria, archiepiscopo Parisiensi per literas solennes injungere solent, ut publice per hymnum Ambrosianum Deo grates agantur laudesque dicantur.

(3) Non iam loci esset habenda ratio, quam cœtus fidelium, ade que expediret, ut, congregata multitudine sacrorum caussa, baptismus perageretur, & sic assistente tota ecclesia baptizandus in ejus gremium reciperetur.

(a) *C.* 14. *X. de offic. jud. ord.* (b) *Dist.* 1. *c.* 31. *dist.* 2. *c.* 31.
(c) *Concil. in Trullo c.* 43. *concil. Trid. sess.* 22. *c.* 25. *inf.*
(d) *Mem. du Clergè part.* 1. *tit.* 2. *c.* 5. *nu.* 6. 7. 8. *c.* 4. *n.* 18. *&c.*
(e) *Cl. un. de bapt.* SIRIC. *ep.* 1. *ad Homer.* LEO *ep.* 4. *de consecr. dist.* 4. *c.* 11. 12. 13. *Rubr. Ritual. Roman.*

diebus ab ipso episcopo, si pote, baptizandi sunt. Ordinarius hujus sacramenti administer est parochus, vel presbyter ab eo delegatus. Et ob hanc spiritualem nativitatem potissimum ecclesiæ pastoribus *patrum* nomen datum (1).

II. Baptizandum autem aqua naturali, & vel per immersionem vel per infusionem. Infusio hodie usitata est, quum aquam capiti infundamus; sed veteribus immersio placuit usque ad sæculum XIV. (*a*) quæ exacte respondet *baptizandi* vocabulo, quod lavacrum sonat, meliusque exprimit mysterium baptismi, in quo una cum Christo sepulti sumus; ut ad exemplum ejus resurgentes novam vitam vivamus (2) (*b*). Inter immergendum vel infundendum pronuntianda sunt verba, ex institutione Christi in ecclesiam recepta: *Ego te baptizo in nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti*. Si ex justis caussis dubium sit de baptismo, veluti infantis expositi; adjecta conditione baptismus fieri potest, dicendo: *Si non baptizatus es, ego te baptizo* &c. ne baptismum iterare videamur (3). Quæ tamen conditio præter necessitatem adjicienda non est (*c*). *immersione vel infusione aqua naturalis*

III. Opus est autem patre vel matre, vel ad summum uno patre & una matre lustrica, non pluribus, qui infantem baptizandum offerant (*d*). Nomen, quod aliquis e sanctis, ab ecclesia agnitis, gessit, imponant, pro eo stipulentur, educationemque curent; quos propterea bene instructos & maturis annis esse decet. Baptizari possunt furiosi, qui ante usum rationis baptismum flagitarunt; sed invitus (4) nemo baptizatur (*e*). Licet adulti per se respondere possint, habent tamen & ipsi parentes lustricos. Est autem hic actus instar adoptionis, operaturque cognationem spiritualem. *adhibitis sponsoribus*

IV. Urgente necessitate, missis his ambagibus, baptismus sola aquæ affusione & verborum divinorum enuntiatione peragi potest a quacumque persona, modo & ipsa baptizata sit: nisi quod nemo semet ipsum baptizare potest (*f*). Interim si electioni locus, etiam hoc casu dignior indigniori, veluti diacono presbyter, clericus laico, vir feminæ præferendus. Quibus exemplis non palliandus est mos ille perversus, quo infantes, qui non periclitantur, aqua adsperguntur, simulatque nati sunt, ipso baptismatis ritu ex frivolis caussis, veluti dum parentibus lustricis commodius sit, in longius tempus rejecto (*g*). *a quolibet Christiano administrari potest;*

V. Qui inter hæreticos baptizati sunt in nomine sanctæ Trinitatis, ii sacro oleo tincti, per manuum impositionem, vel solam fidei professionem, recipiuntur in gremium ecclesiæ (*h*). Baptismus autem ipse non iteratur, unum baptismum credentibus (*i*). Qui id facit (5), excommunicationem incurrit, & reba- *non iterati*

(1) Id quidem negari nequit; optandum tamen esset, ut in hac sola ratione hæc appellatio substitisset, nec sub appellatione *patrum* simul imperium in laicos affectatum fuisset.

(2) Hac de causa *orientales* adhuc usum *immersionis* sancte conservarunt, occidentalibusque, quos *adspersos* vocant, vitio dederunt, quod eum transformaverint.

(3) *Intentionem* in baptizante præcise desiderant, qua deficiente, baptismum non conferri ajunt, ex quo principio hæc *formula conditionalis* nata est. Sed recte dicitur in *c. 16. de consecr. D. 1. non monstratur esse reiteratum, quod nescitur factum.*

(4) Ergo nec judæorum reluctantium liberi: facilius parentibus Christianis imponi potest, ut liberos suos baptismo offerant, quem ex errore quodam differre intendunt ad ætatem adultiorem. Cum enim legibus ecclesiasticis sint subjecti, his quoque vivere debent, non animi sui sententiam sequi.

(5) Multum tamen refert, utrum hoc fiat

(a) MARTENE *de ritib. l. 1. c. 1. art. 14. num. 6.*
(b) *Rom. V. 24. Coloss. II. 12.* (c) *C. 110. 111. 112. D. 4. de consecr.*
(d) *Concil. Trident. sess. 24. R. c. 2.* (e) *C. 3. X. de baptism.*
(f) *c. 24. D. 4. de consecrat.* (g) *c. 4. X. de baptism.*
(h) *c. 44. D. 4. de consecrat.* (i) *Ephes. IV. 5.*

rebaptizatus, si vel maxime per ignorantiam, irregularis fit (*a*). Baptismus tantum effectus supernaturales producit; sed statum hominis externum non mutat (1) (*b*).

aque ac confirmatio. VI. Nec confirmatio iteratur, cujus administer ordinarius est episcopus. Adhiberi hic quoque potest pater lustricus: quod tamen fere in desuetudinem abiit (*c*).

Missa frequentanda VII. Eucharistia dumtaxat inter sacrum missaticum ritibus ab ecclesia approbatis consecranda est. Hujus materia est *panis & vinum*. Ex traditione ecclesiæ latinæ vino paullulum aquæ affundendum, & panis azymus sumendus est (*d*). Quemque fidelium, singulis diebus dominicis, & festis præceptis, toti officio assistere decet, & quidem in sua parochia Missæ solemni, ut a pastore suo doceatur, & preces suas conjungat cum cœtu eorum, cum quibus ipse Deo volente conjunctus est (*e*). Qui tribus diebus dominicis continuis desunt officio, ii a pastore episcopo denuntiantur, &, qui inter sacrum profanis spectaculis assident, ii sacro fulmine feriuntur (*f*). *saltem minus solemnis:*

VIII. In casu necessitatis sufficit, missæ minus solemni devota attentione assistere. Missa conventualis seu *solemnis* celebranda est post Tertiam; *minus solemnes* ab aurora ad medium diem (*g*). Eucharistia exhibetur inter sacrum missaticum statim post communionem presbyteri. Olim cuncti fideles ter quotannis, scilicet tempore Paschali, Pentecostali & natali domini, ad eucharistiam accipiendam accessere (*h*). Sed concilio Lateranensi sufficere videbatur, si semel id fieret per quatuordecenne Paschale. (*i*) At sacerdotes toties, quoties sacrum faciunt, communicant (*k*). Hodiernis Ecclesiæ latinæ moribus solus presbyter sacrificans sub utraque; ceteri sub sola specie panis (2) communicant. Sed pontifex, prout id expedit ecclesiæ, integris gentibus permittere potest etiam calicis usum (*l*).

IX. Pro

---

fiat ex *errore* intellectus, an *dolo malo* quæstus causa? Posterius judæi conversi, ut vocantur, nonnunquam attentare solent, qui crimen *stellionatus* committuut, & sic etiam *criminaliter* puniendi.

(1) Id vero admitti nequit. Post baptismum tinctus dicitur, *fidelis* & *Christianus*. Quis vero nescit, ex hoc statu plures fluere effectus externos? Finge judæum baptizatum esse, annon statum externum mutat? Macula, quæ ei adhæsit, deletur, ut ad officia publica, a quibus ob maculam exclusus erat, admitti possit. In posterum inter honestos refertur: potestati ecclesiæ, cujus subditus sit, subjicitur: cœmeterii Christianorum communionem nanciscitur: matrimonium cum Christiana inire potest, denique commercio omnium jurium sacrorum & civilium frui potest. Plenius hanc doctrinam exponit RICCIULLIUS *de jure person. extra grem. eccl. exist.*

(2) Quod sæculo XIII. demum ea potissimum de causa introductum, ne ullum *effusionis* vini consecrati periculum superesset, aliique casus circa illud contingerent, ut nonnullis testimoniis probatum dederunt P. de MARCA *dans l'histoire de Bearn, lib. V. c.* 10. *n.* 3. *seqq.* Card. BONA *lib. II. rerum liturg. c.* 18. MABILLON. *in museo Ital. tom. II. comm. in ord. Rom. p.* 61. Cum enim Eucharistia, ægrotantium causa, semper in promtu esse debeat, nihil facilius, quam ut vinum consecratum, quod non æquali cura, ut panis, custodiri potest, effundatur.

(a) *Concil. Trident. sess.* 7. *c.* 9. *c.* 107. 108. *D.* 4. *de consecrat.*
(b) *Ibid. c.* 117. 118. 1. *Cor.* 17. 20. 24.
(c) *Concil. Trid. sess.* 7. *c.* 3.
(d) *Concil. Trident. sess.* 21. *c.* 5. *c. ult. X. de celebrat. Miss. c.* 2. *D.* 2. *c.* 64. 65. *D.* 1. *de cons.* (e) *Concil. Trid. sess.* 24. *c.* 4.
(f) *Concil. Senon.* 1528. *c.* 11. *vid. Ritual. Paris. de P. S.*
(g) *c.* 48. *c.* 66. *D.* 1. *de consecr.* (h) *Ibid. c.* 19. *D.* 2.
(i) *C. omn. utriusque X. de pœnitent. & remiss.*
(k) *c.* 11. 12. *D.* 2. (l) *Concil. Trid. sess.* 22. *c. fin.*

IX. Pro ægrotis in singulis Ecclesiis parochialibus in ciborio puro & solido, tabernaculo incluso, asservandæ sunt consecratæ particulæ, quatuordenis diebus renovandæ (*a*). Si ægroti Eucharistiam flagitant, ea deferenda ad ipsos cum summa reverentia, ut populus ad eam adorandam invitetur. Si est ultimum viaticum, competit hoc munus parocho, aut presbytero ab eo delegato (*b*). Publicis peccatoribus & personis infamibus denegatur Eucharistia. *Venerabile* autem non nisi justam ob caussam & Episcopo permittente exponi (1) debet (*c*). *Euchari-stia ægrotantibus deferenda.*

CAPUT IV.

De Pœnitentia, extrema unctione, ordine.

I. PŒnitentia fidelibus omnibus, qui peccata mortalia (2) commiserunt, saltem semel quotannis est subeunda, cui rei apprime convenit tempus quadragesimale (*d*). Confitenda sunt peccata parocho, seu ejus delegato, aut pœnitentiario aut Episcopi delegato presbytero (*e*). Quamvis omnes presbyteri ordinati accipiant potestatem *absolvendi*, non possunt tamen eam exercere injussu Episcopi, qui vel beneficium cum cura animarum conjunctum, vel sine beneficio post prævium examen, consensum concedit (*f*). Hæ permissiones ad certas personas, ad certa loca & ad certos casus restringi possunt. Ut plurimum enim eximuntur absolutiones monacharum, quibus exquisito confessore opus, & nonnulli casus atroces, quos sibi reservat Episcopus (*g*). Etiam *Regulares*, & in his ipsi *mendicantes*, tot privilegiis ornati, his regulis circumscribuntur (*h*). Sunt casus veteri observantia, consentiente Ecclesia, *pontifici reservati* (3): quorum *Absolutio impertitur a presbyteris.*

(1) Peperit hunc morem *exponendi*, cum solemni more deferendi *venerabile* ad ægrotantes, doctrina de *transsubstantiatione*, quamvis hic mos a veteris Ecclesiæ disciplina alienus sit, secundum quem eucharistia haud asservata est. *c.* 23. *de cons. D.* 2.

(2) Et quidem *occulta* pœnitentia privata tantum luenda sunt, nequis semetipsum prodere teneatur, quem in finem etiam *sigillum confessionis* inventum est, sancte colendum & observandum; *publica* vero pœnitentia publica plectenda. Hæc in primitiva Ecclesia tantum in usu erat, quod non diffitetur JACOBUS SIRMONDUS *in histor. pœnit. publicæ c. II.* nec ratione destituta, quia unicum refugium erat, quo mediante ejecti & desertores cum Ecclesia in gratiam redire, & cursu pœnitentiæ peracto, in pristinum statum restitui poterant. Non ejectis illa haud subeunda erat, quia de *reconciliatione cum ecclesia* iis haud cogitandum, cujus pace & communione adhuc fruebantur. Paulatim quidam de *occultis* ultro publicam subierunt pœnitentiam, observante SIRMONDO *cit. l. C. V.* quo ipso in statum *ejectorum* revera semet constituebant; pœnitentes enim *communione Ecclesiæ* haud perfecte fruebantur. Quod vero ultro ab initio susceptum, tandem in necessitatem tractum, ut de occultis non quidem *publica*, privata tamen pœnitentia esset subeunda.

(3) De his *casibus pontifici reservatis* speciali tractatu agit JO. GEORG. KIENE, eosque *Part.* 1. recenset atque illustrat, docetque, quosdam in *bulla cœnæ domini* reservari, quorum seriem sistit *cap. II.* quosdam *jure* communi esse reservatos, de quibus *c. III* agit.

(a) *c.* 93. *D.* 2. *concil. Trid. sess.* 23. *c.* 6.
(b) *Ibid. c.* 29. *C.* 10. *X. de celebr. miss.*
(c) *Ibid. c.* 95. *ex Cyprian. decr. congr. concil.* 164.
(d) *C. omn. utriusq. X. de pœnit. & remiss.*
(e) *Concil. Trid. sess.* 14. *c.* 5. *f.* (f) *Sess.* 23. *c.* 15.
(g) *Sess.* 14. *c.* 7. *sess.* 23. *c.* 15.
(h) *Arret d'Agen.* 4. *Mars* 1669. *Mem. du Clergè part.* 1. *tit.* 2. *c.* 8.

quorum caussa absolutionis ergo Romam olim eundum fuit. Hodie indulgentia papæ Episcopis & nonnullis presbyteris de iis mandata dare solet.

Casus papæ reservati, II. Casus papæ reservati, indice *Rituali* Parisiensi, sunt: 1. Incendium Ecclesiarum & locorum non sacrorum, si incendiarius publice denuntiatus est. 2. Simonia ordinum & beneficiorum publica & realis. 3. Occisio seu mutilatio hominis in sacris. 4. Verbera episcopo vel alii prælato inflicta. 5. Arma infidelibus suppeditata. 6. Adulteratio bullarum & brevium pontificis. 7. Invasio & deprædatio terrarum Ecclesiæ Romanæ. 8. Violatio interdicti a sede apostolica profecti. *Episcopo reservati,* Casus *episcopo reservati* (1) sunt: 1. Verbera atrocia homini religioso aut clerico, qui in sacris est, illata. 2. Incendium voluntarium. 3. Furtum in loco sacro cum effractione commissum. 4. Homicidium voluntarium. 5. Duellum. 6. Insidiæ vitæ conjugis structæ. 7. Abactio partus, 8. Verbera patri vel matri inflicta. 9. Sortilegium & veneficium seu divinatio, 10. Profanatio Eucharistiæ & sancti olei. 11. Violenta sanguinis in templo effusio. 12. Fornicatio in Ecclesia. 13. Stuprum religiosæ illatum. 14. Stuprum a confessore confessionariæ illatum. 15. Raptus. 16. Incestus in secundo gradu. 17. Sodomia, aliaque similia peccata. 18. Latrocinium sacrilegum. 19. Crimen falsi, falsi testimonii, falsæ monetæ, adulteratio epistolarum Ecclesiasticarum. 20. Simonia personata & occulta. 21. Assumtio falsi tituli & nominis in examine, recipiendorum ordinum caussa.

qui non attenduntur in articulo mortis. III. Pro diversis diversarum diœcesium moribus reservationes sunt diversæ, quarum manifesta utilitas in eo posita, ut homines, perpensa absolutionis difficultate, ab his criminibus abhorreant. Pœnitentiarius potissimum ad id datus est, ut de his cognoscat absolvatque. In articulo mortis nec casus reservati, nec confessores attenduntur, sed quilibet presbyter absolvere potest quemlibet agonizantem, quædam pœnitentiæ signa edentem. Sed ne fraudi locus sit, ægroti ante omnia ad hoc sacramentum confugere, nec prius medici opem implorare possunt, quam hoc factum sit: quod concilii Lateranensis decretum (*a*) per Italiam & alibi observatum, in Francia negligitur. De cetero hoc sacramentum nemini mortalium, ac ne iis quidem, quibus capitale supplicium subeundum, denegatur (*b*).

confessio peccatorum edenda. IV. Quum autem pœnitentiæ h. e. opera satisfactoria (2) sint peccatis metienda; opus est, ut distincta fiat singulorum peccatorum confessio, cujus secretum tam inviolabile, ut presbyter, qui id infausto omine revelat, e gradu suo deji-

(1) Olim episcopi de quovis crimine publico inquirebant, non ad effectum puniendi delinquentes criminaliter, sed pœnitentiam iis imponendi, id quod potissimum in visitationibus Ecclesiasticis expediebatur. Sed tunc deerant confessiones, stato tempore, parochis faciendæ, quibus ab INNOCENTIO III. introductis, ex more antiquo episcopi in gravioribus delictis absolutionem reservarunt. Ceterum de his casibus rursus ex professo agit prælaudatus KIENE *cit. tr. de casibus pontif. Episcopis & prælat. reserv. P. II.* *

* Synodus OEcumenica XII. sub Innocentio III. habita Sacramentalem Confessionem non ipsa primum præcepit, sed a Christo præceptæ tempus præstituit. Videatur Cardinalis Cajetanus in Opusculis *tract. 5. de Confess. quæst. I.*

(2) In hoc unice tota ratio *pœnitentiæ* collocatur, licet, ut ex antea dictis liquet, hæc sententia praxi primitivæ Ecclesiæ conformis non sit. Enimvero quam periculosa quoque hæc enumeratio peccatorum sit, quantisque abusibus obnoxia, si indiscreti confessionarii inquisitionem formalem forment & per captiosas quæstiones incautam plebem inducere conantur, ut alios sua confessione gravent, ostendit Doctor quidam Sorbonicus in *tr. du secret de la confession* Paris. anno 1708 edito: ex quo manifestum redditur, admodum lubricum esse *confessionis sigillum*.

(a) *c. 13. X. de pœnit.* (b) *Cl. de pœnit. c. 1.*

dejiciendus sit & perpetuo carceri mandandus (*a*). Sane quingentis abhinc annis pœnitentiæ canonicæ, singulis peccatis præstitutæ, in desuetudinem abierunt; quas tamen utile est nosse, ut satisfactiones peccatis adæquatæ injungi & vetus disciplina resuscitari possit (*b*). (1) Sunt etiam casus, in quibus etiamnum pœnitentia publica injungi potest, si episcopo id utile videatur ad reparandum scandalum crimine publice commisso datum (*c*). Huic rei dies *cinerum*, quemadmodum publicæ absolutioni dies *viridium*, convenientissimus judicatur *in pontif. Rom.*

V. Indulgentiis vel partim, vel plene remittuntur pœnitentiæ, prout illæ vel *particulares* sunt vel *plenariæ*; quarum tamen effectus pendet ab affectu pœnitentium. Concedendæ autem sunt *gratis*, & ab episcopo curandum, ut superstitio aliique abusus, quibus hoc institutum expositum, procul sint (*d*). Cave tamen *pœnitentias* confundas cum *pœnis* canonicis. Nam pœnitentiæ injunguntur *volentibus* resipiscere & mutare animum. Pœnæ infliguntur *invitis* (2), ut vel emolliti redeant ad frugem, vel indurati ejiciantur ex Ecclesia. Quod quum in foro externo fiat, *part. III. c.* 18. explicabitur. *usus indulgentiarum.*

VI. Extrema unctio ex diserto scripturæ præcepto (*e*) a solis presbyteris, & ex traditione Ecclesiæ, a parocho, vel ejus delegato, administrari (3) debet (*f*). Sanctum oleum ad hoc sacramentum & ad baptismum necessarium in synodo, vel alio tempore præstituto, quotannis ab episcopo die *viridium* consecratum, vasis puris argenteis, vel stanneis, bene munitis, ne sacrilegio violari possit, asservandum (*g*). *extrema unctio*

VII. Postea, quæ *Part. I.* diximus, de Sacramento *ordinis* pauca dicenda restant, videlicet, hoc sacramentum, æque ac baptismum, imprimere characterem (4). Unde iterari nequit (*h*). Si tamen dubium, num valida sit prior ordinatio, repeti potest, sed *sub conditione*, si prior sit invalida (*i*). Unde porro sequitur, presbyterum non posse fieri laicum, & ob crimina e gradu dejectum valide administrare sacramenta, licet ipse peccet, & episcopi, qui in hæresin prolapsus, destitutus & excommunicatus est, ordinationes, quamvis illicitas, validas tamen esse, quia non *potestatem*, sed *potestatis excercitium* amisit (*k*). *ordinatio.*

C A-

(1) Id nec sperandum, nec optandum. Ipsemet AUCTOR *tom. XIII. hist. Eccl. in diss. præl. §§. 5. 10. & 16.* plures *antiquæ pœnitentiæ* abusus refert, qui evitari non poterant, postquam clerus a prime modestia desciverat. Episcopi ienibus perpetues imponentes pœnitentias, effecerunt, ut solium relinquere coacti fuerint, ut Regum Vembæ & Ludovici pii exempla docent. Antiqua tempore pœnitentiarum quæ opinionum monstra pepererunt! Creditum enim fuit, toties tempore multiplicanda esse, quoties unum idemque delictum esset reiteretum; inde vero rationibus subductis, eveniebat, ut sæpe quis ultra mille annos pœnitentiam agere coactus fuerit, h. e. ultra vitam, in purgatorio. Hæc doctrina rursus novas in doctrine de *indulgentiis* produxit conclusiones, ut antiqua *Calendaria indulgentiarum* docent.

(2) Et tamen pœnitentiæ inter genere *pœnarum* referuntur, per sententias infliguntur, & invitis imponuntur, ut vel JUSTINIANI lex de *adulteris* docet, & infra plenius enucleandum est.

(3) Et quidem in *remissionem peccatorum*. Si vero hoc, cur tantum ægrotantibus applicatur: eis vero denegatur, qui ultimo supplicio afficiendi sunt, quibus tamen usus reliquorum sacramentorum non denegetur?

(4) Militibus olim *characterem*, quo cognosci possent, impressum fuisse, testis est AUGUSTINUS in *c. 97. C. 1. q. 1.* qui

(a) *C. omn. utriusque §. caveat. X. de pœnit.* (b) *Concil. Trid. sess. 14. c.8.*
(c) *Ibid. sess. 24. c. 8.* (d) *Concil. Trid. sess. 24. c. 8.* (e) *Jac. V. 14.*
(f) *Concil. Trid. sess. 14. c. 3. Catech. Rom. part. 2. c. 6. n. 13.*
(g) *c. 8. D. 95.* INNOC. I. *ep. ad decent. Ritual. Roman.*
(h) *Concil. Trid. sess. 23. c. 4. Dist. 68. c. 4. 1. 2.*
(i) *c. 107. D. 4. de cons.* (k) S. THOM. *supplem. q. 38. art. 2.*

CAPUT V.

De Matrimonio & caussis Matrimonium impedientibus.

Consensus matrimonialis debet esse 1. legitimus, quem impedit.

I. Matrimonium potissimum consistit in *consensu*, hoc est, in unione voluntatum, tamquam imagine (1) affectus Christi in Ecclesiam. Consensus ille debet esse *legitimus* (2), hoc est, institutioni divinæ, legibusque, cum ecclesiasticis, tum civilibus, conformis. Nam in re tanti momenti, cui omnis societas civilis superstruitur, consultum non est, ut suo quisque sensu abundet, suum quisque affectum, suum sequatur ingenium, suam libidinem. Institutionis divinæ præceptum est, ut unus uni individuo vinculo jungatur, ne affectus sit divisus aut incertus, ut communi cura sobolis educatio promoveatur. Quod ut omni modo observetur, jure ecclesiastico & civili multa impedimenta indicata, multaque solemnia in hac conjunctione observanda, præscripta sunt.

vel natura, *vel lex divina*

II. Impedimenta matrimonii vel a *natura*, vel a *lege*, vel a *facto* nubentium oriuntur. *Naturale* impedimentum est ætas immatura *impuberum*, masculorum infra XIV. femellarum infra XII. annos: quamquam jure canonico habitus corporis magis, quam anni, spectandus (*a*). Item, *impotentia* continua & immedicabilis (*b*). *Legale* impedimentum est *cognatio* & *affinitas*, respicitque inter personas, inæquali gradu conjunctas, *disparitatem ætatis* (3), & *reverentiam* naturalem, *cum licentia nuptorum vix conciliandam*; inter personas æqualis gradus *periculum corruptionis*, cui personæ in eadem familia educatæ aut continuo conversantes, si matrimonii spes foret, expositæ essent. His prohibitionibus Deus vincula societatis humanæ multiplicanda, & caritatem hominum erga homines extendendam & dilatandam esse censuit (*c*).

& humana,

III. Ecclesia inhæsit omnibus legis divinæ (*d*) prohibitionibus, quæ excludunt in linea recta in infinitum omnes consanguineos vel cognatos; in collaterali materteras solum, fratresque & sorores (*e*). Sed pridem creditum, prohibitionem illam extendendam esse ad omnes consanguineos, qui sibi mutuo succedere possent, h. e. ad septimum gradum, (4) ultra quem non amplius parente-

---

qui ejus erat efficaciæ, ut deleri non posset. Usum loquendi inde mox desumsit, & ad militiam sacram eundem applicavit allegorice, in quo scholastici postea ingenia sua exercuere.

(1) Sicuti spiritualia sub *imagine* aliarum rerum terrestrium, quæ sensus feriunt, a Salvatore adumbrata sunt, ita convenientior imago *adfectus Christi in Ecclesiam* desumi non potuit, quam ab *unione voluntatum conjugali*, quæ imago tamen matrimonio nihil *spiritualitatis* addit.

(2) Nihil verius dici potuit. Ita vero non quivis *consensus clandestinus*, *privatus*, minusque solennis matrimonium constituit, quod tamen jus canonicum censet, constituendo in sponsalibus *de præsenti* adesse *verum matrimonium*, quod consensus in illud editus sit, licet clandestinus & occultus.

(3) Disparitas ætatis parum ad rem facit, quæ nec inter extraneos impedimentum constituit. Decori ratio plus operatur, quæ efficere potest, ut inter certas personas nuptiæ prohibeantur.

(4) Quam absurda vero hæc ratio sit, quilibet facile animadvertit. Etenim olim tantum ex *jure prætorio* cognatis, jure civili exclusis, usque ad *septimum gradum* jus succedendi datum erat, cum agnatorum successio in infinitum extenderetur, qui tamen æque vinculo sanguinis cohærebant, ac quidem cognati. A jure vero succedendi ad rationem consanguinitatis in genere nulla valet consequentia.

(a) *C. 3. X. de sponsal. impub.* (b) *tot. tit. X. de frigid.*
(c) AUGUST. *XV. de civ. c. 16.* (d) *Levit. XVIII. 6. XXII. 11.*
(e) *Vid. Gloss. in c. literas 13. X. de restit. spoliat.*

rentela attenditur (*a*). Concilium Lateranense tamen eam cum ratione consanguinitatis, tum ratione cognationis, ad *quartum*; ratione affinitatis ad *primum* gradum, qui est inter conjugem & conjugis consanguineos, reduxit; quum in hac etiam *secundus* inter secundum conjugem & prioris conjugis consanguineos, immo & *tertius* inter secundam conjugem secundæ conjugis & primæ conjugis consanguineos olim attenderetur (*b*): quæ duo affinitatis genera dicto concilio sublata sunt (*c*).

IV. Concilium Tridentinum restrinxit etiam alia hujus generis impedimenta *gradibus prohibitis,* (*d*) e crimine orientia. Nam secundum canones illicita conjunctio operatur affinitatem cum consanguineis stupratæ, (*e*) quam concilium reduxit ad gradum *secundum*, qui sit impedimentum *dirimens* (1), & eam, quæ ex validis sponsalibus oritur, quæve *honestatis publicæ* dicitur, ad gradum *primum*; *c.* 3. restricta etiam cognatione spirituali, in baptismo seu confirmatione contracta, quæ non ultra parentes lustricos, baptizantem, baptizatum, baptizatique parentes extenditur. *c.* 2. Quam ob rem plures parentes lustricos adhibere prohibuit. His restrictionibus opus videbatur, quia multi per ignorantiam tales nuptias contrahunt, quas sine peccato non continuare, nec sine scandalo rumpere queunt.

V. Gradus numerantur *computatione canonica*, quæ unicuique generationi unum *qui canonice computandi.* tantum gradum assignat, etiam collaterali, sic ut pater & soror sint in primo, fratrum liberi in secundo, nepotes in tertio gradu. In inæqualium computatione numerantur generationes longius distantis personæ usque ad stipitem communem. Sic patruus & neptis sunt in secundo, filia patrui in tertio gradu. Hæc computandi ratio in usu fuit temporibus (2) Gregorii (*f*). In materia successionum sequimur computationem juris civilis, quod alterum tantum graduum inter easdem personas interjicit.

VI. Qui per ignorantiam in gradu prohibito nuptias contraxere, iis dispensatio haud denegatur (*g*). Sed ante matrimonium contractum raro, nec sine prægnante caussa, conceditur. *quis dispenset?* In gradu secundo solus pontifex & quidem *publicæ salutis* caussa, inter principes; in quarto autem, vel si pauperes sint, in tertio, etiam Episcopi, partim longa consuetudine tuti, partim pontificis auctoritate muniti, dispensant. Quæ dispensationes omnes ex concilii præscripto debent esse gratuitæ (3).

VII. Im-

(1) Quatenus ante matrimonium contracta est: superveniens affinitas non dirimit matrimonium jam contractum, si innocens nocenti gratiam facere, eique injuriam remittere velit. Claudicans tamen matrimonium fieri censent, ut nocens *debitum conjugale* petere non possit, id quod non adeo rationem habet.

(2) Id vero admodum dubium esse, docuit idoneis argumentis SCHILTER *de libert. eccl. German. lib. III. c.* 10. *§.* 7. Ceterum *canonica* in eo differt a *civili*, quod fundamentum computandi in *stipite communi* quærat, & tantum inquirendum esse decernat, quousque uterque desponsatorum a *stipite communi*, ut *cognationis fundamento*, distet? quod in lineæ *æquali* satis tutum est, in *inæquali* vero paulisper impeditum, quod duntaxat denominatio gradus sit facienda linea *remotiori*, cum tamen æque facile, prout res ipsa postulat, ab utraque fieri queat, imo etiam debeat, cum de utraque proximitate desponsatorum, quousque a communi stipite distet, quæstio moveatur.

(3) Sed debebant esse, cum praxis curiæ Romanæ contrarium doceat, ostendatque dispensationes fere venales esse, ut MARCUS ANTONIUS de DOMINIS cum aliis fatetur.

(a) PETR. DAM. *Opusc.* 8. *de par.. grad.*
(c) *C.* 8. *X. de consanguin.* (b) *Ibid. C. non debet.*
(d) *Sess.* 24. *Ref. c.* 4. (e) *tot. tit. de eo qui cogn. consanguin.*
(f) *lib. ult. ep.* 31. *ad August. c.* 6.
(g) *Concil. Trid. sess.* 14. *c.* 5.

veterimen VII. Impedimenta ex *facto* nubentium orientia sunt : præcedens consensus in aliud matrimonium futurum ; solemne votum castitatis ; adulterium sub promissione matrimonii (1) in casum morientis conjugis perpetratum, aut cum insidiis prioris conjugis vitæ structis conjunctum (*a*).

& liber VIII. Nec sufficit, impedimenta nulla esse. Oportet præterea consensum esse *liberum*. Ergo furiosus; ergo qui erravit; qui coactus est, matrimonium non contrahit. Qui erravit? inquam, in *persona*, ut Jacob in Lea, aut in *conditione personæ*, veluti servæ (2). Metus talis esto, qui in hominem constantem cadere potest: hinc rapta raptori nubere nequit (3) (*b*).

eorum, qui sunt sui juris. IX. Qui sunt in potestate alterius, ut filii familias & minores', ii matrimonium contrahere non possunt sine consensu eorum, in quorum potestate sunt. In hoc negotio arduo potissimum ex præscripto legis divinæ parentes sunt honorandi. Hinc jure nostro prohibentur talia matrimonia, & pastores, qui ea benedicunt, habentur pro raptus sociis, exheredandis, qui ita convenere, liberis (*c*). Quin *per. declarat.* 1639. liberi, ex matrimoniis usque ad finem vitæ secretis, vel ex feminis, quibus patres in articulo mortis demum juncti sunt, nati, succedere nequeunt, quum hujusmodi conjunctiones turpitudinem *concubinatus* magis sapiant, quam *connubii* honestatem (4).

CAPUT VI.

De Nuptiarum Solemnibus earumdemque Dissolutione.

3. Solemnia I. UT certum fiat, non esse impedimentum matrimonio libere contracto, & ut semper probari possit; plures legibus ecclesiasticis & civilibus cærimoniæ sunt sancitæ.

declaratus inter sponsalia, II. Principio nupturi post pacta dotalia in diœcesibus, in quibus id usus fert, ad matrimonium præparantur per *sponsalia*, quæ sunt *promissio* solemnis & jurata in Ecclesia facta de matrimonio, quandocumque alteri id placuerit, ineundo. Parochus, antequam eam recipit, interrogat desponsandos, num sint ex parochia? an re verbisque sint liberi? num votum continentiæ emiserint? annon consanguinei sint, norintque, quod impedire possit matrimonium? Quibus præmissis subjungit institutionem de natura hujus sacramenti, & quam sancte ad id adgrediendum (*d*). Talis promissio diu ante matrimonii celebrationem, immo inter

(1) Quid si promissum matrimonium sine adulterio, an matrimonium, defuncta uxore, maritus inire potest valide? Id quidem haud negandum, puto tamen talia sponsalia esse illicita nec obligatoria, quæ in mortem conjugis viventis ineuntur, ut inde agi non possit. *c. f. X. de eo qui duxit.*

(2) Aut in *qualitate subintellecta*, ut si quis corruptam ab alio ignorans duxerit. *c.* 2. C. 32. *q.* 6.

(3) Si tamen suis restituta, vel in libero constituta loco; postea in conjugium consenserit, permittitur.

(4) Effectus ergo civiles tali matrimonio subtrahuntur, quamvis hæc edicta regia efficere non potuerint, ut in *foro ecclesiastico* quoque pro nullo haberi debeat. Quin potius etiam tale conjugium *ratum* esse dixere, quoad vinculi indissolubilitatem, licet non esset *legitimum*. Idem judicium formant de conjugiis illustrium sine regis consensu contractis. Conf. LAUNOIUS *de regia in matrim. potest.*

(a) *C. 3. q. 1. c. 3. 4. 5. C. 3. X. de eo quo dux. in matrim.*
(b) *C. 24. X. de sponsal. C. 29. q. 1. c. 2. & 4. X. de conjug. secul. Concil. Trid. sess. 24. c. 6.* (c) *Stat. Bles. art. 40. Melodun. art 25. ited 1556.*
(d) *Ritual. Paris.*

inter impuberes, fieri potest, modo infantiam egressi consentire possint (*a*). Effectus sponsaliorum, si promissio reciproca vel scriptis peracta sit, is est, ut pars deficiens coram judice ecclesiastico conveniri, & ad pœnam *canonicam* (1) condemnari possit (*b*). Judex autem ecclesiasticus competens est etiam in diœcesibus, ubi sponsalia non sunt in usu. Post coram judice sæculari ad *resarciendum damnum* & ad *interesse* agitur. Solvuntur autem sponsalia mutuo consensu (2), matrimonio cum tertia persona contracto, professione religiosa, morbo immedicabili vel contagioso alterutrius partis, & stupro a sponsa post sponsalia admisso (*c*).

III. Matrimonium celebrandum *publice*, quod ut publicum fiat, tria requiruntur; proclamatio seu bannus, præsentia parochi, testes. Proclamationes olim in Francia usitatæ natales debent concilio Lateranensi (3), quod voluit, ut presbyteri publice in Ecclesia indicent contrahenda matrimonia, terminumque præfigant, intra quem impedimenta allegari possent (*d*). Clarius (*e*) sancitum, ut tribus diebus dominicis vel festis continuis intra sacra solemnia missæ parochialis utriusque partis tres proclamationes fiant. Episcopus tamen, præsertim si nupturi majorennes sunt, unam alteramque proclamationem remittere potest, si maligna metuitur contradictio (*f*). *prævia proclamatione*

IV. Celebrandum præsente pastore alterius partis (4), vel presbytero a pastore vel Episcopo delegato, itemque tribus quatuorve testibus præsentibus (*g*). Pastoris & testium præsentia tam est necessaria, ut sine ea actus nullus reputetur. Clandestina enim matrimonia, sæpe prohibita; denique irrita fuere declarata (5). Quæ si essent valida, deficientibus testibus, contingere posset, ut pars partem desereret, & utraque in continuo adulterio viveret. *præsentibus testibus perficiendus,*

V. Effectus matrimonii sunt, ut alter conjugum in corpus alterius nanciscatur potestatem (*h*), cumque in jure convenire possit, & maritus quidem petitionem adhæsionis instituere, h. e. ut femina ipsi cohabitet; femina, ut conjugali affectu ipsam prosequatur. In Francia si hæ actiones instituuntur in foro contentioso, *effectus matrimonii —*

(1) Non vero ut pars refractaria *absolute* cogi possit, quod nequidem jus canonicum permittit. Ceterum admodum convenienter condemnatio in id quod interest cum pœna conjungitur, ne *duplici judicio* opus sit.

(2) Si vel maxime sponsalia *pura* & *jurata* fuerint, cum alter alteri juramentum remittere queat, per *c.* 2. X. *de sponsal.* ANTON. DESPEISSIUS *tom. I. oper. de matrim. sect. IV. §.* 2. *p.* 280.

(3) Hoc vero se fundat in antiquissimo more ecclesiastico, jam tempore TERTULLIANI usitato, secundum quem conjugia apud ecclesiam indicanda & manifestanda erant, alioquin pro *illegitimis* habita, ut prælaudatus Auctor *de pudic. c.* 4. indicat. Est hæc proclamatio instar *provocationis ad agendum*, adeoque pœna *præclusi*, ut juris est, munita.

(4) Vel potius sponsæ, qui merito præferendus, quia apud plerasque gentes usitatum fuit, ut post nuptias peractas sponsa demum ad *domum mariti* deduceretur.

(5) Huc pertinent *matrimonia conscientiarum*, clandestine sine præsentia parochi contracta, quæ tamen in Gallia non infrequentia sunt, sed effectibus civilibus destituta, & revera a *concubinatu* non differunt. Nata autem sine dubio sunt ex principio, indiscrete a patribus adhibito, *quod consensus faciat matrimonium*, quod tamen non de consensu quovis modo, sed legitime declarato demum accipiendum est. Hoc vero posito, sponsalia *de præsenti* pro matrimonio minime assent habenda.

(a) *C.* 1. *X. de sponsal. impub. in 6.*
(b) *c.* 2. *& 6. X. de sponsal.*
(c) *C.* 15. *&* 22. *X. de sponsal. C.* 2. *X. de convers. conjug. C. ult. X. de conjug. leprof. C.* 25. *X. de jurejur.*
(d) *C.* 3. *X. de clandest. sponsal.* (e) *Concil. Trident. sess.* 24. *Ref. c.* 12.
(f) *Statut. Blesens. art.* 40. (g) *Concil. Trid. ibid. stat. Bles. ibid.*
(h) 1. *Cor. V.* 1. 4.

so, judex *sæcularis* cognoscit, (1) neque Ecclesiæ cognoscere permissum, nisi in foro pœnitentiali. Afficit porro matrimonium statum liberorum, qui si sunt legitimi, præter emolumenta civilia, quæ hic seponimus, ordinum, beneficiorum & dignitatum ecclesiasticarum fiunt participes.

Matrimonium solvitur morte; VI. Christianorum conjugium morte tantum solvitur. Jesus Christus legem divortii, judæis ob duritiem cordium indultam, abrogavit, connubiaque reduxit ad institutionem primævam (*a*). Infideles, qui conjugati conversi sunt, conjuncti porro esse possunt, nam baptismus remittit peccata, sed matrimonia non rumpit (*b*). Sed si alteruter conjugum nolit cohabitare ei, qui conversus est, vel alterum exponit periculo peccati mortalis; conversus declinare potest & conjungi cum alia (*c*). Christianorum connubia nonnumquam dissolvi videntur, licet revera non solvantur, si v. gr. matrimonium apparens a judice nullum declaratur; si personæ vero matrimonio vinctæ separantur thoro (2).

nullum declaratur; VII. Nullitatem matrimonii accusare non permissum est omnibus. Si impotentia aut consensus defectus accusatur, personæ contrahentes solum; si præcedens matrimonium, pars læsa solum audiuntur. Si incestuosum vel alio modo illegitimum, actori probanda est ignorantia (3), nisi pro complice haberi velit. Impedimenta, quæ matrimonium nullum reddunt, quæve propterea vocantur *dirimentia*, supra attulimus. Votum simplex pariter impedit h. e. caussam declinandi matrimonii suppeditat, vel contrahenti pœnitentiam conciliat; sed non inducit nullitatem. (*d*)

separatio conjugum. VIII. Separatio conjugum vere talium vel *mutuo consensu*, veluti ex voto continentiæ, vel *judicis auctoritate* fit (*e*). Votum autem solemne sit oportet, ut vel ambo religiosam professionem edant, vel maritus sacros ordines recipiat. Si matrimonium nondum consummatum est, alter invito altero, cui aliud deinceps conjugium eligere liberum, religiosam vitam amplecti potest (*f*). In quo plus valet religiosa professio, quam ordinatio, quæ non rumpit matrimonium, licet nondum consummatum. Separatio *involuntaria* injungitur a judice, si adulterium commissum, quem casum notavit jus divinum (*g*). Si alter conjugum in hæresin

(1) En juris antiqui vestigium evidentissimum! Quis nescit, olim judices sæculares in genere de causis matrimonialibus jus dixisse? Multum ex veteri libertate contra ausus ecclesiasticorum sibi conservavit Gallia, ut LAUNOIUS *cit. tr.* evicit, & vel hoc exemplum docet. Neque enim laicorum causæ tribunalibus episcoporum sacris olim suberant, nisi ut pœnitentia iis imponeretur, id quod *voluntaria jurisdictionis* esse dicebatur, quia tantum *volentes*, ut censebant, pœnitentiæ subjiciendi. Inter contendentes *judice sæculari* opus erat. Quocirca non absolute admitti potest sententia ESPENII *P. III. jur. eccl. tit. 2. c. 1. §. seqq.* causas matrimoniales in Gallia simpliciter foro ecclesiastico esse relictas, sed tunc demum, quando de *validitate matrimonii* quæstio movetur. Quin quod si ad *divortium* quoad thorum & mensam agitur, ut plurimum causæ civiles huic actioni ratione bonorum &c. incidunt, & sic ut plurimum ad magistratum sæcularem itur in Gallia, teste HERICURTIO in *tr. des loix eccles. dans leur ordre naturel p. 427. §. 29.*

(2) Doctrinæ hujus, quod tantum matrimonia dissolvi debeant quoad thorum & mensam, auctor primarius est AUGUSTINUS, ut optime demonstravit SCHILTER *in histor. jur. circa dogma eccles. de dissolut. matrimonii quoad vinculum*. In tantum vero valuit ejus auctoritas, ut post ejus mortem in conciliis approbata & juris communis facta fuerit.

(3) Maxime quod tribus bannis ecclesiasticis evocati fuerint, qui contra matrimonium hoc impedimentum afferre voluerint, unde suspicio gravis contra actorem nascitur.

(a) *Matth. XIX. 2. seq.*
(b) *1. Cor. VII. 12. 13. seq. C. 8. X. de divort.* (c) *C. 7. 8. eod.*
(d) *C. 6. X. qui matr. accus.* (e) *C. 4. 5. X. de convers. conjug.*
(f) *C. 2. eod.* (g) *Matth. V. 32. XIX. 9.*

ſin prolabitur, vel alia ratione profeſſioni Chriſtianæ fidei renuntiat (*a*). Si alteruter in morbum incidit contagioſum; ſi maritus atrociter ſævit in uxorem; ſi denique ſine periculo vitæ & ſalutis una eſſe nequeunt (1). In Francia *judex ſæcularis* (2) cognoſcit, ſive de adulterio criminaliter agatur, ſive de ſævitiis atrocibus, ſive de morbo contagioſo. Femina actrix pendente lite ſequeſtranda eſt vel a parentibus, vel in monaſterio, vel in alio loco tuto & honeſto (*b*). His caſibus ſeparari poſſunt conjuges *a thoro & menſa*; ſed renubere non poſſunt. Redire enim queunt, ſimulatque conſentiunt. Durante ſeparatione ſunt in eo ſtatu, quo conjuges, altero abſente vel ægrotante, eſſe ſolent.

IX. Soluto per mortem matrimonio, ſuperſtes conjux ad ſecunda, immo ad ulteriora vota, tranſire poteſt, quoniam Apoſtolus, hujus auctor libertatis illimitate loquitur (*c*). Ut ne femina quidem annum luctus obſervare teneatur (*d*). Sed viduæ ad ſecunda vota properantes non iterum benedictionem nuptialem h. e. preces ſuper ſponſa fundendas, nanciſcuntur, quam una vice impetraſſe ſufficit (3) (*e*). Ante omnia autem conſtare debet de morte prioris mariti vel uxoris idoneis auctoritatibus; alias nulla vel longiſſimi temporis præſcriptio, nec cauſſa ignorationis ſecunda vota excuſabit (*f*). *Matrimonium iteratur.*

X. Magni refert etiam in vita civili, ad ſtatum liberorum quoque noſſe, quo die quiſque baptizatus, quo nuptus ſit. Qua de cauſſa ex præſcripto canonum (*g*) & juris noſtri (*h*), Paſtoribus ſolemne eſt, liberorum, quos baptizant, nomina certis libris notare, quibus inſcribitur natalis (4), nomen infantis, parentum, parentum luſtricorum & duorum teſtium. Idem fit in conjugatis, quorum & quatuor teſtium nomina conſignantur: nec alias matrimonii promiſſiones, præter eas, quæ ſcriptæ ſunt, judici audire licitum. Sunt & libri, quibus nomina morientium, addito die mortis & ſepulturæ, inſcribuntur. Qui libri, ſi ex præſcripto legum conſignantur, plenam vim probandi habent in omnis generis tribunalibus. *quomodo probetur?*

XI. Ceterum de ſacramentis generatim notandum, validitatem eorum non a fide & virtute miniſtri pendere, licet magis conſentaneum ſit, ut hi digni ſint mini- *Sacramenta ſancte habenda.*

---

(1) De cauſſa divortii legitimis prolixius agit JCtus Gallus ANTON. DESPEISSIUS *tom. I. oper. de matrim. ſect.* 4. eaſque potiſſimum ad praxin Galliæ applicat.

(2) Addit HERICURTIUS *cit. l.* hanc rationem, quod vix ſeparatio talis concipi poſſit, in qua quæſtio civilis ratione alimentationis, & ſeparationis bonorum in commune collaturum non omne ferat punctum. Ex hoc fundamento Galli hanc praxin, juri canonico contrariam, ut plurimum defendunt, ut mirandum ſit, Proteſtantes ſegniores Gallis fuiſſe in reducanda fori ſecularis libertate antiqua.

(3) Magis colorem quam veram cauſſam hæc ſapit ſententia; cur enim non eſſet reiteranda benedictio, novis nuptiis contractis? Vera deſumenda eſt ex doctrina antiquæ eccleſiæ, quæ ſecundas nuptias adeo odio habebat, ut indignas eas crediderit, quibus benedictio impertiretur. Paſſim id docent canones conciliorum per priora ſæcula, ex quibus adhuc plures aliæ concluſiones ſuperſunt in vita civili, quæ *pœnas ſecundarum nuptiarum* reſpiciunt, de quibus ex Gallis JCtis agit ANTONIUS DESPEISSIUS *tom. I. oper. P. I. ſect. VI. de matrim. p.* 315. *ſeqq.*

(4) Interim *natalis* non præciſe ex his libris probari poteſt, ſed duntaxat *baptiſmi dies*. Quoad hunc parochus teſtatur de *proprio facto*, in quo ei fides habenda: aſt intuitu illius fidem facit tantum, ex *aliorum relatione*, & ſic magis teſti de *auditu* alieno æquiparandus.

(a) *C.* 2. 7. *X. de divort.* (b) *C.* 8. 13. *X. de reſtit. ſpoliat.*
(c) 1. *Cor. VII.* 8. 39. (d) *C.* 4. 5. *X. de ſec. nupt.*
(e) *C.* 1. 2. *eod.* (f) *C.* 19. *X. de ſponſal.*
(g) *Concilii Trident. ſeſſ.* 24. *c.* 1. 2.
(h) *Statut.* 1539. *ſtat. Bleſ. art.* 181.

ministerio. Sed minister tamen intentionem habere debet, sacramentum conferendi, h. e. serio peragere debet, saltem externe, actus ab Ecclesia imperatos: (1) nam de occultis & interioribus non judicamus mortales (*a*). Inter administrandum populus lingua vernacula de natura sacramenti deque cærimoniis erudiendus est (*b*). Quæ institutio actioni juncta mire auget reverentiam & devotionem. Administer habet saltem unum clericum assistentem, qui respondeat precibus, cærimoniarumque partem peragat. Ubi clerici desunt, laici, veluti in pagis ludimagistri, id faciunt.

CAPUT VII.

De Ecclesiis Ædificandis & Consecrandis.

Sacrorum caussa ecclesiæ ædificantur

I. Res *sacræ* sunt Ecclesiæ & quidquid ad cultum publicum est necessarium: Ecclesiæ autem hoc loco non *cœtum fidelium*, sed *locum* significant, in quem fideles sacrorum caussa confluunt. Licet enim in omni loco preces fundi possint, sacrificium tamen Missæ non nisi in loco sacro & in mensa consecrata offerendum (*c*). Quod inde a sæculo IV. observatum, ut ex Ischyræ exemplo (2) patet (*d*). In longinquo tamen itinere & in castris sola sufficit mensa consecrata, quod est *altare portatile* (*e*). Sed in oratoriis privatis insalutato Episcopo Missam celebrare ac baptismum administrare prohibitum (*f*).

quæ sint caussæ?

II. Ad novam ædem suscitandam, vel ædem, aliis usibus adhuc destinatam, consecrandam, *caussa* opus est & *Episcopi* auctoritate. Caussæ legitimæ sunt: 1. necessitas, si natio quæpiam ad Christianam fidem adducta; si cœtum omnem una non amplius capit Ecclesia; si ad ædem ob itineris difficultatem & longinquitatem cuncti non commode confluere possunt (*g*). 2. Monasterium vel alia nova congregatio instituta. 3. Devotio peculiaris ex voto vel ad certarum reliquiarum custodiam (3). Nam primis statim temporibus Romæ & in aliis civitatibus majoribus magnus ædium sacrarum fuit numerus, licet fideles semper in unum

(1) Admodum temperat sententiam communem de *intentione ministri Sacramenti* Auctor, quæ eo sensu admitti potest. Etenim si constat, eum non serio agere, sed per *jocum* ritum in Sacramentis usitatum expedire, quis diceret, Sacramentum ab eo celebratum esse? quamvis ob tam sacrilegum facinus merito puniendus sit gravissime.

(2) Imputatum erat ab Eusebianis ATHANASIO, ejus jussu in ædibus Ischyræ, cui ille usu sacrorum interdixerat, *calicem mysticum* a Macario esse fractum, *mensam sacram* subversam, & *libros sacros* combustos. Sacrilegio hæc imputatio adscripta fuit, tantosque motus dedit, ut concilii Tyrensis patres Athanasium deponerent, teste SOZOMENO *lib. II. hist. eccles. c.* 25. Negari nequit, ex hoc exemplo jam quodammodo *rerum sacrarum* colligi posse vestigia. Id vero nondum evictum est, vasa sacra & mensam solenni ritu consecrata fuisse, cum *sacra* vel ab *usu* & destinatione dici potuerint, æque ut *librorum sacrorum* in hac historia fit mentio.

(3) Hæc ratio originem capellis dedit. Magnates iter facientes, maxime peregrinantes ad locum religiosum vel ad terram sanctam, reliquias sanctorum secum ferebant, asservatas in repositorio seu conditorio, quod *cappas* & *capellas* dixere. vid. MATTHÆUS Paris. *ad ann.* 1242. *p.* 525. Domum reversi mox *oratoria* exstruxere, in quibus ea in posterum asservarentur, quæ inde *capellæ* dictæ, sicuti in itinere in *capellis* asservatæ fuerant.

(*a*) *De consecrat. dist.* 4. *c.* 25. 26. *Concil. Trid. sess.* 7. *c.* 11. 12.
(*b*) *Concil. Trid. sess.* 24. *Ref. c.* 7. (*c*) *C.* 1. 12. *D.* 1. *de consecr.*
(*d*) ATHANAS. 2. *Apol. p.* 781. *Hist. Eccl. l.* 11. *n.* 49.
(*e*) *C.* 30. *D.* 1. *eod.* (*f*) *C.* 33. 34. *D.* 1. *eod.*
(*g*) *C.* 3. *X. de Eccles. ædif.*

unum cœtum modo in hac, modo in alia æde, coirent (*a*). Ex caussis contrariis ædes vel inutiles aboleri, vel superfluæ aliis inseri possunt (*b*). Priusquam Ecclesiæ constructionem concedat Episcopus, idoneis instrumentis docendum, eam esse satis *dotatam*, h. e. certis reditibus ad fabricam, luminaria, & stipendia clericorum instructam, ut cultus publicus decenter peragi possit (*c*). Qui vero novæ fabricæ intercedendi caussam habet, audiendus est.

III. Atrio designato, Episcopus in loco, in quo altare fabricandum, crucem figit, lapidemque angularem inter preces, quibus Christi, tamquam *lapidis angularis* mentio fit, benedicit, mysteriaque per hanc constructionem significata explanat (*d*). Ædificium autem ita struendum, ut sacerdos ad altare consistens *Orientem* prospiciat: itaque ab aliis ædificiis separandum, ut circumiri possit, instructum *porticu* & *atrio* convenientibus. Simulatque perfectum est, ædis *dedicatio* (1) suscipienda, quæ omnium cærimoniarum ecclesiasticarum est longissima ac maxime solemnis. Jam ATHANASII temporibus officium divinum, excepto necessitatis casu, non nisi in Ecclesia consecrata celebrari potuit (*e*). *quomodo ædificanda?*

IV. Dedicationem præcedunt *jejunium* & *vigiliæ* coram reliquiis, altari immittendis, cantandæ (2). Die præstituto horis matutinis Episcopus novam ædem consecrat variis benedictionibus & adspersionibus extus & intus, adhibita aqua, sale, vino, cinere, rebus ad purgationem factis. Suffitum addit, murosque interiores hinc inde sacro oleo inungit. Altare, quod est tabula saxea, consecrat, in eoque reliquias condit. Denique ipse Missam celebrat. Dedicationis solemnia per octiduum protrahuntur, ejusque memoria quotannis recolitur (3). Tantam populo erga loca, precibus & divinorum mysteriorum celebrationi destinata, reverentiam incutere visum. *quomodo consecranda?*

V. Consecratio, quoad ædes permanet, non iteratur; sed cultu impio, sanguine effuso, vel enormi crimine polluta Ecclesia per aquam cum vino, sale & cinere benedictam reconciliatur, precibus adiectis, quibus dæmon abigitur & remissio peccatorum impetratur (*f*). Reconciliatio (4) Ecclesiæ pollutæ, æque ac novæ ædis dedicatio ac altaris consecratio, a solo Episcopo suscipienda (*g*). Altare proprie loquendo est sola tabula saxea, consecrata, quæ si confringitur, consecrationis vim amittit (*h*). Usque dum Ecclesia consecratur, benedici potest *quomodo polluta reconcilianda?*

(1) Non *simplex*, sed quæ *consecrationem* denotat. *Simplex dedicatio* est solennis quædam loci destinatio ad usum sacrum aliumve, ejusque in actum deductio per ritus quosdam arbitrarios. Enimvero plus efficit *consecratio*, qua res profanæ ex censu earum ita transeunt, ut juris divini prorsus fiant, & per actum *consecrationis* divinam qualitatem accipiant, ut ad rem divinam faciendam adhiberi possent. Hanc igitur novam qualitatem ut accipiant res consecratæ, tanto apparatu opus esse creditum fuit.

(2) Pridie enim illius diei, quo Ecclesia consecranda est, Episcopus cum clero & populo processionem instituit, reliquiasque deportari curat ad tentorium, quod ante Ecclesiam pro asservandis per noctem reliquiis erectum est. Ipse Ecclesiæ clerus illa nocte vigilias ante SS. reliquias celebrat, & ita sese ad actum solennem præparat.

(3) Verum festum hoc anniversarium maxime in pagis in *bachanalia* & *mercatus* conversum est, ut pro eo abolendo magis quam propugnando laborandum sit.

(4) Multus admodum atque subtilis in hac materia est PETRUS FRANCISCUS PASSERINUS *de pollut. Ecclesiar.* in quo tractatu de causis *pollutionis* magis quam de *reconciliatione* loci agit. Ipse concedit, pollutionem magis *imaginariam* quam *veram* esse, ergo *imaginaria* quoque erit *reconciliatio*.

(a) *Hist. Eccl. l.* 36. *n.* 16. (b) *Concil. Trid. sess.* 21. *Ref. c.* 4.
(c) *C.* 9. *D.* 1. *de consecr.* (d) *Pontif. Rom. de benedict. prim. lapid.*
(e) ATHANAS. 1. *Apol. p.* 682. *hist. eccl. l.* 13. *n.* 40.
(f) *C.* 3. *X. de consecrat. Eccl.*
(g) *C.* 9. *X. de consecrat. Eccl.* (h) *C.* 1. *ibid.*

test per presbyterum ab Episcopo delegatum, ad celebrandum officium; & si polluta est ante consecrationem, a presbytero reconciliari potest.

non profanis usibus adhibenda VI. Ecclesia, orationis domus, profanis usibus permitti non potest (a). Ergo nec in iis, nec in cœmeteriis, nundinandum, nec commercandum, nec jus dicendum, nec quidquam negotiorum humanorum, licet in se bona & honesta sint, peragendum (b). Neque in iis convivandum aut pernoctandum, nisi in transitu & urgente summa necessitate; nec merces aliæque res deponendæ, nisi in incendiis & hostium incursione. In quo præsertim sacrorum locorum consistit immunitas, ad quam tuendam ne quidem opus est ut ædes consecrata sit (1), dum sufficit, in ea celebrari divina mysteria (c).

Ecclesiarum immunitas. VII. Sed per immunitatem ecclesiasticam vulgo indigitatur *jus asyli* (d). Religionum enim reverentia sacris locis refugii tutelam conciliavit, ut nemo vi adhibita ex iis extrahendus sit, quantumcumque gravia maleficia perpetraverit. Adigebantur quidem tales homines ad reparationem damni facti, & ad subeundam pœnitentiam, sed non tradebantur quærentibus, nisi jurassent, vitam salvam, membraque salva fore. Hoc asyli jus vetustissimum (e) extensum est ad cœmeteria, Episcoporum habitationes, monachorumque & canonicorum claustra, intra XXX. passus in circuitu, ad cruces in via regia fixas (f). Sed quum jure divino homicidæ etiam ab altaribus abripi possint ad supplicium (g), crimina atrocia exemta sunt. Quia tamen etiam in his peccatum; asyla omnia in Francia cum in caussis *civilibus*, tum in *criminalibus*, sublata sunt (2), simulatque *arrestum* decernitur (h). In Italia tamen & in Hispania etiamnum viget hæc

(1) Observatione sedula opus habet hæc sententia, quæ in jure canonico quidem fundata, sed admodum singularis est. Nam 1. inde fluit, consecrationem talem, quam præscribunt, magis superfluam quam necessariam esse: 2. locum etiam sacrum fieri posse ex sola sacrorum celebratione, & ita 3. sanctitatem non minus denominari ex *usu* & *destinatione*, quam ex peculiari eidem superaddita divina qualitate per actum *consecrationis*. Talis vero *sanctitas*, quæ loco ex *usu* & *destinatione* conciliatur, magis est *externa*, immunitatem externam habens, quam *interna*. Hæc enim denotat *singularem loci cujuspiam separationem, respectu divinæ peculiaris præsentiæ, dominii divini, & gratiæ ibi collocatæ, & per consecrationem acquisitæ*. Interim utplurimum talem sanctitatem attribuunt locis consecratis. Posses forsan dogma hoc singulare ita in concordiam deducere, ut loca *consecrata* sanctitatem internam quidem accipiant, non consecrata vero, in quibus tamen divina celebrantur, tantum *sanctitatem externam* seu immunitatem ab omni injuria, violatione, & strepitu mundano.

(2) Varia hujus *asyli* fata fuere, cujus ratio unice ab imperatorum & regum Francorum liberalitate pependit. Quia vero Episcopi hujus juris caussam & determinationem ad se trahere conati sunt, illud, que ultra modum extenderunt, satis prudenter decretis regum Galliæ hisce ausibus obviam itum, & ita libertas regni ab imperio episcoporum etiam in hoc jure incolumis & salva conservata est. Non ergo eam stringit decantata illa GREGORII XIV. bulla *d*. 12. *Maii* 1591. edita, sed in Gallia nunquam publicata, utpote quæ non potuit publicari sine *placito regio*, ut loquuntur. Quamvis enim MICHAEL ANGELUS DONATUS *de asylis ref.* 210. hanc constitutionem etiam eas ligare terras, contendat, in quibus usu haud recepta, parum tamen ei, ut homini Romano, fidem habebunt Galli, libertati suæ plus tribuentes, quam resolutioni tali parum fundatæ. Ceterum, præter DONATUM, cujus tract. Romæ 1652. editus, de hoc jure copiosius etiam scripsere FARINACIUS & MYLERUS ab EHRENBACH.

(a) *Matth. XXI.* 12.
(b) *C.* 1. & 5. *X. de immun. Eccles.* (c) *C.* 9. *eod.*
(d) *C.* 6. *X. de immun. eccl. C.* 17. *q.* 4. *c.* 6. 7. 8. &c.
(e) *C.* 23. *q.* 8. *c.* 28. *ex concil. Sardic. an.* 347.
(f) *L.* 3. *C. Th. de his qui ad eccl. confug. tom.* 3. *Concil. pag.* 1233. *hist. eccles. l.* 25. *n.* 32. *l.* 29. *n.* 26. (g) *Exod. XXI.* 14. (h) *Statut.* 1539. *art.* 166.

hæc immunitas *localis*: præter quam suppetit *realis* quoque & *personalis*, illa *bonorum*, hæc *personarum* ecclesiasticarum: de quibus *Part. I.* dictum.

CAPUT VIII.

De reliquiis, vasis & libris sacris.

I. RES in ædibus sacris asservatæ vel ita comparatæ sunt, ut a laicis tangi non possint, vel ad divinum cultum dumtaxat sint destinatæ. *Res sacræ*

II. Quæ a solis presbyteris tractari possunt, sunt *eucharistia*, & *sacrum oleum*; sive id sit chrismatis, sive infirmorum, sive catechumenorum. Quod oleum die viridium inter sacrum ab Episcopo consecratur, & præstituto die ac loco a pastoribus accipitur, qui veteris reliquias luminaribus Ecclesiæ affundunt, & recens vasis minimum stanneis asservant (*a*). Huc quoque sanctorum pertinent *reliquiæ*; vasa sacra, ut *calices*, & *scutellæ*, quæ debent esse argenteæ vel saltem stanneæ, sacro oleo ab Episcopo consecratæ; nec non lintea altaris ab Episcopo vel mandatario presbytero benedicta (*b*). Quæ cuncta non nisi clericis, minimum subdiaconis, quadam sacramentorum reverentia, tangenda sunt. *a solis clericis tractandæ.*

III. Benedicuntur etiam *mappæ* ac omne altaris instrumentum, amictus, humerale, cinctura, manipulus, stola, casula, tunica, vestis dalmatica; cruces quoque, & imagines beatæ virginis & sanctorum, quæ publicæ adorationi exponuntur. In quibus curandum Episcopo, ne qua sint mutilæ, aut indecoræ, quæ scandalum dare possint; neve exponantur non approbatæ; proposita earum utilitate, quæ consistit in eo, ut vel *opus redemtionis* ob oculos, vel *sanctorum virtutes* ad imitandum (1) nobis proponantur (*c*). Benedicuntur & capsulæ reliquiarum, inter preces, quibus flagitatur, ut præsentibus reliquiis fideles sint a dæmonum insidiis, cunctisque tuti periculis cum spiritualibus, tum corporalibus. *cruces, imagines sanctorum.*

IV. Reliquiæ antiquæ *extra capsam* non sunt ostendendæ, nec recens inventæ venerandæ, nisi prius auctoritate Episcopi ejusque consilii fuerint approbatæ (*d*). In omnibus videndum, ne quæstui habeantur, vel commessationibus, tripudiis & profanis lætitiæ demonstrationibus dedecorentur (*e*). Sancti novi non absque auctoritate *Romanæ Ecclesiæ* (2), prævioque rigido testium & documentorum examine (*f*), quod judicium *canonizatio* audit, colendi sunt. *reliquiæ,*

V. Omnium autem rerum, quæ in Ecclesia sunt, nulla solemnius benedicitur *campana* (1), quam *campanæ*

(1) In hoc non videtur subsistere cultus vel *imaginum* vel *martyrum*. Bulla *canonizationis S. Udalrici* apud MABILLON. *in acta Bened. sec. V. p.* 471. hanc ea de re prodit sententiam: *Sic adoramus & colimus reliquias martyrum & confessorum, ut eum, cujus martyres & confessores sunt, adoremus: honoramur servos, ut honor redundet in dominum, qui dixit: qui vos recipit, me recipit, ac proinde nos, qui fiduciam justitiæ nostra non habemus, illorum precibus & meritis apud, clementissimum Deum jugiter adjuvemur.*

(2) Hoc jus demum sæculo X. natum, & antiqua disciplina, qua Episcoporum auctoritas idem præstabat, abrogata. S. UDALRICUS primus fuisse videtur, qui a JOANNE XV. a. 982. Sanctorum catalogo adscriptus est, a quo tempore deincept hoc negotium, ut majus & arduum, sedi Romanæ appropriatum est. PAPEBROCH. *diss. de solemnium canonizat. initiis ac progress.* FABRICIUS *in bibliogr. antiq. c.* 8.

(a) *c.* 4. *D.* 95. *c.* 1. *X. de custod. euch.* (b) *Pontif. Rom. part. II.*
(c) *Concil. Trid. sess.* 25. *fin.*
(d) *C.* 2. *X. de reliq.* (e) *Concil. Trid. sess.* 25. *C.* 2. *X. de reliq.*
(f) *C.* 52. *X. de testib. C.* 1. *de reliq.*

(1), quam campanæ (*a*). Cantantur plures psalmi, quibus partim auxilium divinum imploratur, partim Deus celebratur. Episcopus vel presbyter eas aqua benedicta lavat, iterumque atque iterum oleo infirmorum & chrismatis inungit, suffitque thure & myrrha. Precibus explicatur campanarum usus in excitanda fidelium devotione, in repellendis dæmonum insidiis, & in tempestatibus dissipandis.

vestes, VI. In Ecclesiis porro sunt vestes sacerdotales (2), pluvialia, altarium tegumenta varii coloris pro diversitate ministrorum & altarium: item libri hymnorum, veluti, psalteria, antiphonaria; gradualia, processionalia, lectionaria, seu breviaria, missalia, ritualia vel manualia. Libri veteris & novi Testamenti olim in sacristia ad usum missaticum asservabantur; sed hodie in habitationibus presbyterorum. Sunt autem libri isti, ex traditione Ecclesiæ catholicæ, sequentes: *libri sacri,* Et veteris Testamenti quidem Mosis Pentateuchus, scilicet Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; Josua; Judices; Ruth; Quatuor libri regum; duo Paralipomenon; Esdras; Nehemias; Tobias; Judith; Esther; Job; Psalterium CL. hymnorum; Proverbia Salomonis; Ecclesiastes; Canticum; Sapientia; Ecclesiasticus; Quatuor prophetæ majores, nimirum Jesaias; Jeremias cum lamentationibus & Baruch, Ezechiel, & Daniel; Duodecim minores, videlicet, Hoseas, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michas, Naum, Habbacuc, Zephanias, Haggai; Zacharias, Malachias; Prior & posterior Maccabæorum. Novi Testamenti; quatuor Evangelia Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis; Acta Apostolorum; Epistolæ Pauli XIV. una ad Romanos, quæ ad Corinthios, una ad Galatas, una ad Ephesios, una ad Philippenses, una ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, una ad Titum, una ad Philemonem, una ad Hebræos; Epistola Jacobi una; Petri duæ; Joannis tres; Judæ una; Apocalypsis (3).

eorum versio latina. VII. Quum officium divinum *latina lingua* inter nos peragatur, præ cæteris electa fuit *versio*, quæ vocatur, vulgata (4), inde a sæculo VII. fidelium manibus

(1) *Benedictionem* hunc ritum magis, quam *baptismum* appellandum esse censent saniores. Interim expediret quoque, ne schemata baptismi adhiberentur, quæ hunc loquendi usum introduxere. Revera enim iidem ritus, qui in baptismo infantum adhibentur, hic deprehenduntur, ut *lotio*, *unctio* per oleum catechumenorum & *chrisma*, denique etiam solenni *patrinorum* assistentia, cum impositione *nominis*.

(2) De his vestibus earumque significatu mystico, ex mente Romanæ Ecclesiæ, prolixe agit ANDREAS du SAUSSAY *de panoplia sacerdotali seu de venerando sacerdotum habitu*.

(3) Quæ ad historiam horum librorum pertinent, cum variis observationibus criticis erudite persecutus est LUDOVICUS ELLIES du PIN peculiari tractatu, cui titulus: *dissertation préliminaire ou prolegomenes sur la bible*, in quo tum in genere de S. Scriptura, tum in specie de singulorum librorum auctoribus, auctoritate aliisque copiose egit.

(4) Hoc ipso studium linguarum orientalium a plerisque ab hoc tempore neglectum, verus Scripturæ S. sensus sæpe posthabitus, pluribusque erroribus ansa data fuit. Quis nescit *Sacramentum* matrimonio assignari potissimum, ex *Eph. V. in f.* ubi loco *mysterii*, qua voce utitur textus græcus, substituta hæc sunt: *hoc sacramentum est magnum*, alia ut non tangam. Sed forsan *mendicantum* interfuit, ne a *vulgata*, quam unice callent, vel quoad syllabam recederetur, ut innuere videtur ERASMUS *in colloq.* cui titulus: *concio*. Mollius quodammodo concilii Tridentini sententiam, *vulgatæ* auctoritatem authenticam tribuentem, interpretatur du PIN. *cit. tr. lib. I. c. 7. §. 2.* ut tantum primatum gerere debeat inter omnes *latinas versiones*, quibus prælata duntaxat fuisse dicitur, non textui originali. *

* Notandum est illustrem Commentorem utpote a Romana Ecclesia aberrantem, Matrimonium negare Novæ Legis Sacramentum; cui minime adhærendum esse, non est hic locus ut probem.

(*a*) *Pontif. Rom. de campan. benedic.*

nibus trita, & pro *authentica* declarata, h. e. ut ea inter sacra, orandum, prædicandum, disputandum, cunctosque actus publicos, adhibeatur, ita ut nemo eam, tamquam aliquid, quod fidei & moribus adversum, continentem rejicere possit. Nihilominus Ecclesia agnoscit veteris Testamenti versionem græcam, qua Ecclesiæ orientales utuntur; neque industriam eorum, qui textum originalem pro suo quisque modulo rimantur, condemnandam censet.

VIII. Sed versiones in linguas vernaculas inde a sæculo XIII. suspectas habuit Ecclesia, eo quod Albigenses aliique hæretici, spreta auctoritate Ecclesiæ, divinos libros ad suos sensus (1) detorquendos sibi sumserunt (*a*). Unde Episcopis mandatum, ne promiscuum talium versionum usum cunctis permittant, nisi qui a pastoribus idonei reputentur ad fructum ex eis percipiendum: nec ulla nova versio sine Episcopi auctoritate divulganda (*b*). *damnatis vernaculis*

CAPUT IX.

De Sepulturis.

I. Cadavera fidelium, qui in communione Ecclesiæ decesserunt, quoad ejus fieri potest, in terra sancta in cœmeteriis vel prope Ecclesias (2) sepelienda sunt, ut eorum propinqui & alii fideles, quoties ad ea sacra loca veniunt, nec non sancti, qui in iis adorantur, pro eis domino preces fundant (*c*). Cœmeterium propterea benedicendum hoc modo: Episcopus (3), postquam in eo quinque cruces solo defixit, ad poriorem in genua provolutus, Litanias recitat, totum locum aqua benedicta adspergit, psalmis pœnitentialibus recitatis, & coram singulis crucibus preces effundit, quibus spes remissionis peccatorum & beatæ resurrectionis ingeminatur.

II. Sepulturæ non in Ecclesia, sed in atrio vel porticu, vel in exedris, quæ extra Ecclesiam esse censentur, fieri debent (*d*). Interim inde a sæculo X. contrarius usus invaluit, eo quod Episcopi interdum aliique sancti homines in Ecclesiis sepelirentur (4) (*e*). Sepeliendus est quisque in cœmeterio parochialis Ecclesiæ suæ, ubi eucharistiam sumsit, vel decimas solvit & oblationes. Liberum quoque [?], more sanctorum patriarcharum, sepulchra majorum, liberum cui- *non in ecclesiis,*

(1) Ita confundendi hæretici, qui sensu suo abundare dicuntur, quoties ea, quæ ad interpretationem vel grammaticam vel logicam pertinent nolunt submittere judicio Ecclesiæ h. e. dominantium Clericorum. Et tamen utraque interpretatio non est tale negotium, quod legibus subjici possit.

(2) Docent antiquitates, usque ad sæculum IX. fere sepulturam liberam fuisse, ut quilibet in suo loco mortuum inferre potuerit. Sed nimius pruritus, cadavera circa ecclesias terræ mandandi, tandem effecit, ut omnium desideriis satisfieret, & cœmeteria prope ecclesias erigerentur.

(3) Inde *erectio cœmeterii* ad jura episcopalia refertur, nec magistratui seculari conceditur. Ceterum qui a tali benedictione abstinent, cœmeterium non aliter considerare possunt, quam *rem universitatis*, cujus erectio cuivis universitati permittenda est.

(4) In choro tamen ecclesiæ non alii sepeliendi quam parochi, patroni, & domini jurisdictionales, quibus *honor sepulturæ* datus est. v. FRANCISCUS de ROYE *de jurib. honorif. in eccles. lib. I. c. 9.* HERICURTIUS *de LL. eccles. secund. ordin. natural. p. 506. §. 6.*

(a) *Concil. Tolos. 1229. c. 14.*

(b) *de libr. prohib. reg. 4.*

(c) *C. 13. q. 2. c. 17.*

(d) *Concil. Braccar. c. 36. Tribur. c. 17. Nannet. c. 6. C. 13. q. 2. c. 15.*

(e) *C. 18. ibid.* THEODULF. *c. 9.*

cuique, quam velit, sepulturam eligere, (1) ut neo uxor necessario sit in sepulchro mariti condenda (a).

fidelium cadavera sepeliuntur III. Mortui post certum spatium, ut de morte nullum dubium, sepeliendi sunt, postquam veteri more coram cadavere Missa celebrata est (b). Pompa funebri, accensis cereis, inter cantum Psalmorum pœnitentialium pro remissione peccatorum defuncti cadaver efferendum (2). Presbyteri & cuncti clerici, amictum & ornamenta ordinis induti, in præcipuo cœmeterii loco, condendi sunt. Est & suus infantum, quorum salus indubia, locus, quorum funera cantu encomiastico celebrantur. Sepultorum corpora, nisi gravi de caussa & diserta Episcopi venia, non effodiuntur.

gratis. IV. Omnium canonum præceptum est, ne quid pro sepultura vel obtentu aperiendæ terræ, vel luminarium, aliorumque sumtuum caussa, quibus bona suppetunt ecclesiastica, muneris exigatur, ne sacerdotes terram (3) vendere aut de mortibus, si ex cadaveribus certum compendium, gratulari videantur (c). Permissum tamen & laudabile est, *eleemosynam* legari Ecclesiæ, ad quam sepelimur (d). Quæ oblationes quum medio ævo maximæ essent, ægris oculis respectæ sunt sepulturæ in ædibus monasteriorum, quibus cathedrales & parochiales Ecclesiæ tanto fructu privabantur (e). Unde statutum est, ut, quemcumque quis sepulturæ locum elegerit, Ecclesiæ parochiali semper *quarta* pars *funeralium* omnium & quarumcumque obventionum relictarum, instar legitimæ, danda sit, quam *portionem canonicam* adpellamus, cujus pars quota pro locorum diversitate est diversa.

consuetudo Francia V. In Francia portio canonica exulat: sed quocumque quis loco sepeliatur, parochus cum clero suo cadaver domicilio effert ad portam Ecclesiæ monasterii, in quo sepeliendum: ubi postquam religiosis asseveravit, defunctum in communione Ecclesiæ decessisse, recedit (4), luminariumque dimidiam capit. Ita inter parochos & religiosos Parisiis conventum (f). Parochorum *honorarium* pro diversitate diœcesium, præsertim ruri degentium, qui certis reditibus destituuntur, varie definitum: unde prohibitio de non exigendo restringitur ad pactum præcedens, & ne qua pauperes, qui nihil solvere possunt, sine solemnibus sepeliantur (g).

quibus sepultura denegetur? VI. Sepultura ecclesiastica solis fidelibus conceditur; deneganda itaque infantibus non baptizatis, adultis infidelibus, hæreticis, excommunicatis, in manifesto pec-

(1) Id in favorem *mendicantium* introductum, apud quos plerique eligere solent sepulturam, adeo ut corpus suum inter eos dividant, quod hisce ordinibus admodum lucrosum fuit.

(2) Inde ritus funebres partem *liturgiæ* constituunt, quæ *juris publici* censetur, singulorum dispositioni haud supposita, ut pro lubitu eam negligere non possint, nisi venia impetrata.

(3) Quæ cum *benedicta* sit, spiritualitatia quid alit, ut parum a Simonia abesse videantur, qui pro sepulchro pecuniam exigunt. Quodsi cœmeterium, ut *locum universitatis*, consideramus, etiam tunc jura non permittunt, ut pro sepulchro aliquid exigatur, cum res universitatis in singulorum usus & commoda cedere debeant.

(4) Si parochus cadaver domicilio defuncti efferre recusat, desuper a religiosis, penes quos sepeliendus, admonetur, quo facto, si in contumacia perseverat, integrum est religiosis, cadaver e domicilio ad suum monasterium efferre, ut parlamenti Arrestis probatum dedit HERICURTIUS *de LL. eccles. Gallia secund. ord. natural.* p. 506.

(a) *C. 1. 7. X. de sepult.*
(b) *Ritual. Rom.* (c) *C. 13. q. 2. c. 12. 13. 14. 15. C. 9. X. de simon.*
(d) *C. 9. 10. 11. ibid.*
(e) *C. 8. 10. X. de sepult. Cl. 2. eod. C. 9. X. de sepult. Concil. Trid. sess. V. 25. Ref. c. 51.* (f) *Arret du 27. Mars 1647. Mem. Clergè part. 1. tit. 2.*
(g) *Ritual. Rom.*

sto peccato, veluti in duello vel propria manu interemtis, usurariis, concubinariis publicis, sacramenti paschalis contemtoribus, verbo, cunctis peccatoribus impoenitentibus (*a*). Hi omnes privantur sepultura & precum fructu, (1) & si in loco sacro conditi, effodiendi sunt ac projiciendi (*b*), ut defuncti memoria infamia oneretur, & viventibus terror incutiatur. Qui ultimum supplicium passi sunt, sepeliri possunt, si condignam poenitentiam egerint (*c*).

CAPUT X.

De Bonis ecclesiasticis in universum.

I. DEvenimus ad res *temporales*, quæ Deo consecratæ usibus Ecclesiæ destinatæ sunt. Nulla universitas sine bonis communibus subsistere potest, quum vel in singulos conventus & in stipendia ministrorum publicorum sit aliquid impendendum. Hinc a primis Ecclesiæ incunabulis symbolam contulere fideles, noctu quippe convenientes, ad luminaria, ad vasa sacra, ad panem vinumque eucharisticum, toties sumtum; ad agapas, ad libros aliaque utensilia comparanda. Alendi fuere præterea Episcopi, presbyteri, diaconi, qui, ut Ecclesiæ servirent liberius, plerique ad voluntariam paupertatem redacti erant. Curanda erant funera, hospitalitasque exercenda in omnes Christianos viatores. Providendum fuit virginibus Deo consecratis, viduis, orphanis, infirmis, cunctisque pauperibus fidelibus, (2) præsertim martyribus & confessoribus, vel in carceris squalore degentibus, vel ad metalla atque ad alia opera publica damnatis. *Bona ecclesiæ necessaria,*

II. Non de primitiva Ecclesia Hierosolymitana, in qua fideles cuncta habuere communia; sed de ceteris omnibus loquor, quarum nulla fuit, quæ non pro facultatum modulo his sumtibus suppeditaret, qui in tenui illa & laboriosa Christianorum vita facile suppetebant, omni plura habendi desiderio & lucri cupidine persecutionum æstu dissipata (*d*). Unde bona Ecclesiæ illis temporibus consistebant in rebus mobilibus, quæ facile asportari, abscondi vel distribui possent: veluti in pecunia aut rebus ad victum & amictum necessariis, in frumento, vino, oleo, vestibus pro pauperibus (*e*). *olim res mobiles*

III. Judæi, Deo decimas & primitias fructuum, nec non varia subsidia ad sacrificia & vota offerre soliti, quum Christiani fierent, idem institutum sub Evangelio urgendum esse censuerunt. Pagani autem, ad Christum conversi, maximos sumtus in sacrificia idolorum & in profana spectacula facere consueverunt. Quid- *ex 1. oblationibus*

(1) Species hæc nova *banni ecclesiastici* est nata ex regula juris antiqua: *quibus vivis non communicavimus, iis nec mortuis communicare debemus*, cap. 1. 3. C. 24. q. 2. Communicatio cum defunctis consistit in oblationibus pro iis & precum subsidio, imo & in loci benedicti usu, quibus prærogativis extra ecclesiæ communionem degentes privantur. Inde cognitio de *sepultura ecclesiastica* est *fori ecclesiastici*.

(2) Ab hoc primario fine, in quem *oblationes* fiebant, dicta sunt bona ecclesiastica *patrimonium pauperum*, ceu ex antiquis documentis erudite evicerunt THOMASSINUS *de vet. & nov. eccles. discipl. P. III. lib. 3. c. 26. seqq.* & LAUNOIUS *de cura ecclesiæ pro miseris & pauper.* Horum in tantum curam habebant antiqui episcopi, ut bona immobilia promiscue alienarent, & pretium in pauperes dividerent, & hac de causa eo justiores censebantur oblationes, quo alieniores ab omni superstitione erant, qua postmodum infectæ sunt, ubi *imaginarii* & *affecti pauperes* invaluerunt.

(*a*) C. 2. *de hæretic. in 6.* C. 2. *de usur. in 6.* C. *omn. utriusque X. de pænit.*
(*b*) C. 12. X. *de sepult.* (*c*) C. 13. *q.* 2. *c.* 30.
(*d*) *Mor. Christ. c.* 28. 50. JUSTINUS 1. *Apol. in fin.*
(*e*) TERTULL. *apol. c.* 39. *vid. Acta Colon. Cirth.*

Quidquid hujus est, id fane constat, inde a principio (1) fidelibus *decimarum* & *primitiarum* oblationes fuisse commendatas (*a*).

voluntariæ, IV. Oblationes istæ *voluntariæ* fuere, ad quas antistites populum exhortabantur: Fideles autem quid, quale, quando & quantum vellent, vel in hebdomadas, quod Paulus suadet (*b*), vel in menses vel aliter offerebant (*c*). Relatæ sunt ad Episcopum, vel in certum locum, ubi diaconi oblationes acceptas asservarunt, & pro re nata ex nutu Episcopi dispensarunt (*d*). Episcopus nullam rationem reddidit, quippe haud suspectus (*e*). Non enim electus fuisset, si non de animis, multo sane pretiosioribus, Deo rationem eum reddere posse, certum fuisset (*f*).

postea immobilia ecclesiis data. V. Pace post persecutiones redeunte, quum imperatores & principes Christiani fierent, libere donatum Ecclesiis; nec cuiquam nimiæ donationes videbantur, quæ tanta cura distribuebantur (*g*). Habuere quidem jam antea Ecclesiæ bona *immobilia*, quod ex edicto CONSTANTINI & LICINII manifestum, quo an. 313. eorum restitutio urgebatur (*h*); sed postea numero creverunt. Nam & in civitatibus domus & ruri prædia, h. e. pagi cum omnibus habitatoribus, qui servi erant, donabantur, tanta munificentia, ut v. gr. Ecclesia Romana terras haberet prope Euphratem, e quibus thus & suffitum capiebat (*i*). Ad quas administrandas subdiaconi vel alii clerici emittebantur (2) (*k*).

a dispensatoribus administrata; VI. Iis igitur temporibus duplicis generis bona habuere Ecclesiæ; *fundos*, e quibus certi reditus; & *oblationes* quotidianas, quæ parcius quidem, sed tamen fiebant. Sanctissimus quisque Episcoporum, priores exosi, maluissent obventiones istas fortuitas, si sufficeissent, quam satraparum more a conductoribus rationes exigere, aliosque labores, sine quibus annui reditus colligi nequeunt, suscipere (*l*). Quod onus vel in *archidiaconos*, vel in *œconomos* devolverunt (3), qui in omnibus Ecclesiis, instituti (*m*), & e corpore clericorum lecti sunt; Episco-

---

(1) Enimvero idoneo testimonio id nunquam probabit AUCTOR, nec ei præsidium faciunt *constitutiones Apostolicæ* sæculo V. fabricatæ, quo *decimarum* & *primitiarum* doctrina potissimum inculcari cœpta. Ad minimum ante sæculum VI. per concilia *decimarum* tributum nemini impositum legitur. Neque enim patrum quorundam privata doctrina praxin ecclesiæ universalem ostendit.

(2) Sic etiam in Gallia ecclesia Romana fundos quosdam per testamenta vel donationes fidelium possidebat, quos *ad firmam* concesserat colonis, de quibus hi quotannis ecclesiæ Romanæ censum solvebant. GREGOR. *lib. V. epist.* 5. MAIMBURGIUS *in histor. Gregor. M. lib. III. in f. p.* 314. *seqq.* Pro lubitu de his bonis disponendi eaque alienandi retinuit libertatem ecclesia Romana usque ad sæculum VI. vid. JUSTELLUS & VOELLIUS *in biblioth. jur. can. antiq. p.* 261.

(3) Optime hoc illustrat MORINUS *de SS. ordinib. P. III. ex.* 16. *c.* 5. §. 3. *Cum bona tam immobilia quam quotidianæ fidelium oblationes ad omnem clerum pertinerent, nec esset designata aliqua pars, quæ hujus vel illius clerici, his bonis curandis, administrandis & distribuendis deputatus erat a clero aliquis, quem œconomum canones appellant, ne si episcopus ea sola administrasset, excepisset, distribuisset, suspectius aliquando fieret rei communis male administratæ, surreptæ, sibi vindicatæ, atque eo nomine apud clerum & laicos male audiret.* His præmissis œconomorum officia speciatim delineat & ex antiquitate illustrat.

(a) *Const. apost.* 2. *c.* 25. (b) 1. *Cor. XVI.* 2. 2. *Cor. IX.* 1.
(c) TERTULL. *apol. c.* 39. (d) *Can. Apost.* 3. 4. 5.
(e) *C.* 12. *q.* 2. *c.* 34. (f) *Can. apost.* 41. (g) *Mor. Christ.* 39.
(h) EUSEB. 10. *hist. c.* 5. LACTANTIUS *de mortib. persecut. n.* 45.
(i) *Hist. eccl. l.* 9. *n.* 46. *l.* 35. *n.* 15.
(k) GREGOR. 1 *ep.* 70. 73. 7. *ep.* 17. 18.
(l) CHRYSOSTOM. *in Matth. hom.* 85. POSSIDON. *vita August. c.* 23.
(m) *Concil. Chalced. c.* 26.

piscopo tamen rationem reddituri (*a*). Optimi Episcopi, qui bona sua omnia pauperibus erogarunt, bona Ecclesiæ omni modo augere fategerunt (*b*).

VII. Bona illa erant *communia*, distribuebanturque ex nutu Episcopi inter clericos & pauperes. Mos generatim fuit, ut *quatuor* partes fierent, quarum una *episcopo* & familiæ ejus propter hospitalitatem exercendam, altera *clero*, tertia *pauperibus*, quarta *Ecclesiis reparandis* cessit (*c*). Quod negotium non fuit divisio quæpiam fundorum, sed nuda redituum assignatio, quæ e re nata mutari poterat (*d*). *distributio redituum.*

VIII. Clericis non communiter viventibus, vel quod uxores sortiti essent, vel aliis de caussis, stipendia vel *hebdomadalia* vel *menstrua* vel in pecunia numerata, vel certa cibariorum portione, quæ proinde *præbenda* audit, suppeditabantur (*e*). Quæ pro opera navata augeri, minui, supprimive poterant. Sed hi Ecclesiæ ministri, qui ex Ecclesia alendi erant, ut populo exemplum perfectionis Christianæ ostenderent, jure suo sæpe neglecto, pauperibus cuncta admensi, suo patrimonio, vel labore, Pauli exemplo (*f*) & canonum præcepto, (*g*) vitam sustentarunt (*h*). Communiter viventes, quos posterior ætas *canonicos* vocavit (1), omni rerum humanarum cura soluti, paupertatem veluti monachi coluere (*i*). Hæc bonorum Ecclesiasticorum primis octo sæculis facies, hic usus fuit. *Origo præbendarum.*

C A P U T XI.

De Bonis Ecclesiasticis continuatio.

I. INde a sæculo IX. præter oblationes voluntarias & patrimonium Ecclesiarum (*k*) nova bonorum Ecclesiasticorum species occurrit, decimæ videlicet, quæ ex eo tempore instar *tributi* exigi cœperunt. Antehac Christiani de decimis & fructuum primitiis æque ac de ceteris eleemosynis in pauperes conferendis monebantur, & singulorum pudori relinquebatur, vellentne dare, an non dare, sic ut parem rationem haberent cum oblationibus quotidianis (*l*). Exeunte sæculo VI. quum frigesceret hoc officium (*m*), Episcopi in negligentes excommunicationis pœnam sanxerunt (*n*). Quæ exactiones tamen in oriente inde a JUSTINIANI temporibus prohibitæ leguntur (*o*). *denique 3. decimæ.* *in oriente prohibitæ.*

II. Po-

(1) Intelligit Auctor sine dubio eos, quos efformavit CHRODOGANGUS. Quis vero discerет, eos in *paupertate* vixisse, quibus mensa communis quotidie strata erat, ut de subsidiis vitæ solliciti esse non deberent? Nam sæculo VII. & VIII. monasteria jam bonis abundabant. Nec ecclesiæ cathedrales aut collegiatæ reditibus sufficientibus carebant; quod tot diplomata donationum evincunt demonstrantve. Ceterum id non nego, ex hac *vita communi* natam esse sententiam, canonicos paupertatem profiteri, & titulo *paupertatis* ex penu ecclesiæ ali, quæ tandem ansam dedit, bona ecclesiastica generatim clericis adsignandi, quod hi inter omnes *paupertatem* profiterentur. Ita tandem *pauperum quarta* iis quoque cessit, & antiqua divisio abolita est.

(a) *C. 16. q. 7. c. 21. &c.* (b) *C. 12. q. 1. c. 12.*
(c) *C. 12. q. 2. c. 30.* (d) *c. 23. ibid.*
(e) *C. 12. q. 1. c. 8.* CYPRIAN. *ep. 14.* (f) *Act. XX. 15.*
(g) *c. 3. 4. D. 91.* (h) *C. 12. q. 1. c. 25.*
(i) *C. 12. q. 1. c. 10. 11. Hist. eccl. l. 24. n. 40.* (k) *Const. apost. 2. c. 25.*
(l) *Cass. coll. 21. c. 5. 6. 7.* (m) AUGUST. *in Ps. 146.* n. 17.
(n) *Matisc. II. c. 5. an. 685. Cabilon. sub Carolo M. c. 1. an. 813.*
(o) PHOT. *Nomoc. tit. 6. c. 1.*

in occidente imperantur. II. Populi caritate sæculo IX. magis frigescente, pristinum censurarum rigorem auxerunt pœnæ a principibus adjectæ (*a*). Fortassis illa bonorum Ecclesiasticorum dissipatio ansam dedit incrustando juri, quod ex lege divina (1) colorari posse videbatur. Bella enim civilia & Normannorum excursiones regnum Francorum tum misere lacerabant. Interim non fine maximis fluctibus jus decimarum per septemtrionem introductum est, parumque absuit, quin Poloni L. annis post, quam ad Christum conversi erant, hujus rei caussa fidem dimitterent (*b*). Thuringi an. 1373. Moguntino archiepiscopo negarunt decimas, non nisi per vim exigendas (*c*). S. Canutus, Danorum rex, subditos ad decimas solvendas coacturus, rebellionem suscitavit, in qua interiit (*d*). Et Frisia etiamnum decimas ignorat.

quia juris divini esse credunt: III. Sunt, qui decimas *juris divini* esse censent (2) (*e*), omnemque censuum & tributorum exactionem, decimarum solutionem, nec deducta cultura & semente, præcedere volunt (*f*). Quum enim Deo deberi videantur in signum dominii universalis, cunctis debitis humanis præferuntur. Unde porro sequitur, nullam terram his exemtam, & laicos, decimarum possessores, usurpatores esse sacrilegos (*g*). Ex eodem fonte manarunt decimæ personales seu industriales, ex arte factis, omnique honesto lucro solvendæ, ne quis immunis esset (*h*).

quod negatur. IV. Thomas tamen Aquinas (*i*), & doctissimi Theologi decimas viderunt non esse *juris divini* (3), nisi quatenus ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ sunt necessariæ. Lex enim Mosaica in moralibus solum obligat, obligavitque omnes

---

(1) Auctor, in *§. anteced.* asseruit, instar *tributi* cujusdam exactas fuisse decimas. Hoc extra controversiam positum est, olim decimas regibus fuisse solutas instar *tributi*, ut observat CLERICUS *in comm. ad Gen. XLI. 34. & XLVII. 26.* Theocratia a Deo erecta, *decimarum* jus certis legibus circumscriptum fuit; quod Deus morem inter gentes receptum conservandum, atque sibi, ut summo in hac republica imperanti, hoc *tributum* reservandum esse, conveniens existimaret. Merito itaque in *republica judaica* hoc tributum ad *regalia divina* referendum erat, cujus commoda ex *cessione divina* sacerdotes & Levitæ percipiebant. Inde vero simul liquet, 1. decimarum tributum ad *jus publicum reipublicæ judaicæ* pertinuisse, & hac destructa cessare debuisse: 2. clericos N. T. illud sibi nullo jure vindicare potuisse, titulo *cessionis* destitutos, nec in tali republica viventes: 3 multo minus *jure regalium* hodie imperantes hoc tributum sibi asserere posse, aliunde tributa pinguissima percipientes. Quæ si accurato perpenduntur judicio, facili evincunt negotio, *decimas* ab ecclesiis hodie possessas non alio jure censeri posse aut debere, quam ceterarum rerum ecclesiasticarum reditus, id quod tamen, ut plurimum, negari solet.

(2) Facile ex rationibus ab AUCTORE adductis liquet, eum non alienum fuisse a sententia, quam in nota præcedente tradidi, utut paulo timidius rationes subduxisse videatur. Liberius de hoc tributo adisserit PAULUS SARPIUS (vel potius, qui sub hoc nomine latitat, M FULGENTIUS Brixiensis, Monachus Servita) in *tr. de beneficiis eccl. art.* 21. *qu.* 1. qui optime de hoc themate edisserit.

(3) Inde etiam IDEM colligit, etiam a laicis decimas has possideri & percipi posse, hac tamen sub restrictione: *potest laicis ecclesia concedere, ut dandas decimas ipsi accipiant, jure accipiendi ministeriis ecclesiæ reservato.* Inde discernit jus decimarum ab ejus *exercitio* seu *actu secundo*. Illud soli ecclesiæ tribuit, hoc vero etiam laicis communicari posse concedit. Enim ero si decimæ jure divino non debentur clericis, naturam ceterorum bonorum ecclesiasticorum habent, quæ in perpetuum, etiam quoad jus ipsum, ab ecclesia alienari & a laicis præscribi possunt.

(a) 5. *Capitul. c.* 46. (b) DUGLOSSUS *an.* 1022.
(c) LAMBERT *Schaffnab. an.* 1073. *hist. eccl. I.* 61. *n.* 18. *I.* 63. *n.* 73.
(d) SAXO *Gramm. l.* 11. *p.* 194.
(e) ZYPÆUS *jur. pontif. l.* 3. *decim. n.* 10.
(f) *C.* 33. *X. de decim.* (g) *C.* 19. *eod.*
(h) *C.* 20. *X. de decim. C.* 28. *eod.* (i) *C.* 2. *q.* 89.

omnes ante, quam scriberetur, quippe cordibus hominum inscripta. Ad cærimonias autem & ad politiam Hebræorum referendum est, quod sacerdotibus & Levitis, nulla hæreditatis portione mactatis, ceteris tribubus decima redituum pars erat solvenda. Si igitur Christiani aliunde clericis prospicerent, hoc onere supersedere possent. Præterea si in his legem veterem sectari vellemus, Ecclesiæ nec immobilia, nec clerici patrimonia habere possent. Quare Græci ac ceteri per Orientem Christiani *decimarum* exactiones numquam admiserunt. Nihilominus hodie nos consuetudine DCCC. annorum & constitutione humana, exemplo legis divinæ positivæ innixa, ad decimas tenemur (*a*).

Reditus partiti originem dedere beneficiis,

V. Interea temporis bona ecclesiastica pedetentim discerpta sunt & in particulas illas abierunt, quas *beneficia* adpellamus. Monasteria semper propria bona habuere, quorum, ob exemtionem, nulla umquam Episcopo ratio reddita. Circa sæculum X. *mensa canonicorum* separari cœpit a *mensa Episcopi*, & canonici ipsi, prout longius a communione recesserunt, sua bona separatim possederunt: quum tamen in his plurimæ veteris communionis vestigia observentur. Parochis autem ruralibus Episcopi vel decimas territorii permisere, vel decimas sibi servantes, salaria aut alios reditus assignarunt (*b*).

VI. Partitiones istæ, pro temporum & locorum diversitate diversæ, particulatim indicari non possunt. Id generatim constat, eo denique deventum esse, ut singuli officiales Ecclesiarum separatos redditus nancišcerentur, de quibus nemini ratio reddenda. Hujusmodi reditus, officio ecclesiastico junctus, *beneficium* appellatur, quoniam Episcopi olim clericis, qui vitam in officio ecclesiastico exigunt, nonnumquam portionem quandam assignarunt, qua fruerentur, quæve ab ipsorum obitu rediret ad Ecclesiam. Quale quid in præmiis militum Romanorum observatum, quæ *beneficia* (1) vocantur, a quibus nonnulli *feudorum* nostrorum origines derivant. Quidquid hujus sit, *beneficiorum* ecclesiasticorum exempla jam sæculo VI. occurrunt (*c*), & jam sæculo XII. *beneficii* vocabulum sensu hodierno acceptum (*d*).

Clerici sine beneficiis vivunt ex 4. honorariis retributionibus.

VII. Partitio illa non fuit tam æqualis, ut non plures semper clerici essent quam beneficia, præsertim quum multi ordinarentur *fine titulo*. Hi igitur vel ex oblationibus quotidianis, quæ adhuc vigebant, vel ex præmiis, pro functionibus diversis præstitis, vixere. Equidem Concil. Lateran. sub Alexandro III. habitum horribilis simoniæ damnavit, qui pro clericis introducendis, pro sepulturis & exsequiis mortuorum, pro benedictionibus nubentium, seu aliis sacramentis aliquid exigunt (*e*). Quod autem sponte offertur, accipere non prohibuit. Distinguendum ergo videbatur inter *pacta & exactiones coactas* & inter *retributiones voluntarias*, quæ præstito demum officio offerebantur & accipi potuerunt, modo mini-

---

(1) Dubitandum non est, quin ab institutis feudorum appellatio *beneficiorum ecclesiasticorum* derivanda sit. Antiquitus feuda quævis *beneficia* dicta fuisse nolo notius est, quæ instar *salarii* ob servitia militaria vasallis & militibus dabantur. Clerici etiam *militiam sacram* exercere, *c.* 19. *C.* 23. *q.* 8. *c.* 1. *X. de cler. ægrot.* MABILLON. *tom. II. analect. p.* 248. *seq.* & hujus intuitu reditus ex bonis ecclesiasticis percipere credebantur, quia beneficium datur propter officium. Proinde sicuti vasalli certa bona fruenda accipiebant, ita clericis pariter propter officium sacrum certa bona assignantur, adeo ut in his primævam feudorum, quæ itidem tantum ad vitam durabant, indolem perspicere liceat. Conf. ESPEN. *P. II. jur. eccl. tit.* 18. *c.* 1. *§.* 2. *seqq.*

(a) *Concil. Trid. sess.* 25. *Ref. c.* 12.
(b) *C.* 29. *X. de decim.* (c) *C.* 16. *q.* 1. *c.* 61.
(d) *Concil. Agath. c.* 22. *t.* 4. *Concil. Hist. eccl. l.* 31. *n.* 54. *l.* 32. *n.* 1.
(e) *C.* 9. *X. de simon.*

ministri sincerum animum habeant, præmiaque illa non pretium sacramentorum ac rerum spiritualium, sed vitæ humanæ necessaria subsidia reputent (*a*).

ex lege pendendis, VIII. Retributiones istæ ad ultimum in consuetudinem abierunt, ab Ecclesia adprobatam. Sed Albigenses, presbyterorum & clericorum hostes jurati, calumniandi ansam inde arripuerunt, & plures catholici, Albigensium veneno infecti, obtentu veterum canonum, retributiones consuetas clericis denegarunt. Hinc concilium Lateranense sub Innocentio III. habitum *exactiones quidem prohibuit*; *sed pias consuetudines (1) observandas præcepit, statuendo, ut libere conferantur ecclesiastica sacramenta; Episcopi tamen locorum, veritate cognita, compescant, qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare* (*b*).

etiam in Francia. IX. Hoc jure posthac viximus, statutis nostris confirmato (*c*). In quibusdam diœcesibus visitatum est catastrum, secundum quod hæ retributiones, si de his litigetur, exiguuntur. Parochi civitatum, quippe decimis destituti, vix quidquam certi habent, quo semet ac collaboratores presbyteros exhibeant, si has retributiones amputaveris (2).

X. Hodierno jure igitur quatuor sunt bonorum ecclesiasticorum species: *oblationes* prorsus liberæ; *fundi* aliaque immobilia; *decimæ*; *retributiones* fortuitæ, sed *exigibiles*. De immobilibus autem & decimis est, quod seorsim exhibebimus.

CAPUT XII.

De bonorum Ecclesiasticorum alienatione & acquisitione.

Immobilia I. Ecclesia bona immobilia nec libere acquirere, nec libere alienare potest. Deo enim consecrata, in neminis proprietate sunt, (3) & qui in iis præter præscriptum canonum versantur, *sacrilegium* committunt (*d*). Principio quum satis perspecta esset probitas Episcoporum, & servos manumittere, & vasa sa-

(1) Neque hæc consuetudo *Simoniam* aut aliud vitium revera sapit. Si Simoniæ labem incurreret, qui pro *officio sacro* aliquod commodum percipit, beneficia quævis, quæ pro *officio* dantur, possidentur, & utilitatem præstant, hoc vitio infecta forent, id quod citra calumniam dici nequit. Parum autem referre videtur, utrum clerici aliquid accipiant *in genere* per officio ecclesiastico, an in specie pro *certo officio*, quod in gratiam certæ personæ præstatur, modo præcaveatur, ne nimis acerbe & amare talia *jura Stolæ* exigantur. Denique si laici in subsidium ad sustentationem clericorum conferre debent, quorum gratia ecclesiis inserviunt, non adeo improbandum est, si singulis per legem ecclesiasticam imponitur, ut pro certo actu sacro, nomine eorum suscepto & peracto, aliquid honorarii nomine præstent.

(2) Eo æquiora censenda hæc honoraria in civitatibus, quo rariores sunt in illis hi reditus, qui extra civitates percipiuntur, adeo ut primaria pars salarii in *juribus Stolæ* intuitu horum clericorum constitui debeat. Denique eo minus hæc jura iis sunt amputanda, quo magis hodierno tempore cogitandum est, de salario pastorum augendo, quam minuendo.

(3) Quantum ex hac ratione colligi potest, Auctor in communi opinione substitisse videtur, alienationem harum rerum *ex interna qualitate* interdictam fuisse. Enimvero quis ignorat, LENEMO primum in ecclesia Constantinopolitana per *l.* 14. *C. de SS. eccl.* hoc jus prohibitivum introduxisse, JUSTINIANUM vero in *nov.* 7. idem ad omnes ecclesias extendisse? Liberæ ergo erant ante hæc tempora alienationes, nec citra calumniam dici potest, ante hæc tempo-

(a) S. THOM. 2. 2. *q.* 100. *art.* 2. 3.
(b) *C.* 42. *X. de simon.*
(c) *Bles. art.* 51. *Melodun. art.* 27.
(d) *C.* 12. *q.* 2. *c.* 1. 2. 3. 4.

sa sacra, redimendorum captivorum caussa, distrahere, & reditus ministris Ecclesiæ assignare, & monasteria condere potuere (*a*). Quibus quum nonnulli abuterentur, res ad concilia delata est, e quibus prodiere canones quibus Episcopis, aliisque bonorum ecclesiasticorum administratoribus, omnis alienatio interdicitur, ne ministri & pauperes languerent (*b*). Succenturiantur principum constitutiones. LEO enim (*c*) alienationem bonorum Ecclesiæ Constantinopolitanæ prohibuit, quod edictum ad omnes Ecclesias extendit JUSTINIANUS (*d*). Tales constitutiones necessario fuere postmodum renovandæ, quia Ecclesiastici, solum usumfructum habentes, nonnumquam magis emolumenta e bonis haurienda, quam successorum utilitatem spectarunt, præsertim novissimis temporibus, quum non seligerentur optimi. Per alienationem autem intelligitur donatio, venditio, permutatio, oppignoratio &; siqui sunt alii actus dominii translativi (*e*).

II. Sunt tamen & utiles Ecclesiæ alienationes (1), veluti si ædes ruinosæ in emphyteusin dantur, vel silvestria loca aut aliæ terræ incultæ colonis permittuntur (*f*). Si terræ prope positæ cum longe positis commutantur (*g*). Jure veteri in his sola Episcopi auctoritas & cleri consensus desiderabatur (*h*). Exemtiones autem recursum ad pontificem aperuerunt iis, qui Episcopo non sunt subjecti: sed id fere hodie negligitur, modo nulla subsit collusio, quæ omnem alienationem vitiat. In Francia regis auctoritas accedat oportet, qua protectoris Ecclesiarum & canonum custodis. *alienantur*

III. In alienandis igitur bonis ecclesiasticis, si v. gr. capitulum ad æs alienum diluendum terram tenuis proventus distrahere cupit, in Francia hic ordo servatur, ut capitulum faciat senatus consultum, quod Episcopus adprobat, & rex, a capitulo implorandus, confirmat (2), permissa alienatione. Rescriptum regium a capitulo offertur homologationi senatus supremi, quem *parlamentum* vocant, qui, antequam petitioni subscribit, perspecta procuratoris generalis oratione, respondet, se dispecturum de commodo & incommodo: quod judici regio in illa *ab episcopo consentiente capitulo,*

tempora tot sacrilegia, quot alienationes factæ sunt, commissa fuisse, id quod tamen dicendum foret, si ex *interna qualitate* alienatio foret prohibita. Videlicet e re ecclesiæ fuit, tandem alienandi libertati modum præscribere, postquam episcopi eadem abuterentur, & hac ipsa magis sibi suisque, quam illis, qui ex reditibus ecclesiæ aliendi erant, consulerent, ut AUCTOR ingenue fatetur. Sane admodum notabile est, quod SYMMACHUS papa in *concilio anno* 502. Romæ coacto tantum sibi & successoribus suis hanc legem de non alienando scripserit, reliquis autem ecclesiis eam obtrudere noluerit, ut acta ejus, DIONYSII exigui collectioni adjecta, docent apud JUSTELLUM *in bibliot. jur. can. ant. p.* 261.

(1) Si res ab antiquo in emphyteusin dari solita est, h. e. si sub ea qualitate ab ecclesia acquisita, facilius eodem modo aliis rursus concedi potest, ubi ad ecclesiam revertitur, quia hoc modo antiquus rerum status non immutatur per *c. ambitiosæ. extravag. de reb. eccles. non alien.*

(2) Provide admodum reges Galliæ hoc jus sibi reservarunt, quod *jure reipublica* singuli principes merito sibi asserere deberent, nisi eo jure in aliis regnis atque provinciis excidissent. Nec Imperatoribus in imperio nostro hoc jus denegandum, si investituram per *annulum & baculum* sibi reservassent, quæ iis per injuriam extorta est.

(a) *Ibid. c. 66. c. 73.*
(b) *Ib. c. 18. 19. 20. 21. 25. C. 41. c. 6. X. de reb. eccl. alien.*
(c) *l. jubemus C. de sacr. eccles.* (d) *Nov. 7. Nov. 120.*
(e) *C. 5. X. de reb. eccl. alien.* (f) *Nov. 7. c. 3. Nov. 120. c. 6.*
(g) *C. 12. q. 2. c. 53. Nov. 128. c. 7. C. 1. X. de rer. permut.*
(h) *C. 12. q. 2. c. 51. c. 52. in f.*

illa provincia demandatur. Cunctis rite peractis sub hasta publica post consuetas publicationes auctionesque terra plus licitanti addicitur (*a*). Hæc solemnia si negliguntur, alienatio nulla est, neque vel primus acquirens, vel ejus heredes vel longissimi temporis præscriptione, vel possessione tuti sunt. Sed si titulus vitiosus non amplius appareat, & res ad tertium bonæ fidei & justi tituli possessorem pervenerit, XL. annis præscribi potest. Etiamsi autem Episcopi sufficiat auctoritas, sæpe tamen pontifex, ut acquirens eo tutior sit, pro permittenda vel confirmanda alienatione adiri solet (*b*). Cujus auctoritas ad alienationes illas generales, quas sæculi XVI. infausta fata flagitarunt, accessit, adjectis solemnibus particularibus (*c*). Procerarum arborum excisiones, quum alienationis species sint, non nisi rege volente fieri possunt, cautione addita, pretium utiliter locatum iri.

& locantur. IV. Nec alienationibus solum, sed & deteriorationibus, quibus successorum conditio durior redditur, obviam itum est, prohibitis bonorum ecclesiasticorum locationibus per *anticipationem* h. e. semestri spatio ante, quam possessio prædiorum urbanorum, & duobus annis ante, quam possessio prædiorum rusticorum vacua sit (*d*). In Francia extraneis, nobilibus, & magnatum ministris conductiones tales interdictæ sunt, quia haud facile ad solvendum compelli possunt (*e*). Prospectum est etiam reparationibus, quibus regii procuratores invigilant.

Immobilium acquisitiones in Francia interdictæ, V. Tanta cura quum bona Ecclesiarum observarentur, lapsu plurium sæculorum compertum est, Ecclesias plurima prædia possidere, in quibus multa usurpata. Unde metuendum erat, ne Ecclesia, semper acquirens, numquam alienans, omnium immobilium vel majoris partis domina fieret. In rempublicam, cujus interest, ut multi fundi sint in commercio, multum incommodi; in magnates & in regem, ob census & tributa, maxime realia, ingens detrimentum redundavit, præsertim quum olim ob feuda possessores tenerentur ad servitia personalia. Quare clericis & præsertim communitatibus regio edicto generatim omnes acquisitiones fuerunt prohibitæ; neque rex dispensat, nisi domino prius *indemnitas*, & regi *amortizationis* jus præstitum (1).

nisi domini indemnitas; VI. *Indemnitas* est conventio cum domino de certa pecuniæ summa solvenda pro jactura commodorum, quæ ex prædii tributis, censibus, operis, venditionibusque in posterum sperare posset: Vel, si dominus nolit pretium, de homine vivente & moriente substituendo, quo moriente census in tali mutatione debiti

regi jus amortizationis præstitum. solvantur, aliusque homo substituatur. *Amortizatio* est pretium regi solvendum de prædio; quod devenit in *manus mortuas*, (2) hoc est, in proprietatem clericorum,

(1) In aliis quoque rebuspublicis idem jus sancte servatur, ut constitutiones passim editæ docent. Ad manus jam est *sanctio pragmatica* Imperatoris gloriosæ memoriæ LEOPOLDI *de anno* 1677. *d.* 17. *nov.* quam in *comitatu Tyrolensi* publicavit, quamque, ni me omnia fallunt, invictissimus Cæsar CAROLUS VI. renovavit & aliis quoque terris hæreditariis præscripsit. Ex professo de AMORTIZATIONE scripsit PETRUS PECKIUS, quod jus, ut vel ipsa denominatio indigitat, primum in Gallia natum, & ad alia quoque regna provinciasque traductum est.

(2) *Manus mortua* denotat *possessorem immortalem*, qualis est ecclesia, ut non diffitetur PETRUS BELLUGA *in spec. princ. rubr. XIV.* Quæ enim semel in manus *ecclesiæ* pervenerunt, per leges ecclesiasticas reddi non possunt, sicut *manus mortua* nullam potentiam aliquid reddendi habet. Inde vero manifestum est, legem, de bonis ecclesiæ aliarumque piarum causarum non alienandis, iis quidem proficuam utilemque, sed tandem reipublicæ damnosam atque summe noxiam fuisse, adeoque vel hanc unicam observationem ostendere, quantum rerumpublicarum interfit, ne supremam

(a) *Mem. du Clergè part.* 5. *tit.* 6.
(b) *Cl.* 1. *de reb. eccl. al.*
(c) *Mem. du Clergè part.* 4. *tit.* 6.
(d) *Concil. Trid. sess.* 25. *c.* 11.
(e) *Statut. Bles. art.* 48.

torum, qui publicis oneribus non conferunt, ut laici. Si hoc negligitur, detentores obnoxii sunt censui, novis acquisitionibus subinde imposito, tamquam mulctæ eorum, qui legibus regni neglectis nova prædia sibi compararunt.

VII. Est & alia restringendi acquisitiones Ecclesiarum ratio in Francia excogitata, dum universa *beneficiariorum* hæreditas, nulla ratione habita proventuum ex reditibus ecclesiasticis, ad consanguineos eorum defertur (*a*).

CAPUT XIII.

De Decimis.

I. QUantumvis maximo studio sequiora sæcula in decimis ubique commendandis desudarint; variis tamen limitibus hoc jus moribus circumscriptum legitur. *Personales* seu industriales in plerisque parochiis exoleverunt, & *reales* non amplius de fructibus *civilibus*, veluti ædium locationibus & pensionibus solvunt, quippe ad solos fructus *naturales* restrictæ. *Decimæ,*

II. Nec strictim *decima* pars frugum; sed plerumque minus præstatur, veluti duodecimus quisque vel quintus decimus; nonnullibi vicesimus vel tricesimus manipulus. Distinguuntur etiam decimæ *majores* a *minoribus*; *veteres* & *novales*. *Majores* penduntur de frumento omnique genere granorum; de vino & omnis generis potionibus, de fœno ac ceteris fructibus ditentioribus pro soli natura: *Minores* de leguminibus & oleribus. Sunt & decimæ nutrimentorum, quibus animalia vescuntur, veluti vitulorum, agnorum, suculorum; quæ proprio cujusque provinciæ jure nituntur. *Novales* sunt, quæ ex agris recens ad cultum redactis (1) (*c*), vel fructibus, qui decimæ subjecti sunt, consitis penduntur. Novitas circumscribitur XL. annis ante, quam decimæ petuntur (*b*). *majores* *minores*

III. Decimæ invaluere, ut sit, unde victus suppeditetur iis, qui alimenta spiritualia nobis subministrant. Solvendæ igitur sunt *pastoribus*, qui populo decimanti doctrinam & sacramenta administrant. Unde in quibusdam provinciis Episcopi, tamquam pastorum principes, omnes decimas; in aliis capitula cathedralium magnam decimarum partem possident, quippe quæ cum episcopo bona Ecclesiæ matris partitæ sunt (2). Olim episcopo, si alio proventu destitutus, tertia vel quarta decimarum data (*d*). Parochi rurales plerumque decimis fruuntur, & quidem nostris moribus optimo jure, quum maximam laborum partem exhauriant. *debentur personis ecclesiasticis,*

IV. Ha-

premam inspectionem in ecclesias & pia corpora deponant, & a se abjicent imperantes, id quod ubi factum, non sine ingenti reipublicæ detrimento fact m. Non invidenda essent bona ecclesi s piisque corporibus, si modo limites modestiæ & pudoris observarent. Ceterum de JURIS AMORTIZANDI praxi in Gallia agit CHOPPINUS *de sacra polit. forensi lib. III. tit.* 1.

(1) De quibus non exstat memoria, quod unquam culti f erint; tales enim agri dic ntur *prædia novalia*. Non ergo huc pertinent prædia, quæ olim culturæ subjecta fuerunt, sed ob tempestatem bellicam per plures annos inculta relicta, quæ *vetera* manent, nec jure *novalium* fruuntur. Non eadem enim ratio decimarum quoad vetera & nova prædia.

(2) Postquam vitam communem reliquerunt; unde dubitandum non est, decimas has, quarum magnam partem capitula possident, olim Episcopos sibi & clero suo cathedrali vindicasse: ab his vero, bonis divisis, ad capitula pervenisse.

(*a*) *Consuet. Paris. art.* 336.
(*b*) *C.* 21. *X. de verb. signif.* (*c*) *Le Pretre cent.* 1. *ch.* 15.
(*d*) *Concil. Aurel. c.* 17. *Paris. VI. an.* 819. *Gloss. in c.* 19. *X. de cens.*

& monasteriis; IV. Habent & monachi vel abbates & priores monachorum amplissimas decimas, variis modis acquisitas. Sunt enim, quas monachorum labori debent, qui terras inutiles ad cultum reduxerunt, in quibus deinceps vici & oppida condita: sunt ab episcopis donatæ: sunt & a magnatibus restitutæ, quas Ecclesiis olim in ruinis jacentibus eripuerant. Habent tamen etiamnum laici decimas, (1) quas *infeudatas* adpellant, haud dubie juris indubii.

& laicis. V. In *feudis* enim & *censibus* constituendis domini vasallis prædia dederunt cum onere partis fructuum reddendæ, quod in colonis partiariis & in solario manifestum. Nonnumquam *decimas* vel *nonas* sibi reservarunt, quod etiam *Ecclesiastici* fecerunt. Ex quo autem vana persuasio omnes corripuit, decimas omnes de jure divino Ecclesiis deberi, creditum est, eas omnes, quas laici possident, usurpari (2), & plures revera usurpabantur.

cum restrictione. VI. Concilium Lateranense an. 1179. sub Alexandro III. habitum prohibuit, ne laici decimas detinentes in alios laicos eas transferant: (*a*) & INNOCENTIUS III. agnoscit (3) decimas laicis in feudum perpetuum datas (*b*). In Francia per has constitutiones laicis permittuntur decimæ, quas an. 1179. habuere, tamquam reditus vulgares. Quæ autem concilio Lateranensi posteriores sunt, pro *illegitimis* habentur, si id probari potest. Sin minus, pro infeudationis antiquitate præsumitur, si probata sit centenaria (4) possessio (*c*).

parochi loco decimarum portionem congruam eligere possunt. VII. Decimæ ecclesiasticæ semper parochi esse præsumuntur, nec alius ab eo titulus exigitur, quam turris campanaria. Si *majores* ab aliis possidentur, ipsius sunt semper *minores* & *novales*, nisi titulus adsit contrarius. Nam si in proposita *decimarum* & *portionis congruæ* optione posteriorem eligit, novales habebit solum ex agris inde ab optionis tempore ad cultum redactis (*d*). *Portio congrua* est pensio, quam episcopus, vel qui decimas majores habet, parocho assignat, vel in numerata pecunia, vel in fructibus. Idem observandum parocho primario

---

(1) Docent antiquitates, post CAROLI *Martelli* tempora promiscue ecclesiastica bona militibus in feudum fuisse data, quotum nomine veniebant oblationes, decimæ, aliique reditus. *Tunc Ecclesiæ*, addit PETRUS de MARCA *in not. ad concil. Claromont. c. VII. eo jure possessæ sunt, quo cetera beneficia sive feuda, adeo ut tandem in heredes quoque transierint, & expositæ hominum commercio*. vid. FILESACC. *de sacrileg. laico*. Unde factum, ut decimæ a laicis usurparentur, quas, restitutis licet Ecclesiis post tot conciliorum decreta, sibi retinebant feudi titulo muniti. Quidam cum aliis bonis Ecclesias monasteriis donabant, qua occasione decimæ plures iis obvenerunt. Id molestum videbatur episcopis, adeoque sub URBANO II. an. 1090. in *synodo Melfitana* cautum, *ne ullus laicus decimas suas aut Ecclesiam sine consensu episcopi aut Romani concessione pontificis monasteriis aut canonicis offerre præsumat*. Verum, pretio dato facile consentiebant episcopi, unde *redemtio altarium* orta.

(2) Meretur hæc observatio attentionem, unde liquet datas fuisse olim decimas a laicis proprio jure possessas, non ab ecclesiis acquisitas, quas jure suo in bonis, a colonis possessis, sibi reservare potuere. Ceterum *decimarum* nomen utplurimum tententum, utut sæpe minor vel major quantitas præstita sit domino fundi.

(3) Possessores decimarum antiquarum potissimum olim sese fundarunt in *concilii Lateran.* dispositione, quæ tamen illis parum præsidii attulit, ut observat THOMASSINUS *de vet. & nov. eccl. discipl. P. III. lib. 1. c. 8. §. 7.* Magis eis profuit INNOCENTII. III. constitutio, qua amplexus est interpretationem usualem concilii Lateranensis, quam etiam confirmavit Alexander IV. in *c. 2. de decim. in 6.*

(4) Vel potius *immemorialis*, quia vetustas tanti temporis loco *optimi tituli* habetur, ut credere par sit, eas ante concilii Lateranensis ævum fuisse in feudum datas.

(a) *C. 19. X. de decim.* (b) *C. 7. X. de his quæ fiunt.*
(c) *Louet. D. 8. 9. Le Pretre cent. 1. ch. 13.* (d) *C. 29. X. de decim.*

rio erga parochum vicarium (*a*). Senatus consultis Parisiensibus *congruæ portionis* (1) summa trecentarum librarum constituta est, quam regulam rex an. 1686. omni Franciæ præscripsit.

præscriptio decimarum

VIII. Quota & forma decimarum XL. annis; obligatio solvendi a *laicis* nullo tempore præscribitur. Ecclesia contra Ecclesiam; multo magis contra laicum, qui decimas possedit infeudatas, præscribit XL. annis. Monachi Cistercienses (2) prædiorum suorum decimas non solvere tenentur, quia ea suis manibus sumtibusque excoluerunt (*b*), Eadem immunitate gaudent equites militiæ Joanniticæ (*c*).

decimæ ex agris auferuntur.

IX. Quum decimæ ante omnia alia debita debeantur, in specie ex agris auferuntur. Unde domini significare tenentur diem messis & vindemiæ. Sæpe contingit, ut prædia sint in diversa parochia sita: quo casu decimæ inter utrumque parochum dividi solent. Nonnulli personam domini spectant, cujus parochus integras decimas capit utrimque (*d*), quæ vocantur decimæ *prosecutionis*. In his consuetudo (3) spectanda, videndumque, ne qua diversarum diœcesium decimæ confundantur.

decimæ pontifici pendendæ.

X. Levitis (*e*) præceptum legimus, ut decimarum a populo acceptarum decimas summo sacerdoti donarent. Ex hoc principio *papales decimæ* manarunt (4), vanaque homines incessit persuasio, pontifici decimas fructuum omnium beneficiariorum deberi (*f*). Decimas acquisitas papa aliis cedere & regibus donare potest. Unde reges nostri inde a tempore PHILIPPI AUGUSTI sæpe decimas a clero exigendas, si opus esset, impetrarunt. Tales an. 1516. a Leone X. impetravit Franciscus I. quarum quotam sequimur. Tandem an. 1580. comitiis Melodunensibus & per contractus clericorum cum rege denis annis renovandos decimarum onus factum est perpetuum: cui donum gratuitum nonnumquam adjicitur. Sed horum subsidiorum enunciatio magis ad notitiam status cleri Francici, quam juris ecclesiastici pertinet (*g*). Id solum observes velim, ex latino vocabulo *decimæ* linguam Francicam effigiasse *dixmes* & *decimes*. Illo vocabulo designamus decimas, quas laici Ecclesiis; hoc, quas clerici papæ vel regi pendunt.

CAPUT

(1) Hæc *congrua portio* tunc inventa est, postquam ecclesiæ in feudum datæ vel a monasteriis redemtæ. Quia enim regendæ per *vicarium*, erant quem *personam* dixere, huic *portio congrua* assignanda fuit, unde pasceretur. HERICURTIUS *de LL. eccl. sec. ord. natural. p.* 554. Ceterum hanc etiam supplendam esse ex decimis in feudum datis, plenius demonstrat CHOPPINUS *de lit. eccl. for. lib. III. tit. 4. n. 20. seqq.*

(2) Cum vero hæc immunitas iis data fuerit, intuitu *paupertatis*, in qua ab initio vivebant, pontifex censuit, eam merito exspirasse, postquam bonis ditati sunt, *c. 9. X. de decim.*

(3) De variis locorum consuetudinibus in solvendis decimis agit CHOPPINUS *de polit. eccl. for. lib. III. tit. 4. n. 4.*

(4) Tales tituli inventi sunt a curia Romana, ut expeditiones in *terram sanctam* hoc acquæstu promovere possent, ut acta publica docent apud MARTENIUM *in thes. anecd. tom. 1. p. 1286. & seqq.* Declarat hoc ipsum quoque oratio a legatis LEONIS X. coram imperatore MAXIMILIANO habita, *pro colligendis decimis in expeditionem contra Turcas* apud FREHERUM. *tom. II. rerum Germ. p. 698. edit. noviss.*

(a) *C. 30. X. de præbend.*
(b) *C. 10. X. de dec.* (c) *Hist. eccl. l. 68. n. 20.* S. BERNARD. *ep. 352.*
(d) *C. 20. X. de dec.* (e) *Num. XVIII. 28.*
(f) *Cl. ult. de dec. Extravag. un. eod.*
(g) *Vid. Commentar. de reb. Cleri Franc. ad calcem hujus opuscul.*

CAPUT XIV.

De Beneficiis in universum.

Transitio. I. NUNC dispiciendum de particulis, in quas bona ecclesiastica abierunt, deque ratione, qua singulis clericis attribuantur, h. e. de *beneficiis*, & & quibus modis acquirantur vel amittantur beneficia.

Beneficia sunt vel saecularia, II. BENEFICIUM est *officium ecclesiasticum, cui certi reditus ita annexi sunt, ut ab eo separari nequeant* (1). Beneficia sunt vel saecularia, vel regularia. *Saecularia* sunt Episcopatus, praepositurae, decanatus, archidiaconatus, cancellariatus, cantoratus, scholastri dignitas, thesaurariatus, & si qua sunt alia dignitatum capitularium nomina; canonicatus, qui sunt vel sine, vel cum praebenda, eaque vel integra vel dimidia. Sunt tamen in Francia duo capitula cathedralium, ex canonicis regularibus composita, scilicet Apamiense & Ucetiense. Porro prioratus, parochiatus, vicariatus perpetui, curae simplices, prioratus simplices, sacella.

vel regularia: III. *Regularia* sunt Abbatiae titulatae (2), officia claustralia reditibus praedita, ut prioratus conventualis titulatus, officium camerarii, eleemosynarii, hospitalarii, sacristani cellarii, alia; stationes monachorum veterum non correctorum habent instar beneficiorum, quod nomen tamen non datur nisi officiis proventu gaudentibus. Commendae sunt potius *saecularia beneficia*, si spectes eos, quibus conferuntur. Omnia beneficia praesumuntur esse *saecularia*, nisi probetur contrarium; quia *regularia* originem debent *divisioni bonorum*, a monachis perperam susceptae: quod magis tolerandum, quam promovendum.

transitio. IV. De promotione episcoporum, quae consecrationem semper praecedit, satis dictum. Sed quia presbyteri & ceteri inferiores clerici saepissime ordinantur ante, quam beneficium impetraverint; de beneficiorum provisionibus & collationibus nunc dicendi locus est. Dicam autem primo de collatoribus; tum de dotibus ad beneficia possidenda necessariis; denique de forma collationis.

CAPUT XV.

De Beneficiorum collatoribus.

Collatio olim episcoporum propria, divisa cum capitulis. I. OMnium officiorum ecclesiasticorum collator principio fuit episcopus, qui etiam abbates, a monachis electos instituit; cujus juris vestigia in *benedictione ablatum* supersunt. Contulit etiam omnia beneficia *saecularia*: quod jus hodie usque adeo restrictum est, ut revera paucissima libere conferat. Veteri jure episcopus in eligendis Ecclesiae ministris, aeque ac in aliis negotiis majoris momenti, adhibuit consilium cleri sui, & de iis ad populum retulit, ut consensum totius ecclesiae haberet, & fideles lubentius iis parerent, quorum electionem laudassent (*a*). Saeculo XII. canonici cathedralium soli *senatum episcopi*

(1) In sensu vulgari ita definiri solet. Alias *beneficium* in sensu nativo denotat *utile*, quod propter *officium sacrum* percipitur; quia vero illud appellant homines *praemium*, ipsi officio hoc nomen tribui coepit.

(2) Titulatae abbatiae opponuntur *commendatis*, quod jure *tituli* possideantur a veris abbatibus, qui professionem monasticam fecerunt, & sic *jure proprio* beneficium percipiunt, cum commendae magis *jure alieno* dicantur possideri.

(a) CYPRIAN. *ep.* 14. 29. 38.

ſcopi affectarunt, atque ex hoc principio nulla ſine ſuo conſenſu beneficia conferri permiſerunt. Poſt collationes illæ, æque ac ipſa bona eccleſiarum, varie diviſæ ſunt pro locorum varietate. Eſt, ubi *epiſcopus*; eſt, ubi *capitulum* (1) omnes conferr præbendas; eſt denique, ubi diviſim conferunt (*a*). Capitulum dignitates confert per *electionem*, quæ nonnullibi a ſuperiore confirmanda. Tale beneficium vocatur *electivum confirmativum*. Ubi nulla confirmatione opus, beneficium vocatur *electivum collativum*. Hæc diſtinctio ſolo uſu invaluit, qui etiam ſolus capitulorum dignitates *electivas* reddidit. Nam ſecundum regulam ſola illa beneficia electiva ſunt, quæ vacua *eccleſiam viduam* faciunt, ut epiſcopatus & Abbatia. Epiſcopus ut plurimum eas dignitates confert, quæ diœceſin magis ſpectant, quam capitulum, ut archidiaconatus. Præter hæc omnia, concordara epiſcoporum cum capitulis (2) & poſſeſſio conſulenda.

II. Epiſcopus neque omnes parochias libere confert, quum in pluribus ſequenda ſit *nominatio patronorum*. Nonnullas capitulum; quaſdam monachi vel monachæ conferunt (3). Sed quæ conferuntur a perſonis, nullam juriſdictionem ſpiritualem habentibus, veluti a virginibus religioſis & ab equitibus Joanniticis, his impertit epiſcopus *inſtitutionem* ſuam, quæ vocatur *auctoriſabilis* (4), quia per eam proviſi poteſtatem nanciſcuntur prædicandi & ſacramenta adminiſtrandi. Vicarius generalis ſine mandato ſpeciali conferre nequit (*b*). Sede vacante capitulum collationes *neceſſarias*, veluti inſtitutionem hominis a patrono nominati, ſuſcipere poteſt (*c*). *Liberæ* autem ſucceſſori, ut ceteri fructus, reſervandæ eſſent (*d*). Sed haud ita pridem capitula, ut papam occupent, (5) omnia beneficia vacua, quæ non ad regem ſpectant, conferenda ſibi ſumſerunt. De cetero beneficiorum collationes in *fructibus* cenſeri cœperunt, oblivioni dato veterum inſtituto, qui eas pro oneribus habuere, conſcientiam collatoris obligantibus: & quidem ita in fructibus cenſentur, ut ſint bonæ fidei poſſeſſoris (*e*). Perſonæ iſtæ, quæ jus conferendi vel proprio jure habent, vel nomine collegii exercent, adpellantur *collatores ordinarii*.

ab aliis nominatos epiſcopus inſtituit, qui eſt collator ordinarius.

III. Quibus ceſſantibus, collatio eſt ſuperioris, ne eccleſia lugeat. Ceſſare autem intelliguntur, qui intra ſemeſtre a die ſcientiæ non conferunt (*f*). Si ſuperior rurſus ceſſat, hoc jus ad ejus ſuperiorem, & ſic per gradus ab epiſcopo ad Metropolitanum, tum ad primatem, denique ad papam devolvitur: unde *jus devolutionis* audit (*g*).

ſi ceſſat, collatio devolvitur ad ſuperiorem.

IV. At

(1) Multum refert, quomodo collatio fiat ob jus *devolutionis*. Si capitulum jus conferendi habet, hoc epiſcopus exercet ad ſupplendam negligentiam capituli *c.* 10. *de conceſſ. præb.* Si ſolus epiſcopus, archiepiſcopi eſt, ex jure *devolutionis* beneficium conferre.

(2) Ut capitula jura, quæ ſibi vindicaverunt, firmarent, capitulationes introductæ ſunt, quibus conſtringuntur electi, juramento accedente, ne vetera jura, ſibi debita, in uſum deducere poſſint. Hoc modo collationes plurium beneficiorum capitula ſibi confirmarunt.

(3) Poſtquam per *unionem* eccleſiæ parochiales monaſteriis incorporatæ ſunt, inde enim factum, ut parochiis *vicarios* præfecerint. Sæpe etiam a laicis jus patronatus monaſteriis ceſſum eſt.

(4) Ne videantur aliquod ſpirituale contuliſſe. Inde etiam jus patronatus *laicum* & *eccleſiaſticum* ſedulo diſtinguere & huic plus poteſtatis quam illi adſcribere ſolent.

(5) Qui concurſum in collationibus prætendit, quod omnium beneficiorum dominus ſit, & cum quovis *ordinario collatore* concurrat.

(a) *C.* 2. *X. de conceſſ. præb. C. un. de ſede vac. in* 6.
(b) *C. ult. de off. vicar. in* 6.
(c) *C.* 14. *X. de major. & obed.*
(d) *C. illa decret. X. ne ſed. vac.*
(e) *Vid. Gloſſ. c.* 14. *X. de maj. & obed.*
(f) *C.* 21. *X. de conc. præb.*
(g) *C.* 3. *X. de negl. ſup.*

Papa sibi arrogat collationem vacantium & non vacantium beneficiorum,

IV. At vero etiamsi non cessent, sequioribus tamen temporibus perversa sedit sententia, papæ ex plenitudine potestatis competere collationem omnium beneficiorum non vacantium solum, sed & non vacantium, antequam vacant (1). Equidem concilio Lateranensi III. an. 1179. beneficiorum non vacantium provisiones inhibentur, quum sint veluti dispositiones de hereditate viventium & alienæ mortis captationes (a). Sed tam arguta est curia Romana, ut papam supra canones esse (2) præcipiat (b). Duo autem, beneficia nondum vacantia conferendi, modi sunt excogitati, *exspectativus* scilicet & *reservativus*.

per exspectantias.

V. EXPECTATIVA est certa spes præbendæ v. gr. in certa ecclesia cathedrali, quandocumque vacaverit, obtinendæ a papa clerico facta. Quod quibus gradibus invaluerit, ostendit THOMASSINUS (c). Principio papa clericos, Roma venientes, vel meritis graves, solum commendavit prælatis: quibus quum gratificarentur prælati semel atque iterum, quadam religione insita; commendationes frequentabantur & nonnumquam susque deque habebantur. Unde preces abierunt in mandata: *monitoriis* enim (sic primas literas adpellabant) jungebantur *præceptoriæ*, quas excipiebant *executoriales*, quibus delegato judici imperatum, ut collatorem ordinarium vi adigeret ad conferendam homini Roma misso præbendam a papa concessam, aut, illo tergiversante, ipse conferret: quæ coactio sæpe in *excommunicationem* desiit. Atque tam indignis modis papa inde a seculo XII. collatorum ordinariorum jus subvertit.

& reservationes,

VI. RESERVATIO (3) proprie loquendo est declaratio pontificis, qua profitetur, se huic vel illi Ecclesiæ provisurum, si quando vacaverit, simulque capitulo electionem, vel collatori collationem interdicit. A reservationibus specialibus facilis transitus fuit ad generales, ut Joannes XXII. ineunte sæculo XIV. primam cancellariæ suæ regulam scriberet omnium per Christianum orbem cathedralium reservationem (d).

quæ in Francia abolitæ,

VII. Omnem modum excesserunt ista *cancellariæ Romanæ* inventa tempore schismatis Avenionensis (4), insanientibus utriusque partis pontificibus, præser-

tim

---

(1) Ab initio precibus egit, & ea usus est modestia, ut tantum in singulis ecclesiis unam collationem per preces faceret. Docent id literæ HONORII III. ad episcopos Galliæ, apud MARTENIUM & DURANDUM *in thes. anecd.* P. 1. p. 929. quibus petiit ab iis unam præbendam in singulis ecclesiis cathedralibus & collegiatis. Mox per *imperium* egit, & una collatione haud contentus instar *ordinarii collatoris* censeri voluit, non tantum in Gallia, sed etiam in Germania alibique.

(2) Hac de causa jus hoc soli pontifici adscribitur, qui legibus solutus dicitur, quibus subjecti sunt episcopi ceterique collatores.

(3) *Reservationes* per calliditatem aulæ Romanæ introductæ sunt. Utplurimum id agebant ordinarii collatores, ut collationem papæ prævenirent, postquam *jus conferendi* usurpavit. Ad præventionem hanc impediendam; *reservationes* fiebant, & ita *per indirectum* fere ubique ordinarii collatores excludebantur. Hinc 1. mox post ingressum sui regiminis reservationes determinabant, easque certis regulis includebant, ut liquet ex BENEDICTI XII. decretali *ad regimen extrav. comm. de præbend.* 2. reservabant collationem illorum beneficiorum ad vitæ suæ terminum; morte enim exspirabant: inde 3. tempore sedis vacantiæ ordinarii collatores libere jus suum exercebant; ast 4. electo pontifice, mox rursus impediebantur per publicationem regularum, quæ determinabant reservationes. En natales & rationem *regularum cancellariæ*, quas ad memoriam in scripturam redigebat *cancellarius* vel *Vicecancellarius* papæ, ut docet documentum d. ann. 1316. apud BALUZ. *in vit. Pap. Avenion.* p. 712. Ipsas *regulas cancellariæ* cum commentario edidit A. CHOCKIER.

(4) Potissimum Gallis molestissimi fuerunt pontifices, postquam in Gallia sedem posuerunt; procul a Jove, tutius esse, tunc demum didicerunt. CLEMENS. V.

&

(a) *C. 2. X. de concess. præb.*
(b) *C. 4. §. licet eod. & ibi glossa.*
(c) *disc. part. 4. l. 2. c. 10.*
(d) THOMASS. *ibid. c. 11.*

tim Bonifacio IX. cujus tempora incidunt in finem sæculi **XIV.** (*a*) . Obicem his vitiis posuere concilia Pisanum, Constantiense & Basileense, permissis dumtaxat *exspectantiis*, quas vocarunt *mandata apostolica*. Hoc jus migravit in pragmaticam Bituricensem (*b*), & inde in concordatum (*c*) , quibus nomine reservationum omnes collationes anticipatæ intelliguntur: donec concilium Tridentinum (*d*) omnes una ex Ecclesia proscriberet, abolitis omnibus ***mandatis*** & ***expectantiis*** etiam ad academias & summa tribunalia , indultorum , seu quocunque nomine & obtentu, datis vel dandis; prohibitis etiam reservationibus mentalibus & generatim omnibus ad beneficia non vacantia nominationibus . Hinc ea pars concordati, quæ ad mandata apostolica pertinet, non amplius in usu est.

VIII. Pragmatica Bituricensis *Britanniam* nostram ***& Provinciam*** , quæ nondum regno insertæ erant, haud afficit: unde nec ***concordatum*** ad has provincias extendi potuit. Quum *Britannia* an. 1532 regno adjiceretur , ejus provinciæ Episcopi non amplius reservationi pontificis locum esse crediderunt, qui quotannis semestria providit beneficia, stilo cancellariæ Romanæ recepto (*e*) . Sed Henricus II. Innocentio X. gratificaturus, an. 1549. publico edicto partitionem collationis per semestre spatium inter pontificem & Episcopos confirmavit: quo jure etiamnum vivunt in Britannia nostra (*f*). In *Provincia* concordatum viget, sic tamen, ut a prolegato Avenionensi, qui propior est , petantur provisiones beneficiorum , quæ Papa confert. Interim hæ duæ provinciæ vocantur ***terræ obedientiæ*** (1). In reliqua Francia, ad quam ***concordatum*** proprie pertinet, jus ***præventionis*** inter Papam & ordinarium a momento vacantiæ obtinet , ita ut provisiones priores posterioribus derogent fleatque : quod moribus magis , quam lege aliqua, invaluit. *cum restrictione.*

IX. Concilium Basileense (*g*) exceperat reservationes in ***corpore juris*** expressas, quas usus restrinxit ad ***vacantiam in curia***: quod jam Innocentii III. temporibus observatum legimus (*h*). Papa igitur beneficia , quorum titulares vel in curia, vel duorum dierum itinere a curia decedunt, solus (2) confert (*i*) . Idem jus cardinali legato a latere & vicelegato Avenionensi (*k*), ita ut in ista legatione tres concurrant collatores, ordinarius, legatus & Papa , inter quos jus præventionis obtinet. *nisi beneficium vacet in curia Romana.*

& ipse præsul Gallicanus , Gallorum præsules variis modis afflixit, & reservationes rigide exercuit. Successores haud clementiores fuere, imo praxin magis magisque auxere. Exorto schismate CLEMENS VII. *omnia sibi reservavit , ut omnia dissiparet & principum magnatumque favorem emercaretur*, ut THOMASSIN. *P. II. de disc. eccl. lib. I. c.* 44. *§.* 5. apposite ait.

(1) Utpote quæ obedientia strictiori sedi papali subsunt, ejusque jussa reverentius subeunt , quam ceteræ Galliæ provinciæ , ut specialius illustrat demonstratque THOMASSIN. *de vet. & nov. eccl. disc. P.* 2. *lib.* 1. *c.* 46.

(2) In his beneficiis papa facile omnes prævenire potuit , quod citius ei vacantia innotesceret, quam ordinario , unde fere nunquam olim contingebat , ut eo casu ordinarius conferre beneficia posset , id quod, ad hæc jure perpetuo *reservanda* , occasionem præbuit.

(a) THEODORICUS de NIEM *l.* 11. *c.* 7. 8. 9.
(b) *tit.* 2. *de elect.* (c) *tit.* 3. *de reserv. subl.*
(d) *Sess.* 24. *Ref. c.* 9. (e) *Reg.* 9. (f) *Conf. ord. l.* 1. *tit.* 11. §. 12.
(g) *Sess.* 12. *decret. de elect.* (h) *C.* 23. *X. de accus.*
(i) *C.* 2. *X. de præb. in* 6. *extravag. ad regimen. & execrab.*
(k) *C. de off. leg. in* 6.

CAPUT XVI.

De Jure patronatus.

Nominatio vel est ex jure communi, vel ex privilegio. I. Collator sæpe in conferendo beneficio adstringitur ad nominationem alterius; quod ubi fit, provisio, non *collatio*, audit, sed *institutio*. Jus nominandi vel præsentandi vel ex jure communi descendit, ut *patronatus*; vel ex privilegio, ut nominationes gradum & indultum habentium, item nominationes regis Francorum aliorumque principum.

Juris communis est jus patronatus. Hujus origo. II. Jus patronatus præcipue locum habet in parochiis ruralibus, facellis & minorum collegiatarum præbendis. Pleraque enim hujus generis beneficia originem debent oratoriis (1), quæ magnates & alii opulenti homines in prædiis suis in usum domesticorum & vasallorum suorum exstruxere. Quibus Episcopus unum vel plures submisit clericos, qui sacrum facerent, quive à dominis expetebantur, ne quos alere tenerentur, qui iis displicerent (*a*). Postea quum essent Episcopi, qui hunc morem contemnerent, & domini, qui jure suo abuterentur, & Ecclesiam in servitutem redigere tentarent; canonum auxilio opus fuit (*b*).

quis sit patronus? III. Patronus est, qui Ecclesiam fundavit vel dotavit: quod idoneis documentis, aut quadragenaria possessione, tribus præsentationibus roborata, probandum. Jus patronatus transit ad hæredes & quoscunque successores, quippe prædiis affixum (2) (*c*). Si prædium est ecclesiasticum, patronatus est ecclesiasticus; si profanum, laicus, licet per accidens clericus eum possideat, veluti patrimonii partem. Sequitur alienationem prædii, cujus accessorium est; sed separatim vendi nequit, quippe jus spirituale (*d*). Est & indivisibile nec inter plures heredes spargendum: sed heredes aut conjunctim aut alternatim nominant, quorum suffragia si discrepant, præferendus est a pluribus nominatus, vel pluribus excellens dotibus (*e*). Suffragia autem per stirpes feruntur; non per capita. Hoc exercet, qui prædium *possidet*, licet *dominium* in lite versetur (*f*).

quis & quando sit nominandus? IV. Patrono laico IV. menses indulgentur ad nominandum (*g*). Sed in Normannia aliisque provinciis VI. (*h*) Ecclesiastico ubique VI. qui tamen varia-re

---

(1) Qui ab *ecclesiis parochialibus* adhuc distinguebantur, quod essent magis *domesticæ*, & sacra in iis extra ordinem fierent *propter fatigationem familiæ*, ut ajunt patres *concilii Agath.* 506. *c.* 21. Interim diebus solennioribus possessores horum oratoriorum una cum familia adhuc interesse tenebantur parochialibus ecclesiis, quas tandem prorsus neglexerunt, indeque factum est, ut hæc oratoria, in usum familiæ exstructa *parochialium ecclesiarum* indolem acceperint. Interim inde palam est, 1. oratoria hæc fuisse in magnatum dominio & proprietate, *c.* 23. C. 16. *q.* 7. BALUZ. *tom II. capitul. p.* 339. indeque 2. *patronos* dictos fuisse, qua appellatione olim *domini* denotabantur: 3. denique clericos suos de hac ecclesia & bonis eidem assignatis investivisse, ut tamen a eos episcopo sisterent, tum ad *examen*, tum ad *ordinationem*.

(2) Datur tamen etiam *jus patronatus personale*, quod simpliciter citra respectum prædii patrono debetur, & ad omnes heredes transit, ordine successionis consueto.

(a) THOMASS. *disc. part.* 1. *l.* 2. *c.* 7.

(b) *Concil. Aurel.* 4. *c.* 7. 1. *Tolet.* 4. *c.* 2. *VVormat. c.* 49. *C.* 4. *X. de jur. patr. Concil. Trid. seff.* 25. *c.* 9.

(c) *C.* 7. *X. de jur. patr.*

(d) *C.* 16. *eod.*

(e) *C.* 3. *eod.*

(f) *C.* 7. *e.* 19. *eod.*

(g) *C. un. de jur. patr. in* 6.

(h) *Consuet. Norm. art.* 70.

re nequit (1), suoque jure defunctus est, si unum præsentavit, licet ab ordinario indignus reputetur; quia in patrono ecclesiastico præsumitur canonum peritia (*a*). In laico ignorantia excusatur, qui si præsentavit indignum, alium, immo duos præsentare conjunctim & ordinario electionem permittere potest (*b*). Nec in Francia Papa laicum prævenire, nec ordinarius laico invito personas præsentatas permutare potest, quia hoc ipso per indirectum læderetur dominium prædii, cujus accessorium patronatus est. His commodis ecclesiasticus patronus haud fruitur. Si patronus intra tempus præstitutum non nominat, jure suo pro eo tempore excidit, quod ad ordinarium devolvitur. Patronus, etiamsi clericus, quantumcunque idoneus, semetipsum præsentare non potest, filium potest (*c*).

V. Patronus habet jus protegendi Ecclesiam, invigilatque commodis ejus (*d*). *quæ patroni jura?* Ecclesiasticus rationes ab administrantibus exigere potest: laicus vero episcopum monet, si bonorum dilapidatio metuitur (2). Habet etiam honores præcipuos, ut primus sit in processione, primus suffiatur, aqua benedicta adspergatur, ad eucharistiam accedat, (3) & si ad inopiam vergit, ab Ecclesia illi *modeste* succurratur (*e*). Jus Patronatus, ut ceteræ servitutes, amittitur *interitu rei*, cui inhæret, si Ecclesia forte excisa, si beneficium exstinctum; *renuntiatione* vel cessione Ecclesiæ facta, *non-usu*, si ordinarius est in possessione libere conferendi: *crimine*, quod in re feudali *felonia* audiret, ut, si parochum occidisset (*f*); *hæresi*, quæ est crimen læsæ majestatis divinæ. Sed hæc quidem exercitium tantum suspendit in patrono laico, quod ipse vel heredes ejus recuperant, simulatque cum Ecclesia catholica in gratiam redeunt.

CAPUT

(1) Plus juris attribuunt patrono *ecclesiastico* quam *laico*, quod illius præsentatio *electionis* instar censeatur, variatione omni exclusa; hujus vero nullum jus tribuat præsentato, adeoque *variatio* hoc effectu admittatur, ut si post primum alius præsentatus sit, episcopo *jus eligendi* competat. Hoc tamen patronis magis noxium quam proficuum fuit, *c.* 5. & 24. *X. de jur. patron.* quia ita admodum enervatur jus patronatus, eligendi facultate alteri data. Ratio ab Auctore adducta, non adeo solida videtur, cum omnia ab examine episcopi dependeant. Clericos admittendos facilius censuerunt ad *collationes*, quam laicos. Inde horum præsentatio quovis modo enervari debuit, ne aliquid juris per illam transtulisse videantur, quæ præcautio in *clericis* haud necessaria fuit.

(2) Rursus hoc discrimen ex ratione adducta desumtum est, ne ullo modo in bona ecclesiastica jus quoddam exercere videatur, de quibus olim tamen pastorem investivit.

(3) Præterea habet honorem sedis in choro, honorem sepulturæ, precum publicarum, & luctus ecclesiastici in plerisque Germaniæ ecclesiis: v. FRANC. de ROYE *de juribus eccles. honorificis*. Fluxere hæc jura ex moribus feudorum. Quid enim olim aliud fuit *patronus* quam *dominus directus*, quia de ecclesia eique bonis annexis investiabat presbyterum? Ceterum praxin Galliæ circa jus PATRONATUS optime explicant FRANC. de ROYE *de jure patr.* FLORENS *de jure patron.* CHOPPINUS *de polit. eccl. Franc. secund. ord. natur. p.* 265. *seqq.*

(a) *C.* 24. *X. de jur. patr.*
(b) *C.* 29. *eod.* (c) *C.* 26. *eod.* (d) *C.* 16. *q.* 7. *c.* 31.
(e) *C.* 25. *X. eod.* 16. *q.* 7. *c.* 30. (f) *C.* 12. *X. de pœn.*

CAPUT XVII.

De his, qui laurea academica sunt insigniti.

Graduatis ob singularia merita

I. Jus horum hominum nititur decretis *concilii Basileensis*. Doctores Parisienses atque aliarum academiarum magistri, qui utilissimam Ecclesiæ in componendo schismate Avenionensi operam navaverant, summa in conciliis ea de re habitis auctoritate conspicui, quum de reformanda Ecclesia ageretur, inter ceteras corruptelas accusarunt summam cum pontificis, tum ordinariorum in conferendis beneficiis incuriam, dum suis quisque consanguineis vel domesticis, licet nullo literarum cultu tinctis (1), velificaretur, postularuntque, ut ratio haberetur eorum, qui omnem vitam, magno Ecclesiæ & reipublicæ bono, in literis degerent, hisque, si habiles essent ad ministerium, aditus ad beneficia ecclesiastica præ ceteris aperiretur (*a*).

tertia pars beneficiorum debetur,

II. Qua de caussa concilio Basileensi (*b*) statutum est, ut tertia pars omnium beneficiorum (2) iis, qui in academiis privilegiatis lauream impetrassent, addiceretur, idque tanto studio, ut collationes aliis factæ pro irritis habendæ essent. Iis enim temporibus *gradus academici* doctrinæ & singularis dexteritatis insigne reputabantur. Migravit hoc jus ex concilio in *pragmaticam* Bituricensem (*c*), ulterius eo detortum, ut hujus tertiæ, *graduatis* debitæ, duæ tertiæ darentur membris academiarum (*d*): cui post adjectum, ut academia ipsa nominaret, quos prælatos vellet (3). Hi igitur *graduati nominati*, ceteri *graduati simplices* adpellantur. Eadem (4) pragmatica collatoribus omnibus & patronis ecclesiasticis injunxit, ut exactum omnium beneficiorum, quæ conferre possunt, catalogum conficerent, ut secundum hujus seriem tertium quodque beneficium *graduatis* curate conferretur. *Concordatum*, jure ipso conservato, seriem catalogi, quippe minus tutam & incommodam, sustulit, & graduatis cuncta beneficia quatuor anni mensibus vacantia attribuenda esse censuit (*e*): quo jure etiamnum vivimus.

etiam Francia

III. Gra-

---

(1) Verum eodem prætextu pontifices, promiscue beneficia conferentes, graduatos tamen negligentes, utebantur, allegantes, se facile permissuros regi collationem præbendarum, si modo eas conferret *magistro in theologia* vel *doctori juris canonici* vel *civilis*, vel personæ singulari eruditione conspicuæ. THOMASSIN. *de discipl. eccl. P. II. l. 61. c. 33. §. 2.* Revera ergo Pontifices Gallis objecerunt, quod indignis sæpe conferrentur beneficia, neglectis graduatis. Imprimis JOANNES XXII. præsules Galliæ objurgavit, quod inidoneos præferrent iis, qui in universitate Parisiensi insignem rei literariæ operam navaverant, teste RAYNALDO *ad an. 1318. n. 26.* unde forsan tales abjurgationes etiam aliquid contulerunt, ut graduatis imprimis aditus ad beneficia aperiretur.

(2) Præterea etiam ad *parochias* civitatum hoc extensum, ut hæ, si fieri posset, non aliis quam *graduatis* vel qui saltim per triennium in scholis theologiæ vel juris versati, vel ad magisterium promoti essent, conferrentur.

(3) Præterea vero Academiis injunxit, ne quempiam gradibus Academicis insignirent, nisi clericos *doctrina* & *probitatis spectata*; nam etiam eo tempore nonnunquam ad magisterium provolabant, qui admodum jejuni erant, & quidem ideo, ut beneficiorum ecclesiasticorum eo citius participes fierent.

(4) *Nominati* & *simplices* in eo differunt, quod hi testimonio suorum graduum tantum muniti sint; illi vero ab Academia simul præsentati.

(a) *Rebuff. præf. in rubr. Conc. de coll.*
(b) *Sess. 31. decret. de coll. t. 12. concil. 1. p. 605.*
(c) *tit. de coll. §. 9.* (d) *ib. §. 22. 23.* (e) *tit. 11. de coll.*

III. Gradus illi, qui homini suffragantur ad beneficium obtinendum, sunt gradus *magistri* seu *doctoris* in qualibet facultate, & gradus *baccalaurei* in tribus superioribus. Baccalaureus autem seu *Licentiatus* perfectus doctori æquiparatur. Sed quum jam ex eo tempore *gradus* profunderentur indignis, statutum est, ut candidati certum tempus in studiis ultra grammaticam, incipientes a logica, transigerent. Et theologiæ quidem doctorem X. juris civilis aut canonici, itemque medicinæ doctorem VII. Magistrum artium V. Baccalaureum VI. Juris vel medicinæ V. annos studiis insudasse oportet, exceptis nobilibus, quibus III. anni sufficiunt. Oportet eum præterea esse tonsum seu in ordine, bonis moribus, aliisque dotibus quas jus commune requirit, instructum, proque natura beneficii sæcularem vel regularem. Unde laurea medica propemodum exaruit, quum nemo fere clericorum arti medicæ litet. *qui sint gradus?*

IV. Graduatus, jure suo usurus, quemlibet collatorem ordinarium aut patronum ecclesiasticum, nec unum solum, sed & plures compellare potest, quibus exhibet acta, ad statum, studia lauream que ac nominationem impetratam pertinentia, sollicitationemque quotannis in jejunio quadragesimali repetit, prodito nomine & cognomine (a). Quo facto a collatore petere potest cuncta beneficia, mensibus *graduatorum* vacantia, qui sunt *Januarius, Aprilis, Julius & Octobr*. Et *Januarius* quidem ac *Julius* sunt menses *rigidiores*, quibus nemo prætereundus, sed singuli pro tempore nominationis, vel, si plures eodem tempore nominati; pro ordine graduum & facultatum, sunt providendi, ut theologia juris prudentiæ, doctor baccalaureo, baccalaureus magistro artium præferatur. Aprilis autem & October sunt menses *gratiæ*, quibus collatores etiam ex *graduatis simplicibus*, providere possunt, cui volunt (1). Omnis generis beneficia cadunt in *graduatos*, exceptis consistorialibus, electivis, dignitatibus cathedralium & quæ *patroni laici* conferunt. Jus eorum locum habet dumtaxat, si beneficium *morte* (2) vacuum fiat. Papa eos prævenire potest, & si sex menses cessant a tempore vacantiæ, ordinarius libere confert. *quomodo graduati beneficia petant?*

V. Ne tamen hoc jus ansam præbeat accumulandis beneficiis, sancitum est, graduatum, *si repletus* est, novum beneficium petere non posse. Censetur autem *repletus*, si beneficio gaudet annui proventus CC. aureorum, qui CCCC. libris æquiparantur: quod intelligendum *de sæculari*; nam *regularis* vel minimo repletus censetur, quippe paupertatem professus (b). In *repletione* sola spectatur possessio, & pro beneficio censetur etiam pensio ob resignationem vel ipsum beneficium resignatum, quod intuitu *gradus* acquisitum fuit; de quo in provisionum literis mentio facienda. Si ad curam animarum admoventur, æque ac ceteri ab episcopo examinandi sunt ob summam laurearum & testimoniorum in academiis impetrandorum facilitatem. Itaque concilii Basileensis sapientissima, si illa tempora spectes, instituta hodie inutilia propemodum sunt ad *dignam* beneficiorum *collationem*. Nam & jus *graduatorum* infinitarum litium mater est, & qui omnium *non accumulanda.*

(1) Interim tamen graduatis collatio necessario facienda, alioquin enim collatio est irrita. Quomodo vero in casu *rejectionis* procedatur, tradit HERICURTIUS *de LL. eccl. Franc. p.* 280. *§.* 21.

(2) Beneficia enim, quæ *permutatione* vacant, non possunt aliis quam permutantibus conferri, quin etiam episcopus ea, quæ simpliciter in manus episcopi resignantur, libere confert, nulla graduatorum habita ratione. Ceterum sicuti hæc sanctio Gallis propria est, ita *Basileensis concilii* decretum in statutis ecclesiarum cathedralium Germaniæ passim repetitum, atque in plerisque cautum, ne alii ad beneficia admitterentur, quam graduum Academicorum insigniti & nobilitate avita conspicui, vid. SCHATEN *in annal. Paderborn. ad an.* 1434. AUB. MIRÆUS *lib. I. donat. Belg. c.* 146. quod etiam regustatum in *instr. pac. Osnabrug. art. V. §.* 17.

(a) *Concord. tit.* 14. 15. 16. (b) *Edict.* 1606. *art.* 30.

nium ardentissime ad gradus anhelant, nec sæpe satis docti, nec satis pii sunt. Britannia nostra hoc jus, ut reliqua pragmaticæ, ignorat. Concilium Tridentinum cum ceteris exspectantiis (a) id aboleverat; paullo post tamen restitutum (b).

CAPUT XVIII.

De indultu, regalia, ceterisque Regis Franciæ nominationibus.

Origo indulti. I. SUnt & aliæ nominationes per modum exspectantiarum Franciæ propriæ. Quum enim Papæ exspectantias sibi arrogassent, cesserunt eas nonnumquam regibus, ut hi ministros suos clericos providere possent. Sic pontifices Avenionenses sæpe regi, nonnumquam reginæ ac regi, liberis (1), *indulserunt*, ut ministros suos nominarent ad beneficia olim vacantia: quod negotium nihil aliud fuit, quam *cessio exspectantiarum*. Unde derivandum est *indultum* officialium senatus Parisiensis, cujus vestigia apparent *an.* 1303. in actis Bonifacii VIII. & Philippi pulchri; complementum autem in Bulla Eugenii IV. *an.* 1434. data. Quod, quum exolevisset, a Paulo III. 1538. restitutum est, cujus bulla est regula hodierna (c), licet omnes *reservationes* (d) abolitæ sint, & concilium Tridentinum *indultum*, de quo sermo, nominatim (f) abrogaverit, licet (e) restituere videatur.

quid indultum? II. Est autem *indultum* nihil aliud, quam jus a pontifice regi comiter datum, quo cuilibet collatori consiliarium vel alium senatus Parisiensis ministrum nominat, cui beneficium necessario est conferendum. Minister ille semel tantum providetur, & collator semel tantum oneratur, vel, si non moritur, ut sunt universitates, semel, quoad rex vivit. Si minister est *clericus*, quod tempore concessi indulti solemne fuit, ipse nominari potest (2). Si *laicus*, aliam personam habilem laudat, a rege nominandam. Quumque beneficia sint vel *regularia* vel *sæcularia*; ad illa semper aliæ personæ & quidem *religiosi* nominandi fuere: quod nonnumquam collusionibus ansam dedit. Hinc Clemens IX. an. 1668. permisit, ut beneficia regularia possiderent ceu *commendas*, eosque demum *repletos* esse cen-

(1) Erat ergo hoc jus olim non *perpetuum*, sed unica ex pontificum singulorum gratia dependebat. Hi tempore schismatis eo liberaliores erant in hac gratia profundenda, quo magis senatus regii & Parlamenti, in cujus favorem hæc *indulta* dabantur, favorem sibi conciliare nitebantur. EUGENIUS IV. imprimis voluntates a se alienatas hoc modo sibi reconciliare studuit, atque cancellario Franciæ, præsidibus & senatoribus Parlamenti expectativam perpetuam obtulit, ut collatores ordinarii tenerentur semel uni indultariorum beneficium conferre, si modo *breviculo regio* munitus esset. Hæc est illa bulla, quam postea demum PAULUS III. in usum traduxit, cum rationes politicæ obstatent, quo minus EUGENII IV. indulto frui posset Gallia. Virtute hujus indulti 1. rex rescriptum de providendo dat; 2. ad collatorem ordinarium & quidem 3. ad præsentationem unius ex senatu Parisiensi, in cujus favorem provisio facienda.

(2) H. e. semet ipsum præsentat regi, eumque rex nominat per *rescriptum de providendo*. Singulis enim membris senatus Parisiensis jus præsentandi competit, & quidem ideo, quod in eorum favorem hoc indultum regi concessum sit, ut beneficio ecclesiastico perfruantur propter navatam ecclesiæ & reipublicæ operam. HERICURTIUS *de LL. eccles. Franciæ sec. ord. nat. p.* 287.

(a) *Sess.* 24. *Ref. c.* 19. (b) *Sess.* 25. *c.* 9.
(c) *Mem. du Clergé part.* 2. *tit.* 9. (d) *in Pragmat. tit.* 3. *& Concord. tit.* 8.
(e) *Sess.* 14. *c.* 19. (f) *Sess.* 25. *c.* 5.

censuit, qui quotannis DC. libras mererent, quum antea CC. contenti agerent.

III. Simulatque regiæ literæ indulti indices collatori traditæ sunt, collator vinctus est, & *indultarius* intra sex menses beneficium petere, nec a pontifice præveniri potest, ex quo petiit. Præfertur etiam graduatis, quum indultum ad ejusdem generis beneficia extendatur. Si collator tergiversatur, adeundi sunt *exsecutores mandati apostolici*, videlicet Abbas S. Magalorii h. e. Parisiensis Archiepiscopus, & Abbas S. Victoris seu cancellarius universitatis. *quam stricte?*

IV. Habet rex etiam alia jura nominandi ad beneficia recta via, scilicet *jus auspicati ingressus in regnum* (1), quo ad regni gubernacula admotus primam, quæ in singulis cathedralibus vacat, præbendam libere conferre potest: *jus præstiti juramenti fidelitatis* (2), quo præbendam primam vacantem, quam novus Episcopus conferre potest, ipse confert. Quæ jura tuetur sanctius consilium (*a*). *nominationes regis Franciæ propriæ.*

V. Habet denique jus *regaliæ*, quod hodie ad beneficiorum collationem est restrictum, quum olim extenderetur ad omnes vacantis episcopatus fructus, quos rex suos fecit, ut dominus fructûs feudi, donec feudum renovatum & laudemium præstitum (3). Et quum ex communi canonum interpretum sententia *collatio* in fructu censeatur, regalia etiam ad *collationes beneficiorum* extensa est. Sed jam pridem rex regalia intuitu fructuum uti desiit, quos Ludovicus IX. & Carolus V. sacello Parisiensi attribuit; Ludovicus autem XIII. an. 1641. postquam eorum loco huic sacello abbatiam Nicasii Rhemensem dedisset, publico edicto novis episcopis se daturam promisit, sed an. 1644. sibi appropriavit, licet hodie rex (4) eos plerumque novo donet Episcopo (*b*). *Jus regaliæ, olim in fructibus vacantium episcopatuum percipiendis positum,*

VI. Jus regaliæ itaque in sola *beneficiorum*, quæ Episcopo deberentur, dispositione consistit; sed tamen omnis generis beneficia, si *curas* exceperis, complectitur, miris modis extensum a senatu Parisiensi, qui solus est harum caussarum judex competens. Sufficit beneficium vacare de factô, aut de jure, h. e. titulatum vel non possidere, vel possessorem non esse titulatum (5). Regalia enim, quod aiunt, non admittit fictionem (*c*). Rex accipit in ipsius gratiam factas resignationes & pensiones assignat, a curia tamen Romana adprobandas. Prævenit etiam *patronum ecclesiasticum*, & ipse a nemine prævenitur, nec instar ordinarii collatoris Solum, sed instar Papæ agit: quoniam, ut aiunt, non habet supe- *hodie restringitur ad beneficia vacante sede conferendæ*

(1) Etiam imperatores in imperio Romano-Germanico hoc jus exercent per *preces primarias*, quæ eandem cum papalibus precibus, quibus ab initio egerunt præsules Romani, originem habent. Unde sicuti rex Galliæ hoc jus citra *indultum papale* exercet, ita nec imperatores eo indigent, licet curiæ Romanæ stet diversa plane sententia.

(2) Postquam præstitit nominatus *juramentum fidelitatis*, cui hæc obligatio conferendi, ut primum *fidelitatis* & *obedientiæ* argumentum, annexa est.

(3) De origine & vero fundamento hujus juris supra in notis edisserui. Titubanter, de eo edisserit CHOPPINUS *de polit. Eccles. for. lib. 1. tit. 7. num. 9. seqq.* ne curiam Romanam offendat, quæ privilegio papali hoc jus acceptum ferendum esse contendit, quod tamen in rerum natura non est.

(4) Solus rex hoc jure utitur, nec, eo adhuc minorenne, vices eius gerenti id ipsum asseri potest, quod simpliciter *coronæ* cohæreat. ANTON. DESPEISSIUS *tom. III. oper. p.* 403.

(5) Sed *commendatarium*, cujus morte non vacare beneficium fingunt canonistæ, quod non *jure suo* id possideat, sed instar *administratoris*. Etenim talia revera *fictiones* sapiunt, nec citra glaucoma applicari possunt ad *commendas* perpetuas.

(a) *Mem. du Clergè part. 2. tit. 8. declar.* 1612. & 1646.
(b) *Mem. du Clergè part. 2. tit. 6. n.* 24.
(c) *Louet. R. 47. junct. Brod.*

superiorem. Sed maxime ampliari cœpit, quum novissime per totum regnum obtinere debere asseveratum est.

per totum regnum. VII. Olim enim distinguendum erat inter Ecclesias *subjectas* & non *subjectas*. Sed advocati regii regaliam venditarunt pro jure regni inalienabili & impræscriptibili (1), cui comitum Tolosæ aliorumque Parium renuntiationes nocere non possent (a). Anno 1608. senatus Parisiensis in caussa Ecclesiæ Bellovacensis sententiam tulit, qua asseritur, regaliam per *totum regnum* patere. Episcopi Septimanienses sanctius consilium adierunt, & caussa per LX. annos & amplius disceptata est. Denique an. 1673. Ludovicus XIV. litem decidit, regaliamque in omnibus locis (2) valere edixit. Huic sententiæ quum clerus universus an. 1682. congregatus precibus obviam iret, alio edicto rex declaravit, quomodo in posterum jure suo uti vellet. Nam quum antea, quia rex plenam collationem sibi arrogavit, beneficiati per literas regias non solum *præbendarum* simplicium, sed etiam præbendarum theologi, pœnitentiarii & dignitatum capitularium, quæ vel jurisdictionem vel animarum curam annexam habent, veluti archidiaconatuum & decanatuum, possessiones arriperent, nec facile esset ad intelligendum, quomodo rex missionem & spiritualem auctoritatem his donare posset, licet semper & ipsis Ludovici S. temporibus ea consuetudo prævaluerit: hoc edicto rex voluit, ut quos beneficiis, *jurisdictionem* aut *spiritualem functionem* annexam habentibus, providisset, ii vel a vicariis capituli generalibus, vel a novo Episcopo, si jam inauguratus est, post examen rigorosum, quo succumbentes veluti inhabiles & indigni rejici possunt, assensum & missionem canonicam impetrarent. Præterea declaravit, usurum se vi regaliæ jure Episcopi, ad eum modum, quo Episcopus eo usurus esset, non quo uti deberet, secuturumque cujusque Ecclesiæ consuetudinem in partitis inter Episcopum & capitulum collationibus. His modis adstrictum jus regaliæ ut toto regno reciperetur denique adsensus est clerus, exceptis tamen episcopatibus, qui titulo oneroso exemtionem sibi compararunt, & datis regi certis domaniis vel aliis terris onus illud redemerunt. Perdurat autem jus regaliæ quousque novellus Episcopus literas *abstentatorias* (*main-levée* (3) a camera rationum impetraverit, quod fit, quum formulam jurisjurandi regi præstiti homologandam offert: quæ literæ post regiis præfectis in provincia significandæ sunt. De nominationibus ad episcopatus & abbatias, quæ regi per concordatum competunt, jam dictum est. Atque hæ sunt illæ personæ, quæ more hodierno jus ad beneficium dare possunt.

C A-

(1) Etiam jus *regaliarum* juribus *domanialibus* accensendum esse censuere Galli, quæ omnem ex sententia Gallorum *præscriptionem extinctivam* excludant, quamvis non levia dubia contra eam moverit WERLHOFF *de præscript. inter gentes liberas*.

(2) Etiam quæ regno Galliæ noviter acquiruntur, ut ex mente Gallorum censet HERICURTIUS *de LL. Eccles. Franc. sec. ord. natur. p.* 258. §. 4.

(3) Literæ hæ diriguntur ad *receptorem* seu commissarium ad receptionem regaliæ deputatum, per quas ipsi mandatur a *camera computorum* ut *levet manum regis* (ut stylus curiæ habet) & permittat Episcopum electum uti & gaudere episcopatu.

(a) *Louet. R.* 58.

CAPUT XIX.

De qualitatibus ad obtinenda beneficia necessariis.

BEneficium non nisi personis *habilibus* est conferendum. Si adhuc primario spectaretur officium, ob quod datur beneficium, habilitas illa facile æstimari posset ex iis, quæ *Part. I.* diximus. Sed postquam beneficiales caussæ in judicium deduci cœperunt; habilitas restricta est ad *qualitates externas*, quæ judici facile probari possunt. Oportet igitur pro natura beneficiorum vel *sæcularem* esse, vel *regularem*. Regulares, etiamsi clerici, etiamsi presbyteri, ad beneficia sæcularia haud vocantur, si episcopatus exceperis (1), qui eos ob eminentiam perfecti sacerdotii e monachatu eximunt (*a*). Vicissim *sæculares*, etiamsi clerici vel presbyteri, non possunt possidere beneficia *regularia*, quæ origine munus sunt officia monastica (*b*). Oportet enim esse regularem, & quidem ejusdem ordinis, ejusdemque monasterii, nisi hoc cum aliis in unam congregationem coierit: aliquibus tamen casibus exceptis. Nam & provisiones iis dantur, qui ad professionem anhelant, modo intra annum faciant; & translationes ex ordine in ordinem, ex monasterio in monasterium fieri possunt, consentientibus tamen quorum interest, religioso scilicet & utroque monasterio. Quas exceptiones haud improbare videtur Concilium Tridentinum (*c*). *Ad beneficia admittuntur 1. regulares ad regularia, 2. sæculares ad sæcularia,*

II. Sunt & beneficia *sacerdotalia*, quæ solis presbyteris conferenda, & quidem vel *lege*, vel *fundatione*. In his posterioribus, qualia sunt *sacella sacerdotalia* aliaque similia, lex fundationis ad literam observatur, exclusis omnibus, qui non sunt presbyteri. In prioribus, qualia sunt parochiæ, decanatus, prioratus & abbatiæ regulares, aliaque similia, sufficit provisum intra annum quietæ possessionis ordinari (*d*). In ceteris beneficiis, ut sunt præbendæ, sacella, prioratus simplices, commendæ, usus sequendus est, quo alia non aliis, quam qui in sacris sunt, alia clericis simplicibus conferuntur: unde tot clerici vel simplici tonsura acquiescunt, vel in subdiaconi gradu subsistunt. Ordines autem singuli, ac ipsa tonsura, per literas probandi sunt, quum nemo præsumatur ab infimo per omnes gradus ad superiorem adscendisse. Singuli, inquam, gradus probandi sunt, ut appareat, promotionem non factam esse per *saltum*. *3. qui sunt in sacris ad sacerdotalia, 4. qui in minoribus ad reliqua*

III. Ratione ætatis ad beneficia sacerdotalia XXV. ad ea, quæ dantur iis, qui in sacris sunt, XXII. ad regularia XVI. anni requiruntur, quibus religiosa professio fieri potest. Beneficiorum simplicis tonsuræ regula firma non suppetit. Ex mente concilii (*e*) XIV. requiruntur anni (*f*), qua ætate cives Romani a tutela liberabantur. In Francia sequimur veterem cancellariæ Romanæ regulam (*g*), secundum quam ad præbendas cathedrallum XIV. ad collegiatas X. anni requiruntur; ad simplices autem prioratus & capellas nonnumquam VII. anni suffra- *ætas legitima.*

(1) Ex antiqua Ecclesiæ disciplina hoc retentum, quæ admodum comiter habebat monachos, ut plures ex iis ad episcopatum promoti fuerint, inviti sæpe & reluctantes, quod pluribus documentis illustrat THOMASSINUS *de antiq. & nov. Eccl. discipl. P. I. lib. 3. c. 13. seqq.*

(a) *C. 5. de præbend. in 6.*
(b) *C. 22. X. de elect.*
(c) *sess. 14. c. 10. 11.*
(d) *C. 1. X. de ætat. & qual. præf.*
(e) *Trid. sess. 23. Ref. c. 6.*
(f) *C. 3. X. de æt. & qual. præf.*
(g) *Reg. 18. Pauli III.*

suffragantur (*a*). Quod institutum obtentu (1) *melioris educationis* hujusmodi puerorum in seminariis vel collegiis incrustant. Abbatiæ commendatariæ plerumque presbyteris, aliquando clericis conferuntur simplicibus, ut regula nulla firma sit.

Qui a beneficiis excludantur absolute? IV. Irregularitates omnes, de quibus dictum, quum de ordinationibus ageremus, aditum præcludunt ad beneficia. Inde inhabiles sunt spurii, mutilati, vel alio notabili corporis defectu laborantes, bigami, milites, carnifices, obærati. Crimina non attenduntur, nisi sint *publica*, quæ in judicium deduci possent, aut *ecclesiastica*, quæ privarionem beneficii involvunt. Irregularitas ignorantiæ infertur ex defectu laureæ academicæ, i. e. ut nomineris ad episcopatum, doctor vel licentiatus theologiæ aut utriusque juris; ut ad parochiam in civitate vel in oppido nomineris, magister artium esto, vel alium gradum, post triennium theologiæ vel juri impensum, habeto (*b*). Ad cetera beneficia *gradibus* non opus est. Sed & *graduati* ab ordinariis, antequam provideantur, examinandi sunt, quos, si manifestos idiotas deprehenderint, repellere possunt.

qui secundum quid? V. Sunt & alia, quæ hominem speciarim ad beneficia inhabilem reddunt, veluti matrimonium, quod licet promotionem ad minores ordines non impediat, beneficiorum collationem tamen impedit, etiamsi simpliciter tonsis cedant, quia compertum est, clericos conjugatos dissipare bona Ecclesiæ (*c*). Ex pari ratione filius, utut legitimus, patri in beneficio succedere nequit, ne beneficia reddantur hereditaria (*d*). Peregrinus, qui non callet linguam vulgi, inhabilis est ad beneficium cum cura animarum conjunctum: (*e*) quod jure nostro ad omnes peregrinos (2) intuitu omnis generis beneficiorum extensum est (*f*).

CAPUT XX.

De Resignationibus & devolutionibus.

Beneficia resignari possunt; I. Beneficium conferri nequit, nisi vacet: vacat autem vel *morte*, vel *resignatione*, vel *devolutione*. Datur enim beneficium ad dies vitæ, quo *titulatus* invitus, nisi ex caussa criminis, privari nequit: resignare tamen, h. c. sponte id

(1) Optime Auctor observat, prætextum in hac ratione magis latere, veram autem causam in *abusu* quærendam esse. Pruritus reditus ecclesiasticos acquirendi eum generavit, effecitque, ut prorsus inidonei, puerique, solius quæstus gratia, numero clericorum adscripti fuerint, quibus non alii quam satis probati adscribendi erant.

(2) Idem quoque in Germania observari, supra dictum est, adeo ut ne quidem pontifex in mensibus sibi propriis alii quam Germano providere possit. Sed si peregrinum obtrudere capitulo audeat, proceres Germaniæ utplurimum reclamare soleant, ut acta publica fidem faciunt.

(a) *Louet E. 1. Le Pretre cent. part. 2. c. 74.*
(b) *Concordat. de elect. tit. 5. tit. 19.*
(c) *C. 5. X. de cler. conjug.*
(d) *C. 2. 3. X. de fil. presb.*
(e) *Reg. 20. cancell. Innoc. X.*
(f) *Ed. Carol. VII. an. 1431. Statut. Blesens. art. 14.*

id collatori refutare, & collator resignationem vel admittere, vel denegare potest, & beneficiatum cogere, ut in officio permaneat, si id e re Ecclesiæ esse arbitretur. Idque veterum instituto (*a*). Qui beneficium pure resignavit, ei collator aliud conferre, & si duo simul renunciant, alterum in alterius locum transferre potest, quod est fundamentum (1) *permutationum* (*b*), quibus Ecclesiæ utilitas proposita esse debet, si v. gr. episcopus persuasus, parochum meliorem operam navaturum in alia parochia (*c*). Ad ipsos autem nullum inde emolumentum redundare debet, pactionesque ea de re initæ pro simoniacis habentur (*d*).

II. Sed recentiores canonum interpretes contendunt papam hanc simoniæ speciem, quæ tantum juris sit ecclesiastici, remittere posse. Hinc admittunt pactiones non solum in permutandis, sed etiam in resignandis beneficiis in *favorem tertii* h. e. ut alii conferatur beneficium, quod absque eo non resignatum intelligeretur (*e*). Nondum CC. anni sunt, ex quo moribus hoc prope invaluit (*f*): quod etiamnum ita frequentatur, ut vulgo beneficia habeantur veluti in patrimonio, quæ pro lubitu in alios transferri possint, & in quæ agnatis plus juris, quam aliis. *sed multo in favorem tertii expacto resignantur.*

III. In tanta igitur resignandi facilitate omnibus modis impediebantur vacantiæ per mortem. Nam qui viribus se destitui animadverterunt, nihil prius habuere, quam ut, dum spirarent, resignarent, (2) sæpe etiam in ultimis. Huic dolo obviam ivit cancellaria Romana, (*g*) qua sancitum, ut, si quis infirmus resignasset, & intra *vicesimum* exspirasset, provisio nulla, & beneficium morte vacuum reputaretur. Sed solemne est hanc regulam infringere, quam e Francia exulare certum (3). Interim prohibitum est, ne mortes (4) beneficiariorum, ne cadavera celentur, quod grave crimen reputatur (*h*). *quum hoc modo impediantur vacantiæ*

IV. Alius impediendi vacantiam per mortem modus fuit, quo quis salvo beneficio resignat, & resignatario *acta provisionis* procurat sub conditione; ut secretum *quod fit etiam alio modo,*

(1) Ut plurimum in hunc finem mutue fieri solent resignationes, ut resignatarius ad aliud, quod pinguius est, promoveri possit, adeo ut revera *resignationes*, commercio beneficia subjiciendi, occasionem præbuerint, ut Auctor §. *seq. in f.* haud diffitetur.

(2) Revera tamen hæc praxis cum natura beneficiorum pugnat. Recte Auctor §. 1. observavit, conferri beneficia *ad dies vitæ*, adeoque jus personalissimum, quod morte exspirat, tribuere, quæ exemplo ususfructus alii *cedi* nequeunt, id quod per *imaginariam* hanc *resignationem* revera fit. Interim ut *cessio* hæc occultetur, nova collatio a collatore ei, in cujus favorem resignatur beneficium, facienda, adeoque semper sedulo tempus resignationis observandum, maxime in Germania, quæ menses cum papa divisit.

(3) Contrarium attestatur HERICURTIUS *de LL. eccl. Franc. sec. ord. natur.* p. 317. §. 27. docetque, recentiora edicta hanc regulam inter leges ecclesiasticas collocare.

(4) Multum ex *tempore mortis* dependet. Sunt in plerisque capitulis *dies critici*, quos si quis supervixerit, hos vel illos reditus suos facit, quod illorum dies cessetit, his acquirendis præfixus.

(a) THOMASS. *part. 4. l. 2. c. 17.*
(b) *C. 1. X. de renunt.*
(c) *C. 3. X. de rer. permut.*
(d) *C. 7. cod.*
(e) *Gloss. in cap. 4. de pact. verbo illicita, & in cap. 12. de off. deleg. v. dimittere.*
(f) THOMASS. *ib. n. 15.*
(g) *Reg. 19. Innoc. X. de infirmis.*
(h) *Ordin. 1539. 50. 54. &c. declar. 1617.*

tum teneat usque ad decessum resignantis. Cui medetur Cancellaria (*a*) (1) sanciendo, resignationes nullas esse; nisi publicentur, & nisi resignatarius Romæ provisus intra semestre, domi intra menstruum spatium, possessionem arripiat. Alias si resignans in *possessione* moritur, beneficium morte vacuum censetur. Si vivit post semestre, resignatarius eum ejicere potest intra triennium: nam post triennium novum titulum nactus videtur, *ex decreto de pacificis, an.* 1646.

Fautæ resignantium

V. Novissimis temporibus favor resignantis prævaluit, quem ejici nolunt. Unde novæ regulæ: procurationem (2) ad resignandum faciendam coram notario specialiter conceptam; impuberes ad resignandum inhabiles esse; procurationem, nisi resignatio sequatur intra annum, nullam esse, quippe præsumtive revocatam; revocari posse re integra. Aperte est etiam regressus ad beneficia resignata tribus casibus (*b*). Primus est recuperatæ valetudinis, veluti si quis in periculoso morbo metu mortis & cum tacita regrediendi conditione resignasset. Alter est minoris ætatis, veluti si quis minor XXV. annis invito patre vel tutore inductus est ad resignandum (*c*). Tertius est defectus adimpletæ cujusvis conditionis: quo ipso resignationes faciem civilium contractuum induerunt. Concilium Tridentinum (*d*) omnes cujuscumque generis regressus, & quidquid in beneficiis hæreditatem sapit, ex præscripto veterum canonum prohibuit, docuitque horum sanctitatem corruptelis recentiorum esse præferendam.

quid sit devolutio?

V. Vacantia per *devolutionem* incidit, quoties collator providit personam indignam. Non enim variare, ac digniorem personam eligere potest, sed jure suo ista vice cadit. Hoc non confundendum est cum jure devolutionis ob *negligentiam*, de quo *cap.* 15. licet utrumque eamdem habeat originem. Eodem pertinet inhabilitas post collationem superveniens: nam si titulatus, postquam canonice provisus est, incidit in quamdam irregularitatem, aut crimen committit, quod privationem beneficii involvit; beneficium per *devolutionem* vacare dicitur (3). Et tamen hoc casu ordinarius providere potest, æque ac si beneficium vel morte vel dimissione simplice vacasset. Licet devolutio sit ex caussis, quibus bene-

(1) Verba *regulæ* hæc sunt: *Dominus noster statuit & ordinavit, quod quæcunque beneficia ecclesiastica, sive in curia Romana, sive extra eam resignata, nisi de illis facta resignationes (si in curia Romana infra sex menses, si extra dictam curiam facta sint intra mensem) & tunc ubi dicta beneficia consistunt publicata, & possessio illorum ab eis, quos id contigerit, petita fuerit, si resignantes ista post modum in eorundem resignatarum possessione decesserint, non per resignationem, sed per obitum hujusmodi vacare censeantur.*

(2) Cum Romæ regulariter resignationes fieri debeant, vix aliter fieri possunt, quam per procuratorem, speciali mandato instructum; est enim *resignatio* res magni præjudicii, quæ requirit *mandatum speciale*. Unde tot peculiares observationes circa procuratores natæ, de quibus ex professo agit HERICURTIUS *sæpe cit. tract. p.* 313. *seqq.*

(3) *Non usus & abusus* juris sui parem effectum habent. Non videtur uti jure suo, qui non eo, quo debebat, modo utitur. Qua de causa, qui indigno confert beneficium, similis esse videtur illi, qui jure suo non utitur, ut uterque pro ea vice jure suo privetur. Ceterum id male applicatur ad eum, qui post provisionem crimen vel aliam inhabilitatem contraxit, quia secundum veram juris rationem ob novum emergens novo auxilio ei succurrendum esset. Proinde contraria praxis magis debetur interpretationi forensi quam veræ juris rationi.

(a) *Reg.* 36. *de publicandis.*
(b) *Louet. B.* 15. *Le Pretre cent.* 1. *ch.* 88.
(c) *Louet. B.* 7.
(d) *Seff.* 25. *Ref. c.* 7.

neficium ipso jure vacat; titulatus tamen resignare potest, donec devolutarius compareat possessionemque significet. Id solum dispicitur, ut ecclesia quocumque modo liberetur a possessore indigno. (a) Ceterum devolutarii persona odiosa est, quum saepius studio proprii commodi, quam pietate, excitetur (1). Unde provisioni ejus caussa devolutionis specialis inserenda; possessio intra annum arripienda; trimestri post actio intentanda; cautio praestanda in ingressu, & beneficium non nisi post sententiam percipiendum (b).

CAPUT XXI.

De forma provisionum.

I. FOrma *provisionum* generatim est diploma collatoris, quo indicat, se conferre huic vel illi hoc vel illud beneficium, hoc vel illo modo vacuum (2). Dirigitur autem vel ad ipsum *provisum*, vel ad eos, a quibus recipiendus est vel in possessionem mittendus. Si collatio libera est, collator ordinarius semper proprio motu, perspecta hominis dignitate & probitate, conferre censetur, nec mentio fit petitionis vel intercessionis, quae disciplinae adversaretur, cujus *externam speciem* (3) servare laboramus. Si collatio est coacta, & vel nominationi patroni, vel laureae *graduati* debita; hoc exprimendum est. Sed tamen ordinarius hanc quoque personam ante collationem satis explorasse supponitur. *provisiones sunt diplomata collatorum*

II. Papa suas quoque provisiones *quasi motu proprio* (4) edit; edit tamen & alias imploratus, in quibus non piget exprimere, beneficium fuisse petitum & a papa concessum. Inter has multum interest. Posteriores enim referuntur ad petitionem, quibus Papa dat, quod petitur, & sub iisdem dat conditionibus. Quare in petitione exprimendus est modus vacandi cum omnibus impedimentis, veluti si postulans jam beneficium possideat: alias enim libellus sub- & obreptionis argueretur. A prioribus autem haec omnia abesse possunt, quum papa harum rerum omnium notitiam perfectam habere, & plenam gratiam facere velle praesumatur *& papae, quae vel motu proprio, vel ad instantiam.*

(1) Admodum enim frequens & usitatum est, ut hoc praetextu, quod beneficium *de jure* vacet ob contractam inhabilitatem vel irregularitatem, Romam recurratur, & provisio tanquam vacantis beneficii impetretur, quae ipsa tamen revera *provisionalis* tantum & *conditionata* est, si preces veritate nixae fuerint. Inde antequam devolutarius effectu provisionis impetratae gaudeat, necesse est, ut causa irregularitatis sub examen in foro competente deducatur.

(2) Haec collatio libera, ad provisum directa, est instar *vocationis*, imo cum ea coincidere videtur, quia per vocationem duo intendimus: I. ut persona ad officium sacrum suscipiendum, ab eo qui *jus vocandi* habet, invitetur: II. ut simul ipsum officium sacrum ipsi committatur & deferatur. Unde ubi patroni *jus vocandi* exercent, revera *collatores* sunt, quod jus canonicum aegre admittit.

(3) Ingenua haec confessio Auctoris, qua sinceritatem animi sui prodit, confirmat, probatque ea, quae hinc inde de externis rerum antiquatarum simulacris observavi. Antiquum loquendi usum retinemus saepe, qui tamen novum & insolitum accepit significatum ex corruptione saeculorum. Quid ergo mirum, si stylo antiquo etiam utantur in collationibus episcopi, licet fere rarius hodie contingat, ut absque sollicitationibus, commendationibus, & precibus beneficia conferantur.

(4) Notanter Auctor ait, *quasi motu proprio*. Ad precistarum instantiam ut plurimum haec clausula rescripto inseri solet, ut eo plenioribus gaudeat effectibus, de quibus agit STRYK *de motu proprio*: conf. BARBOSA *de claus. usu freq. sub hac clausula*.

(a) *Brod. in Louet. B. 10.* (b) *Ed. 1637. decl. 1646. stat. Bles. art. 46.*

matur (*a*). Sed quum satis constet, papam tales provisiones æque ac ceteras sine caussæ cognitione edere, & clausulam *motu proprio* stilo curiæ acceptam ferendam esse; in Francia hujus generis provisiones rejiciuntur, admissis solis posterioribus, quæ saltem ad certas regulas adstrictæ sunt (1).

vel bullis vel simplici signatura expediuntur. III. Postquam provisiones pontificum per resignationes in favorem tertii, per pensiones & præventiones in omni beneficiorum genere frequentissimæ factæ sunt; literæ pontificiæ in pergameno conscriptæ, & sigillo plumbeo munitæ, quas *bullas* (2) vocant, sumtuosæ nimis in tenuioribus beneficiis videbantur, quorum possessionem simplicibus *signaturis*, quæ *bullarum compendia* sunt, muniti adpetere instituimus, ita ut bullæ propriæ manserint episcopatuum, abbatiarum, aliorumque beneficiorum, quibus quis sit caput certi corporis ecclesiastici: non quod necessariæ sint, sed quod curiales Romani has provisiones alia forma expediri nolunt.

Quid sit signatura? IV. Quum autem *signatura* in se contineat omnia, quæ in bullis deprehendimus (3), ejus formam explicabimus. Est autem *signatura curiæ Romanæ* nihil aliud, quam libellus supplex pontificis responsione stipatus. Potior ergo hujus diplomatis pars est libellus, quo genus vacantiæ, conditio implorantis, qualitas beneficii & impedimenta exprimuntur. Expresso vero vacantiæ genere, v. gr. resignatione; caute sub conditione subjiciuntur & reliqua, mortis scilicet & devolutionis, cum clausula generali *aut alio quovis modo*: quia contingere potest, ut die, quo libellus scriptus, resignans vel decesserit, vel in casum devolutionis inciderit (*b*). Inter qualitates implorantis, eæ exprimuntur, quæ sunt necessariæ & ad *confirmandam* gratiam faciunt, ordines scilicet & laurea. Impedimenta, quæ *obstantias* vocant, sunt ea omnia, quæ ad *dimovendam* gratiam facere possent, ut irregularitates, licet jam tum remissæ, & inprimis beneficia, si quibus jam gaudet implorans. Quum enim beneficiorum pluralitas sit contra canones, pontifex, ut dispenset, admonendus est. Exprimenda est etiam beneficii qualitas sæcularis, regularis, simplex, conventualis, cum vel sine cura animarum, inprimis autem æstimatio annui proventus. Sed hodie vera æstimatio tantum indicatur eorum beneficiorum, de quibus debentur *annatæ*, & quorum veteres æstimationes, quæ pro veris habentur, continentur in libris cameræ apostolicæ. Cetera beneficia omnia non censentur excedere æstimationem XXIV. aureorum h. e. 2400. solidorum monetæ Franciæ: neque alio numero summa proventuum efferri solet. Ad calcem libelli subjicitur responsio, quæ proprie *signatura* (4) audit,

(1) Et strictæ interpretationis censentur *c. 16. X. de præb. in 6.* cum talia mandata papalia sint contra *juris ordinarii* dispositionem, & magis *exceptioni* quam *regulæ* accedant. Plures inde propullulant effectus, relati a CORVINO *in aphor. jur. canon. lib. II. tit. 29. §. 24. seqq.*

(2) In bullis conficiendis plures Romæ observandæ sunt regulæ; ne per errorem vel fraudem quid committatur, quas in compendio recenset HERICURTIUS *dans les loix eccl. de Franc. p. 338. §. 7.* nec in majoribus beneficiis una, sed plures expediuntur bullæ veluti ad regem, ad capitulum, ad metropolitanum &c. unde *pretia bullarum* magnopere aucta sunt.

(3) In eo tantum est differentia, quod signaturæ chartæ inscribantur, nec sigillo muniantur.

(4) Ante *signaturam* subjectam simpliciter *libellus supplex* dicitur: post eam subjectam priorem denominationem amittit, diciturque a *posteriori*, unde efficaciam accepit, *signatura*. Hæc mox traditur *revisori primo*, qui in libello corrigit, quæ abludunt a *stylo curiæ*, & clausulas subjectas juxta illum conformat. Tales *rasuræ & correctiones* nihil suspicionis arguunt, quem in finem *Revisor primus signaturæ* primam sui Nominis literam subjicit. Idem etiam *secundus Revisor* facit, rursusque si quid adhuc correctione indiget, emendat, subjecta litera prima sui nominis, ut omnia stylo curiæ convenientissima evadant.

(a) *C. 25. de præb. in 6.*
(b) *Le Pretre cent. 2. c. 73. Brod. ad Louet. B. 10.*

audit, & consistit in verbis *Concessum, ut petitur, in præsentia domini nostri papæ* manu prælati, præsipis signaturæ, adscriptis. Hoc fere fit in expeditionibus quotidianis. In gratiis majoris momenti apparent verba *fiat ut petitur*, seu *fiat motu proprio* manu pontificis exarata, quibus appingit primam nominis sui baptismalis literam. Sequuntur plures clausulæ pro genio stili curiæ magis, quam cogitate, ad derogandum juri communi, si forte gratiam impediret. Omnium illustrissima est ea, qua papa episcopo diœcesano mandat exsecutionem concessionis, addita vulgo conditione, si *precista* h. e. *impetrans dignus judicatus fuerit* (1) qua corrigi putant absurdum illud, quod multi deprehendunt in isto modo providendi, quo pontifex omnibus orantibus, absentibus, præsentibus, notis, ignotis, dignis & indignis indulget. Atque hæ quidem provisiones dicuntur expeditæ *in forma dignum*. Sed si precista Romam mittit vitæ morumque testimonium, provisio redit *in forma gratiosa* h. e. ut sine examine sit admittendus (a). Excipiuntur curæ, ob examen rigorosum, quod curatis subeundum injunxit concilium Tridentinum (b). In infimo signaturæ loco manu *subdatarii* dies adscribitur; non quo signatura scripta, sed quo libellus Romam perlatus est, idque ex privilegio nationis Francicæ. Quod maximi momenti est in concessionibus, quæ fere nemini negantur, & jure præventionis nituntur: Sed in beneficiis consistorialibus hoc privilegium cessat, quorum bullis dies consistorii adscribitur. Porro dies ille conveniat necesse est cum *regula* 3. *de verosimili notitia* (2) h. e. ut a die mortis probabile sit notitiam ejus ad pontificem venire potuisse eo die, quo libellus Romam venit, idque sub pœna nullitatis. Eadem pœna locum habet, si compertum fuerit, ante mortem nuntium Romam dimissum fuisse, quod *cursum* vocant *ambitiosum*. Concursus plurium ejusdem diei provisionum ab eodem collatore profectarum vitiat omnes; sed si a diversis collatoribus profectæ sunt, papa legato suo & ordinarius vicario suo generali potior habetur ac præfertur.

CAPUT XXII.

De adipiscenda possessione beneficiorum ecclesiasticorum.

I. Si provisio pontificis Franciam attigit, duorum hominum, qui nobis in curia Romana sunt ab expeditionibus, scriptis testimoniis comprobandum est, solemni ritu eam confectam esse. Si bulla continetur, bulla *fulminanda* h. e. ab episcopo vel eo, cui mandata exsecutio, publicanda est. Eodem ritu obtinentur bullæ *Provisiones indigens visa.*

(1) Cum itaque revera gratiam indulget, non inepte sentiunt, qui putant, eam morte papæ non exspirare, re integra, sed exsecutorem ad ejus exsecutionem procedere posse, ut plenius illustrat GARCIAS *de benef. P. VI. c.* 2. §. 3. Revera collatio hoc modo ante mortem facta est, & executio tantum mandata, quamvis in *forma dignum*.

(2) Alias est *regula XXVIII.* Innocentii VIII. & XXIX. Pauli V. cujus tenor hic est: *Item voluit & ordinavit, quod omnes gratiæ, quas de quibusvis ecclesiasticis beneficiis, cum cura & sine cura secularibus vel regularibus, per obitum quarumcunque personarum vacantibus, id antea fecerit, nullius roboris vel momenti sint, nisi post obitum & ante datam gratiarum hujusmodi tantum tempus effluxerit, quod interim vacationes ipsæ de locis, in quibus prædictæ personæ decesserint, ad ejusdem D. N. notitiam verisimiliter potuerint pervenisse.* Sic tempus verosimilis notitiæ Lutetia Romam esse censent spatium sex dierum, quod constitutum contra importunas & ambitiosas preces, quibus fraudem committere possunt precistæ.

(a) *Ordin.* 1629. *n.* 21. *declar.* 1646.

(b) *Sess.* 24. *c.* 18.

bullæ pro beneficiis consistorialibus, misso Romam de vita moribusque testimonio, ab ordinario scripto. Si provisiones *in forma dignum* datæ sint sive in bullis, sive in signaturis; ante possessionem opus est *adprobatione ordinarii*, quæ *visa* (1) vocatur. Ad quam obtinendam subeundum est examen, de qualitatibus personalibus ad officium necessariis, (2) non de tituli validitate (*a*). Sed manifestum est; in hoc examine rejici non posse, nisi quorum indignitas & inhabilitas in judicio probari possit (3). Quod maxime abhorret a dignissimorum electione, antiquis canonibus præscripta.

præsertim curæ. II. Qua de re concilium Tridentinum veterem electionem, saltem ratione *curarum*, instauratum ivit, voluitque, ut darentur *in concursu* (*b*), hoc est, ut, cura vacante, etiam per resignationem, omnes, qui jus habent providendi, immo & qui vellent, episcopo nominarent personas habiles, qui die præstituto, adscitis tribus examinatoribus, ex his eligeret dignissimum. Quod in Francia non observatur (*c*). In *curis* tamen major rigor inter nos viget, dum ii, qui ad possessionem properant, antequam ab ordinario probati sint, veluti *intrusi* jure suo excidunt.

quo vitu possessio arripiatur? III. Possessio arripitur per *ingressum* in ecclesiam, ubi est titulus beneficii, occupando locum convenientem, veluti *stallum* in choro vel sedem abbatialem. Si qui sunt, qui ingressum impediunt, sufficit portam ecclesiæ manu tetigisse; si ne hoc quidem sine periculo liceat, sufficit prospexisse *turrim campanariam* (4). Fieri hoc potest per *procuratorem*, sed mandato speciali instructum. Actus autem debet esse publicus, de quo conficiendum instrumentum coram notario & duobus testibus (*d*). Nulla autem beneficii sine titulo legitima possessio (5), ut bonorum profanorum, quæ, si nemo repugnet, a primo occupante arripiuntur & præscriptione acquiruntur. Sufficit tamen titulus *apparens*, & sæpe possessio arripitur, titulo nondum comparente, quia in Francia creditur literis agentium Romanensium, quibus significant, provisiones signatas esse, licet in Franciam nondum delatæ sint (*e*).

quis ejus effectus? IV. Possessio arrepta statim dat jus agendi ex interdicto, si turbetur; & *annalis possessio* dat jus in possessorio h. e. eum, qui per annum & diem possedit, porro

(1) De hac adprobatione per *visa* & praxi Galliæ conferendus ANTON. DESPEISSIUS *tom. III. oper. p.* 433. Hac adprobatione destitutus si possessionem arripit, pro *intruso* habetur.

(2) Si in *forma gratiosa* provisio impetrata, vel ideo *visa ordinarii* non est opus, quod hæc non aliter fieri soleat, quam si mores, habilitatem, & reliquas ad obtinendum beneficium necessarias qualitates precista per testimonium ordinarii probaverit, quia tunc jam ante impetratam gratiam dignus judicatus fuit. Ceterum in beneficiis curam animæ habentibus talis provisio in *forma gratiosa* non attenditur in Gallia, sed nihilominus proviso examen subeundum est, quod rationem habet. HERICURTIUS *cit. tr. p.* 341. §. 3.

(3) Si rejicitur precista, causas rejectionis in scriptis edere tenetur ordinarius, de quibus ad querelas precistæ cognoscit immediate superior, ad quem alias appellatur.

(4) Hæc apprehensio possessionis est instar *traditionis*, quæ alias in jure Romano *oculis* fieri dicitur. Admodum tamen irregularis est, cum revera nullum *actum genuinum possessorium* contineat, sine quo possessio apprehendi nequit. Nihilominus antiqua observantia hanc praxin confirmavit, ut idem operetur, quod ordinaria possessionis apprehensio. Conf. ANTON. DESPEISSIUS *tom. III. oper p.* 434. *sect.* 3.

(5) Qui ita apprehendunt possessionem *intrusi* dicuntur. Huc refert jus canonicum, qui sola patroni præsentatione contentus occupat ecclesiam sine episcopi institutione. *c.* 21. X. *de jur. patron.*

(a) *Statut. Bles. art.* 12. 13. *Melodun. art.* 14.
(b) *Sess.* 25. *Ref. c.* 18.
(c) *Louet. P.* 25.
(d) *Edict.* 1550. §. 13.
(e) *Brod. in Louet. V.* 2.

porro possidere debere, donec in petitorio lis decisa sit: anno enim elapso, nullæ audiuntur amplius querelæ (1) (*a*). Huic fundamento innititur cancellaria Rom. (*b*) Triennalis possessor amplius inquietari nequit , (2) ne quidem in petitorio, quia triennalis præscriptio in materiis beneficialibus legitim. est , ex decreto *de pacificis* , quod ex concilio Basileensi migravit in pragmaticam & concordatum, peperitque regulam (*c*). Ut hos effectus habeat possessio, fundanda est in titulo saltem *colorato* h. e. sine vitio in oculos incurrente , (3) & ab eo dato, qui est in potentia conferendi. Possessio autem debet esse *continuata* in eadem persona, quum non prosit possessio antecessoris : debet esse *quieta* , ut non interrupta sit judicialiter per litis contestationem, nisi forte adversarius vi majore ab agendo retentus est.

CAPUT XXIII.

De utendis Bonis ecclesiasticis, & de reparationibus.

I. Bona ecclesiastica sunt res sacræ , quarum proprietatem nemo (4) habet, administratæ a beneficiariis, qui propterea non proprietarii adpellantur , sed *titulati*. Equidem nostris moribus non nisi Deo rationem reddunt, & in foro humano habentur usufructuarii , qui per tempus usufructus fructus suos faciunt, laudandi, si fundos sartos tectos servant , neque successoris usumfructum anticipant . Ast in foro conscientiæ bona ecclesiastica pristinam naturam non exuerunt, sed etiamnum sunt vota fidelium, pretium peccatorum , patrimonium pauperum (*d*) . Nec ecclesiasticis personis plus in ea juris , quam apostolis . Nam ad horum exemplum plus sibi arrogare non debent, (5) quam ut ne propriis sumtibus serviant, si nolint, sed altari servientes ex altari lege veteri ; ex evangelio, jure novo vivant, & ex præscripto domini , qui dixit : dignus est operator mercede sua (*e*). *Beneficiarii sunt usufructuarii bonorum ecclesiasticorum,*

II. Li-

(1) Quid enim si quis contra *annalem possessorem* novam provisionem impetraverit, quia beneficium hoc *de facto* , v. c. ob crimen, vel ob irregularitatem aliam , vacare prætendit? In *petitorio* tantum lis excutienda, ita ut infra sex menses possessor in judicium evocetur , & infra annum lis finiatur.

(2) Unde nec sequestrari potest beneficium, lite possessori triennali mota ; potest, si non triennali possessori, justa causa id suadente, quia superest cognitio in petitorio. *clem. un. de sequestr.*

(3) Colorata possessio respuit exceptiones altioris indaginis , & admittit tantum eas, quæ in continenti sunt probabiles , quales sunt , quæ in oculos statim incurrunt. Quid ergo si objiciatur, collatorem eo tempore fuisse ipso jure suspensum ; provisum tempore promotionis non gavisum fuisse debitis qualitatibus &c. Hæ & similes exceptiones reiiciuntur.

(4) Id de *singulis* accipi potest. Si ex vero res esset æstimanda , bona ecclesiastica dicenda forent *ecclesiæ patrimonium* h. e. quod ad universitatem ecclesiasticam pertinet. Quid enim aliud sunt *ecclesiæ* , quam universitates , collegia, corpora ? Et sicuti alia collegia bona possidere possunt , ita etiam ecclesiæ.

(5) Quia vero beneficia ecclesiastica instar feudorum conferuntur, & loco *salarii* sunt, quod determinationem in se nullam habet, sed a *lege* vel *homine* eam accipit , non video , qua ratione conscientia ejus turbari possit, qui fructus officio assignatos percipit. Aut ergo assignatio hæc, si modum excedit , mutanda , aut vero dicendum, salva conscientia semel assignatos percipi posse.

(a) *Reg. 15. de annali possessore.* (b) *36. de triennali possessore. Pragm. tit. 3.*
(c) *Pomer. vita. cont. l. 2. c. 9.* (d) *Luc. X. 7. 1. Cor. IX. 7. XIII. 14.*

quod jure permittitur

II. Licet igitur clerico, etiam patrimonium habenti, sumtibus ecclesiæ, si ei servit, vivere. Quod ad duo restringitur: ut serviat ecclesiæ; ut satis habeat, victum capere ex bonis ecclesiæ, h. e. ut necessariis contentus agat, præcipiente Paulo (*a*): Habentes victum & amictum, contento sesse convenit. Quicumque igitur ecclesiæ non servit, aut non utiliter servit, (1) & tamen bonis ejus utitur fruitur, ille suam onerat conscientiam, etiamsi necessaria tantum, vel minus, sumeret. Et qui ecclesiæ utilem navat operam, plus tamen sumit, quam est necessarium, ut vel ipse luxu diffluat, vel divitias colligat, suosque locupletet cognatos (2); eum terribile manet judicium; quod qui non metuit, illum ecclesiam fugere convenit, quum omnem Christiani hominis sensum ex animo amiserit.

si serviunt ecclesiæ;

III. Servitium, a beneficiario ecclesiæ præstandum, non solum in recitando privatim officio consistit, sed & ut totus sit in eo, quemadmodum aliorum hominum quisque artem colit, qua sustentatur. Si beneficium *simplex* est, sine functione & nulli loco affectum; pro viribus ingenii proque occasionum varietate precibus, literis, concionibus, catechismo, sacramentorum administrationi, infirmis visitandis, pauperibus adjuvandis, omnisque generis bonis operibus tempus omne transmittendum. Ipse vitam, si non tenuem, modestam tamen & frugalem agat, nec expensas vel natalibus suis vel proventuum opulentia, sed loco, quem tenet in ecclesia, & servitii necessitate metiatur, & reliquos reditus eleemosynis (3) aliisque operibus caritatis, præsertim in loco, e quo proventus habet, impendat.

hinc tenentur i. ad reparationes.

IV. Sed ante omnia oneribus, quibus ferendis tenetur, satisfaciat. In his familiam ducit reparatio ædium. Quum enim in foro externo usufructuarius reputetur, ad reparationes vitalit as tenetur, (4) quarum caussa ecclesia hypothecam in omnibus ejus bonis a die arreptæ possessionis nanciscitur (*b*). Diligentis patrisfamilias officium faciat; si tamen indiligenti successit, actio tantum adversus heredes ejus competit. Si ruinosa prædia sint instauranda, ultra tertiam proventuum non tenetur, quum duæ tertiæ ipsi ad faciendum officium censeantur necessariæ. Idem dicendum de reparationibus ab antecessore neglectis, & a cujus heredibus rem servare non potest. Ut autem hæ appareant, beneficiarius simulatque in possessionem immittitur, auctoritate judicis per artis peritos omnia visitanda & exploranda curat, & designationem illam asservat (*c*).

III. Re-

---

(1) Id omnino concedendum est; sine *causa* enim fructus percipit, imo illis præripit, qui ex instituto primævo inde alendi erant. Equidem causam *paupertatis* plerique allegare, & constituere solent, clericos esse *eminenter* pauperes. Enimvero nec Auctor prudentissimus, nec alii saniores somniis ejusmodi capiuntur. His suppositis rationes subducamus ex statu præsenti ecclesiarum, quæ evincent, ingentem clericorum cohortem *sine causa* percipere fructus ecclesiasticos.

(2) Forsan hoc contra *Nepotismum* dictum est, cujus fata & historiam descripsit Auctor *du nepotisme de Rome*, quo morbo a temporibus SIXTI IV. infecta fuit ecclesia Romana. Verum nec in *episcopatibus* hujus mali desunt exempla. Huc quoque illi referendi, qui contendunt, bona ecclesiarum cathedralium primario in *sustentationem nobilium* & *magnatum* esse applicanda.

(3) Ita debitum in finem fructus impenduntur, qui potissimum sine *causa* h. e. *officio sacro necessario* percipiuntur, cujus moniti canonici in genere memores esse deberent.

(4) Olim refectiones ædium sacrarum aliarumque fiebant ex *quarta fabrica* destinatæ. Hanc beneficiati sibi pedetentim vindicarunt, adeoque æquum fuit, ut ex reditibus suis, quibus onus hoc cohæret, eam susciperent perficerentque, nisi *ærarium fabricæ* supersit, ut plenius tradidi in diss. *de jure & onere reficiendi ecclesiam*.

(a) 1. *Tim. VI.* 8.
(b) *Mem. de Clergè part.* 3. *tit.* 5. *Le Pretre cent.* 1. *c.* 19. (c) *Louet. R.* 50.

V. Reparationes autem non solum ecclesiarum, sed & domuum, prædiorum, horreorum, omniumque, quæ a beneficio pendent, ædificiorum intelliguntur. In *ecclesiis parochialibus* (1) partes distinguuntur. Chori enim & Suggestus reparatio suscipienda ab eo, qui decimis gaudet majoribus; ad cetera, nec non ad habitationem parochi, populus tenetur (*a*). In aliis locis decimatores sine partium distinctione tertiam pendunt; in aliis altera pars materiam, altera opifices suppeditat: in quo cujusque loci consuetudo attendenda. Est autem episcopi, provinciam obeuntis, reparationes necessarias injungere, ad quas homines censuris ecclesiasticis compellere potest. (*b*) Interim in Francia regii præsides pariter his invigilare, & refractarios sequestratione proventuum ad eas adigere possunt, (*c*) quia rex protector est externæ disciplinæ. *cum ecclesiarum, tum reliquorum ædificiorum.*

CAPUT XXIV.

De aliis beneficiorum oneribus.

I. Alterum onus, cui beneficia generatim obnoxia, sunt *decimæ* a clero regi pendendæ, de quibus dictum, & his annexum *donum gratuitum*, cum sumtibus, in conventum cleri generalem faciendis. Hæc tria conjunctim & fere ab iisdem exactoribus leguntur, licet ad dona gratuita in diœcesibus alii collectores constitui possint (*d*). *1. ad decimas.*

II. Episcopis in ecclesias diœcesium quatuor vetera jura attributa legimus, *synodaticum*, *visitationem*, *quartam mortuariorum* & *auxilium moderatum* (*e*). Et *synodaticum* quidem, quod & *cathedraticum* vel *centenarium* audit, inde ab exeunte sæculo VI. obtinuit, (*f*) duobus solidis aureis æstimatum (*g*). Est autem annua pensio, in argumentum subjectionis & ob honorem cathedræ solvenda. Olim episcopo visitanti solvebatur; hodie parochi pensionem ipsi ad synodos deferunt: in pluribus tamen diœcesibus prorsus exolevit (2). *Visitatio* seu procuratio, medio sæculo VII. invalescens, (*h*) involvit hospitium victumque episcopo visitanti a parocho præbendum (3). Sed quum episcopi immodico familiarum & equorum grege ecclesias onerarent, concilio Lateranensi an. 1179. statutum est: *ut archiepiscopi parœcias visitantes, numerum LX. vel L. Episcopi nume-* *Jura episcoporum in beneficiis, 1. cathedraticum, 2. procuratio*

(1) In *ecclesiis patronatus* præsens status ab antiquo distinguendus est. Olim patronus reficiebat suo sumtu ecclesias, in patrimonio suo existentes; ast postquam in *parochiales* conversæ sunt ævo recentiori, æquum est, ut *parochiani* partem, ad minimum dimidiam, sumtuum, ferant, cum etiam in eorum utilitatem refectio redundet.

(2) Postquam enim episcopi aliis reditibus pinguissimis abundare ceperunt, neglectum est hoc tributum; alibi tamen archidiaconis assignatum.

(3) Etiam hæc *procuratio* magis in *subjectionis signum* quam compensationem sumtuum solet dicitur. *c.* 11. X. *de præscript.* ALTESSERRA *dissert. jur. can. lib. IV. c.* 5. Videlicet docent antiqua monumenta, olim vasallos dominis & subditos principibus suis vel ab iis missis provincias peragrantibus in documentum *fidelitatis* & *obsequii* procurationes h. e. *fodrum mansiones, paratas* præstitisse. Eundem morem secuti sunt episcopi, pontifices, & legati eorum, & hi quidem olim in iis exigendis tam insatiabiles fuerunt, ut regna exhausisse leguntur, docente BALUZIO *in supplem. ad* PETRUM de MARCA *de C. S. & Imp. lib. V. c.* 49. *seqq.*

(a) *Arret du Gr. Cons.* 17. *Nov.* 1670.
(b) *Concil. Trid. sess.* 7. *c.* 8. *sess.* 21. *c.* 7.
(c) *Stat. Aurel. art.* 21. *Bles. art.* 52. (d) *Mem. du Clergè part.* 6. & 7.
(e) THOMASS. *p.* 4. *l.* 4. *c.* 31. (f) *Concil. Braccar. c.* 2. *an.* 572.
(g) *C.* 16. *X. de off. jud. ord.* (h) *Concil. Tolet. VII. c.* 4. *an.* 646.

numerum XX. vel XXX. Cardinales XXV. evectionum (jumentorum) *haud excedant*, *nec cum canibus venatoris & avibus proficiscantur*, *sed ita procedant*, *ut non quae sua sunt*, *sed quae Jesu Christi*, *quaerere videantur*, *nec sumtuosas epulas quaerant*, *sed cum gratiarum actione recipiant*, *quod honeste ac competenter illis fuerit ministratum* (*a*). Nonnumquam, quod etiam in Francia in pluribus fit dioecesibus, hoc onus pecunia redimitur. Sed Concil. Trid. (*b*) id reduxit ad specierum praestationem, restrinxitque ad loca, in quibus consuetudine inolevit, monitis episcopis, ut moderate eo uterentur. Archidiaconi & decani, quibus competit jus visitandi, habent etiam jus procurationem exigendi; sed comitatus eorum ad duos equos est restrictus (*c*). *Quarta mortuariorum* seu legatorum ad pias caussas, quae in Francia exultat, nonnullibi tamen exigitur, nititur veteri partitione, qua episcopus quartam omnium redituum ecclesiasticorum capiebat. *Moderatum auxilium*, quod episcopi olim a clero extra ordinem, si v. gr. iter ad concilium suscipiendum esset, petere poterant, (*d*) juris formam induit, appellaturque *subsidium* seu *donum caritativum*: quod raro locum habet. Quod reliquum est, generali jurium episcopalium nomine, & in nonnullis dioecesibus cum decimis, colligitur.

3. quarta mortuariorum.

4 auxilium moderatum.

5. deportus,

III. Sunt autem alia nonnulla jura pinguiora, quae toties locum habent, quoties beneficia vacant, scilicet *deportus*, *annatae*, & *spolium* (*e*). *Deportus* est jus beneficii vel vacantis (1), vel litigiosi, vel non deserviti, si v. gr. *curatus* non est presbyter, reditus colligendi & suos faciendi; competitque vel episcopo vel prout usus fert, archidiacono, & nonnullibi totum annum, licet vacantia brevior fuerit, complectitur, quod ubi fit, proprie *annata* est (2). Qui hoc jure fruitur, quod in Normannia & in aliis provinciis Francicis viget, ei curandum, ut servitium beneficio annexum obeatur.

6. annatae

IV. Pontificem nonnunquam episcopis vel omnes fructus, vel primum annum omnium beneficiorum, quae intra certum tempus v. c. intra biennium in dioecesi vacarent (*f*), ad aes ecclesiarum alienum diluendum, indulsisse legimus (*a*). At-

(1) Hujus juris idem fundamentum esse videtur, quod juris *regaliarum*. Collatores ab antiquo sese dominos directos ex moribus feudorum constituerunt; hi vero feudi vacantis fructus percipiebant tam diu, donec illud denuo conferrent. Neque vero aliud per jus *deportus* agitur, quam ut beneficii vacantis reditus a collatore percipiantur. Reprobavit hoc ipsum BONIFACIUS VIII. *in c. 9. de offic. ordin. in 6.* Admittens tamen *privilegium speciale*, vel *consuetudinem legitime praescriptam*, qua olim etiam patroni, eodem *collationis* jure, nitebantur, ut ad *tit. de jure patron.* observavi. Plurimi ad *integrum annum* olim beneficia vacare finebant, quo totius anni fructus suos facerent, ut in *clem. un. de excess. praelat.* refertur, simulque reproba-

(2) Solemne est, ut jus *annatarum* cum jure *deportus*, quod saepe per integrum annum, extensum fuit, conf. ndatur. Cum annatae solvantur a jam proviso, palam est, eas non vacantis beneficii fructus annuos esse, sed primi ejus anni, quo provisus gaudere debebat. Sunt hi reditus honoraria olim solvi solita episcopo Romano pro ordinatione, ut testis est JUSTINIANUS *in nov. 56. c. 1.* Postquam ergo pontifex collationem plerorumque beneficiorum sibi appropriavit, non mirandum est, ipsum quoque hoc tributum, ab antiquo sibi debitum, omnibus ecclesiis impofuisse. Agnovit optime harum differentiam ipse clerus Gallicanus in concilio Constantiensi, ut responsio ejus docet relata ab EDMUNDO RICHERIO *in histor. concil. gener. lib. II. c. 3. §. 19. p. 197.* Conf. NATALIS ALEXANDER *ad saec. XV. & XVI. diss. 9. art. I. n. 9.*

(a) *C. 6. X. de censib.* (b) *sess. 24. Ref. c. 3.*
(c) *Cap. eod.* (d) *C. 6. §. prohibemus X. de cens.*
(e) THOMASS. *p. 4. l. 4. c. 32. &c.*
(f) *C. 32. X. de verb. sign.*

(*a*). Atque hæ sunt origines *annatarum*, quibus Joannes XXII. universam ecclesiam obnoxiam reddidit, quasve Bonifacius IX. & schisma Avenionense perpetravit (*b*). Basileense concilium (*c*) *annata* damnavit, ejusque decretum insertum est in nostram pragmaticam (*d*). Sed substitere tamen, licet ad beneficia consistorialia reductæ. In aliis regnis extenduntur ad omnis generis beneficia, etiam minimi proventus. Non tamen verum anni proventum, sed æstimationem veteris cancellariæ Romanæ involvunt, solvendæ ante expeditionem bullarum, quia difficulter exigi possent possessionem arreptam.

V. *Jus spolii* ortum est in monasteriis, ubi priorum & aliorum officialium claustralium peculia, quæ tolerabantur, ab eorum obitu revertebantur ad abbatem (1) (*e*). Idem jus Episcopi sibi arrogarunt in peculiis presbyterorum & clericorum (*f*), & pontifex in successione Episcoporum, quorum ipse solus heredem se jactitat legitimum (*g*). Utitur jure illo pontifex in Italia & in Hispania; sed reluctatur Francia, quæ inde a CCC. annis constituit, ut legitimi cujusque Episcopi vel beneficiarii heredes ab intestato succederent, nulla discriminis inter bona patrimonialia & beneficiorum proventus ratione habita (*h*). *7. spolium*

VI. Interim veterum canonum præcepto bona morientis clerici Ecclesiæ addicuntur, nisi patrimonium vel liberalitates in ipsum collatæ evidenter probatæ fuerint (*i*). Reliquum enim Ecclesiæ donatum, vel ex proventu sacro repositum censetur. Atque hoc ipsum est, quod canones vocant *peculium clericorum*, qui instar erant filiorum familias (*k*). De hoc peculio in favorem piarum caussarum vel domesticorum olim; post promiscue testari potuere: denique agnatis ab intestato delata successio in odium *spolii*, (*l*) quod summo rigore exactum offecit reparationibus. Heredes beneficiarii capiunt fructus totius anni emortualis, eosque cum successore dividunt (2). Sed quum mores naturam bonorum ecclesiasticorum non mutent, non video, quomodo vel beneficiarii, vel eorum heredes Deo rationem reddituri sint, si fructus beneficiorum, qui necessarium victum & onera excedunt, piis caussis subtrahunt. *8. peculium*

VII. Monasteriis certa onera sunt peculiaria, ut hospitalitas & eleemosynæ, quas pro modo facultatum, quum lege nulla teneantur, erogant (*m*). Antiquissimum jus rex habet, singulis monasteriis, quæ fundavit, imponendi *laicum religio-* *9. laicum oblatum alunt monasteria in Francia.*

(1) Accessit quoque hæc ratio, quod crederent, mobilia clericorum esse comparata ex reditibus ecclesiasticis, qui ad ecclesiam reverti, non vero ad hæredes eorum transire debebant ex præcepto canonum. Ecclesiam autem repræsentabat episcopus, vel ad minimum se eam repræsentare censebat, ut vel *c*. 12. *X de testam.* testatur. Inde sine inquisitione mobilia sibi tribuebat, quod revera *spolii* speciem sapiebat. Eodem jure olim gaudebant imperatores in bonis prælatorum, quibus exclusis pontifex illud sibi vindicavit, nisi per *indultum* prælati jus testamentum condendi impetrarunt. Auctores, *jura spolii* explicantes, collegit atque conjunctim edidit JULIUS CÆSAR LUTIUS de CALLIO.

(2) Pro rata temporis, quo officio præfuerunt in ultimo officii sui anno, quod per statuta capitulorum variis modis definitum est, ut prolixius ostendi in *diss. de anno deserviti*.

(a) *C.* 10. *de rescript. in* 6. *C.* 26. *de præbend. in* 6. *Extrav. comm. c.* 11.
(b) RAYNALDUS *ad an.* 1399. *n.* 12. (c) *Sess.* 21. 22. 42.
(d) *tit.* 9. (e) *Concil. Salmur.* 1253. 21.
(f) *Concil. Pictav.* 1280. *C. ult. de off. ord. in* 6.
(g) *Concil. Const. sess.* 39.
(h) *Hist. Carol. V. l.* 1. *c.* 11. *Preuves des libertès Gall. c.* 22. *n.* 8. *Ord. Carol. VI. ibid. n.* 8. *n.* 9. (i) *C.* 12. *q.* 3. 4. 5.
(k) *Conc. Later. III.* 1179. *c.* 15. THOMASS. *p.* 4. *l.* 4. *c.* 16. 17.
(l) *Consuet. Paris. art.* 226.
(m) GUIM. *in Pragm. de annat.* §. *quod si eccles.*

ligiosum vel *oblatum*; quales plerumque sunt milites & militum præfecti mutilati: quorum plerique pensionem annuam maluere, quam in convictu monachorum degere (*a*). Quum Ludovicus XIV. Parisiis palatium *valetudinariorum* militum exstrueret, huic pensiones omnes *oblatorum*, quæ singulæ 150. libris æstimantur, transcripsit (1) (*b*). Cui oneri subjectæ sunt omnes abbatiæ & prioratus, ad quos rex abbates & priores nominare potest, idque exigitur una cum decimis.

CAPUT XXV.

De pensionibus.

Pensiones veteribus haud incognitæ.

I. Beneficiorum reditus sæpe *pensionibus* alii solvendis minuuntur; quod pridem fieri cœptum, ejusque rei illustre (2) habetur concilio Chalcedon. (*c*) quo Bassiano & Stephano, qui de sede Ephesina contenderant, exclusis assignantur ducenteni solidi aurei quotannis ex episcopatu pendendi, qui sunt 1600. libræ, monetæ Francicæ (*d*). Ex quo apparent caussæ pensionis assignandæ, scilicet, ut pax conservetur, & ut ejectus de Ecclesia habeat, unde se exhibeat. Apparet etiam, successorem pensiones definire non posse, quum ei commendentur bona Ecclesiæ secundum canones administranda. Apparet porro, pensionem debere esse modicam, & ad necessitates pensionarii restrictam, quum Ephesino Episcopo, Asiæ Metropolitano, 200. solidos assignatos legimus. Suppetunt & alia vetera exempla pensionum, Episcopis vel senectute confectis, vel incursione barbarorum dejectis, (3) & clericis, ad agendam pœnitentiam monasterio commendatis, datarum (*e*).

Trahuntur in abusum

II. Presbyterorum & clericorum reditus principio erant pensiones, & postquam beneficia partita sunt, Episcopi infirmis pauperibusque tales assignarunt, quæ res inde a sæculo XII. corruptelis ansam dedit. Sæpe enim Episcopi cum titulato partiebantur præbendam vel curam, licet hic non serviret; sæpe in conferendo partem fructuum sibi reservarunt; sæpe beneficia locarunt, ut ipsi tantumdem meterent, ac beneficiarius; (4) qui vix spiritum ducens cum officium tum reparationes neglexit (*f*). His corruptelis medelam adhibuere canones, quibus

(1) Idem late ex antiquissimis ecclesiarum moribus declarat ill. Dn. a LUDEWIG *de jure valetudinar.* docetque, non inique hoc onus imponi monasteriis aliisque pinguissimis beneficiis, quæ olim magis sustentationem pauperum quam pasturam clericorum intendebant.

(2) Facilius hæ pensiones olim tolerari poterant, beneficiis nondum erectis, sed reditibus omnibus adhuc ab episcopo administratis. Ex his alebantur potissimum pauperes, infirmi, ceteri: cur non ergo ex iis potuere assignari certi reditus ei, quem ex bonis ecclesiæ præ ceteris ali æquum erat, prout exemplum adductum docet. Beneficiis vero semel erectis difficilior pensionum usus fuit, qui admodum gravat beneficiatum, & rarius solido fundamento nititur.

(5) Justissima quoque hodie est *pensio*, quæ reservatur presbytero, senio confecto vel ægrotanti resignanti, ne alias egeat, id quod potissimum arbitrio episcopi subjectum est.

(4) Hi abusus insignes, onerandi beneficia *pensionibus*, varia jura produxerunt, litiumque anfractus, de quibus egerunt TON-

(a) Conf. *ord. l.* 1. *tit.* 7. §. 18. *seq. Louet. O.* 7. *Mem. du Clergè part.* 3. *tit.* 4. *c.* 3. (b) *Ord.* 24. *febr.* 1670.
(c) *in concil. Chalced. act.* 12. *p.* 705. (d) *Hist. eccl. l.* 28. *n.* 26.
(e) Jo. DIAC. *vita S. Gregor. l.* 3. *c.* 26. *l.* 4. *c.* 39. GREGOR. 1. *ep.* 43. 42. 2. *ep.* 53. (f) THOMASS. *p.* 4. *l.* 4. *c.* 38. *n.* 4. *seq.*

quibus caussæ & quotæ pensionum determinatæ, pontifici earum creandarum vel admittendarum potestate reservata (*a*). Sed schisma Avenionense turbavit omnia. Cardinales quippe, quibus tot beneficiorum cumulus denique ruborem excussit, partem earum resignarunt, sed tanta pensione oneratam, ut titulatus esset instar conductoris (*b*). Pensiones assignatæ fuere hominibus aliunde locupletibus, qui nec serviebant, nec umquam serviverant, nec servituti erant Ecclesiæ: immo & laicis. Ultima lex est bulla Pauli IV.

III. Ex hujus igitur constitutione a solo pontifice (1) ex justis caussis constitui possunt. Justæ caussæ sunt, resignatio sive pura sive permutationis caussa; transactio inter duos litigantes & pacis conservatio. Sunt & caussæ extraordinariæ, veluti singularia in Ecclesiam merita, & aliæ, ob quas Rex Franciæ, si quem ad majus beneficium nominat, pensiones sibi reservare solet assignandas. Ubi tamen semper supponendum, pensionarium sine his talem se exhibere non posse, qualem vel natales vel dignitas postulant. Paupertas enim suffragatur ad pensiones e bonis ecclesiasticis (2), tamquam patrimonio pauperum, percipiendas. *cui mederetur Paulus IV.*

IV. Determinata pensionum quota est, & tertiam proventuum superare nequit; ubi tamen nulla fit partitio, sed nuda quantitatis assignatio. Nec plures pensiones uni injunctæ eamdem tertiam superare possunt. Nostro jure resignantes pensionem sibi reservare nequeunt e beneficio, quod obligat ad residentiam, nisi XV. annos servierint, vel adversa valetudine urgeantur (*c*). Quod propter eos constitutum est, qui simulatque quietam possessionem nacti sunt, beneficium pro certa pensione resignarunt, ut novum ambire possent. Eodem jure titulatus in tantum onerari nequit, ut non quotannis CCC. libras salvas habeat. Unde tenuia beneficia pensionibus exemta sunt (*d*). Constitutionibus Pii V. *& proxim.* & Sixti V. *cum sacros.* pensionarii simplices, aliis beneficiis destituti, tonderi & habitum clericalem induere, nec non minus officium S. Virginis recitare tenentur, ut sciant, clericos se esse, & Ecclesiæ servire debere, a qua nutriuntur. *quota quæ sit?*

V. Pensio in collatione tantum & in literis provisionum constituitur: sed constituta per omnem vitam impetrantis perdurat, licet beneficium ad alium perveniat, & in hujus provisione nulla *pensionis* mentio (3). Resignans, si pensio per plures annos non solvitur, regressum petere potest in beneficium. Amittitur pensio iisdem modis, quibus beneficium; matrimonio scilicet, irregularitate, crimine. Redimi quoque potest pecunia, si pensionario non est instar tituli clericalis, & si bona fide sine pactione simoniaca assignata est. Pensio habet favorem alimentorum: si tamen beneficium, pensione oneratum, ad plures possessores pervenit, præsens possessor, moribus nostris, solvit tantum (4) pensionem ultimi *quomodo constituantur.*

TONDUTI, BARBOSA, DARTIS aliique. Revera non sunt beneficia, quæ propter officium ecclesiasticum præstantur, sed *gratiosa assignatio certorum redituum ad alimenta a possessore beneficii præstandorum*.

(1) Imo etiam ab ordinum militarium magistris commendaturæ pensionibus onerari solent, qui instar paparum agunt, & eodem fere jure sublimi ordinibus præsunt.

(2) Sunt tamen his pensionibus exemta beneficia a *patronis laicis* conferenda, utpote quæ nec pontifex confert, nec gravat, ex more antiquo, ne laici ab ædificandis ecclesiis & dotandis absterreantur. Clericos arctius suo constringit jugo, eosque facilius gravare potest.

(3) Censentur pensiones *onus reale*, atque ad omnem beneficii possessorem transeunt, adeoque non dubium est, quin etiam solvendæ sint ab eo, qui *jure deportus* gaudet.

(4) Neque hoc ratione caret; pensiones enim, quarum dies venit, sunt instar alterius debiti, quod *personam*, non *rem* afficit,

(a) *Conc. Lat. III.* 1179. *c.* 7.
(b) *Hist. Carol. V. l.* 1. *c.* 11.
(c) *Edict.* 1671. *&* 1679.
(d) *Conc. Trid. sess.* 24. *c.* 13.

ultimi anni, quum ipse non habeat apochas antecessoris, & pensionarius sibi imputare debeat, quod pensionem *sequestratione fructuum* vel alio modo non exegerit. Aliter comparata sunt alia beneficiotum onera, quæ quisque fert pro rata temporis. Nihilominus decimator, purgata moræ suspicione, ab eo, qui morte vacans beneficium nactus est, *duorum*; & a resignatario *trium* annorum decimas exigere potest (a).

CAPUT XVI.

De Commendis.

Commenda olim necessaria I. ALius modus attribuendi reditus beneficiorum iis, qui non sunt titulati, est *commenda*, quæ principio id erat, quo vocabulum latinum sonat, *custodia* scilicet seu *administratio vacant's Ecclesiæ*, dum titulatum nancisceretur. Sic Longobardis Italiam vastantibus, quum Ecclesiæ sæpe desererentur & Episcopi e sedibus ejicerentur, GREGORIUS papa vicinis Episcopis vicinas Ecclesias, pastoribus destitutas aut dejectis Episcopis orbas, (1) dum Episcopo cardinali seu titulato providerentur, *commendavit* (b). Talis visitator seu *commendatarius* e proventu Ecclesiæ commendatæ non nisi necessaria & modicum laborum præmium tulit, reliquis fructibus ordinario servatis (c). Nonnunquam dejecto Episcopo abbatia dabatur, ut vivere posset (d).

trahuntur in abusum II. Sub regibus nostris Carolingicis tam perversus hujus juris usus invaluit, ut monasteria non solum Episcopis & presbyteris, sed & laicis ac sæpe *militibus* (2) profunderentur; ut sumtuum bellicorum adversus Normannos partem ferre ac denique familias sustentare possent (e). Repressa hac corruptela, Episcopi tamen quædam monasteria vel de facto vel pontificis consensu retinere cœperunt

---

afficit, licet ipsum onus pensionum, quarum dies nondum venit, juri reali annumeretur. Optime vero conferri possunt cum *annuis legatis*; & sic ab *initio anni* debentur, adeoque merito quoque heredibus pensionarii cedere debent, quia *simpliciter*, non ob *causam*, ut *beneficia* præstantur.

(1) Aliam adhuc hujus moris praxin antiquam, sed admodum sanam, huic addit FRANC. DUARENUS. *de SS. eccl. minist. lib. VII. c.* 4. impedimenta quandoque videlicet incidisse, ob quæ vacanti ecclesiæ statim provideri haud potuerit de idoneo presbytero vel episcopo, ideo necesse fuisse, ad tempus *vacantia* interim vacantem ecclesiam alteri commendare. Hæc *commendatio* etiam hodie in usu est, ruralibus parochiis vacantibus, ne defensore legitimo interim careat ecclesia, quæ vicario presbytero *jure fiduciario* commendatur. Cæterum hæc commendatio carebat quæstu: onus tantum adjunctum habebat, & quidem ad tempus, nec dici poterat, beneficium ad commendatarium pertinere, cujus administratio interim ipsi tantum concredita. SARPIUS *de benef.* §. 35.

(2) Et quidem his potissimum, *propter imminentia bella & persecutiones ceterarum gentium, quæ in circuitu* regni Francorum *erant*, ut dicitur in *capitular. lib. V. c.* 3. v. BALUZ. *tom.* 1. *capit. p.* 826. Id quidem episcopi ferebant agerrime, nec nefas esse ducebant, pio commento de CAROLI MARTELLI damnatione, religionem CAROLI calvi circumvenire, quod refertur apud BALUZ. *tom. II. capitul. p.* 109. Fabulæ hujus Auctorem HINCMARUM facit COINTIUS *tom. V. annal. eccl. Franc. ad ann.* 743. *n.* 5. *seqq. p.* 78. *seqq.* eamque optime & falsse rejicit.

(a) *per edict. Januar.* 1599. *art.* 16.
(b) 1. *ep.* 76. 2. *ep.* 13. 15. 35. *hist. eccles. l.* 35. *n.* 17.
(c) *Id. ep.* 35. (d) *Id.* 1. *ep.* 38. 39.
(e) THOMASSIN. *p.* 3. *l.* 2. *c.* 43. 44.

perunt, (*a*) ut paullatim etiam prioratus, parochiæ & minima quæque beneficia *commendarentur*, immo & commendæ *multiplicarentur*, salvis canonibus. Sic inde a sæculo XII. ex quo terram sanctam amisimus, quum plures Episcopi titulos suos haberent *in partibus infidelium*, pontifices his alios in Francia & in Italia Episcopatus, e quibus sustentarentur, *commendarunt* (1). Auctæ sunt commendæ inde a Clementis V. temporibus, & in secessu Avenionensi prope in infinitum (*b*). Nam & curia pontificia, cui reditus ex Italia intercepti erant, beneficiis Francicis indigebat, & regi Francorum, talia postulanti ab inquilino papa, durum videbatur obluctari. Monachi & canonici regulares, pristinæ disciplinæ desertores, a communione recedentes, bona dissipare, & abbates, satraparum more, pauperum & monachorum patrimonium luxu perdere. Hinc cardinales & prælati rogarunt, ut ipsis monasteria ista corrigenda ac instauranda commendarentur. Sed compertum fuit, non correctioni monasteriorum, sed reditibus illos malos corvos inhiasse. Monasteria enim, his egregiis correctoribus commendata,

In pejus ruere ac retro sublapsa referri.

Nam eorum avaritia religiosis nihil reliquit, unde Deo cultum, peregrinantibus hospitium, pauperibus stipem præstarent. Ecclesiæ ornamentis spoliatæ, ædificia in ruinam prona, disciplina, superioris absentia, quam laxissima, cellulæ monachórum raro habitatæ, plurimæ habitatore destitutæ, egregiam illam correctionem alta voce proclamabant (*c*). Durante schismate malum illud subinde majora incrementa sumsit, nec ulla ætas plures *commendas* vidit (2). Nec eæ amplius *ad tempus* dabantur, sed *in perpetuum* usumfructum, de quo nemini ratio reddita. Quæ corruptela tam altas radices egit, ut nec ultimo concilio Lateranensi (*d*), nec concordato, nec edictis regiis, 1571. 1617. quibus cautum, ne abbatiæ aliis, quam regularibus darentur, coerceri potuerit.

III. Concilium Tridentinum (*e*) commendas in universum non damnavit, sed voluit saltem, ut monasteria commendata intus regerentur a regularibus sui ordinis: in posterum autem regularibus conferrentur, atque ex illo tempore superioribus ordinum restituerentur. Interim pro commendis militat, quod *abbates regulares*, exceptis paucis, qui strictissimam sequuntur observantiam, reditibus monasteriorum vix cautius utuntur, quam plurimi commendatores, & quod major sit eorum in abutendo licentia (3). Religiosi non reformati parum ædificant *qui corrigitur.*

(1) Tolerari potuere hæ *commendæ*, juri antiquo magis convenientes, ut Auctor tradit §. 1. Neque hoc casu metuendus erat *sacrilegii* reatus, (quem commendis laicorum objiciebant) cum episcopatus jure fiduciario darentur episcopis h. e. personis sacratis eoque gradu insignitis, quem beneficium poscebat.

(2) BENEDICTUS XII. quidem, qui itidem Avenione sedem habuit anno 1334. electus, *revocavit omnes commendas per prædecessores factas de ecclesiis cathedralibus & abbatiis*, ut Auctor vitæ ejus apud BALUZ. *in vit. pap. Aven.* p. 198. 214. & 222. indicat: excepit vero *cardinales*, ex ratione ab auctore indicata, & *patriarchas*, quo ipso factum videtur, ut *constitutio papalis* effectum speratum habere non potuerit.

(3) Verum etiam id negari nequit, commendarum involucrum tutissimam viam visam fuisse, contra canonum disciplinam plura beneficia uni conferendi, hoc sub colore, quod unum tantum beneficium *jure tituli*

(a) *Id. p. 4. l. 2. c.* 62. GREGOR. *VII. l. 7. ep. 7. & l. 9. ep. 29. Conc. Salmur.* 1258. *c.* 28. *C.* 15. *de elect. in 6.*

(b) THOMASS. *p. 4. l. 2. c.* 63. *Rayn. ad an.* 1302. *n.* 28. *Extrav. comm. c. 2. de præb.*

(c) DURAND. *specul. p. 2. tit.* 21.

(d) *Concil. Later.* 1514. *sess. 9. p.* 220.

(e) *Sess.* 15. *Ref. c.* 21.

cant Ecclesiam, & si vel maxime exactissimam correctionem admitterent, vix sperandum, ut eorum tantus sit numerus, qui fuit eo tempore, quum Cluniacenses & Cistercienses instituerentur; ubi religiosi mendicantes, Jesuitæ, aliique clerici regulares & tot sanctæ congregationes ignorabantur, quæ ultima CCCC. annis Ecclesiæ utilissimam navarunt atque etiamnum navant operam. Quare non est dubitandum, Ecclesiam pro *temporum diversitate* aliter atque aliter de fructibus suis disponere; beneficia regularia collegiis, seminariis aliisque communitatibus applicare, & monasteria Episcopis, qui tenuem censum e diœcesi colligunt, vel presbyteris, qui utilem Ecclesiæ operam post Episcopum navant, *commendare* posse. Si qui sunt, qui commendis abutunrur, proventum Ecclesiæ capientes, cui non serviunt, & præter necessitatem plures accumulantes; ti in districto judicio Deo rationem reddendam esse meminerint.

natura commendarum hodierna IV. Hæc igitur conditio, hæc forma est commendarum moribus hodiernis. Papa solus commendat; sed Episcopatus ac virginum monasteria nec ipse commendare potest. Sunt tamen *curæ regularium*, quæ presbyteris sæcularibus commendantur (1). Commendanda sunt solum beneficia *commendari solita*; quæ consuetudo infertur ex trinis collationibus continuis & quadragenaria possessione. Si vero commenda est *decretalis*, h. e. ad dies vitæ titulati; papa eam denegare potest, licet plures invicem successerint. Magno beneficio imputandum si beneficium regulare commendat. Commendatarii partium est, onera ferre, reparationes suscipere, ornamenta suppeditare, eleemosynas erogare; cetero proventu libere utitur instar *titulati*. Immobilia immo nec mobilia pretiosa alienare potest. Fit collator beneficiorum, habetque locum & omnes honores titulati. Cavendum, ne sui caussa vel publicus cultus, vel religiosorum numerus minuatur. Religiosi permanent sub *jurisdictione superiorum regularium*, habentque *priorem claustralem* vel alium superiorem regularem, interioris disciplinæ custodem.

CAPUT XXVII.

De Beneficiorum pluralitate.

Occasio pluralitatis beneficiorum, I. UT unum corpus naturali ratione duobus locis præsens esse nequit, ita unus clericus duabus Ecclesiis servire non potest; & in eadem Ecclesia inutile foret *plures* ministros instituere ad functiones, quibus *unus* par est. Equidem quo quisque servit utilius, eo pinguiora laboris præmia tulit ex præcepto Apostoli (*a*): sed in duobus Ecclesiis nemo *matriculæ* inferi aut *titulum* capere

tituli seu *proprio nomine*; commendas vero *nomine alieno*, jure fiduciario, titulo *custodiæ*, possiderent. Et quia hæc methodus non erat deserenda, quo curia Romana semper haberet, unde clericorum & potentiorum animos sibi devinciret, eo allaboratum est, ut commendæ in suo vigore subsisterent. Magis ergo ratio status aulæ Romanæ intercessit, quo minus praxis commendarum eliminari potuerit, ut non diffitetur DUARENUS *cit. l.*

(1) Præter beneficium, quod jure *tituli* jam tenent. Revera tamen *titulum* inter & *commendam* nihil adeo in effectu interesse, optime docuit COCCEIUS *de convenientia titul. & commend.* In eo tamen differunt, I. quod ordinarius conferat tantum titulata, non commendata beneficia: *c. 15. de elect. in 6.* II. quod hæc inhabilibus etiam conferri possint, non illa: III. quod hæc residentiæ vinculum annexum non habeant, sicut illa: IV. quod commendata cum aliis sint compatibilia, non *titulata*, adeoque illa aliunde jam provisis conferri queant: V. commendata adhuc *vacare* dicantur non *titulata*, quæ differentia tamen revera glaucoma sapit.

(a) 1. *Tim. V. 17.*

re potuit (*a*). Post partitionem proventuum compertum est, quædam beneficia tam esse tenuia, ut non sufficerent alendo clerico, nec continuum servitium flagitarent. Ex quo fundamento uni plura attribui cœperunt beneficia, veluti canonicatus C. librarum & sacellum LX. librarum, ea conditione, ut quotannis vel in eadem vel in vicina Ecclesia missæ V. & VI. celebrentur.

ejus abusus

II. Irruente morum remissione hoc obtentu plura beneficia, (1) locis remota, & cum animarum cura conjuncta; immo plures curæ, pluresque Episcopatus conjungi cœperunt, quum existimaretur, officio satisfieri, si alteri spartæ ornandæ præficeretur homo quantivis pretii, qui fructuum partem caperet (*b*). Mederi nitebatur huic malo Concilium Lateran. 1179. quod collationem] secundi beneficii irritam declaravit (*c*). Huic succenturiatur Lateranense 1216. quo decretum est, ut, si quis beneficium *curatum* habens, aliud ejusdem speciei recipit, primum vacare censeatur, &, si id conservare contendit, etiam secundo privetur. (*d*) Idem de dignitatibus seu personatibus sancitum, quorum duos in eadem Ecclesia nemo habere potest. Additur autem *eod. Circa sublimes tamen & literatas personas, quæ majoribus sunt beneficiis honorandæ, quum ratio postulaverit, per sedem apostolicam poterit dispensari*. Quo ipso tam lata *dispensationibus* fenestra aperta est, ut videantur esse juris communis, nec ordinariis, si quem clericum plura beneficia curata possidere comperissent, plus licuit, quam interrogare de forma dispensationis debita, & dispicere, ne animæ negligerentur. Quæ sanctio est Gregorii X. in Concil. Lugdun. (*e*). Sed inventæ sunt fraudes, quibus hæc omnia superabantur, videlicet *uniones beneficiorum*, ad dies vitæ titulati, & *commendæ*, cum omnis generis titulis compatibiles, sic ut titulatus unius episcopatus haberet sæpe duos vel tres alios, ut administrator seu commendatarius.

natura hodierna.

III. Concilium Tridentinum principio prohibuit pluralitatem beneficiorum, curam animarum habentium, aut alias incomparabilium, remque reduxit ad decreta Innocentii III. & Gregorii X. (*f*) Post generatim pluralitati adversatur, & singulis singula beneficia conferenda statuit (*g*). Si unum non sufficit, jungi potest beneficium simplex, si tamen neutrum requirat residentiam. Hæc lex stringit omnis generis beneficia, sæcularia, regularia, immo & commendas. In Francia prohibita est pluralitas beneficiorum, animarum-curam habentium (*h*). Sed senatus consulta Parisiensia canonicatus quoque cum curis h. e. cum omnibus beneficiis residentiam postulantibus consistere non posse statuerunt (*i*). Simplicium beneficiorum pluralitas permittitur & cujusque pudori relinquitur, quantum sibi necessarium existimare velit. In Germania pontifex permittit, ut unus plures

pluralitas beneficiorum in Germania quare permissa?

(1) Tres omnino modi excogitati sunt, plura obtinendi beneficia & pluralitatem palliandi: I. per *commendas*, ut *tit. præced.* dictum: II. per *unionem* ecclesiarum, qua factum, ut plura unum viderentur esse beneficium, fictione pia fucum tegente: III. per *dispensationem*, qua etiam prælati ad plures episcopatus, ratione status ecclesiastici id postulante, promoveri possunt. Hæc posterior ratio effecit, ut Coloniensis, Monasteriensis, Paderbornensis & Hildesiensis ecclesiæ hodie uni prælato concreditæ sint, de qua praxi Germaniæ Auctor *in f.* hujus tituli agit.

(a) *Concil. Nicæn. c.* 15. *Antioch. c.* 3. *Chalced. c.* 10. *Emerit. c.* 19. *Tol. XVI. c.* 5.
(b) *Concil. Paris. IV. an.* 829. *Concil. Claram. sub Urban. II. c.* 12. *c.* 14. *C.* 5. *X. de præb.* (c) *Cap. eod. c.* 3. *X. de Cler. non resid.*
(d) *C.* 28. *X. de præb.* (e) *C.* 3. *de off. ord. in* 6.
(f) *Sess.* 7. *c.* 2. (g) *Sess.* 24. *c.* 17.
(h) *Stat. Bles. art.* 11.
(i) *Mem. du Clerg. part.* 2. *tit.* 14. *n.* 15. *tit.* 15. *per tot.*

plures Episcopatus possideat, quia Ecclesiæ interesse putant, principes Ecclesiastico maximis proventibus lætari, (1) quo protestantibus pares esse queant.

CAPUT XXVIII.

De Residentia.

Residentia necessaria

I. Primis sæculis clerici omnes titulis suis, veluti cardinibus, fixi firmique inhærebant, quos deserere, vel in aliam diœcesin migrare sine Episcopi venia non poterant, nisi cum ipsi, tum Episcopi, qui eos recepissent, excommunicari vellent (a). Sed ex quo clerici ordinari cœperunt sine *titulo*, vagabundorum numerus mire excrevit. Deinde beneficiorum *pluralitas* necessario residentiæ neglectum involvit, & quæ avaritia beneficia multiplicavit, eadem servitium Ecclesiæ susque deque habuit, lucro unice dedita. Unde legimus Episcopos & clericos, multis beneficiis ornatos, procul Ecclesia omne ævum in aulis principum, vel quocumque aut negotiis aut voluptatibus suis traherentur, exegisse (2) (b).

ex certis caussis,

II. Fuere tamen justæ absentiæ caussæ, ut iter ad concilium, ad Episcopi consecrationem, ad Ecclesiæ dedicationem. Nonnulli ex optimis in aulis degebant; Ecclesiarum, pauperum aliorumque afflictorum caussam agentes; sed nec sæpe, nec diu; & tanta vitæ innocentia, ut satis appareret, quo spiritu ducerentur. Quia tamen sæculo IV. nonnulli hac libertate abusi sunt, Concilio Antiocheno *c.* 11. statutum est, ne quis Episcopus sine venia collegarum, & Metropolitani inprimis, migraret ad aulam: & Sardicense (c) absentiam eorum, urgente necessitate, restrinxit ad tres menses, cunctisque Episcopis injunxit, ut observarent collegas, per diœceses eorum iter facientes, caussamque itineris flagitarent, ut scire possent, num salvis conductibus eorum subscribere possent.

quæ admodum multiplicatæ, negligitur.

III. Tempore expeditionum cruciatarum indulti sunt multis clericis fructus beneficiorum absentibus per plures annos (d). Indultum est etiam clericis, qui vel discendi vel docendi caussa degebant in academiis. Indultum porro iis, qui in curia Romana litium caussa vel provisionibus inhiantes commorabantur. Pessimi exempli denique fuit pontificum secessus Avenionensis, qui ejusdem criminis rei aliis facile privilegium perpetuum de non residendo dederunt, ut absentes tamquam præsentes fructus suos facere possent (3). Obtentui erat, eos, qui in

(1) Non tantum *proventuum* gratia hoc videntur fieri, sed imprimis *virium* causa, quæ si in uno coadunantur, majorem producunt efficaciam. Quid roboris hæc episcopatuum pluralitas intuitu suffragiorum in comitiis imperii operetur, facili quilibet conjectura assequi potest.

(2) Præterea quoque residentiam episcoporum imprimis laxabat, quod reges Francorum olim in comitatu suo plures episcopos habuerunt, qui rarius ad ecclesias suas revertebantur. *Sic*, ut ait AUCTOR *tom. XIII. hist. eccl. in disc. prælim.* §. 9. *Carolus M. modo cis, modo trans Rhenum erat: modo in Italia, modo in Saxonia: hodie Romæ, post tres menses Aquisgrani. Secum ducebat semper ingentem episcoporum numerum, vasallis suis domesticisque stipatorum.*

(3) Hoc vocare postea cœperunt *beneficium a latere*, quod hi, qui a *latere papæ* vel *episcopi* esse coguntur, a residendi necessitate liberati sint, id quod approbatum in *c.* 7. *X. de cler. non resid.* non obstante juramento de residentia præstito, ut pontifex censuit in *c.* 14. *X. eod.* Tales relpu-

(a) *Conc. Nicæn. c.* 26. *Chalced.* 10. 20. *Antioch.* 3. LEO *ep.* 84. *ad Nicet.*
(b) PETRUS *Bles. ep.* 84.
(c) *c.* 7. 10. 11. 12.
(d) *C.* 4. 12. *X. de Cler. non resid.*

in curia pontificis agerent, aut pontificis negotia gererent, Ecclesiæ universali utiliorem operam navare, quam si loco beneficii adstringerentur. Quod ad se traxerunt (1) Sacellani regii, & senatus supremi consiliarii, qui reipublicæ litarent (*a*). Sed primis sæculis cum Ecclesia, tum respublica non infelicius regebatur absque hujusmodi dispensationibus. Et populus sine doctrina, clerus sine disciplina, vitia impunita, cultus publicus neglectus, Ecclesiæ sine ornamentis, ædificia sine reparationibus, pauperes denique destituti, satis proclamarunt, quantum interesset, clericos non residere,

IV. His malis ut mederetur Concilium Tridentinum (*b*), voluit, ne quis *episcopus* ultra bimestre aut trimestre spatium abesset e diœcesi, extra casum *necessitatis*, *caritatis*, *obedientiæ*, & ob *evidens Ecclesiæ* aut *reipublicæ bonum* (2): ubi tamen scripta venia pontificis, aut Metropolitani aut primi suffraganei opus. Voluit porro, ut provideret, ne ex caussa absentiæ populus detrimentum cape- *denuo præcipitur*

---

reipublicæ ecclesiasticæ causa abesse dicuntur, & sic eos non stringit lex *de residentia*.

(1) Idem etiam hodie in Germania canonici capitulorum, qui a *latere principum* sunt, sibi vindicant, etiam in terris protestantium, observante STRYKIO *de jur. papali princ. evangel. c. 5. §. 13.*

(2) Ita vero nihil correctum, idquod etiam agnoscit SARPIUS *in tr. de benefic. §. 42.* Noluere patres hujus concilii decidere quæstionem, *utrum obligatio residendi esset ex jure divino, an canonico petenda?* Interim mirifice in utramque partem summa cum libertate de ea disseruerunt. Declinarunt qui Romanæ curiæ favebant, decisionem, ne si *juris divini* constitueretur, papæ *potestas dispensandi* adimeretur, ut SARPIUS *cit. l.* non negat. Ceterum non adeo mirandum est, fuisse, qui hanc obligationem unice ad juris canonici dispositionem restringerent. Quamvis enim scirent, *beneficium dari ob officium sacrum*, facile tamen hanc regulam eludebant canonici similesque, allegando etiam *absentes* & *non residentes* suo munere fungi posse: officium S. potissimum consistere in horis canonicis psallendis: has *publice* quidem recitandas esse; sed *usuali interpretatione* factum, ut recitatione privata breviarii eo officio desungerentur, atque *ita beneficiato decem millium & eo amplius aureorum proventus tantum modo datus esset, ut breviarium in manibus haberet, illudque submissa voce, quantalibet poterit linguæ velocitate & absque ulla mentis, nisi ad solam verborum enunciationem attentione, pronunciaret*, ut ait SARPIUS *in histor. concil. Trid. lib. II.* Hoc glaucoma solvit residentiam canonicorum, (maxime cum aliunde jam functionibus pastoralibus soluti essent) & opinionem introduxit, residentiam non præcise necessitatis esse, si modo beneficiatus breviarium suum quotidie percurreret. Non negat AUCTOR *consultat. de reform. horis canon. 1644. edita c. 4.* hanc consuetudinem primum inde natam fuisse, quod juste impediti crederent, se non aliter fructus beneficii sui, salva conscientia, suos facere posse, quam si *absentes* etiam sese præcise adstringerent ad horas canonicas privatim recitandas. Hæc opinio postea prætextum præbuit desidibus, ut loco publicarum horarum canonicarum, ad quas officium suum restrinxere, *breviario* uterentur, atque hoc modo sine peccato, ut credebant, abesse possent. Puto hunc morem primum in monasteriis natum fuisse, in quibus monachi regulis suis adeo inhærent, ut vel ad syllabam eam observent. Qui itaque impediti fuere, choro interesse, ad hoc officium privatum sese alligarunt, ne a regula declinarent. Canonici communi vita relicta, hoc medium avide arripuerunt, & sese facile ad hoc *officium otiosum* accommodarunt. Ne quid per injuriam dixisse videar, addam de hoc *officio privato*, quod *otiosum* dixi, judicium BARCLAII *in icon. anim. c. 16. Habent ecclesiastici præscriptas ad numen sibi preces, quas effundunt in quotidiana pietatis officium, sanctas has quidem, neque illis omittendas, sed tantillo penso defuncti, credunt, se nihil cælitibus debere, opesque suarum infularum bona jure sibi emtas. Larva illa & vecordium furor! quod munus assiduo labore ægre perficias, id credere, levi & perfunctoria opera rite absolvi.* Si ergo pro *tali officio*, ut putant, datur *beneficium*, residentia non præcise exigenda, maxime postquam etiam munia pastoralia & episcopalia per vicarios expediri possunt.

(a) *Stat. Melodun. art. 7.*

(b) *Sess. 23. Ref. c. 1.*

caperet, ipseque saltem *adventum*, *jejunium quadragesimale* & *solemnes ferias* obiret (1) in æde cathedrali; additque, secus facientes peccatum mortale committere, nec salva conscientia fructus absentiæ capere posse, applicandos fabricæ Ecclesiæ & pauperibus loci. Eadem pœna præsagitur *curatis* & ceteris beneficiariis, animarum curam habentibus, quibus injungitur, ne qua absint sine scripta episcopi venia, cui mandatur, ut vagabundos fructuum sequestratione, immo & privatione beneficii, adigat ad residentiam. Concinit *statutum Bles.* (*a*) licet non observetur per omnes apices. *Canonicis* injungitur (*b*) sub pœna dimidiæ fructuum, si primo anno; omnium fructuum, si secundo anno ultra tres menses absfuerint, nec alios, quam qui præsentes sunt, *distributionum quotidianarum* (2) vult fieri participes. Sed in his sequenda sunt peculiaria capitulorum statuta, nisi juri communi repugnent (*c*). Sunt enim, quæ exactam urgent residentiam; sunt, quæ præsentiam in officio, quoad quis in loco est, sedulam urgent, longioremque indulgent postea absentiam. Canonici inferioris chori homines & semipræbendarios, *capellanos*, *cantores*, vel quocumque alio nomine censeantur, ad cultum assiduum adstringunt, quia ipsorum stipendiis vivunt, & eorum vicibus funguntur (*d*).

quæ benefi-cia sint a residentia immunia? V. Simplicia beneficia vocantur, quæ nec *curam animarum*, nec præsentiam in *choro* annexam habent, a residentia immunia, ut sunt *abbatiæ* vel *prioratus commendati* & *sacella*, in quibus certus numerus Missarum recitandus, quod etiam fieri potest per *procuratorem*. Interim & illa bono Ecclesiæ sunt instituta, nec quidquam nobis obligationem naturalem & divinam remittere potest, perficiendi promissa, dum servitio Ecclesiæ nos dedimus, ut ejus proventibus jure frui possimus.

CAPUT XXIX.

De unione beneficiorum.

Unionis caussa legitima. I. Beneficia procedente tempore interire possunt, si vel Ecclesiæ destruuntur, vel proventus dilapidantur. Si proventus permanet, æde corruente, quod ruri sæpe contigit, cultus in aliam Ecclesiam vicinam transferendus est (3). Si pars proventuum superat, quod plerumque fit, unitur alii cuidam titulo benefi-

(1) Ita omnino *residentia* intelligenda erat, ut cum *effectu* acciperetur, & in sedula officii sacri tractatione consisteret. Quis vero negat, residentiam apud eos, qui ex moribus corruptis rarius residere solent, utplurimum esse umbratilem, superficiariam, otiosam, immo ita comparatam, ut præsens esse non videatur prælatus, quod officio suo non fungatur, licet in loco beneficii sui ex *lege ecclesiastica* commoretur. Rationes hujus *otiosæ* præsentiæ rursus ex antea dictis peti possunt.

(2) Quippe quas institutas & introductas esse censent, ut canonici hoc præmio facilius invitarentur ad horas canonicas frequentandas. Crederem potius, eas adhuc reliquias esse ex antiqua *vita communi* canonicorum, qui olim his quotidianis sportulis pascebantur, quemadmodum adhuc hodie ex communibus capituli bonis præstantur, licet potiora inter eos divisa fuerint. Adeo vero *absentibus* denegantur, ut ne quidem, qui a latere principis vel episcopi sunt, & alias pro *præsentibus* habentur, de eis participent. *c. 7. X. de cleric. non resid.*

(3) Vocatur hæc unio *extinctiva*, quia beneficium exstinguitur, & parochiani statim separati cœtus amittunt, cum alio cœtu conjuncti. Altera species est *subjectiva*, quando ita alteri unitur, ut vel per *vicarium*, vel per ipsum principalis beneficii possessorem regatur.

(a) *art. 14. 15. 16.*
(b) *Sess. 25. Ref. c. 12.*
(c) *C. 1. de consuet. in 6.*
(d) *Mem. du Clerg. p. 2. tit. 14.*

neficiario (*a*). Uniri ergo beneficia possunt ex caussa *necessitatis* & *utilitatis* (*b*). Si per hostium incursionem civitas ita desolata est, ut vel nulli, vel pauci Christiani supersint, Episcopatus ejus unitur vicino Episcopatui (*r*): quod Longobardorum temporibus sæpe factum in Italia (*c*). Idem dicendum de parochiis, de quibus vetus regula, cœtum decem familiarum presbytero sufficere. *Utilitas* militat pro unione, si v. c. parochia non habet reditus, qui alendo presbytero sufficiant. Huic enim vel capella vel aliud simplex beneficium jungi (*d*), & si præbendæ tenues sunt, numerus earum minui potest, ut superstites canonici lautius vivant. Atque hæ solæ caussæ sunt legitimæ.

II. Moribus corruptis arrisit novum genus unionum sine caussa, quas *gratiosas* vocarunt, quando papa vel Episcopus beneficia conjunxit sine *necessitate*, ut Episcopi vel capituli reditus augerentur (2). Sed quum id in fraudem collatorum fieret, placuit uniones facere ad dies vitæ hujus vel illius cardinalis, cui papa hoc modo plura indulsit beneficia titulo *unionis*, quæ cum ejus vita exspirabat. Quas uniones Concilium Tridentinum (*e*) sustulit, voluitque, ut perpetuæ, ultimis XL. annis factæ, examinarentur ab ordinariis, annon *subreptionis* vitio laborarent, neve in posterum sine caussa legitima fierent: quo ipso uniones *gratiosæ* sublatæ sunt (*f*). *& spuriæ?*

III. Uniones legitimas etiam beneficiorum regularium Episcopus facere; personatus autem Episcopo inferiores, non facere possunt (*g*). Si Episcopatus uniendi sunt, aut si beneficium mensæ episcopali adjiciendum, jure novo papæ auctoritate opus est; quod tamen sine Episcopi consensu facere nequit, neque in Francia id facile permitteretur. Præcedere debet caussæ cognitio, citatis, quorum interest, parochianis, collatoribus, patronis; explorata locorum conditione, commodo & incommodo. Jam vero quum salus animarum semper præferatur, *cura* nulla supprimenda est, ut alteri curæ uniatur. Obsequendum est voluntati fundatoris (*h*). Non unienda sunt monasteria, quousque conventuales supersunt & observant regulam; non præbendæ, si sine iis cultus publicus cum pompa peragi nequit; non hospitalitati, non eleemosynis unio fraudi sit; nec diversarum diœcesium (3) beneficia unienda (*i*). *quis uniat?*

IV. Unio fit vel per *accessionem*, vel per *confusionem*, vel per *exæquationem* (*k*). Per *accessionem*, quod plerumque fit, si beneficium principale titulum conservat, & beneficium unitum ejus fit membrum & accessorium, in quo, si curam *quot modis unio fiat?*

(1) Exemplum hujus *unionis* bulla Gregorii IX. anno 1236. confirmatæ in Italia, refert UGHELLUS *in Ital. sacra tom. I. p.* 13.

(2) Et sic in gratiam clericorum, cum detrimento summo ecclesiæ, hoc fuco, ne plura quis beneficia possidere crederetur. Ita lex, *de pluralitate beneficiorum non concedenda*, specie externa servata, h. e. verbis legum retentis mens eorum prorsus subversa est, ut recte judicat SARPIUS *de benefic.* §. 34.

(3) Infinita incommoda sequuntur ex unionibus beneficiorum in diversis diœcesibus sitorum, maxime si unio est *subjectiva*, virtute cujus quis pluribus ecclesiis præest. Nam jurisdictionis ecclesiasticæ limites ita ut plurimum turbantur, *quod filia sequi dicatur matrem*. Interim hæc regula vix *regula* dicenda, cum filia in plerisque jura sua reservet, & jurisdictioni ecclesiasticæ suæ diœceseos in omnibus subjecta maneat, nisi aliud pacto placuerit.

(a) *Concil. Trid. sess.* 21. *c.* 9. (b) *C.* 33. *X. de præb.*
(c) GREGOR. 1. *ep.* 15. *Hist. eccl. l.* 3. *n.* 17. (d) *C.* 33. *X. de præb.*
(e) *Sess.* 7. *c.* 4. *an.* 1547. (f) *Sess.* 24. *c.* 7.
(g) *C.* 8. *X. de excess. præl. Cl. ne in agro. de stat. monach.* §. *ad hæc.*
(h) *Conc. Trid. sess.* 24. *c.* 13.
(i) *Ibid. sess.* 25. *c.* 8. *sess.* 14. *c.* 19. (k) *Gloss. in c.* 1. *X. ne sed. vac.*

tam animarum habet, constituendus est vicarius perpetuus (1). Per *confusionem*, si ambobus titulis suppressis, novus creatur. Per *exæquationem*, si ambo tituli subsistunt æqualiter & independenter, ita tamen, ut semper conjunctim uni & eidem personæ sint conferendi (2). Resolvitur unio ex caussis contrariis, rebus ad pristinum statum revolutis.

CAPUT XXX.

De Religiosis Domibus.

Hospitalia olim episcopis subjecta eximuntur. I. PRincipio Episcopi partium fuit, pauperibus, infirmis, viduis, orphanis, peregrinis prospicere, quibus per diaconos partem oblationum, deductis, quæ clericis & fabricæ impendenda erant, erogavit. Postquam Ecclesiæ certos reditus nactæ sunt, *quarta* assignata est pauperibus, quibus, ut liberalius haberentur, *domus religiosæ* exstructæ sunt, quas *hospitalia* vocabimus, quasve rexerunt presbyteri & diaconi, Episcopo rationem reddentes. Sequior ætas infinitas hujus generis domus tulit, multasque destructas, & plures instauratas vidit. Multæ privata devotione certi generis pauperibus & sub certis conditionibus exstructæ (3). Plures a religiosis vel virginibus hospitalariis possessæ, privilegio exemtionis gaudebant: unde Episcoporum potestas restricta est (4).

gubernantur a religiosis, qui sectantur regulam Augustini. II. *Religiosi hospitalarii* omnes sequuntur regulam Augustini, quia omnia hospitalia fuerunt a clericis gubernata, qui vel regulam generalem, vel specialem S. Antonii Viennensis sectantur, quæ præcipit curam infirmorum, qui laborarent morbo, quem *ignem S. Antonii* vocant, & qui quingentis abhinc annis maximam stragem edidit. Ceteri hospitalarii sunt equites ordinum militarium, veluti Joannitici & S. Lazari. Sunt & hospitalarii mendicantes, ut *fratres caritatis*, quorum congregatio, Granatæ coalita, confirmata est a pontifice an. 1572. quive omnes laici sunt, & quartum votum emittunt de *infirmis pauperibus succurrendis*.

post, a laicis, III. Ultima quatuor sæcula gnaviter in emendandis religiosis domibus desudarunt. Nam plerique clerici administratione abusi erant ad *titulum* beneficiarium, nec fructuum rationem reddiderunt (5). Sic proventu dissipato ædificia in ruinam

(1) Hæc unio est imprimis odiosa, quia palam detrimentum ecclesiæ continet, curamque animarum destruit. Quid enim aliud sunt vicarii, quam *mercenarii*? quippe qui mercede parca conducuntur, ut parochialis ecclesiæ functiones subeant, reditibus pinguioribus beneficio principali reservatis, cujus possessor eos *sine caussa* percipit.

(2) Qui in utraque ecclesia æqualiter residere debet, unde potissimum hæc unionis species æstimatur.

(3) Unde variæ species harum domuum numerantur. Dantur 1. nosocomia ægrotantium receptacula: 2. ptochotrophia, pauperum domicilia; 3. gerontocomia, senum solatia. 4. brephotrophia, infantibus alendis destinata: 5. facinorosorum purgatoria: 6. militum valetudinariorum sustentacula: 7. furiosorum claustra: 8. leprosoria: 9. viduarum hospitia.

(4) Neque enim hospitales domus unice *jurisdictioni episcopali* subsunt: ad magistratus quoque curam pertinet hæc provisio, sine qua reipublicæ salus subsistere nequit. Unde dantur domus hospitales vel *laicales* vel *ecclesiasticæ*. Hæ tamen magis gaudent jurium ecclesiasticorum privilegiis, quam illæ.

(5) Quod vel eodem modo, quo cetera beneficia, illis essent collata, & sic jure *tituli* dicerentur possideri: vel etiam ut commendata. Uterque modus eos a rationibus reddendis liberabat. Graviter hos abusus notarunt patres *concilii Arelat. de anno* 1260. *c.* 13. apud HARDUIN. *tom. VII. conc. p.* 513. ubi ita conqueruntur: *in civitatibus & oppidis provinciæ nostræ hospitalia pauperum multa sunt, quorum regimina ut frequentius laici & clerici sæculares multiplici* PRECE & PRETIO, *aliquando etiam per* LITERAS PAPALES

nam cernua vix responderunt exspectationi fundatorum. Unde concilium Viennense magna cleri ignominia voluit, ne qua hospitalia clericis sæcularibus titulo beneficii darentur; sed ut eorum administratio viris laicis providis, bonis & idoneis crederetur, qui ad instar tutorum vel curatorum juramentum præstare, inventarium conficere, & ordinariis quotannis rationem reddere tenerentur (a), exceptis tamen hospitalibus (1) ordinum militarium (b). Hoc decretum firmavit Concilium Trident. (c) & ordinariis gubernationem credidit hospitalium, cum potestate, reditus, certæ speciei pauperum, quos hodie ignoramus, veluti peregrinis & leprosis destinatos, ad alia pia opera adplicandi (d).

IV. Jura Franciæ nec clericis, nec nobilibus, nec militum ductoribus, sed mercatoribus aliisque civibus h. e. bonis patribus familiarum, rei gerendæ gnaris & œconomiæ peritis, quive facile ad rationes reddendas adigi possunt, hospitalium administrationem deferunt (e), nominandis a fundatoribus, qui sunt vel civitates, vel magnates, vel privati homines. Si fundator ignoratur, rex fundator esse præsumitur, cujus tum *eleemosynarius* administratores nominat, qui ab exacto triennio liberantur & rationem reddunt nominantibus coram Episcopo, vel ejus delegato & regiis seu civitatis deputatis (f). *etiam in Francia,*

V. Hospitalia igitur, quæ sunt beneficia, a trium generum hominibus reguntur, *ministris*, *clericis & administratoribus*. *Ministri* sunt famuli pauperum & infirmorum, qui his serviunt & succurrunt, sumtibus hospitalis. Nonnullibi hoc officium gratis præstatur, quod Parisiis alibique faciunt in publico Nosocomio *virgines religiosæ*: quorsum referri possunt *sorores griseæ* seu *virgines caritatis*, quas VINCENTIUS quidam & quædam GRASIA an. 1635. collegerunt, ut infirmis vel in Nosocomiis vel domi servirent. *Clerici* pauperes docent, solantur, sacramentis beant; quorum stationes in antiquis hospitalibus sunt beneficia: sed in novis pro lubitu amoveri possunt, ut optimorum electioni semper locus sit. Denique *administratores* laici bonorum curam habent. *ubi administrantur a triplicis generis hominibus.*

VI. Sed hi administratores, quia nec satis selecti, nec ad rationes reddendas diligenter evocati erant, bona illa, maxime in bellis intestinis religionis caussa gestis, dilapidarunt. Unde an. 1606. rex edixit publicam omnium hospitalium reformationem, qua *summus eleemosynarius* (2) rationes exigere, residuumque in milites mutilatos impendi deberet: cui rei gerendæ *camera caritatis Christianæ* instituta est. Quod quum parum successisse videret Ludovicus XIII. Cardinali Perronio an. 1612. idem negotii dedit, voluitque, ut ternis annis ratio redderetur, & residuum reparationibus vel aliis piis operibus, impenderetur, insti-

---

LES & MANDATA PRINCIPUM & *potentum consueverunt occupare, nec ibi pauperibus aliquid ministratur, sed omnia bona & eleemosynæ talium hospitalium per hujusmodi rectores in usus proprios asportantur & devorantur*. Hinc apparet, quam necesse fuerit in concilio Viennensi huic malo medelam adferre.

(1) Hospitalia ordinum militarium instar beneficiorum sunt, & *nomen* non *rem* hospitalium habent, cum pauperibus non sint destinata, sed magis usibus ordinis deputata.

(2) De jure communi episcopi singulis annis, ab administratoribus rationes exigere debent, idque ex præscripto *legum civilium l. 42. §. 3. C. de episc. & cler.* Idem in *clem. 2. X. h. t.* cautum; additur tamen: *vel aliis quibus subsunt loca hujusmodi*, cum jam ante observaverim, etiam ad *curam civitatis* pertinere strenuam pauperum provisionem, adeoque hospitalium laicalium administratores senatui oppidano sæpe rationes reddunt. De praxi Galliæ fusius agit CHOPINUS *de polit. forens. eccl. lib. III. tit. 7.*

(a) *Cl. 2. §. Ut autem de relig. dom.* (b) *Cl. eod. §. permissa.*
(c) *Sess. 7. c. ult.* (d) *Sess. 28. c. 8. 9. sess. 25. c. 8.*
(e) *Stat. Bles. art. 65.* (f) *Declarat. 1639.*

instituta Parisiis *camera reformationis hospitalium generalis*, duce Perronio, cui assidebant quatuor libellorum supplicum magistri & quatuor sanctioris consilii assessores. Hæc camera a solo consilio sanctiori pependit, & per annos LX. substitit, suppressa an. 1672. a Ludovico XIV. qui plura de administratione hospitalium edicta prodidit, quorum præcipuum est declaratio d. 12. Dec. 1698. Tantum de rebus sacris.

INSTITUTIONUM

JURIS ECCLESIASTICI.

PARS ULTIMA.

CAPUT I.

De Jurisdictione Ecclesiastica.

Jurisdictio ecclesiastica tota spiritualis.

I. ABsoluta tractatione de *personis* & *rebus ecclesiasticis*, quæ sunt juris ecclesiastici objectum; superest, ut de ratione hujus juris exercendi h. e. *de judiciis* agamus. Jurisdictio Ecclesiæ proprie competens prorsus *spiritualis* (1) est, innixa potestati, quam Christus dedit apostolis suis, dicendo: *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, docentes eos servare omnia, quæcumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (a). Quibus etiam dedit potestatem judicandi peccatores, dicendo: *Accipite Spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt* (b). Et: *si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & inter ipsum solum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos testes. Si non audierit eos, dic ecclesiæ. Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis: quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo; & quæcumque solveritis super*

(1) Si potestas hæc mere *spiritualis* est, respicitque salutem animæ, gratiam divinam, sanctificationem vitæ & vitam æternam, ut apprime AUCTOR doctissimus *t. XIX. hist. eccl. in disc. prælim. §. 1.* docet, non est *jurisdictio*, quæ *imperium coactivum & principatum* quendam involvit, ut *jurisdictio spiritualis sit* ϖυδηρόξυλον, cum *spiritualia* coactionem respuant, jurisdictio autem sine *imperio* concipi nequeat. Denique *jurisdictionem* talem *spiritualem* formando, simul formatur imperium *in conscientiis*. Interim negari nequit, sententiam Auctoris esse admodum temperatam, & a rationibus curiæ Romanæ abhorrentem.

(a) *Matth. XXVIII. 18. 19. 20.*
(b) *Joh. XX. 22. 23.*

super terram, erunt soluta & in cœlo (*a*). Hæc igitur potestas est Ecclesiæ (1) propria, docendi, quæ Christus præcepit, sive credenda, sive agenda, & doctrinam ejus interpretandi, secus docentes aut eam aliqua ratione alterantes reprimendi; ad preces & institutionem fideles convocandi, pastores & publicos ministros iis dandi & indignos removendi (2), distinguendi peccatores absolvendos a pertinacibus, hosque ex ecclesia ejiciendi (3), clerum denique vel unius Ecclesiæ vel plures pastores, exercendi judicii caussâ, congregandi (4).

II. Jus illud resecandi a corpore Ecclesiæ eos, qui ex judicio ecclesiæ fratribus suis satisfacere tergiversantur, per obliquum ansam dedit jurisdictioni temporali. Apostoli enim prohibuere Christianis lites agitare coram magistratibus infidelibus, volueruntque ut caussas referant ad arbitros Christianos (*b*). Tales utplurimum electi sunt episcopi, qui hoc officio tanta fide functi sunt, ut postea, etiamsi principes & magistratus Christiani fierent, nec amplius judicia eorum recusandi caussa esset, plures Episcoporum arbitrio se mallent subjicere. Quod imperateres indulserunt, præcipientes, ut, qui ex consensu apud Episcopum litigare voluerint, non vetentur (*c*); nec ab eorum judiciis provocare liceat, & ut per judicum officia definitioni exsecutio tribuatur (*d*). Clericis quoque & monachis indulserunt, ut litis caussa extra provinciam evocari non possent, sed in omni negotio civili & in delictis ecclesiasticis Episcopos judices haberent (*e*). *detorquetur in saecularem.*

III. Præterea quum plerique Episcoporum summa caritate & probitate lucerent, imperatores eos publico bono plurima negotia civilia voluere peragere, veluti in curatoribus furioso dandis (*f*); in reditibus civitatum & metatorum exactione (*g*); in visitandis carceribus (*h*); in tuendis mancipiis, infantibus expositis aliisque personis miserabilibus (*i*); in reprimendis aleatoribus (*k*), & scenicis mulieribus (*l*); ita tamen, ut in his omnibus rem ad pietatis & morum disciplinam christianam reducerent; *jurisdictionem* autem *coactivam* (5) nullam exercerent. *volentibus Imperatoribus Christianis.*

IV. Le-

(1) Vel potius fuit *Apostolis* propria, quibus *dona extraordinaria* tributa erant, in quibus non habuere successores. Loquor de potestate *remittendi & retinendi peccata*, id quod agnovit TERTULLIANUS *de pudic. c.* 21. Nec in jure *clavium* seu *solvendi & ligandi* aliqua jurisdictionis umbra latitat, utpote quod unice potestatem *docendi & interpretandi* scripturam circumscribit, ut rerum Hebraicarum periti jam dudum observarunt. *

* De Hierarchia Ecclesiastica multa apud Theologos, quæ repetere superfluum foret, iu hujusmodi potissimum causa, cujus veritati obsistere, nonnisi ex animo calumniandi oritur. Sed a notarum Auctore hæc omnia accipienda sunt, utpote qui a Romana Ecclesia aberrabat.

(2) Ea potestas vero olim non episcopis, sed *ecclesia* propria erat, & quidem ex naturali ratione, qua cuivis cœtui præfectos sibi constituere indultum.

(3) Etiam hic actus ad universum cœtum fidelium, & quidem adhuc sæculo III., non ad solum Episcopum relatus est, ut CYPRIANI & CORNELII literæ docent, quem quilibet cœtus peragebat non ex aliqua *jurisdictione* ecclesiæ propria, sed ex *confœderata disciplina*, quam status illius temporis, quo ecclesiæ adhuc a republica derelictæ erant, postulabat.

(4) Quomodo vero *hæc judicia* ex adductis locis deduci possint & debeant, non liquet. Quæ per tria priora sæcula exercita sunt, necessitati illius ævi adscribenda, quæ non permisit, causas ecclesiæ judicio Gentilium subjicere.

(5) Eam quoque revera non exercebant in

(a) *Matth. XVIII.* 15. *seq.* (b) 1. *Cor. V.* 12. *Constit. Apost. l.* 2. *c.* 45.
(c) *L.* 7. *C. de episc. aud.* (d) *l.* 8. *C. eod.*
(e) *l.* 29. *C. eod. Nov.* 33. (f) *l.* 27. *C. de episc. aud.*
(g) *l.* 26. *eod.* (h) *l.* 22. & 23. *eod.*
(i) *l.* 24. *eod.* (k) *l.* 25. (l) *l.* 33. *eod.*

præsertim in caussis clericorum

IV. Leges illæ, quibus in clericorum controversiis caussæ cognitio ad Episcopum referenda, disciplinæ ecclesiæ conformes sunt. Clericis enim numquam licuit coram *judice laico* (1) comparere, ordinemque suum veluti contemtui aliorum exponere. Non quod episcopi quærerent, quod agerent, quippe tot negotiis districti; nec quod laicis judicibus inviderent; sed quod clericos omnino litigare ægre ferrent. Inde (*a*) statutum est, ut clericus clericum conventurus rem deferat ad episcopum tamquam judicem, vel Episcopi judicio arbitros eligat; judices autem sæculares non adeat (*b*). Quin ante (*c*) placuit, ut quisque Episcoporum, presbyterorum vel aliorum clericorum, derelicto judicio ecclesiastico, publicis judiciis contendit, etiamsi pro ipso prolata fuerit sententia, locum suum amittat: & hoc in *criminali* actione. In *civili*, perdat, quod evicit, si locum suum obtinere maluerit: siquidem inique de Ecclesiæ consortio judicat, qui de *judicio sæculari* poscit auxilium (*d*). Recentiores canones non districte prohibuere implorationem judicis sæcularis; sed ne id fieret, insalutato Episcopo (*e*). Sequioribus temporibus jus illud subinde majora incrementa sumsit. Nam *an.* 866. Nicolaus I. ad Bulgaros (*f*) rescripsit, eis nullum jus esse judicandi clericos. Quæ doctrina hausta est ex falsis decretalibus, quas habet Gratianus (*g*) passim, & ex falsis legibus, quæ codici Theodosiano adjectæ sunt (*h*). Denique concilium Lateranense III. laicis sub pœna excommunicationis prohibuit, ne clericum ad sua tribunalia pertraherent, cui privilegio ex mente Innocenti III. renunciare non possunt (2), quum non sit personale, sed publici juris, cui privatorum pacto derogari non possit (*i*).

post etiam laicorum

V. Iisdem temporibus, sæculo scilicet XII. Ecclesiastici non solum prorsus exemti erant a jurisdictione sæculari; sed etiam in plurimis caussis (3) ipsi laicos judicabant: quod sensim invaluit. Collapso imperio Romano in novis regnis ma-

---

in caussis litigiosis, ad se devolutis, de quibus §. *antec.* actum, unde potestas eorum *audientia episcopalis* dicta fuit, quæ in nuda quadam *notione*, citra admixtum imperium, consistebat. Ceterum vel ex hoc loco liquet, *jurisdictionem* concipi non posse sine *coactione externa*, sine *imperio* & huc pertinentibus adminiculis. Hoc posito, ponuntur *judicia*, *pœnæ*, *mandata*, *legum jussa* &c.

(1) Ita vero *clericorum ordo aliorum odio exponitur*, si ad judicem sæcularem causam suam deferunt, quod citra *ambitionem* dici nequit. Id certum est, ex addictis locis constare, episcopos id omnino egisse, ut clericos a sæculari judicio abstraherent. Id vero imprimis ex Indultu imperatorum speciatim iis datum erat, *l.* 13. *l.* 29. *C. de episc. aud.* & ita primario hoc legibus civilibus acceptum ferendum, ut vel *l.* 51. *C. de episc. & cler.* docet, quæ *soli privilegio*, clericis dato, hanc immunitatem adsignat.

(2) Quod hoc *jure divino* ordinatum dicatur in *c.* 4. *de censib. in* 6. Inde nequidem per *sanctiones imperatorum* principumque hoc mutari posse, constituunt traduntque, postquam, quæ ab initio ex *privilegio Cæsarum* obtinuere, *proprio jure* sibi attribuerunt. Enimvero hic recte diceres: *privilegio merito privandum esse, qui eo tam enormiter abutitur*. Olim sane merum imperatorum privilegium hanc immunitatem a foro seculari fuisse, docet *l.* 51. *C. de episc. & cler.* qua permissa fuit clericis prorogatio jurisdictionis in sæculares judices ex hac ratione, quod cuilibet integrum sit, privilegio pro se introducto renunciare.

(3) Ex variis prætextibus ad forum suum tractis, 1. quod essent ecclesiasticæ; 2. quod conscientiam tangerent, vel alias 3. peccati evitandi respectus concurreret. Deni-

(a) *Concilio Chalced. c.* 9.
(b) *C.* 11. *r.* 1. *c.* 46.
(c) *Concilio Carthag. III.*
(d) *C.* 43. *ibid.*
(e) *C.* 4. & 11. *ibid. Concil. Aurel. III. c.* 32. *IV. c.* 20.
(f) NIC. *ad consulta Bulgarorum c.* 70. 83.
(g) *C.* 11. *q.* 1. *c.* 14.
(h) *Lib.* 16. *tit. ult. & ibi Gothofr.*
(i) *C.* 12. *X. de foro compet. l.* 38. *de pactis.*

maxima semper episcoporum fuit auctoritas, præsertim apud Francos, qui reges semper habuere orthodoxos. Hi vero Episcopos de summis regni negotiis in consilium adhibuerunt, & in omni re clericorum auxilio indiguere, quippe qui traditionem formularum conservaverant, & propemodum soli literas pingere scirent. Renascentibus bonarum artium studiis clerici *juri Justinianeo* tantumdem vel amplius operæ impenderunt, ac canonibus imbibendis, tanto successu ut sæculo XIII. omnis generis lites caussasque deciderent (1). Suscitati demum judices laici alta voce proclamant, Ecclesiam involasse jus regis (2). Qua de re Petrus Cunerius, advocatus regius, & Petrus Bertrandi, Augustodunensis Episcopus, an, 1329. celebrem coram Philippo Valesio Vincennis disceptationem agitaverunt (a). Ibi Petrus Cunerius contendere, jurisdictionem Ecclesiæ esse mere spiritualem, ac neutiquam ad caussas sæculares extendendam, exhibitis LXVI. articulis, quibus clericos potestatis suæ terminos excedere statuit, quorum præcipuos hic exhibere juvat.

unde judices laici querelam ad regem deferant 1329.

VI. Incusavit ergo Episcopos, quod privilegium clericale omnibus modis extenderent, tractis ad sua fora caussis realibus vel mixtis, quibus clericus interveniret, eoque revocatis delinquentibus, qui se clericos dicerent, licet nec habitu, nec tonsura uterentur, ipsaque tonsura promiscue omnibus daretur, ut subjectorum suorum augerent numerum. Deinde, quod jurisdictionem in laicos sibi arrogarent vario obtentu, veluti jurisjurandi, si quod opponitur contractibus, quod sæpe fit; exsecutionis testamenti ob legata ad pias caussas, ex qua pendet obsignatio & inventarium; matrimoniorum & pactorum dotalium; tutelæ viduarum & orphanorum. Denique quod abuterentur excommunicatione, compellentes in caussis pecuniariis debitores ad solvendum sub pœna excommunicationis; injungentes sub pœna excommunicationis judicibus laicis, ut excommunicatos cogerent ad petendam absolutionem; prohibentes, ne quid excommunicatis venderetur aut operæ locaretur; interdicto ferientes provincias, ubi judices ipsis morem gerere detrectarent, & censuris ecclesiasticis jungentes mulctas pecuniarias. (3).

responsio episcoporum.

VII. Contra Bertrandi Ecclesiasticos sæcularis jurisdictionis æque ac spiritualis compotes (4) clamare, & ad singulos articulos respondere. Quorum nonnullos in

ejus articuli potiores.

Denique 4. quod laicis persuaderent, se expeditius, citra anfractus, lites componere, & praxi antiqua jurisdictionem suam commendari, qua quævis caussæ etiam ad tribunalia episcoporum delatæ sunt. v BASNAGE *de tribunal. episcop.* MORNACIUS *ad l. 8. C. de ep. si. aud.* AUCTOR *tom. XIX. hist. eccl. in disc. præl. p. 8.*

(1) Ex rationibus jam adductis, adeo, ut, MORNACIO observante, in Gallia per illa tempora tota regia jurisdictio viluerit emarcueritque.

(2) De motibus hisce, ob ereptam jurisdictionem in Gallia excitatis fusius agit ESPEN. *P. III. jur. eccl. tit. 1. c 2.*

(3) Inde sine dubio petenda sunt dissidia inter *clericos* & *laicos*, quorum tamen auctores illi exstitere, aliena involantes. Huc respexit BONIFACIUS VIII. in *c. 3. de immund. eccles. in 6.* ajens: *clericis laicos infestos oppido tradit antiquitas, quod & præsentium experimenta temporum manifeste declarant, dum suis finibus* (a clericis tamen turbatis) *non contenti nituntur in vetitum, ac illicita frena relaxant, nec prudenter attendunt, quam sit eis in clericos ecclesiasticasque personas & bona interdicta potestas.*

(4) Inepte provocavit ad exemplum Petri, censuitque, *eum Ananiam & Saphiram pro crimine furti & mendacii judicialiter condemnasse*; addit, Paulum quoque convictum fornicatorem condemnasse &c. quo nihil absurdius dici potuit Sed ita commenta corradenda erant, quibus iniquitas caussæ tegeretur ab episcopo Eduensi.

(a) DURAND. *de modo gener. Concil. tit. 70.*
(b) *Libell. P. Bertrandi tom. 4. Biblioth. patrum.*

in abusum tractos inficiari noluit, quem clerus non probaret & emendatum iret. Sed maximam partem defendit, nixus moribus & possessione, itemque imperatorum & regum concessione expressa vel tacita, qui cleri industriam in administranda justitia elegissent; exhortatus regem, ne quid innovaret. Quod & factum est.

qua ejus facies hodierna in Francia. VIII. Fuere Ecclesiastici, qui his juribus sancte uterentur, veluti Ivo, presbyter & officialis Trecensis, qui tum vixit. Fuere autem plures qui iisdem pessime abusi varios obtentus excogitarunt, quibus omnis generis lites ad suum forum traherent, litesque quam diutissime in eodem protraherent. Artes illæ increbuere in secessu pontificum Avenionensi & in diuturno illo schismate; quas concilia Constantiense, Basileense & Tridentinum ex parte represserunt: quæ singula suis locis reddemus. In Francia autem judices regii & senatus longius progressi, in criminalibus introduxere distinctionem inter *delictum commune* & *casum privilegiatum*; in civilibus per distinctionem inter *possessorium* & *petitorium*, præter omnes caussas sæculares (1), magnam ecclesiasticarum partem ad sua tribunalia traxere. Parlamenta admiserunt *appellationem tamquam ab abusu*, quoties judex ecclesiasticus vel potestatis terminos egressus, vel contra canones aut leges regni judicasse insimulabatur. Hi limites jurisdictioni Ecclesiasticæ positi, statuto an. 1539 & superveniente consuetudine confirmati sunt, quibus cuncta conversa, sic, ut hodie Ecclesiastici in Francia habeant, quod de *privatione jurisdictionis* conquerantur.

partes jurisdictionis ecclesiæ propria, IX. Redeo ad distinctionem jurisdictionis Ecclesiæ *propriæ* & *alienæ*. Per se & proprie Ecclesia jus habet decidendi omnes quæstiones doctrinales, sive fidem, sive morum spectent regulam, jus præscribendi canones seu regulas disciplinares ad vitam interiorem directas; jus ab earum observatione certis de caussis liberandi, easque, si salus Ecclesiæ id postulet, prorsus abrogandi; jus instituendi pastores & ministros, ad perficiendum opus domini ad finem sæculi, & ad hanc jurisdictionem exercendam; jus eosdem ministros, si id e re videtur, destituendi; jus corrigendi liberos suos pœnitentiamque eis injungendi, sive in secreto loco peccata sua accusaverint, sive publice eorum convicti sint; jus denique membra corrupta h. e. immedicabiles peccatores, qui ceteros inficere possent, a suo corpore resecandi: Hæc sunt jura illa Ecclesiæ propria, quibus imperatorum paganorum temporibus (2) gavisa est, nec ab ulla potentia humana privari potest; licet de facto nonnumquam & vi majore eorum impediatur exercitium.

aliena. X. Cetera jura, quorum possessionem Ecclesiastici & olim habuere & etiamnum nonnullibi habent, nihilominus legitime acquisita sunt, & a regibus vel expresse vel tacite concessa. Nam quemadmodum bona immobilia, fundi & dynastiæ iis datæ, ita dari quoque potuit potestas judicandi, mulctas dictandi, carcerem, apparitoresque & alios officiales habendi, & corporis afflictiones magis

per

(1) Exhibet CHOPPIN. *de polit. sor. eccl. lib. II. tit. 1. §. 6. in not.* arrestum parlamenti de anno 1371. sub CAROLO V. quo judicibus ecclesiasticis interdicta est cognitio *de actionibus realibus, videlicet de rei vindicatione, petitione hereditatis, interdictis possessoriis, caussis retractuum hereditariorum, de redditibus annualibus assidatis seu debitis & petitis super hereditagiis, supposito, quod partes hoc debere minime confiteantur &c.*

(2) Posito quod hoc tempore ex consensu ecclesiæ hac potestate gavisi fuerint episcopi, inde tamen minime sequitur, ut eadem, pace ecclesiis restituta, frui debuerint, quia quæ pro necessitate temporum sunt instituta, ea cessante, quoque mutanda fuere. Ait GREGORIUS in *c. 2. D. 29. Regula sanctorum patrum pro tempore, loco, & persona & negotio, instante necessitate, tradita sunt.*

per modum *castigationis* (1), quam *supplicii*, imperandi. Nec minores caussas hæc jura conservandi habet Ecclesia, quam cetera bona sua.

CAPUT II.

De Conciliis.

I. UT distinctius cognoscatur *jurisdictio ecclesiastica*, videbimus primum, a quo illa exerceatur; deinde, ad quas caussas extendatur; tum, quæ sit forma judiciorum; denique, quæ sint pœnæ canonicæ.

II. Omnis jurisdictio ecclesiastica proprie est penes *Episcopos* (a). Christus eam apostolis, apostoli suis discipulis per manuum impositionem; hi rursus aliis continua serie usque ad nos tradiderunt, tradentque ad finem sæculi, quum Christus promiserit, se semper futurum cum discipulis suis docentibus & baptizantibus. Et quia Petrus in primis gregis sui ducem constituit, voluitque, ut is fratres confirmaret; pie credimus, papæ jure divino (2) competere jurisdictionem in omnes Episcopos, & per omnem Ecclesiam, ne qua fidei depravatio gliscat, neve canones vilipendantur.

Judex ecclesiasticus ordinarius est episcopus; episcoporum papa.

III. Regimen ecclesiasticum non est *dominatus* (3), ut principum sæcularium (a);

regimen est restrictum

(1) Hoc modo palliantur pœnæ ecclesiasticæ, ne videantur *criminali more* agere, quod tamen revera fit.

(2) Sed non omnes Gallos hoc pie credere, supra observavi ex traditis Auctori *de la primauté du pape*. Deinde admodum limitant & circumscribunt hanc *jurisdictionem papalem* supremam, quod docent *quatuor propositiones*, quas ecclesiæ Gallicanæ deputati in conventu Parisiensi anno 1682. ediderunt, & quæ a rege Ludovico XIV, *ut publica doctrina* vigorem haberent, corroboratæ sunt. Sunt autem hujus tenoris: I. *Pontifici rerum spiritualium & ad æternam salutem pertinentium, non autem civilium ac temporalium, a Deo creditam potestatem. Reges ergo & principes nulli ecclesiæ potestati Dei ordinatione subjici, neque auctoritate clavium ecclesiæ directe vel indirecte deponi aut illorum subditos eximi a fide atque obedientia ac præstito fidelitatis sacramento solvi posse:* II. *Sic autem inesse Apostolicæ sedi ac Petri successoribus rerum spiritualium plenam potestatem, ut simul valeant atque immota consistant S. œcumenicæ synodi Constantiensis a sede apostolica comprobata ipsoque Romanorum pontificum ac totius ecclesiæ usu confirmata, atque ab ecclesia Gallicana perpetuo religione decreta de auctoritate conciliorum generalium, quæ sess. 4. & 5. continentur, nec probari, qui eorum decretorum, quasi dubiæ sint auctoritatis ac minus approbata, robur infringant, aut ad solum schismatis tempus concilii dicta detorquent:* III. *Apostolicæ potestatis usum moderandum per canones spiritu Dei conditos, & totius mundi reverentia consecratos. Valere etiam regulas, mores & instituta a regno & ecclesia Gallicana recepta, patrumque terminos manere inconcussos:* IV. *In fidei quoque quæstionibus præcipuas esse summi pontificis partes ejusque decreta ad omnes & singulas ecclesias pertinere, nec tamen irreformabile esse judicium, nisi ecclesiæ consensus accesserit.* Sedi Romanæ ejusque asseclis admodum inimicas atque invisas has propositiones fuisse, nemo in dubium vocabit. Acriter imprimis eas oppugnavit EUGENIUS LOMBARDUS in tract. cui titulus: *regale sacerdotium Romano pontifici assertum* anno 1584. edit. quo imprimis id agit, ut auctoritatem Regum sacram collectione testimoniorum multorum infringat, potestatem papæ in infinitum extollat, & facile prodat, cui sectæ addictus fuerit. Defensionem harum propositionum in compendio refert DUPIN *dans la nouvelle biblioth. des aut. ecclesiast. tom.* XIX. p. 404. *seqq.*

(3) Ita verba Christi interpretari vel potius invertere solent, quibus omne imperium Apostolis abjudicavit. Ait: *reges mun-*

(a) *Constit. Apost. l. 2. c. 36.*

(*a*); sed caritati inædificatum & humilitate temperatum (*b*). Hinc primis temporibus Episcopi nihil non de consilio presbyterorum, qui erant instar senatus Ecclesiæ; (*c*) & cum præscitu diaconorum & clericorum egere. Res majores etiam ad populum retulere, (1) præ se ferentes auctoritatem suadendi magis, quam jubendi potestatem. Sed quo minus sibi arrogarunt, eo plus auctoritatis sibi compararunt.

ad consessum cleri. IV. Hic igitur veterum judiciorum ecclesiasticorum ordo, hic modus fuit. Episcopus medius inter presbyteros consedit, veluti magistratus inter assessores. Diaconi instar apparitorum vel ministrorum justitiæ circumstabant. Partes litigantes, vel si qui accusati essent, coram caussas suas egerunt. Judicium fuit summarium, ab ambagibus solemnium remotum. Judex, in ipsam rei arcem intentus, non solum, quod justum, judicare, sed & partibus persuadere, rancorem & iram abstergere, avaritiamque & nimiam ad terrena bona propensionem corrigere (*d*). Talem se *arbitrum* semper exhibuisse legimus AUGUSTINUM (*e*).

vel diœcesani. V. Ista consuetudo judicandi in cœtu clericorum perduravit ad sæculum XII. quod ex decreto Gratiani manifestum (*f*). In rebus arduis Episcopus præter suæ civitatis clericos convocavit cunctos per diœcesin sparsos & titulis ruri affixos; quas convocationes hodie appellamus *synodos diœcesanas*. Sic & Episcopi nonnumquam a Metropolitano convocati formarunt concilia seu *synodos provinciales*, quibus ipsæ Episcoporum lites & majores Ecclesiæ caussæ disceptabantur. Hæc igitur duo sunt ordinaria *tribunalia* (2); alterum Episcopi in consessu cleri sui; alterum concilium provinciale. In illo solus Episcopus; in hoc omnes Episcopi, præside metropolitano, judicabant.

Concilia provincialia quo ordine ac ritu habita? VI. Concilia *provincialia* leguntur jam sæculo II. unde inferre licet, ea semper in usu fuisse, quoad per persecutiones cogi poterant. Concilium Nicænum *c. 5.* statuit, ut quotannis bis haberentur, vernali & autumnali tempore. Illud ante quadragesimale jejunium, ut, omni rancore sepofito, purum Deo redderetur sacrificium. Ex eadem ratione Episcopi jubentur *audientiam* habere diebus lunæ, ut partes haberent totam hebdomadem, qua conciliarentur, dieque dominica elevare possent, ex præscripto apostoli, manus puras sine ira & contentione (*g*). Formulæ synodorum & conciliorum, quæ supersunt, satis innuunt, fuisse ea tribunalia, quibus lites compositæ, vitiaque correcta, sed duce caritate & in-

mundi dominantur; vos autem non sic. Dominatum his verbis tantum Apostolis prohiberi asserunt, qui eo tempore orbem occupaverat, non *legitimum imperium*. Enimvero tam alienus Salvator ab *omni imperio* fuit, ut *ministros* potius quam *imperantes* eosdem constitutos, asseruerit, & exemplo suo Apostolis in hoc præiverit.

(1) Satis prudenter, quia potestatem judicandi, quam pro *necessitate temporum* exercebant, ex consensu populi Christiani exercebant, ut *ecclesiæ ministri*, non *proprio jure*.

(2) Ex conceptu *regni ecclesiastici* loquitur Auctor. Hoc posito, concilia nihil aliud esse possunt, quam *comitia & tribunalia ecclesiastica, collecta ex statibus hujus regni, in quibus tum de gravioribus caussis contenditur, tum quæ ad salutem hujus regni pertinere videntur, constituuntur*. Inde vero simul manifestum est, concilia tantum iis propria esse debere, qui ecclesiam in formam *reipublicæ* conjiciunt, eique peculiares magistratus & regentes attribuunt. Non nego, sub persecutionibus *concilia provincialia* in usu fuisse; sed hæc necessitas ejus temporis extorsit, quod absque his tranquillitas & unio ecclesiarum per illa tempora conservari non posset, cum omni reipublicæ præsidio essent destitutæ.

(a) LUC. *XII.* 25. (b) 1. PET. *V.* 2.
(c) *Vid. Part. II. c.* 15. (d) *Constit. Apostol. l.* 2. *c.* 47.
(e) *Vid.* POSSID. *in vit. c.* 19. (f) *C.* 15. *q.* 7.
(g) *Const. apostol. l.* 2. *c.* 47. 1. *Tim. II.* 8.

& indulgentia. Hunc autem ordinem concilii celebrandi præscriptum legimus concilio Toletano IV. an. 633. (*a*). Primo mane, omni plebe ex ecclesia ejecta, omnes portæ claudebantur præter unam, quam ostiarii custodierunt. Per hanc inrrarunt Episcopi; deinde presbyteri & diaconi, concilio interfuturi, qui erant plerumque ejus ecclesiæ, in qua conventus celebrabatur; porro notarii, h. e. clerici, notarum scribendarum periti, qui instrumeuta prælegerent & acta consignarent. Episcopi in circulo, & post eos presbyteri consederunt, adstantibus diaconis. Post longum silentium, quum archidiaconi voce ad orandum invitarentur, cunctis prostratis, Episcoporum natu maximus preces fundere cœpit, invocando spiritum sanctum ad remissionem peccatorum, & ad justum judicium reddendum, procul odio & favore. Post e diaconis quidam prælegit evangelium vel canones, vel alium librum institutioni propositum. Tum metropolitanus fratres suos allocutus monuit, ut quisque, quæ de singulorum officio dicerentur, æquis auribus acciperet, & vicissim, quæ sibi viderentur, libere, sed placide diceret. His precibus, lectionibus & exhortationibus, quibus nonnunquam laici intererant, ut inde proficerent, triduum fere dabatur. Sed quum ad rem veniendum esset, laicis excedere jussis, archidiaconus ad portam adsistit, ut, si quis presbyterorum, monachorum aut laicorum quem convenire, aur concilio quidquam proponere vellet, esset, quem ejus rei caussa alloquerentur. Cunctis peractis, antequam patres discederent, subscripsere decretis, sive ad privatorum caussas, sive ad disciplinam pertinentibus, audiveruntque diem Paschæ & proximi concilii indicarum. Post preces, quibus remissio culparum, si quæ admissæ, & conservatio unionis flagitabatur, osculo pacis mutuo sibi valedixerunr Episcopi, quibus Metropolitanus impertivit benedictionem solemnem (*b*).

VII. Urgente magno malo, veluti exorto inter Episcopos præsertim majorum cathedralium magno dissidio, extra ordinem celebrata fuere *concilia œcumenica*, h. e. ex omni orbe Christiano convocata, (1) qualia sunt Nicænum, Ephesinum, & reliqua usque ad Tridentinum, quod eorum est ultimum. Non quod revera omnes ex omni orbe, sed quod ii præsertim Episcopi, qui diffidebant, comparuere, ceterique omnes comparere poterant. Labente imperio, diversisque in Europa regnis natis, celebrata sunt concilia nationalia (2), ad quæ singuli ejusdem regis subjecti Episcopi vocantur. Talia sunt Toletana sub Gothorum regibus in Hispania: talia Francica complura. Sed ordinarium tribunal semper cujusque provinciæ ecclesiasticæ concilium fuit.

Concilia œcumenica.

nationalia.

VIII. Horum ex præscripto concilii Nicæni diu quotannis duo fuere habita. Quod facile fieri potuit in tanto Episcoporum numero, qui alternatim confluere poterant ad Metropolin, domi manentibus absentium interea procurantibus Ec-

provincialia neglecta.

(1) Ab imperatoribus, ut acta quatuor primorum conciliorum docent, quibus etiam præfuerunt, & decisa auctoritate sua roborarunt. Ipsam causarum decisionem episcopis reservabant, persuasione decepti, eos esse legitimos in hac causa judices, ut observavi in observ. ad PETR. de MARCA *de C. S. & I. lib. IV. c. 3. obs.* 5.

(2) Iidem auctoritate regum coacta, ad quæ protestantes in Germania provocarunt, atque Imperatorem inducere voluerunt, ut more veterum regum Francorum & imperatorum ageret, & hoc modo dissidia componere studeret. Verum curiæ Romanæ artibus hæc dudum evanuerant, postquam ex quisquiliis Isidori communia invaluerat opiuio, sine consensu pontificia talia concilia cogi non posse.

(a) *Tom. 5. Concil. p.* 1704.
(b) *Pontif. Rom. p. 595. seq.*

Ecclesias (1). Post remissius actum, quum Episcopi a primo zelo recedentes, laborem itineris sumtusque impendendos praetexerunt culpae. Unde saeculo VII. annui conventus commendati concilio in Trullo (*a*) septimoque & octavo oecumenico. In occidente & sub regibus nostris Merovingicis rariora fuere concilia *provincialia* ob comitia regni bis singulis annis habita, quibus interfuere omnes Episcopi, & quae instar habuere *conciliorum nationalium* (2). Majus impedimentum Caroli Calvi tempore a bellis civilibus, ab incursione Normannorum & dissidio perpetuo Regulorum. Unde saeculo X. XI. XII. vix concilium nisi papae auctoritate convocatum, qui vel ipse vel legato misso praesidebat (3).

instaurantur. IX. Interim INNOCENTIUS III. concilio Lateranensi 1216. regulam de conciliis provincialibus quotannis habendis renovavit (*b*). Quod quum negligeretur, concilium Valentiae in Hispania an. 1322. habitum voluit, ut singulis bienniis celebrarentur; denique concilium Basileense (*c*) ea reduxit ad singula triennia: quod concilium Tridentinum (*d*) ratum habuit, voluitque, ut ubique terrarum instaurarentur, monitis Metropolitanis, ut talia cogerent, & Episcopis, ut ea frequentare non recusarent, ita quidem, ut Episcopi *ingenui*, qui nullius archiepiscopi essent suffraganei, eligerent, cujus conciliis interesse mallent: poena adjecta canonica. In Francia idem sancitum edictis *Melodunensi art.* 1. alio *an.* 1610. alio 1646. Neque tamen inde a concilio Burdigalensi an. 1626. aliud vidimus (4).

CAPUT III.

De Judice ordinario & delegato.

Vicarii & officiales episcoporum. I. Episcopi majorum praesertim cathedrarum, multis negotiis obruti, judicium nonnullarum caussarum in quemdam presbyterum, vel in archidiaconum devolverunt. Quod frequentius factum, ex quo Episcopi jurisdictionem in plerisque

(1) Nec episcopus Romanus exemtus erat, sed itidem bis in anno, h. e. tempore *quadragesimalis jejunii* & in *mense novembris* concilium provinciale cogebat, nec sine eo quicquam decernebat.

(2) Etenim non tantum quae ad negotia *publica* & *civilia* pertinent, in his sunt decisa, sed etiam praeterea sollicite determinata, quae disciplinam ecclesiasticam tangunt. Atque in hoc imprimis auctoritas regia in his causis apparuit, a regibus Francorum conservata, & contra ejus hostes propugnata. Plena sunt *capitularia* scitorum ecclesiasticorum, quae ea de causa *collectionibus conciliorum* quoad maximam partem inserta.

(3) Id vero disciplinae ecclesiasticae antiquae, per septem saecula conservatae, repugnasse, evincunt genuina antiquitatum documenta, ut etiam AUCTOR *tom. XVI. de hist. eccl. in diss. prael.* §. 2. observat. Praxin hanc novam ecclesiis, ut modo observavi, obtrudit pseudo-Isidorus, impostor nefandus, fingendo sub personis episcoporum Romanorum primitivae ecclesiae, nullum concilium sine consensu pontificia celebrari posse. Haec nova doctrina decepie quoscunque, qui nefas esse duxere, a praxi imaginaria primitivae ecclesiae recedere.

(4) Quia impedimenta haud sunt sublata, quae illis hucusque obstiterunt, ut fatetur PETRUS de MARCA *de C. S. & I. lib. VI. c.* 15. *in f.* Haec sunt: 1. quod nuncii sedis Romanae iis nomine papae interesse cupiant.: 2. quod gravati faciles esse soleant, ab horum conciliorum decretis appellare, *tanquam ab abusu*, id quod episcopia non potest non molestum esse eorumque auctoritatem laedere.

(a) *c.* 8. *an.* 692. (b) *C.* 25. *X. de accusat.*
(c) *sess.* 25. (d) *sess.* 24. *Ref. c.* 2.

risque etiam civilibus caussis sibi arrogarunt. Archidiaconi juri dicundo ita assueverunt, ut *jurisdictionem propriam* affectarent; & in pluribus diœcesibus præscripserunt *primam instantiam* (1). Unde Episcopi maluere delegare presbyteros, quorum mandata pro lubitu revocari possent. Hos vocarunt *vicarios* vel *officiales*, quo sensu *officialis* vocabulum usurpatur a Petro Blesensi (2) (*a*) circa annum 1179. & sæculo sequenti tribus conciliis Turonensibus an. 1231. 1236. & 1239. (*b*) officium eorum conformatur: ubi simul apparet, archidiaconos tum habuisse suos officiales. Sed postea officiales & vicarii distincti fuere, & *officiales* appellati, quibus *contentiosa*; *vicarii* autem *generales* seu *vicarii majores*, quibus *voluntaria* fuit ab Episcopo mandata jurisdictio. Officiales autem immensum multiplicati sunt, quum & capitula tales habere vellent, & Episcopi plures nonnunquam in eadem diœcesi obtentu multitudinis negotiorum instituerent; reclamantibus judicibus sæcularibus, qui perhibebant, quod sæpe verum est, officialium multitudine lites multiplicari.

II. Habuere etiam Metropolitani officiales suos, qui non solum in diœcesi jus dicerent; sed etiam de *appellationibus*, e suffraganeorum diœcesibus ad Metropolitanum delatis, cognoscerent. Nam querelæ illæ, quæ olim raro ab Episcopi sententia ad concilium provinciale deferebantur, jam tum conversæ erant in *appellationes ordinarias*. Et quum concilia rarius celebrarentur, Archiepiscopus seu potius archiepiscopi officialis appellationum prope unus judex fieri cœpit. Hæc judicis mutatio potissimum in caussa fuit, quod omnis jurisdictio ecclesiastica caderet. Vix enim hominum proborum & rerum intelligentium tanta copia erat, quæ ad officialium munus obeundum requirebatur. Deinde si vel maxime omnibus numeris absoluti eligerentur officiales, facilius tamen falli poterant & minori auctoritate erant, quam Episcopus in presbyterorum consessu præcipuis clericorum stipatus. Ne quid dicam, quam parvi momenti auctoritas sit presbyteri *officialis* cujusdam Metropolitani comparatione totius *concilii provincialis*. *ac metropolitanorum multiplicati,*

III. Non igitur mirandum, reverentiam judiciorum ecclesiasticorum exolevisse, quam censurarum plaustris recuperatum ibant. Nam in his tribunalibus, prout *solemnia formularum* (3) invalescunt, *bona fides* vacillat. Judicia illa olim ami- *corruperunt veteris jurisdictionis naturam.*

(1) Inde 1. ita *ordinariam* dicuntur habere jurisdictionem, ut ea his adimi, nec 2. forum eorum tolli aut mutari queat; recursus tamen 3. ab eis patet ad episcopalia judicia superiora, quæ magis ab episcoporum nutu, præscripto, & determinatione dependent. Denique 4. tandem inde factum, ut archiaconi, episcoporum more, officiales, a se unice dependentes, judiciis suis præficerent.

(2) Sarcastice eosdem perstringit PETRUS BLESENSIS, &, *credo*, ait, *hujusmodi officiales non ab officio, nomine, sed ab officio, verbo, mutuasse vocabulum*, quod magis officiant, quam prosint. Neque enim de simplici & plano decidere lites, sed tricis forensibus imbuti & assueti lites ex litibus movere studuerunt. Perpit enim: *officium officialium hodie est, jura confundere, suscitare lites, transactiones rescindere, innectere dilationes, supprimere veritatem, fovere mendacium, quæstum sequi, æquitatem vendere, inhiare exactionibus, versutias concinnare*. Hi ipsi potissimum fuere, qui usum juris Romani in fora ecclesiastica trahebant, absque quo *decretalium* praxis nulla erat. Ex glossis, ex interpretibus utriusque juris, deserto jure patrio, decisiones hauriebant, & quid justum esset, desumebant, inde illæ turbæ, iniquitatum segetes, aliaque mala provenere, a PETRO BLESENSI adducta.

(3) Hæc imprimis stylo curiæ Romanæ accepto ferenda, & ex scholis Italiæ facile ad omnia judicia ecclesiastica devoluta, præsertim cum *jus canonicum* & *Romanum* ubique regnare inciperet, unde tanquam ex equo Trojano omnes subtilitates, olim incognitæ, in hæc fora transierunt, postquam omnia *forensi modo* peracta fuere.

(a) *ep.* 25. (b) *Tom. 2. concil. p. 441. c. 12. p. 504. c. 4. 6. p. 567. c. 8.*

amica, quibus, duce caritate, verum justumque exigebatur, concordiaque partium, præcisis omnibus dissidiorum radicibus, quærebatur, degeneraverant in tribunalia, in quibus *strictum jus* regnabat, omnesque subtilioris juris apices captabantur, nemine quidquam de jure suo remittente: quo litigantium animi pascebantur magis quam sedabantur. Presbyteri & clerici, qui ad caussas vel orandas vel judicandas provolabant, caritatem ac sanctimoniam procul habuere. Hinc principes magnam partem potestatis, quam Ecclesiæ concesserant, revocarunt, & privati homines, quia nunc necessario litigandum erat, judicem laicum æque lubentes adire voluerunt. Id mali inde redundavit in Ecclesiam, ut dum nimium adpeteret, jurium etiam competentium partem amitteret.

Qui sint judices ordinarii? IV. Ut igitur adpareat, quæ hodie jurisdictionis ecclesiasticæ facies sit, animadvertendum est, duplicis generis esse judices, *ordinarios* & *delegatos*. Ordinarii sunt, qui jurisdictionem per se vel propriam habent (1), veluti Episcopi, eorumque officiales, vicarii, Metropolitani, primates, papa: præterea capitula exemta intuitu totius corporis & certæ partis diœceseos, in locis, ubi sunt in possessione; item abbates monasteriorum, quæ præter exemtionem territorium habent & jurisdictionem, licet paucissimorum privilegia sustinere possint examen rigorosum. Eodem referri possunt abbates regulares, priores claustrales, cunctique monasteriorum vel aliarum communitatum religiosarum superiores. Nam interior harum congregationum disciplina pedetentim in *jurisdictionem* (2) conversa est, quæ scriptis ceterisque solemnibus exercetur. Exemptiones eas liberant a jurisdictione Episcopi; habent tamen plures querelarum gradus seu instantias, appellantque a superiore particulari ad *Provincialem*, a provinciali ad *Generalem* vel ad papam: nonnumquam & aliorsum, specie adpellationis tamquam ab abusu, vel per modum querelæ ad sanctius regis consilium.

qui delegati? V. Delegati sunt qui habent jurisdictionem alienam, & delegantur ad certam caussam (3), qua decisa mandatum exspirat. Horsum referendi sunt *conservatores apostolici* v. gr. privilegiorum academicorum, qui sunt instar *delegatorum generalium* & perpetuorum; item legati pontificis, qui, quoad durat legatio, omnia faciunt, quæ papa in locis, ubi degunt, facere posset; quamquam alii eos habeant loco judicum *ordinariorum* (4). Nuntii in Hispania &,in pluribus aliis pro-

---

(1) *Per se ac propriam habere jurisdictionem* idem est ac ordinario jure vi *officii* eam exercere in subjectos, *lege* vel *consuetudine* aut *privilegio*, tributam. Episcopus dicitur primario *ordinarius*, quod ex *jure divino* eam credatur exercere: papa vero *ordinarius ordinariorum*, quod supremam in episcopos potestatem gerat. Inde *jus ordinariatus* nihil aliud est, quam *jurisdictio episcopalis*. Officiales itidem dicuntur *ordinariam* exercere *jurisdictionem*, quod *ordinarie* & per modum *regulæ* de causis quibuscunque in genere cognoscant, in oppositione ad *delegatos*, qui per modum *exceptionis* & sic *extra ordinem* ad certam causam dantur. Interim *officiales* adhuc dependent ab episcopo, & sic *jus avocandi causas* ipsi non ademtum.

(2) Postquam peculiaris quædam *respublica monastica*, introductis capitulis, est constituta sub *generalibus* & *provincialibus*, qui magis magisque, potestatem suam auxerunt, maxime in illis ordinibus, qui ab episcoporum potestate exemti sunt. Inde tandem eorum *inspectio* in *jurisdictionem* est conversa, ut AUCTOR observat. De *jurisdictione* harum congregationum prolixius agit HERICURTIUS *dans les loix eccles. de France P. 1. c. 10. p. 71. seqq.*

(3) Hi proprie *delegati* sunt, quod *extra ordinem* jus dicant, nec perpetuam habeant potestatem: *generales delegati* magis officialibus ordinariis æquiparandi, nisi quod ad certum causarum genus constituti sint. Huc etiam pertinent episcopi, qui *delegatam* potestatem gerunt in monasteria exemta, nomine pontificis immediate exercendam.

(4) Eodem sensu, quo *officiales* episcoporum dicuntur habere *ordinariam jurisdictionem*. Nam etiam sunt officiales pontificis, tribunal in provinciis sibi decretis exer-

provinciis jurisdictionem habent; in Francia non item. Delegati papæ perpetui censeri quoque possunt *quæsitores fidei* in terris, ubi eorum jurisdictio admittitur: itemque in suo genere monasteriorum *visitatores* delegati sunt judices.

borum potestas.

VI. Delegatorum potestas limitata est terminis mandati, quos migrare nequeunt, adeo, ut dubitatum fuerit, num exceptiones judiciales admittere debeant (*a*). Delegatio non solum caussa decisa, sed etiam revocatione mandati, re adhuc integra, & morte, sive ordinarii, sive delegati, finitur, quippe ad omnes mandati regulas exigenda. Pontificis delegati plura habent præcipua. Possunt enim, ad exemplum delegatorum principis, (1) subdelegare (*b*): quod judicis ordinarii delegati non possunt, quum non eorum, sed ordinarii, jurisdictio sit propria. Possunt suas ipsimet, si ordinarius tergiversetur, exsequi sententias, & censuris uti; quum delegatorum ceterorum sententias ordinarius exsequatur. De exceptionibus, quæ delegato opponuntur, judicat *ordinarius*; quæ pontificio delegato, vel ceteri condelegati (2) judicant, vel arbitri. Hæc singularia peperit difficultas Romam recurrendi, præsertim in Francia, ubi rex non vult, ut cives foris litigent. Nec pontifex rescripta delegatoria quibuscumque personis; sed vel ordinariis locorum, vel iis, qui in unaquaque diœcesi designari & idonei judicati fuerint, tradere potest. Quæ vero in decretalibus (*c*) & in concilio Tridentino (*d*) de *conditione delegatorum* traduntur, ea in Francia non attenduntur.

CAPUT IV.

De jurisdictionis ecclesiasticæ administris.

Episcoporum in jurisdictione

I. NOvissimis temporibus Episcopi tam raro ipsimet ad judicandum accesserunt, ut jus eorum a sæcularibus judicibus in dubium vocaretur, quos *dynastis*, jurisdictionem subalternam habentibus, compararunt, qui per leges regni Francici hanc *per alios* exercere tenentur. In quo tamen falluntur, ut qui maxime. Dynastiæ enim, quibus *jurisdictio patrimonialis* inhæret, ab omnis generis hominibus, immo & a feminis ac infantibus possideri queunt, & plerumque possidentur a nobilibus, qui castra sequuntur, justi & æqui ignaris (3).

E con-

exercent ad instar legatorum apud Romanos, denique causarum quarumcunque ecclesiasticarum judices ordinarii censeutur.

(1) Facultas *subdelegandi* delegatis pontificis potissimum concessa propter *dignitatem ecclesiasticam*, qua coruscant, neque enim alios delegat., quam in hac constitutos ex præscripto juris canonici *c.* 11. *d. rescript. in* 6. Non ergo hoc indistincte ad delegatos principum applicari potest, nisi æque *illustri dignitate* conspicui fuerint, utpote si imperator status imperii delegat. Videlicet *subdelegandi* potestas delegatis, quorum fides & industria est electa, regulariter non competit, nisi ex voluntate delegantis *expressa* vel *præsumta*: hæc colligitur vel ex *dignitate* peculiari delegati, vel ex *peculiari statu*, ob quem subdelegatio necessaria est, veluti si delegatio facta in capitulum, civitatem imperii, abbatissam &c.

(2) Utpote si clausula adjecta: *si non omnes*, quæ facultatem ceteris non recusatis præbet inquirendi in *recusationum caussas*, cum soli procedere non possint, nisi de impedimento uni alterive objecto cognitum fuerit.

(3) Quique non per *electionem* judices fiunt, sed *hereditario jure*. Atque ideo etiam in Germania receptum est, ut nobiles hanc jurisdictionem aliis mandare possint. Episcopis idem concessum est propter *eminentem dignitatem*, quamvis ad hoc non teneantur, cum jure suo uti non possint.

(a) *C. 23. X. de off. ind.*
(b) *C. 28. eod.*
(c) *C. 11. de rescript. in 6.*
(d) *sess. 5. c. 10.*

E contrario Episcopus canonum gnarus & ad jus dicendum idoneus est vel esse debet: hoc enim consecrationis formula commemorat inter ejus præcipua.

administri sunt officialis, II. *Officialis* igitur tantummodo loco & vice fungitur Episcopi. Ei succenturiatur *vicarius*, quem *vicegerentem* appellant, Episcopi mandato instruendus. Ceteri administri jurisdictionis sunt *promotor*, *procuratores postulantes*, *scribæ*, *notarii*, *apparitores*.

fiscalis, III. *Promotor* est instar procuratoris officii generalis, qui publico bono ac nomine interpellat postulatque, instituendus ab Episcopo, qui ei, ubi opus, adjungit vicarium. *Procuratores postulantes* hodie vix sunt, qui non aliis muneribus *advocati,* fungantur, eorumque vicem *obeunt* advocati seu procuratores tribunalium sæcularium seu *notarii apostolici*. Hoc nomine insigniuntur, qui *pontificis auctoritate* in provincia condunt publica instrumenta, & quidem in caussis ecclesiasticis: *notarii,* quales etiam habuere Episcopi. Sed utrumque genus notariorum in Francia sublatum est, creatis an. 1691. notariis *regiis apostolicis* (1). Scribam constituit *scribæ,* Episcopus, & emolumenta, ex hoc munere capienda, quum in reditibus Episcopatus censeantur, plerunque locari solent.

libelliones, IV. In Francia sunt præterea *libelliones* (graphiarii) *insinuationum Ecclesiasticarum* a rege constituti. Nam Henricus II. quum nonnulla provisionum pontificiarum vitia sustulisset, an. 1553. voluit, ut omnes provisiones, aliaque instrumenta, quibus aditus ad beneficia panditur, actis insinuarentur, ne qua fraus committi posset; *libellionum* seu *graphiariorum* nominatione Episcopis permissa: quam tamen Henricus IV. sibi vindicavit, institutis an. 1595. novis tabellionibus, qui, ut ceteri, sæculares essent & domaniales. Clerus autem intercessit, horumque officia redimendi facultatem impetravit. Ludovicus XIII an. 1637. constituit censores procurationum ad resignandum, aliorumque ad beneficia spectantium actorum eodemque edicto numerum eorum, qui in curia Romana expeditionibus invigilant, definivit, ac alia in caussis beneficiariis utilia præcepta dedit. Sed quum censores isti reipublicæ graves viderentur; clerus pretium iis, quod pro hoc munere erogaverant, restituit & Ludovicus XIV. an. 1646. publico edicto eos abrogavit; cetera autem patentæ constitutionis capita confirmavit, addiditque, ut vigiles illi in curia Romana sint laici, viginti quinque annis majores, nulli personæ Ecclesiasticæ obnoxii, cautione trium millium librarum stringendi; libelliones autem insinuationum itidem sint laici, a personarum ecclesiasticarum ministerio, & a cognatione procuratorum Romanorum remoti, ne qua fit metuenda collusio. Hi libelliones postea suppressi; sed an. 1691. restituti sunt, nova constitutione de pluribus huc pertinentibus rebus prodita.

apparitores. V Interim in hoc foro tam pauca versantur litigia, ut plerique ministrorum pluribus fungantur officiis, ut iidem sint notarii apostolici & procuratores postulantes, immo interdum etiam procuratores in curia Romana, aut libelliones insinuationum, aut advocati summorum tribunalium. Apparitores etiam sunt laici, qui citationes insinuant, aliaque munia obeunt, quæ tamen etiam per apparitores judicum sæcularium obiri possunt. Ex omnibus igitur hujus tribunalis membris solus officialis, vicegerens & promotor clerici sunt. Officialem autem oportet esse presbyterum, & theologiæ vel juris doctorem aut saltem licentiatum (*a*).

CAPUT

(1) A prioribus in eo differunt, quod illi *auctoritate pontificis* vel *episcoporum* crearentur, quia ceteri, a potestate sæculari creati, crederentur inhabiles ad negotia ecclesiastica peragenda. Sed aliam prorsus philosophandi rationem recepit Rex Galliæ anno 1691. suaque auctoritate creavit Notarios, titulumque *regiorum* & *Apostolicorum* eis attribuit. Hi duplici juramento obstringuntur, tum coram *judicibus regiis*, tum etiam coram *officiali* illius episcopi, in cujus diœcesi officio suo fungi debent.

(a) *Stat. Bles. art. 45. declar. 1680.*

CAPUT V.

De competentia Judicis ecclesiastici.

Judicis ecclesiastici sunt caussæ spirituales

I. JUrisdictioni ecclesiasticæ, ut ceteris, lites definiendæ & crimina vindicanda proponuntur. Prius genus rerum vocantur *caussæ civiles*. Moribus Franciæ hodiernis ecclesia solum de caussis *mere spiritualibus*, nullo habito personarum respectu, & de caussis *personalibus* eorum, qui in sacris sunt, cognoscit. *Mere spirituales* (1) caussæ sunt sacramentorum & cultus publici.

præsertim matrimoniales.

II. Inter sacramenta solum *matrimonium* conventionibus patet, quæ tamen pleræque per adpellationes *tamquam ab abusu* in forum sæculare deducuntur. Nam qui matrimonium *nullum* declarari desiderant, quod vel a minoribus, vel sine trina proclamatione, sine consensu parentum, sine testibus, absente pastore, &c. initum sit, ii a matrimonii celebratione *tamquam ab abusu* adpellant (2), postulantque, ut matrimonium *male, nulliter & abusive* contractum declaretur; quod facilius a judice laico, quam ab ecclesiastico impetrari norunt. Sponsalia tamen plerumque ad judicem ecclesiasticum perferuntur, si vel *consummanda* sunt; vel *resolvenda*. Prius præcipitur, si accessit concubitus; &, si pars refractaria est, vel dolo fecit, quo minus connubium perfici possit, pœna canonica ac eleemosyna injungitur, partibusque commendatur, ut de damno ac de eo, quod interest, laicum judicem adeant (3). Nam si ecclesiasticus de eo cognosceret, *abusus* foret.

qua ratione?

III. Si matrimonium consummatum impugnatur, quod vel prior conjux superstes, vel votum emissum, vel gradus prohibitus, vel aliud impedimentum *dirimens* subsit, veluti impotentia; judici ecclesiastico competit cognitio. Si nullum declarat matrimonium ob vinculum præcedens, vel ob cognationem; partibus injungitur, ut mutuum congressum vitent; si ob impotentiam, impotenti interdicit, potenti permittit matrimonium. Olim probandæ impotentiæ *congressus* (4) injuncti: sed talia judicia, a temporum nostrorum pudore abhorrentia, proscripta sunt senatus consulto Parisiensi d. 18. Febr. 1677. Quoties matrimonium nullum declaratur, partibus, nisi in bona fide fuerint, pœna canonica, quippe in canones peccantibus, est infligenda. Matrimonio subsistente, si conjux consuescere nolit, vel a toro separari velit; judicis ecclesiastici deberet esse cognitio,

(1) Jus canonicum in his non acquievit, sed omnia negotia & res, quæ etiam *per indirectum* ecclesiam tangere videntur, *spiritualia* per abusum dixit, ut sæpissime observavi. Inde in infinitum *causas fori ecclesiastici* extendit, sæculariumque potestatem diminuit. Plenius eas secundum juris canonici principia recenset D. SCHRADER *de causis fori ecclesiastici*.

(2) Jus canonicum hanc praxin eo ipso promovit, quod *appellationes extrajudiciales* admiserit, quibus non admissis, appellatio talis locum habere non posset. Ceterum liquet ex traditis Auctoris, quo prætextu *causæ matrimoniales* ad fora ecclesiastica fuerint tractæ, videlicet quod *sacramenti* rationem habeant, de quo judices ecclesiastici tantum judicant.

(3) Secundum principia *juris canonici* etiam judex ecclesiasticus de eo *incidenter* cognoscit, sicuti in causa divortii etiam *incidenter* de privatione; lucrorum dotalium jus dicit, *c.* 3. X. *de donat. int. vir. & uxor.* Sed *libertas Gallicana* non admisit hæc juris canonici placita, quæ, quod mirandum, admisere fora ecclesiastica protestantium.

(4) De hac methodo *indecora & parum honesta* in utramque partem, multo cum eruditionis apparatu, edisserit ANNÆUS ROBERTUS *lib. IV. rer. judicat. c.* 10. Occasionem, qua tandem hæc turpissima probandi impotentiam ratio sublata fuerit, enarrat HERTIUS *de inspect. oculari* §. 11.

tio, quia *debitum conjugale* est juris divini (1), & conjuges corporum suorum non sunt compotes (*a*). In praxi tamen distinguitur. Nam si agitur ad consummandum, h. e. si pars partem in judicio prosequitur, ut recipiatur, quam *instantiam adhæsionis* adpellamus, & si actor vincit; ecclesiasticus judex reum vel ream de officio admonet. Sin agitur *ad separationem*, laicus cognoscit, quia separatio corporum comitem habet *separationem bonorum*.

& quæ ad cultum publicum pertinent, item beneficiaria.

IV. Cultus publicus litibus ansam præbere potest, si vel *sacra turbantur*, vel fundationes, seu legata pia non persolvuntur, vel cantores stipendio defraudantur, vel statuta diœceseos ratione horarum non observantur. De quibus omnibus judex judicat ecclesiasticus.

V. Idem cognoscit de *caussis beneficiariis*, quum ecclesiæ maxime intersit, qui ministri eligantur, quomodo reditus administrentur. Quod utut nemo eat inficias; invaluit tamen abhinc annis CCC. distinctio inter *possessorium* & *petitorium*; hac occasione. Iis temporibus, quibus reges minus, & dynastæ plus auctoritatis habuere, sæpe contigit, ut, qui jus ab beneficia venditarent, vi ea occuparent, vel possidentem vi ejicerent. Duo rivales nobiles, de episcopatu contendentes, suis quisque amicis & agnatis stipati, speciem belli excitarunt in provincia; ad quod sopiendum regii judices accurrentes pronuntiarunt, uter interea, dum de jure coram Metropolitano aut papa lis definiretur, possidere deberet. Quod improbari non poterat, quoad intra *summarium* se continebant, simplicemque possessionem facti ei, cujus jus maxime apparebat, præstabant, ac alteri vim interdicebant, seposita jurium cognitione & discussione. Sed non intra hos terminos substitere, perhibentes, in caussis beneficiariis nullam possessionem justam esse sine *titulo* (2), quia bona ecclesiastica non sint instar bonorum sæcularium, quæ a proprietario derelinqui & primi occupantis fieri possent. Unde ante de *titulo* & de *habilitate*, quam de possessione, judicandum esse inferebant. *Titulos* autem adpellant acta, quæ dant jus ad beneficium, ut sunt literæ provisionum, provisionum laudatio, instrumentum de possessione impetrata. *Habilitatem* vocant acta, quæ probant personæ habilitatem, veluti testimonium e libro baptismali, de tonsura, de ordine, de laurea academica impetrata. Quod quum sæpe in longiorem discussionem exeat, ac interim necessarium sit, ut partibus sua assignentur nomina, quo constet, uter actor, uter reus sit; duplicis generis possessoria constituenda fuere, alterum summariissimum, quod durante hac discussione obtineret;

(1) Sed non omne quicquid est *juris divini*, ad forum ecclesiasticum pertinet, alioquin enim etiam paternum in liberos imperium, debitum subditorum obsequiale, & plura alia ad hoc forum essent trahenda, si de iis contenderetur. Proinde Auctoris ratio parum stringit, nec prudenter praxin Galliæ redarguit.

(2) Alias hoc *possessorium* appellari solet *mixtum*, in quo præter *possessionem* etiam demonstrandus est *titulus*, quod vel præsumtio sit contra possessorem, veluti regalium, vel quod possessio sola eum relevare nequeat, ut in beneficiis, quamvis POSTIUS *de manut. obs.* 42. *n.* 24. vel solam possessionem sufficere crediderit. Videlicet communi persuasione in eam itum ast sententiam, beneficia ecclesiastica, qualiacunque sint, cum aliis juribus haud conferenda esse: possessionem solam facile operari posse, ut fures & prædones officia sacra occuparent: intrusos non esse in republica ecclesiastica tolerandos &c. v. STRYK *de necessitat. edendi titulum possess. c. V.* quod *de titulo edendo in beneficiis eccles.* agit. Et tamen *possessio beneficiorum* magis reditus, commoda, & emolumenta concernit, quæ æque possessori cuicunque interim permitti possent, ac quidem inutili clerico, *titulato* licet. Ceterum extra Galliam Interpretes juris canonici in alia omnia eant, quod cognitio de *titulo*, nec in totum nec in tantum, judici sæculari permissa sit. FELICIANUS de OLIVA *de for. eccl. P.* 1. *q.* 8. *n.* 58. *seqq.* Verum non immerito hanc clericalem philosophiam relinquit Gallia, quæ unice in opprobrium potestatis civilis excogitata est.

(a) 1. *Cor.* VII. 4.

ter; alterum ordinarium, quod plenam & definitivam possessionem ac *manutenentiam* daret. Quo facto judex laicus ex præscripto statuti *de an.* 1539. (*a*) partes ad judicem ecclesiasticum *petitorii caussa* (1) ablegare deberet; sed hoc negligitur, quia, quum obtentu *possessorii* caussa accurate cognita, & sæpe in secunda ac tertia instantia ventilata est, inutile ac onerosum partibus videtur, de eadem re novam litem auspicari. Quidquid hujus est, hodie partes in *petitorio* de beneficiis judicem ecclesiasticum adire non possunt; qui si in hujusmodi caussis sententiam quamcumque ferret, regii procuratores ab eodem, *tamquam ab abusu*, adpellare non dubitarent: idque auctoritate senatus consulti d. 15. Jun. 1626. publicati (*b*). Sic ecclesia in Francia penitus privata est cognitione in *caussis beneficiariis*. Sententia provisionalis in possessorio, quam *recredentiæ* (2) vocamus, executioni datur, nulla adpellationis ratione habita; nec possessorium *ordinarium*, adpellatione interposita, suspenditur, secundum formam recredentiæ (*c*). Si alter ex litigantibus durante lite decedit, lis prosequenda non esset, quia beneficiorum heredes non dantur, & (*d*) præcipitur, ne lite pendente litigiosa beneficia aliis conferantur. Sed provisiones ex aula Romana ad hanc regulam non adstringuntur, quum resignatarius resignanti, vel noviter provisus defuncto veluti successor singularis vel heres surrogetur. Surrogatio tamen postulanda est, & quidem intra annum, qui terminus *actionibus possessoriis* est præstitutus.

VI. Eadem distinctio extensa est ad *decimas*, de quibus in *possessorio* cognoscunt laici judices: cognoscunt etiam de quota decimarum plene, & de curatorum portione congrua summariter. Quod de decimis ecclesiasticis est intelligendum; nam de *infeudatis*, quæ habent naturam bonorum sæcularium, etiam in petitorio cognoscunt. *decimales,*

VII. In caussis *mere personalibus* clericorum, & quæ versantur inter clericum & lai- *personales clericorum,*

(1) Neque enim *petitorium* per *possessorium mixtum* absorbetur, in quo titulus tantum *demonstratur* h. e. præsumtive & probabiliter editur; minime vero *plene* de eo disputatur, quod petitorio reservatur, rejectis ad illud exceptionibus altiorem indaginem habentibus. Ceterum quod in Francia petitorium, absoluto possessorio, ut plurimum negligatur, advocatorum imperitiæ adseribendum, qui exceptionibus oppositis respondent, easdemque contra genium hujus remedii resolvunr.

(2) *Vindicias*, ait GUILIELMUS BUDÆUS *in annot. ad Pand. ad tit. de orig. jur. hodie recredentiam vocamus, quod ex verbis Asconii Pediani in Verrinas Ciceronis intelligere possumus. Lis vindiciarum est, inquit, cum litigatur de ea re apud Pratorem, cujus incertum est, quis debeat esse possessor, & ideo qui eam tenet, satisdat pro præde litis vindiciarum adversario suo, quo illi satisfaciat is, nihil se deterius in possessione facturum, de qua jurgium esset: rursus sponsione ipse provocatus ab adversario certa pecunia aut æstimationis, quam amittat, ni sua sit hereditas, de qua contendit.* Post pauca pergit: *Hujusmodi possessio non justa & absoluta est possessio, sed fiduciaria & velut depositoria, ut hæc nostra recredentia rationibus reddendis de fructibus est obnoxia. Fiduciariam autem appello, quam sub manu regia possidere vocant, quasi fide data accepta.* Ita revera *recredentia* est *summarium possessorium*, in quo *provisionaliter*, quis interim donec *caussa possessionis* decisa fuerit, possidere debeat, decernitur, atque ita præcavetur, ne partes ad arma veniant, ut plenius docet LUD. POSTIUS *de manutenendo obs.* 3. *n.* 34. 35. 36. Dicitur autem *recredentia*, quia res concreditur & committitur *interim* alicui cum cautione, observante PAULO CHRISTINÆO *vol.* 6. *decis. Bulg.* 92. *n.* 18. Breviter: *la recreance* gallis est *summarium possessorium*; *la maintenue* vero *possessorium ordinarium*. Conf. STRYK *de decret. interim. c.* 1. *ne* 30. *seqq.* PAPONIUS *in corpore jur. Franc. lib. VIII. tit.* 11.

(a) *art.* 49. 57. (b) *du Fres. Journ. C.* 1. *c.* 112.
(c) *Ed.* 39. 61. *Brod. in Louet. R.* 23. (d) *C.* 2. *ut lite pend. in* 6.

& laicum, si clericus reus sit, cognoscit ecclesiasticus judex (1). Sed ubi vel tantillum caussæ *realis* vel *mixtæ* concurrit, velutiin actione hypothecaria; Clerici, etiamsi conveniantur, laicum adeunt, æque ac si agitur de implendo contractu coram notario inito, aut de agnatione ejus, quod promissum est. Immo etiam in caussa *mere personali*, si clericus contra clericum in eodem foro degentem agit, laicum adit, cujus & justitia promtior, & exsecutio facilior, quæ apud ecclesiasticum languet (a). Equidem clericus conventus in caussa mere personali forum laicum declinare, ac petere potest, ut ad ecclesiasticum remittatur (2). Sed & omittere potest, invitis constitutionibus canonicis, quæ hoc privilegium *juris publici* esse (3) præcipiunt, cui privati renuntiare non possint (b).

solatium episcoporum VIII. Habent tamen episcopi, quo orbitatem judiciorum solentur, si perpendunt, jurisdictionem ecclesiasticam origine-tenus & ex mente evangelii non in eo consistere, ut quam plurimæ caussæ coram episcopis disceptentur, sed ut disceptationes judiciales ab episcopis præveniantur & sufflaminentur: licet hodie nec lites inter ipsos clericos, ut olim, impedire, nec ministros ecclesiæ dignos, quod canones jubent, eligere valeant.

CAPUT VI.

De Processu civili.

origo processus formularii. I. Videamus jam nunc, quo ordine in foris ecclesiasticis *caussæ civiles* disceptentur, ut postea separatim *criminalia* conjungi possint. Primis sæculis quum judicia ecclesiastica in caussis sæcularibus essent instar *arbitriorum*, & in spiritualibus caritatem sequerentur; procul habuere formulas tribunalium sæcularium, regulis scripturæ sacræ & canonibus unice intenta. Quæ judiciorum ecclesiasticorum & sæcularium differentia elucescit (4) ex collat. Carthag. (c) & ex

(1) Moto itaque concursu contra clericum, judex ecclesiasticus creditores quoscunque citat, quia in hoc casu rei vices sustinet, & creditores ut *actores* ad agendum provocantur. Extensum quoque hoc est ad episcoporum *familiares* & *servientes*, ut vocantur in diplomate URBANI IV. apud UGHELLUM *in Ital. sacra tom. I. p.* 314. 316. *nov. edit.* Quod si laicus cum clerico simul conveniatur ob continentiam caussæ, forum ecclesiasticum, ut potentius, prævalere aiunt, quod utrum Gallia admittat, dubio non caret.

(2) Quod immunitas hæc *Dei ordinatione* & constitutionibus canonicis constituta sit, ut aiunt Patres Tridentini *sess. XXV. de reform. c.* 20. Lepidam addit rationem ALEXANDER IV. in diplomate apud UGHELLUM *tom. I. Ital. sacr. p.* 315. *nov. edit. quod servus suo domino stet & cadat*, qua indigitare voluit, clericorum dominos solum esse episcopos, non item principes.

(3) Patrum hanc rationem in *prorogatione* stringere facile liquet, quæ etiam in aliis, privilegiato foro utentibus, locum habet. Magis stringit eo in casu, si in totum sese subducere jurisdictioni episcopali, & sæculari sese submittere vellet clericus, quod permissum non est.

(4) Vestigia adhuc quædam ex antiquo procedendi modo supersunt in *decreto* GRATIANI, quippe quod ex illis scriptis collectum est, quæ nondum formulas processus civilis agnovere, in usum demum post hanc collectionem deductas. Huc refero modum procedendi, traditum in *c.* 4. 5. & 8. C. 35. *q.* 6. si matrimonium contractum impugnatur ob nimiam conjugum propinquitatem, qui processus à regulis hodiernis plane abludit.

(a) *Stat.* 1539. *art.* 92.
(b) *C.* 12. *X. de foro compet.*
(c) *Act.* 1. *n.* 40. *seq.*

& ex compluribus conciliis. Sed quingentis & amplius abhinc annis formularum ambages, velut agmine facto, irruperunt in tribunalia sacra, quibus studium *juris Justinianei* fenestram aperuisse videtur, cujus placita veterem modum agendi, solo usu conservatum, everterunt, quum judices ecclesiastici strictum jus omnesque juris formas observare niterentur, quas judices sæculares neglexere, quippe qui nobiles erant ac milites, nulla literarum cultura tincti, soli *consuetudini* (1) insistentes. Postea clericos elegere judiciorum assessores, quibus jurisdictionem mandarunt: qui hoc modo jus formularium in cuncta tribunalia, maxime in suprema illa, quæ *Parlamenta* vocamus, intulerunt: ita ut totus ordo judiciorum, quo hodie in foris sæcularibus utimur, canonum interpretibus debeatur; ejusque origines sint e decretalibus eruendæ. Qualis ille jam ineunte sæculo XIII. fuerit, patet ex decreto concilii Lateranensis an. 1216. quod judex jubetur *semper adhibere personam publicam, quæ fideliter universa judicii acta conscribat; videlicet citationes, dilationes, recusationes, exceptiones, petitiones, responsiones, interrogationes, confessiones, testium depositiones, instrumentorum productiones, interlocutiones, adpellationes, renuntiationes, conclusiones &c.* (a).

II. In Francia ultimis duobus sæculis plures constitutiones de ordine judiciario, in compendium redigendo, promulgatæ, difficilius in sacris tribunalibus obtinuere, ob longius conservatum *linguæ latinæ* usum (2), pristinis formulis familiarem; quam tamen sensim eliminavimus, sic, ut constitutio an. 1667. in civili, & constitutio 1670. in criminali processu exacte observetur. Neque tamen propterea modus agendi ubique est uniformis, quum in singulis tribunalibus quædam observentur singularia, quæ præsides habent propria. Alii enim sunt regularum & ordinis observantissimi: alii superflua resecantes ad decisionem properant. Enarrabo itaque universum ordinem, quive actus in judiciis necessario sint expediendi, adductis etiam iis, quæ tribunalia ecclesiastica cum sæcularibus habent communia, quum forsitan non omnes, qui hæc legunt, fori tritura subacti sint. Indicabo etiam multa vetera, quæ in desuetudinem abiere, & tamen ad perfectam *decretalium* intelligentiam sunt necessaria. *cujus ordo in Francia usitatus,*

III. Ut lites componi possint, opus est, ut partes coram judice compareant, jura sua deducant, sententiaque judicis pronuncietur. Hæc tria igitur, *comparitio, litis contestatio & sententia*, sunt omni processui essentialia, ad quæ cetera omnia referri possunt. Ut comparitio obtineatur, monenda est pars adversa scri- *enarratur, habetque tria essentialia,*

---

(1) Et ita *jus patrium* conservantes. In Germania eadem rerum mutatio contigit. Tribunalia episcoporum ecclesiastica mox sæculo XII. cum decretalibus, quæ processum juris Romani tradunt, explicant, inculcant, juris Romani scita pedetentim secuta sunt, quod absque eo juris Canonici seu *decretalium* scita intelligere non possent. In ceteris judiciis, oppidanis scilicet, atque nobilium, jus patrium observatum, donec tandem sæculo XV. jus Romanum *prorsus & ubique* per introductionem Academiarum erumperet.

(2) Hic simul cum processu, in decretalibus delineato, tractus est ad tribunalia ecclesiastica, quem adhuc hodie Germani in iis observant. Rationem utplurimum in eo constituunt, quod ab iis appellari possit ad curiam Romanam seu tribunalia nunciorum; quæ nulla acta *legitima* esse censent, nisi in lingua latina conscripta, nec in alia lingua *acta primæ instantiæ*, in secunda edenda, recipere possunt, utpote exoticarum linguarum peritia destituti sint. Enimvero cum non in quibusvis caussis adpellari possit ad pontificem, ut in *civilibus*, quæ inter laicos coram officialibus ventilantur; ratio adhuc alia, quæ *generalior* est, quærenda & priori adjungenda. Illa vero præcipue in eo consistit, quod *usus linguæ* in stylo curiæ, quem merito *Tyrannum fori* dixeris, omne ferat punctum, quem cum curia Romana efformaverit, non potuit non quoque usus latinæ linguæ in fora cum processu curiæ Romanæ introduci.

(a) *C. 11. X. de probat.*

ſcripto, quod in foro eccleſiaſtico *citationem* adpellamus. Hæc olim decreto judicis mandato per apparitorem denuntiabantur; hodie ad exemplum tribunalium ſæcularium ad requiſitionem partis expeditur, & per omnis generis apparitores vel miniſtros inſinuatur (*a*). Forma ejus utrimque eſt eadem. Nam factum eſt in libellum redigendum, cui petitio ſummariter inferenda, & exempla documentorum probantium ſubjicienda. Hoc ſcriptum inſinuandum eſt vel ipſi *perſonæ*, vel *ad domum* (1), & exemplum ejus illi relinquendum.

2. Citationem, IV. Citationes ad judicem delegatum fiunt virtute mandati, quod citato exhibendum, eique ſimul commiſſio indicanda (2), qui ejus notitiam habere non poteſt. Indicandus etiam eſt locus, in quo comparendum, quum proprium auditorium delegati non habeant. Præſtituendus eſt ſingulis citationibus certus dies profeſtus. Actiones enim, die ſolis vel feriato inſtitutæ, nullæ forent. Feriis tamen humanis, ut tempore meſſis vel vindemiæ, conſenſu partium quæſtiones judiciales ſuſcipi poſſunt. Citationes ad perſonas incertas, vel ad plures, qui non efficiunt *univerſitatem* (3) directæ, locis publicis affiguntur, vel e ſuggeſtu pro concione publicantur. Agere omnes in judicio poſſunt, qui non ſunt in aliena poteſtate, nec laborant infamia. Agimus vel ipſi, vel per alios, qui vocantur procuratores ad cauſſam vel *poſtulantes*, qui diſtincti ſunt a *procuratoribus ad negotia*. Tales in Francia *honorabili officii titulo* in omnibus tribunalibus ſunt conſtituti, quorum opera neceſſaria eſt, quum non omnes judiciorum ordinem calleant: non tamen ſuo, ſed partium nomine (4) agunt. Procuratores univerſitatum ſyndici adpellantur. Citati comparent vel ipſi, vel ſcripto procuratori tradito. Qui non comparet, *contumax* adpellatur, & ſemper in culpa eſſe cenſetur. Nam etiamſi ad judicem incompetentem vocatus eſſet, venire tamen deberet, & cauſſas *fori declinatorias* proponere. Secundum canones contumax cauſſa non cadit, ſed vel condemnatur in expenſas, (*b*) vel miſſione in poſſeſſionem, (*c*) vel cenſuris eccleſiaſticis coercetur (*d*). Judicis in arbitrio fuit, quam pœnam eligere mallet. Miſſio in poſſeſſionem eſt partus juris Romani, tenditque ad defatigandam contumaciam, (5) dum actor in actione REALI immittitur in poſſeſſionem rei litigioſæ, & in *perſonali* in poſſeſſionem omnium rei bonorum uſque ad ſummam concurrentem. Sed hac poſſeſſione, quæ eſt tantum

(1) Si neminem domi offendunt, citatio foribus ædium affigenda, vocatis teſtimonii cauſa vicinis, quod ex jure Romano depromtum eſt. HERICURTIUS *dans les loix eccl. de France p.* 129. *§.* 6. Hoc facto, relatio de hac inſinuatione ad acta referenda, deſignatis atque denominatis vicinis, in quorum præſentia affixa fuerit. JO. PAPON. *in corp. jur. Franc. lib. VII. tit.* 4. *art.* 1. Ceterum hoc ſingulare eſt in praxi Galliæ forenſi, quod dies, quo reus comparere debet, decreto citationis inſeri non ſoleat, verum viatori tantum mandetur, ut citationem faciat in certum & competentem diem, ut IDEM *art.* 10. *cit. l.* declarat.

(2) Id quod commodiſſime fit per tranſmiſſionem literarum delegationis, tum ut hoc modo citans ſeſe ad hanc cauſam legitimet; tum etiam, ut limites delegationis exacte ſciat reus.

(3) Hæc ad inſtar unius cenſetur perſonæ, & præſidi vel præfecto ejus inſinuatio fieri poteſt.

(4) Ergo hi non ſunt *domini litis*, quod ſi mentum quidem jus canonicum paſſim ſequitur, ſed in Gallia vix uſum habet.

(5) Ut reus tædio cuſtodiæ hujuſmodi flexus tandem compareat ſeſeque defendat. In effectu hæc miſſio eſt *ſequeſtrationis* inſtar, quæ admodum gravat reum, interim varia incommoda habet, adeoque in Germania per leges imperii publicas prorſus ſublata.

(a) *Ordin.* 1667.
(b) *C. 6. X. de dol. & contum.* (c) *C. 4. X. de eo qui mitt. in poſſ.*
(d) *C. 3. & ult. X. ut lite non conteſt.*

tantum rei servandæ caussa, nullum jus acquiritur, nisi post lapsum anni, & accedente *secundo decreto* (a). Olim censuræ ecclesiasticæ & ipsa excommunicatio frequentabantur: quod concilium Tridentinum prohibuit (b), quoties vel pignora capi, vel mulctæ pecuniariæ exigi, vel personæ in carcerem compingi, vel beneficiorum privatione coerceri possunt, ita ut censuræ, deficientibus aliis mediis, sint ultimum refugium. Quod autem contumax *pœnis* magis, quam *caussæ amissione* plectatur, in caussa est trita juris regula, *ut lite non contestata non procedatur ad probationem vel ad sententiam definitivam* (c) (1). Ob publicam tamen utilitatem excipiuntur caussæ *matrimoniales*, ubi in mora periculum, & *beneficiariæ*, ne ecclesiæ læsionem patiantur, ubi missio in possessionem *sine caussæ cognitione* aleæ plena videtur, quum diligentissimus quisque ad agendum non sit dignissimus (d). Potius summariter rationes ac probationes excutiuntur, ut in possessionem mitti possit, si jus apparens eluceat, ut contumax puniatur, sic tamen, ut refusis expensis admittatur rursus ad judicium. Hic agendi modus, quum humanior videatur ac commodior, ad omnes caussas extenditur. Itaque contumacia actoris efficit, ut reus absolvatur; rei, ut actori, quod petitum est, adjudicetur; cessantibus ceteris contumaciæ pœnis. Olim post comparitionem actor tenebatur in scriptis libellum porrigere (e), quo facto ad consultandum & respondendum dilatio reo indulgebatur. Cui præcidendæ constitutum est (f), ut supplicationi pro citatione libellus insereretur. Quod & justum est, (2) quum actionem intentaturus non solum petitionem, sed & probationes omnes in promtu habere debeat. Reus comparens sæpe objicit exceptiones, quibus intentatam actionem vel eludere; vel judicium sufflaminare, vel examen caussæ frustrare intendit. Primum genus earum sunt *fori declinatoriæ*, quibus ostendit, se coram judice præsenti stare non debere. Et hæ quidem in principio sunt obmovendæ, quum postea non attendantur. Implicat enim, respondisse, & perhibere, responderi non posse. Sequuntur *dilatoriæ*, quæ litem retardant & examen caussæ suspendunt. Item *peremtoriæ*, quæ probatæ actionem perimunt (3). Sunt & *personales*, quibus actori quæstio status seu qualitatis, sub qua agit, (4) movetur. Harum celebratissima in canonibus est exceptio *excommunicationis*, licet nostris moribus inutilis. Quum enim excommunicati infames fiant, alios in judicio prosequi nequeunt, quia etiam *in loco judicii* institutum

(1) Qua de causa secundum jus commune lis pro *negative contestata* habetur, ad hunc effectum, ut actor probationem suscipere, & ea peracta sententiam definitivam ferre possit. In quibusdam tamen Germaniæ judiciis revera reus punitur *amissione caussæ*, quando sub pœna *confessi* & *convicti* citatur, & denuo non comparens pro *confesso* & *convicto* judicatur.

(2) Idem quoque in legibus Germaniæ tam universalibus quam particularibus provisum, & inde factum est, ut *dilatio deliberatoria*, olim post oblationem libelli danda, per *citatoriam*, seu quæ in citatione continetur, absorbeatur.

(3) Quatenus mox probari possunt, ut sunt rei judicatæ, transactæ, juramento judiciali decisæ, aliæque *litis finitæ* seu quæ statim indicant, revera litem jam mortuam, extinctam, & finitam esse, unde etiam exceptiones præscriptionis, solutionis, compensationis &c. huc referri debent *c. 1. de L. C. in 6.* Altioris indaginis quæ sunt, rejiciuntur post litis contestationem.

(4) Unde nascitur exceptio *legitimationis ad causam*, si ut heres, ut cessionarius &c. actor agit. Si in hac probanda deficit, nulliter actum, quicquid actum est.

(a) *C. 1. X. de eo qui mitt. in poss. C. 2. X. de seq. possess.*
(b) *sess. 25. c. 3.* (c) *t. t. X. ut lite non contestat.*
(d) *C. ult. §. 1. eod.* (e) *t. t. X. de libell. oblat.*
(f) *Ordin. 1539. art. 16.*

stitutum colloquium ex mente interpretum involveret commercium (1) cum his hominibus. Hæc exceptio in qualibet parte litis opponi poterat (a) iis temporibus, quibus excommunicationes frequentissimæ, magno abusui subjectæ. Unde concilium Lugdunense 1245. constituit, ut ea usurus ipsam excommunicationis speciem nomenque excommunicatoris exprimat, & utrumque intra *octiduum* probet, nec nisi bis eam alleget (b). Reo objici nequit (c) quippe qui invitus ad tribunal trahitur defensione sua haud quaquam defraudandus, (2) immo respondere tenetur, *ne videatur de sua malitia commodum reportare* (d). Haud minus canonibus celebrata est exceptio *spolii*. Jure communi spoliatus h. e. vi e possessione rei litigiosæ dejectus, ab eo, qui dejecit, ante conveniri non potest, (3) quam restitutus sit, ne usurpator violentiæ fructum habeat. Porro si quis bonis omnibus spoliatus esset, actiones omnes intentatas declinare poterat, impar ferendis sumtibus. Sed hæc principia diversas fraudes peperere. Spolium enim adpellata est quævis injusta dejectio si vel maxime sententia judicis injuncta; & actori sæpe objecta est exceptio spolii ab altero facti (4). Hnc obtentu eludebantur omnia judicia criminalia, & qui impune peccare moliebantur, illi numquam restitui desiderarunt. Hinc Concilio Lugdunensi 1274. variis modis restricta est hæc exceptio (e), quæ in Francia pariter exulat. Exoleverunt etiam reconventiones, quas olim ecclesiastica tribunalia, sed laica numquam, admisere (f). Interim reo integrum est, qualemcumque adversus actorem actionem sub nomine *petitionis incidentis* instituere, præsertim in caussa connexa si non connexa est, non auditur, si partes non eidem judici subjectæ sunt. Sic clericus coram officiali a laico conventus *petitione incidenti* laicum ferire non potest, nisi sit admodum connexa.

reconventio in Francia nulla.

CAPUT VII.

De Processu civili continuatio.

2. litis contestationem.

I. SI nullæ exceptiones oggeruntur, vel oggestæ a judice rejiciuntur; ad arcem caussæ penetrandum est, propositis judici defensionibus vel scripto vel viva voce; quo casu prologo sententiæ inferuntur. Primum de defensione judicium fit litis contestatio, quæ est caput & cynosura litis universæ (g). Nam ante-

(1) Quod admodum absonum est, cum *familiare commercium* tantum cum excommunicatis interdictum sit, non quod ex *necessitate vitæ civilis* instituendum. Ut itaque hoc absurdum Auctor vitet, notanter addit: *ex mente interpretum*.

(2) Ad hunc affectum tamen ei objici solet, ne ipse in persona compareat, sed per procuratorem potius, ad quod alias cogitur.

(3) Non tantum in causa connexa, sed etiam in quacunque alia. Impedit hæc exceptio, intra 15. dies probanda, litis contestationem, ut reus, nisi *plenarie* restitutus fuerit, respondere haud obstrictus sit. Nec sufficit restitutio possessionis, nisi de damnis expensis & fructibus satisfecerit. Paupertati tamen spoliatoris ex æquitate hoc dari solet, ut audiendus etiam sit ante plenariam fructuum & damnorum restitutionem, quæ ad litis intentatæ terminum reservatur. GABRIEL ALVAREZ de VALASCO *de privil. pauper. quæst.* 46. *num.* 10.

(4) Absurdum vero hæc praxis sapit, nec fundamento ullo juris subnixa, forsan tamen ex hoc errore deducta, quod sicuti actio spolii contra omnem possessorem dari dicatur, ita etiam exceptio.

(a) *C.* 12. *X. de except.*
(b) *C.* 1. *de except. in* 6.
(c) *C.* 5. *X. de except.*
(d) *C.* 7. *X. de judic.*
(e) *C.* 1. *de restit. spol. in* 6.
(f) *Consuet. Paris. art.* 106.
(g) *C.* 54. §. *licet X. de elect.*

antequam judex partium intentiones percepit, earumque probationes audiendas esse censuit; dici nequit, partes litigare. Litis contestationis effectus insignes sunt. Est enim *quasi contractus*, quo partes conveniunt de judicato solvendo; & reus, qui ante *in bona fide* fuit, in *mala fide* constituitur (1). Firmantur etiam qualitates agentium & actionum in tantum, ut mutari nequeant (2). Ex quo formularum solemnia opplerunt tribunalia ecclesiastica, duplex judiciorum genus formandum fuit; *solemnium*, quibus ambages formulariæ strepitusque & figura judicii exacte observantur, & *summariorum*, quibus cuncta viva voce arctatisrue dilationibus peraguntur (*a*). Indicatæ sunt etiam caussæ, quæ *simpliciter & de plano* sine judiciorum strepitu & figura tractandæ, leviores scilicet, vel majores, quæ moram non ferunt, ut beneficiorum, decimarum, matrimoniorum (*b*). Quæ quum hodie fere solæ officialibus relictæ sint, satis apparet, eorum judicia esse *summaria*. Et quo magis a solemnibus recedimus, eo propius veterem judiciorum ecclesiasticorum simplicitatem attingimus.

II. Lite contestata, partes ad probationes accinguntur, de quibus judex cognoscit. Probatio est vel *vocalis*, vel *literalis*. *Vocalis* vel a partis adversæ *confessione*, vel a *testium depositione* proficiscitur. Licet enim partibus semet mutuo interrogare de *factis & articulis* congruis; (3) & qui respondere detrectat, habetur pro *confesso* (*c*). Judex quoque in qualibet litis parte interrogare potest (*d*). Sæpe actor reo juramentum defert; refert nonnumquam reus, & interdum judex, deficiente probatione, actori injungit (*e*). Juramentum litis decisorium in foro ecclesiastico frequentius est, quum ecclesiastici plus conscientiæ fideique dare præsumantur. Majoris negotii est probatio per testes. Hi citandi sunt a judice, coram quo depositiones secreto edunt in scripturam redigendas, quam in caussa *civili examen* (*enquête*;) in *criminali informationem* adpellamus. Si examen detrectant, mulctis aliisque pœnis cogi possunt, si noti sunt; si ignoti, censuris ecclesiasticis, (*f*) quibus præmittuntur monitoria generalia, publicis locis affigenda, vel pro concione publicanda, quibus judex ecclesiasticus, proposito facto, quod fere atrox crimen esse solet, omnes, ad quos ejus rei notitia pervenit, exhortatur ad revelandum, (4) adjecta pœna excommunicationis, si post

quam segnuntur probationes vel vocales,

(1) Hunc effectum communiter attribuunt litis contestationi, & quidem sine ullo discrimine per *l.* 25. *§.* 5. *de hered. petit.* Et tamen idem effectus etiam *controversiæ motæ* adscribitur, *c. l.* imo soli etiam *denunciationi* in *l.* 20. *§.* 11. *eod.* Litis contestatio sane hunc non operatur, sed *scientia rei alienæ*, quæ modo per *denunciationem*, modo per *controversiam motam*, modo etiam per *litis contestationem* reo ingenerari potest. Hæc ubi deficit, mala quoque fidea cessat.

(2) Nam si vel maxime causa reum non tangat, post litem tamen *suo nomine* contestatam æque tenetur, ac si causa eum tangeret.

(3) Quem in finem *positiones* ex libello format actor, quæ tamen non *probationis* gratia offeruntur, sed tum ut litis contestatio eo planior fiat, tum etiam ut religione juramenti, quod reus subire debet de malitia, a temeraria negatione deterreatur.

(4) Prolixior est hæc praxis, quam ut binis verbis tangi possit. Plenius de ea egerunt ANTONIUS LAZARIUS *in quæst. canon. de monit. seu excommunicat. ad effectum revel.* & THEOPHILUS RAYNAUDUS, societatis Jesu theologus, *de monitoriis ecclesiasticis ad extorquendam restitutionem aut revelationem*, in quo tractatu imprimis *cap. III.* praxis ab auctore facta enarratur. Fundamentum ejus deprehenditur in *c. un. extrav. comm. de furtis.* Supponunt traduntque, conscium veritatis, cujus detectio quæritur, per potestatem ecclesiasticam adstringi posse ad revelandum sub comminatione excommunicationis, si intra terminum præfixum haud paruerit. Postquam enim excommunicationi effectus prorsus

(a) *Cl. sæpe* 2. *de verb. signif.*
(b) *Cl.* 2. *de judic.*
(c) *C.* 10. *X. de fide instrum.*
(d) *l.* 21. *de interrogat.*
(e) *C. ult. X. de jurejur. juncta glossa.*
(f) *C.* 11. *X. de testib. eog.*

post trinam publicationem cessaverint. Quæ fere unica ad probationem factorum occultorum via admodum teritur, dum & judices laici in caussis mere sæcularibus sæpe eam eligunt, & officialem, qui publicationem detrectat, fructuum sequestratione compellendum censent; quod Concilio Tridentino (a) diserte prohibitum, cautumque, ne in caussis levioribus monitoria adhiberentur.

vel literalis III. Probatio literalis consistit in scripturis publicis, privatis. Publicæ per se fidem faciunt, suntque eæ, quæ a publicis personis ex officio agentibus conceptæ (b). Scriptura privata fidem non facit, nisi recognita, vel literarum comparatione vera deprehensa fuerit. Stricte solis instrumentis ***authenticis*** fides adhibenda, nisi exempla sint per manum publicam facta, & quidem pars adversa stricto jure petere potest, ut ipsa ***exemplificationi*** intersit (1), quæ olim jussu judicis erat suscipienda (c). Si instrumenta sunt penes personam publicam, compelli a judice potest ad edenda exempla. Instrumenta ex curia Romana adlata tum demum in tribunalibus nostris fidem faciunt, si duorum ***agentium in rebus*** testimonio nituntur.

3. sententiam IV. Probationes absolutæ partibus mutuo aperiuntur, ut intra terminum eas impugnent: quo facto, vel saltem termino elapso, sententia ferri potest. Si tamen in Ecclesiam vel in rempublicam aliquid detrimenti redundaturum esset; promotori seu procuratori generali acta tradenda sunt, ut ipse arbitrari possit. Sententiæ sunt duplicis generis, ***interlocutoriæ*** & ***definitivæ***. Illis aliquid fieri jubetur, dum lis decidatur, v. gr. sequestratio. Nam quoties judex hoc vel illud in caussa suscipiendum imperat (2), interlocutoriæ vim habet. His autem lis deciditur.

definitivam. V. Olim sententiæ, licet ex instrumentis & secreto judicatum esset, partibus scripto recitandæ erant: quod in foris sæcularibus primum neglectum, & (d) generatim sublatum est. Concordato (e) duo anni ad finiendam instantiam præscribuntur judicibus delegatis, quod Concilium Tridentinum (f) sancit etiam de ordinariis. Unde partibus a lapsu biennii judicem superiorem adire, litemque coram eo prosequi datum. In Francia nec biennium perdurandum est; sed, simulatque partes submiserunt, judicem cessantem bis interpellant de ferenda definitiva. Si rursum cessat, pars læsa veluti a denegata justitia adpellat, & adversus judicem agit ***ex syndicatu*** ad resarciendum damnum, & ad ***id quod interest***. (g) Hæc est forma processus ***primæ instantiæ***. De adpellationibus post crimina dicemus.

CA-

prorsus insolitos tribuerunt, qui etiam ignotos stringere, eorumque conscientiis laqueos, terrores & cruciatus imponere possunt, non adeo mirandum est, hac methodo sæpe felicius crimina manifestari, quam ordinaria inquisitione. Plurima etiam de hac materia congessit JOSEPHUS GIBALINUS *de sacra jurisdict. in ferend. pœn. & censur. eccles. disq. II. q. 2.* cui jungendus JACOBUS EVEILLON *dans le traité des excommunications & monitoires. c. 19. p. 389.*

(1) Ut exemplo fides plena adscribi possit, cognoscendum de originalis valore & fide; æquum ergo justumque est, ut adversa pars audiatur, & ejus exceptiones, si quas habet, judex examini subjiciat, atque de iis decernat. Hoc neglecto, fidem plenam exemplum operari nequit.

(2) Vel etiam *punctum incidentem* decidit, super quo uterque satis auditus est. Hæc speciatim vocatur, interlocutoria *mixta*, quia *vim definitivæ* intuitu ejus controversiæ incidentis, quam definit, habet.

(a) *sess. 25. c. 3.* (b) *C. 2. X. de fid. instrum.*
(c) *C. ult. eod.* (d) *Stat. 1644.* (e) *tit. 29.*
(f) *sess. 24. c. 20.* (g) *Ordin. 1667. tit. 25. art. 4.*

CAPUT VIII.

De hæresi, aliisque læsarum Religionum criminibus.

I. Major jurisdictionis ecclesiasticæ vigor in ulciscendis criminibus, canonum carbone notatis, quia magis sacra & bonos mores lædunt, quam societatem civilem turbant, licet principum legibus quoque coerceantur ac vindicentur. Criminum ecclesiasticorum atrocissimum est *hæresis*, quæ fidei Christianæ fundamenta labefactat. Hæresis autem est *pertinax defensio dogmatis, ecclesiæ universalis judicio condemnati*, sive decreto concilii œcumenici, quod Arianismo Niceæ contigit; sive pontificio oraculo, per totam ecclesiam recepto, quale D. Innocentius adversus Pelagium edidit; (a) sive sanctione concilii particularis ab universa ecclesia agniti, quod Pauli Samosateni placitis Antiochiæ contigit. (b) Hujus autem caussæ duæ disceptationes sunt; altera *de jure*, ut appareat, num dogma orthodoxum sit, an hæreticum, de quo unice *ecclesia*, id est, (1) episcopus vel concilium provinciale, vel papa cognoscit (c); altera *de facto*, num hic vel ille sit hæreticus, quam in Francia judices laici, si hæresis manifesta est, salvo judicio Ecclesiæ, sibi arrogant, quum hoc casu de exsequendis legibus regiis, deque pœna eorum, quos Ecclesia condemnavit, agatur. Jam vero principes pœnas sæculares huic crimini, quod tranquillitatem publicam diversitate sententiarum turbat, præstituerunt. Vix enim fieri potest, ut inter homines, religionum debita reverentia flagrantes, qui mutuo vel pro sacrilegis vel pro superstitiosis habentur, pax servetur (2). Neque huc facit, quod vulgo jactitant, principi nullum conscientiæ alienæ, nullum opinionum humanarum competere dominium. Sufficit, ut jus habeat impediendi propullulantes perversas doctrinas. Nec indulgendum est, ut adversus Deum & dogmata divina, liberius, quam adversus principem, adversus leges reipublicæ fundamentales, vel contra bonos mores, quidquam effutiatur (3). *Quid hæresis?*

II. Hæ-

(1) Sæpe iam observavi, ea, quæ *ecclesiæ* tribuuntur, proprie de episcopis, ut ejus præfectis & magistratibus, intelligenda esse. His jus *decidendi* & de quæstionibus fidei decernendi datum esse credunt. Quid vero si episcopi inter se dissentiunt, ut Eusebiani olim & orthodoxi? potentior pars prævalet, eaque sententia decisiva creditur, quam amplectuntur dominantes. Sic olim approbabant imperatores illam formulam, quam Damasus papa, & Petrus Alexandriæ episcopus, magna in auctoritate constituti, receperant. *l.* 1. C. *de summa trinit.* Et sic fere semper in his controversiis observatum fuit, ut, quæ pars prævaleret, *orthodoxiam* constitueret. Nunquam *Remonstrantes* condemnati fuissent, nisi adversarii eorum in synodo Dordracena prævaluissent, eique JOANNES BOGERMANNUS, hæreticorum malleus & persecutor implacabilis, præfuisset. v. GERARDUS BRANDT *in histor. reform. Belg. vol. III. lib.* 33. *seqq.* Paucis: religio dominans denominari solet *orthodoxa*, quia publice approbata est: damnata & reprobata (id quod ex judicio *majoris partis* fit) vero *hæresin* sapere dicitur. Ita vero contingit, ut quod hodie *orthodoxum* judicatum fuit, mox atro hæreseos notetur carbone, quoniam tempora mutantur, & mox hæc, mox alia multitudo prævalet.

(2) Cur vero non? si domantur hæreticorum persecutores: si dissentientibus omnis calumniandi ratio severe interdicitur, pax etiam inter diffidentes in religione servari potest.

(3) In *thesi* non inepte philosophatur Auctor. Ast quem mihi dabis hæreticum, qui *dolo malo* (absque quo crimen concipi nequit) contra Deum loqui, vel contra bonos mores quid effutisse convinci potuit?

Errantes

(a) *ep.* 24. 25. *Hist. eccl. l.* 23. *n.* 34.
(b) EUSEB. *l.* 7. *c.* 30.
(c) *C.* 9. *X. de hæret.*

quæ pœnæ? II. Hæresis purgatur abjuratione erroris & professione fidei catholicæ. Si post *relapsorum.* abjurationem hæreticus in eamdem vel aliam hæresin recidit; *relapsus* audit, cujus generis hominibus difficilior redditur absolutio, ne sacramenta prosanentur (*a*). Condemnantur etiam credentes, receptatores, defensores & fautores hæreticorum (*b*). Pœnæ canonicæ sunt atrocissimæ: nam clerici gradu privantur; laici & clerici excommunicantur, atque in hoc statu morientibus denegatur sepultura ecclesiastica. (*c*) Quid quod a beneficiis & officiis ecclesiasticis liberi eorum excluduntur, & quidem primi & secundi gradus in paterna; primi tantum in materna linea. (*d*) Sæculares pœnæ a principibus pro temporum & hæreticorum varietate variæ constitutæ sunt, ut mulctæ pecuniariæ, confiscatio vel partis vel omnium bonorum, fustigatio, carcer, exilium, ultimum supplicium (1).

apostatarum, III. Hæretici *nati* excusatius peccant; *facti*, *apostatæ* vocantur, & atrocius puniuntur. Quum enim religiosi professi & clerici, qui in sacris, quando ordinem deserunt, ut uxorem ducant vel sæcularem vitam agant, *apostatæ* adpellentur (*e*): justius sic adpellantur, qui ad exemplum eorum, qui ad Mahometismum deficiunt, professioni Christianæ fidei nuntium misere. In tales Ecclesiæ salva manet jurisdictio, cujus filii, utut rebelles, (2) non esse desinunt, sacro lavacro tincti, quod imprimit characterem indelebilem.

infidelium, IV. Sed infideles, qui semper tales fuere, ut Judæi, Mahometani, Idololatræ, non subjecti sunt *jurisdictioni Ecclesiæ*, quæ tamen fidelibus commercium periculosum cum his omnibus interdicere (*f*), & adversus eorum ausus brachium sæculare implorare potest (3). Principis enim est, eos reprimere, si Christianam fidem facto vel verbis impugnant, Christianos seducunt, falsam religionem publice exercent. Quibus malis ut obviam eatur, princeps prohibere potest, ne quis in territorio habitet, qui non profiteatur religionem territorii (4). Ex hoc capite CCC. abhinc annis Judæi; ex hoc capite an. 1685. Calviniani e Francia fuerunt ejecti. Quum hæretici & infideles errores suos in deliciis habeant, ferendum est, ut in suis territoriis leges ferant contra veram religionem.

Errantes *dolo malo* errare, & *contra Deum loqui* dicuntur, qui a judicio dominantis ecclesiæ h. e. cleri recedunt. Ita ubique rationes subduxere hæreticorum mastyges, quos *hæretificos* dicunt, quamcunque inspexeris religionem.

(1) Non tantum pœnas gravissimas & capitales hæreticis dictitant catholici. Fuere etiam quidam inter reformatos, qui eodem ducti sunt fervore, ut BEZA & ipse synodi Dordracenæ præses, JOANNES COGERMANNUS, Bezæ assecla, qui capitali supplicio plectendos hæreticos dixerat, vid. MICHAEL de la ROCHE *dans les Memoires literaires de la grande Bretagne tom. IX. p.* 11. Nec hoc adeo mirandum, cum ipsemet CALVINUS hæresin SERVETI morte afficiendam esse censuerit, quod moderatiores indigne tulerunt, ostendentes hæreticos non esse gladio puniendos, v. de la ROCHE *cit. l. tom. II. p.* 190. *seq.* Ipse Henricus VIII. postquam jam obedientiæ ecclesiæ Romanæ nuncium miserat, plures hæreticos necare jussit, quo eo magis *orthodoxiæ* gloria curasceret, ut aliquot exemplis IDEM observat *p.* 257. *seq.* Inde liquet, quid *dominatus in religione* præstare, quamque infelices effectus producere queat.

(2) In hoc potissimum hujus criminis *atrocitas* quæritur: qui dissentiunt a fide catholica, in communione ejusdem ecclesiæ manere nequeunt, unde dicuntur *rebelles*, & sic contra statum reipublicæ ecclesiasticæ delinquunt.

(3) Ita *per indirectum* potestatem ecclesia in infideles exercere dicitur, quod eos omni commercio cum fidelibus intercludere queat, quod plenius illustravit RICCIULLUS *de jure person. extra grem. ecclesi. existent.*

(4) Inde factum, ut judæi in Germania

(a) *C.* 9. *X. de hæret.* (b) §. 13. §. *credentes eod.*
(c) *C.* 8. *eod.* (d) *C.* 15. *eod. in* 6.
(e) *C.* 1. *& ult. X. de apostat.* (f) *C.* 5. 6. 15. 16. *X. de Jud.*

gionem. Sed istæ leges neminem bonum absterruere umquam, quo minus illic habitent, animarumque saluti invigilent, scientes, Deo magis obediendum esse, quam hominibus (*a*). Nec eos esse metuendos, qui corpus solum occidere possunt (*b*). In hujusmodi angustiis religio Christiana nata est; in his crevit, in his adolevit; quæ certissimum perhibent de fide verorum Christianorum testimonium.

V. Hæreticis succenturiantur schismatici, quia, auctore Cypriano, *qui unitatem Ecclesiæ non tenent, fidem non tenent* (*c*). Est autem schisma divisio, quæ lacerat Ecclesiam, dum pars plebis, vel cleri insurgit adversus legitimum pastorem, communionemque ejus exosa, falsum doctorem suo nutu sibi eligit (1). Hujus criminis eædem pœnæ sunt ac hæreseos. Inter alia omnes ordinationes, beneficiorum collationes, aliique actus judiciales, a prælatis schismaticis peracti, irriti sunt (*d*). Interim hæretici & schismatici non amittunt potestatem administrandi sacramenta, si quam habuere, haud magis, quam alii peccatores, quia character sacerdotalis æque est indelebilis ac baptismalis. Peccant saltem, quod hac potestate utuntur extra Ecclesiam. Ut igitur baptismus ab hæretico vel schismatico administratus æque validus est, ac baptismus ab ebrio vel impudico homine administratus (*e*); ita qui ab hæretico vel a schismatico Episcopo ordinantur, presbyteri sunt, modo Episcopus ille recte ordinatus sit. Quos enim laici vel simplices presbyteri Episcopos vel pastores, quocumque nomine veniant, constituunt, ii nunquam non laici sunt manentque. Si igitur canones schismaticorum ordinationes irritas declararunt, hoc intelligendum est de interdicto perpetuo, de quo Ecclesia dispensare potest (*f*). *schismaticorum*

VI. Hæretici plerumque sunt blasphemi (2). Nam qui fidem non tenet, de Deo & de divinis mysteriis, quæ contemnit, irreverenter loquitur; atque hoc ipsum est, quod proprie blasphemiam vocamus. In eumdem censum veniunt vanæ & insolitæ *execrationes*; quarum aliæ aliis pro verborum natura & animi affectu atrociorem pœnam merentur (*g*). Eodem pertinet *perjurium*. Nam Deo illudere videtur, qui fidem sub invocatione numinis datam violat, aut Deum vindicem vocat promissi, quod salva fide & sine crimine servare nequit. *blasphemorum, perjurorum*

VII. *Sacrilegium* est quodlibet factum, quo *religio* (3) *despicatui* habetur, ut aucha- *sacrilegorum, astrologorum,*

nia non aliter, quam interveniente *dispensatione* commorari queant, & sic jus judæos recipiendi regalibus annumeratum sit.

(1) Id quod citra *hæresin* etiam contingere potest, aliis de causis, inter quas per sæcula plura eminuit *ambitio*, seu *imperii gloria*. Hoc crimen rursus tangit statum publicum ecclesiæ dominantis, ejusque caput imprimis petit, quod non potest non abominabile iis videri.

(2) Ut hæreticos eo magis gravent, omniumque odiis exponant, constituere solent dominantes, eos esse *blasphemos*. Jam olim infideles ipsi Salvatori & Apostolis blasphemiæ crimen objecerunt, quam praxin persecutores & flagella hæreticorum in usus suos traxere, & hoc atro carbone eos notarunt. Quam vellem vero, ut protestantes saniores facti fuissent, inter quos (proh dolor!) plures reperi, qui nil blasphemias earumque imputationes in ore habent. Videlicet quos a se dissentire animadvertunt, *hæreticos* appellant: hæretici autem *contra Deum loqui* dicuntur; qui autem contra Deum loquitur, blasphemus est.

(3) Vel quicquid vulgo *religiosum sanctumque* habetur, vel dicitur, licet nulla *religio* rei insit. Unde non tantum datur sacrilegium *sacrarum rerum*, sed etiam *nuptiarum*, & *politicum*, utpote si contra reverentiam principi debitam quid committitur. Quo majora vero superstitio semsit incrementa, eo plures hujus criminis enatæ sunt species, ut vel quadraginta species referre

(a) *Act. IV.* 19. (b) *Matth. X.* 28. (c) *C.* 12. *q.* 1. *c.* 18.
(d) *C.* 1. *X. de schism.* (e) *de consecrat. dist.* 4. *c.* 40.
(f) *C.* 24. *q.* 1. *c.* 37. *C.* 2. *X. de schism.* S. THOM. *supplem. q.* 38. *art.* 2.
(g) *C.* 2. *X. de maledic.*

euchariſtiæ, ſacri olei, ſacrorum vaſorum, Eccleſiarum, cœmeteriorum profanatio; immunitatis ſacrorum locorum violatio in terris, ubi ea obſervatur; furtum ſeu uſurpatio rerum Deo conſecratarum; clericis & religioſis intentata vis (a). *maleficorum, divinatorum,* Cum hoc crimine ſæpe conjunctum eſt *ſortilegium*, ceteraque maleficia eorum, qui cum dæmonibus commercia jactitant ad furta invenienda, ad res futuras divinandas, ad amorem aliorum ſibi conciliandum, ad damnum inimicis dandum (b). Ejuſdem furfuris ſunt *magia*, *aſtrologia judiciaria*, *chiromancia* ac reliquæ divinationum ſpecies; item conceptiones verborum & characteres certis morbis pellendis aut certis effectibus naturalibus ſuſſlaminandis. Quum inter hæc remedia & effectus eorum nulla ſit naturalis proportio; ſi qui ſunt, ii dæmoni adſcribendi ſunt, quum Deus nullibi miraculis patrandis ſemet obligaverit. Si nulli ſunt, quod frequentiſſimum eſt, criminis loco tamen eſt profeſſio artium jure divino prohibitarum & animus iis inhiandi. Hæc crimina fere nutrit *ſuperſtitio*, quæ generatim indigitat omnes actiones obtentu religionis ſuſceptas, *ſuperſtitioſorum,* licet nec publico Eccleſiæ calculo (1) adprobatas, nec utiles ad pietatem (c). Notabilis & pertinax ſuperſtitio crimen habetur; ſed plerumque *languentium* aut *ignorantium* (2) morbus eſt. Moribus noſtris laici horum criminum rei non ad judicem eccleſiaſticum vocantur, ſed ad laicum, qui de iis cognoſcit, legum regiarum vindex.

CAPUT IX.

De Inquiſitione ejuſque origine.

Origo inquiſitionis I. INde a quingentis annis hæreſium aliorumque criminum cauſſa conſtituta ſunt peculiaria tribunalia, quæ *inquiſitionum* vocantur, quæve per Italiam Hiſpaniamque, licet in Francia exulent, tantæ ſunt auctoritatis, ut de iis pauca in medium afferre operæ pretium videatur. En eorum natales. Supra diximus, *fratres prædicatores* maxime convertendis Albigenſibus aliiſque hæreticis primum deſtinatos fuiſſe, (3) quod munus ſibi pariter recens inſtituti ſumſere *fratres minores*: quorum animis, dum calerent, utendum cenſuit pontifex, quum maximopere proficerent. Nam *voce* & *ſcriptis* refutarunt hæreticos, principeſque & populos excitarunt, ut pertinaces perſequerentur pellerentque (4). Nume-

ferre integrum foret ex decretis conciliorum, mox ſpeciali diſſertatione colligendas.

(1) Ergo publicum eccleſiæ judicium & approbatio facit, ne aliquid *ſuperſtitionis* in cenſum referri poſſit. Hoc principium in eccleſia Romana magnos ſuperſtitionum peperit cumulos, nec illæ ceſſabunt, quamdiu in hoc principio ſubſiſtitur.

(2) Obſervarunt jam alii, utplurimum hoc morbo affectos fuiſſe monachos, & imprimis quidem mendicantes, qui *ſuperſtitioni* utplurimum adeo dediti fuere, ut fere, quicquid mali inde in eccleſiam derivatum eſt, ex monaſteriis, tanquam ex fonte perenni, fluxerit. Hæc eos plus roboris *ſuperſtitioni* ſuperaddiderunt, quo magis, in ſæculis barbaris, ignorantia per monachos promota fuit. conſ. *c. ſeq. §.* 1.

(3) Dominicum hic zelus ſanctus vel quaſi inflavit atque animavit, ut hanc provinciam ſibi poſtularet, & primus *inquiſitor generalis* fieret. Non minori ardore FRANCISCUS in Italia hæreticis bellum indixit, eoſque oppugnavit, ut his duobus ducibus immaniſſima illa inquiſitio, per quam ſævitum eſt in quoſcunque, natales ſuos debere videatur.

(4) En converſionem hæreticorum monaſticam, ſed plus quam barbaram. Tali methodo haud uſus eſt Chriſtus, multo minus Apoſtoli, unde ſequitur, ut Chriſti ſpiritu & Apoſtolico haud ſint præditi, qui hac *monaſtica methodo* in convertendis hære-

(a) *C.* 17. *q.* 4. *c.* 2.
(b) *C.* 1. 2. *X. de ſortil.*
(c) *C.* 26. *q.* 2. *c.* 6.

Numerum conditionemque hæreticorum, cujusque loci exacte explorarunt; quam diligentes episcopi, quam assidui principes, quam promtl ceteri ex plebe essent in exstirpandis hæreticis, curate observarunt, Romamque retulerunt. Jurisdictione tum quidem destituti, animarunt tamen nonnumquam magistratus ad proscribendos vel puniendos hæreticos, ac dynastas ad arma sumenda, populumque ad belli societatem signo crucis panneo, pectori affixo, excitarunt, harumque expeditionum sociis easdem *indulgentias* dederunt, quas nacti sunt, qui ad bellum sacrum in terram sanctam profecti.

Lex edictis Friderici II. Imperatoris.

II. Quum Fridericus II. pontifici Honorio III. reconciliatus Paduæ degeret, die 22. Febr. 1224. quatuor edicta promulgasse dicitur; quibus sæcularibus judicibus hærericos, ab Ecclesia judicatos, puniendos commendavit; obstinatis ignem ultorem: pœnitenribus carceres perpetuos præstituit; pœnas adversus perduellionem & læsæ majestatis crimen ad hæresin extendit, omnesque leges cum jure civili, tum jure canonico adversus hæreticos latas confirmavit (1) (*a*). Præterea tuendos recepit *inquisitores*, quod nomen iis, qui hæreticos indagarunt, datum, quodve in quadam lege Theodosii magni adversus Manichæos deprehenditur (*b*). Innocentius IV. qui an. 1243. in solium Romanum evectus est, observandis legibus hisce perpeti cura invigilavit *Dominicanosque* & *Franciscanos*, qui Ecclesiæ hac in re utilissimam operam navabant, eximia auctoritate ornavit, & Episcopis, quibus cognitio de crimine hæreseos competebat, adjunxit, atque magistratibus mandavit, ut, ex judicio *Episcoporum* & *Inquisitorum*, apparitores conducerent, a quibus hæretici in carceres compingerentur, & bona eorum occuparenrur. Hoc ipsum præstitit Innocentius; edita d. 15. Mai. 1252. bulla ad omnes rectores, consilia & communitates in Longobardia, Æmilia & Marchia Trevisana, 31. articulis propositis, qui statutis omnium civitatum inserti sunt (*c*). Quorum primo magistratus omnes, simulatque munera sua ineunt, jurejurando ad observantiam illam adstringuntur, ni muneribus excidere; & hæreseos

Inquisitio Italica,

hæreticis utuntur. Quæ vulgo dubia ex dicto Christi: *compelle intrare*, adferuntur, prolixa opera examinata sunt in tractatu BAELII *dans le Comment. philos. sur les paroles de Jesus-Christ, Contrain-les d'entrer, ou Traité de la tolerance universelle*. Ceterum quanta auctoritate terribili instructi fuerint hi *inquisitores* papales, docet INNOCENTII III. instructio, data fratribus RAYNERIO & GUIDONI, relata a RAYNALDO *ad ann.* 1198. *n.* 37. vi cujus injunctum est principibus, ut quos hi legati anathemate perculissent atque hæreticos pronunciassent, e sua ditione ejicerent, bonaque eorum fisco addicerent; si vero in iis ulterius morarentur, morte eos adficerent, id quod ni facerent, anathemate eos, terrasque interdicto ferirent; præterea vero propositis præmiis papalibus h. e. indulgentiis, aliorum zelum incitavit, qui legatis suis operam auxiliumque in persequendis hæreticis præstarent.

(1) Tres omnino leges FRIDERICI II. sunt, quibus inquisitionem contra hæreticos magnopere promovit, quas integras refert PHILIPPUS a LIMBORCH *in histor. inquis. lib. I. c.* 12. Crudeliores leges vix excogitari potuisse crediderim, quibus factum, ut innocentissimi etiam, quibus *omnis proclamatio & appellationis beneficium* seu omnis defensio denegata, clericali furori subjecti fuerint, qui mox *hæreticos* declararunt, quos sibi infestos crediderunt. Denique ipsum Imperatorem magis studio opprimendi eos, quos odio habebat, quam pietatis has leges tulisse, multa suadent, de quibus argumenta adfert RAYNALDUS *ad ann.* 1233. *§.* 33. *seq.* adeo ut GREGORIUS IX. eum admoneret, ne perdendis fidelibus, sed delendis perfidis operam daret. Verum his ipsis armis, quibus hostes impugnabat, mox ipsemet peritus, & anno 1245. a pontifice excommunicatus, imperio privatus, & sic eidem legi, quam in alios statuerat, subjectus fuit.

(a) *Novell. collat.* 10. *Direct. inquis. in fin. auth. l.* 10. *C. de hæret. & Manich.*
(b) Vid. *l.* 4. §. 4. *ad mortem quoque inquisitio extendatur C. de hæret. & Manich.*
(c) *Post director. p.* 6.

ſeos ſuſpecti cenſeri malint. Hanc conſtitutionem, paucis mitigatam, ſeptem poſt annis 1259. & poſt eum annis ſex Clemens IV. 1265. renovavit. Sed licet in his tribus provinciis magna eſſet pontificis auctoritas, non tamen ſine maximo labore firmari potuit inquiſitio. Nam compertum fuit, Inquiſitores cæco impetu (1) ferri, nimia ſeveritate opes emungere, officio abuti in vindictam privatam, populoſque ſermonibus ſuis concitare ad ſeditiones, quarum duæ ſunt memorabiles, Mediolanenſis 1242. & Parmenſis 1279. Venetiis inde ab Innocentio IV. omnes pontifices inquiſitionem obtrudere moliebantur, donec Nicolaus IV. an. 1289. rempublicam eo permoveret; de qua re certa conventio inita (*a*) Veneta igitur inquiſitio ex cura Romana non pendet; ſed ducem habet ſententiarum exſecutorem, & rei nummariæ depoſitarium. In urbe tres ſenatores; extra urbem rectores civitatum huic judicio adhibendi ſunt. In Tuſciam an. 1258. receptum eſt hoc tribunal, cui præfecti ſunt familiares D. Franciſci, terræ illius alumni.

Veneta,

Hiſpanica, III. Inſtinctu Raymundi de Pennaforti an. 1233. inquiſitio immigravit in Aragoniam; cognita etiam in nonnullis civitatibus Germaniæ ac Franciæ, præſertim in Occitania, unde ortum habuit; ſed in his haud diu commorata. Regnum Neapolitanum ob diſſidia regum & pontificum intactum manſit ab hoc judicio, quod in Aragonia quoque elanguit, ac in ceteris Hiſpaniæ provinciis vix ulla ſui veſtigia reliquerat. Sed Ferdinandus catholicus, poſt penitus ejectos Mauritanos, quum novorum Chriſtianorum pleroſque videret ad ſimulationem Chriſtiani ritus compoſitos, metu eos, præſertim Judæos, quibus terra affluebat, in officio continendos eſſe cenſuit. Ejus precibus an. 1483. Sixtus IV. dedit bullam, qua Thomas de Turrecremata, Dominicanus & regi a confeſſionibus, qui hoc opus urſerat in primis, conſtitutus eſt *inquiſitor generalis*. Quo nomine an. 1484. conventum egit Hiſpalenſem, ubi univerſus judicii ordo, quo etiamnum utuntur, deſignatus eſt. Idem Thomas an. 1485. confirmatur ab Innocentio VIII. ex quo tempore hoc munus in Hiſpania ſemper fuit maximum atque honorificentiſſimum (2). Interim pontifici nihil juris in inquiſitionem Hiſpanicam, præterquam quod inquiſitorem generalem, quem rex cunctis provinciis præponendum nominat, confirmare ſolet, qui viciſſim ex nutu regis nominat ſingularum provinciarum inquiſitores. Ipſe eſt conſilii inquiſitorii præſes natus abſolutaque præditus poteſtate, ſemperque a latere regis. Conſilium illud leges inquiſitoribus præſcribit, eorum lites decidit, peccata punit, miniſtros inferiores caſtigat, adpellationes recipit, nec niſi regem agnoſcit ſuperiorem, & ex eo pendent ceteræ omnes in Sicilia, Sardinia, ceteriſque Hiſpaniæ terris, immo apud Indos, h. e. in inſulis Philippinis & in Americæ continenti ſtabilitæ in-

Luſitanica quiſitiones (*b*). Luſitaniæ regi Joanni III. an. 1535. Paulus III. Inquiſitionem dedit Hiſpanicæ ſimillimam. Hiſpani hujuſmodi tribunal in regno Neapolitano formaturi impediuntur a pontifice, quia ſubjiciendum foret conſilio inquiſitorio Hiſpanico. Unde in illo regno hæretici judicantur ab Epiſcopis vel a pontificis id eſt

(1) Tantum horrorem injecere hi inquiſitores ſingulis, ut mallent neſcire & ignorare quæ ad fidem ſunt neceſſaria, quam ſe periculo mortis ſubjicere. Optime AUCTOR *tom. XIX. hiſt. eccl. in diſc. prælim. §.* 13. obſervat, ex hac via inquirendi natam eſſe ſummam *ignorantiam* & *hypocriſin*, dum ſecurior ratio ſemet conſervandi alia non erat, quam *ſilere* nec in ſacra placita inquirere.

(2) De ratione hujus tribunalis peculiari, prout etiam nunc obtinet, ſuſius agit prælaudatus a LIMBORCH. *lib. I. c.* 20. *p.* 79. unde liquet, poteſtatem eſſe, ut non poſſit non ſummum præjudicium regiæ poteſtati abſolutæ creare.

(a) *Fra Paolo hiſt. dell' inquiſit.*

(b) LUD. A PARAMO *l.* 8. *tit.* 2. *c.* 8. *l.* 2. *tit.* 2. *c.* 3.

id est inquisitorum Romanorum delegatis, quibus tamen venia proregis opus est. Simile quid ausi sunt Hispani in Belgio, ubi dux Albanus regnante Philippo II. armata manu rem aggressus est. Cujus immanitatis metu defecere Batavi cum fœderatis provinciis; nec in reliquo Belgio inquisitionis ullum monumentum.

Francica, IV. In Francia, (1) quum recentiores hæreses efflorescerent, querelæ audiebantur de negligentia Episcoporum in perquirendis puniendisque ea labe infectis. Unde decursum ad judicia extraordinaria. Nam Parisiensis senatus ab Episcopis impetravit literas, quibus senatoribus clericis vices suas demandarunt, ex quibus compositum est concilium inquisitorum a Clemente VII. an. 1525. confirmatum (a). Sed inciderunt bella civilia & edicta pacificationum, quibus hæc omnia abolita, ut nullum inquisitionis Francicæ supersit vestigium, præterquam quod Tolosæ modico stipendio alitur quidam e familia dominicanorum, qui inquisitor audit, sed fine ulla functione.

Romana. V. Ex hæresi Lutherana ansam arripuit Paulus III. Romæ instaurandi hoc tribunal, quod remissum erat sæpius; instituta congregatione cardinalium, cum potestate absoluta de hæresi similibusque criminibus cognoscendi, inquisitores instituendi & destituendi, eisque normam functionum præscribendi. Quum Sixtus V. diversas alias congregationes, quæ Romæ florent, instituisset; huic primum locum adsignavit. Constat ea cardinalibus septem ac diversis ministris, præsidemque habet ipsum pontificem, ejusque potestas per omnem Italiam, immo, si papam audias, (2) per totum orbem terrarum extenditur.

Index expurgatorius. VI. In terris, quibus inquisitio recepta est, competit ei jus lectionem librorum, qui periculosi videntur, prohibendi, & prohibitos libros auferendi; eos autem, quorum nonnulla loca suspecta sunt, expunctis suspectis versiculis vel vocabulis, corrigendi: sine qua mutilatione venum exponi nequeunt (b).

CAPUT X.

De Processu inquisitionis.

Inquisiti quomodo puniantur? I. Tribunal inquisitionis eo nomine maxime terribile fit, quod novissimæ constitutiones adversus hæreticos stricte observantur, quæ tamen *generales* sunt, & ex mente legislatorum etiam ab ordinariis h. e. ab Episcopis seu eorum officialibus observandæ. Hæ leges volunt, ut qui sine alia probatione *sola fama* (3) hæreseos notam contraxit, adigatur ad purgationem canonicam, quæ fit per

(1) Alexander IV. in Francia rogatu Ludovici regis inquisitorem fidei instituerat, jam anno 1255. Priorem Parisiensem ordinis prædicatorum; sed non diu durasse videtur hoc tribunal, quippe quod Gallis admodum infestum videbatur, sicuti etiam hodie quoque tale tribunal abominantur.

(2) Anno 1542. Paulus III. tribunal instituit, deputavitque sex Cardinales inquisitores generales *in omnibus reipublica Christiana locis, tam citra quam ultra montes ubilibet existentibus*, ut docet LIMBORCH *cit. l. lib. I. c.* 29. Pius IV. anno 1564. potestatem eorum admodum auxit, nec Pius V. suo defuit officio, sed imprimis brachium sæculare ubique locorum imploravit, ut hisce inquisitoribus sedulo assisterent, & eorum industriam in exstirpandis hæreticis promoverent.

(3) Id vero omni rationi adversum esse, nemo facile negaverit. Notum est, quam lubricum *famæ* indicium sit, quæ utplurimum ab his, qui nobis infesti sunt, originem trahit, quæ tamen mox in inquisitionem rapit etiam innocentissimos. Vel ex

(a) *Preuv. Gall. l.* 2. *c.* 8.

(b) Vid. *præfat. indicis Hispan.*

per testes juratos: qua de re infra (*a*). Suspectus autem abjurare debet (*b*). Distinguuntur autem tria suspicionum genera; suspicio *levis*, *vehemens* & *violenta*. Vehemens infert præsumtionem juris, contra quam valet probatio, veluti esus carnis die prohibito; prolatio errorum in rebus fidei. Qui post probationem recidit in eamdem suspicionem, h betur pro *relapso*, licet antea crimen non probatum fuerit (*c*). Suspicio violenta foret, si quis hæreticorum conventicula frequentaret, si ultra annum excommunicationem *de caussa fidei* perferret. Hæc operatur *præsumtionem juris & de jure*, contra quam nulla admittitur probatio, acceleratque condemnationem hominis tamquam hæretici (*d*). Jam vero qui ex suapte confessione hæreseos convincitur, licet resipiscat & ejuret errorem, damnatur ad condignam pœnitentiam vel ad perpetuos carceres, ut per omnem vitam in pane & aqua pœniteat. (*e*) Si relapsus est, licet resipiscat, judici sæculari ad comburendum traditur, ita tamen, ut sacramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ non denegentur (*f*). Qui convictus impœnitens manet ac pertinax, etiamsi relapsus non sit, flammis traditur. Idem supplicium manet eum, qui aliunde convinci potest, licet ipse neget hæresin, ac fidem profiteatur catholicam (*g*). Hæ sunt hæreticorum pœnæ novis legibus constitutæ (*h*).

Ordo procedendi. II. Ordo autem procedendi is est (1). Inquisitor mandatum a pontifice vel pontificis vicariis acceptum exhibet Episcopo seu ejusdem *vicario generali* & ministris tribunalium sæcularium, hosque adigit ad jusjurandum de executione legum civilium & ecclesiasticarum adversus hæreticos. Primi inquisitores a principibus literas liberi commeatus & ab eorum ministris hoc jusjurandum tam rigide exegerunt, ut, si id facere detrectarent, ipsos excommunicarent, officiis removerent, civitatesque interdicto premerent. Sed postquam certa tribunalia habent, eorumque jurisdictio agnita est; violentis illis mediis abstinent. Longinquis terris, si magnus ei campus est assignatus, inquisitor dare potest delegatos, sibimetque adjungere *vicarium generalem*. Habet autem promotorem seu fiscalem, (2) scribam, qui aliunde debet esse persona publica, veluti notarius aposto-

---

ex hoc solo *crudelitas* hujus tribunalis cognosci potest. Optime de hac *diffamatione*, qua onerari solent viri honesti & pii, edisserit JO. LASSENIUS in *tr.* quem inscribit: *arcana politico-Atheistica*, ubi p. 199. hoc *axioma politico-atheisticum* ponit: *si bonum noveris, argutiis tuis contrarium, remedium, hæreticum dicito, obtinebis omnia: religionis magna vis*. Nemo non ignorat statum clericorum corruptissimum, adeoque inde simul colligit, nihil facilius fuisse, quam sub horum dominatu tyrannico quascunque perpeti calamitates, sub prætextu, quod *favor fidei* hoc suadeat.

(1) De ordine procedendi contra hæreticos, & omnibus aliis quæ ad officium inquisitorum contra hæreticam pravitatem spectant, ex mente Romanæ ecclesiæ fusius agit JOANNES CALDERINUS *in tr. de hæreticis*, cui jungendæ sunt *quæstiones XXV. quæ frequentiori usu in materia fiscali coram judicibus fisci s. inquisitionis controverti solent*, collectæ a GABRIELE a QUEMADA. Infinitas etiam irregularitates in hoc processu collegit JOANNES a ROYAS quas vocat *singularia in favorem fidei*, quæ revera *singularia* sunt, quia ab omni jure & ratione exorbitant.

(2) Prolixior est tractatio de ministris hujus inquisitionis, ut hic referri possit. Planissime omnia conquisivit a LIMBORCH in *histor. inquis. lib. II.* ubi *c. II.* agit de *inquisitoribus*: *c. III.* de *vicariis & sociis inquisitoris*; *c. IV.* de *assessoribus & consultoribus necessariis pro officio inquisitionis*:

(a) *Director. inquis. part. 3. c. 38.*
(b) *C. 13. adjicimus X. de hæret. C. 8. de hæret. in 6.*
(c) *C. 8. eod.* (d) *C. 7. eod.*
(e) *C. 9. c. 15. X. de hæret.* (f) *C. 4. de hæret. in 6.*
(g) *Concil. Biterrit. 1246. c. 9. C. 13. X. de hæret.*
(h) *Direct. inquis. p. 2. c. 34.*

apostolicus, pluresque *familiares*, qui suæ & inquisitoris securitati arma gestant, suspectos in vincula rapiunt, secretique plerumque sunt denuntiatores. Pro natura & moribus provinciæ plures vel pauciores ministros habet, & quum in Hispania plurimum possit, duodecim ministrorum numerantur genera: quo ipso ejus jurisdictio mirifice amplificatur, quum omnes illi homines in caussis cum *civilibus*, tum *criminalibus*, coram inquisitione non solum conveniendi sint, sed & ipsi alios conveniant (*a*).

III. Inquisitor munus suum solemni oratione in æde primaria, in qua proponit *edictum fidei* (1), auspicatur. Sic adpellant monitum generale ad omnes homines, ut intra certum tempus eos omnes, qui hæreseos, apostasiæ ac similium criminum suspecti sunt, denuntient, revelentque, quæ norint. Terminus præstituitur 30. vel 40. dierum, intra quem qui veniunt ac semet ipsos accusant, liberantur a pœnis consuetis: unde *terminus gratiæ* audit. Hoc edictum non solum sub auspiciis muneris, sed etiam in *visitationibus* proponi solet. Posthæc accusationibus vel denuntiationibus aures præbet, vel ex officio, ut judex ordinarius, ex sola forma inquirit, & suspectum, si gravatus est, in carcerem abripiendum jubet, interrogatque, licet tumultuarie, quia novæ leges permittunt, ut caussæ hæreticorum summariter tractentur, & hæreseos crimeni, ceteris omnibus execrabilius, nullum favorem (2) mereri videtur. Inquisitor autem cuncta alta nocte premit, ne accusati vel ignem ultorem effugere, vel erroribus ceteros contaminare queant. Præparata caussa, adhibito Episcopo vel vicario suo generali, itemque doctorum vel aliorum proborum virorum concilio, sententiam profert (*b*). Sententia autem pro varietate diffamationis, suspicionis, convictionis, item pœnitentiæ & impœnitentiæ, est varia. Pronunciatur autem in loco publico, cum debita solemnitate: (3) & hoc ipsum est, quod Hispani ACTUM FIDEI

a monitorium.

nis: c. V. de promotore fiscali, c. VI. de notariis inquisitionis: VII. de judice & receptore bonorum publicatorum: c. VIII. de exemtore & officialibus inquisitionis: c. IX. de familiaribus sive *stipatoribus.*

(1) De hoc *edicto fidei* agit LIMBORCH *cit. tr. lib. IV. c.* 2. observatque, magna cum solennitate illud proponi die dominico præstituto. Quin, ut illius diei solennitas tanto major sit, omnes sermones eo die suspenduntur, atque indulgentiæ XL. dierum ad sermonem illum venientibus promittuntur. Hoc facto, per suum Notatium ex ambone prælegi jubet *literas moniterias*, quæ sunt ipsum *fidei edictum*, quod exhibet prælaudatus AUCTOR *p.* 246.

(2) Meretur tamen eum favorem, ne *tumultuarie* procedatur, quod tamen, ipso Auctore observante, fit, quo ipso nihil crudelius excogitari potuit. Inde propullularunt egregia illa dogmata de *notorio*, ut sine processu in eo mox procedatur ad executionem.

(3) Plures huc pertinent observationes, quæ *actum fidei* absolvunt, relatæ a LIMBORCHIO *cit. l. lib. IV. c.* 41. 1. Inquisitor diem dominicum vel festum huic actui præfigit; 2. hunc parochi in singulis ecclesiis populo denunciant, & ecclesiam nominant, in qua inquisitor sermonem *de fide* habiturus sit: 3. omnibus huc confluentibus promittitur Indulgentia XL. dierum: 4. pridie hujus dei solennis e carceribus ad publicum actum fidei deducendi comam & barbam deponunt, ut designent, hæreticos in eam formam, in qua nati sunt, rediisse h. e. in filios iræ; 5. captivi, ornatu, quo in publicum spectaculum prodituri sunt, inducuntur, diverso tamen modo, prout vel pœnitentes vel impœnitentes vel relapsi sunt, ut IDEM *p.* 369. declarat: 6. post solis ortum ecclesiæ cathedralis major campana sonat, omnesque ad miserandum spectaculum invitat: 7. honoratiores accedunt ad domum inquisitionis, ut rei cujusque latus cingant: 8. Notarius S. officii nomina captivorum recitat eo ordine, quo singuli nudis pedibus in processione ite debeant, simulque fidejussores ex honoratioribus designat, qui eorum latera cingant: 9. Processionem præcedunt Dominicani cum vexillo s. officii: 10. templum intrantes sedibus locantur designatis, inquisitore

(*a*) *Direct. part.* 3. *per tot.* PARAMO *de inquis. Tolet. l.* 3. 4. 5.
(*b*) *C.* 20. *de hæret. in 6.* (*c*) *Cl.* 1. *de hæret.*

FIDEI (*Auto de fe*) adpellant. Quem ut tanto celebriorem reddant, plerumque plures diversorum criminum reos asservant, quos simul supplicio tradant. Attollunt in loco frequenti suggestum, ex quo inquisitor vel socius verba facit ad populum de *fide*, deque erroribus reorum, quos in sublimi loco expositos ostendit populo. Denique sententia fertur ac singuli sine mora perimuntur.

Pœna, IV. Qui convicti aut violenta suspicione gravati, sed pœnitentes sunt, ii publice abjurata hæresi absolvuntur ab excommunicatione. Insigne pœnitentis accipiunt vestem, quam *saccum benedictum* (*sanbenito*) vocant, quæ est instar humeralis, cruce Andreana a tergo & in pectore signatam, quamque, quoad vivunt, gestare, ac certis diebus ad portam ecclesiæ cum cereo accenso in manibus se sistere, vel similem pœnitentiam agere tenentur. Nonnumquam in perpetuum carcerem detruduntur (*a*). Qui convicti sunt & impœnitentes, vel pœnitentes & relapsi; illi, si sunt in ordinibus, de gradu dejecti, curiæ sæculari traduntur ad supplicium (*b*). Equidem sententiæ inseritur formula, qua inquisitor & episcopus efficaciter intercedunt, ut citra mortis periculum judex sententiam moderetur (*c*). Sed formula nuda est, qua ecclesiastici judices irregularitatis suspicionem amoliuntur. Nam si judex vel recusaret, vel momentum differret exsequi leges imperiales, quæ ultimum supplicium in hæreticos constituunt, excommunicandus (1) foret (*d*). Ad omnem scrupulum amovendum, Paulus IV. ab hoc irregularitatis genere immunes declaravit, qui præsente pontifice in caussis criminalibus consulti suffragantur ad mortem vel corporis mutilationem: quod a Pio V. probatum & ad omnes inquisitores eorumque consiliarios extensum est (*e*). Actibus fidei intersunt judices laici eorumque ministri, quibus simulatque rei traditi sunt, discedunt ecclesiastici, laicisque permittunt, ut sententiam reddant, exsequanturque subito. Atque hoc est in Hispania omnium spectaculorum maximum: quod ut eo terribilius reddant, impœnitentes, saccis nigris, quibus flammæ infernales & dæmonum figuræ depictæ, indutos, in rogum conjiciunt. Hac severitate opus esse existimant, ut metu mali quidquid Judæorum ac Maurorum superest, qui ingenium nondum mutarunt, in officio contineatur.

Inquisitio, in Francia ecul, improbatur. V. Alia Francis sedet sententia, persuasis, ad ulciscenda crimina ecclesiastica, quum episcoporum sufficiat auctoritas, opus non esse delegatis extra ordinem, qui ad ultimum in tribunal ordinarium abire possent. Nam verendum est, ne homines, alienæ jurisdictionis administri, mandati regulas migrent, culpasque ac suspiciones augeant exaggerentque, ut fit, quod agant. Porro inconcinnum est, ut in terris, in quibus per duo sæcula hæretici non tolerantur, quotidie hæretici vel apostatæ inventi puniantur. Præterea metus ille *hypocritas* quidem; at *vere Christianos* non faciet. Severitas utilis est reprimendis nascentibus

tore cum suis consiliariis thronum a dextera occupante, rege vero thronum a sinistra: 11. Tum sermo a Dominicano quodam habetur *de fide & officio inquisitionis*, in quo actus fidei potissimum collocari solet: 12. finito sermone duo lectores cathedram alternis conscendunt, & sententias in singulos latas prælegunt.

(1) En hypocrisin turpissimam! mortem eorum & quidem acerbissimam intendunt, pro quibus intercedunt: ne ecclesia sanguinem sitire videatur, hunc agunt ludum, in quo crudeli appetitu sanguinem hæreticorum sitiunt, in quo mores primitivæ ecclesiæ mitissimos prorsus deposuerunt, & sub veste ovina lupum omnia devorantem tegunt. Hæc vero AUCTOR prudentissimus ita enarrat, ut simul ostendat, se ea minime cum cordatioribus approbare, ut etiam §. *seq.* declarat.

(a) PARAMO *l. 1. t. 2. c. 5.*
(b) *C. 9. X. de hæret.*
(c) *C. 27. X. de verb. signif.*
(d) *C. 8. de hæret. in 6.*
(e) PEGNA *in 2. part. direct. comm. 20.*

bus hæresibus; sed si omni tempore atque omni loco ad præscriptum legum stricte adhibetur, sacra nostra exosa reddit, efficitque, ut justitiæ obtentu maxima mala patrentur. Haud postrema pars libertatis ecclesiæ Gallicanæ in eo posita est, quod has novas leges & hæc nova tribunalia, quæ nihil cum indole veteris ecclesiæ commune habent, procul habuimus.

CAPUT XI.

De Simonia.

I. MAximum post hæresin crimen est *simonia*, quam & ipsam veteres sæpe hæresin adpellant, quum vix fieri posse credant, ut ad emendas res spirituales accedat, qui a fide non aberraverit (1). Huic crimini nomen a Simone Mago, primo hæresiarcha, qui Petro pro donorum divinorum communicatione aurum obtulit (*a*). Celebre ejusdem criminis exemplum est in Veteri Testamento Gehasi, (2) Eliæ prophetæ famulus (*b*). Observandum itaque est præceptum domini, apostolos ad prædicandum & mirabilia opera edenda emittentis, ac dicentis: *Gratis accepistis, gratis dabitis* (*c*). Non vero imitandi sunt falsi doctores, quorum meminit Paulus, qui religionem *quæstui habent* (*d*). Majore ignominia verbum Dei & sacramenta obrui nequeunt, quam si rebus profanis ac pretio parabilibus æquiparantur; nec ministerium ecclesiasticum turpius fœdatur, quam si in matrimonium ac quæstum vertitur (3). *Simoniaci unde audiant?*

II. Simoniaci ergo sunt, qui prædicationem verbi & sacramentorum administrationem emunt vendunt, sic, ut docere, baptizare, remittere peccata, sine pretio recusent. Simoniaci sunt, qui ordinationem episcoporum, presbyterorum, diaconorum, aliorumque ecclesiæ ministrorum, & per consequens collationem officiorum, & beneficiorum ecclesiasticorum emunt vendunt. Nec solum collatio officiorum & beneficiorum; sed & omnes actus eo pertinentes, ut electio, confirmatio, nominatio, præsentatio, resignatio, exploratio, possessio, inauguratio, instrumentorum expeditio, debent esse gratuitæ (4) (*e*). Damnatur etiam subt i- *qui sint?*

(1) Alii ut MOREAU *de la simonie c.* 23. hanc addit rationem, quod Simoniaci infinita subterfugia excogitare soleant, quibus simoniam tegant, & ita per indirectum eam defendant, ut licitam & ut permissam. Quia vero curiam Romanam hac ratione ab hæresi excusabit, quæ itidem subterfugia talia conquirere solet, quibus praxin suam tegit, contra quam ex professo scripsit LAUNOIUS *de veneranda eccles. Romanæ circa Simoniam traditione*. Ceterum de Simonia præter LAUNOIUM egerunt JOANNES ANSILLON. MAURITIUS, PERTSCHIUS, JAEGERUS aliique. *

* Tantum abest ut in Ecclesia Romana Simoniaci excusari possint, ut gravissimæ in illos pœnæ statutæ fuerint, definitumque sit id omne, quod hoc peccatum constituat.

(2) Imposturam quidem singularem per *simulationem* commisit, sed non simile delictum, quod Simon, intentabat, adeoque frustra ad hoc provocatur exemplum.

(3) Ita rectissime Auctor subducit rationes, simulque tacite notat praxin communem, secundum quam plerique magis quæstum quærunt in beneficiis, quam ut officio sacro debito modo præsint, bonumque verum ecclesiæ quærant. Si ergo in hoc Simonia committitur, heu quam læta seges Simoniacorum ubique deprehenditur!

(4) Quid ergo de curiis Romanis dicendum, in quibus hæc omnia ingenti redimuntur pretio, & absque ære gravi nihil impetrari solet? An hæ habent singulare privilegium, quo impune has redemtiones exercere possint? Hoc si deest, uti omnino deest, vel in iis non committitur Simo-

(a) ACT. *VIII.* 18. (b) 2. *Reg. V.* 20.
(c) MATTH. *X.* 8. (d) 1. TIM. *VI.* 5. (e) *C.* 1. *q.* 1. *c.* 8.

subtilitas argutantium, *officium* quidem esse debere *gratuitum*; *beneficium* autem *pretio* æstimari posse. Nam beneficium ita officio innexum est, ut ab eo pactis privatorum separari nequeat. Officium autem est res mere spiritualis (*a*). Dispensatorum & defensorum officium olim versabatur in bonis ecclesiæ externis, & tamen concilium Chalcedonense illud æque ac cetera omnia vendi prohibuit (*b*). Canonum jure simoniaci sunt, qui aliquid exigunt pro licentia docendi (*c*); pro admissione ad vitam religiosam, cui pœnitentia & uberior perfectio proposita esse debet (*d*); pro sepultura ecclesiastica; pro consecratione ecclesiarum; pro benedictione nuptiali (*e*). Hæ fere res illæ sunt, quæ in quæstum verti non debent.

non præcise ementes, III. Pretium, quod prohibetur, non consistit solum in pecunia numerata; sed & in quavis re, quæ pecunia æstimari potest; immo & in officiis alteri præstitis, licet æstimationis sint incertæ. Beneficia, quandoquidem de his maxime sermo est, dignitati personarum; non gratiæ, non retributioni, non aliis externis caussis danda sunt. Commendationibus tantum dignitas personarum collatoribus est proponenda.

sed quovis pacto sibi prospicientes, IV. Venditionis vocabulo intelliguntur omnes contractus venditioni affines, ut locatio, conductio, census constitutio (1). Nam iis temporibus, quibus feuda & bona censitica constitui cœpere, idem de beneficiis ecclesiasticis nonnulli facere audebant: quod improbatum (*f*). Prohibitum est etiam rem spiritualem beneficiorum licet cum re temporali locare. Horum contractuum anima est consensus, quem in hoc argumento semper eruere magni laboris est, & ad crimen determinandum necessarium. Non enim absolute prohibemur occasione functionum spiritualium accipere, quod donatur (2) non ex *pacto* (*g*). Christus ipse apostolis permittit vivere sumtibus eorum, quos docent, quum dignus sit, qui laborat, mercede sua (*h*). Ipse indulsit, ut sanctæ mulieres comites de bonis suis ei suppeditarent (*i*). Ut sacerdotes veteris Testamenti vixere ex alta-

---

Simonia, vel Romana curia, omnibus ad imitandum proposita, præ ceteris hoc vitio infecta est. Ego vero facile patrocinium ecclesiæ Romanæ præberem, si opus esset, ostenderemque, in his negotiis expediendis pro certo pretio tale vitium non deprehendi, quod Simoni attribuunt, quamvis si in excessu peccetur, notam *avaritiæ* non effugiant accipientes. Neque enim, quod sufficit, his redemtionibus *spiritualium* emtio intenditur, alioquin nec salva conscientia fructus beneficiorum percipi possent, qui pro *officio spirituali* percipiuntur.

(1) Interim tamen pontifices utplurimum censum sibi reservarunt pro concessione exemtionum aliorumque jurium. Praxin hanc ita excusat pontifex in *c. 6. X. de relig. dom. nos quoque cum libertatis privilegium vel protectionis præsidium aliquibus ecclesiis indulgemus, gratis accipimus censum gratis oblatum, & in literis nostris ad successorum nostrorum memoriam census etiam exprimimus quantitatem*. Vides involucra, quibus sese hoc vitium (loquor ex hypothesi Romanæ ecclesiæ) tegat. Gratis quod offertur, non constituit Simoniam, & tamen nisi offeratur, nihil impetratur.

(2) Hoc modo honoraria a Simonia excusari solent, quod *pactum* in iis desit. Hoc modo forsan se purgabit ecclesia Romana, quod nunquam paciscatur cum illis, quibus per *bullas* vel *signaturas* aliquid concedit. Quia vero Roma nihil gratis præstat, evidens est, hos, qui aliquid in curia hac petunt, tacite promittere, se pretia consueta soluturos esse. Sic pactum quidem deest *expressum*, nunquam *tacitum*.

(a) *Pragmat. de elect.* §. 4. & *de annat. Concil. Trid. sess.* 21. *c.* 1. *sess.* 24. *c.* 14. *stat. Bles. art.* 20. (b) *C.* 1. *q.* 1. *c.* 8. (c) *t. t. X. de magistr.*
(d) *C.* 40. *X. de simon.* (e) *C.* 8. *c.* 9. *eod.*
(f) *t. t. X. ne prælati vices.*
(g) *C.* 18. *X. de sim.*
(h) *Luc. X.* 7. (i) *Luc. VIII.* 3.

altari; ſic dominus vult, ut annuntiantes evangelium ex evangelio vivant. Et ſi populo ſpiritualia profundimus, quid juſtius, quam ut temporalia metamus (*a*)?

V. Igitur diſtinguendum inter *retributionem permiſſam*, & inter quæſtum ſeu *mercimonium* prohibitum. Non enim ſimoniacum eſt, accipere, quod ſponte offertur intuitu functionum noſtrarum ſacrarum; licet canones hoc nonnumquam ad majorem cautionem prohibuerint, quia in foro externo haud facile diſcernitur, num retributio ſit plane libera, neque arte quadam ab accipiente elicita. Nec ſimoniacum eſt, accipere, immo & in judicio proſequi (1), retributiones, veteri obſervantia, legibuſque & ſtatutis locorum præſcriptas (*b*); licet ab initio innoxiæ non fuerint: modo animus purus, nec alia ſit intentio, quam ut neceſſaria vitæ ſubſidia habeamus. Ex hoc principio excuſantur annatæ & quidquid pontifici datur pro beneficiorum proviſionibus, quod ſpeciem tributi præbet, quale eccleſia neceſſitatibus aulæ Romanæ ſuppeditandum recepit (*c*). Idem dicendum de jure deportus; de juribus tabularii, & cancellariæ, quæ uſu invaleſcere poſſunt, ſi ſint modica (*d*). *non retributionem ſponte oblatam accipientes.*

VI. Simoniacum autem eſt, de re ſpirituali quocumque modo paciſci aut conventionem inire, veluti ſi dicerem: Non prædicabo, non ſacramentum hocce adminiſtrabo, non conſeram, non reſignabo tibi hoc beneficium, niſi dederis mihi centum. Vel ſi alter diceret: Quod tibi dari vis, ut des? Immo ne quidem diſerta & craſſa hujuſmodi conventione, ſed animo ſolo ſimonia committitur, quibuſcumque verbis utaris, immo etiamſi verba non interveniant (2), quum Deus cor reſpiciat; immo ne quidem opus eſt, ut conventio impleta ſit. Interim hi diverſi gradus naturam criminis alterant. Unde doctores diſtinguunt inter ſimoniam *mentalem*, *conventionalem* & *realem* (*e*). *Mentalis* eſt, quæ intra voluntatem ſubſiſtit, nec in actum externum prorumpit, veluti ſi collatori munuſculum offero ſub ſpe obtinendi beneficii; de qua tamen nullam mentionem facio. Hæc ſimonia, ad forum conſcientiæ remittenda, in foro externo habet impunitatem. *Conventionalis* eſt, quæ ſe exſerit per pactum expreſſum vel tacitum verbis ac ſignis declaratum: ſic ut alter alterius propoſitum perſpexerit, licet impletum non ſit. Horum uterque plecti poteſt in foro externo. *Realis* denique ea eſt, quæ utrimque adimpleta. Et hanc quidem maxime deteſtantur canones, qui omnes ad eam concurrentes, veluti proxenetas; depoſitarios, ſimoniacos declarant. *Simonia multiplex: mentalis, conventionalis, realis.*

VII. Pœnæ hujus criminis ſunt, clericorum quidem, dejectio e gradu; laicorum excommunicatio (3). Præterea ſimoniaci nullum ex hoc crimine fructum repor- *pœna.*

---

(1) Non improbo Auctoris ſententiam; aſt ſimul inde infero, vix dari caſum, quo non excuſari poſſit hoc vitium, ſi *ambitum eccleſiaſticum* excipias.

(2) Sed ita excuſatio, quam Auctor in gratiam curiæ Rom. adfert, corruit, quia licet hic deſit *pactum*, ut dixi modo, mente tamen intenditur datio pretii conſueti pro pallio, pro confirmationibus &c. imo etiam curia Romana mente quoque pretium hoc intendit, & pro illo omnia expedit.

(3) Et jurium, quibus abutuntur, privatio. Sic patroni eccleſias vendentes merito jure patronatus privantur. Imperatoribus imprimis hoc vitium imputatum eſt in collationibus epiſcopatuum, nec negari poteſt, magnopere hic peccatum fuiſſe, ut tempora HENRICI IV. & V. docent. Utrum vero pontifici ex hac cauſa jus fuerit, imperatores, jure ſuo abutentes, inveſtitura hac privandi, vel inde dubium eſt, quod pontificis poteſtas tam exorbitans in imperatores & reges nondum probata fuerit.

(a) 1. *Cor. IX.* 3. *Vid. part. II. c.* 10.
(b) *C.* 42. *X. de ſim.*
(c) *S. Thomas* 2. *q.* 200. *art.* 2. 3. *Pragmat. de annat.* §. *voluit tamen.*
(d) *Concil. Trid. ſeſſ.* 21. *c.* 1.
(e) NAVARR. *Man. c.* 23. *n.* 103. &c. *Gloſſ. in c. un. de Cleric. non reſid. in* 6.

reportare debent. Unde veteres canones ordinationes simoniacas irritas declararunt, i. e. illicitas, prout de hæreticis diximus; ut, qui ita ordinati sunt, officium facere non possint, ni irregulares videri velint. Collatio beneficii simoniaca absolute nulla est, & beneficium vacuum manet ac *impetrabile*; immo possessor simoniacus ad fructus perceptos restituendos obligatur. Immo etiam ceteris beneficiis, si qua habet, excidit spoliaturque.

confidentia est Simoniæ species. VIII. Simoniæ species vel adjunctum sæpe est *fiducia*, (1) quam in caussis beneficiariis haud inconcinne *fideicommissum* adpellares. Est enim pactum, quo alteri beneficium ea lege traditur, ut fructus, vel post certum tempus ipsum titulum, alteri reddat. Prioris exemplum fit militum ductor, qui impetratum a rege pingue beneficium conferendum curat in fratrem aut sacellanum, ut modica pensione contentus majorem redituum partem ipsi tradat. Posterius faciunt, qui pingue quoddam beneficium, universæ familiæ alendæ idoneum, familiæ servaturi, post mortem titulati curant, ut beneficium conferatur amico, qui id veluti depositum custodiat, dum puer e familia, cui id destinatur, legitimam ætatem attigerit. Hæc ingeniosa fraus exeunte sæculo XVI. Francis nostris fuit commendatissima, quum multa majora beneficia, immo & episcopatus, alieno nomine possiderentur a feminis & ab hæreticis. Hujus criminis eædem pœnæ sunt, quæ simoniæ. Nam præter restitutionem locum habet excommunicatio ipso facto & omnium reliquorum beneficiorum privatio (*a*).

CAPUT XII.

De homicidio & de concubinatu.

Assassinia I. HActenus de criminibus, quibus maxime divina majestas læditur; sequuntur, quæ in homines committuntur, in quibus familiam ducit homicidium, (2) homicidiique atrocissima species assassinium, quod consistit in locata opera ad occidendum alterum. Concilium Lugdunense II non solum in hos homines, & qui eorum operam conducunt; sed etiam in eorum fautores & receptatores statuit excommunicationem & privationem omnium officiorum & beneficiorum (*b*). *duella, torneamenta,* Duella quoque legibus ecclesiasticis (*c*) prohibita sunt, ex quo barbarorum moribus inveterata publice inibantur, æque ac torneamenta (*d*). Ut sepultura ecclesiastica privandi sint, qui in duellis occumbunt (*e*). Sed hæc

(1) Plures observationes circa hanc materiam tangit atque examinat FLAMINIUS PARISIUS *de confidentia beneficiali*, ita tamen eas explicat, ut hæc *fiducia* semper a vitio purgari possit. In fraudem legis hanc tendere & excogitatam fuisse, nemo negaverit; sed quid non mortalia pectora cogit usus inveteratus?

(2) Cum in jure canonico unice in hunc finem *criminum* materia tradatur, ut censuræ, in ea constitutæ per concilia & pontificum decreta, inde liqueant, commentatione prolixiori supersedebo, cum *criminum* primaria ratio in jure civili exsecutienda sit. Paucis tantum observo: I. olim quævis crimina graviora, quatenus publice nota erant, ejectione punita fuisse, ut ecclesiæ sua constaret integritas: II. ejectos tamen, peracta duriori pœnitentia receptos fuisse. III. paulatim tamen ubi pro occultis etiam criminibus satisfaciendum esse constituerunt doctores ecclesiæ, pœnitentiarum varia genera introducta fuisse, a delinquentibus per certa annorum curricula subeunda, de quibus antiquorum conciliorum canones pleni sunt.

(a) *Constit. Pii V. d. 1. Jun. 1569.* (b) *C. 1. de homic. in 6.*
(c) *t. t. X. de purg. vulg. t. t. X. de cleric. pugn. in duell.*
(d) *t. t. X. de torn. Concil. Trid. sess. 25. c. 19.*
(e) *Constit. Pii V. d. 1. Nov. 1567.*

hæc male observantur, belle succedentibus torneamentis, & in Hispania concursationibus cum tauris, quæ sub iisdem pœnis sunt prohibitæ. Sunt etiam severæ pœnæ statutæ in eos, qui abortus procurant, animasque infantium baptismo privatorum salute privant (*a*); in parentes, qui partum exponunt; qui infantes in lecto secum jacentes in somno suffocant (*b*).

procurationes abortus prohibitæ.

II. Homicidium clericorum, & quævis clerico illata vis, acerbissime vindicatur. Qui clericum extra casum inculpatæ tutelæ verberibus afficit, ipso facto (1) excommunicatus censetur (*c*); & qui vasallus episcopi aut patronus presbyteri cædem molitur, feudo vel jure patronatus excidit (*d*). Similiter clerici, qui aliis vim inferunt, atrocibus pœnis castigantur. Iis enim, ne quidem justo bello, arma gestare permissum (*e*). Clericus percussor officio privatur (*f*), & si quem, etiam casu, occidit, irregularis fit, nisi casus prævideri non potuit, & clericus versatus sit in re licita, veluti sacerdos ille, qui tintinnabulum pulsans impulsu illo tintinnabulum præcipitavit in puerum adstantem, qui necatus est (*g*). Qui semetipsos interimunt, peccatores impœnitentes habentur, privanturque ecclesiastica sepultura & precum fructu. (*h*).

homicida,

III. Proximum ab homicidio crimen est adulterium, quo pertinent omnes illicitæ conjunctiones, quibus genuini natales vitiantur, natique opprobrio & infamia obruuntur. Hujus generis crimina ad præscriptum juris divini severe ulciscitur ecclesia, virique adulterium æque ac uxoris, si noscitur, condemnat (*i*). In Francia tamen judex Ecclesiasticus in laicis adulteros in foro externo non animadvertit. Adulterium impedit matrimonium, contrahendum inter eos, qui id commiserunt promisso matrimonio, si liberi fuerint (*k*). Omnis conjunctio vel concubinatus vivo marito aut vivente uxore est revera adulterium.

adulteri qui sint

IV. Concubinatus, jure civili toleratus vel saltem impunitus, jure ecclesiastico crimen reputatur (2). Laici, sive conjugati, sive cælibes, in hoc crimine hærentes, ab ordinario ex officio sunt reprehendendi, & post trinam admonitionem, si parere nolunt, excommunicandi. (*l*) Concubinæ autem ex locis, quibus scandalo sunt, manu militari expelluntur. Clericorum concubinatus majus flagitium involvit, primis sæculis inauditum. Non enim ordinabantur, nisi qui lecti & assidua probitate conspicui essent; inferiores autem, quorum major numerus, plerique uxores habuere. Sed sæculo X. clericorum, etiam presbyterorum concubinatus publico usu sic vulgatus erat, ut propemodum permissus crederetur. Unde plures constitutiones natæ (*m*). Plebi injunctum, ne Missam con-

concubinatus prohibitus.

(1) Hoc facinus *sacrilegium grande* constituit, quia clericus spiritualis & sacrata persona est, cujus violatione Deus ipse lædi videtur. Nec ab hoc reatu excipiuntur reges & principes, qui prælatum forsan carceribus mancipant, sed ut securi tutique esse possint, petere debent ad minimum absolutionem ad cautelam, ut loquuntur.

(2) Nec a stupro & fornicatione distinguitur. Unde pedetentim factum, ut jura olim concubinatui, legibus permisso, data, ad stuprum & liberos inde natos hodie applicata fuerint. Sic olim naturales tantum legitimabantur, quod hodie ad eos, qui ex stupro nati sunt, applicant: olim ex stupro natis alimenta non debebantur, bene tamen naturalibus, quod hodie ex stupro natis applicatur &c.

(a) C. 20. X. *de homic.*
(b) C. *ult.* X. *de his qui fil. occid.*
(c) C. 17. *q.* 4. *c.* 29.
(d) C. 12. X. *de pœnis.*
(e) C. 23. *q.* 8. *c.* 6.
(f) C. 1. X. *de cler. percuss.*
(g) C. 23. X. *de homicid.*
(h) C. 25. *q.* 1. *c.* 12.
(i) C. 32. *q.* 1. *c. ult.*
(k) C. 31. *q.* 1. *c.* 5.
(l) *Concil. Trid. sess.* 24. *c.* 8.
(m) PETRUS DAMIAN. *opusc.* 12. *in opusc.* 18. *c.* 4. *& dissert.* 2.

concubinarii frequentet, officio privandi (*a*). Sed malo intenso, pœnarum rigor remissus. Ex sententia Concilii Basileensis (*b*) hujusmodi homines statim fructu trimestri beneficiorum, &c, si intra terminum concubinas non dimittunt, ipsis beneficiis privandi sunt. Si qui ad vomitum redeunt, irregulares censentur. Concinit huic decreto jus nostrum (*c*), temperatque Concilium Tridentinum, (*d*) statuendo, ut post primam admonitionem tertia; post secundam omnibus fructibus priventur & suspendantur; post tertiam beneficio destituantur & irregulares censeantur. Si redeunt ad ingenium, excommunicantur. Concubinæ autem intuitu clericorum non solum eæ reputantur, de quibus id certum est; sed etiam omnis generis feminæ, in quas cadit suspicio (1) (*e*). Puniuntur etiam vel minima delicta, quibus clerici violant votum continentiæ. Olim post pœnitentiam decennalem demum veniam sunt consecuti; veteres autem eos sine mora removerunt (*f*). Clericus, qui contra naturam luxuriatur, carceri perpetuo ad perpetuam agendam pœnitentiam mancipatur, ut ab oculis populi tanti sceleris memoria removeatur (*g*).

CAPUT XIII.

De usuris.

Tres usu rei fungibilis nibil: I. Rationes contrectationis & usurpationis rei alienæ, non furtum solum & spolium damnat ecclesia; sed etiam usuras rejicit, jure civili paganis permissas, nec Judæis jure divino intuitu extraneorum (2) interdictas (*h*), ast intuitu proximi prohibitas. Jam vero Christus, optimus legum interpres, non solum docuit, quemlibet hominem esse nostrum proximum (*i*); sed etiam diserte præcepit, ut mutuum demus, (3) nihil inde sperantes (*k*). Eaque constans

(1) *Subintroductarum* fit mentio in *cit. c. 5. D. 32.* quæ sub specie *pietatis* cohabitabant cum clericis, cœlibatum strenue profitentes, & semet a concubinis distinguentes, utut de concubinatu admodum essent suspectæ. Sæculo III. jam talium mulierum consortium cum clericis viguisse palam est, quod tam altas radices egerat, ut per aliquot sæcula eradicari non potuerit. Nomen ex amore, Christianis imprimis colendo, assumserant, seque *Agapetas* dixere. Præter concilia etiam leges civiles hujusmodi suspecta consortia reprobarunt atque prohibuerunt, ut docet *l. 19. C. de episc. & cler.* conf. ESPENCÆUS *lib. IV. de continent. c. 12.*

(2) Quod jus gentium postulabat, ut æquali jure cum ceteris fruerentur gentibus. Cum enim hæ vi commerciorum usuras a Judæis acciperent; nec his adimi potuit facultas, ab extraneis eas exigendi. Peculiaris vero ratio reipublicæ judaicæ non permisit, ut judæus a judæo usuras acciperet, quo quilibet in populo eo magis ad regulas amoris erga proximum exercendas assuefieret.

(3) Præceptum singulare *amoris* hoc ipso inculcavit, nec tantum de usuris non percipiendis sensisse, sed plus intendisse videtur. Amor necessitatibus proximi etiam tunc succurrere suadet inculcatque, si vel maxime periculum quoddam sortis amittendæ probabiliter adsit. Judæi se satis suo fecisse officio legemque observasse credebant, si modo puras ab usuris manus retinerent, utut de cetero essent immisericordes, ab omni alieni amore, & avaritiæ dediti. Salvator noster hos mores reprobat ostenditque, tunc verum exerceri demum amorem, si etiam mutuum detur in necessitate summa constituto, a quo sortis restitutionem ne quidem sperare possimus. Legem itaque *summi amoris* contra judæorum interpretationem & traditionem explicavit;

(a) *c. 5. D. 32.* (b) *sess. 20.*
(c) *Pragmat. tit. 19. 20. & concordatum tit. 32.*
(d) *sess. 25. c. 14.* (e) *c. 5. D. 32.* (f) *c. ult. D. 61. c. 4. D. 81.*
(g) *C. 4. X. de excess. prael. C. 13. X. de vit. & honest. cler.*
(h) *Lev. XXV. 36. 37.* (i) *Luc. X. 29.* (k) *Luc. VI. 34. 35.*

ſtans & perpetua eccleſiæ catholicæ ſententia fuit, neque ex pecunia, neque ex ceteris rebus fungibilibus, quæ ſecundum quantitatem æſtimantur, h. e. quæ pondere, numero & menſura conſtant, veluti frumento vino &c. mutuo datis, quæſtum eſſe (1) faciendum (*a*). Idque ex ea ratione, quia contractibus propoſita eſt ſumma æqualitas, ut alter, quod ipſi expedit, obtineat pro eo, quod alteri expedit. Quod videre eſt in permutationibus, ubi quod æqualitati deeſt, pecunia ſuppletur. Sic in emtione venditione id agitur, ut pretium merci quam poteſt fieri exactiſſime æquetur. Deinde quod lege humanitatis jubemur res innoxiæ humanitatis, quæ nobis non neceſſariæ ſunt, & alteri proſunt, alteri concedere, ut, erranti viam monſtrare, lumen accendere. Quod eſt fundamentum contractuum gratuitorum, ut mutui & depoſiti. Amico enim officium cuſtodiendi ejus pecuniam eadem ſolertia, qua meam, detrectari non poteſt, & injuſtus foret, qui ob hoc officium præmium poſceret. Pari ratione amico, de cujus candore perſuaſus ſum, non deneganda eſt pecunia, mihi inutilis & ipſi neceſſaria; quam ſi ſtato tempore reddit, nihil amplius ſalvo jure (2) petere poſſum.

II. Aliud dicendum de certis corporibus, veluti de utenſilibus, de equo, domo, in quibus proprietas diſtinguitur ab uſu, quem præſtant ſalva ſubſtantia, licet deteriora fiant (*b*). Quæ licet gratis concedi poſſint; injuſtum tamen non eſt, pretium pro uſu eorum poſtulare. Nam licet poſt uſum corpus reddatur, non tamen prorſus idem redditur, quod datum eſt. Uſu enim atteritur plus minuſve pro uſus diuturnitate & modo; & illa attritio pretio æſtimari poteſt ad obtinendam perfectam æqualitatem. Hoc eſt fundamentum pretii locationis, quod longa conſuetudine æqualitatem illam ſuperare poteſt, quam multi ſint, qui ſæpe eodem tempore ejuſdem rei uſu opus habent. Sed qui ad annum mille mutuatur, & poſt annum mille reſtituit, exacte reddit, quod accepit, ut jure nihil amplius poſtulare queas (3).

pro uſu rei non fungibilis aliquid peti poteſt.

III. Duo

cavit; non legem de *uſuris* tulit, quam nec repetere neceſſe fuit, quia Judæi eandem *ad literam ſancte* obſervabant. Enimvero nec in mutuo, quod faciunt canoniſtæ, ſuſiſtendum, ſed ex generali intentione ſalvatoris etiam aliis in rebus indigentibus ſuccurrendum v. c. gratuitam habitationem ais dando, nudos veſtiendo cibo & potu ſine ſpe lucri &c. Sicuti vero hæc lex tantum erga eos exercenda, qui noſtra ope in neceſſitatibus indigent, ita in contrarium, qui illam non appetunt, non deſiderant, ſed ſolius commercii cauſa noſtram pecuniam petunt, non minus aliquid lucelli ab his petere licet, ac quidem pro uſu tabernæ vel ædium lucrum aliquod petere permiſſum, nec uſpiam a ſalvatore interdictum eſt.

(1) Sed hæc interpretatio in eadem principia impingit, quibus phariſæi depravaverant juris Moſaici prudentiam. Ita legem amoris ex *verbis* æſtimant, verum autem ſenſum prætereunt.

(2) Supponit Auctor caſum, quo pecunia apud me inutilis deprehenditur. Quid vero ſi ego eam, quod ſemper fieri poteſt, impendere potuiſſem in rerum immobilium, quæ fructus ferunt, acquiſitionem, annon privor hoc mutuo uſu meæ pecuniæ? Quid ſi alter meam pecuniam ad eundem finem petat, ut fundum ſibi comparet, utque fructus lucretur? Debitor commodo pecuniæ meæ fruitur; ego vero eodem carere teneor, qui eodem commodo frui poteram. Quod ergo in gratiam alterius huic commodo renuncio, nihil æquius eſt, quam ut alter mihi partem quandam commodorum, pecunia mea quæſitorum, concedat.

(3) Sed petitur hic quod eſt in principio: pro *attritione* non ſolvitur locarium in rerum locatione, ſed pro fructibus, pro uſu, pro commodis. Ager locatus per uſum non deterior redditur, nec attritioni ſubjectus eſt, ideo tamen admittit locarium, quia uſu rei in gratiam alterius dominus ſe privat. Idem de *pecunia* mutuo data dicendum. Quid eſt enim aliud *uſura*, quam *merces pro uſu pecuniæ*?

(a) *Conc. Nicæn. c. 17. C. 14. q. 3. & 4. per tot.*
(b) S. THOM. 2. 2. *q.* 78. *art. in corp.*

pro usu pecuniae mutuo quibus casibus usuras petere possim?

III. Duo tamen sunt necessaria: primum, pecuniam tibi, quum mutuo dares, fuisse inutilem (1); alterum, ut stato tempore sit reddita. Nam si restitutio differtur, & ex mora tibi damnum enascitur; justum est, ut tibi id resarciatur, officiumque amico præstitum non noceat rei tuæ familiari. Et quoniam probatio & æstimatio ejus, quod interest, in foro externo difficilis est; leges civiles id semper, ubi debitor in mora est, præsumunt, & nostris in provinciis ad vicesimam reducunt annuam. Atque ex hoc fundamento in judiciis *interesse* (2) adjudicatur postulantibus (*a*). Similiter si pecunia mutuo data mihi necessaria vel utilis foret ad redimendum censum, ad annonam comparandam, quæ angustior post redditur; item si interea prædium magni proventus exiguo pretio emere potuissem; jure lucri cessantis & damni emergentis restitutionem postulo (*b*). Et quia mercatores continuo nummos in comparandis mercibus utiliter collocare possunt; licet eis *interesse* h. e. pro lucro cessante aliquid petere: quod tamen certum & *radicatum* esse debet, veluti si arator sumeret frumentum ad sementem faciendum (*c*).

Usuræ vitium non habent 1. societates mercatoriæ,

IV. Pecuniæ fructus permittitur porro, si contractus magis in societatem inclinat, quam in mutuum. Si duo in societatem negotiatoriam coeunt, quorum alter pecuniam confert, alter operam; justum est, ut lucrum æque ac damnum patiantur: quod est fundamentum *assecurationis* ac ceterorum contractuum maritimorum. Constituitur pecunia in lembum mercatorium, ea lege, ut, lembo pereunte, pecunia amissa sit; lembo redeunte, ingens lucrum capiatur. In hoc negotio nullum mutuum: (3) manet enim quisque pecuniæ suæ dominus. Est potius emtio spei, ut qui retis jactum emeret (*d*).

2. census annui,

V. Alius pecuniæ legitimus fructus nascitur e censuum constitutione, quam post longam fluctuationem adprobavit ecclesia (*e*). Permissum enim est, prædium quingentorum annuorum vendere pro decies mille cum pacto de retrovendendo pro eodem pretio in perpetuum, ut tamen ad redemtionem cogi non possimus. Cur igitur non liceret decies mille accipere & annuum censum quingentorum pendere, eaque de re creditori in fundo vel in aliis rebus, in quibus securus esse potest, hypothecam constituere? Atque hoc modo census constituuntur: quod negotium toto cœlo differt a mutuo, quia sors alienatur in perpetuum, ita ut repeti nequeat (4), quoad creditor de census solutione securus est.

VI. Per-

(1) Hunc casum semper eludere possunt creditores mutuo dantes, quia nunquam boni patresfamilias pecuniam otiosam domi conservare solent.

(2) Imo plerique, quo usuras palliant, sub nomine ejus, quod *Interest*, illas exigunt, petunt, sibique stipulantur. Denique casus, quos Auctor subjungit, ita comparati sunt, ut semper fere usuras petere permissum sit, præstetque, usuras intra modum, generatim permittere, quam ansam infinitis litigiis dare, quæ ex probatione ejus, quod interest, nascuntur.

(3) Horrent tantum nomen *mutui*, licet simile negotium peragatur, & ita contrahentes eo tantum secundum hanc doctrinam eniti debent, quo naturam *mutui* tegant, id quod etiam felici successu factum est in emtionibus annuorum redituum, ut res ipsa loquitur, de quibus AUCTOR *seq.* §.

(4) Sed supponamus, *mutuum* deesse externo colore, *implicite* tamen revera adest, idemque consequor ex hoc negotio, quod ex contractu usurario. Ita stricte verba Christi: *mutuum date*, accipiunt, & judaice cortici verborum inhærentes verum sensum amittunt. Nec adeo negotium, quoad

(a) *Gloss. in c. 8. X. de usur.* (b) *Thomas 2. 2. q. 78. art. 2. ad 1. & ibi Caietan.* (c) *C. 6. & c. navig. in fin. X. de usur.*

(d) *l. 8. de contrab. emt.*

(e) *C. 6. X. de usur. constit. Martin. V. & Calixti III. extravag. comm. de emtion. Constit. Pii V. 1564.*

3. reditus vitalitii,

VI. Permissi quoque sunt reditus ex contractu vitalitio, veluti si Nosocomio cuidam do decies mille, ut quoad vixero mihi det mille annuos. Hoc enim est donatio sub conditione onerosa facta, vel, si mavis, venditio lucri fortuiti, quia contingere potest, ut postridie vivere desinam. Nova species similis acquestus, quæ proxime ad usuras accedit, est institutum *montium pietatis*, qui vocantur (*a*). Quod nomen inde habent, quod pauperes eo recurrere, necessitatibusque promtum auxilium arcessere possunt (1). Sunt autem montes pietatis emporia, in quibus iis, qui pignora adferunt, datur tantum pecuniæ, quantum postulant. Quæ si stato tempore reluunt; præter pecuniam mutuo sumtam solvunt modicum pro labore scribendi, pignora custodiendi, proque scribarum salario. Si fallunt, pignora venduntur, pretiumque, deducto debito ac deductis deducendis, debitori restituitur. Talia instituta in Italia ac in Belgio celebrantur. Paucis: contractus legibus principum Christianorum adprobati, & longa consuetudine inveterati, temere ac sine consideratione *utilitatis publicæ* ac fundamentorum jurisprudentiæ, non sunt damnandi (2). Aufert homini suum, qui indebitum restitui postulat. Interim in foro externo in negotio pecuniario multa adprobantur, quæ in foro conscientiæ non consistunt. Nam leges civiles ad evitandum majus malum sæpe minus permittunt, & hominum consuetudines vetustissimæ nullo tempore vincent observantiam legis Dei (*b*). In primis cautione opus in allegatione lucri cessantis & damni emergentis: in cujus æstimatione facile fallimur, si non credimus dicto Apostoli: *qui divites fieri cupiunt, in varias tentationes incidunt* (*c*) & Christo, dicenti, fieri non posse, ut Deo simul & Mammoni serviamus (*d*). Hæc qui pensitat, in dubio suum potius jactabit, quam alieno damno ditescere cupiet.

4. montes pietatis?

usura proprie dicta prohibita.

VII. Propriæ sic dictæ usuræ sunt lucrum, quod ex mero mutuo capitur; ita ut post termini lapsum plus exigatur, quam mutuo datum est, sive ex chirographo, sive ex pignore, sive sub specie pœnæ, venditionis, hypothecæ, vel cujuscumque contractus liciti: nam modi fere usuras palliandi infiniti sunt. Fundamentum semper exquirendum, ac dispiciendum est bona fide, num lucrum quæsitum sit, an damnum saltem evitare voluerimus. Usuræ itaque Christianis omnibus sunt prohibitæ. Concilium Lateranense III. usurarios sacramentis & ecclesiastica sepultura privandos, & oblationes eorum repudiandas esse (3) censet

quoad intentionem Christi inde alteratur, utrum sors repeti possit, an vero omnis repetitio denegetur, quia pro hac perpetua alienatione perpetuum lucrum capio, & quidem ex bonis alterius, perpetuo hoc onere gravatis.

(1) Tunc vero pietatis infucatæ montes forent, si gratis indigentibus succurreretur, omnesque alii prætextus abesse juberentur. Sed vide, quam se torqueat hujus juris ratio, ne *usuras* quodammodo sapere videatur, quibus difficultatibus supersedere potuissent ejus conditores, si præconceptam opinionem de *mutuo usurario* deposuissent.

(2) Satis prudenter Auctor judicat, ostenditque; leges *amortis*, quæ etiam per suam naturam liberæ esse debent, non semper in statu civili applicari & in usum deduci posse. Multa committenda sunt singulorum conscientiis, quibus leges proprie non dantur. Hoc monitum si pontifices patresque observassent, nec tam rigide *usuras* damnassent, multis aliis abusibus haud ansam dedissent, quæ plus detrimenti attulerunt rebuspublicis, quam moderatæ usuræ.

(3) Hunc in finem ne forsan per testamenta aliquid ecclesiis relinquant, clericosque hoc modo invitant, ne ab usurariis aliquid lucrentur, prohibitum est, ne testamenta usurarii condere possint; quamvis forsan hæc prohibitio nunquam in praxin deducta fuerit.

(a) *Bulla Leonis X. in concil. Later. sess. 20. init.*
(b) THOMAS. *d. q. 78, art. 1. ad 3.*
(c) 1. TIM. *VI. 9.* (d) MATTH. *VI. 24.*

set (*a*). Concilium Lugdunense II. prohibet, ne eis hospitia præbeantur, ne ædes eis locentur (*b*). Ipsi non solum, sed & liberi ac heredes eorum tenentur usuras restituere (*c*). Meliori jure severioribus pœnis castigantur clerici usurarii, qui præ ceteris Christianis turpe lucrum fugere, & humana spernere debent (*e*). Concilium Nicænum (*d*) ab officio eos removendos censet, quod pluribus canonibus repetitum (*f*).

crimen falsi VIII. Crimen falsi gliscere cœpit inter clericos, ex quo Roma arcessi cœperunt literæ gratiæ vel justitiæ. Quod apparet ex constitutionibus Innocentii III. præsertim ea, qua falsarum bullarum fabricatores excommunicandos censet, & eos, qui eas in subsidium vocant, e beneficiis exturbandos (*g*). Agentes in rebus, qui nunc instituti sunt, præstant, ut falsa difficulter & raro committi possint. De ceteris criminibus nihil singulare habent canones, Ecclesia enim non solum ea, quæ contra legem Dei militant; sed etiam ea, quæ legibus humanis prohibentur, condemnat: quia lege Dei jubemur sæculari potestati obtemperare (*h*).

CAPUT XIV.

De delicto communi & casu privilegiato.

Ecclesia olim non cognovit de criminibus. I. Ecclesia principio solum delicta mere ecclesiastica judicavit, quia Christiani criminum publicorum exsortes erant (1). Si qui e nostris, inquit Tertullianus (*i*), carceribus vestris detinentur, Christiani solum esse accusantur; si vero alia de caussa detinentur, non sunt amplius Christiani. Quod de Christianis generatim dicit, id multo justius de *clericis* intelligendum, qui e Christianis perfectioribus eligebantur. Si quis horum lapsus disciplinam pœnitentiæ subire detrectabat, ei regressus patuit ad paganos, inter quos genio pro lubitu indulgere poterat, ne dehonestaret Ecclesiam. Nec privilegia imperialia Episcopis & clericis concessa quidquam ratione criminum ulciscendorum immutarunt. Eorum enim sententiæ, partium consensu & quidem in caussis civilibus tantum redditæ, *laudorum* instar habuere. Equidem clerici & monachi in caussis pecuniariis solum Episcopum judicem habuere (*k*). Ast in criminibus civilibus h. e. contra leges politicas militantibus Episcopus & judex sæcularis concurrentem jurisdictionem exercuere (*l*). Si Episcopus prior cognovit, clericum reum e gradu dejecit, & tum dejectum judex sæcularis carceri mandavit. Si hic Episco-

(1) Hoc cum grano salis accipiendum, nec credendum est, inter christianos semper repertos fuisse ab omni crimine puros. Rariora erant crimina publica; nonnunquam tamen deprehensos fuisse adulteros & stupratores, ipse TERTULLIANUS aliique fatentur, quos mox ejiciebant, & post diuturnam demum pœnitentiam recipiebant. Hæc unica erat coercitio: nec aliud judicium, quam super criminibus, ejectione dignis, constituebant ex confœderata disciplina. Excommunicatio ex capite *contumaciæ*, quam postea episcopi introduxere, adhuc ignota erat, quam diu ignotum erat imperium sacrum.

(a) C. 3. X. de usur. C. 14. q. 9. (b) C. 1. de usur. in 6.
(c) C. 14. p. 6. c. 9. (d) C. 14. q. 4. c. nec hoc.
(e) C. 17. D. 46. (f) Dist. 47. per tot.
(g) C. 7. X. de crim. fals. (h) ROM. XIII. 1.
(i) TERTULLIANUS apolog. c. 4. 5.
(k) l. 7. 8. C. de episc. audient. (l) Nov. 83. c. 1. 123. c. 21.

scopum occupavit, reum Episcopo remisit, ut gradu prius (1), quam vita, privaretur. Atque hæc quidem ex præscripto juris Justinianei. Sed in criminibus ecclesiasticis solus Episcopus cognovit. Compertum erat, Ecclesiam abhorrere a sanguine, & Episcopos semper intercedere, ut reis, etiam a sacris nostris alienis, vitam servarent: unde eis solis crimina clericorum capitalia judicanda permitti non potuerunt. Equidem clericis omnem actionem, & quidem criminalem strictius quam civilem in judicio sæculari interdictam legimus (*a*), quia quidquid vindictam spirat, Evangelio magis repugnat, quam quod avaritiam. Sed prima VII. vel VIII. sæcula nihil suppeditant caussæ, quare clericorum capitaliter peccantium judicium judici sæculari denegandum censeamus, nisi Episcopos excipere malis, qui raro in hæc crimina incidunt, & quorum dignitati aliquid dandum videtur.

sed per falsas decretales clericorum crimina laicorum jurisdictioni subtracta sunt:

II. Denique spuriæ decretales laicis omnem cognitionem de rebus moribusque clericorum abstulerunt, quæ falsa persuasio divo Thomæ Cantuariensi Archiepiscopo tantum dirarum (2) conciliavit (*b*). Hoc clypeo tuti clerici quum fere impune peccarent, privilegii clericalis præcipua vis poni cœpit in subtrahendis judici reis. Inter querelas Petri Cunierii haud ultima fuit, quod, ii qui ad atrox flagitium patrandum accingerentur, tonsuram prius acciperent, ut impune essent (*c*). Celebre exemplum est prætoris Parisiensis de Tigouville, qui, quod duos scholasticos, publici latrocinii convictos, posthabito privilegio clericali, condemnasset ac ultimo supplicio tradidisset, destitutus est & acerrime mulctatus (*d*). Interim judices ecclesiastici, remissius crimina punientes, levibus pœnitentiis contenti, raro reos curiæ sæculari tradebant, qui Romæ facili negotio non veniam solum, sed & pristinum gradum, si qui dejecti essent, impetrabant.

qui id in Francia non ferunt, distinguentes inter delictum commune & casum privilegiatum.

III. Unde publicæ securitatis caussa judices sæculares crimina atrociora excipienda

(1) Quod rursus ex *disciplina militari* desumtum, secundum quam cingulo prius privabantur, qui morti tradendi erant, ne dignitati militari quid decederet.

(2) Quæ tandem & eidem interitum attulerunt. HENRICI II. Regis Angliæ indignationem potissimum ea de causa in se conciliavit, quod clericorum immunitati, plus quam par erat, ex præconcepta opinione studeret. Anno 1164. consuetudines regni ab omnibus regni statibus, quorum e numero etiam Thomas erat, jurejurando confirmatæ erant. Hoc facto mox eum facti pœnituit. Rem gestam enarrat MATHÆUS Parisiensis *in histor. Angl. ad cit. ann. p. 85. His itaque gestis potestas laica in res & personas ecclesiasticas, omnia pro libitu, ecclesiastico jure contemto, tacentibus ac vix murmurantibus episcopis potius quam resistentibus, usurpabat. Thomas igitur Cantuariensis Archiepiscopus in se reversus, cum leges iniquas & omnibus Christi fidelibus detestandas concessisset, & eas observare juramento firmasset, rem temere perpetratam diligenter examinans, seipsum graviter afflixit alimentis auferioribus & indumentis corpus humiliavit, suspendens se ab altaris officio, donec per confessionem & condignos pœnitentiæ fructus a summo pontifice meruit devotus absolvi.* Mox hujus novi propositi edidit effectus. Nam eodem anno rex *volens in singulis maleficia debita cum severitate punire & cujuscunque ordinis dignitatem ad iniquum trahi dispendium, incongruum esse asseruit, clericos a suis justitiariis in publico flagitio deprehensos episcopo tradere impunitos. Decrevit enim ut quos episcopi invenirent obnoxios; præsente regis justitiario exauctorarent, & post curiæ traderent puniendos. In contrarium sentiebat Archiepiscopus, ut quos exauctorarent episcopi, a manu laicali postmodum non punirentur, quia bis in id ipsum punire viderentur.* Id nova indignationis regiæ causa in archiepiscopum.

(a) *Concil. Chalced. c. 9. Carthag. III. c. 9.*
(b) *Vita quadrip. 1. c. 14. hist. eccl. l. 71. c. 6.*
(c) *Libell. P. Bertrandi, ubi supra.*
(d) MONSTREL. *vol. 1. c. 13.* PASQUIER *l. 9. c. 27.*

pienda esse censuerunt, ac suæ cognitioni, saltem conjunctim cum Episcopo, subjicienda: atque hæc quidem ea sunt, quæ vulgo *casus privilegiati* adpellantur. Nam quia privilegium clericorum naturam *juris communis* induerat; id quod olim juris communis fuerat, nunc *privilegium* (1) audit. Equidem inde a CCC. annis distinctio inter *delictum commune* & inter *casum privilegiatum* audita est; in qualitate tamen & numero casuum privilegiatorum determinando adhuc fluctuamus. Nonnulli eos intelligunt de *casibus regiis* (*a*) (2): alii eo trahunt quævis facinora, quibus reipublicæ auctoritas læditur, ut sunt armorum gestatio, falsa moneta, insurrectio adversus judices (*b*). Nimirum, si laicos judices audias, *delictum commune* restringendum est ad injurias verbales & ad crimina mere ecclesiastica, id est culparum, quibus peccatur contra disciplinam, de quibus solus judex ecclesiasticus cognoscit. De *casu privilegiato* autem conjunctim cognoscunt ecclesiasticus & sæcularis. Immo etiam hi casus distinguuntur, quum quidam tam atroces sint, ut clericum privilegio indignum reddere videantur. Ratione *præventionis* statutum (*c*) est, ut laicus prior cognoscat, & reum ecclesiastico remittat, qui de delicto communi judicet. Sed hic modus neutri judicum placuit, quum se mutuo accusarent præceptæ jurisdictionis, nimiaque vel indulgentiæ vel rigoris nimii. Quare constitutum est (*d*), ut *conjunctim* cognoscerent, ac separatas ferrent sententias, quo alter de alterius integritate tanto certior fieri posset (*e*).

de quo conjunctim cognoscunt.

IV. Sed quum vetus consuetudo in nonnullis locis perduraret, edicto Februarii 1678. & declaratione Jul. 1684. sancitum est (3), ut statutum Melodunense in toto regno observaretur, & de casu privilegiato judices sæculares cum ecclesiasticis conjunctim cognoscerent, eaque de caussa ad tribunalia ecclesiastica se conferrent, nisi forte officialis, justitiæ accelerandæ & evitandæ captivorum transportationi, malit se conferre ad *tribunal sæculare*. Uterque per suum syndicum testium depositiones, interrogatoria, ceterosque articulos in separata volumina transscribenda curat, nisi alter solus cognoscere cœperit. Nam quum qualitas criminis demum ex accusationibus innotescat; *Officialis* statim inquirere, & si casus *privilegiatus* semet exserit, judicem laicum vocare potest. Similiter *laicus* cognoscere potest, antequam accusator vel promotor, quia delictum commune deprehenditur, remissionem ad officialem flagitet. Si senatus (*parlamen-*

(1) Ex *nova disciplina*, quæ clericos ab omni jurisdictione sæculari exemit, ut, hoc facto, magis ad *exceptionem* & jus singulare pertineat, si judex sæcularis de delictis clericorum cognoscere potest. Olim per modum *privilegii* foro ecclesiastico gaudebant, quod per *regulam* relatum. Ceterum divisio hæc delictorum ex concertatione de *fori competentia* orta est. Cum ecclesia sanguinem non sitiret, inconveniens creditum fuit, graviora clericorum crimina inulta relinquere, quæ *criminaliter* non poterat punire episcopus, & sic *sæcularis judex* de eo sibi cognoscendum esse ducebat. In *concil. Paris. d. anno* 1346. *c.* 1. patres id sibi molestum esse docuerunt, conquerentes, *quod justitia sæcularis clericos & personas ecclesiasticas de die in diem capiat & capi faciat; & captos seu captas in prisonem seu carcerem detrudat*. Hæ similesque concertationes ansam dederunt, ut in Francia de finibus regundis cogitatum fuerit.

(2) Casus *regii* olim reservatis regum peculiariter adscribebantur, ut *læsa majestatis*, *falsa moneta*, *infractio salveguardia regia*.

(3) De ipso processu hodierno *criminali*, in his delictis usitato, agit HERICURTIUS *dans les loix ecclef. de France* p. 248. *seqq.* cui adjungi potest ESPEN *P. III. jur. eccl. tit.* 3. *c.* 2. *§.* 27. *seqq.* ubi passim ad Auctorem nostrum in hac materia provocat.

(a) IMBERT. *instit. l.* 3. *c.* 8.
(b) FEVRET. *l.* 8. *c.* 2.
(c) *Ordin. Molin. art.* 39.
(d) *Ordin. Melodun. art.* 22.
(e) FEVRET. *l.* 8. *c.* 1. *n.* 6.

lamentum) cognoscit, officialis non vocatur, sed Episcopus, clerici accusati superior, vices suas cuidam ex senatoribus clericis demandare tenetur. Atque hoc jure in Francia vivimus.

CAPUT XV.

De Processu criminali antiquo.

Vetus processus criminalis sine solemnibus.

I. QUæcumque veteres de forma judiciorum ecclesiasticorum tradunt, ad condemnationem eorum, qui vel pravas doctrinas disseminant, vel morum turpitudine deformant Ecclesiam, hoc est, ad crimina pertinent. Nam in civilibus Ecclesia cognovit tantum per modum *arbitrii*. Sed omni tempore iis, qui semetipsos accusarunt, salubrem pœnitentiam peccatorum injungendi, & eos, qui peccata negantes aliunde convicti sunt, castigandi (1) jus habuit. Solemnia autem in his judiciis exsularunt, nisi qua absolute essent necessaria, ne sine caussæ cognitione quis condemnatus videretur. Inprimis sacræ scripturæ præcepta observabantur, ne qua temere, præsertim adversus presbyterum & Episcopum, reciperetur accusatio (*a*), pro quibus, tanta circumspectione electis, militat præsumtio: ne facile crederetur, nisi quod duobus vel tribus testibus probatum (*b*); ut in falsos testes statueretur jus talionis (*c*); ut rei, ad exemplum terroris, publice increparentur (*d*). Neque his regulis rem omnem absolvi putarunt; sed præterea studiose indagarunt, qui, qualesve essent accusatores, accusati, testes, quibus moribus, qua fama, quo animo; ita tamen ut non inciderent in προσωποληψίαν, divinis oraculis toties damnatam, (*e*) quippe persuasi, fore, ut quo judicio judicent, ipsi aliquando judicarentur (*f*). Tam sanctam normam sibi in judicando præstituerant primi Episcopi, non nisi saluberrima quæque a tribunalibus sæcularibus (2) mutuantes, quippe assiduo memores, non *Rhadamanthos* se esse, sed *pastores*.

ejus figura,

II. Ordo judiciarius is erat, quem in actis conciliorum superstitibus, velut Ephesini & Chalcedonensis, deprehendimus. Querela libello (3) exhibita, accusatus

(1) Vocarunt hoc *forum pœnitentiale*. Cum enim episcopi saluti animarum invigilare *ex officio* tenerentur, crederentque, sine *satisfactione* & *pœnitentia* delicta expiari non posse, saltim hoc respectu in delicta inquirebant, quo tamen *foro criminali* judicum sæcularium non præjudicabant.

(2) Inde in decreto GRATIANI amplissime de *accusationibus* agitur & C. 2. *q.* 7. de *accusatoribus*, *qu.* 8. de *modo accusandi* in scriptis, *causa* 3. vero de pluribus aliis quæstionibus jura antiqua traduntur atque in seqq. causis ulterius exhibentur.

(3) Neque enim facile sine *accusatore* & *libello* procedebant, & ita figuram alicujus *accusationis* ab initio adhuc conservabant. Illustrat hoc eleganter MORINUS *de sacram. pœnit. lib. I. c.* 5. *§.* 4. ex OPTATO MILEVITANO, qui, quod communionem non denegaverit Macario, homicidii insimulato, hoc modo se purgat: *quod si fuit accusatore silente, a nobis non licuit abstineri. Scriptum est enim ante cognitam causam neminem esse damnandum. Dicite, quis eum accusavit & auditus non est. Dicite, Macarium confessum esse culpam & nostram siluisse sententiam. Sumus enim qualescumque judices in ecclesia, quod & ipsi non negatis, quod nos judices esse veros debere fuisse contenditis. Non enim possumus facere, quod non fecit Deus, qui in judicio personas separare dignatus est; nec eundem voluit esse* ACCUSATOREM & JUDICEM. Tam sincera adhuc praxis illius

(a) 1. *Tim. V.* 19. (b) *ibid.*
(c) *Constit. Apost. l.* 2. *c.* 49. *Deut. XXIX.* 15.
(d) 1. TIM. *V.* 20. (e) *Deut. I.* 17. *XVI.* 19.
(f) *Matth. VII.* 2. *Constit. Apost. l.* 2. *c.* 57.

cusatus ter quaterve citatus, ut defensioni locus esset, si comparere detrectaret, contumacia, quae crimen acerbissima poena dignum reputabatur, depositione vel excommunicatione vindicabatur. Comparens interrogatus audiebatur pro se dicturus; ipseque vicissim testes audiebat, instrumenta videbat; denique Episcopus sententiam pronuntiabat. Notarii, h. e. diaconi vel lectores, per sigla scribere promti, cuncta, quae in judicio fiebant dicebanturque cum a judice, tum a partibus, distincte ipsorum verbis, ne interruptionibus quidem & exclamationibus omissis, consignabant, quibus instrumenta praelecta inserebantur. Atque haec acta asservabantur ab Episcopo, ut de integritate judiciorum constaret ad posteros. Haec judiciorum ecclesiasticorum facies antiqua.

mutatur in processu solemnem distinctum, III. Forum conscientiae *internum*, quo poenitentiae, peccata confitentibus impositae, absolutiones sacramentales, indulgentiae, referebantur, semper distinctum fuit a foro *externo*, in quo de criminibus & de poenis agebatur. Circa saeculum XII. studium *juris civilis* solemnia formularum invexit in forum ecclesiasticum. Sic querelae illae scripto oblatae, de quibus canones loquebantur, haberi coeperunt pro accusatione formali & inscriptione in crimen, praesertim in falsis illis decretalibus. Fatendum est enim, ex hac Camarina fluxisse pleraque ambagium, quibus scatet ordo judiciorum criminalium hodiernus. His convenienter *in accusatorium,* INNOCENTIUS III. in Concilio Lateran. tria genera processus distinxit, *accusatorium, denuntiatorium & inquisitorium* (a). Qui accusat, praesens accusationem scripto exhibet, inscribitque in crimen, quo semet obligat ad talionem, si deficit. Si probat, accusatus ex praescripto canonum pro natura criminis depositione vel degradatione plectitur (b). Hic processus ad amussim juris Romani (c) effictus videtur, praesertim quum in solis falsis decretalibus ejus sit praesi- *denunciatorium,* dium (d). Qui denuntiat, quem prius amica admonitione corripuit, ad *inscriptionem* in crimen non tenetur (1). Indicat enim judici commissum crimen, nec publicam vindictam, sed accusati emendationem intendit: unde mitior poena praeter canonum decreta dictari potest (e). Praeceptum Evangelicum de correptione fraterna (f) latissime patet, quippe a veteribus etiam judici commendatum (2). Ipsae spuriae decretales, quae accusationum rigorem pepererunt, admonitionem amicam accusationi praemitti volunt (g). Immo & in praxi processus accusatorius exolevit. Inquisitorius processus est, quem judex ipse, sine *inquisitorium.* accusatore vel denuntiatore, sola diffamatione h. e. rumore publico motus, susci-

illius temporis fuit, ut sine *accusatore* neminem condemnarent, nec permitterent, ut idem esset *judex* & *accusator*. Hoc rursus in sequentibus repetit OPTATUS: *Et vos vultis, ut abstineremus, quem non vidimus aliquid mali facientem, & qui nullum habuit accusatorem. Video hoc loco, quid invidia vestra submurmuret. Dicitis enim, non nos latuisse, quod factum est. Fatemur, nos audisse, sed peccatum erat, damnare eum, quem nemo est ausus arguere.* Quantopere haec philosophia discrepat a sententia episcoporum aevi sequioris, & imprimis INNOCENTII III. ut Auctor §. *seq.* fatetur.

(1) Imo qui denunciat, id tantum intendere videtur, ut judici crimen innotescat, & judex per viam *inquisitionis* procedat. Unde, qui denunciant, protestari solent, se tantum animo *denunciandi*, non *accusandi* crimen deferre.

(2) Sed contra Christi intentionem, qui merum *remedium charitativum* proposuit, non *judiciale* aut *coactivum*. Ita omnia praecepta Christi a vero suo scopo aberrarunt, postquam papo-Caesaria ecclesiam infecit.

(a) *C. 24. X. de accus.* (b) *C. 16. eod.*
(c) *l. 3. de accus. l. 3. C. eod.* (d) *C. 2. q. 8. per tot.*
(e) *C. 16. X. de accus.* (f) *Matth. XVIII. 15. Const. Ap. l. 2.*
(g) *C. 2. q. 2. c. 15. C. 2. X. de accus.*

scipit, inde a Concilio Lateranensi tritissimus etiam in curiis sæcularibus, quæ processum curiarum ecclesiasticarum cum in civilibus, tum in criminalibus adoptarunt. Hinc nata sunt examina nostra seu informationes, quæ in criminalibus vocantur, & inquisitio ad diffamationem recidit ad id, quod appellamus *informationem ex officio*, quando judex de crimine in flagranti, coram, illico, testes audit, quod raro nostris moribus contingit. Ab his tribus generibus distinguitur quartus modus crimen proponendi specie *exceptionis*, veluti recriminatio contra accusatorem, vel rejectio testis (1). Quo casu nec inscriptione in crimen, nec alia solemnitate opus, quum non accusandi, sed defendendi animo crimen proponatur (*a*). Idem dicendum, si in processu civili crimen obiter objicitur, ne pars adversa promoveatur ad beneficium. Sed hæ distinctiones in Francia exoleverunt, ubi curiarum ecclesiasticarum processus criminalis ad criminalem processum sæcularium tribunalium & ad constitutionem criminalem 1670. proditam, quoad ejus per diversitatem caussarum & personarum fieri potest, conformatur.

CAPUT XVI.

De Processu criminali hodierno.

I. PRimus actus memorabilis est *informatio*, quam judex plerumque a privato homine vel a promotore (*fiscali*) imploratus suscipit. Solus promotor accusare potest & postulare, ut reus puniatur, ut ad frugem, ut ad scandali reparationem adigatur, ut Ecclesia indigno ministro purgetur. Privati tantummodo secreto denuntiant crimen, damnumque datum & lucrum cessans civili actione petunt; ubi tamen opus est, ut accusatus sit clericus. Si laicus esset, & officialis de interesse civili pronuntiaret; judices regii *abusum, abusum* ingeminarent (*b*). Post querelam delatam promotor veniam informandi nanciscitur. Judex testibus diem assignat sub pœna mulctarum ad eleemosynas aut carceres per implorationem brachii sæcularis. Si comparent, ad jus jurandum adigit, & depositiones transscribit, informationemque promotori tradit, qui, prout reus gravatus est, conclusiones suas inde effigiat. In caussis levioris momenti postulat, ut accusatus compareat, ut ipse audiatur, quo ipso processus in ordinarium definit. In caussa graviore accusatum vadatur, vel prehendendum postulat, & judex decernit. Judices ecclesiastici inde ab aliquot sæculis sunt in possessione carcerum, quod jus superstruunt falsæ decretali Urbani I. (*c*), sed propria auctoritate carcerem exercere non possunt, nisi in ipsorum prætoriis vel domibus episcopalibus. Extra prætoria aut in transferendis prehensis adhibendum est brachium sæculare; cui fini olim a judice sæculari obtinendum erat mandatum, quod *pareatis* vocabatur, quo post edictum an. 1695. (*d*) non amplius opus est (*e*). *Accusati examinantur,*

II. Accusatus captus vel simpliciter vadatus tenetur ipsemet respondere, quia in caussis *& ad defensionem admittuntur.*

(1) Nam testi objicitur crimen, non ut plectatur, sed ut a probando repellatur, adeoque nec iam solida probatione opus est. *c.* 1. X. *de except.* Proinde si vel maxime, probato crimine, testis rejectus, adhuc tamen debito ordine contra eum in *foro criminali* procedendum est, antequam pœna contra eum decernatur.

(a) *C.* 16. *X. de accus.*
(b) FEVRET. *l.* 8. *c.* 4. *n.* 12.
(c) C. 17. *q.* 4. *c.* 13. *& ibi glossa.*
(d) *art.* 44.
(e) IMBERT. *l.* 3. *c.* 8.

in caussis criminalibus non admittitur procurator (1). Interrogatoria promotori communicantur, ut dispiciat, num processui extraordinario per iteratam testium interrogationem & confrontationem locus sit. Contingit enim interdum, ut judex decernat processum ordinarium, ut in caussis civilibus. Sed in gravioribus, sive neget, sive fateatur accusatus, judex decernere debet, ut testes iterato (2) interrogentur & confrontentur. Illud fit, ut appareat, num testes depositionibus suis insistant, item, ut depositiones, si non satis claræ, declarare possint. Hoc vero, ut appareat, num norint accusatum, & num audeant ei coram oggerere, quod deposuere, item, ut accusato detur occasio testes rejiciendi, si potest (*a*). Nam hoc in confrontatione fieri debet, antequam depositiones prælectæ sunt (3). Interim si per instrumenta testem suspectum reddere potest, etiam post confrontationem in omni litis momento auditur. Non tamen audiuntur objectiones vagæ; sed si facta præcisa & concludentia allegat, judex ei probationem injungere poterit (*b*).

non torquentur. III. Post confrontationem caussa præparata censetur, & promotori traditur ad eliciendas conclusiones definitivas; qui tamen adhuc conclusiones præparatorias formare & postulare potest, ut hoc vel illud informationi addatur, ut hic vel ille testis audiatur, ut accusatus in equuleum imponatur. Quæstio per tormenta, e tribunalibus ecclesiasticis olim exul, quippe nimium rigorem sæcularium judicium spirans, abhinc annis D. in judicia ecclesiastica immigravit (*c*), nec laici judices ecclesiasticis eo de jure dubium movent. Sed officiales ea non amplius utuntur, forte quod verentur, ne per sanguinis effusionem vel mortem torti irregulares fiant (*d*). Quando promotor conclusiones suas definitivas exhibuit, nihil superest, quam ut feratur sententia.

quomodo sententia feratur? IV. Ad quam accingitur officialis in consessu consiliariorum, veluti presbyterorum, qui gradum doctoris vel licentiati habent, longoque rerum usu pollent, aut judicum regiorum vel advocatorum, ut tanto certior illustriorque fiat sententia. Si assessores in loco invenire nequit, solus pronuntiare potest, quippe solus in tribunali sacro judex. Sententia redigitur in *scripturam*, pronuntiaturque & traditur accusato, ut appellare possit, si ita visum. Si innocens deprehenditur, vel perfecte absolutus dimittitur, liber ab expensis, damnis & interesse, vel accusatione liberatus expensis tantum liberatur (4). Si reus est, sententia continere debet crimen, de quo convictus est, & pœnam; vel sine criminis mentione condemnatur de iis, quæ actis continentur. Atque hic est vulgaris ordo judiciarius.

contumacia quomodo coerceatur? V. Incidunt autem interdum multa, quibus hic ordo convertitur & processus retardatur,

---

(1) Idque etiam secundum jus Romanum, qua de causa qui in fuga constitutus salvum conductum petit, eundem non impetrat, nisi antea cautionem de *judicio sisti* præstiterit, quæ ipsum obstringit ad *personalem comparitionem*.

(2) Ut ut enim ab initio judex pro informatione pleniori & instructione processus criminalis testes examinaverit, (quod *generalem* vocare solent *inquisitionem* nostrates) summarie tamen tantum & sine juramento hi deponunt, post litem contestatam demum modo ordinario examinandi, & juramento obstringendi.

(3) Seu antequam copia *depositionis* reo facta fuerit. Absoluta enim probatione, demum ei defensio indulgenda, & hunc in finem acta criminalia ei exhibenda, ut, quæ ad sui defensionem faciunt, inde excerpere queat.

(4) Mitiores in Gallia esse videntur judices, quam in Germania. Rarissime contingit, ut absolutus ab expensis liberetur. Utplurimum inquisitioni subjectus ei causam dedisse dicitur, & hoc intuitu expensas refundere tenetur, id quod imprimis locum habet, si ad *torturam* vel *juramentum purgatorium* gravatus fuit.

(a) *C. 53. X. de testib.* (b) *Const. Crim. tit. 15. art. 2.*
(c) HILDER. *ep. 30. C. 1. X. de deposit.* (d) FEVRET. *l. 8. c. 14.*

retardatur. In quo genere dominatur *contumacia*. Si accusatus vadatus vadimonium deserit, vadimonium in capturam convertitur, e qua tamen, postquam ad articulos respondit, dimitri potest, nisi nunc magis gravatus sit, quam in informatione. Si comparere vellet, ast non potest, invaletudine vel alia caussa impeditus, per procuratorem (1) impedimentum allegare, seque ad ejus probationem, offerre potest. Si ille, in quem captura decreta est, absens est aut fugitivus, judex decernit, ut tribus terminis citetur, & bona ejus cum imploratione brachii sæcularis consignentur. Citationes vel clamor ad *bannum*, qui vocatur, pro diversa locorum consuetudine in loco publico ad portam ecclesiæ per præconem juratum aut per accensum peraguntur, vel ad portam curiæ affiguntur. Trina citatione peracta, in contumacem definitiva sententia ferri potest. Nam enixum studium fugiendi habetur pro *tacita confessione*; sed tamen subinde contumaciam purgaturus auditur (2), modo compareat intra quinquennium & sui copiam faciat, h. e. in carcerem concedat & expensas deponat. Adversus contumaciam rigor canonum stricte adhibetur. Primum judex interloquitur, contumaciam recte deductam & rite impetratam esse adversus absentem vel fugitivum, & iteratam testium interrogationem vim confrontationis habere debere. Deinde decernitur, accusatum criminis convictum beneficiis privandum ac ceteris pœnis, pro criminis natura, afficiendum esse. Hoc modo in casu contumaciæ perfectæ agere solent; quæ tamen in foro ecclesiastico rara est. Quum enim nullæ pœnæ corporis afflictivæ dictari soleant, comparare non metuunt, & qui ob delictum commune in judicium vocantur, vagabundi aut fugitivi non sunt.

VI. Si post interrogationes captivi judex caussam levioris momenti esse deprehendit, vel captivum de fuga non suspectum credit, decernere potest, ut dimittatur sub cautione de *judicio sisti*. Item si non convictus est, sed tantummodo suspectus, judex decernit, ut diligentius inquiratur, & captivus interea relaxetur: quo casu tamen permanet in reatu & processus continuari potest: unde sententia certum terminum exprimere debet, ne accusatus omnem vitam perpetua trepidatione exigat. *captivus interdum relaxatur.*

VII. Casus, in quibus diligentior inquisitio locum habet, iidem sunt, in quibus olim *purgatio canonica* locum habuit. Si quis Episcopus, si quis presbyter vulgi rumore criminis insimulabatur, licet a nemine accusatus, licet sine probatione; purgare se tamen ex præscripto canonum debebat, ne qua famæ ejus macula hæreret. Venit in ecclesiam, ac super *tumulis martyrum*, & si quid sanctius (3) habent ecclesiæ, juravit, se criminis imputati innoxium esse (*a*). *purgatio canonica*

Inter-

(1) Licet enim processus criminalis procuratorem *regulariter* non admittat; ad *incidentia* tamen, quæ processus criminalis *substantiam* non tangunt, hæc prohibitio haud porrigenda est.

(2) Id æquissimum omnino est. Idem etiam observatur, ubi sub pœna *confessi & convicti* citatus tandem pro confesso, & convicto declaratur, atque pœna in eum statuta est. Deprehensus enim vel ideo sua detensiune adhuc audiendus est, quod huic adhuc post *sententiam condemnatoriam* locus sit. Id ergo tantum operatur condemnatio *absentis*, ut nec examinandus, nec ulteriori probatione contra eum procedendum sit.

(3) Creditum olim fuit, per miracula manifestatum iri delicta occulta, si suspectus perjurium committere ausus fuit; qua de causa hic modus exquirendi occulta *judicium divinum* dictus fuit. Inde plena sunt acta sanctorum miraculorum hujusmodi, quæ perjuria detegisse leguntur. Celebre hujus rei monumentum adfert AUGUSTINUS ep. 76. scribens: *non novimus, Mediolani apud memoriam sanctorum, ubi mirabiliter & terribiliter dæmones confitentur, furem quendam, quia ad ejus locum venerat, ut falsum jurando deciperet, compulsum fuisse confiteri furtum, & quod abstulerat, reddere*. Evidentius adhuc rem declarat GREGORIUS Turonensis *lib. II. de*

(a) *C. 2. q. 5. c. 6. 7. 16.*

Interdum adduxit compurgatores, probatæ fidei ac probitatis viros, qui eodem modo jurabant, se eum innocentem credere: quod testimonium adversus diffamationem satis præsidium visum. Qui jurare detrectabat, vel sufficientem compurgatorum numerum invenire non poterat, pro convicto habebatur. Atque hæc purgatio audit *canonica*. Præter quam habetur etiam *vulgaris*, quam ignorantia & feritas barbararum gentium peperit, duellum scilicet & probatio per ignem & aquam (*a*). Hæc enim deficiente legitima probatione eruendæ veritatis media habebantur. Qui duello vicerat, qui igne non læsus, qui aqua non submersus, innocens credebatur: quas probationes *judicium Dei* vocarunt. Sed universalis ecclesia eas, tamquam temerarias & legi Dei, qui nobis tentandus non est, repugnantes improbavit (1). Jam e diverticulo in viam.

& vulgaris.

VIII. Si post caussam præparatam accusatus proponit facta concludentia, facilis probationis, audiendum eum præcipit constitutio criminalis, licet hoc non fiat. Facta concludentia sunt veluti *alibi*, h. e. si probare vult, se quum crimen in hoc loco committeretur, fuisse *alibi*. Item si probat, crimen commissum non esse, ut quondam Athanasius Arsenium vivum stitit, quem interfecisse ferebatur (*b*). Hic est generatim processus criminalis secundum usum Franciæ hodiernum: in quo tribunalia sacra & politica conspirant, dum easdem constitutiones sequuntur. Quem tamen in compendio personis ecclesiasticis, quibus acta curiarum raro familiaria sunt, hic exhibere non piguit.

auditur accusatus etiam post caussam præparatam.

CAPUT XVII.

De Foro Episcoporum.

Episcoporum judex competens olim concilium provinciale,

I. CAussæ criminales Episcoporum, quæ antiquissimis canonibus maxime indigitantur, & quæ plerasque regulas in probandis & puniendis criminibus peperere, difficiliores ac rariores redditæ sunt, ex quo falsas decretales (2) usu recepimus. Novissima tempora sane paucissima exempla, in Francia præsertim, suppeditant Episcoporum in jus vocatorum; unde parum exploratum, quomodo hoc judicium sit instruendum. Contra certum est (3), primis octo sæculis Episcopos sæpe accusatos & in provincialibus conciliis examinatos, judicatos, condemnatos, &, si opus, gradu dejectos fuisse; quæ conciliorum sententiæ exsecutioni datæ. Non desunt tamen exempla (4) eorum, qui condemnati ad se-

II. de mirac. c. 19. Usque quo uterque contendimus, sub JUDICIO *omnipotentis* DEI *ponamus. Eamus ad tumulum martyris, & quod sub sacramenti interpositione dixeris, discernat virtus S. Patroni.* conf. *concil. Meldens. d. anno* 845. *c.* 39. apud HARDUIN. *tom. IV. concil. p.* 1489.

(1) Ex professo olim contra hos modos scripsit AGOBARDUS *in libro de divinis sententiis digesto cum brevissimis annotat. contra damnabilem opinionem, putantium, divini judicii veritatem igne vel aquis vel conflictu armorum patefieri.*

(2) Quæ sub secunda regum Galliæ dynastia maxime alibique vigorem acceperunt, novumque jus introduxere. Hoc cautum est, nullum episcopum posse judicari nisi in Synodo, convocata a summo pontifice, id quod tamen antiquis canonibus contrarium, & decretis pontificum Romanorum repugnat, ut ingenue fatetur P. de MARCA *de C. S. & I. lib. VII. c.* 10. *§.* 5 6.

(3) De praxi antiqua Galliæ in peragendis judiciis ecclesiasticis & judicandis episcoporum causis consulendus est P. de MARCA *cit. l. c.* 19.

(4) Quæ sistit, & examinat MARCA *cit. l. c. 7. seqq.* Cum vero CHRISTIANUS LUPUS & DAVIDIUS his abuterentur, rursus eadem sub examen revocarunt

(a) *t. t. X. de purgat. vulg.*

(b) SOCRAT. *l.* 1. *c.* 29. *hist. eccl. l.* 21. *n.* 51.

ad sedem Romanam provocarunt, præsertim si alium superiorem non agnoscerent, veluti patriarchæ. Canon antiquissimus, qui Episcopos ad papam provocare permittit, habetur in concilio (1) Sardicensi an. 347. (a) qui ita habet: *Si quis Episcopus Concilio provinciali depositus ad præsulem Romanum adpellat, isque caussam denuo excutiendam esse judicat; rescribet ad vicinæ provinciæ Episcopos, ut ipsi judicent. Et si Episcopus depositus a Romano præsule flagitat, ut presbyterum ad se mittat, poterit hic mittere commissarios, qui ejus nomine judicent cum Episcopis* (b). Utrum canon ille unquam usu receptus fuerit, in utramque partem disputant. In praxi sane insecuta tempora a prioribus nihil diversi ostendunt usque ad sæculum V. papam. Papa, qua caput ecclesiæ de jure divino, semper fuit episcopus episcoporum, quos corripere potuit, si quid contra disciplinam peccarent, præsertim si nulla idonea caussa fratres suos condemnarent. Sed inde non infertur, sedem Romanam instar ordinarii & conciliis provincialibus superioris tribunalis habuisse, querelasque eo delatas fuisse appellationes vel instantiam secundam, quum fuerint remedia extraordinaria adversus vexationes in caussis ad universam ecclesiam pertinentibus, qualis fuit Athanasii, Chrysostomi, Flaviani Constantinopolitani.

II. Sed falsæ decretales inde a sæculo IX. receptæ omnem disciplinam adulterarunt. Si has audies, non nisi *certis personis* accusandi, non nisi *a papa*, etiam in prima instantia, judicandi sunt Episcopi, adhibita legum solemnitate. Concilium provinciale quidem caussam instruere ac præparare poterit; sententia tamen papæ reservata (c). Quum autem fieri non posset, ut omnes Episcoporum caussæ Romæ disceptarentur, placuit distinguere inter caussas *minores* & *majores*, quæ ad *depositionem* tendunt, quæve papæ erant reservatæ (d). Jam vero generatim omnes caussas *majores* (2), quorsum canonum interpretes declarationem credendorum; convocationem concilii universalis; approbationem conciliorum & scriptorum aliorum doctorum; divisionem, unionem & translationem episcopatuum, exemtionem episcoporum & abbatum a jurisdictione ordinarii; translationem; destitutionem, restitutionem episcoporum; absolutamque & inappellabilem judicandi facultatem referunt; soli papæ in prima instantia vindicant (e).

post, papa per falsas decretales,

qui de caussis majoribus cognoscit etiam in prima instantia.

III. Pragmatica (f) consentit, ut caussæ majores, quæ in jure enumerantur, Romam remittantur, & fatetur, esse personas, quarum depositio soli papæ competit, quæve, si depositionem mereri videantur, Romam cum actis remittendæ

quod confirmat concil Tridents.

runt LUDOVICUS ELLIES du PIN *de antiq. eccles. discipl. differt. II.* & BOILEAU *de antiquis & majoribus episcop. caussis.*

(1) Historiam & occasionem hujus canonis exhibet MARCA *cit. l. c.* 3. in qua excutienda Galli eo majorem sollicitudinem adhibent, quod curia Romana hoc ipso canone sæpe insidias struxerit libertati ecclesiarum Franciæ. Unde contra praxin ejus acriter IDEM *c. l. c.* 4. *seqq.* disputat, putatque, usu ab initio per diuturna tempora canones hujus concilii destitutos, nec agnitos fuisse.

(2) Pseudo-Isidorus doctrinam de *caussis majoribus* primum in scenam produxit; ast in praxin non statim generatim deduxit, sed pedetentim ad varia *reservata papalia* introducenda ansam dedit, ut pluribus ostendi *diss. de caussis arduis & major. c. III.* Imprimis hanc distinctionem promovit INNOCENTIUS III. & varias novas conclusiones inde traxit.

(a) *c. 7.* (b) *hist. eccl. l.* 12, *n.* 33.
(c) *C.* 3. *q.* 2. *c.* 3. *q.* 6. *c.* 9. *q.* 3. *c.* 6. (d) *C.* 1. 2. 3. *X. de transl.*
(e) *Gloss. in c.* 8. *X. de excess. prælat. C.* 24. *q.* 1. *c. quoties D.* 17. *c.* 1. 2. *D.* 16. *c. sancta. C.* 16. *q.* 1. *c.* 7. *c.* 16. *&c.*
( ) *de concubin. in f. concord. tit.* 32.

tendæ sint. Concinit Concilium Tridentinum, quod (*a*) prohibet, ne Episcopus, nisi in caussa, in quam depositio vel privatio statuta, vadetur, neve testes adversus eum audiantur, nisi sint contextuales & notoriæ probitatis: ne quis præter papam de his caussis cognoscere audeat, qui, si placet, delegare potest Metropolitanum vel certos Episcopos, mandato sua manu signato, instruendos, quibus tamen nuda cognitio: pontifici autem *sententia definitiva* competit. Ast minores caussas episcoporum criminales in concilio provinciali vel coram ejus deputatis disceptari permittit (*b*).

sed Franci reclamant exempla episcoporum in Francia judicatorum.

IV. In Francia jure veteri vivimus, quo episcopus in solo concilio provinciali, cui si XII. episcopi non intersunt, vicini ad numerum concurrentem adhibendi judicatur, salva adpellatione ad pontificem, duce canone Sardicensi 7. Nam concilii Tridentini decreto Clerus Francicus statim reclamavit (1). Quum an. 1632. Renatus, Legionis (2) in Armorico episcopus, qui cum regina Maria Medicea in Belgium aufugit, regni habenas moderante Richelio cardinale, perduellionis accusaretur; Urbanus VIII. archiepiscopum Arelatensem, Bononiæque & San-Florensem ac Macloviensem episcopos judices delegavit, qui sententiam definitivam pronunciarunt, reum episcopatu privarunt, eique maximas eleemosynas injunxerunt. Sed an. 1645. quum Anna Austriaca regnum administraret, clerus ea de re scripsit ad pontificem Innocentium X. qui septem alios episcopos delegavit ad cognoscendum de appellatione interposita; atque hi, sententia priore infirmata, Legionis episcopum restituerunt. Clerus an. 1650. iterum congregatus, hujusmodi attentatis obviam iturus, d. 23. Nov. Nuntio apostolico significavit protestationem adversus Breve Urbani VIII. ne Franciæ episcopis fraudi sit in posterum, caussasque episcoporum majores in concilio provinciali, cui vicini episcopi ad numerum concurrentem adhibendi, judicandas esse, salva appellatione ad papam. Immunitas episcoporum 1654. novæ procellæ exponitur, dum senatus Parisiensis a rege jubetur cognoscere de caussa cardinalis de Retz, archiepiscopi Parisini, criminis læsæ majestatis accusati, quod eum privilegio indignum reddere videbatur. Sed quum clerus contra niteretur, episcoposque non nisi in concilio episcoporum judicandos demonstraret; delegatione revocata, rex d. 26. April. 1657. publico edicto constituit, ut episcoporum caussæ ex præscripto sanctorum decretorum a judicibus ecclesiasticis definirentur.

CAPUT

(1) Ipsi oratores regni Galliæ in comitiis Tridentinis aperte hanc disciplinam recusarunt, eamque libertati Galliæ repugnare, fassi sunt, ut ex PALLAVICINO succincte refert ESPEN. *P. III. jur. eccl. tit. 3. c. 4. §. 31. seqq.*

(2) Antiquiora exempla suppeditant reformationis in Gallia facta. Nam anno 1563. Romæ quinque episcopi Galliæ hæreseos accusati, quibus adhuc alii additi sunt. Papa Romam eos citavit, voluitque in hac causa cognoscere; sed Intercessit Legatus regis Franciæ, ne papa ulterius contra eos procedere potuerit, docens, regni legibus & libertati Galliæ tale quid adversari. vid. du PIN *dans la nouvelle bibliotb. des auteurs ecclesiastiques tom. XV.* p. 390.

(a) *sess.* 13. *c.* 6. 7.

(b) *sess.* 24. *c.* 5.

CAPUT XVIII.

De pœnis canonicis.

pœna spiritualis quanam?

I. REliquum est, ut de *pœnis*, quas judex ecclesiasticus infligere potest, loquamur, quæ vel mere *spirituales* sunt, ut depositio & excommunicatio; vel aliquid sæculare involvunt, ut condemnatio ad eleemosynas, fustigatio, carcer. Prioris generis pœnæ ita propriæ sunt ecclesiæ (1), ut eas semper exercuerit, etiam in maximo persecutionum æstu: quum magis in *abstentione & recusatione*, quam inflictione *positiva* consistant. Quid enim *depositio* presbyteri aliud sibi vult, quam ut appareat, eum non amplius pro presbytero habendum, neque sacramenta vel doctrinam ab eo accipiendam esse? Quid *excommunicatio* laici, quam ut declaretur, excommunicatum non pro Christiano, sed pro infideli esse habendum?

pœna sæcularis quanam?

II. Posterioris generis pœnæ, quæ coactionem quandam involvunt, pariter antiquis auctoritatibus nituntur. Nam ab omni tempore ecclesia peccatoribus pœnitentibus eleemosinas, jejunia, aliasque afflictiones corporis imperavit; impœnitentibus absolutionem denegavit, eosque, si diu hærerent in vitio, neque ad pœnitentiam vel satisfactionem proni essent, excommunicavit. Augustinus fustigationis, per episcopos exercitæ, ad exemplum dominorum, qui servos; parentum, qui liberos; magistrorum, qui discipulos castigarent meminit (a). Ex quo inferre licet, episcopos virgas expedivisse in terga juniorum clericorum. Abbates per modum paternæ ac domesticæ castigationis monachos virgis ceciderunt: unde *flagellationes voluntariæ* ortæ (2) videntur. Carceres ad tempus vel perpetui in pœnis canonicis numerantur, quia presbyteri & ceteri clerici ob crimina depositi claustris commendati sunt, ut reliquum temporis transigerent in pœnitentia, memoriaque criminis simul ex vulgi oculis removeretur. Fuere tempora, quibus obstinati, & excommunicati, opitulante brachio sæculari in exilium agerentur, quod Nestorio aliisque contigit, vel judici ecclesiastico jusjurandum de solo vertendo præstare tenerentur (b). Hæ sunt pœnæ in tribunali sacro usitatæ, quarum mitiores salutarem correctionem continent; acerbiores eo tendunt, ut rei fidelibus nocere nequeant, salva conversionis via. A sanguine autem & a suppliciis capitalibus, quæ tempus resipiscendi intercipiunt, omni tempore abhorruit ecclesia.

quid juris in Francia?

III. Nostris moribus judex ecclesiasticus pœnam *honorariam* decernere potest, modo ea obeatur in prætorio; non vero alibi, ubi non habet territorium. Injungere.

(1) Hoc intuitu dicuntur ab Auctore *spirituales* quamvis *per abusum*, ut sæpe innui, quod quicquid *juris ecclesiastici* fit, pro *Spirituali* haberi debeat. Ceterum *depositio* seu *privatio officii publici* proprie dicta pœna est, & judiciis sæcularibus quoque communis, quamvis intuitu ecclesiasticorum hæc cum *ejectione* in judiciis ecclesiæ antiquis olim decreta fuerit. Quis enim sub æstu persecutionum alius in his judex esse potuit, quam *cœtus fidelium*, ut pote qui necessitate ferente, rebus suis consulere debuit?

(2) Hæc eadem disciplina quoque ad capitula canonicorum tracta est, postquam duce CHRODOGAGO ad instituta monastica effigiari & componi cœperunt. Decanis imprimis *jus virgarum* datum fuit, ut docent ANTON. MATTHÆI *de nobilit. lib.* 2. *c.* 39. *p.* 617. PHILIPPUS LABBEUS *in biol. MSct. libr. tom.* 2. *p.* 481. AUCTOR *chron. mont. ser. ad ann.* 1213.

(a) *in ep. ad Marcellin. C.* 23. *q.* 5. *c.* 1.

(b) C. 3. *X. de crim. fals.*

gere poteſt pœnam pecuniariam non multæ nomine, ſed *eleemoſynarum* (1); ubi opus pium, cui applicandæ, exprimendum. Injungere poteſt flagellationem publice manu carnificis infligendam. Injungere poteſt clerico extraneo *emigrationem* e diœceſi; non vero *exilium* imperare. Injungere poteſt carcerem perpetuum & ob crimina leviora ſeceſſum in monaſterium vel ſeminarium. Quæ diſtinctiones preſſe obſervandæ, ne appellationibus *tamquam ab abuſu* feneſtra aperiatur,

CAPUT XIX.

De depoſitione vel degradatione & ſuſpenſione.

Clericorum pœna maxima eſt depoſitio, I. POEnarum canonicarum maximæ ſunt *depoſitio* clericorum, & laicorum *excommunicatio*. Depoſitio eſt privatio omnium functionum publicarum, quas clericus virtute ordinis exercere poſſet. Sic presbytero depoſito nullum jus celebrandi miſſam; vel adminiſtrandi ſacramenta; non quod ſacramenta ſint invalida; ſed quod presbyter, ſpreta eccleſiæ prohibitione; conſecrans vel adminiſtrans; graviter peccat, omneſque ſacris ejus aſſiſtentes peccati fiunt participes. Juribus autem, quæ non ex ordine (2) pendent, ut juriſdictione, beneficiis, honore, prorſus exuitur, ac laicus reputatur, & beneficia a die ſententiæ vacare cenſentur.

quæ veteribus idem quod degradatio, II. Prima ſæcula *depoſitionis & degradationis* vocabulo promiſcue utuntur ad ſignificandum, clericum condemnatum locum, quem tenuit, amittere & gradu ſui ordinis excidere. Ad hominum animos percellendos placuit ritus, clericum depoſitum publice ornatu clericali ſpoliandi, eidemque, ſi concilium injuria depoſitum reſtituendum decrevit: ornamenta publice reddendi, quæ eſt ſanctio concilii Toletani IV. an. 633. (*a*) Et quamquam clericus depoſitus laicus fieret, non poterat tamen vitam vivere ſæcularem, ſed monaſterio commendabatur ad pœnitentiam, quam ſi ſubire detrectabat, excommunicationis fulmine feriebatur (*b*).

quæ eſt vel verbalis, vel realis, III. Sequioribus temporibus invaluit diſtinctio inter degradationem *verbalem* & *realem*. *Verbalis* eſt ſimplex depoſitio, nullis cæremoniis externis ſtipata. *Realis* ad hunc fere modum peragitur (3) (*c*): clericus degradandus induitur omnibus ordinis ſui ornamentis, manibuſque tenet librum vel aliud officii ſui inſtrumentum: quo habitu adducitur ad epiſcopum, qui ſingula ornamenta ſigilla-

(1) Hoc ſub prætextu, quod *eleemoſynæ* credantur efficaciſſimum remedium expiandi peccata, & ideo olim *pœnitentibus* impoſitæ fuerint. Quis vero crederet, pœnas eccleſiaſticas eſt *eleemoſynas*, quæ ab *invitis* exiguntur, quæ utique *pœnæ* ſunt proprie dictæ? Verum ipſa *pœnitentia* in genere mox in eundem abuſum tracta, & per modum *pœnæ* invitis impoſita eſt, unde omnes ceteræ pœnæ videntur derivandæ.

(2) Hunc enim per depoſitionem non amitti cenſent, ob *characterem indelebilem*, animæ impreſſum per ordinationem, unde jura *ordinis* naſcuntur: cetera ſola *electione*, *confirmatione*, vel *collatione* acquiruntur, quæ rurſus adimi queunt.

(3) Non inique cenſet BONIFACIUS VIII. in *c.* 2. *de pœn. in* 6. *ad exemplum exautorizationis ejus, qui militiæ deſervit armatæ, cui militaria detrahuntur inſignia, ſicque a militia, remotus caſtris ejicitur, privatus conſortio & privilegio militari*, hanc degradationem eſſe introductam, quod etiam praxis, quæ tempore JUSTINIANI obtinuit, docet. v. *Nov.* 83. *in præf.* §. 2.

(a) *c.* 18. *D.* 8.

(b) *C.* 11. *q.* 3. *c.* 65.

(c) *Pontif. Roman. de degrad.*

gillatim ei publice eripit, incipiendo ab eo, quod in ordinatione ultimum, & delinendo in eo, quod ptimum erat, scilicet in humerali, jubetque, ut caput omne radatur ad delendam coronam clericalem, ne ullum supersit clericatus vestigium. Inter hæc tertitionis caussa pronuntiat conceptas verborum formulas, eis, quæ in ordinatione adhibentur, contrarias. Hæc solemnis degradatio fit, si clericus curiæ sæculari tradendus est: unde judex laicus coram adstat, ut reum illico ad se rapiat. Ecclesia tamen pro salute ejus intercedere, &, si mortis pœna remittitur, hominem claustro ad agendam pœnitentiam tradere debet (*a*).

IV. Ad degradationem autem idem numerus episcoporum, qui a veteribus canonibus ad depositionem requiritur. Nam ad deponendum episcopum concilium XII. episcoporum; ad deponendum presbyterum VI. episcoporum; ad diaconum III. episcoporum desiderabatur (*b*). Minores clericos episcopus in consessu cleri sui deponere poterat. Et hæc quidem vetustis temporibus, quibus concilia frequentiora & clericorum crimina rariora fuere, factu erant facilia. Sed sequiori tempore clerici sæpius peccarunt, episcoporum concilia, in Francia & in Germania maxime coactu difficilia fuere. Quid? quod episcopi vel soli vel per officiales suos deponere ausi sunt presbyteros. Unde judices sæculares, quibus hæc degradatio videbatur affectata cærimonia ad sufflaminandam justitiam, eam diu operiri, criminibusque impunitatem permittere (1) noluere. Idque tanto magis, quod quando ipsi in casu privilegiato clericum condemnaverant, episcopus eum sine caussæ cognitione degradare noluit. Inde pedetentim eviluit reverentia erga personas consecratas, quæ lictoribus palam constringendæ projiciuntur, ut nullam hodie in Francia degradationem videas. Interim concilium Tridentinum accelerandæ debitæ criminibus pœnæ statuit (*c*), Episcopum ad degradationem solemnem presbyteri vel alius clerici loco aliorum episcoporum, tot abbates infulatos cruciatosque, vel alias personas, quæ sunt in dignitate ecclesiastica, advocare posse.

a quo suscipiatur?

V. Sed & aliæ pœnæ canonicæ, quæ ad *privationem bonorum spiritualium temporariam* diriguntur, ut reus ad frugem redire instigetur, scilicet suspensio, interdictum, excommunicatio: quas *censuras*, (2) quam *pœnas*, adpellare malim. Nam licet excommunicatio Christianum a societate fidelium excludat in perpetuum, ecclesia tamen non intendit, ut perpetuo miser sit, sed ut resipiscat, & peccati veniam petat. Aliud de clerico deposito dicendum, qui eo animo deponitur, ut per omnem vitam privatus maneat ministerio, quo semet indignum reddidit: nam si restituitur, id fit per *dispensationem* & ex *gratia singulari*.

2. censuræ & quidem

VI. Suspenditur clericus, cui ad certum tempus exercitium functionum sui ordinis interdicitur; nam si in perpetuum, ac omnis generis functionum dicerem, depositio foret: quæ quum sit pœnarum, quas ecclesia clerico dictare potest,

1. suspensio,

(1) Revera enim difficultates circa *degradationem* obvenientes effecerunt, ut rarius crimina clericorum, debito modo punita fuerint, quin potius ut plurimum id unice egerunt, ut prævia simplici depositione, monasterio includerentur, perpetuæ pœnitentiæ agendæ causa.

(2) Hæc differentiæ ratio inter *depositionem* & *excommunicationem* non adeo stringit. Fatetur Auctor, hanc *perpetuam exclusionem*, illam *privationem perpetuam* continere. Excommunicatus si restituitur, itidem ex *gratia* restitutus olim fuit per dispensationem, cum manifestum sit ex antiquitatibus, nonnunquam hanc gratiam prorsus negatam & excommunicationem factam fuisse absque ulla spe restitutionis. Præterea prisco ævo excommunicatio non fuit medium homines ad pœnitentiam deducendi, sed hæc fuit potius medium, in gratiam redeundi cum ecclesia læsa, & ita restitutionem impetrandi. Unde utraque species recte *pœna* dici possunt.

(a) C. 27. X. *de signif.*
(b) C. 15. *q.* 7. *c.* 3. *c.* 4.
(c) *sess.* 13. *c.* 4.

localis, personalis generalis, specialis.

test, maxima, consentaneum fuit, ut leviores excogitarentur, & peccatis proportionatæ. Unde & plures sunt *suspensionis* gradus. Est enim suspensio vel *localis*, vel *personalis*. *Localis*, si certo in loco functiones obire prohibetur; *personalis*, si in omnibus locis. Præterea *generalis* esse potest, vel ad certas functiones restringi, veluti si a suggestu arceretur, qui sacrum facere & sacramenta administrare pergit. Potest etiam ad tempus restringi longius, brevius: quo elapso cessat ipso facto, vel rursus injungitur ad beneplacitum episcopi: quo casu exspectandum, dum expresse tollatur. Interdum clericus non functionibus sui ordinis, sed alio quopiam jure, veluti canonicus jure suffragii, introitu in chorum, fructu beneficii ad tempus, interdicitur, pro culparum qualitate & morum diversitate. Suspensio est pœna clericorum propria, quam qui eludit, irregularis redditur. Hanc semper primam dictare solent judices ecclesiastici, & quidem simulatque accusatus respondit ad articulos, (1) quia ex ipsorum opinione vadimonium infert ratione clericorum *suspensionem*, quemadmodum ratione ministrorum laicorum *interdictionem*.

C A P U T X X.

De excommunicatione.

excommunicatio, pœna clericorum & laicorum, varie accipitur.

I. EXcommunicationis fulmini omnes Christiani patent: cujus diversæ species in veterum disciplina observantur. Nam & episcopus, qui semet a concilio abstinuisset, vel alterius diœceseos clericum ordinasset, excommunicari dicebatur, si communione aliarum ecclesiarum privatus (2) ad propriæ ecclesiæ communionem restringeretur (*a*); quum tamen tantummodo commercium ejus cum

(1) Naque enim ante *litis contestationem* suspensio decerni potest, cum demum per illam judex plenius informetur de imputato delicto. *Sæpius plausibilia ad inquirendum videntur indicia, quæ audito reo in fumum abeunt, & nebularum instar resolvuntur*, ut optime ait STRYK *de suspens. ab offic. c. III. n.* 63. Inda liquat suspeusionem decerni; 1. ob excessus: 2. ob contumaciam clericorum 3. ob institutam de graviori crimina inquisitionam.

(2) Differantia quædam, ni fallor, olim obtinuit inter *simplicem abstentionem*, & *excommunicationem*. Illa consistebat in *denegatione communionis ecclesiasticæ simplici*, quam etiam singuli facere poterant justa da causa sine decrato ecclesiæ. Mosem, martyram, Novatum a communione separasse una cum quinque presbyteris scribit EUSEBIUS *lib. VI. hist. eccl. c.* 43. *f.* ubi notanda phrasis, *ἀκοινώνητον ἐποίησεν* h. a. ipsi communionem denegavit, nec ejus partes sequi voluit; quamvis sibi jus *excommunicandi* arrogare haud posset. Eadam rationa integræ ecclesiæ renunciarunt communioni, id quod *abstentionem* arguebat, quia post hanc omnes *communionis* effectus inter tales ecclesias cessabant. In controversia super Paschatos festo Victor episcopus Romanus universas Asiæ ecclesias a communione sua separare conatus est. Inde *schismatum* origo, quæ separarunt tandem atiam acclesias orientalas & occidentales, quatenus communicare inter se desiere. Magna olim inter omnes ecclesias & intima unio, quæ varils modis significabatur & conservabatur. Hæc si rumpebatur, quod VICTOR tentavit teste EUSEBIO *lib. V. hist. eccl. c.* 24. *abstentio* inde nascebatur, ast *excommunicatio*, quam CYPRIANUS sæpe late *abstentionem* vocat, erat ajectio ex cœtu acclesiastico ejus, cujus membrum antea fuerat. Hæc aum affectum hababat, ut ajectus ab aliis haud recipi posset ecclasiis, nisi cum sua acclesia radiisset in gratiam. Ejectus non nisi per *pœnitentiam* restituebatur in integrum. Quarum ecclasiarum communio per *abstentionem* soluta erat, aliis modis redintegrabatur, veluti per amicabilam compositionem vel concillorum auctoritatem.

(a) *c.* 10. *D.* 18.

cum fratribus spirituale suspenderetur. (*a*) Regula Benedicti c. 44. exclusionem ab oratorio vel a mensa communi, qua plectebantur monachi serius venientes, excommunicationem vocat. Usu sequiorum temporum excommunicatio involvit anathema, h. e. exclusionem a communione fidelium, quæ incrustatur verbis evangelii: *Si, quem corripuisti, non audit ecclesiam, sit tibi sicut ethnicus & publicanus* (*b*); & Pauli: *Si quis frater nominatus est fornicator, aut avarus, aut idololatra, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eo nec cibum sumere convenit* (*c*), quod AUGUSTINUS (*d*) de eo explicat, qui horum criminum accusatus & condemnatus est: nam & ORIGENES ante eum (*e*) docuerat, neminem, nisi criminis manifestum, ex ecclesia ejiciendum esse; &, si cuique libera esset sejunctio ab iis, quorum mores displicent, temerariis judiciis & infinitis schismatibus fenestra aperiretur. Amplius Paulus inquit: *Si quis non obedierit verbo nostro, hunc notate, nec commercium habete cum illo, ut confundatur. Non tamen quasi inimicum existimate, sed ut fratrem corripite* (*f*). Hæ sunt excommunicationis regulæ, (1) cui minimum tres admonitiones præmittendæ, quum Christus offensorem privatim, post, adhibitis testibus, denique coram ecclesia monendum prius jubeat, quam evitandum. Decernenda (2) est & pronuntianda ab eo, qui in ecclesia auctoritatem habet. Effectus est, ut commercium excommunicati evitetur; scopus, ut sancto rubore perfundatur, amandus tamen perpetim & ad salutem retrahendus (*g*).

II. Harum regularum episcopi primis sæculis observantissimi raro ad sacrum fulmen confugerunt. Si quis accusatus esset, sollicita cura examinarunt vitam ejus anteactam, &, si accusatio hærebat, eum privatim increpuere: post reluctantem coram testibus humaniter corripuerunt, denique induratum coram ecclesia palam perstrinxerunt (*h*). Boni medici officio fungentes solatium leniendo malo; minas & exprobrationes vulneri purgando & tumori reprimendo; corruptioni præcavendæ jejunia adhibuere. Sin malum omnia membra corripuisse, nec medendi spem superesse videbant, adhibito episcoporum & longo usu subactorum presbyterorum consilio, re exquisite pensitata, immedicabile membrum, ne partes sinceræ inficerentur, resecarunt, dolentes tamen & lacrymantes, uniceque dicto Pauli *auferte malum e vobismet ipsis* (*i*) obtemperantes. Excommunicatus habebatur ut infidelis, & Christiani nullum cum eo commercium, præsertim in precibus habuere (*k*). Poterat quidem venire in ecclesiam, & scripturam prælectam concionesque audire, quod ipsis *infidelibus* non negabatur; sed idem cum infidelibus a mysteriis divinis removebatur, ut desiderium orandi cum fidelibus *olim rarior*,

(1) In *differt. eccles. jur. antiqui ad Plin. II. & Tertull. diss. III.* pluribus ostendi, non ex his dictis, sed ex alio fundamento ejectionem improborum hauriendam esse. Vel ultimus locus Pauli demonstrat, correptionem fraternam, singulis commendatam, non esse excommunicationem. Tres *monitiones* præcedentes desumuntur ex doctrina Christi de *fraterna correptione*, quæ rursus frustraneo conatu ad excommunicationem trahitur. Ethnici & publicani inter *excommunicatos* non numerabantur; eorum tamen familiare commercium fugiendum erat, id quod tamen non statim excommunicationem arguit.

(2) Olim decernebatur ab *ecclesia* seu ex suffragiis totius cœtus, episcopo tantum directionem judicii gerente, id quod etiam rationem habebat, quia ejectio ex cœtu negotium est, quod universum tangit cœtum, & sic merito ab ejus decreto dependere debet.

(a) *c. siquis D.* 58.
(b) MATTH. *XVIII.* 17. (c) 1. *Cor. V.* 11.
(d) AUGUSTINUS *homil.* 50. *c.* 12. (e) *homil.* 21. *in Josue.*
(f) 2. *Tess. III.* 14. (g) *Basil. ep.* 47.
(h) *Const. apost. l.* 2. *c.* 37. 38. 41. (i) 1. *Cor. V.* 13.
(k) *Const. apost. l.* 2. *c.* 38.

fidelibus in eo excitaretur, & ceteri ejus exemplo terrerentur (*a*). Interim episcopus eum non neglexit, si vel maxime altera vice lapsus esset (*b*). Non abhorruit ab ejus consortio, non a convictu, memor, Christum manducasse cum Pharisæis & peccatoribus. Consolabatur, exhortabatur, ne animum desponderet. Resipiscentem & pœnitentia dignos fructus ostendentem gaudio persusus recepit tamquam filium perditum, ac manuum impositione cum ecclesia reconciliavit, precumque & sacramentorum fecit participem (*c*). Inter hæc omnia si quis laicorum quoque conquereretur, se temere ab episcopo excommunicatum fuisse, ex simultate vel libidine nocendi; ad concilium provinciale res deferebatur, tamquam maximi momenti, quippe statum Christiani spiritualem afficiens. Hoc fuit veterum in excommunicando consilium.

post frequentior ac ditior. III. Quo magis autem Christianorum mores in pejus ibant, & episcoporum probitas decrescebat, eo magis caussæ excommunicationis augebantur & moderatio in usu hujus extremi remedii minuebatur. Inde a sæculo IX. episcopi sæpe his armis repulerunt impressiones dynastarum, bonis ecclesiæ inhiantium, quibus sæpe junxerunt clavam martialem & armatos homines (1). Augescente hominum duritie, decursum est ad rigores veteribus inauditos, ut familiæ, provinciæ, regna (2) vel excommunicarentur, vel interdicto premerentur; ut excommunicationes ipso facto, i. e. sine monitione & sententia, simulatque crimen commissum, introducerentur; ut nonnullæ papæ reservarentur, ut absolutionis caussa Romam eundum esset; ut excommunicationi cærimoniæ terribiles, veluti exstinctio & projectio cereorum, campanarum pulsus, & imprecationes detestabiles adhiberentur. Præterea excommunicatio *ipso facto* in eos constituta fuit, qui cum excommunicato convivebant: idque idoneis auctoritatibus, quæ (*d*) excommunicandos esse censent, qui cum clerico deposito conversarentur. Sic una excommunicatio infinitas peperit, quum commercium illud strictissime acciperetur, & ad *sæcularia emolumenta* (3) extenderetur. Num ne servis quidem, liberis, uxori licebat ad excommunicatum accedere, nec ipse in judicio comparere vel ullo jure gaudere poterat. Denique circa an. 1080. Gregorius VII. effectus excommunicationis super omnes limites protulit, censuitque, principem excommunicatum omni potestate privari, vasallos a jurisjurandi fide, subditos ab officio parendi liberari (*e*), Sed nimium terribilem ecclesiæ potestatem redditurus contemtam reddidit, remque eo deduxit, ut laici censuras susque deque haberent (4), & saniores episcopi ad eas decurrere dubitarent. Interim hunc rigo-

(1) Potissimum vero his armis pugnatum est pro defendenda potentia, territoriis, jurisdictione, imperio, & ut paucis dicam, pro tuenda ambitione. Postquam enim episcopi *domini terrarum* facti, excommunicatio in instrumentum *dominatus terreni* mutata, & contra reges, principes aliosque potentiores extensa est. Nec diverso jure usus est Papa pro tuendo Petri patrimonio, & sedis Romanæ juribus.

(2) Contra hunc abusum, occasione excommunicationis, qua PAULUS V. Rempublicam Venetam petiisse legitur, scripsit FRA PAOLO, religiosus Servita, tractatum elegantem Italico idiomate, etiam in Gallicum versum sub tit. *les droits des souverains defendus contre les excommunications & les interdits des Papes; ou examen & refutation du droit d'excommunier que les Papes se sont injustement attribué.*

(3) Hoc modo excommunicationi infiniti effectus civiles superadditi sunt, qui olim, ut AUCTOR antea optime demonstravit, mere *ecclesiastici* erant. Horum omnium fundamentum fuit, *quod nullo modo communicandum esset cum excommunicato.*

(4) Utpote vel male & præcipitanter pro-

(a) *ibid. c.* 39. (b) *ibid. c.* 40. (c) *ibid. c.* 40.
(d) *Concilium Antioch. an.* 341. *c.* 1.
(e) *C.* 15. *q.* 6. *c.* 4. GREG. *VII. l.* 6. *ep.* 2. *hist. eccl. l.* 62. *n.* 36.

rigorem certis restrictionibus temperarunt. Ipse Gregorius conjuges, liberos, servos excommunicatorum; item qui ex ignorantia vel necessitate, veluti emendi vel eleemosynæ caussa cum ipsis commercium haberent, excipiendos esse censuit (*a*).

Est vel minor vel major.

IV. Excommunicatio ob communicationem cum excommunicato inflicta, *minor* vocabatur, & operabatur abstentionem a sacramentis, non ab ecclesia & convictu fidelium: quo factum est, ut excommunicationes non serperent in infinitum. Interim excommunicatorum fuga imperata multum incommodi habuit ratione excommunicationum ipso jure & generalium. Unde concilium Basileense (*b*) declaravit, duplicis generis excommunicatos vitandos esse, eos videlicet, qui nominatim & solemniter excommunicati essent, & quorum excommunicatio tam certa esset, ut de ea nullo modo dubitari posset. Quod decretum a Martino V. confirmatum pragmaticæ nostræ (*c*) & concordato (*d*) insertum legitur.

restrictiones conc. Trident.

V. Concilium Tridentinum novas restrictiones adjecit, agnovitque, excommunicationem, si non sobrie & circumspecte administretur, contemtam noxiamque fieri. Et primum quidem *monitoria ad revelandum* non nisi urgente necessitate & post maturam deliberationem decernenda esse voluit ab episcopo, qui nihil in hac re auctoritati magistratuum dare deberet. Deinde præcipit, ne quis episcopus hoc remedio abutatur ad compellendos homines, ut episcopi mandatis obtemperent, si alia ratione, veluti bonorum subtractione, arresto & per brachium sæculare id assequi valeat. Simul tamen magistratibus præcipit, ne episcopum impediant in excommunicatione, ne eum ad absolutionem cogant, vel jus de caussa excommunicationis cognoscendi sibi arrogent.

excommunicatio vel infligitur per sententiam,

VI. Universum autem excommunicationis negotium hodie ita se habet. Primum requiritur sufficiens *caussa in jure expressa*, vel saltem *publicum scandalum*, quia agitur de pœna omnium spiritualium maxima infligenda. Defectus caussæ injustam reddit excommunicationem, quæ tamen reverenda est (*e*). Qui excommunicationem pronuntiat, *jurisdictione* instructus esse debet & præmittere tres *admonitiones*, (1) intervallo bidui singulas proponendas (*f*). *Sententia* scripto consignanda est, qua nomen personæ & caussa exprimenda (*g*). Nomina postea in ecclesiis recitanda & portis affigenda sunt, ut vulgus norit, quos vitare debeat. Si in ecclesiam veniunt, expellendi sunt; si hoc fieri nequit, cessandum est a divinis & ex ecclesia fugiendum. Hæc observanda sunt ratione excommunicationis *ab homine*.

vel incurritur ipso facto.

VII. Sed excommunicationes *a lege* ipso facto incurruntur, simulatque peccatum

---

pronunciatas, vel alio utplurimum vitio laborantes, ut recte huc applicaverit PAOLO vulgatum illud: *sæpe majus est peccatum judicii, quam illius peccati, de quo fuerit judicatum*. Illud vero præcipue hic considerandum est, a pontifice Romano ratione *imperii temporalis* & inde dependentium jurium hoc fulmen adhibitum fuisse, de quibus alias armis decernitur. Inde judices in propria causa semet constituerunt, & quidem in causa mere *civili*, *sæculari*, & tali, in qua principes superiorem non habent, & in qua Papæ ut *principes sæculares* procedere debuissent.

(1) Ut vel pareat, & *contumaciam* purget, vel ob *crimen commissum* satisfaciat. Illa quæritur in *inobedientia*, quando decretis papalibus vel episcopalibus morem gerere nolunt, quæ in propria causa utplurimum decernuntur. *Satisfactio* collocatur in *pœna* a judice ecclesiastico præscripta, aliisque remediis ad indemnitatem potissimum pertinentibus.

(a) C. 12. *q.* 3. *c.* 100.
(b) *sess.* 20. (c) *tit.* 21. (d) *tit.* 33.
(e) C. 11. *q.* 3. *c.* 1. (f) C. 27. *q.* 4. *c.* 23.
(g) C. 48. *de sent. excom.*

tum commissum est. Sic simoniacus, sic qui clericum percussit, ex eo facto ab ecclesia abstinere & absolutionem petere debet: quod ex formula proclamationis manifestum. Haberetque reus, quod sibi imputaret, si absolutio differretur, quippe quæ nemini, qui ad officium redit, denegari solet. Sed has nemo observare tenetur, nisi qui eas noverit, quarum multæ sine culpa ignorari possunt. Tantus enim est excommunicationum a *lege* vel *ipso facto* numerus; (1) ut ne quidem solertissimi canonum interpretes cunctas enarrare audeant. In solo sexto decretalium numerantur XXXII. (*a*) In Clementinis L. (*b*) In bulla *in cœna domini* XXI. (*c*) In ceteris pontificum constitutionibus infinitæ; ne quid dicam de constitutionibus synodalibus, mandatis episcoporum & regularium statutis. Sed in antiquis canonibus in decreto & decretalibus vix XXX. reperiuntur, quæ tamen si recte ponderentur, maximam partem non excommunicationem *ipso facto*, sed *ab homine* convictis infligendam, indigitant. Neque est, quod aliter interpretemur verba celebratissimi canonis, *si quis suadente diabolo* (*d*), quo dicitur, eum, qui in clericum vel monachum violentas manus intulerit, *anathematis vinculo subjacere*, si scilicet convictus ac condemnatus fuerit. Interim *glossa* id explicat de excommunicatione ipso facto incurrenda, quæ opinio vulgo regnat.

CAPUT XXI.

De interdicto.

Interdicta olim incognita, I. INterdictum est prohibitio in certo loco, veluti civitate, provincia, regno, divina officia vel sacramenta celebrandi, aut certas personas ad ea admittendi, quocumque tendant. Prius *locale*; posterius *personale*; utrumque conjunctum *mixtum* vocari solet. Hæc censura æque ac *excommunicatio generalis* primis sæculis insuitata fuit (2), si hæreticos aut schismaticos, ab ecclesia secessionem manifesto facientes, exceperis. Nam a ceteris peccatoribus, qui nominatim excommunicati non essent, Christiani non abhorruerunt (*e*). In primis hoc sibi commendatum habuere episcopi, ne facile peccatores, qui tanta potentia tantoque

(1) Et tamen nihil magis a tramite justitiæ abit, quam hæc excommunicatio, quippe quæ omnem defensionem delinquenti adimit, inauditum condemnat, & jugum intolerabile hominibus imponit, ut recte PAOLO *cit. l. c.* 2. judicat. Quo magis numerus hujus excommunicationis erevit, eo magis decrevit justitia, & imperium ecclesiasticum incrementa cepit.

(2) Revera quædam *excommunicationis* ratio in *interdicto* latere videtur, nisi quod effectum suum etiam exteodat ad innocentes. Ob culpam regum nonnunquam integrum regnum interdicto subjectum fuit, hunc unice in finem, ut subditorum, ob sacra ademta, animi exulcerati in regem eo magis irritarentur, ad rebellionem disponerentur, & pro hac sedanda rex per indirectum cogeretur voluntati Papæ obtemperare. Hi fuere tristes effectus liberalitatis regum erga pontificem, qua ipsi omnium sacrorum liberam dispositionem concesserunt, quo facto, in ejus arbitrio fuit, eorum usum pro lubitu iis adimere. v. SPONDANUS *in contin. Baron. ad ann.* 1598. *nu.* 8. ubi hoc declarat interdicto, Galliæ toti inflicto, ob regis contumaciam, quæ, postquam per novem menses duravit, tandem universam Galliam, secundum votum pontificis, ad seditionem contra regem excitavit, quæ aliter sedari non potuit, quam postquam Rex voluntatem suam pontificis voluntati submisit.

(a) *Gloss. in c.* 22. *X. de sent. excom. in* 6.
(b) *Gloss. in cl.* 1. *eod.*
(c) NAVARR. *man. c.* 27. *n.* 50.
(d) *C.* 17. *q.* 4. *c.* 29.
(e) *C.* 23. *q.* 4. *c.* 19.

que numero erant, ut nulla correctio ſperanda, ſed rebellio & manifeſtum ſchiſma metuendum eſſet, ab eccleſia ſegregarent (*a*). Idque ex conſilio Auguſtini, (*b*) ubi addit, populum magis *doctrina*, quam *imperio*; *exhortatione*, quam *minis* regendum, & ſeveritate adverſus ſingulos peccatores utendum eſſe. Laudat caritatem & prudentiam Cypriani, qui a communione cum epiſcopis, quos avaros, uſurarios, alienæ rei uſurpatores increpuerat, non abhorruit, carpitque rigorem juvenis epiſcopi, qui ob delictum domini totam familiam excommunicaverat (*c*). Fatetur tamen, magni nominis epiſcopis interdum aliud placuiſſe (*d*), quale exemplum in Baſilio (*e*) occurrit, ubi contra plures raptores eorumque familias, & contra oppidum, quo fugerant, fulmen emiſſum legitur. Sed nullibi legimus, Conſtantium aut Valentem imperatores, licet hæreticos & catholicorum perſecutores, excommunicatos vel ab eccleſia adeunda prohibitos fuiſſe. Quæ autem adverſus Anaſtaſium & Leonem iconoclaſtam excommunicatio pronuntiata legitur, ad ſubditos eorum haud porrecta fuit.

II. Primum interdictorum uſum exeunte ſæculo VI. demum deprehendo, quo GREGORIUS Turonenſis plura refert exempla epiſcoporum, qui ob crimina atrocia imperarunt ceſſationem a divinis, ut eccleſiæ in luctu conſtituerentur (*f*). Sed inde a Gregorii VII. temporibus invaluerunt *excommunicationes generales*, & interdicta ob crimen a principe commiſſum. Nam excommunicato imperatore vel alio principe, omnes ejus fautores & aſſeclæ h. e. omnes ſubditi, in obedientia perſeverantes, excommunicabantur, & totum regnum interdicto (1) verberabatur, ut ceteri etiam, ne pœnam criminis ipſi ferre cogerentur, ad rebellionem excitarentur. Similiter epiſcopi ob inobedientiam dynaſtæ vel magiſtratus civitates interdicto perculerunt: quod ſæpe factum, quum dynaſta vel civitas quemdam excommunicatum expellere detrectaret (*g*). Sed experientia docuit, rigorem iſtum plus damni, quam utilitatis adferre eccleſiæ. Innocentes loco nocentium plectebantur, quippe divinis officiis & ſacramentis privati (*h*). Succeſſu temporis populi callum obducentes deſpicabantur ſacra, quorum nullum ſuper exercitium, nulla ſignificatio. Gloſſa (*i*) memorat, quamdam Marchiæ Anconitanæ civitatem tam diuturno interdicto oppreſſam, ut homines triginta & quadraginta annorum, qui miſſam nullam celebrari viderant, presbyteris celebrantibus illuderent. Interdum populi, tantæ ignominiæ impatientes, in ſeditiones & ad vim publicam accendebantur. Unde *interdictorum* moderamine opus fuit. *invaleſcunt magna eccleſiæ damno*

III. Quare principio baptiſmum infantum & morientium pœnitentiam exceptam legimus. Deinde regularibus id indultum novimus, ne interdicto generali & ipſi involuti intelligerentur, quibus in ſuis Eccleſiis divina officia, ſed clauſis januis, & ſine cantu ac campanæ pulſu, peragere licuit. Nonnumquam conciones pœnitentiales habitæ, confirmatio & viaticum datum, miſſa minus ſolemnis ſingulis dominicis, ſed clauſis portis & remotis excommunicatis, celebrata (*a*). *Ab interdicto qui excipiantur.*

(1) Sæpe tamen etiam regna interdicto ſubjecta ſunt ſine excommunicatione regum nominatim facta. Etenim potuit rex excommunicari, ſalvis ſacris ſubditorum: quandoque etiam nominatim excommunicationem in principes vibrare noluerunt, ad graviora mala avertenda, quo caſu interdictorum uſum adhibuere: quandoque utroque fulmine uſi ſunt, prout rationes præſentis ſtatus id permiſerunt.

(a) *ibid. c.* 32. (b) *ep.* 22. *al.* 64.
(c) *l.* 3. *cont. Parm. & de bapt. cont. Donat. l.* 4.
(d) *C.* 24. *q.* 3. *c.* 1. *ex ep. ad Auxil.* 75. (e) *ep.* 144.
(f) *hiſt. eccl. l.* 34. *n.* 53. (g) *Pragm. tit.* 22.
(h) *C. ult. de ſent. excom. in* 6. (i) *in d. c. ult.*

(*a*). Denique adminiſtratio pœnitentiæ, minus ſolemnis Miſſa, quotidie; ſolemnis autem quater vel quinquies in anno feſtis celebrioribus permittebatur (*b*).

interdictum ipſo facto incurritur: IV. Pœna eorum, qui interdictum violant, eſt excommunicatio (1). Interdictum autem iisdem ſolemnibus ac excommunicatio pronuntiatur, ſcilicet e ſcripto, expreſſo nomine & cauſſa inſerta, præviiſque tribus admonitionibus. His cærimoniis non opus habet *ceſſatio a divinis*, quæ ſine judicis decreto caſu contingere poteſt, veluti ſi polluitur eccleſia. Sunt conſtitutiones, quibus interdictum *ipſo facto* in certis caſibus; ſunt, quibus ſuſpenſio ratione clericorum ſtabilitur. Unde hæc diſtinctio, ut ipſo facto vel ab homine, i. e. lege generali vel judicio particulari incurrantur, tribus hiſce cenſuris, ſuſpenſioni, excommunicationi & interdicto communis eſt.

C A P U T   X X I I.

De abſolutionibus.

A quo petenda ſit abſolutio ab his cenſuris? I. Supereſt, ut diſpiciamus, quibus modis cenſuræ tollantur. Eæ igitur, quæ *a judice* pronuntiatæ ſunt, non niſi eadem auctoritate, i. e. ab ipſo judice, ejus ſucceſſore, delegato, vel ſuperiore, juriſdictionem habente, relaxari poſſunt. Quæ a *lege* inflictæ, a judice ordinario, immo & a presbytero, qui abſolutionem ſacramentalem adminiſtrandi poteſtate gaudet, remitti poſſunt: unde fere generalis omnium cenſurarum abſolutio præmitti ſolet. Sed presbyter ab eis liberare nequit, quæ epiſcopo vel papæ reſervatæ ſunt. Excommunicatio *minor* per quemcunque presbyterum adprobatum tolli poteſt, & quilibet presbyter, etiamſi approbatus non ſit, in articulo mortis, ut omnia peccata, ſic omnes ceuſuras remittere poteſt. Abſolutio autem debet eſſe libera, nec magiſtratus (2) vi compellere debet presbyterum ad abſolutionem: nam qui abſolutionem vi extortam impetrat, novam excommunicationem incurrit: quod ſequioribus temporibus, quibus rigor regnavit, ſæpe contigit (*c*). Quum cenſuræ correctionis cauſſa infligantur, abſolutio petentibus non denegauda eſt, ſi morem gerunt, eccleſiæque ac ei, quem offenderunt, ſatisfecere. Sed noviſſime ſatis viſum, ſi jurejurando vel cautione præſtita id promitterent.

præſertim clericorum propriis, II. Aliud de *diſpenſatione* irregularitatis ſeu de reſtitutione clerici exauctorati dicendum, quæ jure peti non poteſt & cujus exempla veterioribus rariora fuere. Sed hodie irregularitates, ſuſpenſio ac ceteræ cenſuræ eodem cenſu habentur, & ob caſuum pontifici reſervatorum numerum immenſum auctum abſolutiones frequentantur. Diſtinguendum ergo inter cenſuras & irregularitates ob peccatum *occultum & publicum*, quod ſcilicet ad forum contentioſum deferri poteſt. De *occultis*, licet pontifici reſervatis, epiſcopi abſolvunt auctoritate concilii Triden-

---

(1) In clericis operatur *irregularitatem*, quæ tantum terrorem injicit, ut, ne poſtea ad officia ſacra prorſus inhabiles fiant, ſponte & lubentes a functionibus ſuis abſtineant. *c.* 1. X. *de poſtul. prælat.*

(2) Utpote cui omnem cognitionem adeo ademerunt, ut *vim* facere dicatur, ſi *juſto imperio* reluctantes cogat ad abſolutionem. Et tamen ex antiquitatibus liquet, abſolutionis vigorem olim multum dependiſſe a regibus, adeo ut quos hi ad oſculum ſuum receperint, pro *abſolutis* habiti fuerint.

(a) *C.* 43. *X. de ſent. excom.*
(b) *C. ult. de ſent. excom. in* 6. *& ibi gloſſa*.
(c) *Conc. Trid. ſeſſ.* 25. *c.* 3.

dentini (*a*): de *publicis* Romam eundum, aut Roma mandatum ad episcopum vel vicarium generalem arcessendum. Quæ mandata in Dataria simplici signatura expediuntur & ab agentibus in rebus eliciuntur. Eodem modo irregularitatum publicarum dispensationes impetrantur: nam occultas etiam episcopus in foro conscientiæ remittit, excepto homicidio voluntario. Sed etiamsi clericus Romæ criminis veniam impetrarit, ea tantum *delicti communes* pœnas sufflaminat; nam in *casu privilegiato* nihilominus pœna locum habet, cui remittendæ moribus Francicis rescripto principis opus est.

III. Quum stricto canonum jure excommunicatus infamis sit, nec personam standi in judicio habeat, anceps disputatio fuit, qua ratione absolutionem petere posset. Unde natæ sunt *absolutiones ad cautelam* (*b*). Qui injuria se excommunicatum contendit, eaque de re in prima aut secunda instantia discussionem suscipere cupit, hanc absolutionem ante omnia petit, quæ *ad cautelam* (1) vocatur, quoniam qui validitatem excommunicationis impugnat, absolutione opus non habet, nisi ad cautelam, ne scilicet excommunicationis exceptio ei obmoveri possit. Ex eadem caussa receptæ sunt *absolutiones generales* stilo curiæ usitatæ & singulis signaturis & bullis pontificiis insertæ, ad effectum beneficii impetrandi, ne provisio propterea nulla accusetur. Nam si impetrans revera excommunicatus esset, expressa absolutione opus foret. Ceterum absolutio numquam præsumitur, si vel maxime excommunicatio centenaria fuisset, quia est pœna sua natura perpetua, licet ex intentione ecclesiæ temporaria. Qui annum in excommunicatione peragit, de absolutione securus, novo jure tanquam *hæreseos* (2) suspectus in jus vocari potest. (*c*). Sed hunc rigorem ignorant terræ a fidei quæsitoribus liberæ. *absolutio ad cautelam quid?*

C A P U T XXIII.

De appellationibus.

I. SÆpe numero contingere solet, ut sententiæ in caussis cum *civilibus*, tum *criminalibus* sufflaminentur, idque vel per *oppositionem* vel per *adpellationem*. Oppositio, licet (*d*) prohibita, in pluribus diœcesibus viget, & locum habet, ubi vel sententia nullitatis vel processus vitii insimulatur, coram eodem judice interponenda. Appellatio autem locum habet, ubi sententia *injusta* esse censetur, speraturque fore, ut judex vel doctior vel justior ex ipsis actis aliam sententiam pronuntiet. *Oppositio*

II. Primis

(1) Explicat hanc doctrinam speciali tractatu, TOURNEITUS, advocatus Parisiensis, *de absolutione ad cautelam*, quem FRANCISCUS FLORENS *tom. I.* operum suorum *in f.* inseruit. Credunt videlicet, appellationem contra excommunicationem non habere *effectum suspensivum*, & ita stringere simpliciter condemnatum, utut appellaverit: hoc posito, appellationem persequi non posset appellans, nisi *interim* & *provisionaliter* impetraret absolutionem. Aliquando etiam, duntaxat quoad certum effectum, hæc absolutio indulgetur, ut in electione facienda, præsente nuncio papali, fieri solet, ne postea ei defectus quidam opponi possit. Hunc in finem præmitti solet *generalis absolutio* quoad hunc actum ab omnibus censuris, quas unus alterve forsan occulta contraxit.

(2) Quod videatur excommunicationis vigorem in dubium vocare, & sic hæresin fovere; articulis fidei enim annumerata est doctrina de hoc fulmine, quo ecclesia Romana, ut fulcro primario, indiget.

(a) *Sess. 24. c. 6.*
(b) *C. 16. X. de appell. c. 52. X. de sent. excom.*
(c) *Concil. Trid. sess. 25. c. 3.*
(d) *Ordin. 1667.*

Appellationes, olim fere incognitæ,

II. Primis sæculis ut ceteræ ambages, sic adpellationes fere ignorabantur in sacris tribunalibus. Tanta enim episcoporum fuit auctoritas, tanta & tam manifesta in judicando sinceritas ac justitia, ut Christiani eorum sententiis lubentes acquiescerent. Concilio quidem Nicæno (*a*) statutum legimus, clericum depositum vel laicum excommunicatum ab episcopo, si id injuria factum existimet, *concilium provinciale* (1) adire posse; sed hoc in caussis levioribus factum, vel tribunal quodpiam, concilio provinciali superius, constitutum fuisse, non legimus. Si episcopus concilii sententiam iniquam existimavit, convocati sunt ex vicinis provinciis plures ad concilium episcopi. Interdum episcopi vexati papam implorarunt, quod (*b*) permissum. Quidquid hujus in Oriente factum sit, per *occidentem* tamen ex eo tempore appellationes ad curiam Romanam frequentabantur, si Africam exceperis, ubi diserte cautum erat, ne per appellationes lites *trans mare* fererentur, e quibus sinceriori disciplinæ exitium imminebat. Cujus rei testes sunt CYPRIANUS, qui apud Cornelium papam appellationes accusat (*c*), & epistola concilii Africani, tempore Augustini, ad Cœlestinum papam scripta (2) (*d*).

per falsas decretales invectæ, ad augendam papalem potentiam, earum abusus depingitur.

III. Ex quo falsæ decretales receptæ sunt, appellationes majora incrementa ceperunt. Iis enim diversæ archiepiscoporum, primatum, patriarcharum instantiæ, quasi inde a sæculo II. usitatæ, incrustantur, omnibusque Christianis ad papam sine medio adpellare permittitur. (*e*) Quo factum est, ut curia Romana omnes caussas, etiam in *prima instantia*, ad se traheret, & in jurisdictione contentiosa, veluti in beneficiorum collatione, ordinarios supplantaret. Factum est, inquam, ut Romæ admitterentur adpellationes ab episcopo vel quovis inferiori judice, omisso medio. Factum est, ut admitterentur Romæ adpellationes ab *interlocutoriis;* ac tum postea caussa principalis, immo sæpe caussa primæ instantiæ, evocaretur. S. Bernardus *in epistola* ad Eugenium pontificem hos abusus mascule perstringit, memoratque, connubium quoddam in ipso confirmationis articulo per appellationem frivolam turbatum fuisse (*f*). Idem consistorium cardinalium depingit tamquam tribunal supremum, decisione infinitarum litium occupatum, curiamque Romanam ipsam reis, actoribus, procuratoribus, sollicitatoribus, advocatis oneratam, qui ex toto orbe Christiano eo confluerent. Quumque Metropolitani & primates pontificis exemplum sequerentur; appellationibus frivolis & fru-

(1) Hunc in finem quoque constitutum erat, ut bis in anno singulæ provinciæ celebrarent synodos, alteram proxime ante quadragesimam, alteram vero in autumno, in quibus de querelis, contra sententias iniquas episcoporum motis, cognoscebatur.

(2) Parum tamen abfuit, quin ZOSIMUS dolo bono Africanos ab hac sententia dimovisset. Nonnunquam depositi appellaverant in Africa pontificem Romanum, sed sine effectu: quod Africani episcopi ex adducta causa a prisco more haud desisterent. Pontifex, ut eorum animos in contrarium flecteret, anno 418. legatum suum Faustinum ad concilium Africanum misit, ut hujus consortes in sententiam sedis Romanæ traheret. Pia fraude hic provocavit ad *concilii Nicæni* dispositionem, concilii Sardicensis canonem septimum falso hujus concilii nomine venditans. Tanta vero patribus Africanis reverentia erga concilii Nicæni canones erat, ut pollicerentur, sese morem canoni gesturos, si constaret, eum pertinere ad concilii Nicæni genuinam collectionem. Hunc in finem decreta legatio Constantinopolim & Alexandriam ad perquirenda vera hujus concilii exemplaria, qua redeunte, fraus aperte patuit, qua circumvenire Africanos tentavit ZOSIMUS. conf. P. de MARCA *de C. S. & I. lib. VII. c. 15.*

(a) *c. 51.* (b) *Concil. Sardic. c. 3. 7.* (c) *ep. 59.*
(d) *tom. 2. concil. p. 674. hist. eccl. l. 24. n. 6. 11. 35.*
(e) *c. 1. D. 80. c. 1. 2. D. 99. C. 4. q. 3. c. 3. C. 2. q. 6. c. 3. c. 1. D. 17.*
(f) *de consider. l. 3. c. 2.*

& frustratoriis nihil frequentius, nihil magis tritum, nihil magis quotidianum ætas illa vidit. Non solum a sententiis, sed & a regulis processus, ab actibus *extrajudicialibus*, ab interlocutoriis, a correptione episcopi, a superioris admonitione appellare solemne fuit. Admissæ sunt appellationes *vagæ*, nullo fundamento radicatæ, appellationes a gravaminibus non illatis solum, sed & inferendis. Eædem appellationes in plures annos extractæ penitus in sentinam omnis generis fraudum & improbissimarum technarum Camarinam degenerarunt. Quod ex toto titulo decretalium de appellationibus manifestum est.

IV. His vitiis concilia Lateranensia duo sub Alexandro & Innocentio III. ex parte medelam adhibuere, prohibendo, ne in multis casibus particularibus, & generatim ab *interlocutoriis*, per definitivam reparabilibus, item a correptionibus ceterisque ad disciplinam pertinentibus monitionibus, veluti episcopi visitantis aut superioris, regulares increpantis, appellaretur (*a*). Concilium Basileense plus animi ostendit pro veritate, damnatisque evocationibus ad curiam Romanam, constituit (*b*), ut in locis quatuor dierum itinere Roma dissitis omnes caussæ, exceptis majoribus & sedi apostolicæ reservatis, a judicibus loci tractarentur ac definirentur. Item, ut appellationes semper ad judicem proxime superiorem, neutiquam autem, omisso medio, ad ejus superiorem, si is vel maxime papa esset, deferrentur. Item, ut appellationes ad pontificem delatæ rescripto committerentur delegato *in partibus* usque ad conclusionem in caussa *inclusive*; hæcque omnia sub pœna nullitatis & expensarum. Hoc decretum in pragmaticam nostram (*c*) & in concordatum (*d*) relatum, eoque extensum est, ut caussa appellationis in partibus agitetur usque ad tertiam sententiam conformem, & quidem intra biennium decidenda; neque a secunda interlocutoria conformi, nec a tertia definitiva conformi adpellare liceat. Quod jus a concilio Tridentino (*e*) confirmatum est (1).

qui ex parte emendatur.

V. In Francia curiarum ecclesiasticarum processus secundæ instantiæ æque ac primæ per omnia similis est processui tribunalium sæcularium, regiis quippe constitutionibus digestus (*f*). Apostoli seu libelli dimissorii, qui a judice *a quo* impetrandi, in usu esse desierunt, & appellatio instrumento interponitur (2); supplicatio autem vel Metropolitani mandato, quod est instar dimissoriorum, introducitur. Si caussa in prima instantia viva voce tractata est, verbalis, si scriptis, appellatio in scriptis est: quo casu adpellans acta ad tabularium judicis *ad quem*, & adpellatus sententiam exhibere tenetur. Quo facto terminus disceptationi præstituitur, quo appellans sua gravamina deducit, & appellatus his respondet. Excussis omnibus meritis caussæ, i. e. omnibus, quæ cum in caussa principali, tum in caussa appellationis scripta & producta sunt, judex sententiam

forma appellationum in Francia.

(1) Hoc modo quidem appellationum abusus suo modo restrictus videtur, sed non penitus sublatus. Multis enim nodis ac anfractibus involutæ sunt vulgatæ disputationes forenses, quæ sententia vim definitivæ habere credatur, quodnam gravamen per appellationem a definitiva reparari non possit? Qui faciles ad appellandum sunt, etiam facile talia fingunt, supponunt, & variis coloribus incrustant; imo & judex superior facilis esse solet in admittendis appellationibus. Inde ESPEN *P. III. jur. eccl. tit.* 10. *c.* 1. *§.* 20. ingenue fatetur, parum hoc modo consultum fuisse abusibus appellationum tollendis, sed eos adhuc in judiciis ecclesiasticis vigere.

(2) Quia appellatio instrumento interponitur, apostolorum judicialium usus quiescere debuit, quia instrumentum Notarii idem præstat, quod apostolorum munus & scopus est.

(a) *C.* 59. *X. de appell. c.* 6. *eod.*
(b) *sess.* 31.
(c) *tit.* 5. *de caus.*
(d) *tit.* 26. 27. 28. 29. 30.
(e) *sess.* 13. *c.* 1. *sess.* 24. *c.* 20.
(f) *Ord.* 1539.

tia vel infirmatur, vel confirmatur. Ab hac secunda, immo & a tertia, quarta & amplius, si tot instantiæ sunt, appellare licet, usque dum tres trium differentium tribunalium (1) sententiæ conformes latæ sint. Quod nostri canonum interpretes ex jure civili (*a*) hausisse videntur. Si appellans appellationem introducere, si appellatum citare negligit, post terminum appellationis introducendæ, desertionis incusari; ante terminum autem appellationem, accelerandi caussa, introducere potest. Appellanti appellationi expresse vel tacite renuntiare licet, si sententiæ obsequitur. Sed si appellatio introducta est, recedere nequit, nisi per acquiescentiam, (2) de qua judex pronuntiat, quæve mulctam involvit.

CAPUT XXIV.

De appellatione tamquam ab abusu.

Appellationum qualificatarum species,

I. DUO sunt appellationum genera, appellatio *simplex*, & *qualificata*, veluti appellatio a judice incompetente, a denegatis apostolis, a denegata justitia, ab abusu. In Francia sola appellatio simplex propria penitus est judicis ecclesiastici, quippe quem solum pronuntiare posse volunt, num in prima instantia recte an secus caussa decisa sit. Qualificatæ autem appellationes contra judices instituuntur, & quidem regis, tamquam canonum protectoris & justitiæ parentis, nomine & auctoritate.

præcipua tamquam ab abusu.

II. Appellatio tamquam ab abusu est querela de judice ecclesiastico, tamquam potestatis suæ limites transgresso, vel aliquid contra jurisdictionem sæcularem, aut generatim adversus libertates ecclesiæ Gallicanæ auso. Hæc adpellatio quum reciproca esse debeat, eadem utilis foret adversus judices sæculares, licet hoc rarissime fieri soleat (*b*). Hujus processus, qui Franciæ proprius est, vestigia sæculo XIX. ineunte in Durandi, Mimatensis episcopi, querelis (3) de sæcularibus

(1) Ita etiam beneficium *trium conformium sententiarum* in jure Romano accipiendum, ut non sufficiant tres conformes sententiæ, nisi in tribus diversis instantiis latæ fuerint: quando duæ conformes in una eademque instantia feruntur, (quod iis in foris contingit, ubi supplicationes vel leuterationes, coram eodem judice interpositæ, receptæ) pro una tantum reputandæ sunt sententia.

(2) H. e. ut jus commune statuit, nisi appellatus consenserit; est enim appellatio semel rite interposita beneficium *commune*, ut appellato quoque prodesse possit, quo pinguiorem adhuc in secunda instantia ferat sententiam. Proinde quia ejus interest, sine ejus consensu appellationi renunciari nequit.

(3) Monuit enim, sæculares judices solitos illa tempestate hac exceptione judices ecclesiasticos, de turbata jurisdictione querelam moventes, repellere, *quod eorum actus essent abusus*. Forma tamen hujus remedii serius determinata, & ad certas regulas reducta est, ut observat P. de MARCA de *C. S. & I. lib. IV. c.* 19. *§.* 3. Addit *§. seqq.* AUFRERII *in tr. de pot. sæcul. sup. eccl. in reg.* 2. *fall.* 30. *seqq.* testimonium, quo demonstrat, jam ante concordatorum publicationem jurisdictionem regiam se rebus ecclesiasticis immiscuisse, primo *ubicunque per prælatos clericos vel alios quoscunque aliquid fit vel attentatur contra decreta Basileensis concilii & pragmaticam sanctionem*. Deinde *ubi ecclesiastica potestas abutitur notorie sua jurisdictione vel potestate. Quo casu etiam contra clericos concedi solent per cancellariam literæ in casu appellationis ab abusu notorio vulgariter nuncupatæ*. Duplex ergo ea tempestate erat querela: 1. ob *violatam pragmaticam*, quæ instar *remedii nullitatis* erat: 2. ob *abusum notorium* potestatis ecclesiasticæ, quo sub prætextu *per indirectum* causæ ecclesiasticæ judicio

(a) *l.* 1. *C. ne tertio appell.*
(b) MARCA *de Concord. l.* 4. *c.* 19. *FEVRET. l.* 1. *c.* 1. 2. 3.

laribus judicibus (*a*); extantiora autem sæculo XV. medio offendimus (*b*). Tum enim hoc appellarionum genus invaluit ad reprimenda ea, quæ contra *pragmaticam*; posteaque contra *concordatum* auderent ecclesiastici. Principio hæc appellatio semper adpellabatur *appellatio tamquam ab abusu notorio*. Conveniunt enim omnes, abusum supponi notorium, & hoc remedium esse extraordinarium, non nisi urgente necessitate & reipublicæ bono adhibendum; unde regii procuratoris in hac re primæ partes sunt. In praxi tamen ab his regulis declinant, sæpenumero in caussis levioribus, cleri querelis & regio jussu posthabitis, hujus generis appellationes interponentes.

ejus praxis. III. Melius regulæ frequentes observantur. Hæc appellatio introducenda est in curia suprema, plerumque in senatu. Unde, si una diœcesis ad duo parlamenta porrigitur, episcopus in utroque senatu officialem alit, ut de appellationibus tamquam ab abusu quilibet senatus in sua jurisdictione cognoscere possit. Introduci potest etiam in consilium sanctius, & in Consilium principis secretius ab iis, qui ex eo pendent in caussarum suarum dijudicatione. Locum autem habet in toto reguo, ne quidem terris *obedientiæ* exceptis. Abusus nullo temporis lapsu præscribitur, si fundatur in incompetentia judicis ecclesiastici. Appellari ab abusu potest etiam post tres sententias conformes, quia caussa ex ordine jurisdictionis ecclesiasticæ eximitur, licet non in totum, sed in tantum. Nam licet totus senatus sit corpus laicum; inter senatores tamen plures necessario sunt clerici, qui canonum doctrina imbuti & disciplinæ ecclesiasticæ amantes præsumuntur. Formula hæc est, ut appelletur a decreto judicis & cunctis ejus consequentiis.

appellari quoque potest a decreto pontificis tamquam ab abusu. IV. Sed si de bulla vel rescripto pontificis lis est, reverentiæ caussa non a rescripti concessione, sed ejus exsecutione appellandum, ut pars adversa magis, & quæ in judicio facta sunt, quam pontificis oraculum, impugnari videatur. Quamvis autem appellatio tamquam ab abusu Franciæ propria sit; ceteræ tamen respublicæ interdum media huic æquipollentia adversus attentata pontificis adhibuerunt. Veneti his acerrime resistunt; Hispani sæpe bullas supprimunt; Germani concordata sua violari non patiuntur. Habet enim unaquæque respublica consuetudines, libertates & privilegia singularia.

CAPUT XXV.

De libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ.

Unde Francis plures, quam aliis, libertates. I. SED omnium gentium Christianarum Franci veteris libertatis ecclesiasticæ (1) tenacissimi custodes & propugnatores innovationibus, a canonum doctoriaus transalpinis, præsertim inde a schismate Avenionensi introductis, acerrime

dicio sæculari subjectæ fuere, quas directo & simpliciter ad illud deferre, non permittere videbantur canones.

(1) Causa hujus *libertatis*, seu contentio inter sacerdotium & imperium infinitas lites fluctusque excitavit, tum in Gallia, tum in Germania. Elapso sæculo imprimis graviores motus in Gallia orti sunt, cujus fata retuli in *observat.* 1. ad P. de MARCA *de C. S. & imp. lib. I. c.* 1. ubi simul occasionem recensui, quæ hunc egregium tractatum ab illustrissimo præsule extorsit. Quæ fata libertas ecclesiarum per Germaniam habuit, SCHILTERUS enarravit *de libert. eccles. German.* Sed vix est, ut *plena libertas* regnis asseri possit, quamdiu in his subsistitur principiis: 1. ecclesiam quandam constituere rempublicam separatam, & a republica sæculari distinctam: 2. gaudere proprio imperio atque jurisdi-

(a) *de modo gener. conc. tit. 70. p. 217.*
(b) *Preuves des lib. Gall. c. 7. n. 27.*

rime restiterunt. Liberalium artium studium a Caroli M. temporibus per nongentos & quod excurrit annos perpetuo in Francia conservatum; cana monarchiæ antiquitas; regum nostrorum, qui omnes fuere Catholici, pietas & cum annis aucta potentia, majus nobis ad tuendam libertatem subsidium, quam ceteris nationibus, quæ his prærogativis gloriari nequeunt, attulere.

harum duo veluti cardines: II. Omnes autem libertates nostræ his duobus veluti cardinibus vertuntur: 1. quod potestatem a Christo ecclesiæ concessam mere spiritualem, nec ullo modo directo sive per obliquum ad res hujus sæculi trahendam constat: 2. quod plenitudo potestatis, quæ penes pontificem tamquam caput ecclesiæ est, est præscripto canonum ab universa ecclesia receptorum exercenda, ipseque pontifex judicio concilii universalis, in casibus a Concilio Constantiensi (*a*) expressis, obnoxius est. Has propositiones clerus Francicus Parisiis ann. 1682. congregatus solemni ritu agnovit, tamquam veterem Ecclesiæ Gallicanæ doctrinam. Ex iis autem quot conclusiones elicueris, tot libertatis nostræ momenta habebis.

1. ecclesiæ potestatem esse mere spiritualem. III. Quam Christus ecclesiæ suæ potestatem dedit, ea unice res spirituales respicit, uniceque refertur ad salutem æternam. Ergo ad sæcularia negotia detorqueri non debet, ipso domino reclamante & proclamante: *Regnum meum non est de hoc sæculo* (*b*). *Reddite Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & DEO, quæ sunt DEI* (*c*). Itaque *omnis persona vivens potestatibus supereminentibus subdita esto. Non est enim potestas, nisi a Deo; quæ autem sunt potestates, a Deo ordinatæ sunt. Igitur qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit* (*d*). Ex quibus Pauli verbis

quæ inde conclusiones? sequentes conclusiones prono alveo fluunt. Rex potestatem suam sæcularem habet a solo Deo: de juribus suis solos illos audit, quos ipse judices instituit: de administratione regni nemo jure postulare potest, ut rationem reddat (*e*). Et licet potestati clavium subjectus sit, qua peccator; ea tamen non minuitur potestas ejus, qua regis. Nos detestamur doctrinam sequiorum Theologorum, qui potestatem clavium per obliquum ac res sæculi detorquentes, principem excommunicatum e solio deturbari, subditos fidei sacramento solvi, regnaque aliis donari posse crediderunt (*f*). Contra nos credimus, hanc doctrinam sacræ scripturæ & exemplo veterum Christianorum adversari, qui sine repugnantia principibus hæreticis, infidelibus, tyrannis, morem gesserunt, licet satis validi ad sui defensionem (*g*). Denique hanc doctrinam reipublicæ tranquillitatem subvertere & socialitatis vincula laxare credimus.

præcipue clericis imo & pontifici nihil licere in caussis sæcularibus. IV. Ex potestatum distinctione fluit distinctio jurisdictionum: unde in Francia ecclesiasticis nulla in temporalibus jurisdicundi potestas: quod supra vidimus. Quæ si civibus, multo magis extraneis & Papæ, qui omnium maxime sæculari principum potestati inhiat, denegatur. Nec simile quid Nuntio ejus tribuimus, qui inter nos instar habet ceterorum regiorum legatorum (*h*). Inde porro natæ sunt illæ cærimoniæ in admittendo legato a latere usitatæ. Talem papa non nisi a rege rogatus vel consensu regis ablegat in Franciam, ubi jurat,

---

jurisdictione: 3. magistratus proprios eidem a Salvatore esse datos, episcopos scilicet, quorum sub regimine 4. jus sacrorum primario & principaliter contineri debeat. Quamdiu his principiis Galli inhærent, tamdiu præcaveri non possunt lites inter *imperium* & *sacerdotium* h. e. inter rempublicam ecclesiasticam & sæcularem, cont. Dn. THOMASIUS *in histor. content. inter imper. & sacerdot.* Unde ab ulteriori illustratione hujus capitis abstinebo, cujus causam potissimum tuitus est P. de MARCA *de conc. sacerd. & imperii seu de libert. eccles. Gallic.*

(a) *sess.* 4. & 5. (b) JO. *XVIII.* 36.
(c) MATTH. *XXII.* 21. (d) *Rom. XIII.* 2.
(e) *Preuves des libertes Gall. ch.* 3. 7. (f) *ibid. c.* 4.
(g) TERTULL. *apol. c.* 35.
(h) *Preuv. c.* 7. 8. 9.

jurat, jusquejurandum scripto firmat, se facultatem concessam ad beneplacitum regis & ad consuetudines Ecclesiæ Gallicanæ exacturum. Unde bullæ ejus in senatu examinantur, &, si opus castigantur. Sine consensu regis expresso neminem subdelegare potest, qui ejus officio fungatur. Franciam egressurus, acta & sigilla legationis, nec non numorum proventus relinquit, piis caussis impendendos. Iisdem terminis circumscribitur prolegatus Avenionensis, si potestas ejus ad provincias *obedientiæ* extenditur (*a*).

V. Nos neutiquam credimus, papam ea, quæ jura civilia afficiunt, indulgere, veluti spuriis natales, intestatis famam restituere posse, ut hæreditates capere, munera publica obire, aliisque jurium effectibus frui queant. Numos vero in Francia nec a populo specie eleemosynarum metere, nec a clero, mutui vel alio titulo exigere permittitur, nisi rege jubente & consentiente clero (*b*). Bonorum immobilium alienationes Ecclesiasticis Papa permittere nequit, nisi legibus regni conformes sint (*c*). Multo minus audiretur, si alienationem imperaret, invitis clericis. Nam bona Deo consecrata non desinunt esse temporalia, quæ ut conserventur publice interest. Similiter personæ Deo consecratæ non exuunt naturam hominum, non civium, regi & potestati sæculari in temporalibus subditorum, licet insignia a principe habeant privilegia: quorum abusu nimiaque extensione majestas impeteretur. Inde ecclesiastici, qui regi a sacris vel consiliis sunt, privilegio clericali tantum ratione functionum sacrarum a regis jurisdictione exemti censentur (*d*). Inde clerus sine venia regis conventus agitare nequit (*e*). Inde nullus episcopus, etiam a pontifice vocatus, sine venia inter e regno suscipere potest (*f*). Nam & episcopi nostri ob eminentem dignitatem & maximos redituum proventus magnum in republica momentum trahunt; & papa, qua magnæ Italiæ partis dominus, est princeps extraneus, cujus consilia a salute Franciæ quam longissime abesse possunt. Inde denique nemo extraneus vel beneficium possidere, vel monasterium regere potest (*g*). Tot conclusiones e priore propositione de ecclesiæ potestate ad sæcularia non extendenda derivare libuit. *recensentur exempla.*

V. Altera propositio de potestate Papæ, canonum decretis circumscripta, nititur auctoritate Christi & D. Petri. Ille, *Reges*, inquit, *nationum dominantur iis, & qui potestatem habent in eas, benefici vocantur. Vos autem non sic.* (*h*). Hic ad pastores: *Pascite gregem DEI, non ut dominantes clero; sed exemplum facti gregi ex animo* (*i*). Quibus docemur, regnum clericale non esse imperium despoticum, cui stet pro lege voluntas pontificis; sed regnum caritatis, in quo potentia rationi viam sternit, quoad inferiores officium faciunt, recondita; sed ebulliens emicansque super omnia, ut errantes refractariosque compellat ad officium. *Vitiis*, inquit Gregorius (*k*), *dominandum, non hominibus* (*l*). *[?]. potestatem pontificis in sacris non esse absolutam; sed ad canones adstrictum.*

VII. Nos igitur Franci pro jure canonico non omnes promiscue canones, sed eos, qui a tota Ecclesia recepti vel in conciliis Francicis conditi sunt, veteresque Ecclesiæ Gallicanæ consuetudines agnoscimus. Agnoscimus itaque totum corpus canonum Ecclesiæ Romanæ a Carolo M. reportatum, post longa oblivione sepultum. Agnoscimus canones a Gratiano collectos, quantum per se valent, quum nullam eis auctoritatem compilatoris conciliare possit industria. Agnoscimus decretales non solum quinque librorum; sed & plures in sexto & in Clementinis, quæ nec libertatibus nostris, nec regiis edictis, nec consuetudinibus regni adversantur; quo ipso saltem dimidiam earum partem expungimus. Recentiores *qui canones in Francia recepti?*

(a) *ibid. c.* 23. 24. (b) *ibid. c.* 22. 25. (c) *c.* 40. (d) *c.* 27.
(e) *c.* 11. (f) *c.* 19. (g) *c.* 30.
(h) *Luc. XXII.* 25. (i) 1. *Petr. V.* 3.
(k) *Pastoral. part.* 2. *c.* 6. *l.* 1. *ep.* 24. *l.* 2. *ep.* 37.
(l) *Preuv. c.* 12.

centiores constitutiones multo minus auctoritatis inter nos habent (*a*) Ratione conciliorum œcumenicorum distinguendæ sunt res *fidei* & *res disciplinares*. Qui illis *fidem* suam non addicit, hæreticus est. *Disciplina* autem æque ubique recepta non est. Omni tempore singulis ecclesiis veterum consuetudinum conservatio permissa fuit. Quare nemini mirum, nos Concilium Tridentinum legitimum ac œcumenicum agnoscere; disciplinam tamen spernere: quamquam, ut dicam quod res est, cleri plura acta exstant, quibus eam expetiisse constat.

qui non ? VIII. Quamobrem recentioribus pontificum constitutionibus inde a CCC. annis emissis nos ultra id, quod usu recepimus, obligari non credimus. Inde cancellariæ Romanæ regulæ, præter tres vel quatuor; in Francia exulant. Inde bullæ pontificiæ, si ordinarias, quibus provisiones continentur, excipias, in Francia neque publicantur, neque exsecutioni dantur, nisi a rege imperatæ & in senatu examinatæ. (*b*) Inde nec censuris bullæ *in cœna domini*, quam papa quotannis die Viridium fulminat; nec congregationis S. Officii, h. e. inquisitionis Romanæ decretis; nec congregationis, quæ indicem librorum prohibitorum adornat; nec ceterarum congregationum, quas papæ abhinc C. annis consilii caussa cum in spiritualibus, tum in sæcularibus instituerunt, auctoritatibus movemur: quas veluti gravium doctorum consultationes reveremur; non ut judicum sententias reformidamus. Inde dispensationes contra jus divinum & naturale, contra decreta canonum, qui dispensationes prohibent, contra consuetudines & statuta ecclesiarum particularium a sede apostolica confirmata, nullas admittimus. Inde non ferimus, ut papa, instantiarum ordine turbato, appellationes, omisso medio, admittat; caussas a prima instantia evocet; partes Romam citet ad prosequendas lites Romam devolutas. Equidem in collatione beneficiorum maxime novo juri collum supposuimus, indulsimusque papæ præventionem aliaque concordato inserta: quorum tamen plura oblivioni tradimus, veluti reservata, quæ Concilio Tridentino dispuncta sunt, aliasque innovationes eodem concilio abolitas, procul habemus, ipsamque collationem pluribus conditionibus, quæ alibi ignorantur, restrinximus. Non enim ferimus, ut papa extraneis in Francia vel beneficium conferat, vel adsignet pensionem, quod in Hispania invitis regni legibus audet. Non potest sine regis clerique consensu augere taxas beneficiorum, nec in beneficiis minoribus bullas nobis obtrudere, simplicibus signaturis, quæ minus sumtuosæ sunt, impertiendis (*c*).

nec tamen Francia prorsus est libera. IX. En summam libertatum nostrarum ad duas illas propositiones reductarum, de potestate ecclesiastica mere spirituali & ad normam canonum exercenda. Iude tamen neutiquam inferendum, nullas inter nos vigere consuetudines, veteris sanctitatis disciplinæ adversas: quas ipso hoc compendio non celavimus. Earum quædam, consensu ecclesiæ & regio jussu receptæ, instar habere possunt privilegiorum: ceteræ inter vitia numerandæ, quæ per temporum injuriam expurgari non potuere. Interim tamen certum est, Franciam inter tot novissimorum sæculorum procellas disciplinæ ecclesiasticæ robora fidelius ceteris regnis omnibus conservasse.

DE

(a) *Preuv. c.* 14.
(b) *Preuv. c.* 10. (c) *ibid.*

DE REBUS CLERI GALLICANI
COMMENTARIUS.

I. PRincipes Christiani, diversas Ecclesiæ immunitates indulgentes, fundos non liberarunt antiquis obligationibus, quibus subjecti erant. Terras Ecclesiæ, æque ac ceteras, tributa pendisse, agnoscit Ambrosius (*a*). Reges nostri Carolingici constituerunt, ut quælibet Ecclesia *unum mansum* omni onere ac tributo liberum possideret; de ceteris autem dynastis debita penderet (*b*). Post vana in Ecclesiam irrepsit persuasio, terras ecclesiasticas plane liberas volentium (*c*). ne deterioris conditionis essent, quam terræ Sacerdotum Ægypti tempore Josephi (*d*). Concilio Lateranensi an. 1179. Alexander III. sub pœna excommunicationis consulibus & civitatum rectoribus præcepit, ne qua clericos ad onera publica adstringerent; permisit tamen episcopis & clericis urgente necessitate vel insigni utilitate suadente sponte reipublicæ succurrere. (*e*) Idem Concilio Lateranensi annos 1215. decrevit Innocentius III. adjecitque, ne voluntarium quidem subsidium a clero, inconsulto pontifice, offerri posse (*f*). *Cleri olim immunitas*

II. Expeditiones autem cruciatæ prædiis ecclesiasticis insignia onera conciliarunt. Quum Philippus Augustus cum Richardo Angliæ rege an. 1188. ad recuperandas Hierosolymas, a Saladino occupatas, accingeretur, statutum fuit, ut, qui hujus itineris societatem detrectabant, cujuscumque conditionis homines, decimam omnium mobilium & annui proventus penderent. Hæc est illa *decima Caladiniana*, quæ primum cleri onus vulgo reputatur. Innocentius III. (*g*) constituit, ut omnes clerici per triennium *vicesimam* reditus sacri bello sacro impenderent, cui pontifex & cardinales decimam consecrarunt. Nam duabus prioribus expeditionibus reguli admodum emuncti; sacerdotes opibus aucti fuerant. Eodem sæculo tributum illud increbrescebat. Nam regnante Ludovico IX. viginti annis tredecies: Philippo pulchro octodecim anais, vicies & semel, sæpeque postea sub omnibus regibus indea Philippo Augusto pendendum fuit. Quum autem non solum adversus infideles recuperandæ terræ sanctæ, sed etiam contra hæreticos aliosque excommunicatos bella sacra decernerentur; his quoque expeditionibus decimæ impendendæ fuere. Tales Honorius III. an. 1226. Ludovico VIII. fortassis adversus Albigenses; Urbanus IV. Carolo Andegaviensi post vesperas Siculas adversus Manfredum an. 1262. Martinus V. adversus Petrum Aragonium indulsisse legitur. Eodem obtentu reges permiserunt, ut clerus subsidia conferret ad bella pontificum adversus hostes ecclesiæ. Sic Philippus Augustus adversus Ottonem IV. imperatorem Innocentio III. subsidium, & Philippus pulcher adversus Ludovicum Bavarum Joanni XXII. duas decimas largitus est. Quæ decimæ schismate Avenionensi multiplicatæ sunt, quo uterque papa bellum, quod cum adversæ parti addictis gessit, sacrum nuncupabat. Sed Francia tum huic abusui, ut ceteris curiæ Romanæ exactionibus, acriter restitit. Ante schisma ratio decimas exigendi inita erat, quippe quod subsidium admodum frequentaba- *minuitur imperatis decimis,*

(a) *C. 11. q. 1. c. 27. 28. C. 23. q. 8. c. 21.* (b) *Conc. Vormat. c. 50. 23.*
(c) *C. 3. q. 8. c. sancitum 25.* (d) *Gen. XLVII. 26.*
(e) *C. 4. X. de immun. eccl.* (f) *C. 7. eod.*
(g) *Concil. Lateran. in f.*

quentabatur. Extat enim constitutio Bonifacii VIII. qua bona omnia decimis subjecta exacte enumerantur (*a*), & Clementis V. qua pendenda injungitur ex veteri catastro (*b*). Hæc constitutio loquitur de decimis regi a papa concessis, quod tum in morem ire cœpit citra obtentum religionis. Tales sunt duæ decimæ, quas Clemens IV. an. 1348. Philippo Valesio, difficili reipublicæ tempore, permiserat. Post schisma sublatum & post concilium Basileense decimæ rarius imperatæ, licet pontifices iis inhiaverint. Ludovicus XII. an. 1501. permittente pontifice Venetis adversus Turcos dimicantibus unam decimam largitur. Leo X. an. 1516. Francisco I. decimam unius anni a clero exigendam, belloque adversus Turcos, quod regi propositum, impendendam indulsit. Quo tempore singula beneficia, quæ decimam partem redituum non excedunt, taxata sunt; quem calculum hodienum sequimur. Eodem anno per concordatum Annatæ, abolita pragmatica, quæ eos sustulerat, tacite resuscitantur, quod est novum onus clero Francico pontificis bono impositum. Ex eo tempore sæpe clerus, inconsulto pontifice, regi subvenit. Nam & an. 1527. redimendo regi e carcere tredecies centies mille libras obtulit, & an. 1534. bonorum ecclesiasticorum proventus cum rege partitus est, & an. 1551. nova subsidia pendit. Immo an. 1557. decimarum exactores publici officii titulo instituti sunt, quibus alendis singulæ libræ singulis solidis auctæ. Quo manifestum fit, decimas eo tempore fuisse ordinarias.

quæ in legem abjerunt conventione Pissiacensi 1561.

III. Inde a conventione Pissiacensi an. 1561. subsidia a clero regi pendenda in legem abiere. Abusus horum redituum hæreticorum odium & indignationem catholicorum provocaverat. Qua de re ad comitia Aurelianensia querelas delatas legimus. Unde rege jubente plures prælati Possiacum an. 1561. vocati, ut de reformanda ecclesia consilia miscerent. Ibi habitum fuit illustre cum ministris *reformatis* colloquium, quorum factio tam potens fuit, ut clero exitium minaretur. Igitur prælati per annos VI. regi sedecies centies mille libras, itemque domania, tributa & vectigalia, curiæ Parisinæ pro sexcenties tricies mille librarum reditu oppignorata, septem millionibus ac quinquies centies sexagies mille libris proximo decennio se reluituros spondent. Rex autem tantum aberat, ut semet liberaret, ut potius novos reditus quatercenties trecies sex mille librarum constitueret, solutionemque huic impositioni, quasi æternum duraturæ, assignaret. Clerus & diverso plures reditus ad reluendas hypothecas & ad evitandas novas alienationes constituit, septies centies quinquagies ac ter mille librarum, quæ cum quatercenties tricies sex millibus non solutis perficiunt summam millionis & centies octogies novies mille librarum. Clerus quum tantam pecuniam regi suppeditasset, satisfecisse videbatur conventioni, omnesque tum cum rege, tum cum civitate initos contractus nullitatis accusavit, intercedente præside curiæ & civitate Parisina, quæ reditus porro pendendos clamabat. Rex litem di-

& Melodunensi 1580.

rimere noluit, nec dum decisam. In conventu Melodunensi an. 1580. clerus, non agnitis usuris Parisiensibus, post reciprocas contestationes, sex annis tredecies centies mille libras, nimirum duodecies centies sexies mille, quorsum usuræ per errorem auctæ ferebantur, usuris, & reliquum sorti imputandum concessit: quod 1586. ad decem annos susceptum & 1596. 1606. 1616. & sic deinceps singulis decenniis, protestatione interposita, renovatum. Atque hanc impositionem vocarunt *decimam ordinariam*, quæ an. 1636. quo pars sortis dispuncta, ad duodecies centies nonagies sexies mille libras reducta est, secundum catastrum an. 1516. exigenda, uniceque usuris Parisinis & officialium salariis impendenda.

ita ut omnia beneficia eis subjecta sint.

IV. Huic oneri omnia beneficia h. e. omnes ii, qui certo ac ordinario proventu ecclesiastico, immo vel pensione gaudent, subjecti sunt, ne officiis quidem

(*a*) *Extrav. comm. un. de decim.* (*b*) *Cl. ult. eod.*

dem claustralibus, quæ separatos reditus habent, exceptis. Equites Joannitici, qui tum Rhodii appellabantur, 1516. 1561. & deinceps eadem ruina involuti sunt, licet ad exemtionum privilegia provocarint. Nam an. 1606. ad transactionem conversi, singulis annis vicies octies mille libras suppeditandas susceperunt, & ex eo tempore suppeditarunt, quæ *quota Rhodiorum* appellatur. Nec Jesuitæ ob beneficia, eorum collegiis unita, decimis exemti sunt; quibus an. 1635. omnes religiosæ domus recentiorum fundationum, & generatim omnia beneficia, in catastro an. 1516. omissa, subjecta fuere. In Benearnia statim post instaurata sacra catholica decimæ injungi cœpere; sed ecclesiastici in hac provincia & in Navarra restitere usque ad annum 1670. Decimæ, vi conventionis cum rege initæ, imponuntur & secundum catastrum anni 1516. quod procedente tempore emendatum, penduntur. In hoc catastro designatur, quantum quælibet diœcesis, & in singulis diœcesibus constituitur, quantum quodlibet beneficium solvere debeat (a). Exiguntur autem a singularum diœcesium rationariis, qui post terminum elapsum beneficiarios cogunt, nummosque collectos provincialibus tradunt, qui eos consignant exactori generali. Interim nulla hic obligatio in solidum; nam nec beneficiarius pro beneficiario, nec diœcesis pro diœcesi solvit. Excusantur etiam, qui beneficiorum fructu spoliati; quod olim, bellis civilibus flagrante patria, sæpe contigit; item, quibus vel ab hoste vel a provinciarum gubernatoribus nummi decimales intercipiuntur. Quæ caussæ tamen probandæ sunt. Contra quilibet possessor, immo & prædo, beneficii decimas pendit. Exsecutio fit in dispensatorem, exactorem seu conductorem, sive universalis sit, sive particularis, usque ad concurrentem summam locarii, etiamsi beneficiarius decesserit. Successor, qui in locum defuncti venit, duorum; qui in locum resignantis, trium ultimorum annorum decimas, si exactor culpam moræ a se avertere potest, solvere tenetur. Nam ultra trium proxime lapsorum annorum decimas nullæ peti possunt.

Præterea regi concedenda sunt subsidia extraordinaria, quæ donum gratuitum vocantur.

V. Quum itaque ex Melodunensi ceterisque novioribus conventionibus decimæ ecclesiasticæ stati naturam tributi induerint, quod redimendis usuris Parisiensis curiæ impendendum regi parum prodest; contingit, ut rex peculiaria subsidia extra ordinem a clero postulat, quæ olim, ubi opus erat, hodie in omnibus cleri conventionibus generalibus conceduntur. Sic an. 1621. quum bello intestino Mons Albanus obsideretur, clerus nova officia, quæ rex instituit vendiditque pro parata pecunia, ex ærario suo sustentavit. Quum an. 1628. magni sumtus faciendi essent in obsidionem Rupellæ, & Urbanus VIII. rege volente, sacro rescripto clerum ad largiter suppeditanda subsidia exhortaretur; tres librarum milliones dari meminimus. Bello externo an.1636.suscepto, clerus consensit, ut rex constitueret privatis annuos tercenties librarum reditus a clero postea redimendos. Anno 1641. ob fundos inde ab an. 1620. acquisitos clero imminebat tributum extraordinarium pro *amortisatione* imponendum, quo in conventu Meduntensi quinque millionibus & quinquies centies mille libris redimendum esse censuit: quod multo consultius visum, quam in singulos annos modicam summam pendere, quæ facile in naturam decimæ ordinariæ abire potuisset. Anno 1660. ob nuptias regis nova subsidia data, quæ dona gratuita ex eo tempore ordinaria facta & singulis conventibus, qui singulis quinquenniis habentur, concessa sunt. An. 1675. præter decimarum ordinariarum promissionem renovatam clerus donum gratuitum quatuor millionum & quinquies centies mille librarum obtulit, cui summæ inter cetera imputabantur debita cum ex *amortisatione*, tum alias reliqua, & hactenus nondum exacta: præterea taxati sunt, qui bona ecclesiastica alienata possederunt, quater centies mille libris, quæ taxa fuit octavi denarii. Hæc dona gratuita simul solvenda solvuntur secundum partitionem Meduntensem

---

(a) *Edict.* 1599.

duntensem an. 1645. emendatam, quæ differt a designatione decimarum an. 1517. Rhodii, Jesuitæ & ceteri novi ordines horum subsidiorum partem conferunt.

Interdum regis gratia alienandi sunt fundi ecclesiastici.

VI. Fuit & alius regi succurrendi modus, bonorum scilicet ecclesiæ alienatio, bellis civilibus sæculo XVI. sæpe suscepta. Carolus IX. an. 1563. clero permisit bonorum ecclesiasticorum tantum alienare, quantum centies mille aureorum annuum reditum ferret: quod Pius IV. ratum habuit. Annis sequentibus hoc iteratum toties, ut an. 1585. alienata bona millionem annui reditus proferrent. Interim istæ alienationes non præceptæ, sed permissæ erant in subsidium, si aliter regi satisfieri non posset, pro republica & pro ecclesia excubanti. Beneficiariis enim præceptum, ut omni modo solutionem curent, ut prius mobilia, vasa etiam argentea, quæ non divino cultui destinata sunt, vendant; pecuniam mutuam sumant constitutis annuis reditibus: sylvas cædant; emphyteuses & permutationes constituant, demum nonnisi urgente extrema necessitate immobilia vendant. Sed talium alienationum obtentu bona ecclesiastica mire dilacerata sunt, vitio plerumque laborantibus hisce contractibus, quum curatores venditionum sæpe colluderent cum emtoribus. Sæpe enim dives prædium vili pretio venditum; sæpe fundi, nulla silvarum vel ædificiorum ratione habita, æstimati; sæpe prædia necessaria & commodissima & generatim plura, quam per edictum licebat, alienata. Quare clerus Meloduni congregatus palam declaravit, se in posterum in hujus generis alienationes non consensurum. Et sane publice interest, ut bona ecclesiastica conserventur, partim ut cultui divino obeundo, clericis alendis & pauperibus suppetant necessaria, quod onus in laicos devolveretur; partim quod ex beneficiis istis sustentantur homines, qui familiæ alendi essent, quive nonnullos sumtus faciunt, qui cedunt in usum pauperum. Ipse rex permisit, ut bona ecclesiastica horum subsidiorum caussa alienata revocari possent.

qui tamen intra terminum novo quodam jure retractus revocari possunt.

Inde ab anno 1563. constitutum est, ut intra annum, ad similitudinem *retractus ex jure consanguinitatis vel dominii directi*, ea retrahere liceret: quod tum factum est nummis in diœcesibus exactis. Hic retractus clero est utilissimus, quoniam jure communi res divinæ sunt extra commercium; sed laicis invisus, quum emtores non sint satis tuti, & infinitæ lites in familiis spargantur. Idem jus singulis cleri conventibus a rege renovatur in proximum quinquennium. Hoc modo plura alienata revocata sunt, & quæ non revocata, ea regi, qui cleri nomine possessionem confirmat, octavam redituum pendunt.

Clerus salaria præbere cogitur decimarum exactoribus [illegible]

VII. Oneratus præterea clerus fuit institutis *rationariorum* officiis. Quum olim vel ipsi episcopi, vel episcoporum mandatarii decimas colligerent, Henricus II. an. 1577. singulis civitatibus episcopalibus præfecit coactorem decimarum: qui sæpe suppressi, sæpe restituti sunt, donec an. 1573. clerus consentiret, ea conditione, ut ipse hæc officia venderet, quibus vellet, nummosque regi donaret: quo pacto *decimatores diœcesani* instituti sunt. Ut an. 1621. clerus haberet, quod regi daret, in qualibet diœcesi decimatorem alternantem, duosque censores alternantes instituit: quibus an. 1628. novus decimator & censor triennalis additus. Atque hi decimatores particulares nummos ex beneficiis coactos in ærarium provinciæ intulerunt, quod in ea civitate constitutum, in qua & regis & provinciæ est ærarium, a rationario generali totius cleri ejusque scribis administratum. Sed horum loco an. 1594. instituti sunt tot rationarii generales, quot essent provinciæ, ita tamen, ut clero hæc officia redimere licet. Quibus an. 1621. procurator generalis alternans & duo censores alternantes; an. 1625. decimator & censor triennalis additi. Cuncta hæc officia a clero pendent, qui nummos pro iis acceptos regi dedit, eaque vendidit, cui lubitum cum pacto reluitionis perpetuo. Hæ officiorum constitutiones sunt instar mutui seu redituum annuorum, quia clerus pro emtionis pretio salaria aliaque emolumenta præstat. Sæpe ii ipsi, qui hæc officia possident, extra ordinem symbolam ad subsidia conferre terentur vel supplementi nomine, vel ratione aucti salarii. Solum rationarii generalis officium non est vendibile, quod, quum necessario a clero pendeat,

gratuito

gratuito confertur, quoties conventio cum rege renovatur. Nemo exactorum, sive generalis fit, sive particularis, rationem alii reddit, præter clerum, & licet decimatores a rege constituantur, habentur tamen pro ministris cleri, atque hoc intuitu exemti sunt a juribus marcæ auri, quarti denarii confirmationis hæreditariæ, repetundarum, & taxationum, quæ ærariorum administratoribus sæpe imponuntur; item ab oneribus realibus & militum hospitationibus.

VIII. Exactores particulares episcopis & singularum diœcesium syndicis ac deputatis anno finitæ administrationis intra semestre; provinciales rationario generali rationem reddunt, qui tradito catalogo residuorum solus rationes eorum perlustrat atque confirmat. Singuli autem sibimetipsis salaria sumunt ex ærario. Rationarius generalis rationes reddit clero congregato, non solum de decimis, sed & de aliis subsidiis in usum conventuum cum generalium, tum particularium exactis, quæ semper anticipantur modo peculiari, ut nullæ in iis colligendis partes sint provincialium exactorum. Quæ autem regi dona gratuita dantur, ea in rationes cleri non referuntur. De residuis rex contrahit pro lubitu, & contrahenti clerus suppeditat indiculos cum generales, tum speciales. *qui rationes reddunt clero*

IX. Quum autem decimæ omniaque subsidia extraordinaria per privilegia, tam antiqua & tam generalia, ut juris communis esse videantur, sine cleri consensu peti atque exigi non possint; opus est, ut clerus harum impositionum caussa conventus habeat, partim ordinarios, partim extraordinarios. Ordinarii sunt vel singularum diœcesium, vel singularum provinciarum, vel totius cleri Francici, qui sine regis venia haberi non possunt. Sed singulis conventionibus de decimis solvendis rex inserit veniam repetendi conventum post decem annos: quod inde ab anno *1586.* factum est. Hi conventus non sunt concilia, quia rei nummariæ caussa & per deputatos, ut comitia regni, convocantur. Deputari autem non possunt, nisi qui beneficia possident, & quidem ab ea provincia, in qua beneficia sita. Quælibet provincia quatuor mittit; duos primi ordinis, veluti archiepiscopum & episcopum, vel duos episcopos; duos secundi ordinis, qui debent esse *in sacris* & beneficium possidere in provincia, a qua mittuntur. Ubi conveniendum, rex indicat, qui sæpe locum extra Parisios elegit, ne deputati aliis negotiis distinerentur. Præter conventus generales singulis decenniis cogendos, sunt etiam speciales, quibus rationes rationarii generalis examinantur. Olim singulæ provinciæ, quarum sunt quindecim, singulos deputatos mittebant, quorum quinque negotium perficere potuere. Sed an. 1615. placuit binos e singulis provinciis vocare, ut conventus constaret XXXII. personis, si duos cleri procuratores adnumeraveris. Hi conventus usque ad an. 1625. singulis bienniis habiti, in singula quinquennia rejiciuntur, ut alter concurrat cum conventu generali, alter in intervallum ejus incidat, veluti an. 1660 1670. 1680. Sed ab his quoque rex postulat subsidia extraordinaria. Conventus extra rdinarii sunt, quos, incidente re majore & improvisa, prælati, qui in curia degunt, cum cleri procuratoribus generalibus habere solent. *Conventus cleri generales* *ordinarii decennales singulis habentur,* *augustiores singuli quinquennales.* *qui sine conventus extraordinarii?*

X. Olim Syndici & deputati cleri generales constituti erant an. 1564. quos, quod potestate sua abuterentur & in redituum annuorum constitutionem consentirent, conventus Melodunensis an. 1579. abrogavit, institutis procuratoribus generalibus, qui cleri caussam in curia perpetim agerent. Eorum duo sunt, & quidem secundi ordinis, qui alternatim a provinciis, æque ac quatuor deputati, nominantur. Constituuntur in quinquennium, & in singulis conventibus augustioribus duo alii nominantur, veteresque negotiorum gestorum rationes reddunt. Syndici isti generales olim quoque jurisdictionem habuere in caussis ad decimas pertinentibus. His suppressis conventu Melodunensi placuere cameræ ecclesiasticæ, quæ regio edicto an. 1580. in VIII. civitatibus Metropolitanis, Parisiis vice Senonum, Lugduni, Rothomagi, Cæsaroduni ad Ligerim, Bituricæ, Tolosæ, Burdigalæ & Aquis Sextiis institutæ: quarum quælibet habet X. vel XII. judices doctores & in sacris ab archiepiscopis electos. Hi de omnibus litibus, quæ ratione decimarum aliorumque subsidiorum, oriuntur, cognoscunt, *Cleri agentes seu procuratores qui?* *Cameræ ecclesiasticæ sine appellatione de litibus circa hæc subsidia cognoscunt*

& gratis officium faciunt, nulla appellatione lacessendi. Eorumque jurisdictio multis regiis rescriptis & senatus consultis confirmata est. Sunt & alia judicia particularia in pluribus diœcesibus an. 1615. instituta, in quibus episcopus cum syndicis seu deputatis diœceseos de iisdem caussis cognoscit in prima instantia, & si lis viginti librarum æstimationem non excedit, sine appellatione. In qualibet diœcesi est syndicus vel rerum ecclesiasticarum procurator, qui Blesis (a) instituti; & an. 1579. 1596. & deinceps confirmati sunt. Quilibet in synodo eligitur, & ab eadem removetur. Sunt etiam syndici provinciales, conventu Melodunensi instituti.

(a) *Ordin. Bles. art.* 19.

F I N I S.

I N-

INDEX
RERUM PRÆCIPUARUM.

Numerus paginam indigitat, littera (n) vero notam.

C

D

deſie-

Mendi-

Possessio

Signa-

F I N I S.

CATALOGO

D'ALCUNI *Libri Latini, ed Italiani usciti dalle Stampe di* Antonio Zatta, *col lor giusto corrente prezzo. Venezia* 1762.

S. Gregorii Nazianzeni Opera, Latine, interprete Jac. Billio, cum Varior. Commentariis. Quibus insuper acced. quamplurima a Tollio & Muratorio ex vetustiss. Cod. collecta, notis illustrata. fol. Tom. 2. 1753. L. 65:

S. Dionysii Areopagitæ Opera omnia, Græce & Latine, Commentariis & Adnotat. illustrata a P. Corderio: quibus superadditæ sunt in hac editione Dissertationes præviæ, variantes Lectiones; aliæque Accessiones potissimum ad rem facientes. fol. Tom. 2. 1755. L. 75:

—— Idem Opus impressum Charta plusquam optima & maxima, atque, ut ajunt, Imperiali, cum amplissimis marginibus: cujus unicum extat exemplar. L. 300:

Lettere dell' Abbate N. N. Milanese ad un Prelato Romano, nelle quali si mostrano che il preteso Portoghese Scrittore di certe *Rifleſſioni ſopra il Memoriale preſentato dai PP. Geſuiti alla Santità di Papa Clemente XIII. Felicemente regnante*, è un Uomo maligno, temerario, e un solenne calunniatore 8. Vol. 3. L. 5:10

Opuscolo contra quelli che in materie Morali fanno poca stima dei RR. PP. Gesuiti. Lettera Cristiana proposta da leggersi alli malevoli della Vener. C. di G. L. 1: 10

S. Clementis Alexandrini Opera omnia, Græce & Latine, recognita, & illustrata, a Joan. Potero: Quibus insuper adjecta sunt in hac editione Fragmenta aliqua ex Fabricio, ac Vita S. Patris, Monumentis præstantissimis exarata, fol. Tom. 2. 1757. L. 80:

—— Idem Opus Charta magna. L. 90:

—— Idem Opus impressum Charta maxima, vel Imperiali ut supra, cujus unicum extat exemplar. L. 300:

Lettere d'un Direttore ad un suo Penitente intorno alle lettere Provinciali. Lettera di N. N. Napoletano ad un suo Amico di Livorno. L. 2: 10

I Gesuiti accusati, e Convinti di Spilorceria. Apologia per li RR. PP. della Vener. C. di G. alla Regina Reggente di Francia. Lettera al Sig. March. N.N. sopra il leggere Pubbliche Scritture ec. L. 2:10

Saggio di Risposta all'Innocenza Vendicata ec. Lettera d'un Cavaliere, in risposta ad un'altra scrittagli dal Sig. Ambasciatore N. N. in Roma. Due lettere scritte a Monsign. Vescovo di..... inproposito del Libro del P. Noberto. Parte della Lettera del P. Filiberto Balla della Compagnia di Gesù, in Risposta alle Lettere scritte sotto il nome di Eusebio Eranifle. L. 2:10

Sacrorum Conciliorum nova & amplissima Collectio: in qua præter ea, quæ in præcedenti Labbeanæ in lucem edita fuere, ea insuper omnia suis locis disposita exhibentur, quæ *P. Mansi* in sex voluminibus Supplementorum Lucæ nuper evulgavit. Editio novissima, ab eodem P. Mansi, aliisque eruditis. Viris curata, ad MSS. Codd. Vatican. Lucens., aliosque recensita & perfecta, Notisque, & Dissertationib. quamplurimis nunc primum locupletata. In fol. 1759.

—— *Pretium nitidum Tomi Primi, II. III. IV. V. & VI. pro* Subscriptoribus, *parata pecunia* L. 180:

Prænumeratio pro VII. Tomo L. 30:

Summa L. 210:

Museum Mazzucchellianum, seu Numismata Virorum doctrina præstantium, quæ apud Jo: Mariam Comitem Mazzucchellum Brixiæ servantur, a Petro Antonio de Comitibus Gaetanis Brixiano Presbytero, & Patritio Ro-

Romano Edita, atque illustrata. Accedit inde Versio Italica studio Equitis Cosimi Mei elaborata. Continet hoc perlegans ac sumptuosum 1200. circiter Numismatibus, totidemque Emblematibus ex adverso respondentibus: necnon Cælaturis 2400. circiter, Tabulisque æneis 220. finalibus 150. circiter constat. fol. 2. Vol. 1761. Tomus primus jam completus. L. 66:

Peregrini (M. Antonii) de Fideicommissis cum Observationibus. Gasparo Longo, ac de Observationibus singularibus Francisci Censalii, cum Additionibus ad Tractatum de Fideicommissis, Marci Antonii Peregrini, fol. Tom. II. 1760. L. 26:

Decisiones S. Rot. Rom. coram R. P. D. Carolo Rezzonico nunc SS. Domino N. Clemente XIII. fol. 2. Vol. 1760. L. 28:

--- Ejusdem Tomus Tertius *Sub Prælo*.

Tabulæ Whistonianæ confectus, cum Theorematibus ex Astronomiæ selectioribus, addito schemate æneo in 8. charta vulgo Imperiali, 1759. L. 4:

Le Ree Qualità dei due Libelli intitolati le Riflessioni sopra il noto Memoriale de' PP. Gesuiti, e l' Appendice alle medesime, dimostrate ai loro proprj Autori, il *Portoghese*, ed il *Romano*. Opera postuma di D. Giovanni Battista Zandalocca Mantovano. L. 2:

Weitenaver, P. Ignatii Soc. Jesu, Lexicon Biblicum, in quo explicantur Vulgatæ Vocabula, & Phrases quæcunque propter Lingua Hebraicæ Græcæque peregrinitatem injicere moram legenti possunt. Ad usum eorum omnium, qui absque magnorum voluminum ambagibus Divinæ Scripturæ Textum & Contextum intelligere, & verbum Dei solide populo proponere desiderant. Accedunt Summaria Capitum omnium totius Codicis Divini. Editio prima Veneta multo correctior, & emendatior 8. 1760. L. 4:

Sianda, Lexicon Polemicum 4. 2. Vol. 1761. L. 32:

Chignoli (R. P. Nicolai Augustini) Exercitationes ad Danielem Prophetam in 4. 1761. L. 6

Riflessioni sopra il libro intitolato *Motivi Pressanti*, e *Determinanti*, che obbliga in coscienza le due Potestà Ecclesiastica, e Secolare, ad annientare la Compagnia di Gesù, ec. L. 1:10

Upiani Didymi, De Matrimonio Jus tum Naturæ, tum Canonicum, quorum hoc ex illo, Scientiæ in modum nectitur, atque efficitur. in 4. Tom. II. 1760. L. 7:

---- De Usuris, Reditibus Vitalitiis, Censibus, Antichresi, Cambiis, Fenoribusque, Trajectitiis Juris Naturæ quocumque minime dissentire jus positivum Utrumque, Canonicum, & Civile ostenditur, Institutiones omnia Mathematico more, & modo pertractantur. in 8. 1761. L. 1:10

Stephani (Pauli J. U. D. Sac. Theol. Professoris) De supremo Dogmaticis Episcoporum Judiciis Sanctæ Sedis Apostolicæ auctoritate opportune munientis Theologico-Canonica Dissertatio. Editio secunda. In 4. 1760. L. 4:

Boscovich (P. Rogerii Josephi) De Solis ac Lunæ Defectibus libri V. 8. 1761. Venetiis. Juxta Exemplar Londini. L. 3:10

Fr. Danielis Concinæ Ord. Pr. Theologiæ Christianæ Compendium, quatuor Partibus comprehensum, cui accedunt in hac novissima Editione nonnulla additamenta, atque Index præsertim locupletissimus, valde utilis, ac necessarius. in 4. Vol. 2. L. 8:

Osservazioni interessanti, e relative agli affari correnti de' PP. Gesuiti ec. Lettera del Sig. N. N. al Sig. N. N. suo corrispondente in Olanda. Decreto del Re Cattolico Filippo V. in proposito delle molte accuse intentate contro i Gesuiti del Paraguay. Processo autentico recentemente fatto ex Offitio nel Paraguay sopra le cose imputate ai PP. Gesuiti. L. 2:10

Gordon, Gramatica Geografica, ovvero Analisi esatta, e brieve della moderna Geografia, con Figure in rame. Edizione II. Veneta ricorretta, ed accresciuta, in 8. 1760. L. 3:10

Vita d' Arlotto Mainardi Piovano di S. Cresci a Maciuoli, del Signor Domenico Maria Manni, e da lui in quella terza edizione corretta, ed accresciuta. Giontovi un Canto d'incer-

to Autore, in lode della pazzia di Bettina Veneziana, con il suo Ritratto in Rame. in 8. 1760. L. 1:10

Boromo (Giambat.) Il buon Governo dell'Anime, proposto massimamente a' Parrochi, e Confessori. in 8. 1756. L. 3:

Zampi (Fel. Mar. Carmel.) Parafrasi de' Treni di Geremia tradotti in versi volgari, con annotazioni. in 4. 1755. L. 1:10

Nuovo Manuale, o sia istruzione pratica sopra la Regola, e Costituzione dell' Ordine de' M. Convent. di S. Francesco. in 8. 1758. L. 3:

Barbaro (Antonio Tom.) Esposizione delle Litanie della B. V. M. in 12. 1759. L. 3:

Volgarizzamento del Libro di S. Bernardo della Considerazione, mandato ad Eugenio III. ed ora tradotto in lingua Italiana. in 8. 1759. L. 2:

Ritiro di dieci giorni sopra i principali doveri de' Religiosi dell' uno e l'altro sesso, con una Parafrasi sopra la Prosa dello Spirito Santo, Opera di un Sacerdote Benedettino della Congreg: di S. Mauro, traslatata dalla Lingua Francese nella Italiana in 8. 1759. L. 2:10

Preghiere divote, e profittevoli ad ogni Cristiano, per vivere sotto il patrocinio del Cielo; aggiuntovi una breve Novena pel SS. Natale, in 8. 1759. L. :10

Dimostrazione Apologetica, nella quale si convince di calunnia la Imputazione che si fa ai RR. PP. Gesuiti circa le Ree Massime del *Tirannicidio*. Il Reo fatto Giudice ec. Decreto della Corte d' Apollo in Parnaso che dichiara il P. Francesco Saverio Mamachi, Prefetto delle Scuole del Collegio di Rovano, accusato, e convinto del delitto di Plagio ec. Questo curioso, ed importante per ogni genere di persone. Altro Opuscolo ai Signori mal impressi della Morale dei Gesuiti. L. 1:10

Le Rime del Petrarca co' Comenti del Castelvetro, con 200. e più figure in rame, allusive a tutta l'Opera, e con varie altre aggiunte che molto illustrano questa edizione. in 4. Tomi 2. 1756. Carta grande. L. 50:

—— detto in Carta migliore. L. 55:

—— detto in Carta stragrande, con ampli margini. L. 70:

Calendario Polironiano del duodecimo Secolo, illustrato da un Socio Colombajo. in 8. 1759. L. 1:

Il vizio sgridato, col preservativo della solitudine della Villa; ottave Rime, con un' aggiunta sulla vera Nobiltà. Edizione III. in 8. 1755. L. 1:

L' augusta Basilica Veneta dedicata a S. Marco Evangelista, Protettore della Città, e suo Dominio, descritta in tutte, e ciascheduna delle sue parti, e delineata da Antonio Vicentino, Edizione Magnifica con Finali, Capopagine, e Contorni in rame ad ogni pagina, in forma Atlantica. 1761. legata. L. 118:

Conversazioni di S. Pier d' Arena, o sia Ragionamenti sull' Ortodossia dei Gesuiti, stampata alla fine della *Neomenia Tuba Maxima*, tenuti in S. Pier d' Arena tra un Cavaliere *Portoghese*, un Abate *Toscano*, e un Religioso *Vicentino* villeggianti in S. Pier d'Arena, e dallo stesso Cavaliere Portoghese esposti in varie Lettere ad un Abate Portoghese dimorante in Roma. L. 2:10

Dante Alighieri, la Divina Commedia, e le altre sue Opere, colle annotazioni del P. Venturi, e di Gio: Antonio Volpi: edizione novissima adornata di 400. e più figure in rame, allusive a tutta l'Opera; ed accresciuta della sua *Monarchia*, e di varie cose inedite, come pure di una nuova Vita di Dante, con alcune Lettere, Apologie, ed Illustrazioni di moderni Scrittori. in 4. Tomi 5. 1759. L. 160:

—— detto in carta migliore. L. 170:

—— detto in carta stragrande con ampli margini. L. 185:

—— Il Tomo IV. e V. che comprendono tutte le Prose e Rime Liriche edite, ed inedite. in 4. Figurato. *Si danno anche separato dalla Commedia*. L. 25:

—— Monarchia, *quæ seorsim venditur a toto opere*. in 4. Fig. L. 3:

A quest' opera possono unirsi ancora le seguenti cioè

Giudizio degli antichi Poeti sopra la moderna Censura di Dante, attribuita ingiustamente a Virgilio, ovvero Saggio

gio di Critica, Poema Inglese del Pope, fatto Italiano dal Co: Gasparo Gozzi, con figure in rame allusive agli argomenti della Critica. in 4. 1758. L. 8:

Lettera del *Portoghese* Autore delle *Riflessioni* sopra il *Memoriale* presentato dai RR. PP. Gesuiti alla Santità di Papa *Clemente XIII.* al *Romano* Autore della *Critica* alle medesime Riflessioni, con un Saggio della *Morale Speculativa* e *Pratica* dei moderni impugnatori dei PP. Gesuiti; Tratta dalla Critica alle *Riflessioni*, *e dalla Neomenia Tuba Maxima*. L. 1:10

Parere sopra il Poemetto del P. Bettinelli intitolato le Raccolte, colla Risposta ec. in 4. 1758. L. 2:

Dante Alighieri, la sua Divina Commedia, e tutte le altre sue Opere (ridotte, per la prima volta, in un sol corpo) novellamente arricchite (oltre il Commento del P. Pompeo Venturi, e del Sig. Dott. Giannantonio Volpi) con copiose illustrazioni del P. Gian Lorenzo Berti MS., del Co: Rosa Morando MS., e d'altri rinomati Scrittori, cose tutte che mancano nell'altre Edizioni, col Ritratto, e Sepolcro dell'Autore, col Profilo, Pianta, e misure dell'Inferno di Dante, il tutto in Rame. Edizione completa in 8. grande Vol. 7. 1760. L. 24:

—— *Si vendono anche separate dall'Opera di Dante.*

Tutte le Figure in Rame in numero di 212. tra grandi e picciole, che servirono per ornamento all'edizione del Dante in 4.° stampate in Fogli n. 53. distribuite però in modo che cadaun Foglio contiene quattro Figure, cioè due Figure grandi de' Canti di Dante, ed altre due Figure picciole, che loro corrispondono, in cui sono gli argomenti in versi, da' quali vengono spiegate; e queste aggiustate ancora in piccioli quadri, servir possono d'adornamento per gabinetti. L. 32:

La Barcaccia di Bologna, Poema giocoso del Rev. Sig. Abate *Sabino Fenicio*, proceduto da una Lettera, dal medesimo scritta, in difesa di alcune accuse date dai malevoli della Compagnia di Gesù alla sua *Lettera Cristiana*, propostali da leggere nel passato mese di Marzo. Aggiuntovi il *Burchiello di Padova*, Poemetto di *Poliseno Fegejo* P. A. L. 1:10

Trattato sopra la coltivazione delle Viti, del modo di fare i Vini, e di governarli, tradotto dal Francese del Sig. Bidet. in 8. Fig. 1761. seconda Edizione, ricorretta, ed accresciuta. L. 2:10

Gaetti (Geminiano) Il Giovane Istruito ne' *Dogmi* Cattolici; nella *Verità* della Religione Cristiana; e sua *Morale*; con i Principj della *Geografia*, della *Storia*, della *Filiosofia*, e *Astronomia*, e colla spiegazione della *Teologia* de' Pagani. 4. 1759. Tomi 2. L. 10:

La Verità per se difesa col disvelarsi nella sincera esposizione dei fatti sinistramente accennati contra la Compagnia di Gesù dai celebri Riflessionisti, o sia *Risposta* alle *Riflessioni* ed all' *Appendice*. L. 6:

Manni, Domenico Maria, Veglie piacevoli, ovvero Vite de' più Bizzari, e Giocondi Uomini Toscani, le quali possono servire di trattenimento. III. Edizione ricorretta, ed accresciuta dall' Autore in 8. Vol. 4. 1762. L. 4:

L'Ester Tragedia in 8. 1759. L. 1:10

Algarotti, Co: Francesco, Lettere in Versi; edizione novissima ricorretta, ed accresciuta dall' Autore, in 12. 1759. L. 1:

—— detto Lettere Militari. in 8. 1759. L. 2:

—— detto Lettere Russe. in 8. 1760. L. 2:

Avventure di Lillo Cagnolo Bolognese: Opera dilettevole, e Critica, tradotta dall'Inglese in 8. 1760. L. 1:10

Deca di lettere Confidenziali del Sig. *Apistio* Saffone, e del Signor Apronio Olandese, Eretici, sul Libro intitolato Preservativo ec. L. 3:10

Benetti, Santo, L'accorto Fattor di villa o sia Osservazioni per il governo della Campagna con la maniera di coltivare gli Alberi da Frutto; ed altri Avvertimenti. in 8. 1762. seconda Edizione ricorretta, ed accresciuta. L. 1:

Ragionamento sopra la Vocazione allo Stato Ecclesiastico di Monsig. Antonio Godeau, Vescovo e Signor di Vence, trasportato dal Franzese in Italiano; Aggiuntovi il Volgarizzamento

della

della Lettera XXI. di S. Agostino a Valerio Vescovo d'Ippona. Seconda Edizione corretta, ed accresciuta. in 8. 1762. L.

Lettera Giustificativa di A. Z. per il Libro uscito sotto il suo nome intitolato Dimostrazione dell' ossequio e rispettosa Venerazione avuta dai Ministri di S. Santità verso li Ministri di S. M. Fedelissima in 8. L. 1:10

Dioralleví P. Alessandro della Compagnia di Gesù, Stimoli alla vera Divozione. in 12. L. 1: 5

—— Detto Trattanimenti Spirituali, sopra le Feste di Maria Santissima 12. Tomi 3. L. 3:10

—— Detto Idea d'un vero Penitente, o sia Spiegazione del Salmo *Miserere* ec. in 12. L. 1:

—— Detto Considerazioni Morali sopra la Beneficenza di Dio. in 12. L. 1 10

—— Detto Meditazioni sul Cuore addolorato di Maria Santissima. in 12. L. : 5

—— Detto. Tutte le sue Opere Spirituali, e Morali. Edizione ricorretta, ed accresciuta. in 12. vol. 7. L. 8:

—— Detto Tutte l'Opere ridotte in un sol corpo. Tom. 2. in 4. L. 8:

Discorso delle Persecuzioni della Compagnia di Gesù, con alcune annotazioni ec. L. 7:10

Il Divoto del Sacro Cuor di GESU' istruito intorno l'origine, e l' eccellenza della Divozione al medesimo Amabilissimo Cuore, con varie affettuose Orazioni, Rime, e con due Novene per onorare i Sacri Cuori di GESU', e di MARIA; di Fr. Angelo M. da Udine Cappuccino, 16. Fig. 1761. L. 1:

Il Tesoro nascosto, ovvero pregi, ed eccellenze della Santa Messa, con un modo pratico, e divoto per ascoltarla con frutto, cavato da un gran Servo di Dio. Edizione III. accresciuta di varie Orazioni, e ridotta in forma di picciolo Offizio, per maggior comodo de' Divoti. 1760. L. 1:

Raccolta di Documenti. Memorie, e Lettere, spettanti agli affari correnti fra la Corte di Roma, e quella di Portogallo ec. in 8. L. 1:

Manuale Sacro, ovvero varj documenti per vivere Cristianamente cavati dall' Opere d' un gran Servo di Dio. Seconda Edizione in 12. 1761. L. :10

Teodori, D. Giustiniano Pontesiena, Lettere Erudite intorno a ciò, che deve sapersi, e praticarsi dagli Ecclesiastici sì Secolari, che Regolari. in 8. vol. 2. 1759. L. 2:10

Costantini, Avvocato Giuseppe Antonio, Il Disinganno dei Grandi, e d'altre persone qualificate intorno ai loro doveri, esposti già a sola propria istruzione, dal fu Sua Altezza Monf. il Principe D. Armando di Conry del Sangue Reale di Francia, tradotti in Italiano; e Comentati sul gusto delle Lettere Critiche, in 8. vol. 2. 1760. L. 4:

Il Panegirico di C. Plinio Cecilio Secondo a Nerva Trajano Augusto: tradotto di Latino in Volgare. L. 2:

Ragionamenti di Cleandro, e di Eudosso, sovra le Lettere al Provinciale, recati novellamente nell'Italiana favella dall' Originale Francese. 8. Tomi 2. L. 4:

Bianchi (Antonio) La Formica contro il Leone. in 8. L. 1:

Maupertuis, Lettere Filosofiche tradotte dal Francese. in 8. L. 1:10

Zaccaria P. Francesco Antonio della Comp. di Gesù, Storia Letteraria d'Italia. in 8. Tomi 14. L. 70

—— detto Saggio Critico della corrente Letteratura straniera 8. tomi 10. L. 30:

—— detto Annali Letterarj d'Italia. Li quali incominciano dall'Anno 1756. Perciò posson servire anche di Continuazione alla sudetta Istoria Letteraria, al qual anno appunto sono rimasti col Tomo XIV. in 8. *per Associetà* L. 5:

Alli non Associati L. 6

A chi mancassero Tomi della sudetta Istoria, come altresì del Saggio Critico della corrente Letteratura Straniera, potranno a me commetterli, essendo passati tutti in mio potere.

L'Aminta Favola Boschereccia di Torquato Tasso ricorretta, ed accresciuta. Adornata di otto Rami di grandezza della pagina, con a lato li suoi Capo-pagine, Finaletti, e Lettere Iniziali; il tutto inciso in Rame da perito Professore, tutti allusivi alla materia. in 12. *sotto il Torchio*. L.

Fleury, Claudii, Institutiones Juris Eccle-

cle-

clesiastici cum notis *Bohemeri*, Editio quarta. in 4. *Juxta exemplar Liphæ*. L.

— Disciplina Populi Dei in Novo testamento ex Scriptoribus Sacris, & Prophanis collecta, curante R.P. Francisco Antonio Zacharia Soc. Jesu, Bibliothecæ Estensi Præfecto. 4. Tomi 2. L. 10:

— detto Discorsi sopra la Storia Ecclesiastica tradotti dal Francese, in 12. L. 3:

Il Corrier Zoppo con quattro Lettere di risposta all'Autore delle Riflessioni sul Memoriale dato al Papa *dal P. Generale de' Gesuiti*. Aggiuntovi alcune Lettere, scritte da varj Vescovi, sopra gli affari correnti dei Gesuiti in Francia. Chiude questo Tometto con un'Opuscolo intitolato: Il Lupo smascherato ec. in 8. L. 3: 10

Ariosto Mifs. Lodovico, L'Orlando Furioso, adornato di Figure in rame, di grandezza della pagina, corrispondenti all'Idea de'Canti, in 4. grande, sulla forma del Dante. vol. 3. *sotto il Torchio, per Associazione*, a tenore del Manifesto che in brieve si pubblicherà. L.

Della Preservazione della Salute dei Letterati, e Gente applicata, e sedentaria, Opera postuma di Giuseppe Antonio Pujati Pubblico Professor di Medicina Pratica nell' Università di Padova. in 8. L. 4:

Godeau (Monsign. Antonio) Storia Ecclesiastica, trasportata dal Franzese con copiose Annotazioni da D. Arnaldo Speroni Decano Benedittino Casinese. in 4. *per Associetà, è uscito Tomi* 3. L.

Joannis Maldonati Soc. Jesu Teologi Comentarii in quatuor Evangelistas. in 4. Sub prælo. L.

Istoria delle persecuzioni fatte alla Chiesa dagl' Infedeli nei Primi quattro Secoli descritta da Bartolomeo Peverelli della Compagnia di Gesù in 4. *sotto il Torchio*. L.

Notizie Storiche delle Apparizioni, ed Imagini più celebri di Maria Vergine, nella Città, e Dominio di Venezia; tratte da Documenti, Tradizioni, e antichi Codici delle Chiese, nelle quali esse Immagini sono Venerate; scritte da S. E. Flaminio Cornaro. in 12. L. 5:

Principj Generali dell' Antica e Moderna Geografia, Traduzione dell' Idioma Inglese in 8. con figure in Rame. L.

Raccolta d' Apologie della Dottrina, e Condotta de'RR. PP. Gesuiti, in *Risposta* agli Opuscoli, che sono usciti *contro* la Compagnia di Gesù. in 8. 1760. Vol. 18. ed altri quattro di supplemento, che *viene a compire l' intera Raccolta*. L. 50: 10

Chiunque si ritrovasse la sudetta Raccolta mancante di qualche Tomo, ci avvisi che resteranno serviti.

Oltre gli accennati Libri, trovasi vendibile nel mio Negozio a giusti prezzi un copioso Assortimento di Stampe moderne sì di Venezia, che d'altre Città.

